Universidad de Deusto
Biblioteca

Catina
In Sob
Laurent.
cumdeo.

Pal. C.

150

Universidad de Deusto
Biblioteca

†
IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 3 4
Plúteo

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATENA IN BEATISSIMVM IOB ABSOLVTISSIMA,

È XXIV. GRÆCIÆ DOCTORVM EXplanationibus contexta, à PAVLO COMITOLO SOCIETATIS IESV è Græco in Latinum conuersa,

Et nunc primum opera & studio LAVRENTII CVM-DEO *in lucem edita.*

Adiecto indice rerum & verborum locupletissimo.

COLLEGII
LOYOLAE

LVGDVNI,
APVD IOANNEM STRATIVM.
sub Bibliis aureis.

M. D. LXXXVI.
CVM PRIVILEGIO PONT. MAX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Interpretis ad Christianum lectorem necessaria Admonitio.

Ex huius nostræ Catenæ marginibus, in quibus Auctoris Catenæ nomen in aliquot primis foliis adscribitur, omnino remouendum esse censuimus. Primum quòd eiusmodi nomen græcæ Catenæ abest. Deinde quòd à nobis in nostra latina est nusquam adscriptum. Postremo, quòd Doctorum explanationes permiscet, atque confundit. Vale.

SOCIETATIS JESU * BIBLIOTECA COLLEGII POSONII

ANTONIO CARAFÆ
CARDINALI AMPLISSIMO
PAVLVS COMITOLVS
societatis Iesu.

ABSOLVI *Deo duce instituta, Cardinalis ampl. & has varias Græcorum Patrum explanationes in Iob, in latinum te auctore conuerti, quanta cum voluptate, non dixerim; non tam, quia tuo delectabar imperio, quod ipsum mihi erat iucundißimum, quam quod res erant eiusmodi, vt statuerem nihil imperari potuisse prudentius. Sentient docti, & qui thesaurum hunc tam diu abditum sumere in manus volent. Sed quoniam placuit consilij tui fructum communicare cum multis, & lucubrationes has nostras in lucem edere, faciendum mihi putaui, vt quo auctore me ad opus contuli, sub eius quoque nomine opus ipsum emitterem. vt meum hoc quicquid est laboris, cum in hominum conspectum venire non audeat, tuis illustratum titulis nullius oculos reformidet. Suadebant hoc officium tum tuæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ, qui cum sis educatus in literis, & cum Latinis Græca coniunxeris, nemo erat, cui hos meos interpretandi conatus offerre mallem, nisi is, qui his ipsis rebus excelleret: tum vita ista summa cum innocentia & pietate acta, quam si in priuatis & obscuris*

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominibus admiramur; in Te tanto est admirabilior, quanto est illustrior persona, quam geris. ea fecit, vt in eo dicando libro, qui de Deo deque rebus altissimis totus est, tu potissimum occurreres: cuius mens in rerum cælestium studio ac tractatione sacrarum literarum tanquam in suo pabulo conquieſcit. Suadebant denique vel potius imperabant plurima atque egregia tua in nostrum Ordinem beneficia, & illustres amoris significationes; quibus nisi aliqua vicissim, vbi se dedit occasio, nostræ voluntatis indicia & documenta respondeant, vix videamur effugere posse insignem quandam ingrati animi notam. Perge igitur fouere & colere, quos cœpisti, & tenuem hanc vigiliam meam noli aspernari. nam & parentes filiorum munusculis delectantur. Volo hoc omnibus, qui ex his laboribus fructum ceperint, esse testatum (si tamen eiusmodi sunt labores mei, vt aliquid prodesse possint) sed tamen si quid possunt, volo hoc inquam omnibus planum esse, id totum tibi vni deberi, cuius nutu, communi hoc vtilitati studium operamque nauaui.

* *
*

INTER

INTERPRES CHRISTIANO LECTORI.

QVINQVE sunt, christiane lector, quæ in huius voluminis primo aditu, vestibuloq. te scire arbitror oportere. Primum. A quibus interpretibus huius facta sit libri explanatio. Deinde. Ab huius Commentarij grauissimis auctoribus ad quem scripturæ diuinæ sensum peruestigandum sit magna cura adhibita. Tum. Quam illi ipsi sacrorum librorum editionem sint in commentādo secuti. Post. Cuiusnam diligentia, & studio tot explanatorum notatæ interpretationes fuerint, & summo iudicio quasi in vnū corpus illigatæ. Ad postremum. Cur ipsi duplici capitum partitione vsi simus. A primo igitur ordiamur. Nempe ij sunt huius Commentarij auctores; vt nec vetustate nec sapiētia alios proferre possit Græcia superiores. Quattuor enim & viginti extitere, qui suis doctissimis lucubrationibus difficillimū hunc Iobi librum mirifice illustrarunt. Dionysius Areopagita, Clemens, Origenes, Didymus, Euagrius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Chrysostomus, Cyrillus, Methodius, Apollinarius, Theophilus Alexandrinus, Isidorus, Eusebius, Polychronius, Ephrē, Nilus, Alexāder, Iulius, Iulianus, Seuerus, Seuerianus, Olympiodorus. Qui omnes, vno excepto Olympiodoro, ferme ducentis annis, Magno Gregorio, qui se primū huius libri explicatorem esse existimauit, antecesserunt. Iis autem illa prima cura fuit, vt ea Scripturæ sensa, quæ historiam propius attingunt, sedulo explicarent: de quo gratia est iis Doctoribus habenda maxima. Quod enim est in diuinis scripturis, si D. Hieronymo, & Augustino credimus, difficillimum, id nobis enodarunt. Necnon ad ceteros sensus, quos illi τ῀ θεωρίας, καὶ τ῀ διανοίας nomine significant, vbi res ferat, interpretando, sæpe descendunt. Editionem vero sacrorum voluminum eam secuti sunt, quam à duobus illis, & septuaginta gentis Hebrææ summis viris, trecentis annis ante factam Apostoli acceperunt. Atque ipsi illi sacrorum Principes orbi Christiano tradiderunt: qua ipsos quingentos annos cunctas Orientis, & Occidētis Ecclesias vsas esse non ignoramus. Iam vero de scriptore Catenæ hæc nobis est firma sententia: acerrimo virum ingenio Olympiodorum Diaconum superiorum

Gregorius in ep. ad Leandrū episcopū in expoſit. lib. beati Iob.

riorum Doctorum concinnas, eruditasque interpretationes collegisse: atque ex iis hoc admirabile opus coagmentasse. Illum vero vnum huius coagmẽtationis auctorem,& architectum extitisse,permulta confirmant, tria præcipue. Primum. Quòd Olympiodori interpretatio,cum ceterorum interpretationibus tanto artificio,tamq; apte cohæret;vt non multorum, sed vnius iudicetur esse interpretatio. Deinde. Quia huius Catenæ scriptor in sua præfatione pollicetur se ad singulorum capitum expositionem certis protheoriis vsurũ. At nullius alterius nisi Olympiodori esse Protheorias, cuiuis cõmentarium hunc legenti, planissimum fiet. Postremo. Quia, si præfatio concedatur Olympiodoro, vt concedenda videtur, quin reliquas interpretationes ipse contexuerit,dubitari minime debet:præsertim cum ipsa præfatio non secus,quàm integer commentarius diuersorum auctorum scriptis,& commentationibus constet. Maneat igitur esse veri quamsimillimum huius Catenæ scriptorẽ Olympiodorum Diaconum extitisse; cuius etiam absolutum, & luculentum Commẽtarium in totum librum Iob in hac eadem Catena reperies. Alter quidam fuit Olypiodorus monachus, genere Græcus, è Peripateticorum schola nõ ignobilis auctor,qui in Aristotelis Meteora præclaros reliquit commentarios, & Ecclesiastem breuibus, & elegantibus scriptis, triplicem scripturæ sensum collineans euoluit. Neque illud tibi admirationem efficiat: quòd libri partitio in certa capita, quem secutus est Catenæ auctor,cum latinorum Bibliorum diuisione haudquaquam consentiat. Totum enim volumen aliquod in plura,paucioráve capita distribuere permissum est interpreti. Ergo ille ad suam interpretandi rationem c›› uisionem capitum accommodauit. Nos,vt latinis gratificaremur,latinam etiã diuisionẽ complexi, eam suis,certisque locis indicauimus. Ipsi autem,qui plenum è tot Patrum interpretationibus effectum Commentarium è græco in latinum conuertimus,illud,quantum in nobis fuit, sedulo curauimus; vt nullum verbum græcum, quod non latino exprimeretur, prætermitteremus. Quamquam eius item rei multo nobis maior est habita ratio, vt, sacra sepositа historia,in qua interpretanda verbum pro verbo reddidimus, cæterorum explanatorum non verba lectori annumeraremus, sed tanquam appenderemus. Quod reliquum est, si nostræ interpretationis labor haud fructu caruit suo;

primum Christo Iesu, cuius ope & ductu,quod conati sumus, tandem perfecimus; deinde Antonio Carafæ, Cardinali Amplissimo,qui nostro labori frugiferam segetem submiſtrauit,gratiæ habendæ sunt,& agendæ.

Vale.

PAVLO

PAVLO COMITOLO

SOCIETATIS IESV, LAVRENTIVS CVM-DEO.

CATENAM *in Iobum vere auream,ex Græciæ luminum sententijs consertam, ac abs te elegantissime in latinam linguam conuersam, tandem aliquando typis expressam ad te remittimus. In qua excudenda vel in ipsis typographicis laboribus maximam oblectationem percepi, tot eruditissimorum virorum præclaris dictis, à te pari candore expressis, identidem relegendis. In ea rectissime omnia: vnum illud me torsit, quòd huius coagmentationis auctorem esse Olympiodorum, quem tu arbitraris, persuadere mihi minime poteram. Quare, cum græcum exemplar sanequam vetustum apud doctissimum & nobilissimum virum Ioannem à Sancto Andrea, ecclesiæ Parisiensis Canonicum exstare audiuissem, eum per literas rogaui,mihi vt id dubitationis eximeret. Qui,qua est humanitate, statim respondit, in suo exemplari Niceтæ Heraclienſis episcopi nomen inscriptum; quod non subditum esse confirmat,cum, quòd stilus ipse cum ceteris eius operibus plane consentiat; tum, quòd alterum exemplar Regis Gallorum bibliothecæ, & non pauca, quæ Constantinopoli visuntur, idem nomen summo cum consensu præferant. De hoc te libenter ante,quam operi postremam manum apponeremus,admonuissem,si mihi per bibliopolã licuisset; qui,cum Francofordienses nundinas videret appropinquare, editionem,vel me inuito, accelerauit. Vale.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

AVCTORVM NOMINA QVORVM CONSERTAE INTERPRETATIONES HANC IN IVSTVM *Iob catenam effecerunt.*

DIONYSIVS AREOPAGITA.
CLEMENS.
ORIGENES.
DIDYMVS.
EVAGRIVS.
BASILIVS.
GREGORIVS NAZIANZENVS.
ATHANASIVS.
CHRYSOSTOMVS.
CYRILLVS.
METHODIVS.
APOLLINARIVS.
THEOPHILVS ALEXANDRINVS.
ISIDORVS.
EVSEBIVS.
POLYCHRONIVS.
EPHREM.
NILVS.
ALEXANDER.
IVLIVS.
IVLIANVS.
SEVERVS.
SEVERIANVS.
OLYMPIODORVS.

Quem huius Catenæ auctorem certo credimus.

RERVM ET VERBORVM QVAE IN HOC LIBRO NOTATIONE DIGNA SVNT, COPIOSISSIMVS INDEX.

Cuius a, primam paginæ partem significat, b, secundam, c, autem tertiam.

A

ABortvs quid sint, & quare proueniant. 57.c
Abstinens tantũ ab omni improbitate, non est iustus. 7.b
ἀχιδες quid sint. 128.b
Accipitris natura. 226.b
Adam si non peccasset, fuisset immortalis. 57.b
Adhortationes hominibus qualiter adhibendæ. 61.b
Aduersæ res Apostolis lætitiam, alijs vero qui antecesserunt, mœstitiam attulerunt. 53.a
Adulterium grauiter Deum irritat. 190.b mala multa inducit. c
Aegris & mœstis apta medicina quies & silentium. 51.a
Afflictio Iobi non malorum remuneratio sed virtutis eius probatio. 189.a
Alima herba qualis. 185.b
Amici Iobi reges fuerunt 49. b. quomodo illi maiorem calamitatis causam attulerint. c. hi quibus in regionibus imperitarint. 50. a. nominum interpretatio. ibid. cur eorum sermones scriptis mandari diuina prouidentia permiserit. 154.c
Amaltheæ cornu, rerum copiam significat. 244.a. Eius fabulæ origo. ibid.b
Amici qui videntur, nec sunt. 75. c. veri qui. 76.a
Angeli, custodes nostri. 208.b
Angeli, primi ante mundum effecti. 218.c
Angeli nos tuentur & curant. 12. c. peccare
Animæ piorum ante Christi mortem in Inferno idest, Limbo erãt. 168.c. ex quo per Christum sunt eductæ. ibid.
Animæ Dei caritate vulneratæ dolor maximus. 75.b. illæ non ex subiecta materiæ factæ, expertes corporis & diuisionis. 98. b. non fuerunt ante corpora. 116.b
Animarum transmigratio e vno corpore in aliud, vana. 101.b
Animus Dei amans ob quid maxime excruciatur. 51.c
Animi principatus in pectore. 235.b
Antichristus cauda Diaboli. 230.b
Antichristus Diabolo exæquatus. 234.b non possunt. 13. a. cum Diabolo contendunt. 14. a. Deo quomodo assistant. b. nostris rebus consulunt. 31. b. natura sunt mutabiles quamuis Dei munere non mutentur. 66.b. sunt incorporei. 67.b non sunt immutabiles natura. 122.b
ἀνυπαρξία est fortunarum interitus. 173.a
Apostoli columnæ sunt terræ, quia fluctuarunt. 90.a
Asidæ auis natura. 225.a
Asinus solitarius cuius hominis figuram gerit. 103.c
Asinus siluestris non potest cicurari. 124.a Eius ad spiritualem sensum traductio. ibid.b
Aspis euomit venenum, quando vult. 145.c
Astri à stella differentia. 222.b
Ausitis regio ex qua erat Iob, quæ. 4. a. quid significet. b
Ausitis prouincia in Idumæa, & Arabia confinio. 245.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

B.

BAptizantur infantes, vt macula quam ex Adæ peccato contraxerunt, eluatur. 116.a
Blasphemia quàm graue peccatum sit. 42.b
Bonitas causſæ efficit, vt quis aduersario aliquid de iure suo concedat. 227.c
Bonum & malum est in nostra potestate. 203.b

C.

CAElum sumi simile. 223.a Ei scyphi figuram aliqui tribuunt. ibid. b
Cælum Dei thronus est. 169.b
Calamitates non fato vel casu, sed Dei nutu accidunt. 18.c. 30.a. vera calamitas est Deū offendere. 37.c in his ferendis quàm facile hallucinamur. 45. earum sex genera. 70.
Castum id dicitur quod castimoniam affert, & eam habet. 104.b
Christus mare infidelitatis & peccati placauit: & cetum idest Diabolum prostrauit. 170.a. eius vis contra Antichristum. ibid.
Christus Diabolum cepit, carne sua, tāquam esca, ei obiecta. 332. b. Is eundem captum & vinctum, Christianis tradidit illudendum. ibid.c
Christus solus in Inferno liber fuit. 200. b. is mortis non erat obnoxius. ibid. Is in Infernum descēdit, vt mortuis præicaret. ibid.c Eius illuc descensus fructus. ibid.
Christus angularis lapis quomodo. 218.c
Christi infirmitas, Diaboli potentiam debellauit. 237.b
Christi typus vitulus à Iobo immolatus. 10. c Is humanos affectus induit. 25.b. Eius typus Iob insterquilinio positus. 38.c. A Iobo per eum qui debet subiugare Leuiathan designatus. 55. c. Eum incarnari quàm conueniens fuerit. 55.c
Christus prophetas eodem tempore antiquauit & innouauit. 90.a
Clauicula in hominis corpore quid sit. 592.
Cogitationis peccatum facile committitur. 11.b ideoque maximè cauendum. ibid.
Conceptio seu generatio animalis quomodo fiat. 98.c
Concubitus vt olim cur licitum. 140.b
Confessio peccatorum suadetur. 158.c
Confessio peccatorum quomodo à Iobo facta. 195.a
Consolantes non debent exprobrare mala ijs quos consolantur. 72.b
Contumeliam perferre magni est viri. 137.a
Conniuij tempus Dæmoni est ad nocendum opportunum. 23.b
Cor perdere qui dicantur. 106.b
Cor princeps pars animi dicitur. 132.b
Coram Deo agere aliquid quomodo intelligendum. 30.b
Coronam Iobus cur habuisse dicitur. 138.c
Corus ingluuies. 223.b. Eius pulli quomodo se alant. ibid.
Creaturæ cælestes & Dei magnitudinem, & rerum humanarum inconstantiam docent. 195.a
Creaturæ omnes creatorem agnoscunt. 107.a
Creaturæ omnes, tamquam animo præditæ essent, ita Dei imperium audiunt. 222.c
Cupiditas & misericordia affectus grauissimi. 45.b
Cupiditate capi rerum terrenorum non debemus. 190.a
Cupiditas est ab ijs quæ placent in hac vita auocanda. 133.b
Cura, quæ Dei causſa suscipitur, omni anxietate vacat. 105.a

D.

DAEmones inter se ad flagitia, societate iunguntur. 236. Earum varia munera inter se distributa ad hominum exitium. ibid.
Dæmones Christum cohorruerunt. 190.a
Dei pronunciata à nobis non sunt curiosè perueſtiganda. 227.b
Deus non more hominum loquitur. 217.a. Cur is per turbinem & nubes loquatur. ibid.
Deus semper est, omnisque æternitas ei præsens. 160. c. est vbique. 161.a. non affert vllam cæcitatis humanæ necessitatem, sed liberam arbitrij potestatem dat, vtram maluerint viam ingredi. 164.b. vnius Dei imperio mortui reuocantur ad vitam. 168.b. Prouidet rebus, nec quicquam temere aut fortuito euenit. 173.c
Deus aliter filij pater, aliter cæterarum rerum dicitur. 222.a
Deus quomodo loquitur nobis. 213.a
Deus solus semel quidpiam facit, non paulatim. 201.b
Deus quomodo dicatur creaturas gignere. 222.a
Deus sua benignitate interdum ex iudicis in litigatoris personam se demittit. 228.a. Ei quis respondere posse dicatur. ibid.
Deus non à primo hominibus loquitur, sed antea præparatis ad suam vocem suscipiendam. 217.b

Deus iustis centenis partibus ampliora præmia elargitur. 242.b
Deus nullius indigens, partes explere virtutis, ad suam putat pertinere vtilitatem. 155. b. ab eo impiorum longe absunt consilia. 158.b. consultatione non indiget. 177.c
Dei ira vitari non potest. 92. a. in iudicio non est personarum acceptor. 95. a. non docet quempiam esse impiū vel agere impie. 97.a. peccantem custodit ob pœnitentiam. 99. c. Est fons sapientiæ atque potentiæ. 122.a
Deum testem laudare, animi est nulla labe adspersi. 129. c. is nos cæligans, mutuam à nobis exigit humanitatem. 141. b. non est personarum acceptor. 143. a. dicitur Sufficiens. 151.b
Deus solus suæ ipsius prouidentiæ causſas tenet. 152.c. est solus qui hominem docet. 155. a. ei nulla res damni lucriue afferre aliquid potest. 7.b
Deus rebus omnibus adest. 12.b. est vbiq; .13.c. cum Diabolo non per se, sed per angelos loquitur. 14.b. Quomodo & cur interrogationibus vtatur. 15.c. Omnia ei præsentia. 31.c. Nouit hominum & Dæmonū cogitationes. 2.a. Eum præsentem habere à malo arcet. 49.a. Est natura sua incomprehensibilis. 65.b.
Deus est incorporeus. 65. b. comprehendi non potest. ibi. 91. b.c. solus est immutabilis. 66.b. potestas eius immensa. 67.a. flagris admonet, non vt perimat sed vt seruet. 70.a. non fuit auctor malorū Iobi, sed Diabolus. 82.a
Diaboli tentamenta homini iusto non nocent. 22.a. as fuit Iobi calamitatum & auctor & nuncius. 23.a. auctor est aliquando, vt aliqui mente excidant. 35.a. nunquam de ruina nostra desperat. 44.c. sua voluntate peccauit. 66.c. per cetum designantur, & quare. 92.b. architectus peccati superari facile potest. 93. c. princeps impiorum cur dicatur. 124.a. est pirata. 128.b. tortoris munere fungitur. 146.b
Diabolus sine Dei permissu nihil potest agere. 12. b. 34. b. Quomodo Deo assistat. ibid. 14. a. Non ab initio ita est factus. 13.a. voluntate sua peccauit. b. cur ita dicatur. ibid. eo vt tortore Deus vtitur. 14.c. A Deo prohiberi ne fidelibus noceat fatetur. 17.b. nescit futura, nec hominum cogitationes. 18.b. 34. a. nullam habet potestatem, nisi quam Deus permiserit. c. ignem è cælo quomodo demiserit. 20.c. cur homines tentet. 31.c. est prudentior hominibus non sapientibus sed insipientibus. 42.a
Diabolus nec suis parcit. 238. a. Eum temperantia & caritas interficit. ibid. b. Is ex omnibus locis deiectus. ibid.c
Diaboli principatus in homines per tyrannidem occupatus, Christi virtute deletus. 234.a
Diabolus, quam olim terribilis fuerit, & quā rursus infirmus post Saluatoris aduentum. 235.c
Diabolus est cibus impiorum, sicut Christus fidelium. 232.c
Diaboli astutia, & simulatio. 235.a
Diabolus, specie boni obiecta, decipere solet. 135.b
Dicentis laus est, cum efficaces affert sermones, idest, cum primo facit, deinde docet. 183.b
Dies mali cur vocantur. 53.b
Digitus ori insertus silentij index. 181. a. vel minimam functionem actionemque declarat. ibid.
Diuinæ derelictionis opus quale est. 76.b
Diuinis mandatis parendum potius, quam propria promissa præstanda. 239.c
Diuinum contra decretum nihil valere potest. 135.c
Diuitiæ ad virtutem sanctis impedimento non fuerunt. 9.a. quæ sint naturales. b
Diuitis minime fidendum est. 76.c
Doctrina diuina partim à rebus, partim per manus traditur. 109.c
Domui paratæ nihil par reperiri potest. 71.b
Dorsum membrorū omnium est nexus. 250.b. eius nomine, robur intelligitur. ibid.c

E.

ELius amicus Iob qualis & vnde fuerit. 197.b
Episcopi nomen Deo tribuitur. 148.c. eius officium. ibid.
Episcopi vita qualis. ibid.
Errores nostri quomodo Deo adscribantur. 109.b

F.

FAmes maximè intolerabilis. 73.a
Fatis mala nostra tribuenda non sunt, sed infirmitati, libero arbitrio, & diuinæ prouidentiæ. 106.c
Fato nemo nec fortuito, sed Dei decreto in vita moratur. 115.c. 116.b
Feminæ est infirma ac despecta condicio. 165.c
Feminarum adspectus fugiendus. 188.b
Fides sine gratia Dei haberi non potest. 78.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fides est valentior quouis diabolico impetu. 236.a
Filij à Deo quomodo petendi & qua ratione educandi. 8.a
Filius Dei dicitur Altissimus. 166.c. *eius incarnatio à Iobo prædicta.* 168.b
Filius Dei potentia & consilium Patris. 103.c
Filij & opes apud priscos in diuinis benedictionibus numerabantur: in maledictionibus vero contraria. 243.b
Filius Dei non est factura & creatura, etiamsi à Deo factus dicatur. 8.b c
Filius in patrem iniurius est parricida. 33.a. *ante resurrectionis fidem cur hi expetebantur.* 40.b
Firmamentum quomodo productum. 115.a
Fortitudinis est, in aduersis animum non deijcere. 78.b
Fratres & sorores in sacra scriptura, omnes cognati. 242.b
Fundamenta terræ sunt hominibus ignorata. 218.b

H.

HAEresiarcharum non sunt congruentes sententiæ. 237.c
Hæresiarchæ sunt os Draconis. 236.c
Hæretici sunt nares Draconis. 237.a
Hæreticorum conuenticula, latera sunt Satanæ. 230.b.
Hebraica lingua, Syriacæ est finitima. 245.b
Historicus sensus primo est in sacris literis spectandus: deinde Tropologicus, nec contemnenda anagogia. 229.c
Homo quid physice & theologice. 4.b
Homo mortuus non abit in nihilum, sed animo viuit, resurrectionem expectans. 118.a. *virtute carens, credit ipsam a nemine haberi.* 121.c
Homo cur cæteris rebus maxime præ cæteris rebus subditur. 68.c. *has ille quamdiu est in hac vita, patitur.* 70.b. *qua in re maxime eius excellentia ostenditur.* 81.c
Homo admirabile animal. 220.b
Hominis in calamitate positi, qualis debeat esse in Deum oratio. 228.b
Homo per se ipsum Dæmonem debellare non potest, nisi diuina ope adiutus. 233.a
Humanæ naturæ imbecillitas quibus similibus ostenditur. 115.a
Humanis in rebus nihil graue est præter peccatum. 37.c. *in his nullomodo gloriandum.* 57.a b

I.

IEsus Christus aduenit, vt, quæ sanari non poterant, sanaret. 108.a
Ignis qui non succenditur, est Inferorum ignis. 148.a
Impij sua felicitate fiunt deteriores. 150.c. *quantis pœnis demum à Deo afficientur.* 152.a. *finis eorum mors æterna.* 153.a b
Impij iustis accumulare diuitias probantur. 172.c
Impius ad extremum feliciter non peruenit. 87.b. *is mala quæ eum manent, vitare non potest.* 134.b. *ei in hac vita non semper sed in altera pœna rependitur.* 136.b
Improbi non sunt homines veri sed pictj. 4.c. *Quomodo piorum virtutes calumnientur.* 16.c. *vitijs virtutum nomina imponit.* 17.a
Improbitate abstinere, quando laudandum. 33.a
Improborum actio telam aranearum imitatur. 86.b
Inferni tenebræ sempiternæ cur dicantur. 101.b
Infidelis cur ne obolum quidem habeat. 122.c. *nullum is honorem Deo tribuit.* 124.b
Inimicorum suorum perniciem minime lætandum. 194.b
Iniuria afficientes, iniuria affectorum clamore ad Deum perferunt. 206.a
Iniuriam facere, & beneficio non afficere, par est. 191.c
Innocens quis. 5.a. *Cur in malorum perpessione versetur.* 85.b. *Quomodo nullus innocens in Dei iudicium veniat.* 95.c
Insidiatores qui sint. 139.b
Inuehi in afflictos, nefas. 137.b
Iob genealogia. 1. *Fuit ante Legem.* ibid. b. *Eius libri auctor Salomo.* ibid. c. *Excusantur eius asperè in Deum dicta.* 2.a.b. *Eius libri vilitas.* ibid. *Eius nomen quid significet.* 4.b. *Quomodo iustus fuerit.* 6.a. *Eum Deus tentari cur permiserit.* 15.b. *Omnia calamitatum genera is perpessus est.* 26.c. *Fuit aliorum doctor, & in calamitatibus consolator.* 62.b
Iobi voluntas religiosa, quamuis eius sermones obscuriores. 84.a
Iobum auctor Catenæ inuocat. 153.c
Iobus tum ad Legis, tum ad Euangelij normam vitæ rationem expressit. 244.b. *et filij cur non duplicati sint restituti.* ibid. c
Iobus omnes Legis benedictiones retulit, vt qui Legem etiamsi nondum latam, seruauerit. 244.c. *Idem ipsos septem annos plagæ acerbitatem tulit.* 245.a
Iobus quo tempore vixerit. 246.a. *Eius historiæ lectionis vtilitas.* 247.a
Iobus immemor iniuriarum. 242.c
Iobus non vidit Deum, sed audiuit. 240.b *Is in collocutione cum Deo habita, clarius de Verbi incarnatione intellexit.* ibid.
Iobus omni calamitosorum generi propositus ad consolationem. 216.a
Iobus cur permissus à Deo Diaboli potestati. 216.a
Iobus diuino iudicio absolutus. 240.c
Iobi eximia, & omnigena virtus. 215.b
Iracundia iracundo affert interitum. 67.c
Iræ Dei quid sit. 100.b
Iridis procreatio mirabilis. 212.b
Iudas intemperanter est pœnitentia vsus. 135.b
Iunior ætate, caniciem habere potest prudentia. 198.a
Iustificatur nullus nisi quem gratis Deus iustum fecerit. 88.c
Iustis detrahere, capitale crimen est. 241.c
Iusti stellis cur comparentur. 147.c
Iustus etiam pro alijs apud Deum potest esse deprecator. 241.a
Iustos accusare, est nefas. 241.a
Iustus cur cypresso comparetur. 230.a
Iustitia est, quæ omnia opera hominis cõmendat. 5.a b. *est duplex, priuata & communis.* b c. *Sine hac felicitas non potest consistere.* 85.c
Iustorum actiones Deus non aspernatur. 64.c
Iustus nemo est, si ad perfectam Dei normam eius vita exigatur. 88.c
Iustus, si a ratione aberrarit, in viam facile redit. 131.c
Iustus omnibus virtutibus est cumulatus. 5.b.c. *Quis ille sit.* 6.b.7.a. *Non omnem humanitatis sensum exuit.* 73.b. *Superbus quis sit.* b.c

L.

LAboris nomine peccatum in Scriptura intelligitur. 61.c
Lætitur nemo nisi a seipso. 25.a b
Lætitia impiorum breuis. 144.b
Lapsus caussa non est tentatio, sed torpor & ignauia. 24.b
Laudare sese quando decet. 113.b
Leo ferarum omnium ieterrimus. 74.b
Leo præcipuum animalium & imperiosum. 100.a
Liberum arbitrium habemus, quo vincimus aut vincimur. 12.c
Liberum arbitrium operum nostrorum origo. 166.c
Liberum arbitrium ad bonum, vel ad malum. 203.b
Lignum insanabile quodnam dicatur. 165.b
Lingua nihil improbius. 70.c
Lucifer est princeps siderum. 219.c

M.

MAgister is spiritualis est, qui suis alumnis Diaboli omnes insidias retegere possit. 234.c
Male parta male dilabuntur. 68.b
Mali nihil patientes facile alios consolantur. 126.b
in Malis qui versantur, nolũt sua mala celari. 129.c. *A malis non abstinendum modo, sed recte agendum.* 154.b
Manibus suis qui ingrediuntur. 194.a
Manus Dei duplex, vltionis vna, præsidij altera. 17.c
Manus lauare, innocentiæ argumentum. 94.c
Mare non statim omne, sed paulatim productum. 219.a. *Ab eo nubes, nebulæ, & vapores oriuntur.* ibid. *Id non solum terra verum etiam aëre contineri.* ibid. b. *Id quomodo contineatur, ne terras obruat.* ibid. *Cur id ita impacatum à Deo sit conditum.* ibid.
Maria, soror Moisis cur lepra sit infecta. 241.a
Medicus iniustus quisnam sit. 110.b
Mendacium, etiamsi pro Deo dicatur, reprehendendum. 111.b
Miserum ex beato repente fieri, miserrimum. 47.b
Monachi quomodo iuxta theoriam onagri. 224.b
Monoceros animal quod. 224.c *eius spiritualis sensus in vtramque partem in sacris literis vsurpatur.* ibid.
Montes qui sunt, quos Deus transferre dicitur. 89.c
μονόζωνοι qui sint. 184.a
Mors delet vniuersa, exceptis iniquis facinoribus. 145.b
Mors somnus quare dicatur. 37.a. *portus est & cessatio præsentium malorum.* b. *eius bonum est, quod per eam à peccato impij arceantur.* 58.a. *est requies, & cur ad eam non festinant multi.* 59.c. *cur sit requies.* 60.a
Mortem tanquam beneficium Iob sibi dari postulat. 74.c. *est miseriarum finis.* 78.b
Mortem sibi conscisscere, est vetitum 187.a
Mortem sibi inferens, Deo iniuriam facit. 130.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mortuorum cura non omittenda, & pro ijs oblatio facta prodest. 30.b
*Muliere dæmon ad viros circumueniendos vsus est.*39.a.b.*eius fraudibus multi alias constantes oppressi sunt.* 42.a
Multiplices homines qui sint. 69.c
Mundani stultam iustorum arbitrantur condicionem. 106.b
Mundum dicitur, & quod munditiam affert, & quod eam habet. 104.b
*Myrmecoleo animal quale.*64.c.*significat Diabolum.* 64.a

N.

Nelassæ auis natura. 225.a
Nommum notitia ad rerum subiectarum naturam dirigenda. 222.a
Nosce teipsum, à nostris longè ante vsurpatum quam à prophanis. 71.c
Nox obsequitur improbitati. 41.b
Nox ad flagitia peragenda opportuna. 164.c
Nubes symbolum cæli. 217.b
Nubes sunt sanctorum vita. 207.c
Nudi contra dæmonem certamen suscipere debemus. 25. c. 26.a. *nudi quare nascimur.* 29.a
Nullus caret peccato. 66.a

O.

Obeliscoquæ notantur in bibliis. 9.b *Oculus est dux viæ ad intelligendum, pes dux viæ morum.* 181.c
Orbis terrarum angelis & hominibus refertus. 15.a
*Originale peccatum adseritur.*116.a.& 236.b
Originale peccatum fons omnium malorum. 100.c
Organorum vsus in templis licitus. 189.b
Orionis sidus. 222.b
Os aperire qui dicitur. 52.

P.

*Patientia virtutibus omnibus præstat.*47.c *Paupertas diuitijs præstat, & morbus sanitati.* 37.a
Parabola in Scriptura nõ solum similitudinem, sed & sapientem sermonem designat. 171.a
*Pauperes diuitibus nulla accepta mercede operam nauare.*summa iniustitia.163.a.*animo pauperes fuerunt prisci patres, qui diuitijs abundabant.*192.b. *Infantibus non parcere, crudelitatis maximæ est.* 163.c
Pauperes stipem petentes aspernari malũ. 156.c
*Peccãs nullus absque pœna relinquitur.*107.a: *quomodo spem veniæ habere possit.* 117. c. *semper timet.* 122.c
*Peccatum in Deum & hominem admittitur, impietas in Deum concipitur.*98.a. *Peccata quædam ex animi nostri electione existunt, quædam à parentibus trahuntur.* 100.a
Peccatum causa omnium supplitiorum. 119.b
Peccatum Originale Iobus quomodo deplorat. 53.a. *id ad nos vsque permanauit.c. peccatum cognosci non potest.*54. c. *ad Deum referri nulla ratione potest.* 83.b
Peccatores Deus tribus modis ad pœnitẽtiam excitat. 203.a.b
Peccatum intelligentes animi oculos obcæcat. 237.a
Peccata interdum condonantur ob honorem iustis hominibus tributum. 241.a
Peccata omnia vitare impossibile. 166.c.
Peregrinatio ad Iobi sterquilinium visendum suscipitur. 36.b
*Perseuerantia in peccato ob quæ accidat.*156.b
*Personam accipere, quodnam crimen est.*156.c
Perturbationes principio lenes, postea graues. 64.a.*earum esca, res sub sensum cadentes.* b
*Philosophia vera statum & aduersum & prosperum vite moderatur.*22.a. *non tollit naturales affectus.* 23.c
Philosophandi ratio quæ vana. 178.b
Philosophi veri exemplum Iobus, quod non tam in aduersis, quam in prosperis sapienter se gesserit. 181.b.c
Phœnicia prius Chananæa vocata. 213.a
Phœnices maxime diditi mercaturæ. ibid.
Phorologus quis sit & exactor. 58.b
Pietate excepta nihil nostrum in hac vita dici potest. 28.b
Pij ac religiosi homines a facinorosis ridentur. 193.c
Pius quis apud Deum gratuitò. 16.c
Plaga diuinitus illata, cum deteriores melioribus dominantur. 145.b
Plagas suas sancti cur Deo acceptas referant. 82.c. *cur de ijs aliquando apud Deum conquerantur.* 97.b
*Pœnis homines à Deo purgantur.*159.b. *eas non tantum ob peccata sed alias etiam ob causas Deo exercere licet.* 162.a
Pœnitentiæ fructus. 202.b.c
πόνος græcè quid significet. 7.b
Potestates quæ à Deo ad Satanam defecerunt, obstinatæ admodum sunt. 237.c
*Præmia post hanc vitam ijs reseruata, quorum probata est virtus.*227. c. *eis sæpe etiam in hac vita præmij datur arrhabo.* ibid.
Præsens nullum tempus nobis. 160.c
Præcepta quænam sint. 161.b
*Prosperitatis tempore aduersa metuenda.*60.b
Prouidentiæ diuinæ ratio nequit comprehendi. 69.a.103.a 152.b. *eius potestas maxima.*b. *eius signum, castigari diuinitus.*70. *eam nihil fugit.*71.c. *eam nihil neque paruum neque magnum subterfugit.*86.b. *ea in singulis hominibus misericordia dicitur.*98.c. *eius opus maximum conseruatio fœtus in vtero.* 99.a.*ea certo adstruitur.* 106.a
Prouidentia Dei vel in minimis rebus maxime elucet. 226.b
Prudentia quid sit. 30.a
*Pupillis & viduis maxime subueniẽdum.*157.a
Purum librum impuris legere nefas. 1.a

Q.

Quod seminat quis, hoc & metit. 63.a

R.

Recte facta sua commemorare, quando laudabile, & quando non. 180.b.c
Reprehensio in minimis culpis adhibetur. 5.a
*Rerum opificia, antequam ipsa secernerentur, ext.*b.*aut.* 221.c
Rerum harum amissio, quomodo nihil mali sit. 29.b
*Resurrectio carnis probatur.*117. b. *ea in ictu oculi futura.* 118.a
Resurrectio corporum clare prædicitur. 142.a
*Retributio in hac vita non plena est.*63.b.68.a
Rhadamnus quid sit. 125.b

S.

Sacrificia per se ipsi homines offerebant ante Legem. 241.b
Sacrificia impiorum Deus repudiat. 144.c
Sales qui sunt sermonibus nostris adspergendi. 73.b
Sancti viri, quo magis à Deo exaltantur, eo se magis demittunt. 249.b
*Sanctorum precibus à Deo opem petendam.*3.c
Sanctorum voces vtilitatem habent adiunctam. 52.a
Sanctis hominibus magnum honorem Deus impartitur. 241.b
*Sapientia Dei est ratio opifex, qua mundum condidit ac moderatur.*175.b. *hanc nobis cognoscere impossibile. ibid. per gratiam tamẽ eam aliquatenus assequimur.*c.176.a.b. *Est item ratio colendi nummis quam Deus nos docuit.*178. a. *vel vera de Deo opinio. ibid. eius laus.*b
*Satanæ membra proportione improbi dicuntur, sicut & boni membra Christi appellantur.*230. c. *Eum quidam primum ante omnia creatum dicunt. ibid. Eum quidam vnum ex primis angelis fuisse asserunt ibid. Is ex principatu deiectus, quod manus contra Deum sustulerit. ibid. Is non imperat hominibus inuitis, sed voluntarie sibi obedientibus.*231. a. *Eius perfectum opera, vt Christus cruci suffigeretur. ibid. Is in essominatis, & nequam hominibus domicilium habet.* ibid.b
*Satanæ diuina scriptura corpus affingit.*229.c. *Eius primus conatus, vt libidini hominem dedat.* ibid.
*Satanas nunquam ferri potest in bonum.*130.a *is mentem obstinatam atque inexorabilem vsque ad finem seruat.* ibid.
Satisfactionis pro peccatis ratio. 208.a
Scientia & sapientia Dei quid. 108.b
Scientiæ humanæ imbecillitas. 103.b
*Scripturæ mos est futura præteritis verbis enunciare.*164.b. *dare vocem rebus mutis.* 176.b
Scriptura sacra interdum memorat de Græcorum fabulis. 244.b
Scripturæ veritas adstruitur. 51.a
Senem à iunioribus admoneri graue. 184.b
Septenarius numerus perfectus. 241.a
*Septuaginta interpretum expositio commendatur.*1.c. *Bini à binis separati interpretationem suam mira consensione ediderunt.* 2.a
Sepultura carere, grane animaduersionis genus. 123.b
Sermo per interrogationem prolatus maxime ad coarguendum valet. 217.c
Sermo durus animum male exulcerat. 137. a. *rectus nisi recte & prudenter pronatur reprehensibilis.* 143.b
*Sermo sale conditus quis sit.*73.b. *qui sine opere profertur nec consilio nec fide dignus est.* 78.b
Seruus & Dominus nuda sunt nomina, re carentia. 190.c
Simplex & stolidum, & vitij expertem significat. 87.b
Sinus pro re, quæ nec diuelli nec disiungi potest, accipitur. 142
Sirenes aues quæ sint. 188.a
Soboles copiosa haud magni fieri debet. 119.a
Sophir Africa est, vnde aurum habetur. 159.a *vel*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel regio apud Indos. 176.c
Spes est rerum bonarum expectatio. 86.a
Spiritus sancti gratia hominis animum continuo imbuit sapientia. 198.b
Spiritus sanctus est Deus, & sicut filius opifex. 200.c. *secundum naturam proprius est vnigeniti, idest a filio æternaliter procedit.* ibid.
Stellæ paucæ sunt appellatæ nominibus. 900.c
Stellæ ab astro differentia. 222.b
Sternutamentum est bonæ habitudinis signum. 236.b. *Id purgandi cerebri vim habet.* ibid.
Striphnus quid sit. 146.c
Studium improbum secernit à Deo. 35.a
Suadens improba haud aperte loquitur. 142.b
Supplicium quod vni debetur, ab altero suscipi non solet. 84.c
Syri etiam Palæstini dicuntur. 245.c

T.

TAcere insipientes maxime decet. 110.c
Tentationum duo genera, scilicet, egestatis & diuitiarum. 242.a
Terræmotus tempore mortis Christi maxime generalis. 90.b
Terra nullo fulcimento subnixa stat. 168.c. *ex ea quot & quam varia gignuntur.* 173.c 174.a b. *terræ vis ac robur est fructuum vbertas.* 196.a
Terræ subsistentia, & libratio quomodo iuxta philosophos. 218.b
Textrix ars non vulgaris. 223.a
Timor Domini, castus cur dicitur. 104.b
Timor diuinus initium virtutum. 166. b. *timor eius, opus est nostrum; timor ab eo, gratia & donum.* ibid.
Tolerantia Iobi vnde manabat. 75.b
Tolerantia iniuriarum maxime est admirabilis. 204.a
Tonitru quomodo fiat, excutitur. 170.b c
Tranquillitas animi rerum omnium pretiosissimum est peculium. 204.a
Trinitatis fides omnium bonorum opifex. 8.a
Trinitatis mentionem Iobus facit. 161.b

V.

VEntris sacietas, libidinis est radix. 230.a
Verax est, qui nec simulat nec falso prætexit virtutem. 87.c
Verbum appellatur etiam dum in mente est, antequam proferatur. 217.c
Verbis quis ad peccandum potius inducitur, quam rebus. 49.b. *in verbis non labi, non paruum est.* 78.c
Veritas grauis accidit multis. 77.c
Victimæ magnitudo, peccati magnitudinem demonstrat. 241.b
Victoria quis quando patitur, potitur. 23.c
Viduæ sunt ingratæ ijs, qui sibi bona contulerunt. 180.c
Vinci a tentatione quid sit. 31.a
Virtus in verorum dogmatũ incorrupta disciplina, adhuc in recta viuendi ratione consistit. 24.c
Visa nocturna vnde proficiscantur. 65.a. *cur potissimum in grauibus tentationibus emergant.* 82.a
Vita quomodo sumatur. 116.b
Vita nullius hominis vsquequaque beata. 43.b
Vita hæc quæ misera. 28.c. *omnibus estærumnis & calamitatibus plena.* 78.a.b
Vitium est flagitiosus habitus; peccatũ id quod a prauo habitu proficiscitur. 155.c
Vitium non solum virtuti, sed sibi quoque est contrarium. 237.c
Vniuersitas hæc est nobis pro libro. 215.b
Vnusquisque proprium peccatum habet vltorem. 166.a
Vota vt Deo reddantur, Deus præstat. 159.b
Vulturis vis & natura, quomodo ad theoriam adhibeatur. 226.c
Vxorem non ducere, Christi est consilium. 188.c

Z.

ZElus Dei est odium in improbos. 67.b

FINIS.

COMMENTARIVS IN IVSTVM IOB.

AVCTOR CATENAE.

PROPOSITVM nobis est, cõsiliique ratio, Iobi multorum certaminum viri librum euoluere; cuius memoriam qui vsurpare debent, eos nonnisi loto ore illius mentionem facere oportet. * Purum enim impuris labris contingere nefas est. Igitur operæpretium est, ante ingressum vestibula contemplari, certóque numero, quæ dignam habent disquisitionem, complecti, summatim que persequi. Sciendi enim auidus fortasse quæres, Quis, & vnde, & quãdo iustus hic extiterit, & quis parens libri, & ad quænam liber vtilis. Vt hac ratione vtilitate perspecta, libenti, alacríque studio legamus.

Par sententia tũ apud Greg. Nazianzen prima oratione Theologica, tũ apud Platonẽ in Phædone.

CHRYSOSTOMI.

Ergo ab Arabia Beatus hic oriundus fuit, ab Abrahamo quintus: cuius per incestum Esau ducitur genealogia. Genuit enim Patriarcha ille Isaacũ, hic verò Esau, atque hic Raguel; hic autẽ ipse Zara, à quo ortus est Iob. Quòd verò post legem minimè extiterit, id quod visum est nonnullis ob eius viuendi rationem ad legis normam expressam, sed potius antè legem fuerit, naturáque duce, quæ legis sunt, expleuerit, notitia, quam à docente nemine acceperat, vsus, tùm ex genealogia perspicuum est, tùm ex maximè diuturna, quam hic vixit, vita. Plus enim ducentos vixit annos. Atqui post legem, qui tamdiu vixerit, de nullo memoriæ est proditum. OLYMPIODORI. At de scriptione libri eorum qui Commentarios ediderunt, non vna omnium est sententia, affirmantibus nonnullis, è sapientibus hebræis hominibus quendam extitisse, qui auditione, quæ ad iustum hunc pertinent, primum acceperit. Deinde ad suæ eruditionis speciem hæc literis mandasse; ita nec diuinitus afflatam scriptionem hanc esse confitentur. Quæcunque autem verba iusti asperiora iactantur, scriptoris errata hæc esse constituunt, neque illa esse Iobum elocutum, cuius erga Deum pietas, perfectioque testata sit. Alij ab amicis Iob librũ conscriptum esse tradiderunt, siue temporis, cum adessent, recordatis, siue, quod verius est, gratia illustratis: maximè, quòd id fuerat Iob precatus, cum diceret: Quis det scribi verba mea, poni autem illa in libro in æternum? Voluminis auctorem Moysem quidam alij inscribunt, è charactere orationis ducta coniectura. Sed nimirum Diuino theologo Gregorio Salomonis scriptum hoc iudicatum est. Cùm enim hinc testimoniũ deprompsisset in ea oratione, quæ ab eo * εἰς τὸ ἅγιον πάσχα scripta est, Paruus, & magnus illic est, & seruus vna cum Domino. subiunxit; id quod Salomonis est, dicam. Valeant igitur, qui scripturam hanc tanquam confictam, atque ab humana cogitatione profectam, nec inspiratam diuinitus criminantur. Ij quoque ablegentur, qui septuaginta illos mirificos homines, quasi minùs rectè hebraicè scirent, perstringunt, vel quòd vocabulorum homonymia decepti sint, vel quòd multis locis alia pro alijs interpretando reddiderint, cùm, quæ hebraicè scripta erant, in græcum conuerterent. Diuinis Patribus habenda potius est fides, qui librum ab Apostolis ex septuaginta editione acceperunt, quam cæteris interpretationibus prætulerunt; vt quæ à spiritu sancto manasset. Namque reliqui interpretes post Christi aduentum extiterunt, qui

** Extat oratio hæc Gregorij Nazianzeni ad Iulianum familiarẽ suum: qui iccirco exæquator appellatur, quia tributis exæquãdis præfectus erat. Nicæta vero Gregorij interpres in scholijs, quibus orationẽ illam illustrauit, eandem sententiam Gregorio affingit, quã hic Olympiodorus. Opinionem Gregorij de auctore huius libri cœna firmant Vaticana biblia vetustissima maioribus litteris conscripta, quæ librum hunc Canticis canticorũ subiungunt, quetiã in sua synopsi facit Athanasius.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd Christiani minimè fuerunt, suo quisque aptam scopo, ac pro sua libidine interpretationem fecerunt. Septuaginta verò ante Christi aduentum, & seorsim veterem omnem scripturã interpretati sunt, à Ptolemæo * bini à binis seiuncti. Fuistque eorum tanta consensio, quasi vno essent ore cuncti locuti, interim nec ad gratiam, nec ad odium cuiusquam hebraica transferentes. Itaque interpretationem illam, tanquam ab omni suspicione vacuam, atque adeo à multis, senioribúsque nationis Israeliticæ effectam illi Principes sacrorum Ecclesiæ tradiderunt. Vt superuacaneæ iam sint fabulantium Hebræorum prauæ interpretationes. Quòd si rarò dictione aliqua, quæ apud alios interpretes reperitur, vtimur, id perspicuitatis causa dũtaxat facimus, nequaquam testificantes eos his nostris melius fuisse interpretatos. Apage. Iudaicę, & Samaritanę audaciæ isthæc est contentio. POLYCHRONII, & CHRYSOSTOMI. Verùm, quæ à Iob dicta videntur esse asperius, vbi cum Deo disceptat, quasi immerito diuexatus, hanc habent solatij plenam * explicationem. Nam siquis iusti vestigia persecutus, & perturbante metu superato, ad perfectam caritatẽ peruenerit, doloréque cum cruciatu fuerit expertus, videre poterit, qua fiducia cum Deo ad hunc modum loquatur, iusto illius fretus iudicio, à quo solo postulat iudicari. Quare & ipsum Deus complexus est, cum intelligeret, qua mente verba exprimeret. Ex Ezechielis enim ore in iustorum ordinem virum redigens effatus est. Si steterit Noë, & Iob, & Daniel, filios suos, & filias non eruent. Cum his & illa Apostoli consentiunt; Patientiam Iob audiuistis, & finem Domini vidistis. Ex quibus omnibus colligitur, hunc sexcentorum certaminum virum cum perfecta virtute, tum Dei testimonio dignum extitisse. * Persuasum etiam mihi est, illius item amicos iustos fuisse. Nam à viro iusto alienum erat, non iustos adeptum esse amicos. Insultabant autem illi conuitióque exprobrabant, non ideo quòd inuiderent ei, sed ob id fortasse, quoniam Dei permissu Diabolus superseminabat in eis. Cum enim arcanam plagæ rationem omnes ignorarent, Dei patrocinio suscepto, acerbiores huic iusto, quàm suæ calamitates, fuerunt. CHRYSOSTOMI. Vtilem verò esse librum cuiuis in omni vitæ genere, & conditione, viris, mulieribus, senioribus, mediis, diuitibus, pauperibus, secundis, aduersisve rebus vtentibus, facile est ostendere. Hic enim vir magnus, atque admirabilis, qui vbiuis gentium clarus est; qui Pietatis athleta fuit, & corona donatus; qui cuncta certamina exantlauit; qui innumera aduersus Diabolum trophæa constituit; hic inquam opulentus fuit, & inops; gloriosus, & contemptus; liberis abundans, & orbatus; in Regiis aulis, & in sterquilinio; in splendida veste, & post hanc in vermium fonte; antea sexcentis cultus obsequiis, postea infinitas pertulit contumelias, insultantium seruorum, exprobrantium amicorum, insidiantis vxoris. Omnia illi quasi è fonte fluebant; copia pecuniarum, principatus magnitudo, gloriæ amplitudo, pacis securitas, honos & famulatus, & corporis valetudo, & felicitas liberorum. Nihil denique illi triste erat; aderant ei diuitiæ à metu exploratæ, felicitas casum ignorans; idque merito: Deus enim eum vndique obuallabat, sed postea cuncta illa abierunt, & mille tempestates in illius domum impetum fecerunt, promiscuæ vniuersæ, neque vllam intercapedinem facientes. Nam quæ ei erant, confestim abrepta sunt omnia; filij violento, atque immaturo interitu oppressi sunt, in mensa atque conuitio iugulati, non ense, & gladio, sed ab improbo spiritu ædes conquassante. Posthæc vxor armabatur, iustoque machinas admouebat. Serui etiam & amici, illi quidem os conspuebant; hi verò imminebant, atque insultabant; & omni domo extrudebatur, & pro hospitiò illi sterquilinium erat, & vermium fontes ex omni parte scatebant; & sanguine, ac sanie defluebat Adamas; & testula saniem radebat, sibi ipse factus carnifex. Dolorem dolor excipiebat, eumque intolerabilem, nox die erat acerbior; & dies nocte ad perferendum difficilior; & omnia præcipitia erant, ac scopuli; qui solaretur, nemo; qui insultarent, mille, sed in tanta nihilominus procella, & fluctibus, qui oratione explicari nequeunt, nihil immutatus strenuè constitit; cuius rei ea causa

* *Septuaginta interpretibus nõ singulis singulas cellulas attributas esse, verũ binis singulas, tũ Epiphanius in lib. de mens. & ponder. confirmat, tum Iustinianus imperator in sua quadam cõstitutione, quã Romæ græce vidimus.*

* *Olympiodori, & Polychronij cõsule interpretationem in nouem capitis explanatione.*

* *Hoc item magno Gregor. persuasum fuit in Præfatione in Iob.*

causa extitit, quòd rerum naturam præclarè æstimabat, earúmque conuersionem cum non ignoraret, prospiciebat in posterum. nam præclarè cum ageret, calamitatem minimè desperabat. Nec solùm laborum tolerantiæ, & patientiæ, verum etiam ceteræ virtutis hic multarum perpessionum homo, iis, qui mentem adhibent, propositum est exemplum. Fortitudinis atque constantiæ, vt in tentationibus iniurias ne intentemus, sed placidi, ac moderati simus; in opulentia, ac potestate, vt cũ aliis communicemus. Temperantiæ verò in voluptatibus: iustitiæ in iudiciis, atque commerciis; in cunctis rebus concordiæ, & quod caput est, caritatis. reliquarum virtutum omnium numeros omnes absolue. Verum hanc iaformatam imaginem sume, & in conscientia tua defige. In animi contractione ad hunc confugito. In diuitiis hinc medicamentum pete, ne aut obruaris inopia, aut diuitiis efferaris. Si filios amiseris, hinc solatium habes. Hic enim ærumnarum, & purgantis medicinæ vim ingentem reperies. Si in morbos incideris, ad fontes vermium refer cogitationem, atque ita cũcta leuiter feres. Si amicus fuerit insidiatus, rursus hunc sanctum in medium produci; sic enim morbum viceris. Si plebeij te malè acceperint, cogita, quæ à seruis perpessus sit, & magnam tibi asciueris medicinam. Si improba quis suspicione te perstrinxerit, quæ in eum dicebant, quòd nondum pœnam suis sceleribus dignam luerat, quibúsque eum probris inceslebant, cogita. Nam hac ratione morbum hunc superaris. Nec enim est vlla apud mortales calamitas, quam non hic quouis solidior Adamante sustinuerit, famem, & egestatem, & morbum, & orbitatem filiorum, & tantam ac tam repentinam iacturam pecuniarum; à coniuge insidias passus; ab amicis contumeliosè vexatus, à seruis oppugnatus, in omnibus rebus quolibet saxo maiorem soliditatem ostendit, atque id ante legem, & gratiam. Nobis autem haud erit expedita defensio, si post legem, & gratiam, tanto ornati munere, pauciora, quam hic, qui humani generis initia, ac primordia attigit, tantamque præ se tulit Philosophiam, minora perferamus.

Quòd igitur magnam hic liber præbeat vtilitatem, satis planum factum esse arbitror. Nunc ad ipsam verborum interpretationem veniendum est. Quæcunque verò Historiæ congruunt, atque allegoriæ, quæ historiam minimè lædant, omnia persequemur. Sic enim nos Patres docuerunt, neque ad historiam cuncta esse torquenda; neque in Iudaica solùm littera commorandum, sed quædam historiæ, nonnulla theoriæ concedenda esse; ac si id, quod dicitur, tẽ vtramque ferat, historiam, & allegoriam, vtraque vtendum esse. Sin autem historiam solam, in litera tantummodo hærendum: Sin verò vnam spectet intelligentiam, ad allegoriam orationem traducendam esse. Verùm enim à Beata Iobi anima contendendum est precibus; vt id à Deo nobis impetret; vt viri huius magnanimitate dignum aliquid excogitare, ac dicere possimus. Vt autem facilius percipiamur, rectéque possimus ea, quæ dicuntur, persequi * protheoriis in capita singula vtemur. OLYMPIODORI. Ergo in hoc primo capite iusti nomen, ac regionem scriptura indicat, atque animi illius pulchritudinem describit, ipsumque auditorẽ præmunit, vt vel ex ipsa viri existimatione, nulla re perturbatus, sed de eius innocentia nihil dubitans, quæ ab eodem disseruntur, audias. Adhæc, quemadmodum multa, & præclara sobole ornatus, cunctísque rebus, quæ ad humanam pertinent felicitatem, circumfluxerit, commemorat. Docet etiam filiorum eius concordiam, fraternámque beneuolentiam; Patris item curam, atque aduersus Deum religionem, & quanta sollicitudine ea, quæ sibi erãt carissima, educarit, magna eius rei ratione habita, vt quæ ab illis cogitatione, sed nõ volũtarie peccabantur, sacrificiis, Deóq; precibus adhibitis, expiaret.

AVCT.

* *Quod apud Latinos valet sententia, & argumentum, & apud Græcos* προθεωρία *seu* περιοχή. *apud hũc Catena auctorem est Protheoria.*

CAPVT I.

HOmo quidam erat in regione Ausitide, cui nomen Iob. CHRYSOSTOMI. Quid sibi vult procœmium, & quid causæ fuit, cur sic scriptor exordiretur? Vitam illustrem explicaturus erat, nostra viuendi ratione longe superiorem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nequis igitur certaminum ac patientiæ spectata magnitudine incredibili; peregrina quædam, & non humana eum natura præditum arbitraretur, naturam à primo ponit in conspectu; vt hominis institutum mirere; qui licet natura homo esset vnus è multis, virtute tamen multis, antecelluit. Communem naturam scriptor indicauit, vt quod proprium electionis fuit, ostenderet. Quoniam qui communis naturæ particeps fuit, is quæ natura, atque homine maiora sunt, gessit. A regione quoque illius ducitur laus; vt id quoque tibi admirationem faciat, quòd ex spinis huiusmodi rosa extiterit. OLYMPIODORI. Ausitis enim prophani, & flagitiosi Esau terra erat, à quo etiam nomen inuenit, nimirum ab Aus vno de filiis Esau. Itaque vult dicere, quem virum ad pietatem tulerit impuri, atque iniqui prouincia Esau, ad cuius posteritatem iustus pertinebat. Ausitidem regionem quidam Seon esse dixerũt, Aus hebraicè appellatam. Alij Idumæam. Eusebius verò profert Aristæum in libro de Iudæis testantem aliam quandam hanc esse in Idumææ, & Arabiæ finibus positam. Pater autem is, cuius est aurea eloquentia, ipsam Arabiam esse affirmat, vbi & huius generosi hominis sepulchrum extat, atque sterquilinij palæstra, vbi speciosas coronas adeptus est, anniuersariisque honoribus, vt sermone percelebratum est, illum indigenæ prosequuntur. Igitur, quem locum habitauerit, & vbi decertarit, ex iis, quæ adhuc inspeximus, planum est. CHRYSOSTOMI. In primis laudationem intuere, quòd tale germen produxerit Ausitis; Eiusmodi enim quendam virum frugi in Arabia reperiri, vbi omnes corrupti erant; vbi nullum non extabat exemplum improbitatis, est admiratione perquam dignum. DIDYMI. At sublimiorem Ausitis habet interpretationem. Nam Ausitis consilium valet, in quo iustus domicilium constitutum habebat. Is enim qui facilis est ad excandescendum, temerè agit. Quare, vt canibus sic illi cæca nascuntur tùm dicta, tùm facta. Hic autem iustus nihil non ex consilio administrabat, in quo sapientis præcepto obtemperabat. Cum consilio omnia fac. Iobi verò nomen, patientiæ nomen est, atque intelligitur; vt id iam fuerit, quod antea vocatum erat, aut verò id vocatũ sit, quod quidem fuit.

Et erat ille homo verus, irreprehensibilis, iustus, pius, abstinens ab omni re mala.

CHRYSOSTOMI. Externi Philosophi cum hominis explicant diffinitionem, aiunt, Homo animal est rationale mortale. Diuina autẽ scriptura eum diffinit esse hominẽ, qui id, quod Dei similitudinẽ imitatur, custodiuit, & qui ex virtute cognoscitur.* Qui verò diuinos typos, ac notas cõfundit, ac corrumpit, hũc ne hominis quidem nomine dignatur. Etenim siquis naturę charactere insignitus, ob flagitiosam electionem eundem typum iniuria afficit, à Propheta audit; Homo cum in honore natus esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quare hoc item loco suo vtens instituto diuina scriptura, docensque nulla re alia ita distingui hominẽ, vt irreprehẽsibili, iusto, pio, his ipsis Iobũ illustrans pronunciat, ac dicit. Erat homo verus. Improbi enim sunt falsi homines, non secus, quàm picti: Idipsum confirmat Ecclesiastes. Cuncta perfice mandata: atque ad Dei timorem, tanquam ad caput cum redigit omnia; Absolutio, inquit sermonis, Audi omne, Deum time, & mandata eius custodi; quia id est omnis homo. Quidam etiam alius, qui Hierosolymis vaticinabatur, vbi, qui audiret, vidit neminem. Veni, inquit, & locutus sum, & non erat homo. Nos quoque à quotidiani sermonis nihil recedentes consuetudine, cum ad negotium aliquod conficiendum, aut seruum, aut filium mittimus, dicere soliti sumus. Vt homo rem administrato; Vt mente, & ratione præditus, cogita atq; age: muneris functione hominem te esse ostende. Nec enim à figura, sed ab actione, quod est vnumquodque, intelligitur. cæteroqui communione nominis duntaxat, dicitur id, quod dicitur. Solus ille verus est homo, qui conseruata imagine, à Deo concessam pulchritudinem minimè obseruauit. Talis Iob fuit, verus, non fictus; qui rebus ipsis hominis virtutem declarauit, non habitu est mentitus, nec tanquam histrio hanc ipsam simulauit. Quod verò antea ab Abrahamo Deus flagitauit, cùm diceret, Tu verò place in

Ex Catena Vincentij Pinelli Origenis. Improbi enim nõ secus quam picti falsi sunt homines. De hominis natura & definitione vide Eusebiũ in 3. lib. de Præpar. cap. 3. idẽ, quod hoc loco Chrysost. ex Hebræorum decretis docẽtem, & Philonẽ in l. de Abrahamo Hominis definitionem perinde vt hoc Chrysostomus facit, explicantem.

in conspectu meo, & esto irreprehensibilis; id num de Iob scriptura testatur? Nam cum dixisset eum esse verum, addidit, sine querela, & reprehensione. Vocabulum mihi expende, cur non dixit, expers criminis, sed à reprehensione vacuus? Nimirum quia crimen in maximis ponitur peccatis: Reprehensio verò in paruis, & minimis. Non solùm igitur, inquit, à grauissimis abstinuit culpis, verum nec leuissimis se teneri passus est. Maius est, reprehẽsione vacare, quàm crimine. Nam reprehensio facti improbationem habet, non supplicium. Aquila pro irreprehensibilis, simplex; Symmachus, innocẽs reddidit, cum ille animum iusti ab omni improbitate, simulandique artificio alienũ, hic verò ad summam etiã virtutem institutum indicaret. Innocẽs enim est, qui nullo bono caret; qui vitam ab omni improbitate remotam degit. Post irreprehensibilem, addit &, *iustum*; Namque rerum omnium, quæ honestæ, bonæque sunt, complexio, & cumulus est iustitia. Etenim si aliquid suapte vi, ac natura laudandum ab reliquis virtutibus seiũctum in vno aliquo reperiatur, imperfectum, atque inutile id futurum sit, quinetiam sæpenumero contrarium, vituperationeque dignum deprehendatur. Verbi causa; Intelligentia quis, & sollertia pollet? nisi iusta quoque meditetur consilia, præceps ad mala, perditisque moribus, nequaquam prudens hic sit. In hos enim dictum est. Sapientes sunt, vt faciant mala. Facere autem bene non nouerunt. Rursus, strenuo quis est animo ad contentiones, & pericula? nisi etiam quæ iusta sunt, administrare velit, crudelis iam erit, ac vim adferet. Quemadmodum illi loquuntur, sit nostrum robur lex iniustitiæ. Quod enim imbecillum est, inutile coarguitur. Corporis quis cohibet voluptates? Nimirum temperans non sit, si auarus fuerit, si pecuniæ appetens; si nepos; si non liberi; si ob cupiditatẽ non parcẽs pecuniæ. Denique pars quælibet iustitiæ ab reliquo quasi corpore auulsa nihil est. Ac nimirum bonorum omnium consensus, ac cœtus meritò sit, & nuncupetur iustitia. Quòd si earum rerum, quæ admirationem habent, quæpiam abfuerit, ob id ipsum claudicet, ac mutilata sit, falsòque iustitiæ nomen præseferat. Principio enim qui iustus est, eundem sapientem esse necesse est. qua enim ratione suis perfungatur muneribus, & quomodo oportet, in cunctis rebus se gerat, si cuiusque rei dispositio, & vis non ei fuerit explorata? Deinde temperantem; intemperantia enim iniustitia est. Deo carum; Qui enim pij sunt, inquit, iusta cogitauerunt. Sedatum, humanum, beneficum, & vt semel dicam, rerum omnium agendarum, quæ cum recta ratione congruunt, conspiratio iustum absoluit. Id quod præclarè nos Ezechiel docuit; per cuius personam inquit Deus. Homo autem, qui fuerit iustus, qui facit iustitiam. Deinde vniuersam perfectámque virtutem è singulis complexus iustum describit, cum dicit; In montibus non comederit; In montibus enim Idolis cultum adhibebant. Deinde temperantiam eidem inesse ait; Et vxorem proximi non contaminauerit, & ad mulierem sanguine fluentem non accesserit. Deinde mansuetudinem, & facilitatem illi adscribit; Et hominem non oppresserit. Adhæc rebus suis contentum esse pronunciat, cum inquit, & rapinã non rapuerit. Eundem alieno incommodo commoueri, & sua in ceteros conferre confirmat, quando ait, Panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimẽto, & pecuniam suam ad vsuram non dederit, & amplius non acceperit. Facile verò placari, & pacis amãtem esse enuntiat, vt inter eos, qui controuertũt, versari possit; Et ab iniquitate, inquit, auerterit manũ suã, & iudicium iustum fecerit inter virum, & inter proselytum. Hoc enim eximium est, & præclarissimum, si cum reliquis iustitiæ officiis conferatur, iustè inter ciues posse iudicia exercere, & vnicuique, quod conducibile est, tribuere. quare à iure nomen est adepta iustitia. Numeratis iis omnibus, quæ vel agenda, vel non agenda sunt, normam quandam ac typum ad omnia accommodauit, in quo si obtutum quispiam fixerit, erratum omne vitauerit; In præceptis meis, inquit, ambulauerit, & iustificationes meas custodierit, vt faciat eas. Atque ex omnibus his copulatis ac temperatis vnum quasi corpus è multis membris coagmentatum, suauique constans harmonia, ac robustum iustus efficitur. Vbi verò

cum tantis bonis absoluit, eiusdémque definitionem, & circumscriptionem quandam contexuit, cuncta in vnam summã his verbis concluſit. Iustus hic vita
AVCT. viuet. Posteaquam igitur, quæ iusti notæ, ac proprietates sint audiuimus, age illas ipsas in Iobo intueamur. CHRYSOSTOMI, Deo pietatem præstat iustus? Quid tandem Iob? Annon Deum victimis quotidie placabat? castus, ac temperans? at hic pactum pepegi, inquit, cum oculis meis, vt nõ considerarem virginem. mansuetus, & facilis? quid homine hoc mitius? cuius etiam serui ob incredibilem illius benignitatem ita suspensi erant, vt deuorare illum concupierint. Nam aiebant. Quis det nobis carnibus eius saturari? Misericors, & sua cum aliis communicans? quis hæc vna de re cũ Iobo certauerit? cuius ianua venientibus cunctis patuit? nec quisquam inani sinu est vnquam egressus? inter eos, qui digladiantur, iustus commorabitur? hic etiam Iobo licitum est gloriari, & dicere, Iudicium, quod nesciebam, inuestigaui, & contriui molas dentium. Nulli facit iniuriam iustus? Verum Iob etiam male ipse sibi precatur. Si leuaui super pupillum manum, abscedat à clauicula humerus meus. Quoniam igitur Iobus virtutis partes omnes excellenter explicuit, iccirco homo sine querela, & iustus nominatur. BASILIVS. Non qui solam actionem suscepit iustam, is iustus, verum is qui habitu iustitiæ præcultus iustè agit. Quemadmodum dictum est. Iusta iustè perfequeris. sicut enim homo quispiam rudis aliquod facit ad medendum aptum, sed non medicè, quia non ex ex arte, & ratione facit; sic par est, iustam edi actionem sine ratione tamen iustitiæ. Tunc verò à reprehensione alienum aliquid est, cum actio iusta iustitiæ habitum comitem adsciuerit. CHRYSOST. Non ea Iobus iustitia præstabat, quæ vnam aliquam formam virtutis, sed quæ omnem, ac solidam complecteretur, neque sic ab vna quadam re mala abstinebat, vt ad aliam adhæresceret. Nam ipsi pondus iustum dicimus, quod vbique & in cunctis rebus æqualitatẽ tuetur; non si aurum quidem iustè, plumbum verò secus librauerit. Verum illud iustum est põdus, quod materiæ cuiuis æqualitatem præstat, æquámque mensuram. Non aliter Iobus iustus erat, cuius semper fuit in omni vita æqualitas. Neque enim in pecuniis tantùm æqualitatẽ retinuit, sed etiam in rebus aliis omnibus, nusquam à modo mensuráque recedens. Nec eum quispiam dixerit in pecuniis quidem æqualitatem adamasse; in hominum verò consuetudine modum transiliisse, perinde quasi aut sperneret cæteros, aut fastu esset arrogantior. id verò maximè fugiebat, cum diceret; si contempsi iudicium famuli, aut famulæ, cum ipsi meum disceptarent; annon sicut ego fui, & illi fuerunt? summa igitur iniquitas est, elatum esse, ac superbum. Quemadmodum enim auarum eum dicimus, qui aliena interuertit, nec suis contentus est; ita superbum eum vocamus, qui plus ab altero exigit, quam sibi debeatur; cum sibi aliquis cunctis in rebus honores constituit, cæteros verò despicatui ducit, nempe hoc ipsum non aliunde, quam ex iniustitia erumpit. Deus enim vnam naturam omniũ fabricauit; omnia peræque aliis est impartitus. quanam igitur ratione ipsum illum abiicis, & spolias? nec eius honoris, quo est à Deo ornatus, consortem esse pateris? sed cum tua facis omnia, non ad pecuniarum, sed ad gloriæ egestatem alterum redigis? Vnam vtique Deus naturam est elargitus, atque vnam ambobus naturæ dignitatem, ac principatum. Illud enim. Faciamus hominem; est vniuersi generis commune. Cur ergo illum patria possessione deturbas, atque ad extremam demittis humilitatem? atque id quod est commune, tanquam proprium vsurpas? Dispar profectò Beati ratio Iobi erat. Quocirca eius illæ voces; non contempsi iudicium famuli, vel famulæ. Eáque re scriptor cum dixisset iustum cum esse, non priuatam iustitiam, quæ in commerciis & litibus spectatur, sed eam quæ est vniuersa virtus, propalam collocauit. Ad hominem, qui ex hoc ge-
AVCT. nere iustus est, pertinet illud; Iusto lex nõ est posita. Additur *Et pius* vt ostenderet tàm cum hominibus, quàm cum Deo perfectum extitisse. nam iustitia ad homines, pietas ad Deum refertur. CHRYSOST. At vide, quomadmodũ virtuti virtus comitetur, atque alteri altera plaudat. Recta enim viuendi ratio,

tio facit, vt Deum cognoscamus; Dei verò notitia vitæ custodia est. Ideo igitur quia Iob iustus, Deũ religiosè colebat; & quia Deus illi semper ob oculos versabatur; ob id ipsum, quod iustum erat, iustè persequebatur. atque id honesti solius causſa; nullius rei præterea. Nec fieri potest, vt iustus sit quispiam, nisi prius reprehensione, & querela vacet. Iccirco cum ante esset positum, Verus homo, ideſt, nullo inuolucro pietatis, & simulatione tectus; sed verè, ac reipsa virtute præstans, atque informatus; huic illud alterum comitatur, irreprehensibilis. Nam legitimus virtutis operarius, vel quæ videntur exigua cauebit. Illi verò cõsequens est, Iustus. Quod verbum est perfectæ iustitię paronymum. Is enim Iustus est, qui partibus est virtutis omnibus absolutus, atque perfectus. His autem succedit ille, qui Deum religiosè colit; illustrior aliis, rectisque factis, rectisque dogmatibus exornatus. Ad hos adiungitur; *Abstinens ab omni re mala.* quod ipsum nihil quod emineat, non amplectitur. neque enim dictum est, hac quidem illum improbitate abstinuisse, illa verò minimè; seu multa ab eo mala superata esse; ipsum verò paucis succubuisse; sed prorsus nullius sceleris labe tangi se voluisse. Sed operæpretiũ est nosse, * Ponon nomen interdum esse vitij, alias verò doloris, atque perpessionis malorum. Pro flagitio vsurpauit Dauid, cum caneret, sub lingua eorum labor, & ponos, atque iterum. Concepit ponon, & peperit iniquitatem. Pro acerbo verò dolore, difficilique labore idem vocabulum à Iobi vxore vsurpatum est, cum dixit, Vteri mei dolores, & poni. Quare & duo hæc, quæ à pono oriuntur, vocabula, πονηρὸς, & πονήσω, differunt. Prius enim improbitatem, & scelus significat; alterum ærumnam acerbitatémque declarat; cuiusmodi est illud; Vulnerauit Iob vlcere acerbo, ideſt, grauem difficultatem, cruciatúmque adferente. Videri cuipiam fortasse possit, nihil interesse inter eũ, qui ab omni re mala abstinet, & eum qui iustus est. Verum longè aliter res sese habet. Nam qui se abstinet ab improbitate, non continuò iustus est, quamuis ille qui iustus est, lõgè absit ab improbitate. Principium quidem percipiendorum bonorum est mala dediscere; Iccirco dictum est; Declina à malo, & fac bonum; Faciliórque est mali fuga, quàm boni aggressio. CHRYSOSTOMI. Non est satis à rebus malis se remouere, nisi bonæ quoque agantur; cum non modò mali administratio, sed etiam boni cessatio coercenda sit supplicio. Quandoquidem & ij, qui fame enectum non aluerunt, & ij, qui misericordiam minimè tribuerunt, suppliciis addicuntur sempiternis. Ex quo intelligimus, abstinere à malis non initium esse salutis, nisi bonorum item possessio adsit, actióque virtutis. Atque mihi considera, in quàm pauca diuini spiritus consuetudo huius viri laudem contulerit. Nam cum eum verum prædicauit; Patriam ac maiores quodammodo descripsit; reprehensionis verò, & querelæ expertem dixit propter actionem; Iustum ob iuris æquitatẽ, bonorúmque suorum largitionem, atque etiam ob iusta in iudicando suffragia, & in cunctis rebus decretum, atque approbationem; Pium autem erga Deum ob fidem, & Idolorum odium; Abstinentem verò ab omni re mala propter incensas aduersus omnia flagitia inimicitias. Breui prædicam; nihil gessit aliquando accusatione, seu querela dignum. Sed & humana iura custodiuit; & quæ ad religionem pertinent, incorrupta mente procurauit; & quæcunque ad Deum spectant, administrauit, diuinúmque numen legitimè coluit.

AVCT. * *Quid valeat apud græcos* πόνος *vnde fluxit* πονηρὸς & πονέω.

Facti sunt autem ei filij septem, & filiæ tres. CHRYSOST. Primum virtutem expressit; deinde illa, quæ Dei munere concessa sunt. A virtute enim hæc olim proficiscebantur, copiosa, benéque instituta soboles: Non erit in te (inquit) infecunda, nec sterilis. Sed tamen Abraham ideo sine liberis erat, vt discas re vera non isthæc, sed quædam alia esse præmia virtutis. illa nihilominus indulgens pollicitus est Deus. BASILII. Quamobrẽ abundasse Iob liberis scriptum demonstrat? ob eos, qui filios causſantur, speciosámque arripiunt occasionem ad peccandum. Necessariæ inquiunt pecuniæ sunt propter liberos; nec intelligunt filios iis sæpenumero segetem, & scopum esse thesauri conseruandi. Illud item accidere potest, vt quæ ab illis comparata sunt, aut à latronibus rapiãtur,

aut

aut à sycophantis exhauriantur, aut ab hostibus capiantur. Quos ego ipsos libenter percunctatus fuerim, cum à Deo prolem peteretis, quid tandem ad precationem addidistis? Idne? Filios concede nobis, vt eorum causſa iussa tua violemus? atq; gehennæ tradamur? nempe nō isthæc tunc dixistis: verùm filios qui vestræ vitæ subsidio essent, postulabatis. Quādo igitur illos ipsos vitæ cōsortes, & adiutores accepistis, honestis disciplinis, atque exēplis erudite, & cuiusmodi in rebus ad Deum pertinentibus eos esse oporteat docete. Hæ nāque sunt diuitiæ multis pecuniis præstabiliores. Hæc præclara hæreditas à Patre liberis trāsmissa. Hæc liberūm educandorum ratio Iobo instituta erat. Hinc filiorum dignitate erat insignis. Multos enim fratres existere ex iisdem parentibus ortos, neque in iis plures iustos, pauciores iniustos esse, sed cunctos virtute, & genere nobiles, hæc verò non obscura laus est eorū, à quibus nutriuntur. DIDYMI. Honestum hoc loco catalogum filiorum affert scriptura mysticis rationibus congruentem. Quis enim ignorat numerum septem esse septem charismatum indicem? sicut triū appellatio ad id, quod est perfectius atq; diuinius, referri solet? nimirū vt sciamus Trinitatis fidem septē donorum opificem, cæterarumq; virtutum caput esse. CHRYSOST. Hinc colligimus nuptias virtuti nequaquam esse impedimento. aliter Iobo quoque fuissent. Sed nimirum eiusmodi vinculum rectum iusti cursum minimè retardauit. Frustra igitur ob eam rem nonnulli defensionem prætexunt. ATHANASII. Quod quidem dicit scriptura, facti sunt illi filij, contra furentes Arianos præsidio nobis futurum est, qui tanquam magnum aliquod hæresis suæ subsidium illud Apostoli, quod de vnigenito dicitur, amplectūtur. Qui fidelis est illi, qui fecit eum; Deique filium facturam esse contendunt, quod eorum Firmamentum calamus est cōfractus. Quādo enim substātia ipsa, aut factura, aut creatura fuerit, tunc verbum fecit, & creauit, propriè dicitur, facturáque significatur. Quando verò substātia proles fuerit, ac filius, tum fecit, factum est, & creauit, non propriè sumitur, neque facturam significat. Nam sine delectu quis verbo, fecit, pro genuit, vsus fuerit, vt iam sua ipsorum sentētia se condemnaturi sint Ariani, si scripturæ propriam consuetudinem discere voluerint. Parentes enim eos, qui ab ipsis orti sunt, tùm factos, tùm genitos, tùm creatos dixerint, nec ideo naturam pernegarint. Ezechias, vt est apud Esaiam, cum precaretur, dicebat videlicet: Ex hac die filios faciam; Faciam, dixit, pro generabo, & à se ortos filios enuntiauit. Nec dubitet quispiam Ezechiam de naturali prole locutum esse. Adhæc Eua post Cainum editum, ait, Possedi hominem per Deum; vbi profecto possedi, pro peperi, dixit. Nec quisquam propter verbum possedi, tāquam exteraum quempiā coemptum Cainum, nec ab Eua editum esse existimauerit. Necnon Iacob Patriarcha Iosepho filio dicebat; Nūc igitur duo filij tui, qui tibi facti sunt in Ægypto, priusquam ego venirē ad te in Ægyptum, mei sunt, Ephraim & Manasse. Hoc item loco de Iobo dictum est, illi septem filios factos esse. Quemadmodum Moyses etiam in lege dicit, si facti fuerint alicui filij, &, si fecerit quis filium. En quemadmodum eos, qui geniti sunt, tanquam factos, & effectos pronuntiarunt, cum intelligerent, quamdiu certum est esse filios, siue quis, facti sunt, siue feci, sive possedi, dixerit, nihil referre. Natura enim & veritas ad se ipsa allicit intelligentiam. Quare ex iis, qui scisitantur, sitne Christus factura seu creatura, annon, quærēdum prius est, sitne filius. Nam hoc persuasum cum erit, facturæ, & creaturæ cogitatio profligābitur. Ergo palàm factū est, dictione illa, qui fecit eum, non solùm eorum hæresim non adiuuari, sed etiam multò magis confutari. Quandoquidem est ostensum, verbum, fecit, de legitimis & naturalibus filiis in sacris literis dici, ex quo germanus, & naturalis filius Christus declaratur, quāuis de illo diceretur, factus est, fecit; quod certè tamquam de factura, & creatura minimè diceretur, maximè quòd sancti Patres promiscuè iis vocibus vsi sunt.

Et erant pecora eius, oulum septem millia; Camelorum tria millia; Tuga boum quingenta, Asinæ fœmina sequentes pascua quingentæ, & ministerium multum valde, & opera magna

magna erant in terra. OLYM. In habendis liberis narrat fœlicitatem & possessionem perceuset, vt duplicem ex ea re vtilitatem capiamus, quandoquidem nec diuitiæ ad virtutem illis impedimento fuerunt, qui tanta fœlicitate & filiorum gloria apud homines florens, disciplinam tamen non respuebat, neque à pietate animum abducebat: inde est haurienda vtilitas, quòd tantis bonis spoliatus, tàm commodos sermones vsurparit. Quamobrem hinc discant diuites non ob satietatem, alterum iniuria lædere, & pauperes gratias agant, siue opes nunquam adepti sint, siue adepti amiserint. Hinc etiam qui liberis orbati sunt, solatium sibi parent in admirabilem Iusti huius imaginem intuentes. *Ministerium.* quod præstabatur à seruis. Aquila * seruitium multum valdè. Symmachus, familia dilucidius expresserunt. *Opera* vero *magna.* Quæ quidem spectant ad animum, opera sunt pietatis quæ verò ad externam rationem, agri, domus, constitiones, prata, horti, contubernia, ædificia. CHRYS. Vide hominem agrestibus diuitiis affluentem, neque enim mutui rationes ac fœnora numerauit, neque auratis laquearibus ornatas domos: ita nihil ei deerat ad benè merendi facultatem. Oues & boues, & quæ ex anni temporibus & agricultura percipiuntur, recensuit. Quibus rebus indigentibus opitulabatur. Nam quemadmodum dixi, non in pretiosa materia gloriabatur. Sed in iis rebus quę indigentiæ modicè subuenirent, contentus erat. Hunc nobis regem scriptura proponit, non equorum mentionem facit, non auro conglutinatorum curruum, non argenti atque auri thesauros meminit, non lapidum pretiosorum, non cæterarum rerum, quibus hominum diuitiis inhiantium morbus inflammatur, sed illa enumerat quæ ad vitæ necessitatem sunt accōmodata. Nam cùm filios haberet, à pecuniis vulnus nullum tamen accepit, rerum abundantiam ratus grauitatis plenissimam tolerantiam, & copiam cupiditatis inopiam & honoris contentionem non seruire perturbationibus. Et quoniam est in obelisco, *Ministerium* AVCT. *multum valdè.* Sciendum est quæ obelisco notantur, hebraicè non haberi, verùm perspicuitatis tantum causſa à septuaginta posita esse. Horum verò animalium, genere discrepantium ad spiritualem theoriam velle trāsferre descriptionem, superuacaneum est, atque ad artem interpretandorum somniorū pertinet.

Et erat homo ille nobilis inter orientales. Eximio & Abrahamæo genere ortus erat AVCT. veréque erat Abrahæ filius, vt in cognatione, sic in pietate ac virtute ei succedens. Porrò Abrahamus atque huius maiores Orientis prouincias coluerunt. CHRYS. Symmachus *Maximus omnium Orientalium* reddidit. Cunctis erat, inquit, clarior atque illustrior. Potuisset illius maiores insignes, ac nobiles enumerare: sed nihil horum eum ad animi elationem deduxit. DIDYM. Genere clarus inter Orientales prædicatur quoniam secundum carnem ex Abrahamo ducebat originē. Quantum verò ad analogiā pertinet, lucis deique filij à lucidis actionibus nuncupantur. Hi ad oriētem solem pertinent, neque enim iustus ab hominibus, sed à splendore solis iustitiæ splendescētem assequitur nobilitatem.

Conuenientes autem filij eius adinuicem faciebant conuiuium per singulos dies, vnà sumentes & tres sorores suas, vt manducarent & biberent cum ipsis. OLYM. Omnes, inquit, suo quisque certo die vicissim inter se inuitabant: sic enim Aquila interpretatus est. Atque id erat fraternæ beneuolentiæ & concordiæ munus, ac paternæ institutionis argumentum. Summæ verò admirationis est, quòd de maribus dixit, *Conuenientes inter se*, id est, nullam ob rem de principe loco erat illis contentio, maximum verò quid vnusquisque arbitrabatur ad alterum properare. De feminis autem enunciauit quòd *vna assumebant*: neque enim harum rerum curas ab iis requirebant, verùm sodales eas tantùm in conuiuium adhibebant, solique mares obeundo munere occupati erant, feminæ verò honorificè dantaxat & quietè fratribus aderant. CHRYS. Conspirantem virtutem cùm haberent, externum nullum erat inter eos dissidium, vnà incedebant, nec longè digrediebantur, neque se in aliorum consuetudinem dabant, suæque sobrietatis testes sorores sumebant, neque enim alienas feminas ad pocula, cænasque accersebant, sed suas tantum sorores euocabant. Id quod signum erat

Universidad de Deusto
Biblioteca

minimè obscurum eorum temperantiæ. Verum horum concordem amicitiam atque conuictum ad repentinas insidias inuenit Diabolus, vt vna ruina cūctos intra fratris natu maximi domum opprimeret.

Et postquam consummati essent dies conuiuij, mittebat Iob & mundabat eos surgens mane, & offerebat sacrificia & victimas pro ipsis iuxta numerum eorum, & vitulum vnum pro peccato pro animabus ipsorum. Dicebat enim Iob, Ne fortè filij mei in cordæ suo mala cogitarint contra Deum. Sic igitur faciebat Iob cunctis diebus. CHRYSOST. Videre purgationem non quidem Mosaycam sed apostolicam: mentem enim illorum non corpora precatione expiabat. Aiūt nonnulli priscos illos sacerdotes more Melchisedecis per seipsos creatos fuisse. Hoc ergò significat, *mittebat.* OLYM. Attende, quemadmodum vel ipso sacrificio animorum consensionem eos docebat. vnicum enim vitulum pro omnibus tanquam pro anima vna offerebat. Nam *mittebat* patris curam non quamlibet, sed insomnem declarat. *Mundabat* autē aquis purgantibus adhibitis, quibus natura homines, & ex lege Iudæi vtuntur. Illud autem, *cùm consummati essent dies conuiuij*, hoc ostendit, aut quòd id quotidie factitaret ad exacti diei expiationem mutata hostia, aut post septem dierum anfractum per hebdomadam pro illorum salute semel sacrificium faceret. *Vitulum* pro peccatis cogitationis & mentis. Verebatur enim intelligentiæ perturbationem, quæ cœnis atque conuiuiis comitari solet. Cùm verò ad gratiam euangelij legitimis iussis interim præteritis animum attenderet, facinora illa sacrificijs procurare studebat, quæ vni Deo erant explorata. Animaduertis ne exquisitum cultum euangelicum? Cùm enim sit in Euangelicis iussis, neque mente fornicandum esse, neque temerè irascendum, sanctus Iobus ad illa expianda, quæ mente à filiis peccabantur, hostias Deo præbebat. POLYCHR. Cùm intelligeret ea quæ aspectui subiecta erant, labe carere, suspicabatur ne qua forte prolapsio interior in illis ipsis lateret inclusa, atque eam ob rem pro occultis peccatis sacrificabat, propheticam illam sententiam sequutus. Ab occultis meis munda me, id est ab iis, quæ ob ignorationem in vita contingunt. DIDYMI. Quemadmodum ille dixit, de nocte ad te, de manè vigilat spiritus meus, ô Deus. Et Deus, Deus meus, ad te de mane vigilo, ita Iob nullam aliam ob rem nisi propter Deum de manè surgebat, vt illi sacrificium pro liberis factitaret. *Iuxta numerum eorum* hoc est pro vnoquoque & singulis ordine. Nihil enim perturbatè homo sanctus agebat. Ad hæc vitulum pro omnibus immolabat, tum more institutoque suorum vt ad eam rationem filios quoque suos assuefaceret. Ergo ad hunc modum purgabat eos post conuiuium, tàm ea quæ sensus tangit vsurpata purgatione, quàm illa quę ad mentis procurationem affert vtilitatem. Prophetice porrò tum ex lege tùm ex gratia sacrificare videbatur. Ex lege quidem, cùm diuersa; ex gratia verò, cùm vitulum vnum pro peccato offerret. Tale enim sacrificium gratiæ veritatem prænonstrabat, vnigeniti Dei filij sacrificium in carne adumbrans. Vitulum autem pro cunctis filiis obiatum Christi, qui pro omnibus crucem pertulit, typum fuisse haud mirabere, si illud consideraris, Iobum mysterijs aduentus Christi initiatum fuisse, vt qui dixerit, ab illo cete magnum in potestatem redigendum esse. POLYCH. His verbis, nè fortè cogitatione conceperint quæ Deo displiceant, magna liberorum puritas ostenditur. Neque enim quòd peccatum vllum notum sensibus cerneret in filiis, pro iis quæ cogitatione peccantur faciebat sacrificium; sed quia secum ipse ratiocinabatur humanam infirmitatem in iuuenili præsertim ætate labi sæpenumero. Proinde obseruandum est, non propter peccata, eiusmodi interitui illos obnoxios fuisse. OLYM. Quapropter admiratione digni sunt filij. Sed admiratione dignior horum pater & magister. Illorum enim nullū apertum peccatum apparebat. Quare nec anxia pater cura angebatur. Huius vnò tanta in Deum liberosque suos caritas, vt illum placatum efficeret, ac mitigaret; hos verò purgaret; peccatorum etiam quæ mente concipiuntur, curam susciperet. Papæ. Quanta erga Deum pietas & quàm incitatum studium. *Sic*, inquit, *faciebat Iob cunctis diebus.* Vnde mentis constantia ac firmitudo intelligitur. Neque enim interdum quidem actiones

actiones virtutis suscipiebat, aliquādo verò prætermittebat, sed iusti vita è Deo semper apta erat. Summa verò hæc est laus, omniumque prædicationum exitu terminata, pietatis munera nullo vnquam tempore non obiisse. Virtutum enim bonarumque rerum cessatio reditus est ad improbitatem. Atque hoc loco discimus vitanda esse conuiuia, vt quæ peccati causam adferant: siquidem vbi expleta fuerint, indigent expiationis: tametsi ob fraternam beneuolentiam, amoremque mutuum ea filij Iob celebrarent. Illud rectè omnino, *Ne fortè mala cogitauerint*, non quòd eiusmodi essent filij Iob, sed quòd erant homines. Quare & illud magnum de occultis etiam sollicitum esse, ac metuere, quod profectò, Iustus hic faciebat, eaque re pro ipsis sacrificium faciebat, peccatisque illos liberabat, atque hac ratione in eorum prouidentia versabatur. Non, quemadmodum multorum sermo est, Iob loquebatur; Bona ac facultates eis relinquam, claritatem ac gloriam tradā, emā principatum & agros: sed quę erat vox? Ne quid cogitauerint in corde suo. quæna vtilitas? etiamsi illa omnia hìc maneant? scilicet id, inquit, perficiam, vt eis propitius sit rex omnium. Sic enim fiet, vt nihil iis deesse possit. BASIL. Meritò hic Iustus de peccato, quod est in latebris ac recessu, verebatur. Nam quæ hominis est conditio, ad mentis errata sumus procliuiores. Quæ enim corpore administrantur, tempore atque opportunitate opus habent, mentis verò cogitationisque motiones momento efficiuntur, sine labore absoluuntur, improuiso ac absque negocio conformantur, nullum est eis tempus importunum. Vbi ergo vnus & aliquis eorum qui pudicitiæ, sanctimoniæque nomine gloriantur, temperantiæque velo obtegantur, in mediis honestorum hominum beatum prædicantium cœtibus consederit, sed ad peccati domicilium mente peruolarit, atque obscuro cogitationis motu quæ illi cordi sunt, peruiderit, & congressum aliquem minimè decorum animo informarit, ac demum in abdita cogitationis officina certam sibi voluntatis illecebram fabricarit, nimirum hic peccato fide testimonij carente, sese intus obligauit. Quoniam igitur corporis actiones multifariam interciduntur; qui verò ex animi proposito peccat, ipsa cogitationum celeritate peccatum perficit. Vbi autem subitus est casus, & obscurus, illic metum & cautionem maiorem esse oportet, nempe id cùm Iobus intelligeret ad hoc peccati genus expiandum sacrificiis vtebatur. Atque AVCT. in his primum caput sitū est. Nūc ad capitis secundi protheoriā aggrediendum.

Protheoriæ secundi capitis ad rationem partiendi, quam sequutus est auctor catenæ.

OLYMPIOD. Communis mortalium pestis diabolus cùm præstantem Iusti virtutem ferre haudquaquam posset, nec vllum in eum imperium obtineret, quod ipsum nec in porcos nisi saluatoris consensu habere potuit, Iustum hunc apud Deum criminatur, quod non virtutis ergo, sed vt accepta diuinitus beneficia ratione quadam remunerari videretur, quæ decebant, administraret. Ideo dicit, Spolia ipsum fœlicitate & moris improbitatem cognosces. Simul enim vt ei externarum rerum copiam ademeris, in os aduersus te iaciet maledictum. Sed tamen Deus, cùm Iusti inuictum animum perspexisset, vellet que eum ob hasce contentiones illustriore præconio efferre, potestatem aduersus Iobi opes diabolo permittit, ad quas ille perdendas ita bacchatus est, vt funditus cunctas euerterit, nunciisque solis calamitatum pepercerit, qui eum semper nouis, acerbissimisq; nunciis percellerent. Cúmque pretiosissima patrum supellex sint liberi, optima filiorum decade intercepta, Diabolus simul eos conuiuantes repentina domus conquassatione omnes contriuit, ita è domo sepulchrum effecit, ac domum, quę multorum filiorum comitatu erat instructa, puncto temporis viduauit. Tunc adamas ille Iobus, quod suum erat, naturæ reddens, vestem discidit, nec propterea quicquam aut animi sui splendore alienum, aut mentis celsitudine indignum loquitur, immò verò in grauissima illa & maxi-

ma plaga has voces misit, Dominus dedit, dominus abstulit; sicut domino placuit, ita factum est; sit nomen domini benedictum. Quæ quidem voces cùm mortiferum vulnus diabolo inflixissent, vehementerque Iusti laudibus illi à deo delatis exulceraretur, is tamen nihil reueritus est; (Siquidem bellua impudens est) contra iusti corpus certamen instituit, rogatque Deum vt sibi in Iobi corpus potestatem faciat: sed Deus, quæ eius est benignitas, cum suos familiares non magis in hominum, quàm in angelorum conspectum palam dare velit, rursus id quod Diabolus contendit elargitur. Postquam verò insanabilem plagam Iustus accepit, nec ideo animo deiectus aut immutatus est, ad veteratorium suum artificium refert se draco, perfugiumque nactus vxoris iustum his verbis hortatur, Dic verbum contra deum, & morere. Verùm in facie iterum vulnus accepit, cùm audiuit. Si bona suscepimus de manu domini, mala non sustineamus? Hac ratione cùm ab athleta diabolus sæpius variisque oppugnationibus in fugam coniectus ac profligatus esset, tres quidem Iobi amici prænsignes, loca omnia calamitatis fama peragrante, cùm quæ illi acciderant, auditione accepissent, ad eum visendi caussa accedunt. Verum propter malorum vim incredibilem nullo ad consolandum inuento remedio, prope eum taciti assidebant, ipsa confessione communem sensum doloris significantes. Atque hæc est secundi capitis sententia. Deinceps verba ponenda sunt, subtiliterque exponenda.

Et factum est quasi dies hæc, & ecce venerunt angeli Dei, vt assisterent coram domino, & diabolus venit in medio eis. AVCT. Deus qui nulli creatæ naturæ est adspectabilis, qui quantitatis ac molis expers, qui vbique præsens, qui rerum vniuersitati præest, cuncta complectitur, nec locus est vllus extra illius ditionem atque imperium. Hic, inquam, Deus rebus singulis, qua decet ratione præsens adest, angelis quidem vt pote sanctis, arcanis vocibus præcipiendo, diabolo verò, vt qui improbus est, hominis tentandi facultatem tribuendo. Nec enim quicquam sine Dei permissu atque concessu moliri potest diabolus, neque cœlestes illas regiones, vnde est deturbatus, subit. Abiit. Quomodo enim, inquit, cecidit de cœlo lucifer, qui manè oriebatur? Cum angelis assistere tamen dicitur, quoniam is quoque in diuinæ ditionis atque imperij locis consistit expectatque dum sibi mortalibus inferendarum tentationum potestas detur, non vt obsequium vllum præstet Deo; sed id ò quòd ob ingentē improbitatem atque peruersitatem ad tantam insaniam, & aduersus nos furendi libidinem deductus est. Deus autem, qui rationibus nostris sapienter moderatur, illa tantum ei permittit vt nobis intenter, quibus ferendis pares esse possumus; atque hæc ipsa vt facilius ipsi perciperemus, typo quodam & quasi figura expressit. Illud verò, *Et factum est quasi dies hæc*, pro illo est, dies aduentauit, quo theatrum patefactum est, atque in arenam athleta descendit, & quoniam nos angeli tuentur & curant, contrà saluti nostræ diabolus aduersatur, atque vna eademque re, id est, de homine inter se pugnant atque decertant. Hac de caussa simul assistere dicuntur, Deo interim cuncta quæ geruntur, contuente. Nos porrò vincimus aut vincimur, non propter vel aduersariorum vires, vel angelorum suppetias nobis ferentium infirmitatē, sed propter nostram electionem voluntatisque libertatem. Cùm enim vtrique ad se nos alliciant, sanctis angelis bona, execrandis verò dæmonibus mala suadentibus, in potestate est nostræ voluntatis, quæ libero arbitrio ornata est, in vtram maluerit partem se dare. Nam neq; ab eo qui nos liberi arbitrij honore affecit, cogimur, neque diabolus nobis ipsis vim vllam afferendi adeptus est potestatem. Verum nostra electione ab angelis & dæmonibus inclinati, tum rectè agimus, tùm male. DIONYSII & BASILII. In iis verò angelis qui suum ac domesticum, * semperque mobilem ordinem acriter, constanterque complexi sunt, ignorant ea quæ suam aliqua ex parte imminuere possunt dignitatem. Verum naturalis ac deiformis proprietatis firmitudinem maximè synceram & lapsu mutationēque carentem seruant atque in bono manentes tuentur dignitatem, in electione quidem liberum arbitrium habentes, à veri autem boni assiduitate nunquam recedentes,

* ἀεικινήτον est in Catena Cardin. ἀ raffa: malluem ἀκινήτον.

recedentes, vel fortasse quod eodem spectat, & à veritate pronũciatum est, quia horum parũulorum angeli, quantum ad nequitiam pertinet, in vitæ ratione infantes pueros imitantium, semper in diuinam pulchritudinem acrius intuentur. Quòd si semper, nunquam videlicet cadunt. Verùm qui scelere irretiti sunt, iam è diuinarum mentium harmonia ceciderunt, in eorum qui defecerunt cœtuum obscuram ruinam coniecti, seu potius ad defectionis principem aggregati. Qui sanè princeps non statim est procreatus diabolus; sed, cùm angeli potestatem accepisset, in dæmonis migrauit naturam, effectusque est improbus, eaque improbitate vt charactere ac nota insignitus, atque à Dei familiaritate, amicitiaq; distractus & ad defectionem conuersus, vbi hominem paruum animal vidit omni esse condita natura præstantiorem, inuidit; & nimirum, quandiu homo solus fuit, oblatam sibi occasionem non vidit. Posteà verò quàm mulier molle animal atque humanum (vt ab eo quod hominum amans est, facile alerentur infantes) fabricata est, eiq; quod tenerum est, libenterque cedit, oculum adiiciens, diabolus quę facilitas erat ad virtutem, in vitij facilitatem conuertit, & qui anteà cum Deo bellum gerebat, cum hominibus inimicitias posteà exercuit, sed vel ipsum bellum quod nobis infert, certo argumento est, sceleratum hunc Deo prius inimicum fuisse, atque cum eo conflixisse, sed cum inuadere Deum non posset, virus in nos suæ improbitatis euomuit, neque à Deo sed à sua electione nequitiā habet diabolus, qui in sua potestate vitam haberet, esseque illi integrum tum Deo hærere, tùm à bono discedere. Gabriel angelus Deo semper assistit, satanas verò angelus è sua classe prorsus excidit: & illum in superis regionibus electio retinuit: hunc autem sententiæ liberæ potestas præcipitem egit. Poterat ille quoque deficere, atque hic poterat non cadere; sed tamen illum Dei amor insatiabilis seruauit, hunc verò abiectum & inuisum à Deo discessio declarauit. Satanas autem vocatur, quòd aduersarium significat. Diabolus verò propterea quòd is nostri peccati administer est, idemque accusator, & nostro quidem interitu lætatur, ac de nobis ob nostra facinora triumphum agit: vel etiam diabolus nominatur, quia apud hominem, Deum, quasi nostro bono inuideat, calumniatur; apud Deum verò hominem tanquam virtutis mercenarium criminatur. Primæ mulieri dixit, Quia deus vobis inuidit, ideo cibo interdixit: Deo autem quòd non à Iobo gratis sed ob accepta beneficia coleretur. GREG. NAZIANZ. O impudentiam eius qui talia audeat! Iam inde à principio in paradisum ille contrà figmentum irrepserat, nuncque inter angelos medius constitit, vt Iobum ad supplicium deposcat. POLY. *Venerunt*, inquit, *angeli vt assisterent domino, & diabolus venit cum eis.* Ipsum assistere & coram Deo stare angelos, & in medium prodire diabolum, noli ad corporum consuetudinem transferre: sed quoniam illi intuendis, curandisque hominibus legitimis muneribus perfunguntur, quæ in Iobi quoque ratione, ac prouidentia explebant; Diabolus verò angelis aduersus homines lædere, atque in fraudes inducere nititur, ideo isthæc diuina exponit scriptura, quarum rerum notitiam apud Zachariam quis inuenerit illustriorem: Ostendit mihi, inquit, Iesum sacerdotem magnum stantem ante faciem angeli domini, nempe munere ab eo sibi iniuncto dignum effectum: & diabolus stabat à dextris eius. Causssam deinde affert, cur ei obsisteret: quæ quidem planè ostendunt, angelorum id proprium esse vt eam opem & motionem optent hominibus, quam illi ipsi solent afferre: Diaboli verò, vt contrà pugnet. Aliter verò angeli, atque diabolus sese ad Deum recipiunt. A materia enim illæ secretæ naturæ, vitiique ignaræ propter dignitatem familiaremque vsum, Deo sunt propinquiores. Id quod Elias testatur, Viuit dominus, cui adstiti in conspectu eius. Satanas verò, qui Deum maledictis atque odio insectatur, assistere Deo dicitur, quia Deus locis omnibus adest, vitium coarguens, virtutē præmio afficiens. Quocirca angeli ita in conspectum Dei veniunt, vt ad eius obsequia erecto semper sint animo, alacrique studio silētij occasione ex admiratione arrepta, & purgatos quidem oculos non audent nisi stantes in diuina illa pulchritudine defigere. Verum diabolus furit audacia, & contumelia tumidus fit obuiam,

uiam, ſtatque coram Deo non vt angelica conſortione dignus, ſed ad flagitioſè tantum contradicendum paratus, deoque dicitur ſe dare in conſpectum, non idcirco quòd vitæ propinquitatem æquo animo ferat, ſed quoniam eum, qui loco circumſcribi nequit, latere non poteſt. Omnia enim ſunt nuda oculis eius, nec vlla eſt creatura occulta coram illo. Spirituales etiam eorum qui nullum cum corpore commercium habent, nouit cogitationes. Verùm ſcriptor ad dialogorum conſuetudinem orationem traducit, ac ſenſibus obſequens notitias effingit, vt ex iis quæ familiaria nobis ſunt atque cognata, præſtantiorem rerum ſcientiam aucupemur. Atque ea ratione intelligentiæ vi quaſi dentibus quibuſdam id quod in verbis craſſius eſt, diuidamus, & rationalem panem quo vno alitur animus, palàm ſumamus.

Et dixit dominus diabolo, vnde venis? OLYMP. Angelos cum diabolo diſceptando ſermocinari, tùm ex iis quæ apud Zachariam leguntur, perſpicuum fieri poteſt: Sic enim angelus diabolo, Imperet tibi qui elegit Hieruſalem: tùm ex epiſtolis catholicis, vbi eſt his verbis, Cùm Michaël contenderet de Moyſis corpore cum diabolo, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ: ſed dixit, imperet tibi dominus. Itaque exiſtimare poſſumus angelum quempiam diuina mandata exhaurientem cum diabolo colloquutum eſſe. Et quemadmodum principis cuiuſpiam ſatelles, cùm reſponſa defert ad aliquem, principis illa reſponſa eſſe non dubitamus, ita angelorum voces, quæ Dei voluntate expromuntur, nimirum eiuſdem eſſe creduntur. Ergo per ſanctos angelos deus loquitur diabolo: neque enim ſuo ſermone dignatur Deus diabolum, ſed vel propter eum qui tentatur, ea colloquutio contingit; vel etiam quia Deus cum iuſti hominis rectè factis, officiiſque delectetur, contrà verò diabolus contabeſcens inuidia hominis frugi tentandi poteſtatem nititur extorquere, idcirco ſcriptura figurata vtitur dictione. Illud autem *vnde venis?* exprobrandi cauſſa dicitur diabolo: propterea quod ordinem miniſtrantium ſpirituum deſeruit, ſicut Adam, cum dictum eſt, vbi es? pro illo eſt, è quibus in quas res decidiſti? fortaſſe etiam eadem verba valent ad ſtultam ac temerariam agitationem diaboli coarguendam, ac ſi diceret; Angeli, qui mihi obſequuntur, qui diuina mea iuſſa capeſſunt, eadem cùm perficiunt, vere mihi aſſiſtunt, hoc illis eſt aſſiſtere, voluntati meæ ſatisfacere omnino. Neque enim eorum aſſiſtendi ratio natura aliqua loci definitur. Tu verò vnde? Neque enim meus es adminiſter. ATHANA. Hinc planum fit, cunctis rebus, quæ effectæ ſunt, ſua eſſe certa loca diſtributa. Nam luminaria domicilium habent in firmamento, nubes in aere, hominibus conſtituit terminos populorum, angeli ad muneris functiones mittuntur, & per ſcalam aſcendunt, atque deſcendunt. Hoc item loco dicitur. Et venerunt, vt ſtarent coram domino, & rogatur diabolus, vnde venis? Quare in loco ſunt, & huc mittuntur, illhic adſunt. Solus Deus nequit circumſcribi: ita non quaſi in loco eum, qui ſua præſentia complet omnia, quæruntur; vt tanquam regione quapiam concluſum inueniant eum, qui definiri non poteſt. Verum aſſiſtere, nihil aliud eſt, niſi diuinæ voluntatis typis informari, omnique conatu ad eum contendere: in Dei enim conſpectu omnis eſt creatura, ipſa etiam quæ defecit, eſtque improbiſſima. Id enim ei natura conuenit, quæ circunſcriptionem prorſus reſpuit; nihilominus angeli ob inſatiabilem diuinæ caritatis amorem Deo coram adſunt. CHRYS. Cur tandem in angelico cultu atque obſequio vnà adeſt diabolus? & in medio ſanctorum choro ſpirituum impurus licenter verſatur? Nempe igitur, neqs angeli neque Satanas ratione corporea Deo aſſiſtunt, verùm quæuis muneris functio, aſſiſtendi ratio nuncupatur. Diabolus etiam cùm Dei creatura ſit, quæ opus ſunt, facere iubetur. Ac licet voluntate, diuini imperij frænos mordeat, iugum nihilominus ſuſtinet ſeruitutis, & tanquam tortor & carnifex imperata facere iubetur. Et quemadmodũ apud nos, principes quando eum honore quempiam accerſunt, honeſtos homines mittere conſueuerunt; quãdo verò cum ignominia abſtrahunt, crudeles quoſdã ſatellites immittunt: ita Deus ad ſanctos quidem, angelos mittit, miniſtros ad ſalutem; quãdo verò pœna coërcere vult, facinoroſis

noroſis præcipit poteſtatibus. Ita Paulus eum, qui Corinthi ſceleratè egerat, Satanæ tradit in interitum carnis, itemque alios ne blaſphement.

Et reſpondens diabolus domino dixit; Cùm circumierim terram, & ambulauerim eam, quæ ſub cælo eſt, adſum. CHRYSOSTOMI. Interrogandi & reſpondendi vicibus vſurpatis, illuſtrius quæ vera ſunt, ſcriptura deſcripſit, omnemque purgandi facultatem impudentibus præcidit. Porrò quæ narrat diabolum Deo dixiſſe, non ea quidem dixit, ſed tamen cogitauit, nec enim tantum in eo audaciæ eſt atque licentiæ. In eo verò quod ait, omnia ſe loca peragraſſe, primùm ſeipſum accuſat, quòd nullum fixum habeat domicilium, nec vſquam conſiſtat, ſed cunctas regiones perluſtret, aduerſus cunctos mortales pugna ſuſcepta. Deinde illud diſcimus, orbem terrarum tùm angelis, tùm dæmonibus refertũ eſſe, & angelos quidem venire ad Deum, vt ab eo mandata accipiant, diabolum verò non permittente & concedente Deo, nihil pro ſua libidine efficere poſſe. Quamuis enim defecerit, atq; extra Dei ſit obſequium, eſt ei nihilominus metus, tanquam frænum iniectus, neque eum ſinit Deus ſua abuti poteſtate, ſed neque vno eodemque tempore, ſed conficiens periodum, locis omnibus adeſt. *Eam, verò, quæ ſub cælo eſt*, dixit vt ſolitudinem indicaret, ac quicquid demum, quod eſt cœlo ſubiectum, aëriamque regionem. Luſtrat autem regiones item inhabitabiles diuino quodam fortaſſe conſilio, vt ne ſit noſtro generi ſemper infeſtus. DIDYMI. Animaduertendum eſt, non eadem loca eſſe, terram & eam, quæ ſub cœlo, cùm terra ſub cœlo ſit, loca verò quæ ſub cælo ſunt, non continuò terra ſint. Igitur terram percurrit, vt intelligas de quonam homine petiturus ſit. Eam verò, quæ ſub cælo eſt, ambulat, nequitiæ ſpiritibus, qui ſibi ad res turpiſſimas præſto ſunt, gratulans: neq; verò mirandum eſt, cùm ſit tenuis ſpiritus, loca, quæ commemorata ſunt, peruaſiſſe, quandoquidem nec mendacij eum Deus inſimulauit. Tanto verò terrarum anfractu ac circuitione feritatem, immanitatemque ſuam ſceleratus teſtatur: ſiquidem inſani, & præ furore circumeurſantis ſunt illa eius verba. Alibi quoque dictum eſt, quia aduerſarius veſter diabolus, tanquam Leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Nullam enim partem capiens quietis, præliatur & circumit, amicis quidem ſubducendis, inimicis verò ad exitium poſcendis; neque enim nobis dominatur. Ac verba eius talem hoc loco ſententiam habent; Cùm terrena & aëria ſubegerim, ſolus mihi Iobus aduerſatur. Ergo illius depoſcendi cauſſa venio.

Et dixit ei dominus, intendiſti cogitatione tua contra ſeruum meum Iob? CHRYS. Hinc perſpicimus voluiſſe Deum vt Iobus tentaretur, vt is etiam qui egregium habet athletam, de eius virtute periculum fieri cupit, eaque re percuntatur diabolum, vt luctæ ipſi cauſſam afferat. Occaſionem enim Iobus ei præbere nequaquam volebat, ne ambitioſus videretur. Ac vide quemadmodum mos paulatim ſeſe diſputationis oſtendit. Verborum enim renunciatione intermiſſa, in illo, *Intendiſti cogitatione tua*, tanquam vocem quãdam proponit hiſtoriæ cogitationem, Deus igitur id largitur diabolo, verbſque voce etiam cognoſcat; *quãdo improbi hoſtis ſceleratum conſilium & actionem non ignorat, neque cùm eidem loqueretur ac diceret, Vnde venis? ad improbi explorandum ſtudium id dixiſſe credendum eſt. Qui enim? cùm præſens eius notitia cuncta complectatur? verum interrogandi tropo, mores iis quæ dicuntur, affingere ſolet. Ita in euangelijs, vbi de Cleopha mentio fit, interrogationes adhibet dominus. Qui nam ſunt hi ſermones, quos confertis ad inuicem? Quis autem dicere auſit eum, qui finxit ſigillatim corda noſtra, interrogatione egere? Eodem pertinet illud alterum, Quot panes habetis? atque alibi cùm ſuam reſurrectionem comprobare vellet, dixit, Habetis hic aliquid, quod mãducari poſſit? Ac de Lazaro ſciſcitabatur, Vbi poſuiſtis eum? cùm & auditum præcucurriſſet, illiuſque obitum prædixiſſet. Hanc eandem retinens conſuetudinem hoc loco cùm dicit diabolo, *vnde venis?* &, *conſideraſti ſeruum meum?* non inſcitiæ verba prætexit, neque mens efferati aduerſarij, cuiuſmodi ſit, doceri optat. Verùm illum ipſum ſuæ crudelitatis accuſatorem palam conſtituit. Sic enim natura comparatum eſt, vt à ſeipſa improbi-

tas

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas vulneretur. Emphasim autem habet illud, *Cogitationetua.* OLYMP. Nimirum peruersa prauisque artibus imbuta, qua ad rectas hominum mentes peruertendas semper abuteris. Illud verò, *intendisti*, non magis cum interrogatione quam cum affirmatione intelligi potest, ac si diceret, Scio videlicet, te animum aduertisse. Nam ob virtutes quæ ei insunt, ei inuides. Crebris verò laudibus Iustum effert, iactatque Deus, vt ad ineundum cum athleta certamen lacessat aduersarium.

Quia non est secundum ipsum, aliquis eorum qui sunt super terram. Id est, nemo eadem ætate, iisdem temporibus. Quemadmodum in Genesi de Noë dictum est, quia iustus erat in generatione sua.

Homo irreprehensibilis, iustus, verus, pius, abstinens ab omni re mala. CHRYSOST. A cunctis hominibus, omnique terrarũ orbe contemni ac despici, quid tandem obfuerit, si is qui angelorum dominus est, nostrarum rerum laudator ac præco fuerit? Contrà quid iouerit, à terrarum & maris cunctis incolis prædicari, de nostris laudibus Deo silente? Id igitur ipsi semper spectemus, vt de nobis prædicet Deus, id quod si nacti erimus, quamuis in nos vniuersa, quæ sensu hauriũtur, mala sese effundant, cunctis tamẽ erimus superiores. Quandoquidem Iobus, qui residebat in stercorum domicilio, qui vlcerum sanie circumseptus erat, è cuius corpore sexcenti vermium fontes erumpebant, qui intolerabilia perferebat, qui sputo à seruis fœdabatur, qui ab amicis, ab vxore insidiis petebatur, qui egestate, fame, morboq; insanabili conflictabatur, fœlicitate cunctos superabat. Quidni Deo illum efferente, voceque illas vsurpante? *Homo iustus irreprehensibilis, verus, pius.* Quî tandem non fuerit cunctorum mortalium excellentissimus, Deo ipsi testimonium dante? Quòd enim irreprehensibilis, verusque homo erat, nimirum haud vulgarem virtutem præferebat. Hûc accedit, quòd ea, quæ cum hominibus transiguntur, iustè; quæ verò ad pietatem erga Deum referuntur, studiosè persequebatur. Quæ quidem diabolus conspicatus, non mediocriter admiratus est. Verum cur laudationis est hoc loco ordo commutatus? An quia cùm primum Iobi laus institueretur, pro rerum ipsarum natura atque harmonia instituta est. Primùm enim, omnis homo verus est, idque ex opificij ratione; deinde sine reprehensione est & sine querela ex vitæ consuetudine, atque instituto. Sed hoc loco propter conflictum cum diabolo, irreprehẽsibilem vero præponit. Virtus enim cum vitio pugnare solita est, morũmque æquitas acutissimum est aduersus inuidum iaculum. Ad irreprehensibilem autem attexit verum, vt naturæ & moris conspirationem ostendat, atque electione naturæ cohonestet nobilitatem.

Respondit autem Diabolus & dixit coram domino. OLYMP. Hæc diaboli impudentiam peruellunt. Illud enim, *coram Deo dixit*, mentis illius impudentiam, iis quæ probantur Deo, vsque aduersantis prorsus ostendit. Deus enim iusto virtutis testimonium dabat: hic contrà criminatur, quòd non ob virtutem sed opulentiam pietatis religione defungeretur.

An gratis, inquit, colit Iobus dominum? Verba profectò diaboli, non virtutem, inquit, tibi reddit, cùm te pietate colit, verum acceptorum beneficiorum mercedem persoluit. Mercenarius est non verus: siquidem is gratuitò erga Deum pius est, qui nec ob supplicia, nec ob promissa illi seruit. Animaduerte etiam improbitatem: cùm ea quæ dicta erant, incessere non posset, animi sententiam insectatur, & ad ea quæ latent, se idcirco refert, quia, quæ aperta & exploratæ sunt, illi elabuntur. DIDYMI. Proprium eorum est qui virtuti sunt inimiciores, cæterorum bona minimè vera esse existimare, sed potius per calumniam dicere, hic quidem ob ereptam sibi nocendi potestatem, iustus est; ille verò frugi ac temperans propter soliditatem; ille alter pecuniis, opibusque caret, quia ijs parandis haud est idoneus. Denique nemo improbus cuiusquam virtutem, vt legitimam solidamque admittit. BASILII. Magna vis est horum hominum peruersa vocabulorum commutatione ad contemnendam virtutem abutentium; & quia vitium est virtuti finitimum, ad virtutem ipsam iniusta accusatione vexandam. Ita audaci,

audaci, nomen fortis imponunt; ei qui stupore quodam sensus oppressus est, temperantis; iusto crudelis; astuto prudentis; magnificum etiam quasi sordidis vilibusque operibus occupatum insectantur; atque eum qui liberalis est, vt prodigum; & qui rem curat familiarem, vt parcum exagitant. Formas denique virtutis omnes è contrario vitio fabricato nomine appellare solent. Huius improbitatis architectus diabolus, talia quædam de Iobo commentatur, cùm addidit; AVCT.

Nonne tu sepsisti quæ extrema sunt eius? & quæ intra domum sunt eius, & omnia quæ sunt illi in circuitu? Qua occasione & hypothesi diabolus vsus sit ad Iobo insidiandum exponit, aiebat enim; Si qua septus est, ope spoliatus fuerit, facilè dejectum iri. Deus autem ad hominis gloriam illustrandam, atque ad diaboli ignominiam certamen concessit. Scopum hunc historiæ scriptor collineãs personarum inductione totius rei argumentum pertractat: nec enim ad persuasione m par momentum habet, siquid simplicius enuncietur, & ad illud ipsum formata & scripta diligentius adhibeatur oratio. Quare genus dicendi simplex ad historiam accommodandum est. POLYCHR. Admiratus sceleſtus diabolus Iusti ad summum perductam virtutem, segetem autem tantæ aduersus Deum pietatis, bonorum affluentiam esse suspicabatur, atque eius copiæ Deum esse auctorem probè noueratq; eáq; re Iobum erga Deum gratum esse arbitrabatur, ei pro mercede reddita pietate; Etiamnunc, inquit, mutuorum officiorum gratiam experitur. OLYMP. Quæcunque ille habet, omnia ab iniuria defendis; pace fruitur infinita; bella nec domestica nec externa sunt illi infesta; mercedem ac præmium tulit præsentem fortunarum fœlicitatem; cultus ei nequaquam deest diuitiarum. Hinc demum suam simulatam ostentat religionem; omnem acerbi sensus causſam ab eo Deus semouit; eum quasi quodam vallo ac muro firmissimo communiuit periculisque liberauit. Vide, quemadmodum diabolus ad Iobum perdendum adortus sit. *Nónne tu*, inquit, *sepsisti quæ externa sunt eius?* quibus verbis, agrorum & armentorum diuitias significare volebat. Sed tamen ô sceleste, vnde nosti Iobum septum esse atque munitum? nisi quia fæpius te id faciendi libido incessit? quod posteà potestatem nactus facere non dubitasti? nimirum tunc res illius omnes vallatas esse intelligebas, cùm prohibebaris, ideoque dicit; *Et omnia, quæ sunt illi in circuitu sepsisti.* Hactenus enim Deus nostra obuallat, & diabolo haudquaquam potestatem facit.

Opera manuum eius benedixisti. POLYCH. Quæcumq; ad agricolationem pertinent, magnopere suppeditant ei: copiosos fructus terra progignente, innumeras fruges præsignificante, racemos vberes in palmitibus ostendente, exuberantis oleæ fructum præbente, atque omnem quæ ex omni fructuum, pomorumque genere percipitur, voluptatem pollicente. Nempe à te isthæc domine proficiscuntur, soli fertilitas & commoditas, cœli temperatio, sementis exaggerata copia, boum opera, cæteraque omnia, quibus agricultura rectè gubernatur.

Et pecora eius multa fecisti super terram. CHRYSOSTOMI. Viden Iobo diuitias Deum elargitum esse? Viden non contra ius illas fuisse adeptum? Tu, inquit, conuallasti, tu benedixisti, tu bona eius amplificasti. Quantopere Iobo laborandum erat, non malis artibus partas sibi esse diuitias, si quidem id hominibus voluisset persuadere? En diabolus, quamuis non nosset, id illi testificando voluit elargiri.

Sed mitte manum tuam & tange omnia quæ habet, si non in faciem tibi benedixerit. DIDYMI. Sciendum est, manum Dei esse multiplicem. Quædam enim est vindex, & vltionis administra potestas, quæ vasa iræ dicitur, de qua scriptum est, Manus tua gentes disperdidit. Alia verò potestas eius est quæ munit & protegit, ad quam illud pertinet, Protexisti me & posuisti super me manum tuam. Igitur hoc loco, *Mitte manum tuam* pro illo est, Malè illum accipe & afflige. *Tange* autem pro, manus iniice, positum est, illum, inquam, attere. Huic simile illud est, Nolite tangere Christos meos. Neque enim vtcumque eos vetat attingi, sed

id tantum prohibet, ne quis mala inferre hominibus sanctis audeat. Ac vide, quam veteratorie quamque simulatè non dicat, Mihi permitte, sed tu facito. Imbecillitatis enim suæ probè sibi conscius est, sed tamen insanit, estque arrogans & contumax quod ipsum extremæ est dementiæ. Tu verò mihi aliam attende improbitatem ac diabolo dignam cæcitatem. Nam eum, qui solus bonus est, ad malè agendum prouocare conatur. CHRYSOST. facit nimia eius crudelitas vt cuiusdam partis fortunarum amissione minimè contentus sit, neq; quorundam liberorum orbitate eius odium saturetur: immo verò eum subitò bonis omnibus penitus euertere cupit. Quare non ex parte sed omnino virum iustum postulat ad ruinam, cum ait, *Tange omnia quæ habet.* Fac vt illi spes omnis erepta sit, acerbitatum & dolorum sit simulachrum singulare, namque tunc illius grati animi significatio fuerit admirationi, cum temporum rerumque inclinationibus haudquaquam coargui potuerit. *Si non in faciem tibi benedixerit.* Id est, si non te maledictis incesserit, & incitatus aduersus te linguæ mucronem ingentis calamitatis impatiens exacuerit. CHRYSOSTOMI. Hoc enim est, in faciem tuam palam, impudenter, nihil reuerens. OLYMP. Ac ne scriptura diceret, Blasphemabit, honesto vsa vocabulo dixit, Benedicet. Sic in regnorum libris de Nabutho scriptum est, Benedixit Deum & regem. DIDYMI. Hoc item loco pro diris, precationibus & maledictis prosequetur, benedicet à diabolo positum est, in quo verbum adhibuit speciosius, ne Deum verbo asperiore figere videretur, néue diceret quòd ex aduerso steterit coram Deo.

Tunc dixit dominus diabolo, Ecce omnia quæcunque sunt ei, do in manu tua, sed eum ne tetigeris. OLYMP. & POLYCH. Cùm futuri ignarus sit diabolus, neque in hominum corda insinuare sese penitus possit, frustrà sibi Iusti cladem pollicetur: eiusmodi enim ipsius erat oratio, Si mihi res illius attingendi, & hac, qua fruitur abundantia, & gloria, spoliandi erit facta potestas; nempe ego verborum maledictis hominem aduersus Deum concitaro. Verùm Deus, qui multò ante prospicit, cùm de Iusti victoria minimè dubitaret, vt pro sua libidine in virum frugi impetum faciat, diabolo permittit, illud vnum excipit, ne malo corpus afficiat. CHRYS. Ita mei, inquit, athletæ virtuti confido, vt, quamuis ipse dixeris; Mitte manum tuam; contra ego dicam; *In manu tua do omnia, quæcunque sunt illi.* In manu, inquit, tua pusilla, insatiabili. Quid ais? quid post testimonium à te dictum noua opus est probatione? Verùm vt diaboli os, inquit, obstruatur, vt Iustus fiat insignior, vt posteris patientiæ & ærumnæ medicamenta relinquamus. OLYMP. Ac vide. Nec dicente scelesto, hominem mihi concede, Magnus agnotheta, cui sui erat virtus athletæ perspecta, eidem aduersario eum condonat: vt illo ipso, vtcumque collibitum fuerit, vtatur. Sed quoniam vniuersi nostri generis hostis furorem nunquam expleri posse intelligebat, eius libidinem infinitam certis finibus circumscribit. Rebus, inquit, illius tua voluntate & arbitratu vtere, ipsum verò ne attigeris. APOLLINAR. Hîc quasi nutu significatur noluisse diabolum, vt in Iobi tantum filiis vulneris acerbitas hæreret. Sed etiam vt ad ipsum Iustum permanaret: sed quod cupiebat, non est ausus nisi permittente Deo. Ex quo intelligimus nullam esse diabolo aduersus nos potestatem, nisi ea ex occultis quibusdam prouidentiæ rationibus, quibus nostra gubernat Deus, permittatur. DIDY. Illud enim. *In manu tua do omnia*, porsus persuadet sine Dei permissu à diabolo tentari neminem. Vt autem sciamus, ipsi etiam permissioni statui modum addit, *Sed eum ne tetigeris.* Vnde planum est, non fato vel casu, sed Dei nutu accidere calamitates. OLYMP. Attende eius, qui certamini præest, sapientiam. Nam primùm externis bonis & in quibus minus periclitabatur athletam ipsum spoliari sinit, sed vbi victorē eum declarauit, tunc deinde aduersus corpus certamen proponit, eumque bono animo esse iubet, quæ autem illius sunt, aduersario tradit. Quid enim mali hinc capiat vir ad veram philosophiam institutus, qui nullum iis deferre solet honorem, quæ interitu ac risu excipiuntur?

Et egressus est diabolus à domino. OLYMP. Nimirum locus est nullus à diuina ditione

ditione seclusus. Hac nihilominus ratione scriptura loquitur, quia à Deo impetratis postulatis, Diabolus nihil in agendo cunctatur. Quia etiam intra eum, qui bonus est, nihil mali aut inesse, aut admitti potest, quæ enim mala sunt, extra bonum sunt. Ergo meo quidem animo illud, *egressus est à domino*, pro eo est, arrepta occasione, impetrataque venia, ad illa quæ sibi permissa sunt, agenda aggressus est. DIDYMI. Quibusdam est opinio, nisi extra Deum fuisset diabolus, contra Iobum eum nihil moliturum fuisse. Ac de diabolo magis propriè quam de Caino dicitur; Exiuit à facie domini: cui par est, in Dei cogitatione ac mente nequaquam versari. Diabolus autem in iis est, à quibus diuina mens semper est alienata; & si vnà cum iis qui Deo assistunt, simulate insolenterque venire dicitur. Cùm ergo dicit, quod venit diabolus, negotij occasionem, aggressionemque significat. Quandò autem egressus est à facie domini, diuinum permissum exponit, & quàm à Deo contra Iustum acceperit potestatem. Vti etiam illud, Egressus est autem Cainus à facie Dei, id est à mandati diuini sanctione, quę de Caino erat accepta. Hinc docemur diabolum ad hostiles insidias, quas homini struit, conuersum egredi à domino: Quod item ipsum de Iscariota scriptum est, cùm proditionem meditaretur; Egressus est Iudas; Erat autem nox: nec ea nox tantum, quæ in sensus incurrit, sed etiam illa, quæ menti tenebras obducit, videlicet tùm nocte is malorum circumfusus erat, cùm sese à luce auertit.

Et erat sicut dies hæc. OLYMP. Vt si dixisset, dies aduenit, qua theatrum apertum est, ac certamen initum, atque ad luctationem athleta descendit. Illud quoque considera, quemadmodum vno die in vnum malorū, acerbitatumq; omniū aceruum diabolus Iobum coniecerit, vt eum ad amentiam, ad indignationem, & ad congerenda in Deum maledicta inflammaret. Id enim sibi pollicebatur, cùm diceret, si non in faciem te benedixerit. CHRYSOST. Vt igitur scriptor doceret, quantas machinatus sit insidias, eo verborum genere tempus exposuit. Nondum enim meridies erat, cùm præliandi factum est initium. DIDYMI. Consequutionis ratio petebat, vt dici, vt filiorum consessus meminisset, vt illorum interitui fides non deesset: siquidem vna die, vna ædium ruina derepente extincti sunt.

Et filij Iob, & filiæ eius bibebant vinum in domo fratris seniorū. POLYCH. Quamobrem in mentionem filiorum conuiuij incidit, cùm mox de bobus abactis dicere pararet? An vt subitam rerum omnium iacturam & insperatum atque improuisum malum, vnoque die cunctarum ærumnarum tragœdiam excitatam esse indicaret? rationem item exponeret, quemadmodum potestate accepta, rem ipsam transegerit diabolus? Itaque cùm dies pugnæ & congressus instaret, filij quidem vnà epulabantur, nullius grauioris mali territi expectatione: quod sanè certè ad repentinam illorum extinctionem diabolo, qui eos omnes sociatos inuenit, cecidit perquam commodè; quandoquidem militari æstu certam euentus iis scientiam ademit.

Et ecce nuncius venit ad Iob, & dixit ei. Iuga boum arabant, & asinæ femina pascebantur iuxta ipsos, & venientes captiuantes captiuauerunt ea, & pueros interfecerūt in gladijs: saluatus autem ego solus veni nunciare tibi. OLYMP. Potuit diabolus à Deo potestate data & inimicorum animos irritare, & ignem è cœlo deducere, ac calamitatum solos nuncios seruare, & ventum angelicis viribus, quas à primo ortu à Deo acceperat, vtens ad disturbandas ædes impellere. Poterat etiam omnia hęc mentiri, & falsa quadam effigie conformare, vt & sui satellites prædantium inimicorum adspectum opinionemque præberent, & quasi homines calamitatum nuncios adferrent, & tanquam veri ignis è cœlo ruentis forma cerneretur, ac venti domum euertentis quasi vera species videretur: etenim in angelum lucis transfiguratur, atque ad eam rem ab opifice nactus est potestatem. Siue igitur hac, siue illa ratione pugnauerit, profectò acerbè, astutè, ac flagitiosè confixit. Par autem est cognoscere, quos nuncios dignos diabolus, & quàm improbo artificio, vt grauiora semper nunciarent, instruxerit. Vt enim Iobi animus per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

moueretur, non simpliciter dicũt, *Iuga boum*, sed addunt, *arabant*, id est, quæstum ex ijs quæ terra reddit, faciebant, neque dixit, asini, sed, *asinæ feminæ* è quibus fœtus & propagatio. Ad hæc mulorum amissione exposita, seruorum, qui armentis præpositi erant, cædem addunt, ad vulneris acerbitatem. CHRYS. Cum rerum amissione cædes miscetur, vt maior hostium immanitas videatur: mira enim crudelitas atque inhumanitas est, duplex hæc calamitas abductionis & cædis. Nam eius, cuius vitæ pepercerunt, seruata salus malorum extitit additamentum. Ideircò enim seruatus est, ne malorum tempestatem Iobus ignoraret. OLYMP. Non humanitate aduersarij seruatus est is, qui hæc nunciaret, sed eò vt tristium rerum duntaxat, nuncius existeret: fortasse etiam agrestis & ferus aliquis homo erat, qui nuncios huiusmodi perferebat; aut etiam ipse dæmon nunciorum personam ac formam potuit præ se ferre. CHRYS. Vidisti, quam celere & improuisum vulnus, quàm nouum, quàm inusitatum? Is qui rebus omnibus circumfluebat, qui nihil mali fuerat anteà expertus, continuò rerum omnium possessione priuatur, neque ei quidquam ad ægritudinem leniendam reliquum est. Nam qui relinquitur nuncius, ad tragœdiæ solum narrationem relinquitur. DIDYMI. Prorsus animaduertendum est, quemadmodum quæ repentè contigerunt, vel ex ipsa renunciatione pondus atque ad summam animi molestiam vim habeant. Verum, etsi propter subitum casum perturbare Iobi mentem hæc ipsa poterant, nequaquam tamen Iustum permouerunt. Nãque psalmus quidam de homine iusto his verbis loquitur, Ab auditione mala non timebit. POLYCHR. Pro eo, *venientes captiuantes captiuauerunt*, Inciderunt Sabaitæ, codex habet hebraicus; Sarraceni videlicet. Illud verò alterum, *Seruatus ego solus veni nunciare tibi*, in hebræo est, vt nunciarem tibi tantum. Mens autem diaboli ex ijs, quæ dicta sunt, illustrior apparet. Siue enim ille ipse, qui aderat, nuncij habitum ementitus fuerit, siue de seruis quempiam seruauerit, certum est, ad augendum dolorem, rei euentum ab illo crudeliter fabricatum fuisse.

Adhuc hoc loquente, venit alius nuncius, & dixit ad Iob, Ignis cecidit de cælo, & cremauit oues, & pastores deuorauit similiter, & seruatus ego solus veni nunciare tibi. OLYMP. Vbi primo audito nuncio, non solum Iusti animus consternatus non est, verùm etiam tulit æquissimè, atque imminentis aduersarij impetum propulsauit, cõfestim alius quidam diaboli satelles sese proripit, deitque non amplius sibi ab hominibus bellum inferri, verùm oues ac pastores de cœlo tactos esse, vt minimè dubitari possit, vel Deum ipsum, quem veneratur, ei esse infensum. POLYCHR. Ignem de cælo delapsum esse commentus est diabolus, vt non cum hominibus solum, verùm etiam cum Deo, quem colebat, bellum sibi esse arbitraretur, eaque ratione Iusto spem omnem præsidij eriperet, atque in laqueos eundem desperationis inducerer. CHRYS. Pœnituit diabolum primi nuncij, quod minus rectè res gestas exposuerit. Malè, inquit, iaculatus sum; haudquaquam collineaui; sagitta prorsus aberrauit. Ab hominibus asinas & boues abactos esse dixi. Potest ita secum ipse Iobus ratiocinari, Homines iniuria me affecerunt, deóne possim ista hæc ascribere? Ergo vt eius cogitatio ab hominibus ad Deum traducatur, ait, *Ignis decidit, è cælo.* Aquila autem & Theodotio, Ignis Dei dixerunt: hostes iam caussari non potes, quasi illi è supernis locis ignem proiecerint. Infligè contumeliam ei, qui tibi iniuriam intulit, cum qui te oppugnauit, maledictis incesse: cur illi seruis? cur eum adoras, qui tuas opes euertit? noli putare ab hominibus tibi infligi vulnera, cùm audis *captiuantes captiuauerunt*. E supernis regionibus atq; adeo è cœlo facit tibi bellum Deus. Id verò certo est argumento, quòd ignis è cælo demissus oues consumpsit. Vide quanta diaboli sit potentia, quantaque vis. Quemadmodum tot nationes concitarit, seu etiam in dæmones hostium formam habitumque contulerit, quanta hæc omnia facilitate administrarit, considera. Ignem verò illum, quo consumptæ sunt oues, ne credas verum esse ignem (illius enim fabricandi caret potestate.) sed nimirum quicquid illud fuit, quo deflagrarunt vniuersa, ignis speciem ostentabat. Quòd si verus extitit ignis, ex eo, qui in rerum natura reperi-

tur,

tur, sumptum commouit, idque Deo minimè repugnante. DIDYMI. Nec enim poterat diabolus ignẽ è cœlo deducere * Quamuis enim sanctus dogmata veritatis pernosset, nec de tentationibus, quin Dei permissu inciderent, quicquam dubitaret; tamen ob eam rem vehementissimè angebatur, quòd in eo ipso, quod sibi accidisset, offenderentur, ideò quòd Deum in ipsum irruisse arbitrarentur. Etenim quòd prædantes aduersarij pecus egissent, quòd pueros interfecissent, id non à Deo, sed ab hostibus hostiliter inuadentibus, & per odium illa perturbare molientibus factum esse, ij, qui minus intelligerent, credere poterant. At vbi ignem nunciatum est à Deo delapsum esse, sanè periculum imbecillis mentibus creabatur, ne fortè crederent nihil esse in ipsa virtute admirabile, quando is, qui virtutem erat adeptus, vsque eò à Deo cruciabatur. Sed tamen neque hoc euentum sancti animum, qui in Dei contemplatione totus hæreret, potuit permouere. Neque enim ea est potestas permissa diabolo, vt ignem deducat è cœlo. Verùm iudicio id diuino perfectum est, vt is, qui aduersus Iobum potestatem diabolo fecerat, ipsi illi diabolo persuaderet, licet is multas machinas adhiberet, nihil tamen in rebus humanis reperiri, de quo Beatus nimio opere laboraret.

Adhuc hoc loquente, venit alius nuncius, & dixit ad Iob, Equites fecerunt nobis tria capita, & circumdederunt camelos, & captiuauerunt eos: & saluatus sum ego solus, & veni, vt annunciarem tibi. POLYCHR. *Adhuc hoc loquente*, vt nullum à laboribus luctatori daret respirandi spatium, summa crudelitate ignem finxit è cœlo deferri, vt non ab hominibus, sed à Deo putaret se oppugnari, quem Iobus studiosè venerabatur. Ex hoc item loco, cùm dicitur, *Adhuc hoc loquente*, intelligimus, quid diabolus egerit, vt Iobum assiduis nuncijs perturbaret, & molestijs, atque ægritudinibus tanquam nunquam intermittẽtibus fluctibus obrueret. OLYMP. Belli narratio erat huiusmodi, tàm Deo quàm hominibus contra illum bellum esse susceptum. Illud autem κεφαλὰς τρεῖς huic par est, Triplici aduersarij instructa acie, tribusque ducibus creatis, irruptionem fecerunt. Sic enim Aquila exposuit, Chaldæi disposuerunt contra nos tres præfecturas, additque narrationi solum calamitatis nuncium fuisse seruatum: nec verò de interfectis silet hominibus, quorum nece viri probi magnopere mœrent. DIDYMI. De puerorum nece audire, idque constanti animo ferre, scilicet ea res animi virtutem, inuictumque robur testatur. Atque ista hæc omnia Iobi filijs imprudentibus, nihilque scientibus simul gesta esse, illud planè persuadet, quòd scriptura confirmat, apud fratrem natu maiorem illos prandisse. Magnam vim hæc habent ad eorum mentes conturbandas, & stupore consternandas, qui perpetuas rerum humanarum conuersiones minimè meditantur; qui bona adnituntur tueri sua: quorum molestior solet esse possessio, quàm ijs anteà caruisse. Iam enim nonnulli, in quos subitus casus incurrit, sanæ mentis periculum adierunt, atque eos ita fregit ærumna, vt quæ odio atque exilio digna sunt adamarint: status enim nunquam tentata tranquillitas eorum metitur infortunium. Etenim qui peculio, bonorumque possessione caruit, tristitiam experiri non potest. Verùm is experientia doctus est, qui ante amissionem bonorum, euentus acerbitatem pertimuit; post amissionem verò acutis doloribus vulneratur; siquidem pacatus rerum status frænis cohiberi nequit, & mens, quæ doctore & pædagogo caret, miserrimis lamentis contabescit. Talis nequaquam fuit insignis Iobus, illud inquam eximium tolerantiæ constantiæque peculium, summa illa fortitudinis absolutio, ille pietatis dux, illud singulare specimen philosophiæ, qui & in secundis rebus modestus, & in aduersis fuit inuictus. Nam philosophiam, quam prius perdidicerat, quæ deinde consequuta sunt vulnera, minimè refutarunt. Qui enim homini diuinarum rerum disciplina exculto, atque ad pietatem antea instituto intolerabilis ærumna illa videri potuerit? Cùm enim didicisset diuitias habendas esse communes, in egentium sumptus illas conferebat, neque earundem iacturam reformidabat. Quare nec spoliatus diseruciatur. Quin etiam mali vis, noua seges ac materies est philosophiæ. Vitæ autem splendidæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm modestiæ frænum iniecisset, tristibus euentibus haud succubuit, vt qui diuinis præsidijs septus erat. Etenim vtrumque statum philosophia nouit moderari: ita nec magnificentia abusus est ad iniuriam, (Philosophiæ enim opes sibi parabat) neque ærumnarum procella obrutus est. Nam virtutem animi, ac robur exercebat. Ita malorum perpessio, & sensus via fuit illi ad salutem, latuitq; hoc aduersarium, cùm non vidit, tunè se Iobo viam minuisse ad bonorum possessionem, eum eadem ipsa ei eripiebat. Quare & coniunx insidiosa obiurgatur, & liberum interitus pietatem minimè labefactat, & ignis ruens è cælo de suo statu mentem non deturbat: nam Dei beneficio seruabatur incolumis. Frequentes item nuncij nec interruptæ malorum narrationes, & qui vndique exaudiebantur, plangores constantem animum non dimouebant. Nam qui Deo vtitur familiariter, harum rerum mortalium cura non angitur; tantoque propius ad superna & fixa bona accedit, quantò ab his caducis abest longius. Nequitiæ enim spiritus, & concitati fluctus iustę menti nocere non possunt, præsertim cùm eius custos sit Deus, qui modum statuit calamitati: qui licet ea, quæ menti obsequuntur, diabolo dedat, ad modi, rationis, virtutisque specimen mentem tamen, qua manus conseritur, reportanturque trophæa, ipse tuetur ac seruat.

Hoc adhuc loquente, alius nuncius venit dicens Iobo; filijs tuis, & filiabus tuis, comedentibus & bibentibus apud fratrem suum seniorem, subito spiritus vehementes irruit è deserto, & tetigit quattuor angulos domus, & cecidit domus super filios tuos, & mortui sunt: seruatus autem sum ego solus, vt nunciarem tibi. Iulii. Hæc cum permisceet diabolus, eam persuasionem nititur Iobo admouere, vt rerum vniuersitatem in seipsum incitatam esse suspicetur, atque ea ratione eum à recto sensu alienaret. Ventus enim venit, inquit, non vt solet, ab ortu, occasúue sed quattuor partes complexus in domum incubuit, vt non iam amplius manus sit hæc hominum, verùm à superis contorta spicula. Olymp. Hic etiam diaboli atrocitatem cognosce, quam ipsam callidum narrationis artificium non obscurè declarat. Germanæ prolis præcipuè meminit, vt Iusti naturam exulceraret. Neque enim dixit, supra omnes, qui intus erant, cecidit, interfectorumque omnium sepulchrum vnum domus effecta est, atque ex eorum ruina solus ipse seruatus sum: sed magis propriè memoriam ei naturæ adferens, ac luculentas ei plagas infligens dixit, *Cecidit super filios tuos.* Conuiuium verò exornat, cùm illius structorem fratrem natu maiorem fuisse confirmat. Porrò liberos hilares, ac ludibundos fuisse. Ventum autem è deserta regione repentè commotum esse, cæteras ædes non attigisse; solam eam, vbi epulabantur filij, euersam esse. Chrys. Illius verò ruina sic liberos obrutos fuisse, vt quod cuiusque corpus esset sepulturæ mandandum, internosci non posset. Addidit, *Comedentibus & bibentibus*, id est, in ipso lætitiæ articulo. Didymi. Ad vim actioris doloris id molitur diabolus, vt rerum, quæ consequutæ sunt, atrox narratio dolorem Iusto afferat incredibilem. Nam accumbentibus filijs, ea res accidit. Quòd si Iobus casum prouidere potuisset, minus angeretur. In eo verò aduerbio, subito, vis quædam inest, ita res contigit, vt nemini facultas data sit euadèdi. Olymp. Rursus à Deo immissam calamitatem comminiscitur. Cùm enim aduersariorum incursionem duplicem instruxisset, duplicem item Deo oppugnationem affingit, ignis ac venti. Necem autem filiorum postremam reseruauit, ac præter opinionem nuncio salutem dedit, vt ad desperationem, ad stuporem mentis & ad obtrectãdum Deo Iusti animum sollicitaret. Chrysostomi. Omnia pertentarat diabolus, & quem bonorum possessione spoliauerat, virtute spoliare nullomodo potuit: gradum nunc facit ad naturam; palmites à radice auellit; vi fructum decerpit, vt procreatori ac parenti doleat. Ac vide quàm sit ironia respersa narratio, atque adeò præstigijs, fallacijsque referta: vt quæ virtute & nobilitate insignem etiam virum conuellere possit. *Spiritus*, inquit, *vehemens irruit è deserto.* In quo etiam nunc iudicem causſatur. Ventus enim non hominibus sed Deo obsecundat: neque dixit, Domus in eos, qui intus erant, cecidit; verùm id, quod ad eliciendum dolorem valebat, nunciat, *super filios*, inquit, *tuos*, vt cùm audit

do

de liberis, eius animus miseratione permoueatur, communisque mali sensum suscipiat, ligubresque has voces mittat; Heu me in fœlicẽ! è turba filiorum in orbitatem recidi: præstabat non suscepisse filios, quàm hac conditione suscepisse, vt amissæ rei iacturam sensumque acciperem. Vt superior pax, tranquillitas atque fœlicitas atrociorem efficeret calamitatem. Illud enim, *seruatus sum ego solus*, in alijs quidem quidpiam fortasse valeat ad obtundendam animi ægritudinem; hic autem augeat multò magis. Quandoquidem decedentibus liberis, solus, qui nuncium adferret, superauit. Quocirca diabolus videtur mihi harum rerum nuncius extitisse, idemque malorum auctor & architectus formas varias indutus adiisse, artificiosasque narrationes pertexisse. Ita ventitare non desinit, loquitur asperius, & pericula, quæ maiorem habent asperitatem, reseruat ad extremum, vt vis mentis malis lenioribus prius debilitata, maiorum deinceps impetum sustinere non possit. Seruorum autem fuisse neminem, qui illa nunciaret, vel hinc intelligi potest. Nam qua tandem ratione domus quattuor eius latera vento conquassante, vnum seruare potuerit? Qui tandem singulis calamitatibus vnus duntaxat, quasi eodem casu opprimi nequiuerit, semper superstes fuit? Sed nimirum idem eorum, quæ fiebant auctor fuit ac nuncius. Cùm enim nemo reperiatur immanior, earum rerum negotium dare alijs verebatur. Et cùm nihil non immoderatè cogitatione machinaretur (vt qui maximè ad improbitatem & scelus eruditus est) varia vulnera meditatur, vt mentis propugnacula atque munitiones incursionibus paulatim labefactet. Et quemadmodum ad circumueniendum, repellendumque aduersarium, ad mœnia quis machinas commolitur, vt multiplici insidiandi genere surripiat securitatem; sic is, qui nostræ saluti inuidet, ordine quodam, cùm tamen nihil apud eum non sit inordinatum & impium, turri pietatis periculorum machinas admouet. Polych. Quid fuit tandem, cur in liberum interitu non hostium manum comminisceretur? Nempe vt irruptione ciuitas vniuersa ne pertubaretur. Nam in Iobum tantùm, non item in cæteros potestas illi erat. Origenis. Igitur camelos in equitum potestatem redegit, asinos, ac iuga boum ijs, qui abduxerunt, addixit; oues inflammatus odio, incendio interemit; filijs quoque cùm compararet insidias, faciendæ necis opportunitatem obseruabat. Eos si offendisset legentes, & domum non attigisset, & ad interficiendum locus defuisset: si precantes, nihil contra eos efficere potuisset. Verùm, cùm ei fuit oblata occasio, tunc demum potuit, sed quale tempus fuit illi opportunum, qualisue opportunitas? Potuserat. Eò verò quòd quattuor domus angulos ventus contingit, disce in angulis platearum hypocritas ad orandum consistere. Sed & vnusquisque, qui haud recta incedit via, angulis vtitur: Latus verò angulus est vehemens atque effusa improbitas.

Cùm sic audisset Iob, surgens discidit vestes suas, & totondit comam capitis sui. Olymp. Sanè credibile est ob superiores narrationes eum in tacita cogitatione versantem, rerum euentus admiratum fuisse. Vbi verò de tantæ ac tam speciosæ sobolis subito audiuit interitu, ne doloris, cõmunisue sensus expers videretur, quod debetur, naturæ largitur; vestemque discindit, ac comam ad speciem luctus tõdet. Neque enim victoria quis idcirco potitur, quia non patitur; sed ideo, quia cum patitur, animo perfert inuicto. Chrys. Quòd vestem discideriit, comam que totonderit, haud mireris. Pater enim erat, ac pater liberorum amans; naturæ condolescentis, sensus ostendendus erat, animi quoque philosophia minimè occultanda. Nisi enim illud feciſſet, suspicatus forsitan quispiam esset, eius philosophiam à communi sensu humanitatis abhorrere. Ita eodem tempore decuit, & naturæ viscera, & philosophiæ præstantiam indicari, & eius animum obvim doloris ad nullam peruersitatem, prauitatemque deferri. Basilii. Quæ illum conflictarunt ærumnæ, nequaquam hominem frugi in eiusmodi ratiocinationem, orationemque inducere potuerunt, vt diceret, Vide, vt nulla rebus nostris consulat prouidentia. Summi imperatoris iudicium, ordinisque descriptionem nullo pacto accusat: verùm singulas pugnas strenuè, acriterque pugnauit,

gnauit, multisque à diabolo appetitus sagittis, nullam tamen luculentam plagam accepit. Nimirum eum domesticorum fœlicitate spoliauit, crebris malorum rumoribus, ac nuncijs illum obruere per insidias conatus est. Nam priori nuncio calamitatem narranti posterior interueniebat, qui acerbiorum rerum ægritudinem, mœroremque adferebat; calamitas è calamitate erat apta; atque ærumnæ vndarum concursionem imitabantur; necdum prior lachryma desederat, cum recentis caussa adferebatur. Iustus autem quasi scopulus consistebat, ac vim tempestatis excipiens, fluctuum violentam incursionem redigebat in spumam; nihilq; eorum, quæ contigerunt, dignum lachrymis existimauit. Postquam verò nuncius venit, qui diceret in conuiuantes filios & filias violento flatu conuiuij domicilium irruisse, tunc communi sensu naturæ patefacto, vestem conscidit, vt ea re propensæ voluntatis suæ erga liberos significationē daret. CHRYS. Caue putes Iobum superatum fuisse, quia id fecisse dicitur. Immo verò hoc ipsum factum illius comprobat victoriam. Nisi enim illud fecisset, dixisset quispiam malorum sensum omnem ei Deum planè eripuisse; nunc autem dolens ac mœrens philosophatur, veréque, suam ipse animam suprà petram ædificarat. Descendit enim imber; ignis enim, inquit, cecidit è cœlo, & deuorauit omnes greges ouium: Venerunt fluuij crebri, assidui, nec ex interuallo nuncij calamitatum, vnus ouium, alter camelorum, alius filiorum amissionem exponens: flauerunt venti, dira coniugis verba, Dic, inquit, verbum contra dominum, & morere: nec tamen cecidit domus, neque deiectus est animus, neq; eius in Deum oratio fuit iniuriosa, sed multò maximè cum gratiarum actione coniuncta. Licet oppugnationis dux facinorosus foret diabolus, qui & cum nostra natura in gratiam redire nunquam potuit, & implacabile atque inexpiabile contra nos bellum susceperit; qui non modò Iobo offensus erat & iratus, verum etiam omnes machinas fallendique artes adhibebat: verum neque hac ratione Iusti virtutem refellit. Hic potius vir egregius illius iacula per irrisionem elusit, ac vim belli acerrimi mira virtute excepit, idque ante veteris testamenti & gratiæ tempora. Id etiam planum fecit, prolapsionis caussam non in tentationum naturam, sed in desidiosorum hominum torporem esse referendam; quandoquidem ærumna magnum ac maius robur solet adferre. Tribulatio enim, inquit, patientiam operatur. Quemadmodum enim firmiores arbores, quamuis in eas magno impetu venti incurrant, & perflent eas vndique; non possunt tamen euellere; quin etiam huiusmodi incursionibus vehementius corroborantur: ita animam sanctimonia & pietate insignem immissæ malorum tempestates non solum non euertunt, verùm etiam ad maiorem perpessionem incitant; cùm nihil virtuti hominis possint obesse. Sed quæ tandem hominis est virtus? Profectò non pecuniæ & opes; ne fortè egestatem vereare: non corporis valetudo; ne morbum pertimescas: non vulgi opinio; ne infamia terreare: non fortuitò, solutoque animo viuere; ne mors tibi horribilis videatur: non libertas; ne fugias seruitutem. Verùm ea demum hominis virtus est, quæ in verorum dogmatum incorrupta disciplina, atque in recta viuendi ratione consistit. Hanc prædari diabolus nunquam poterit, si possessor eam, qua debet diligentia custodierit, neque eius præstantiæ, & cuiusmodi sit, ignarus est immanissimus & improbissimus dæmon. Ideò opum possessiones Iobo eripiebat, non tam vt ad inopiam hominem redigeret, quàm vt in Deum maledictum iacere cogeretur: & corpus concidebat, non vt morbi calamitate vexaret; sed vt virtutem animi cõuelleret. Sed tamen, cùm omnes machinas comparauit & (quod nobis maximè horrificum iudicatur) è locuplete egentem fecerit, & à liberorum multitudine ad orbitatem deduxerit; & tortorum, qui Iudicum tribunalia circunstãt, immanitate superata, crudeliter Iusti corpus omne dilaniarit; (Neque enim ij suis illis vngulis ita reorum latera perfodiunt, vt ille Iobi corpus, vnde tanquam ex ostiis vermes erumpebant, dilacerauit) & cùm ei infamiæ ac turpitudinis notam inusserit, præsertim coram dicentibus amicis, Nequaquam pares peccatis pœnas luisti, atque alia in eundem accusatoria verba conferentibus. Quanuis

uis denique homini sua vrbe & domo electo nullam aliam ciuitatem attribuerit, sed stercorum, sordiumque domicilium pro ciuitate & domo ei constituerit, nihilominus non modò homini frugi nullo damno maló ve fuit; verum etiam ex ijs ipsis, quæ in eum per insidias moliebatur, eum magnopere illustrauit. Et cùm tantorum bonorum possessione eum deturbarit, non solum bonis non spoliauit; verùm etiam multo vberiores virtutis opes illi conflauit. Nam vehementioribus contentionibus eruditus, atque exercitatus, audacior posteà fuit, atque paratior. Quod si is, qui est tam multa perpessus, nulla re tamen læsus est, quauis ei non ab hominibus, sed ab eo, qui cunctis hominibus improbior est, malorum perpessio fabricaretur: cui in posterum defensionis locus possit esse relictus, cum huiusmodi verba vsurparit, Hic aut ille me iniuria, detrimentoque affecit? Si enim diabolus, qui scelere est cumulatus, omni comparato instrumento, cunctis emissis sagittis, atque vniuersis malis mortalium mirandum in modum in Iusti domo, corporeque expromptis, virum hunc nulla re tamen vio lauit, sed potius, vt iam dixi, adiuuit; quis acceptam offensionem non sibi magis, quàm cuiuis alij adscribat? Sed quispiam dixerit; qui fieri possit vt ipse sibi offensionis ac mali auctor sit, cùm ab alio flagris cæsus, aut bonis spoliatus, aut quapiam alia iniuria violatus verbum aliquod contumeliosè dixerit: Scilicet hic læsus est, vehementerque læsus, neque ab eo, qui fecit iniuriam, sed à mentis suæ tenuitate & deiectione læsus. Quòd enim antè dixi, nunc iterabo, Nullus mortalium etiam nequissimus alteri grauiora atque acerbiora mala obiecerit, quàm funestus ille & exitiosus dæmon soleat, & qui sempiternas nobiscum gerit inimicitias, diabolus: sed tamen hic ipse importunus dæmon hominem qui legis, gratiæque temporibus anteceſſit, licet in eum vndique tela iaceret, euertere aut deiicere nequaquam potuit. OLYMP. Quòd si tunicam dilacerauit, cæsariemque circuncidit, non propterea affectum sapientis virtute alienum suscepit. Nam eundem ipsum Paulus his verbis in Actis præ se tulit, Quid fletis, affligentes cor meum? Eundem Dauid ostendit, cùm non vnum aliquem de obtemperantibus liberis, sed eum, qui illi fuit armis infestissimus eiularet, acerbisque luctibus atque suspiriis prosequeretur, diceretque; fili mi Absalon, fili mi. Luget quoque ob communis doloris sensum saluator noster, siue caussa Lazari, siue, vt verius dicam, propter Iudæorum exitium. Ergo Iobus quoque ne communem sensum exuisse videretur (id quod est à natura atque virtute seiunctum) naturæ satisfacit, ac mœrens comam radit. Nam quibus comam nutrire decorum erat, in sordibus ac luctibus iidem radebantur. Contrà quibus tonderi honestum ducebatur, ij cum in squalore, luctuque iacerent, comam nutriebant, & capilli pondus sustinebant. Itemque vestem concerpit, quæ priscis illis hominibus luctus erat significatio. Dixerit verò aliquis, qui concinnius hæc ipsa volet interpretari, quasi athletam quendam nudatum ad luctam, in diaboli conspectum vestem proiecisse. NILI. Neque enim amicti luctari homines cõsueuerunt. Verùm illos nudos in stadium lex certaminis deduxit. Ac si quis nudari recusat, idem certamẽ recusat. Nam qui nudus est, aut vix, aut nullo etiam pacto per insidias comprehendi potest. Ideoque Iosephus ille pudicitiæ athleta, voluptati illum tenere conanti, res quæ habent commercium cum corpore tanquam indumenta relinquens, foras egressus profugit: in quo principem hominem imitatus est, qui nudus cum virtute in paradiso versabatur, qui nuditatem à Deo tanquam eximium decus acceptum tantisper custodiuit, dum violati pœna præcepti vestimentorum illi necessitatem imposuit. Nam, quandiu cum aduersariis ad diuinam legem perfringendam illum adhortantibus conflixit, nudus quasi athleta in ludorum cauea consistebat; vbi autem victus est, atque à certamine repulsus, meritò indutus est, cum certandi virtute nuditate quoque reiecta. Ita Prouerbiorum auctor, ludi certaminisque magistro præcipit, detrahe vestimenta eius, *prodijt enim. Nam quandiu extra stadium erat, rectè vestibus vsus est, certè undique virtutem sensuum vestibus texit. Postquam verò in arenam descendit, detrahe, inquit, vestimentum eius. Nudum enim vel potius

* παρῆλθε γάρ.

vnctum certamen inire oportet. Nam nudatum esse, hoc certanti præstat, vt ab aduersario comprehendi non possit; oleum verò, vt, si fortè comprehensus fuerit aliquando, è manibus facilè elabatur. Quamobrem, qui luctantur, luctantes aduersarios puluere perspergere nituntur, vt, olei læuitate à pulueris asperitate superata, eosdem comprehendere facilius possint. Quod igitur illhic est puluis, hoc item in nostro certamine res sunt terrenæ; & quod illic est oleum, hoc est in nostra lucta anxiarum curarum vacuitas: & sicut illic qui est delibutus, vincla, & qui ab ijs vocantur, nexus, perfacilè dissoluit; quòd si puluerem admiserit, aduersarij manus nisi ægrè euadere non possit; sic in nostra contentione, qui est animo à curis vacuo, is haud facilè à diabolo captatur. Qui verò curis, & sollicitudinibus angitur, mentis suauitate & tranquillitate, quasi olei læuitate ob pulueris asperitatem amissa, ægrè diaboli vitat manus. Iobus autem, qui humanis rebus nuncium remiserat, ipsam etiam vestem conscindit. Atque hæc cum venustate quadam & concinnitate dicta sunt. POLYCHR. Id Iobi constantiam graui testimonio confirmat, quòd nuncio duntaxat de obitu filiorum accepto, commotus sit, cæterarum rerum nuncijs nihil eum terrentibus. Sed neque nunc quidquam præter decorum eloquitur. Solùm ad lugubrem habitum formamque conuertitur. Igitur vestibus conscissis, doloris magnitudinem declarat. Tonso verò capillo mærorem de liberorum interitu susceptum ostendit. Nam ijs temporibus lugubris erat huiusmodi habitus. CHRYSOS. Nostra hac ætate plerique eorum, qui in squalore & luctu sunt, comam alunt; ille verò amputauit. Quid ita? quoniam squalenti ac mærenti hæc cura erat, ad contrariam conditionem migrare. Quare vbi ornamento & honori ducebatur coma, tonsus capillus doloris significationem conficiebat. Vestes autem lacerauit: si res è forma ipsa, habituque externo spectetur, ad mæroris acerbitatem; sin autem ad veritatis perpendiculum exigatur, ideo vt ad luctationem nudus accedat, quo tanquam nudus athleta aduersarij circumplicari non possit amplexu.

Et cadens in terram adorauit dominum, & dixit: Ipse nudus egressus sum de ventre matris meæ, nudus etiam reuertar illuc. BASIL. Animi est effeminati, nec quidquam firmitudinis è spe diuina habentis, discruciari vehementius, ac rebus succumbere aduersis. Vt enim vermes intra teneriora ligna procreantur, ita ægritudines atque molestiæ mollioribus hominibus innascuntur. An verò corde adamantino Iobus erat? nunquid ei viscera lapidea? Decem ei filij leui temporis momento, vno percussi vulnere, in ædibus lætitiæ ac voluptatis, quo tempore exhilarabantur, domicilium concutiente diabolo, occubuere. Mensam vidit sanguine respersam, vidit liberos non vno quidem tempore in lucem editos, sed tamen vno tempore lucis vsura cunctos caruisse. Nullus tamen illius exauditus est eiulatus, non vocem vllam edidit generosa animi virtute indignam. Illam vsque adeò præclaram atque sermone omnium percelebratam, & grati animi indicem vocem emisit. Nunquid homo fuit à communi sensu doloris alienus? qui tandem? cùm de se ipse testetur, Ego planxi supra omnem, qui tribulatur. An verò, cùm hæc diceret, mentiebatur? Atqui ipsa veritas de eo testatur, præ aliis virtutibus eundem verum fuisse. CHRYS. *ad Olympiadem.* Hic ipse Iobus plagam accipiens, non infligens, oculos diaboli confixit, cunctas ab eo emissas sagittas excipiens, pharetram exinaniuit vniuersam. Nullum denique genus tentationis est, quod non sit singulari quadam ratione perpessus. In ijs, quæ in vita molesta sunt & habentur, sunt egestas, ac morbus, & orbitas liberorum, & impetus inimicorum & amicorum ingrata volûtas, & fames & corporis eruciatus assidui, & conuitia & calumniæ & improbæ existimationis possessio. Atque hæc omnia in vnum corpus, vnamque animam coierunt, & quod grauius est, nec opinantem inuaserunt. Quod autem loquor, id est eiusmodi. Qui ab egentibus parentibus procreatus est, & in paupere domo educatus, is quasi exercitatione cogitationeque munitus vim egestatis leuius tulerit: qui verò tàm multis diuitiis abundet, is, si repentino ad statum contrarium detrudatur, subitam mutationem

mutationem haud facilè sustinuerit. Namque homini non experientia erudito inclinationes huiusmodi asperiores solent accidere. Ad hæc homo obscurus, & obscuro loco natus, & cuius fuit vita vsque despecta, si ei conuitium, iniuriáue fiat, non magnopere commouetur: qui verò in tam ampla gloria fuerit, atque omnibus quasi satellitibus, & stipatoribus vsus sit, cunctaque regiones nominis eius claritas peruaserit; is, si ad ignobilitatem ac dedecus delapsus sit, idem patiatur omnino, quod is ferre cogitur, qui à diuitiarum amplitudine ad inopiam statim descendit. Præterea qui orbatur liberis, quamuis orbetur omnibus, modò non cunctos vnum, idemque tempus extinguat, eos, qui reliqui sunt, habet ad animi ægritudinem leniendam; ac si restincto dolore, qui è primi interitu susceptus erat, secundi filij calamitas accesserit, nihilominus tolerabilis sit. Neque enim ea recens vulnus offendit, sed planè iam obductum & consopitum: id quod ad dolorem extenuandum magnam partem obtinet. Hic autem suum illum chorum omnem, vno temporis momento, genere mortis acerbissimo, violento, immaturoque interitu vidit abreptum. Temporis verò locique ratio acriores etiam morsus efficiebat doloris. Tempus enim conuiuij, atque ea quæ hospitibus patebat domus, illam attulit calamitatem, atque illis ipsis pro domo & sepultura fuit. Iam verò quod maiorem habet admirationem, cuncta simul perpessus est, vt iam, quæ ei illata sunt mala ad id ipsum altero tanto vel etiam sesqui acerbiora fuisse videantur. Quod enim in certamine versanti vsu venit, vt nihil induciarum, nullum ei respirandi spatium concedatur; verùm ob assiduos impetus, maiores tumultus, turbæque concitentur: hoc ipsum huic nostro accidit. Nam ouium exitium atque incendium, boum abstractio excepit; hanc vero, asinarum ablatio; hanc item camelorum abductio, atque hanc seruorum iugulatio, hanc demum liberorum amissio cum horribili nouoque interitus genere, & maximè horrifico sepulchro coniuncta, quandoquidem eadem mors & sepultura extitit. Mensa, quæ paulò ante esculenta ac poculenta sustinebat, nunc concisa complectitur cadauera: phialæ & pocula cum vino cruorem, obtritosque artus excipiunt. Illius calamitatis atque naufragij vim acerbissimam, nouamque illam, nec anteà auditam tragœdiam animo, quæso, complectere. fuerit fortasse aliquando, qui natum vnum aut alterum, aut verò tertium amiserit: huic autem quàm multi filij ac filiæ sunt ereptæ? Quàm subitò autem is, qui multos susceperat habebatque liberos, est cunctis spoliatus? Neque verò paulatim illius viscera absumebantur, sed repentè fructus omnis est ademptus; neque id lege certa naturæ, cùm senilem ætatem minimè attigissent, sed tantùm violento atque immaturo interitu. Cùm vna essent omnes, cùm ille nec adesset, nec assideret, vt saltem extrema verba ad tàm acerbi luctus solatium acciperet. Imò verò præter omnem expectationem, cùm quid ageretur, ille nesciret, subita ruina obruti sunt vniuersi, eademque ijs domus laqueus & sepultura fuit. Atque hanc vnam ruinam multæ aliæ comitatæ sunt acerbitates. Nam & florente erant omnes ætate, & virtutis laude præcipui, & inter se amantes, & omnes vnà, & perinde mares ac fœminæ eodem casu conciderunt, nec ex omnibus relictus est vnus, neque communi lege è viuis excesserunt, nec post tantam iacturam rei cuiusquam malæ sibi conscius fuit, nec filiorũ exitiũ prospiciendi data est ei potestas: singula enim hęc ad perturbationem animi haud parum per se valent: vbi verò omnia congressa sunt, tute laboris æstum cogita, vimq; tempestatis incredibilem. Sed tamen nullum ei verbum exeidit eiusmodi, cuiusmodi nonnulli, qui mente sunt imbecilla, solent vsurpare. Ergo ad hoc ipse educaui liberos, præclaréque disciplina corroboraui? Ad hoc domum iter facientibus patefeci? scilicet, vt post tam multas excursiones egentium, nudorum pupillorumque causa susceptas, id mihi reponeretur? Nihil quidem certè horum in eius sermone fuit. Verùm in tam acerbo filiorum casu quædam enunciauit, quæ qualibet victima essent digniora, illudque caput augustum magnificentius quàm sexcentæ coronæ exornarent, clarioreque sono quàm multarum tubarum prædicarent; dixit enim: *Nudus egressus sum ex vtero matris meæ; nudus etiam*

Universidad de Deusto
Biblioteca

reuertar Meáne isthæc erant? Paulò post ea à me deseri oportebat; nihil enim intulimus in hunc mundum; nihil profectò efferre possumus. Sed antequam verba illa pronunciat, humi stratus Deum veneratur, tantaque clade affectus, de pietate erga Deum ac religione minime recessit, sed humi abiectus, diabolo compedes iniecit, qui dixerat; Nisi in faciem benedixerit tibi. Testatus est naturam, testatus item est pietatem. Nam & in filiorum interitu dolori moderatus est, atque ægritudinem animi virtute præuertit, neque amplius ingemiscit; sed voces illas edit, *Nudus egressus sum de vtero matris meæ; nudus etiam reuertar illuc.* Sed cuius tandem vteri meminit? nempe primi illius opificij, suæque è terra coagmentationis, primi parentis opificium imitantis. Nudus è terra diuino munere conformatus sum, minimè fucatus, nulla re superuacanea oneratus, ac propè dixerim, à materiæ concretione secretus. Ergo nudus quoq; reuertar illuc, quo? nempe ad locum plangore liberum. Si enim ad eum vterum, qui in promptu est, cogitationem traduxeris, crediderisque maternam aluum, vnde extitisti, tibi rursus subeundam esse, rationis decorum, atque verborum apta consequutio perierit. Quis enim mente præditus tantam iniuriam naturæ adferat, vt matris vtero, quod inde accepit, reddens, duabus rebus ad suum ipsarum interitum eodem tempore abutatur, atque vno commento duplicem necem faciat? esset; id in vanitatem Nicodemi incidere, qui, cum de regenerationis lauacro audiret, Nisi quis renatus fuerit desuper, indoctè, ieiuneque respondit: Cùm de carnis nativitate audisse se arbitraretur, humilibusque ratiocinationibus traheretur ad terram, nec quidquam excelsum animo pertractaret. CLEMENTIS. Quam quam quæ à Iobo dicuntur, sublimius cogitari debent, ad hunc modū* *nudus* à scelere & peccato, è terra quasi in matris vtero satus sum, nudus etiam reuertar illuc. Nudus non à bonorum possessione; (minutum enim id est & vulgare) vetùm ab improbitate ac vitio atque ab eo, quod vitæ hominum comes est, tenebricoso idolo. Nam si id, quod manibus tenemus, spectare voluerimus, cuncti nascimur nudi; itemque nudi efferimur, fasciis, quæ ad humanda mortuorum corpora adhibentur, deuincti. Etenim vitam Deus nobis aliam præparauit, atq; ad illius cursum hanc fugacem quasi viam muniuit. Quæ verò nobis aduersus difficultates vitæ varias ab opibus suppeditantur subsidia, quasi viaticum illa ipsa Deus nobis constituit: nobisque ex hac vita digressis, diuitiæ minimè comitantur. Eorum enim, quæ in vita habuimus, nihil nostrum dici potest, vna exceptа pietate, cuius est nostra certa possessio. Hanc decedentibus nobis, mors nunquam eripiet: quamuis reliqua omnia vel ab inuitis auferantur: opes quidem ad vitam hanc sustinendam accepimus, atque hoc vno fructu decerpto, demigrat vnusquisque breui quadam sui relicta memoria. Hoc demum est huius omnis fœlicitatis extremum; hic cunctorum bonorum quæ sunt in vita exitus. Meritò igitur infans, vt matris vtero caput extulit, statim lamenta, non risus exorditur. Nam flebili voce vitæ propemodum indignatur, cuius quæ prima munera ad degustandum præbentur, exitiosa ac mortifera sibi esse animaduertit. simul atque enim editus in lucem & susceptus est, manus, pedesque eius fasciis constringuntur, atque ijs vinclis impeditus, potitur vberibus. O vitæ primordium, mortis prodromum; nuper est infans ad vitam ingressus, nec interposita mora, mortuorum pannis amicitur! Natura enim finis memoriam reuocat ijs, qui nascuntur. Huc ille pertinet editi infantis eiulatus, luctuosis magnisque vocibus apud matrem lamentantis, Cur mihi vitam, mater, tradidisti, cuius additamentum futurum erat ad interitum progressio? Cur me in tantarum turbarum æuum conieciſti, in quo mihi nato fasciæ sunt exordia? Cur huiusmodi me vitæ addixisti, in qua & iuuentus miseranda ante senium miserè vexata atq; confecta, & senectus vt exitiosa fugienda! Nimirum asperum, ô mater, est huius vitæ stadium, cuius meta est currentium occasus. Calamitosam vitæ viam ambulamus, quæ sepulturam habet pro diuersorio. Difficile atque infestum vitæ pelagus nauigamus, cui infernus tanquam pirata imminet. Solus ex omnibus homo nudus gignitur nullo vel armorum vel indumentorum cognato genere protectus;

* *Testimoniū hoc, quod Iobi singulari innocentiæ tribuit Clemens, hanc vim habere existimo, aut quòd Iobus, cum ederetur in lucē, omni culpa caruerit, quæ iudicio ac voluntate ab vnoquoque cōtrahitur; aut etiam, quòd postquā in matris vtero satus est, parentali labe Dei fuerit munere liberatus: vel quòd Clemens parum id contagium agnouerit, quod à primo inde vsque parēte in posterosomnes dimanauit: id quod & Heraclitus eius interpres in eo notat.*

protectus: nec idcò, quod sit cæteris animantibus inferior, sed ea re maxime, vt nudus ille, ac nulla re instructus ortus, tuum animum ad curam, studiumque impellat; studium verò & solicitudo sapientiam gloriosè exornet; socordiam vero à natura depellat; artificia quoque propter egestatem gignat varia. Industriū enim & peracutum eum, qui nudus est, esse oportet, vt qui paupertatis stimulis conciteretur. Nudus procreatus est homo, vt, eodem studio adhibito, videret, quemadmodum imbres declinaret; quemadmodum sapienter frigus arceret; quemadmodum ad repellendos ictus muniretur; quemadmodum terram coleret; quemadmodum feris ac belluis metum incuteret; quemadmodum robustiora ac valentiora se animalia domaret. Quamobrem aqua madidus, pluuiaque perfusus tecta fabricauit; refrigeratus vehementius indumenta excogitauit: ictus ac vulneratus thoracem inuenit; cum manus in agricolatione occupatæ spinis cruentarentur, rustica instrumenta quæsiuit. Quia nudus erat esca belluis, artificiosam rationem ad eas, quæ terribiles sunt, exterrendas, comparauit. Nempe igitur aliam ex alia solertiam nuditas genuit. Vt iam nuditas donum sit, munusque imperatorium. Nudatus igitur Iobus opibus suis, possessionibus, gloriosa, multiplicique sobole, & breui spatio his omnibus spoliatus, hac plena grati animi voce exclamauit; *Nudus egressus sum ex vtero; nudus etiam reuertar illuc.* Nimirum ad Deum, ad illum, inquam, beatum finem & requietem. OLYMP. Papæ! quæ isthæc est philosophiæ excellentia! Nam externa quidem specie, quod debet, naturæ persoluit, discissa tunica, vulsaq; coma; sed ob virtutem ad Deum confugit, inflexisque genibus eum adorat legitimè, atque in media ærumnarum turba conuenienter naturæ philosophatur, ac tum sibi, tum nobis ad ægritudinem solandam parat medicamentum. Ea est, inquit, homini sancita lex, vt ab ijs, quæ non sunt, ad id, quod existit, nudus deducatur, eademque forma inductus cedat è vita. Quid igitur mali, inquit, passi sumus, cum à natura quidem nihil habeamus, si rebus nobis à Deo datis rursus spoliemur, quarum non multò post nobis erat amissio necessariò sustinenda? Et quamuis acerbitatum illarum auctorem Deum esse cognoscat, nihilominus veneratur, gratáque ei voluntate depositum reddit, suisque improbum diabolum iaculis configit. Is enim vsus ironia dixerat; Si non in faciem tibi benedixerit, id est, si non improbas in te voces iactarit. Hic autem in illis, quæ acciderunt, calamitatibus ad gratias agendas comparato hymno, vocem cum diuina laude coniunctam mittit huiusmodi;

Dominus dedit, dominus abstulit: sicut Deo placitum est, ita factum est: sit nomen domini benedictum. BASILII. Tamdiu pater sum appellatus, quamdiu visum est ei, qui me patrem constituit. Sobolis coronam mihi rursus adimere cogitauit. De rebus, quæ illius sunt, nihil pugno: Illius vincat decretū: ille sator est generis, ego instrumentum; quid necesse est, me, qui seruus sum, inani cura angi? déque eo decreto expostulare, quod rescindere non possum? POLYCHR. Quæ diuinitus contingunt, libèter amplector, & affluere diuitiis, cùm is dederit, volo; & in egestate vitam degere ex eiusdem consilio opto. CHRYS. Hactenus Iob doluit, vt patrem liberorum amantem, mortuosque sedulo curantem decebat. Non dixit, vt plerique solent, præstabat, nec experientia percepisse, nec patrem vocatum esse, quàm gustata voluptate, deiectum esse. Verùm is & de iis, quæ acceperat grahaud his verbis loquutus est, Satius erat id non fuisse consequutum: qui ingratorum hominum est sermo, sed potius pro rebus adeptis gratias agebat, cùm diceret; *Dominus dedit:* & de amissis Deum his verbis efferebat, *Dominus abstulit, sit nomen domini benedictum.* Ita mirifica illa verba vsurpans, rationibus cum vxore contendens, loquentis audaciam compressit, cum diceret, Si bona suscepimus de manu domini, mala non sustinebimus? Adde, quòd cæteros homines illud non mediocriter solatur, cùm suarum causſam ærumnarū eas culpas esse intelligunt, quarum conscientia stimulatur. At ille hoc ipsum ratiocinatione consequi nulla poterat (id quod eius animum grauiter commouebat) quòd pœnas lueret peccatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

catorum. Nam siquando in suam ille vitam intuebatur, conscientiamque sole clariorem, & rectè facta quàm plurima inspiciebat, nimirum coronis, brauiis, sexcentisque præmijs se dignum videbat. Cùm autem ad eorum mala referret oculos, qui turpissima facinora admiserant, videretque multò se, quàm illos grauiora perferre; nec eius rei causſam posset vllam exponere, ad vnum Deum perfugium est illi reliquum, atque ad Dei consilium ac decretum omnium calamitatum causſam reuocat, ac dicit; *Sicut domino placuit, ita factum est.* Neque enim sententiam domini expendendam puo. *Sit nomen domini benedictum.* Nec enim quidquam absonum loquar de Deo: quin eum tum ob ea, quæ mihi principio est impartitus, tùm ob ea, quæ nunc ademit, dignum laude duco. His verbis Iustus diabolum quasi telis perfodit. Estque illud admiratione perquàm dignum, quòd tùm Deo gratias agat, nec quidquam de mentis constantia remittat, cùm se à Deo spoliari animaduertit. Id ipsum tibi faciendum & cogitandum est, non ab homine quopiam, sed à Deo tibi tua auferri; à Deo inquam, qui te tuetur ac susciput; qui tibi haud est inimicus; qui tibi nullas struit insidias; qui denique quod è re tua sit, non ignorat.* Fer item opem ijs, qui migrant è vita, neque eorum memoriã intermittas. Nam si Iobi liberos * spiritus hostia expiabat, dubitaréne ipse poteris, nobis pro ijs, qui decesserunt, offerentibus, solatij nihil illis ipsis adferri? siquidem solet Deus alteri alterius causſa gratificari. Fructũ etiam è rerum natura capiamus: opificem enim illæ affectantur suum, qui singulorum spectata vtilitate, eas vnicuique impartitur, ac tollit, atque eodem nos tempore grati animi virtute & robore exercet. Nam grati animi testificatio in rebus acceptis secundæ beneficentiæ causſa est, ac materies.

* *Mortuorum cura susciptenda, christianaque pietatis officia ijs præstanda.*

* *Cuiusmodi illa fuerit Spiritus hostia, verbis planioribꝰ Chrysost. ostendit in extrema huius cap. expositione.*

In his omnibus, quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labijs coram domino: & non attribuit insipientiam Deo. CHRYSOSTOMI. Quemadmodum in simulacrorum crepidine, statuarumque basi solet inscribi, Hic, illéue posuit: Ita hoc loco libri auctor, postquam Iusti simulachrum verbis absoluit, in crepidine hanc veluti inscriptionem reliquit, *In omnibus hu non peccauit Iob coram Deo.* Nec verò putes, quia de Deo non tacuit, de hominibus siluisse. Sed neque peccatum cogitatione admisit. Quid autem est, *labijs?* Nos sæpenumero æstu perturbationis abrepti, verbum dicimus animi intelligentia minimè approbante, lingua duntaxat, impetu doloris absorpta. Hoc ille malum vitauit, cuius & lingua fuit à verbis imptobis integra, & mens à blasphemia aliena. *Et non dedit insipientiam Deo,* id est, nequaquam ob ea, quæ acciderunt, iniustitia Deum aliqua condemnauit: non dixit vt plerique, Temerarius ac fortuitus est rerum humanarum cursus: verùm, Sicut domino placuit, ita factum est. OLYMP. In his omnibus calamitatum fluctibus, nunquam Iobus, cùm secum solus ageret, Deo indignam vllam cogitationem suscepit. Hæc enim sententia ijs verbis, *coram Deo,* subiecta est. Homo enim faciem, Deus cor intuetur. Iobus autem, qui præclarè erat animo constitutus glorioſam Deo laudem detulit, improbis, insaniſque cogitationibus repudiatis, neque solum reliquarum rerum amissio, sed ne orbitas quidem liberorum eum ad contumeliosè maledicendum Deo cogere potuit. Ac licet eum grauiter ferre suspicarẽtur cæteri; nihil apud Deum tamen offendebat. neque cogitationem Dei præstantia alienam, animo est vnquam complexus. Sed Hebræus apertius, Non est, inquit, conquestus de Deo. Est item duplex testimonium admiratione dignum consequutus, Nec vocem, inquit, ingrati animi testem, edidit, neque intelligentiam atque ratiocinationem ad indignam philosophiam demisit. Etenim insipientia non in verbis sed in mentis inductione quadam consistit. Prudentia enim ac sapientia functio quædam animi est, oculorum fugiens obtutum, religioſorum verborum parens. Aliam quoque Iobi laudem discimus non exiguam; quod neque apud Deum eius vita fuerit accusata. EPHRAEM. Hinc intelligimus fieri non posse, vt, qui verè Deum verentur, in diaboli potestatem redigantur. Adoritur ille quidem animi virtutem conuellere; sed euellere tamen non potest: quod ipsum facto minimè obscuro in Iobo declaratur. Tentationum enim architecto traditus est; nec eum tamen sine Dei permissu

permissu ausus est attingere; quamuis esset illi à Deo facta potestas, quod collibuisset, Iobo faciendi, vna ipsius anima excepta; quandoquidem nec in porcos, nisi largiatur Deus, vllam aduersarius obtinet potestatem. Vicit tandem Iustus aduersarium, perinde vt Paulus stimulum illum suum angelum satanæ voluntatis studio, quo Deum verè atque ex animo amplectebatur. Neque enim carne infirma esse, & imbecilla, hoc est vinci: neque in damna, calamitatesque incidere, est cadere. Verùm tunc demum quis cadit ac vincitur, cùm in tentationibus non est eius spectata virtus. CHRYS. Dum igitur in terris degimus, nunquam respiremus, sed semper in pugilatione versemur; maximè verò cùm morbi calamitate tentamur; quando dolores animum peruellunt vndique; quando cruciatus obsident; quando diabolus imminet ad aliquid de Deo loquendum asperius nos incitans vehementius. Nimirum tunc maximè decet à nobis propulsari aduersarium, nosque ipsos thorace patientiæ & gratæ mentis armis protegi. Hæc enim tela sunt diabolo acerba, hæc luculenta plaga, hoc tempus clarissimæ laureæ. Siquidem hoc beatum Iobum maximè illustrauit, hoc celebrauit, quod, cùm tentatione, egestate, morbo quateretur, constantiam retinens, nequidquam est tamen animo immutatus. Verba illa ad agendas gratias compositas, illamque spiritalem hostiam Deo obtulit. Victima enim verba illa erant, Dominus dedit, dominus abstulit, ac reliqua. Ergo nobis quoque illud semper faciundum est, vt in tentationibus, ærumnis atque insidijs speciosam Deo laudem tribuamus.

CAPVT II.

Factum est autem quasi dies hæc; & venerunt angeli Dei assistere coram domino, & diabolus venit, vt in medio eorum assisteret coram domino. CHRYS. Quid tandem est, cur angeli Deo quotidie assistentes inducantur? Vt intelligamus rebus nostratibus consuli; atque ab ijs rerum, quæ aguntur, diebus singulis rationes referri. Mittunturque singulis diebus angeli ad rem quampiam administrandam, quanquam est id nobis ignoratum. APOLLINARII. Narrant illi quidem hoc item loco Iusti inuictum robur. Diabolus verò hominis constantia exulceratus, nouas fabricat machinas, genusque tentationis nouum conatur illi admouere. IVLIANI. Venit in medium angelorum quasi captus: nam illum pudebat, fugamque meditabatur. Dicitur autem in medijs angelorum cœtibus versari, vt Iobum eum deposcit, ab eius procurandis rationibus angelos alienet. Sed qua demum ratione assistunt angeli Deo? An verò administri spiritus à diuino obsequio discedunt aliquando? Verum quid tandem fuerit, quod à sua creatura opificem secernere queat? Cui, propheta teste, cunctæ nationes vt cadi gutta, ac momentum stateræ reputatæ sunt. Qua item ratione diabolus angelico dignatur conuentu? & verba vsurpat pernicies? & orationem à vera haurit vita? Quæ communio luci ad tenebras? quæ conuentio Christo ad Belial? Præsentiam lucis tenebræ ferre non possunt, neque probitatis hostis vitæ propinquitatem. Ergo religioſa est huius loci quærenda cognitio. Duplex igitur hic nobis suppeditat theoria. Etenim, cùm Dei natura nequeat circumscribi, in eius conspectu rerum vniuersitas posita est; atque is etiam qui defecit Diabolus. Verùm non perinde satanas, qui maledictis atque odio prosequitur Deum, in eius conspectum venit, vt naturæ illæ, quæ, quòd Deo propinquæ sunt, vitium ignorant. Nam quod Deus cunctis adest locis, ad eundem diabolus dicitur accedere. Nec verò ad eum adire dicitur, quasi vitæ ipsius sustineat propinquitatem; sed ideo, quia eius, qui nequit definiri loco, non potest fugere obtutum. Ita diaboli ingenium inuidum, dum prophetæ virtutem suum esse vulnus suspicatur, quemadmodum multos in eandem impellat calamitatem, crudelem init rationem. Nam ex peccandi societate scelerum pœnam vitare se posse arbitratur. Ita inferendis malis pietatis turrim labefactare conatur. In rerum, inquit, * abundantia cum, cui victum subministrat, agnoscere vel ipsis mutis tributum est. Restat igitur,

* *Suspicor hærere labem in lectione huius catenæ græcæ, & pro ἀφωνίαι, ἀφωνίαν reponẽdum esse: nam verisimile est ex parte litera Σ abrasa, & ex o literam ω cõformatã esse: cũ plane constet literam ω in verbo ἀφωνία, recentem esse, vetere abrasa. Quòd si ἀφωνίαι retineatur, ex interpretatione tolletur abundãtia: nihilq; erit præterea addendum.*

igitur, vt opibus spolietur, vt orbetur liberis, vt corporis patiatur luem ac perniciem. Hac enim ratione planum fit, diligâtne tanquam filius patrem, an potius muneribus prouocetur, vt solent, qui amicum appellant eum, à quo ijs merces persoluitur. Istæc omni crudelitate imbuta cogitatio, vox sanè nuncupetur. Nã qui ea, quæ non videntur, fabricauit, eorumdem actiones haud ignorat, neque ad arcanas rationes retegendas opus est ei voce aliqua. Verùm quòd sonitus vocis, quæ ore effertur, nobis est, cùm ictu aeris auribus admouetur, notitiasque eorum, quæ dicuntur nostris animis tradit; hoc ipsum est Deo cogitatio. Itaque eum Deo colloquitur diabolus ac differit, non vocis instrumentis ad eam rem adhibitis; qui enim ea forma orationis in eas naturas, quæ sunt à materia ditemptæ accommodari possit? Sed nimirum illud in recessu * inflammatũ consilium vocem est imitatum; cùm Deum minimè lateret. Quare Moysem quamuis sileret, vt vociferantem audire se dixit. Sic diabolum quem meditantem offenderat, quasi loquentem agnouit. Quæ enim diabolus contra Iustum moliebatur, non nesciebat Deus. Quòd etiam illi ipsi tentandi potestatem faciebat, eandem Dei notitiam confirmat. Quod ipsum nobis cum exponit scriptum, interrogationibus, responsionibusque vsurpatis ac fingendis loquentum moribus dialogum conformat.

* ὑποτυφωσείσῃ. videndum, num legendum sit, ὑποτυπωσείσῃ.

Et dixit dominus diabolo: Vnde tu venis? Olymp. Videbat Deus satanam pudore videlicet æstuantem. Cùm verò intemperanter agentem animaduertit, interrogando, tùm flagitiosè agentem coarguit, quemadmodum Cainum etiam coarguit. Chrys. Sciebat Deus, vnde Satanas aduenisset, à Iusto iam superatus; sed tamen id videre volebat, num se victum diabolus modestè fateretur. Olymp. Haud me fugit à quanam & quàm funesta tragœdia redeas, quamuis victus & opertus nouum quoddam iam exquirens ac parans artificium: Ita vel ipsa interrogatione bacchantem illius refutat insaniam, conatusque refellit immanitatem.

Tunc dixit diabolus coram domino, Cum peruaserim eam quæ sub cœlo est, & ambulauerim vniuersam, adsum. Nullam modestiæ partem nouit is: qui magister est superbiæ, quouis loco morum barbariem testatur. Hic quoque conuersionem illam suam, & aduersus cunctos mortales inimicitias haud dissimulat: & quoniã quietis ac cessationis est impatiens, vitij inconstantem sedem non obscurè declarat. Evagrii. Idcirco Iobum non perambulat, quia non est sub cœlo, cùm in cœlo vitæ suæ positas habeat rationes. Mentitur igitur improbus dæmon, cùm à se pertentatos omnes in ditionem suam subiũctos esse confirmat. Ita nullo labore mendacij insimulatur. Nam qua demum ratione cunctos, vt ipse ais, mortales proculcaueris, cùm vno Iobo superiore esse nequieris?

Dixit autem dominus ad diabolum. Attendisti igitur seruum meum Iob, quod non est ei similis super terram? homo sine malitia, verus, sine querela, pius, abstinens ab omni malo? Perseuerat autem in simplicitate, & puritate. Chrys. Cùm acceptam cladẽ diabolus vellet occulere, primùm illum reuocat sermonem. Et cum peragrauerim terram, adsum. Contrà verò Deus, quod inuidiosè ille tegit, retegit: & quoniam interrogando acceptæ cladis ab aduersario non elicit confessionem; idcirco eam Deus quasi in columna incidit, Iustique victoriam propalam collocat. Cùm ambulauerim vniuersam, adsum. Quid igitur hûc te adduxit? Tu flagitasti: an non ipse dixisti; Trade mihi Iobi bonorum possessionem? Cur igitur occultas certamen? nempe vt eius laureæ splendorem obscures? *Attendisti seruum meum Iob, quòd non est ei similis? sine malitia.* Ne te verbum hoc præteruolet, Illud potius obserua ex ea, quæ antegressa est, testificatione, nunquam simplicem ac purum appellatum esse, cuius nominis & si anteà non est facta mentio, nunc nihilominus innocentiæ atque integritatis coronam ei impartitur, quandoquidem mala fuerat cum gratiarum actione perpessus. Quocirca, siquid deinceps audacius loquutus fuerit, simplicitati erit adscribendum, præsertim cùm ipse Iobus posteà dicat, Videt dominus simplicitatem meam. Simplici verò & à nequitia prorsus remoto verbum aliquod haud ducitur fraudi; quandoquidem non

non ex factis, sed ex animi consilijs iudicare soliti sumus. Iniuriam filius adfert patri: res plena impietatis, & quasi parricida condemnatur: quoniam nefariam vocem in patrem iactauit, suamque radicem ac stirpem est ausus dedecorare. Quòd si puer simplex, ab omnique improbitate alienus patrem matremue verberauit, fuerit iniuria illa quauis voluptate optabilior. Quin etiam matres sæpenumero filios ad iniuriam vrgent atque solicitãt, sanè non iniuria, verùm mentis simplicitate, integritate, atque innocentia delectatæ. Ita Deus, cùm non ab improbitate vlla Iobi orationem proficisci intelligeret, iudex ab eo delectus, sanctum eundem Iobum iudicat: extatque illud Dei de Iobo testimonium; *Adhuc in simplicitate perseuerat.* Apollinarii. Id est, nullum tibi, sceleste dæmon, eius innocentia ac simplicitas compendium fecit; in eadem enim simplicitate, integritateque perseuerat; quod peroptabas, haudquaquam perfecisti. Polychr. Pro illo, *Perseuerat adhuc in simplicitate ac puritate*, hebræus habet codex; Permanet in perfectione sua. Didymi. Is verò ab improbitate abstinet, in quem illa ipsa cadere potest. Tunc est laudi locus, cùm is, qui flagitiosus esse potest, odio improbitatis eam vitat. Vide autem quemadmodum post tàm acerbam tentationem, post bonorum, fortunarumque suarum exitium, post tam miserandum natorum interitum, dum ad illius laudationem aggreditur dominus, non à vero & irreprehensibili tanquam à capite laudem amplius accersit; id quod anteà fecit; verùm ex ipso facto nomen est mutuatus. *Sine malitia*, enim, inquit, nempè è re ipsa vocabuli caussa quæsita. Ille enim nec in laboribus, doloribusque ingemiscit, nec rursus in victoria audacter, insolenterque exsultat; *sed perseuerat in simplicitate*, id est, bonorum auctorem & constantiæ caussam agnoscit. Vnde huius nominis est honorem adeptus. Nam qui simplicitatem & innocentiam retinet, simplex nuncupatur.

Tu verò dixisti, rem eius sine caussa perdere. Id planius extulit Aquila, Commouisti me in eum, vt obruerem eum gratis. Chrysost. Fruſtrà, inquit, eius rei familiari inuidisti. Illius aduersus me pietatem à bonorum possessione excitari aiebas; bonis spoliatus est, pietate nequaquam. Noluisti impudens tanquã Deo mihi fidem habere. Quid? nec ipsa tibi experientia deinceps persuadebit, nõ solitum esse seruum meum beneficijs philosophiam metiri? Et illud animaduerte, non dictum esse, sine caussa res illius perierunt; verùm, *Tu dixisti sine caussa perdere*; siquidem is nullam meredem tulit huius amissionis, ac ruinæ. Olympiod. Nonnulli autem, *Tu dixisti sine caussa*, aiunt, scilicet temerè, ac fruſtra ratiocinatus es. Si ei res fuerit adempta, animum ad maledicta conuertet. Iidẽque, *sine caussa perdere*, suspicentur hoc esse, Iobo bona non ob facinus aliquod periisse, aut etiam quia non ea ad beneficentiam contulerat. Auct.

Suscipiens autem diabolus dixit domino. Apollinar. Verbum, *suscipiens* hanc habet notionem & vim; Cùm hæc ita gesta essent, contra Iustum inire consilia haud desinebat, vel etiam quia ratione aliqua dimicando in eam curam, studiumque inciderat, eos imitatus athletas, qui captiosis manuum iniectionibus adoriuntur, falluntque aduersarium. Vt iam, *suscipiens*, pro illo altero sit, nihil non tentauit, nihil non expertus est, vt viri philosophiam periclitaretur, proponeretis etiam ad eam rem acerbis, impijsque certaminibus; cùm is nullum modũ nouerit statuere improbitatibus. Olymp. Hoc loco considera summam eius viri sapientiam, qui cum egestate, orbitateque exerceretur, non modo a verbo odioso ac turpi abstinuit, sed etiam orationem grati animi plenam vsurpauit. Illi quidem sancti angeli victoriam gratulabantur, diabolus autẽ dentibus stridebat, iterumque illius vires experiundi rogat sibi fieri potestatem. Ac Deus, quæ eius est benignitas, cum eos, qui sibi ex animo famulantur, insignes ad gloriam facere optet, bellum lacessit, atque irritat, vt pudore deinde suffundatur vehementius, laudumque corona Iustum exornet, vt qui naturalem veritatem conseruarit, nec quidquam calamitatibus peruerti potuerit. Adhuc, inquit, in eadem simplicitate perseuerat, nullo accepto damno. Tu verò temerè ceruicem erigebas, importunèq; nugabare, cùm diceres, si bonorum possessione deiectus

fuerit, conuitiis armabitur. Contemplare hic quemadmodum Deus, qui anteà prospexerat, cognoueratque euentum, sciebatque magnum Iobum nihil præter decorum loquuturũ, aduersus Iustum instituendæ luctæ potestatem dederit diabolo. Diabolus verò, cùm quid consequuturum sit, haud sciat, neque ea, quæ in nostris cordibus latent, intelligere queat, de clade nihil metuens delirabat, cùm aiebat, Nisi in faciem tibi benedixerit. Ac rursus de victoria benè sperans, vt in corpore Iusti periculum fiat, obnixè contendit, dicitque;

Pellem pro pelle, & omnia quæcunque sunt homini, pro anima sua exoluet. Symmachus verò, Cutem pro cuti & omnia, quæ habet, profundet, pro anima sua. Licet eius, qui nostrum genus odit vniuersum, confutata esset audacia, agit nihilominus impudenter ac dicit, Nil magnum, si, quia aliorum corpora passa sunt, nequidquam improbè dixit; veritus enim est, ne te iracundia inflammaret, suoq; corpore plagam exciperet, id enim significat, cùm dicit; *pellem pro pelle*, fit etiam sæpenumero, vt quis manu opposita à grauiore aliqua iniuria vindicet oculum; pelléque pro pelle obiecta, parte corporis abiectiore ictum ferat, vt saluti præstantioris consulatur. Quid igitur mirum opes despexisse, quando corpus pro corpore interitui obiicimus? ictumque aut oculo aut capiti intentatum, obiecta manu repellimus, vt pars corporis nobilior sit incolumis? Necnon diuitias ad tuendam nostram salutem, nihil ipsi cunctantes profundimus. Aliter quoq; licet eadem verba interpretari. Nam, cùm studeret scelestus Iusti gloriam, quã à Deo erat adeptus, eleuare, *pellem*, inquit, *pro pelle* dedit, id est, cum leuiter læsus sit, leuem quoque est laudem consequutus; nec quidquam præcipui habet ad gloriam, cuncta à quopiam contemni, ne lædatur ipse: *Pro anima sua*, dixit: id est, pro se ipso.

Minimè verò, sed mittens manum tuam, tange ossa eius, & carnes eius; si non in faciem benedixerit tibi. OLYMP. & CHRYS. Truculenta est atque impudens belua, Neque enim satis habet nostris tantùm carnibus saturari, nisi in medullas etiã & ossa peruadat, non cessat ab improbitate, nouum consilium meditatur. Minimè, inquit, mirũ videri debet, si bona amisit. Nam præ salute omnia putauit sibi esse contemnenda. Tunc autem is erit admirabilis, cùm neque animam illi concesseris. Atque hoc ipsum is postulare videbatur, cùm diceret, Omnia pro anima sua exoluet. Ergo corpori plagam infligе. Sed quamobrem id non rogauit initio? nimirum, quia secum ipse cogitabat, si fortè contigisset victum illum discedere, è rebus pusillis illustriorem se victoriam reportaturum; quòd si secus euenisset, in corporis contentione se fore superiorem. Haud magno, inquit, bonorum possessio æstimatur ab hominibus; cuncta enim pro animi salute largiuntur. Nec verò dixit. Carnes solas tange, quin potius ad intima mali contagionem voluit permanare; tanta videlicet cum improbitate loquitur. Hinc etiam perspicitur, nullam antiqui draconis esse in nos potestatem, nisi detur à Deo, atque ob arcanas illas, quibus nobis prouidit, rationes. Ac, licet permittente Deo homini possit vitam adimere, per se tamen ipse malum nequit inferre. Postulat autem à Deo, quia, etsi lapsus est, nouit nihilominus nihil aduersus quempiam se posse, nisi Deus permittat: quæ tamen permissio non nisi sapienter fieri iudicanda est, quatenus à Deo proficiscitur. Quòd verò dicit, eiusmodi est; Externi obsequij custodiam ab eo amoue. Neque enim eius est nobilitata virtus, quamdiu illum à qualibet oppugnatione tueris. Da mihi, vt tabe carnes eius, medullasque conficiam, solita enim est calamitas prodere eam mentem, quæ, cùm non sit virtutum erudita disciplina, vnam voluptatem, tanquam tibi famulandi causam complexa est. Quapropter si tetigeris carnes eius, *in faciem benedixerit tibi*, hoc est, apertè conscindet te maledictis.

AVCT. *Dixit autem dominus diabolo; Ecce trado tibi eum: tantùm eius animam serua.* Theodocio verò; Animam eius ne tetigeris. OLYMP. & CHRYS. Rursus benignus Deus suos, qui corona digni sunt, cùm apud angelos atque homines apertos, & insignes facere velit, & id largitur diabolo, nempe, vt ipsi intelligamus, nihil sine diuino permissu posse diabolum. Et huius quidem hæc erat vox; Tu tange carnes

carnes ipsius: ac ne carperet diabolus deum, quòd cum elementia ac moderatione vulnus imposuisset, quod petebat diabolus, facere noluit. DIDYMI. Verùm illius potestati rem omnem permisit: idque ad nostrum omnium vtilitatem. Vt Iobus, character, formaque fortitudinis tanquam in columna relinqueretur insculptus, esseturque meta virtutis non solùm illius ætatis hominibus, verùm etiam posteris, qui à mentis præstantia degenerassent. Quod profectò contigit. Ipse athleta audiendus est, qui ait, Scio quòd iustus apparebo. Dum dominus eum diabolo tamen tradit, inquit; *Tantùm animam eius serua.* Quorum verborum ea videtur esse sententia. Quosdam ob eas causas, abditasque rationes, quas nouit Deus, in mentis furorem, insaniamque incidere videmus. Quoniam igitur diabolus ad insipientiam Iustum deducere nitebatur, vt vel repugnantem ad verborum impietatem contorqueret. Idcirco, inquit Deus, Trado tibi, quem depoposcisti, vt & eius magis testata sit virtus, & ipse maiore pudore perfundare. Verum enim mentis illi soporem, insanitatemque ne adferas; neque enim id tibi permittitur. Cum mentis sanitate conseruata, in malorum perpessione virtus sit ei ostendenda. Quare, vt petisti, carnes, ossaque eius tangito. OLYMP. Aut igitur hoc dicit, Principem animi partem ne attinge, verùm in corporis cruciatibus animi pugnam experire. Aut certè, corporis illi facit potestatem; de eo tamen minimè assentitur, vt cum corpore animam subducat; maximè quod ex procreatione ac fœtu duplicata erãt illi bona restituenda, & quæ perierant, reuocanda. CHRYS. Ac vide quemadmodum non dicit solum, animam eius ne tangas, sed illud duntaxat, *Animam eius serua*, scilicet magnum illi metum iniicit. Animæ, inquit, eius incolumitatem à te reposcam. Nam, quia verisimile erat diabolum Iobo tanta perturbatione valetudinis fore infestum, vt idem morbus ad corporis satis esset interitum, eaque sese diabolus exceptione tutatus esset, quòd animam minimè attigisset; idcirco, Obserua, inquit, nequid in vitæ ratione patiatur. Etenim, si de medio eum sustuleris, theatrum nobis nõ plaudet amplius. OLYMP. Rursus simulachrum hoc aureum diaboli igne probat Deus; sed moderatione tamen adhibita: non eò profectò, vt perspiceret ipse, quem cognit habeat; sed vt diabolum apertè refelleret, nobisque virum tantum faceret insignem: illudque, *Animam eius serua*, pro illo est, Diuinam imaginem ne attenta. Nec verò id Deus mandauit diabolo, vt in Iobi animi salute excubaret. Nam qui tandem hostem à bene merendi studio suapte sponte ac natura abhorrentem tuendæ animæ præfecisset?

Et egressus est diabolus à facie domini. Rursus docemur eum, qui ad hominẽ adoriendum mentem conuertit, à facie domini exire. Nullum est enim studium improbum, quod non per se ipsum secernat à Deo; præsertim cùm nullum habeat cum probitate commercium.

Et percussit Iob vlcere acerbo à pedibus vsque ad caput. CHRYSOST. Difficillimo eum, inquit, cruciatu affecit, lue atque elephantiasi corpus omne infecit, illudque perfecit, vt vlcus esset vnum, vnaque plaga corpus eius vniuersum, quò coronati virtus athletæ ex omnibus corporis partibus esset illustrior: nec quidquam temperare sibi potest improbitas, cum domestici, calamitosissimique vitij sit quædam pernicies. POLYCHRON. Quadripartita ratio fuit calamitatis, quam diabolus Iobo importauit. Nam in bonorum possessione, in liberis, in existimatione nominis, ad extremum in corpore ea versata est. Etenim iam opibus, seruis, liberisque spoliatum vlceris atrocitate mulctauit. Miseranda & confectrix lues toto corpore effluebat; rerum omnium necessariarum, atque etiam eorum, qui ægrotantem curarent, penuria premebatur. Deprauatio illa & fœditas turpificati corporis ciuitate electum, foris collocarat. Nam qui contagione lepræ corrupti sunt, è cæterorum conuictu extruduntur. Manu autem tetro cruore stillantia membra ideo non abstergebat, ne nauseã graviorem cieret; sed testa saniem radebat, degebatque sub dio atque in stercorũ domicilio; tum vt humanas voces non exaudiret; tùm vt incorruptũ spiritum è cœlo hauriret: vel etiam, quod est ad veritatem propẽsius, vt maiore perpessione doloris placatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum efficeret. Legendum autem est, *vlcere πονηρῷ* voce acuta collocata in syllaba proxima postremæ, vt doloris acerbitas declaretur.

Et sumpsit testam, vt saniem raderet: & ipse sedit in sterquilinio extra ciuitatẽ. APOL. Aiunt nonnulli elephantiaco eum morbo arreptum esse. Multa igitur tabe fluente, ad acerbiores ciendos dolores redundantem humorem testa radebat, sibique ipse carnifex erat. Hebræus, pro illo, *vt saniem raderet*, habet, scalperet. Erat igitur in eo morbo Iobus. Neque casus illos tentationes esse, sed supplicia constituta diuinitus arbitrabatur. Idcirco à vulgi communione abstractus, cùm inuisum se cunctis esse crederet, solitudinem delegit, in sterquilinio, quod in conspectu vrbis erat, considebat, deumque exorabat, ob ea fortasse, quæ per inscitiam peccarat, cupiebatque sibi vindicem in his sordibus iacenti fore propicium. CHRYSOST. Cur nec manibus nec digitis saniem abstergebat? Scilicet, ne curatio esset stomachosior. Nam qui alios ad curandum idoneos reperisset, qui se ipse curare non poterat? Ipse sui ipsius tortor erat, & carnifex, non latus perfodiens, sed tanquam è fonte manantem tabem abscindens, lutoque inanimato animatum lutum radebat. Sed cur in sterquilinio sedebat? vt quæ è corpore decidebant, arenæ aceruo contegerentur. Cur sub dio? ne odoris grauitate necaretur: quod profectò accidisset, si in aliquod cubiculum inclusus fuisset. Adde, quòd à tentante aduersario nec fuerat illi domus relicta. BASIL. Qui simul vt vidit, athletæ adiudicatã esse victoriã, nec quidquã eum superioribus rebus esse commotũ, cum corpore certamen init, illudque plagis intolerabilibus affixit; ita prorsus vt ex eo vermiũ fontes redundarent, ac regio virũ illum solio deturbatum in stercorum domicilio collocauit. Verùm hic noster tot affectus incommodis, eandem semper animi intẽtionem, constantiãque adhibuit: cumque corpus ipsum concerperetur, thesaurũ pietatis tanquã asylum in mentis receſſibus custodiuit. CHRYS. * Grauis quidem illi accidit amissio liberorũ: sed tamen tragœdiæ huic acerbę, alia præstolabatur atrocior; nec vlla data respirãdi facultate, en tibi vermiũ fontes, tabifici humoris riuuli, sessio in sterquilinio, latus lacerant testa, fœtor vlcerum, vnde lues illa erumpebat, nec attingendi, qui oculis subiecti erãt, cibos, potestas fiebat; ipsaque pestẽ erat illi fœtor molestior: idque non duodecim, non viginti, non centũ dies, sed multos menses. Atque hæc ipsa, quæ à Iobo suppeditantur exempla ad mærentiũ solandos animos, haud mediocrem vim habẽt. Illa inquã vulnera, illud sterquilinium quauis regali sella splendidius. Siquidem è regij solij aspectu præter leuem quandam voluptatem nihil præterea manet intuentibus; vtilitas nulla percipitur. Verùm, qui Iobi sterquilinium contemplatur, nullam aut vtilitatis, aut philosophiæ partẽ non assequitur, cùm ad perferendam calamitatẽ certam adhortandi habeat rationem: ita multi longinquas ac maritimas suscipiũt peregrinationes, ab vltimis terris in Arabiã properant, vt sterquiliniũ illud visant, terramque illam exoſculentur, quæ coronati athletæ caueam, & cruorem quolibet auro pretiosiorem excepit. Nec enim tantus est splendor purpuræ, quantus illius tunc erat corporis, non alieno sed suo ac proprio sanguine respersi: illaque vlcera cunctis pretiosis lapidibus erant pretiosiora. Nam margaritarum ea natura est, vt nostræ vitæ nihil præbeant vtilitatis, nullique satisfaciant habentium necessitati; at verò vulnera illa sunt omnis ægritudinis alleuamentum. Atque vt hæc vera esse intelligas; si quis filio legitimo & vnico orbatus sit, atque innumerabiles ei margaritas ostenderis; nihil tamen ad leniendam ægritudinem, dolorique medendum attuleris. Quòd si Iobi vlcerum illi ipsi memoriam excitaris, facilè hac oratione morbum depuleris. Quid homo mæres? nempe tu filium amisisti vnum; beatus autem ille, postquam natorum omnium chorum extinctum vidit, ipso corpore plagam excepit, nudatus iacebat in sordibus, corpus sanie manabat vndique, artus tabe sensim depascente; atque is homo, qui iustitia ac religione commendatus est, qui suarum virtutum testem Deum habuit. Hæc profectò verba si dixeris, oplorãti molestiam omnem exhauseris. Vt iam illa Iusti vlcera quibuslibet gemmis præstent vtilitate. Hunc igitur athletam vestris animis imformate, illudq; sordium

* *Hæc sumpta sunt ex Homil. 5. ad Populũ Antioch.*

sordium domicilium ante oculos ponite; atque eum in medijs stercoribus residentem intuemini; illam inquam aureã gemmeamque statuam; nec enim quo appellem nomine, satis inuenio. Nulla tanti pretij suppeditat materia, quæ cum cruento illo corpore conferri possit; adeo illius carnis pretiosa natura pretiosissimam quamque materiem multis partibus vincit: adeo etiam illa vlcera sunt solis radijs clariora. Illa diabolo oculos penitus eruerunt; atque ob id ipsum post eam inflictam plagam coniectus in fugam, posteà nusquam comparuit. Ipse verò hic mihi ærumnarum fructum considera. Nam quando Iustus, opibus, animique quiete ac remissione fruebatur, illius accusandi locus erat aliquis diabolo; poteratque (mendaciter quidem) sed poterat tamen dicere antè. Gratis Iob colit? vbi verò cunctis illum rebus nudauit, atque ad inopiam redegit, ne hiscere quidem amplius ausus est. Et verò quando opulentus erat, cum eo se congressurum pollicebatur, eũdemque à se deiectum iri minitabatur: Posteà verò quàm omnibus eum rebus spoliauit, atque in summos cruciatus coniecit, in fugam se contulit; & corpore quidem valenti restitit; vbi verò membra dilaniauit, victus profugit. Vidistine, quantò sit frugi hominibus paupertas quàm diuitiæ, morbus quàm valetudo, tentatio quàm pacata vita tùm melior tum vtilior? quantoque illos, qui in puluere, acieque versantur, clariores, fortioresque efficiat? Quis adeo mirificas contentiones aut vidit vnquam, aut audiuit? Qui gladiatorum certamen experiuntur, vbi aduersariorum caput præciderint, tunc ob victoriam corona donantur. Iobi verò aduersarius, vbi illius corpus conscidit, atque omnis generis vlceribus perterebrauit, & languore confecit; tum demùm superatus est, fugæque se dedit. Postquam autem latera vndique perfodit, ipse quidem nullum quæstum, lucrumue fecit; nec enim thesaurum obrutum prædari potuit: nobis verò illum in clariore luce collocauit, fecitque vt nobis ex ea laterum effossione esset in viri interiora prospectus, illiusque opes vniuersas cernemus. Cùm autem victoriam præstolaretur, tunc cum ingenti dedecore aufugit, nullamque vocem amplius emisit. Quid actum est, ô diabole? quid recedis? an non quæ cupiebas, ipse effecisti? an non illius greges, armenta boum, quorumque mandras ac mulorum interemisti! an non cœtum filiorum perdidisti? an non illius artus lacerasti? cur aufugisti? nimirum, inquit, quia quæ optabam, perfecta sunt. Verùm quod mihi maximè cordi erat, & quo studia actionesque meas referebam omnes, haudquaquam consequutum est. Nec enim Deo vocibus impijs conuiciatus est. Huc omnes illi conatus mei spectabant: quod ipsum cum minimè fuerim assequutus, ex ipsa opum iactura, ex filiorũ interitu, ex corporis plaga non modo nihil mihi lucri accessit, sed contra etiam, quàm optabam, euenit. Illustriorem enim, insignioremque hosti gloriam comparaui. Animaduertisti, quantum sit in malorum perpessione compendij? Pulchrum & sanum corpus erat; multò est ampliorem dignitatem adeptum, vulneribus illis infectum. Nam lanæ quoque tametsi pulchræ sunt, prius quam sufficiantur; vbi tamen colorem nactæ fuerint purpureum, pulchritudinem incredibilem, venustatemque haud mediocrem assequuntur. Nisi illum dispoliasset, victoris bonam habitudinem minimè cognouissemus. Nisi corpus eius plagis perforasset, qui intus latebant radij, minimè enituissent. Nisi eum in fimo collocauisset, tantum diuitiarum aceruum ignorauissemus. Neque enim tantus est regis splendor sedentis in solio, quantus Iob fuit in sterquilinio commorantis. Quandoquidem regalem sellam mors excipit; illam autem stercorum sedem regnum cœlorum. Hanc proposui historiam non ideo, vt, quæ exposita sunt, laudibus prosequamini sed vt viri virtutem patientiamque imitemini; vt vel ipsis factis eruditi, nihil graue esse discatis in humanis rebus, vno excepto peccato; non paupertatem, non morbum, non contumeliam, non conuicium, non dedecus, non id, quod summum iudicatur malum, mortem. Nomina enim hæc sunt apud sapientes, malorum nomina inquam, re ipsa carentia. Vera autem calamitas est apud Deũ offendere, & eorum, quæ eidem non probãtur, quidpiam admittere. EIVSDEM CHRYS. AD OLYMP. Restat, vt rectè facta, malorumque perpessionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

contendamus; vt discas perpessionibus etiam constituta esse præmia, atque ampliora forrasse, quàm præclaris facinoribus. Et in medium, si placet, magnum patientiæ athletam, qui in vtroque genere excelluit, adducamus. vt, quando in maiore fuerit claritate, cognoscamus. Ex comparatione igitur videamus, quo demum tempore illius virtus magis eluxerit, vtrum, quando cõmunis quidam portus erat egentibus; an potius cùm acerba, & quæ eius animum graui conficiebant angore, pateretur; vtrùm, cùm domum cunctis aduentantibus patefaceret, an verò cùm illa eiectus, nec verbũ quidem asperius dixit, sed Deum multò magis laudauit. Atqui illud rectè factum, hoc verò perpessio. Dic mihi, quando is clarior fuit, vtrùm cùm pro liberis mactabat hostias, illosque ad concordiam adducebat; an potius, cùm ij ruina oppressi essent, ac vi mortis acerbissima interiissent; mira nihilominus sapientiæ virtute pertulit calamitatẽ? Quando is magis nobilitatus fuit, vtrum cùm agnorum suorum vellere nudorũ humeri concalefiebant; an verò, cùm allato nuncio de cœlesti igne, quo grex ouiũ cum pastoribus crematus est, non solùm nec perturbatus est, nec commotus, verùm etiam casum placidè tulit? Quando is maior fuit, vtrum, cùm corporis robore ad patrocinandum ijs vtebatur, qui afficiebantur iniuria, iniquorumq; molas conterebat, portusque erat iniuriam patientibus? an verò, cùm ipsum illud corpus, quod calamitosorum telum erat, à vermibus deuorari videbat, illud que in sterquilinio sedens sumpta testa radebat? Nam cùm raderet, inquiebat, Liquefacio glebas terræ sanies; & tamen illa omnia facinota erant egregia. Hæ verò malorum omnium perpessiones, atque hæ multò magis, quàm illa hunc ipsum Iobum illustrarunt. Quod enim illi ad perpetiendum proponebatur, conflictus pars erat acerrima, animique virtute ac robore maiore, menteque ad solidam philosophiam instituta, maioreque erga Deum amore incensa indigebat. Atque ob idipsum, cùm præclaras illas actiones Iobus susciperet, nihilominus dixit diabolus, impudenter ille quidẽ, nimisque efferatè, sed tamen dixit, Nunquid gratis te colit Iob? At verò cùm hæc aduersa contingerent, opertus ac terga vertens abscessit, nec vmbræ quidem vestigio ad impudenter contradicendũ aduersario relicto. Verùm huius viri studio prouectus, non parum ab instituta oratione videar declinasse. Ergo ad ea, quæ dicta sunt, reuertar. Cuiusmodi autem illa erant? POLYCHR. Sedem extra vrbem sortitum esse in sterquilinio ad atrocitatem malorum pertinere dicebamus. Ciuibus enim eius atque cognatis, calamitatis adspectum, quasi non amplius ferentibus, vrbe egressus est, vt qui à mundo iam esset alienus. Sedebat autem in sterquilinio, vt placaret Deum, veritus nequid in eum, præter voluntatem peccasset. Si igitur in verbis hærendum sit, hic Iob calamitate cogente, omni hominum societate repudiata, se à mundo secernit, ab ijsque se remouet, quæ eidem negotium facessebant; idque eo tempore, cùm corporis afflicta valetudo multorum egeret opera; tantumq; de aduersario laborauit, vt sua sponte asperrimam paupertatem complexus sit, ac testa vlcerum saniem detergens, tolerantiam exercuerit: in quo & cruciamentorum suorum morsus acriores efficiebat. Et cùm leniendi morbi nullam rationem ducit, inuidum hostẽ desperatione frangebat. Verùm factum ipsum menti mysterium enunciat. Quòd enim cognatæ naturæ recognata præstat obsequiũ, * Christum præsignificabat, nostra nostris corrigentem & instaurantem. Testa enim è terra constat & igni. Ita Christi carnem ex spiritu sancto, & ex Maria virgine, ac deipara esse confitemur. Ergo imagine illa ac typo non tàm vlcus, quàm animus curatur. Quæ enim ab ea testa corpori medicina petatur, nisi ad magis reconditam contemplationem factum illud referatur? Cur etiam tantam esset egestatem expertus, præsertim cùm rex esset, vt iam tecto careret, atque extra vrbem sederet; nisi Christum, qui extra portam passus est, propheticè nobis indicaret? Quemadmodum scriptum est, Ideo & Iesus, vt sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est.

Cùm autem multum tempus processisset, dixit ei vxor sua; Quousque sustinebis, dicens; Ecce expecto tempus adhuc pusillum, præstolans spem salutis meæ? BASIL. & DIDYM.

* *Imitatus est Gregorius lib. 3. cap. 11. moral. hanc Polychr allegoriã, sed paulo secus est eã persecutus.*

Tot

Tot incursionibus ac pugnis fractus diabolus, cùm, quò se verteret, non haberet, in antiquæ fraudis memoriam redit; menteque mulierculæ circumuenta, illius opera conuellere adoritur gnauiter dimicantem, & vxoris consuetudinem tanquam tertium certamen comparat contra Iobum, ratus, patrocinante vxore, non secus in fraudem à se inductum iri Iobum, quàm per Euam Adamum induxerat. Igitur, cùm multum temporis fluxisset, in quo ad pietatis turrim quatiendam inanis eius fuit omnis conatus, verborum contumelia atque contemptu coniugem armat. OLYMP. Is quidem egestatem, acerbosq; casus diu toleranter tulerat, sibique ipse huiusmodi oratione consolationem adhibebat, Ferẽdum est viriliter; mentis constantia adhibenda; à Deo auxilium expectandum; neque enim in opitulando hisque malis depellendis cunctatur Deus. Verùm, cùm iam vxor in calamitatibus animum contraxisset, ad munitissimũ murum exturbandum tanquam postrema machina est à diabolo reseruata; quandoquidem post diuturnam aduersus Iustum oppugnationem, vxoris vritur imbecillitate, ipsamque contra eum armis instruit, quod ipsum aliàs in eum fecerat aduersus Adamum. Illa igitur, cùm rerum acerbitati iam succubuisset, spiritu diabolico imbuta, ad huiusmodi verba delapsa est. Ac principio persuadere conatur, eius in Deum spes prorsus esse inanes, à præteriti temporis diuturnitate ad probationem futuri ducto argumento; deinde, quæ mox sequuntur, adiungit. Ac vide, quàm improba calliditate vtatur diabolus. Nam, postquam multum temporis abijt, tunc inuadit, tunc maximè spei rationes refellit; tunc vires conatur elidere. Duplici enim imbecillitate eo tempore Iobus laborare videbatur. Nam longinquitate temporis erat factus deterior, & imbecillior, & spes haud parum extenuari posse videbatur. Neque illud spectemus, quòd vxor fuit, sed illud potius, quod suadet. Cunctisque sum auctor, non vt hominum dignitates & ora, sed multò maximè vt consilij rationem intueantur. Vxor enim data est, non quæ virum ad exitium impelleret, sed quæ laboranti subueniret. THEOLOG. Hanc etiam tunc aduersarius in strenuum militem incitauit. Ea verò cùm plenum doli sit instrumentum, fraudulenta oratione virum aggreditur. CHRYSOSTOMI. At ille, cùm longius traheretur contentio, nouis rursus coronis, ob verba ad coniugem redimitur. Ex illa rerum omnium, fortunarum, liberorum & corporis ruina vxor ei sola relicta est, atque hæc ipsa ad oppugnandum atque insidiandum, eaque de causa illam vnà cum filijs diabolus non extinxit, neque eiusdem interitum poposcit. Ad Iusto enim parandas insidias haud paruum ab ea auxilium expectabat. Idcirco eam tanquã certissimum telum reseruauit. Si enim ex paradiso, inquit, eum mulieris ope exturbaui, multò magis in stercoris acerno euertere potero. Ac vide sceleratũ artificium. Nec enim post boum, asinorum ac camelorum greges abactos, neque post euersam domum, neque post obrutos liberos, machinam hanc ille adhibet, sed interim silet, & quiescit, oculis in vnum athletam coniectis. Cùm autem vermium fontes redundarent; & tabe corrupta cutis decideret, & consumpti artus saniẽ cum tetro odore emitterent; manusque dæmonis acerbiore sensu doloris quàm quæ libet sartago, fornax & quæuis flamma eum absumeret; & qualibet fera immanius vndique corpus circumroderet, ac deuoraret; atque ea calamitate perdiu conflictaretur, tunc demum homini languore corporis & pugnandi labore confecto machinam illam admouit. Etenim, si, cùm primùm illatum est ei malum, machina prodisset, eum tam infirmis viribus minimè offendisset; neq; ipsa mulier vim calamitatis efferre verbis & exaggerare tantopere potuisset. Nunc autem, vbi eum longinqui temporis pertæsum, malorum calamitate liberari velle animaduertit, nimirum accedit. Iam enim vehementi oppugnatione defatigatus erat, nec vlla ei facultas erat respirandi; quin etiam mortem ipsam libenti animo appetiuisset. Audi, quid dicat, Si enim possem mihi ipsi manus afferre, aut rogare alium; & hoc mihi faceret. Ac mulieris considera cum scelere coniunctã calliditatem, quemadmodum à temporis diuturnitate statim ducat exordium; *Quousque sustinebis?* inquit. Quòd si nudis verbis, remotis rebus, mollimur interdum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

terdum: tute cogita, quid eum passum tunc esse verisimile est, cum his verbis ac rebus ipsis torqueretur; & quod peius est, cum hæc ipsa ab vxore dicerentur, atque ab ea vxore, cuius animus reciderat, ac desperatione fractus erat; idque agebat, vt in eandem desperationem virum coniiceret. Sed nimirum, vt quæ machina adamantino muro admota sit, apertius cognoscamus, verba ipsa audiamus. Cuius tandem modi illa sunt? *Quousque sustinebis, dicens, Ecce expecto tempus adhuc pusillum, præstolans spem salutis meæ?* Tempus, inquit, ipsum, tua verba refellit, quod cùm sit iam diuturnum, mala tamen ipsa non tollit; hæc autem non eò tantum loquebatur, vt eius animum desperatione occuparet; sed etiam vt eum conuicijs maledictisque insectaretur. Etenim eam Iobus molestiam exhibentem sæpè consolatus erat, atque his verbis repulerat; Expecta etiam paulisper; nam breui tempore erit exitus malorum. Conuicium ergo illi faciens, inquit, An etiam nunc idipsum dicturus es? Multum fluxit temporis, cùm nullus harum rerum finis ostenditur. Quid ô mulier, athletam enetuas? quid manus contrahis? nempe dicendum erat, Etiam paululum. Atque perditum artificium perspice; neque enim meminit aut boum aut ouium, aut camelorum. Sciebat enim harum rerum amissione haud magnopere illius animum exulceratum esse. Ad naturam statim properat, ac filios reuocat in memoriam; siquidem in eorum ruina tunicam illum discidisse, comamque totondisse vidit: nec dixit, filij occiderunt, sed nimium patheticè;

Ecce enim deletta est memoria tui à terra. Et idcirco liberi appetuntur. Principio enim ideo expetebantur filij, vt sui quisque memoriam suæque vitæ quasi reliquias posteris traderet. Quia enim nondum mortalibus illis spes fulserat resurrectionis; verùm mors dominabatur, & vnà cum vita hac, qui moriebantur, extingui se arbitrabantur, ideo ijs liberos, qui solatio essent, concessit Deus; quo viuæ imagines morientium permanerent, essetque genus nostrum incolume, maximumque morituris, & ijs, qui ad eos pertinerent, solatium proles adferret. Atque vt intelligas vel ob hanc vnam rem optabilem prolem fuisse, audi quid post tàm multas & inexplicabiles plagas apud Iobum coniunx lamentatur, *Ecce deleta est*, inquit, *memoria tui à terra.* Ac rursus Saul ad Dauid, Iura mihi, vt non deleas semen meum, & nomen meum post me. Etenim, si nunc in testatæ resurrectionis luce, ita cari sunt filij, vt eorum, qui decedunt, posteritati prodatur memoria, quantò tunc magis expetitos fuisse credendum est? Atq; hac de causa asperior est imprecatio. Nam illis quoq; temporibus qui proli malè precabatur, non aiebat, Exterminentur liberi: sed, memoria eius à terra.

Filij & filiæ. Cùm dixisset memoria, nunc vtriusque sexus naturam exequitur diligenter. Non filius, inquit, non filia superauit, qui propagatione memoriam tuerentur, ac si diceret, Quamuis ipse consanescas, inanis tibi voluptas erit ex valetudine, extinctis liberis. Prisci enim illi spem omnem perpetuitatis in successione liberorum positam habebant, futuramque promissionem mortali resurrectione æmulabantur. Tacuit illa de ouibus, de pecoribus. Alta enim & exaggerata eum mente esse haud ignorabat. Quod eum poterat percellere maximè, id suggerit. Quam optiris, inquit, rerum commutationem? Vtrum sublatos funditus liberos credibile est aliquando redituros? Prolis expers, orbatus filijs, relicto prorsus nullo, euulsus es radicitus. Quòd si ne hoc quidem te tangit; id saltem, quod meum est, attende. Ac vide vim affectus incredibilem;

Vteri mei labores, & dolores, quos frustrà sustinui cum gemitibus. Dolores partus sunt videlicet labores educationis. Quod autem dicit est huiusmodi, Ipsa, quæ plus suscepi molestiæ, iniuria sum tua caussa affectus; ac labores quidem pertuli, fructu autem priuata sum. Hæc verò propterea loquitur, vt se quoque consortem calamitatis testetur. Nam qui in malis alienis philosophatur, dando consilio, fidem nequaquam facere videtur. Illa igitur suam semper personam obtrudens, cum singulis verbis quasi iaculis configit, vt liberorum recordatione, suæque ærumnæ commemoratione Iustum vocet ad impatientiam, Cur, inquit, id quod adest, contemnis, teque ipsum futuri temporis expectatione frustra confirmas, cùm

cùm liberis ac domo careas, nudusque contabescas?

Tu autem ipse. Vis magna hæc verborum. Ipse ille Iustus, ille admirabilis, ille fons nobis bonorum.

In putredine vermium sedes pernoctans sub dio. Vide quemadmodum iacturam bonorum nec commemoret, nec fileat, & ea, qua decebat, ratione prætermittat, & quo par erat affectu significare, prorsus indicet. Dum autem addit;

Et ego oberrans quædam & ancilla de loco ad locum circumiens, & de domo ad domum. Et hæc accepti damni significationem habent, cùm vehementis calamitatis affectu coniunctam. Satis enim ea verba per se ipsa valent ad acuendum cruciatum, Ad alienas ianuas, inquit, ventito. BASILII. Ipsa, quæ eram regina, vt vaga nunc ancilla seruio; seruorumque meorum manus cogor respicere: & quæ olim multos benignè alebam, viuere nunc cogor de alieno. CHRYSOST. Nec stipem modo cogo, verum etiam oberro, ac nouam, inusitatamque seruio seruitutem, omnia circumuersans, ac notas circumferens calamitatis, cunctisque mea mala ostentans; dum loco locum commuto, & cibi quotidiani caussa fores pulso; quæ tantos sumptus faciundi, antè nacta eram facultatem. Quasi diceret, Non solùm natos nominis nostri segetem amisimus; non solum ipse tot vexaris ærumnis; verum etiam inopiam grauissimam sustinemus, ac ius mercenariorum pro victu delegimus, ipsi qui nostrà adeò large egentibus præbebamus. Quanquam ego ipsa neque seruitute tueri me commode possum, cùm ne domus quidem suppeditet vna ad paupertatis turpitudinem obtegendam. Verum mendica, addictaque seruituti hac illac volitò. Viden quemadmodum suas cum illius rebus coniungat? Non valent, inquit, tua: vincant mea. OLYMPIOD. Hæc omnia diuino permissu eueniebant, vt, cùm oppugnat Iobum Diabolus, atque ea, quæ sibi permissa sunt, persequitur, eundem cunctis certaminibus iam defunctum victorem corona dignum ostendat. Atq; ob idipsum neque vxorem eius quisquam miserabatur; nec quisquam superioris, in qua ipsa fuit, fælicitatis repetita memoria, eius solabatur mendicitatem. Quandoquidem non sinebat hostis, vt illi quispiam misericordiam impertiretur: quam etiam mercede locauit: id enim verbum, *ancilla*, declarat obsequij indigentibus illam famulatam esse, ad suam, suique viri vitam sustinendam. CHRYS. Postquam, quod est cæteris rebus miserabilius, exposuit, de domo in domum se migrare, ne finem hic faciat lamentis, addit;

Expectans solem, quando occidat, vt requiescam à laboribus & doloribus, qui me vrgent. CHRYS. Quod alijs iucundum est, inquit, solis radios intueri, id mihi est acerbum, nox optabilis, ac tenebræ. Illa mihi sudorum requietem largitur; ea mihi solatium adfert malorum. Tùm demum consolatur me dies, liberatq; molestiis, cùm solem vrget ad occasum. Nox enim, cùm in tenebris diuersorium habeat constitutum, sua sponte obsequitur improbitati. Proinde mulier, remisso nuncio calamitatibus, furore dæmonis concitata, hanc vnam suadet Iusto superesse liberationem malorum. Si corpus intereat. Id autem posse illum cõsequi, si contumelioſis verbis Deum lacessat; atque ad afferendam necem illum ipsum prouocet. Flagitiosa autem & callida arte consilium explicat; cùm ex suis ac viri calamitatibus comparat orationem. Eò partus, inquit, dolores experta sum, eò in educanda prole laboraui, vt tui memoria videlicet in liberis relinqueretur. Huius rei spes omnis euanuit, mares ac fœminæ vnà occiderunt. Ad quem mihi in posterum perfugium erit? ad tene ipsum totius calamitatis parentem vermibus redundantem? egentem? abiectum? num ad me confugiam miseram? incertis sedibus vagantem? ex tàm magna fælicitate ad operæ locationem deductam? totius diei doloribus, difficultatibusque exagitatam? Quòd si mihi quidquam credis, dic verbum aliquod in Deum; ira eum incita ad te interimendum. Vnum enim hoc est relictum malorum remedium. Ita subiungit;

Dic verbum contra Deum: & morere. CHRYS. Hoc item loco sceleratam fraudem animaduertisti? Nec enim statim mortem ei suadet. Verùm calamitatibus prius miserabiliter expositis, ac breuitet recitata tragœdia, instruir adhortatio-

nem, non quidem apertè, sed tectè, liberatione, quam ille optabat, maximè proposita, exitumque pollicetur malorum, quod is cupiebat in primis. Atque hic etiam diaboli plenum fraudis artificium cognosce; qui, cum flagrans Iobi erga Deum studium præclarè teneret, haud sinit vxorem accusationem contra Deum factitare, vt eam tanquam aduersariam non statim auersaretur. Ideò nusquam Dei mentionem facit; calamitates tantum semper miscet. Tu verò cùm dicitur, mulierem consilium hoc meditatam esse; adde, Quæ præstigiis eloquentiæ ad fallendum eos qui sibi non cauent, valet plurimum. Quocirca multi, qui calamitatibus obrui nequierunt, mulierum consilio oppressi sunt. Itemq; hoc loco diabolus mulierem tanquam postremam machinam, superioribus longè præstantiorem admouet Iusto. Quod vtinam aut eam, o scelestè, submouisses, aut vnà cum filiis euertisses. Aiunt nonnulli non vxoris ea verba fuisse, sed diabolum eius similitudinem, imaginemque exprimentem, eadem loquutum esse: quòd credibile non sit Iobi vxorem eiusmodi extitisse, nisi quispiam dixerit, calamitatis magnitudine, vt talis esset, circumuentam fuisse. Est item verisimile, non hoc primum consilium ab ea adhibitum esse; sed alia multò asperiora Iustum ab ipsa illa sæpenumerò audiuisse. Ac diaboli cognosce nequitiam. Nam Euæ cogitationem suscepit. Mulier, principem, inquit, hominem deiecit. Hæc igitur hunc etiam superare poterit. Verùm ô te dementem! In illo, cùm inani ventre eum offendisset, potuit virus spargere suum: hunc autem & philosophantem vides, & communi natura longè superiorem; quem nec bonorum amissio, nec immatura mors liberorum, neque cruciatus intolerabilis, nec temporis diuturnitas flexit. Hunc igitur, qui rebus vinci non potuit, verbis expugnare te posse confidis? sed nimirum mulier post accuratam tragœdiæ narrationem, impudens consilium obtrudit. Neque verò enucleate dicit, Blasphema. Nam qui suadent improba, haud solent perspicuam adhibere adhortationem. Quid ais, mulier? Cùm necesse sit Deum exorare; cum necesse sit eum placatum efficere; ad eundem lacessendum me hortaris? Etenim, si horum omnium Deus est auctor, imprecandus est, non conuitiis incessendus. Et verò qui scis, me, vbi maledixero moriturum? APOLLINARII. Affinitate hæc attingit diabolum, quæ hac oratione spem viro præcidere conatur, Blasphemia mortem lacesse. Id autem ei consilij dat, quòd existimabat, quemadmodum ob præclaras, honestasque actiones Iob maneret in vita; ita ob verborum impietatè omnino à Deo multatum iri; siquidem mortem acerbæ vitæ illa anteponebat. Tu verò, quæ de blasphemia fuerit mulieri sententia, cognosce. Blasphemiam enim solam idoneam esse statuebat, quæ subitam necem adferret. IVLIANI. Quidam defendendæ mulieris partes suscipiunt, quòd ea tanquam religiosa, & quæ ab illo olim erudita fuerat, suaderet viro, vt precibus ad se mortem alliceret; Ne fortè aliqui illius calamitate offensi, de eo improbè loquerentur; eaque re à Iobo muliebrem vxoris amentiam, non impietatem condemnaram esse. Verùm id mihi non probatur; ipsamque expositionem improbo. BASIL. Ob temporis diuturnitatem spe prorsus abiecta calamitatibus succumbens vxor, manus collidens, ac viro pietatis fructus exprobrans, sistit se Iusto, superioreque fœlicitate exposita, præsentia mala demonstrat; & ex quo ad quale vitæ genus demigrarit: & quæ à domino tot victimarum ei merces fuerit persoluta, ostendit, semperque mulierum pusillo animo digna verba eructat, quæ quidem possint vnumquemque virum permouere, generosamque animi virtutem detorquere. Nec verò obscurè viro suadebat rectius futurum illi, si verborum impietate Dei mucronem, qui illum excindat è terra, exacuerit, quàm si malorum tolerantia, certaminum grauem molestiam tùm sibi tùm coniugi produxerit.

Is autem intuens in eam dixit, Quasi vna stultarũ mulierũ loquuta es. BASIL. & CHRYS. Cùm ea verba stomachũ Iobo mouissẽt, (id quod superiora mala facere minimè potuerunt) pleno iracũdiæ vultu, truciq; aspectu, ad vxorem conuertitur; & quæ contra se ab illius vocibus comparabantur, machinas depellit. Illa quidem certè expectabat, dum lachrymarum fontes cieret; hic autem leonc valentior extitit,

cùm

cùm non ob ea, quæ patiebatur mala; sed propter illa, quæ coniunx impulsu dæmonis suadebat, indignatione atque iracundia vehementius commoueretur: ac vultu offensionem animi præ se ferente illam moderatè obiurgat: quandoquidem in ærumna moderationem tuebatur. Quid tandem is loquitur? Quamobrem, *quasi vna stultarũ mulierum loquuta es*? haudquaquam ita es mihi ipsa instituta, non ita es à me educata, vt non te iam coniugem meam possim agnoscere. Verba enim isthæc mulieris sunt insanientis, estque consilium planè delirantis. Mitte, igitur, inquit, mulier consilium istud tuum: quandiu sermonibus istis communi vitæ contumeliam inures? meam (quod ipsum optaui nunquam) ementita es educationem. Cum ista ratione loquuta es, item vitam iniuria affecisti meam: nunc mei dimidium impietate obligari puto; quando ius connubij corpus vnum nos ambos effecit: tu verò animum blasphemiæ crimine obstrinxisti. Vidistin moderatam pœnam, & flagra, quæ ad sanandum morbum possint esse satis? haud dixit, stulta es, atque amens. Sed quid? *Quasi vna stultarum mulierum loquuta es.* Id est, Nihil te, nihil institutione, disciplinaque mea dignum attulisti. Deinde post obiurgationem consilium rursus vsurpat, quod cum plenum rationis sit, ad vxoris animum leniendum haud mediocriter valet.

Si bona suscepimus de manu domini; mala non sustinebimus? CHRYSOST. Rerum superiorum veniat tibi in mentem; & quis eatum fuerit auctor cogita, atq; has, quæ nunc nos premunt, fortiter feres. Vtrum viri modestiam animaduertisti? Neque enim virtuti suæ adscribit perpessionem malorum; verùm ex ipsa rerum consequutione nasci confirmat. Etenim cuius demum rei caussa illa nobis Deus fuerat elargitus? quam nobis mercedem persoluit? nullam: sua tantum benignitate est vsus. Donum fuerunt illa, non merces, gratia, non compensatio. Ergo hæc item constanter toleremus. In memoriam redi eorum, quæ te antegressa sunt, bonorum, aduersa secundis emetire. Nullius hominis vita vsquequaque beata. Bellè vsque habere, prosperéque agere semper, id vnius Dei est. Ipsa propterea quæ præsentia sunt, indoles; rebus superioribus te solare. Nunc quidem lachrymaris, verum anteà risisti; nunc mendicitate vrgeris, sed anteà locuples fuisti; è nitido vitæ riuulo bibisti, è turbido nunc cùm haurias, ferendum tibi est placidè. Nec enim semper fluuiorum aquæ synceræ. Fluuius, quod te ipsam minimè fugit, est vita nostra, quæ quidem continenter fluit, in quam vicissim sibi succedẽtes, fluctus incurrũt; & illius quidẽ pars iam fluxit, pars verò labitur; item q; partim iam erupit è fonte, pars verò alia manabit. Ac cũcti ad cõmunem mortis Oceanũ properamus. *Si bona suscepimus de manu domini; mala nõ sustinebimus?* Itane verò cogẽdus erit Iudex, vt paria nobis tribuat in perpetuũ? Vtrũ docendus nobis erit Deus, quẽadmodum vitæ is nostræ debeat moderari? Nempe suorum suffragiorũ habet ipse potestatẽ, suo arbitratu nostra dispẽsat, sapiẽs est, & quod è re est suorũ seruorum, adhibita moderatione, procurat. Ne curiosius domini iudiciũ scrutare. Tantũmodo, quæ ab eius proficiscuntur sapientia, libẽter amplectere. Quod tandem tibi cumq; dederit, id ouanti studio complectere. In asperis, ac duris ostende iucunda, atque grata te anteà accepisse. Hac Iobus oratione Diaboli incursionem atque impetum inanem fecit, eumque acceptæ cladis summa infamia notauit. Ipso oris vultu, quantũ odio exardescerer in virum, præ se tulit. Eorum enim, quæ latent in recessu, suapte vi delator est oculus; & qui improbi dæmonis irruptionem placatè, sapienterque tulit, is adhortationem ad scelus ferre non potuit, facinorosam illam auditionẽ ratus acerbiorem quàm ea tela, quæ in corpore hærebant infixa. Quinetiam vxorem increpauit. Quemadmodum enim curationem libenti animo admittimus, sic disciplinam moderatè feramus. *Bona* enim dicit, quæ delectant; *Mala* verò, tentationes. Illud verò, *Sicut vna stultarum loquuta es*, quidam ad Euam retulerũt. Illam, inquit, imitata es; illam, quæ nube peccati prima cooperta est; illam, quæ consiliis haud dissimilibus, illum, qui Dei imagine ornatus, omnique vitio liber erat, circumuenit. DIONYSII & ALEXANDRI. Ignorabat enim illa multiplex & captiosum serpentis consilium, eiusque agrestem & efferatam calliditatem, ob quam

non hominibus prudentior appellatus est; cum nec iustis hominibus iniustus, nec Dei assessoribus apostata possit esse prudentior. Quòd si cæno, lateritioque opere quasi præstigiis stultos atque amentes decipit, hi iure optimo numerentur in belluis, quibus solis is est sapientior nuncupatus. Erat etiam tunc imperfectus, qui ab illo primus in fraudem inductus est Adam, qui in animam tantum erat viuentem, nondum factus in spiritum viuificantem, eius item costa in mulierem ædificata. Ita nec hominibus, nec angelis sapientia antecellit, qui enim? cùm esset ab iis afficiendus ludibrio, atque eludendus, neque ab iis solùm, verum etiam ab ijs, qui in terris ad angelorũ naturam proximè accessissent, qualis Iob fuit, qui & illum vicit, & vtrinque debellauit. Nam neque in magna rerum externarum facultate atque fælicitate succubuit, aduersario: immo verò Deo teste, ab omni querela & culpa vacuus perstitit, neque ob vim morbi intolerabilem, vulnerisque atrocitatem, artus omnes permeantis eidem concessit, sed potius ex cunctorum malorum tolerantia, & absoluta quædam erga Iobum Dei prouidentia, & sua ipsius virtus clarior eluxit, suumque aduersarium, tanquam munus honorarium ac præmium sibi vendicauit, (Accipies, inquit, ipsum seruum sempiternum) iocabaturque cum eo, tanquam cum auicula. Etiamne cupis ipse certaminibus nobilitari? Exerce te in palæstra; ærumnosos dolores, qui animo obuersantur tuo, fer fortiter, vt corporis item possis. Etenim, si antequam cum diabolo certamen Iobus iniit, non animum exercuisset, non tantopere ex contentionibus clarus, ac nobilitatus fuisset. Si mentem ab omni ægritudine abduxisset, audacius verbum aliquod extinctis liberis vsurpasset. Nunc autem aduersus cuncta certamina, aduersus bonorum amissionem, tantarumq; opum euersionem, aduersus liberorũ extinctionem, aduersus coniugis condolescentis affectum, aduersus corporis flagra, aduersus probra amicorum, aduersus seruorum contumelias, inuictum animum præstitit. Ac si illius gymnasia, disciplinæq; exercitationem cupis intueri, ipsum audi his verbis pecunias contemnentem, Si lætatus sum, cùm mihi multæ essent diuitiæ; si aurum constitui in terra; & si in lapide pretioso fiduciam posui. Quapropter neque harum rerum direptio illius mentem perturbauit; quandoquidem, nec, cùm adessent quidem, eas adamabat. Audi nunc de ratione gubernandorum liberorũ: quos ipsos non modo contrà quàm decebat, non emolliebat, sed etiam seueræ disciplinæ omnem ab iis rationem reposcebat. Nam qui pro occultis sacrificia faciebat, tute cogita quam seuerus earum rerum, quæ eminent & sunt in cõspectu, iudex fuerit. Quòd si aues de continentiæ certaminibus etiam audire, illum ipsum dicentem attende, Pactum pepigi, inquit, cum electis oculis meis, non contemplari mulierem. Atque ideo vxor illius animum distorquere non potuit. Nam illam anteà etiam diligebat; verùm non effusè, sed potius quemadmodum vxorem diligi par erat. Quo etiam mihi admirabilius videri solet, qui tandem in mentem diabolo venire potuerit, vt cum eo contentiones susciperet, cuius exercitata studia minimè ignoraret? Qui ergo in eam est diabolus cogitationem ingressus? Nimirum bellua est improba, nec spem abiicit aliquando. Id quod ad nostri damnationem permagni interest. Nec enim is vnquam de nostra ruina desperat; ipsi potius saluti nostræ diffidimus. Sed, quemadmodum laniatum corporis, ac pernicié meditatus fuerit, attende. Quia igitur nihil eiusmodi Iobum aliquando passum esse cognouerat, qui vitam opibus, deliciis, cunctaque gloria affluentem dum experiebatur alienas calamitates, secundum quietem tamen videbat; idque significans aiebat, Timor, quem timebam, venit mihi. Et rursus, Ego super omni impotente planxi & suspiraui. Ideo nihil eorum, quæ acciderũt, illum commouerunt; licet essent illa grauia, atque intolerabilia. Nec mihi fortunarum ruinam confideres; non liberorum interitum, non vlcus illud insanabile, non coniugis insidias. Verùm illa specta, quæ multò sunt his acerbiora. Inquies, quid tandem Iobus magis calamitosum perpessus est? Nam præter ea, quæ commemorata sunt, nihil prodit historia. Quoniam ipsi dormitamus, plura ac maiora non discimus. Verùm, qui curam suscipit, diligenterque margaritam

scrutatur, multò his plura cognoscet. Alia enim quædam erant graniora, quæ perturbare eum poterant vehemẽtius. Primùm de cælesti regno ac resurrectione nihil accepisse perspicui, id quod lamentans inquiebat, * Non enim in sæculum viuam, vt toleranter feram: Secundum, multorum rectè factorum sibi conscium esse: Tertium nullius rei flagitiosæ conscientia premi: Quartum, à Deo immitti illa existimare; & quamuis crederet à diabolo, vel hoc vnum haud mediocrem habere poterat offensionem: Quintum, voces audire amicorum, ei crimina per calumniam exprobrantium; Nec enim flagris aiebant, quæ peccatis essent digna, malè acceptus es: Sextum eos, quorum vita erat facinorosa, iucunda fruentes vita intueri: Septimum exemplum eorum, qui in huiusmodi calamitatibus fuissent anteà, prorsus nullum habere. Quòd si, quanta sint hæc, scire aues, nostratia reputa. Nam, si his temporibus, in quibus cæleste regnum expectatur, ac resurrectio speratur, & reconditorum bonorum spes allata est; tótque malorum conscientia ipsi stimulamur; & tantam exemplorum copiam habemus, tantæque philosophiæ patricipes sumus; nihilominus, si perparum auri amiserint nonnulli (quod etiam sæpenumerò rapina faciunt suum) vitam hanc non amplius sibi vitam esse arbitrantur; quãuis non immineat vxor; quamuis non abrepti sint liberi; quamuis non conuicia faciant amici; quamuis non insultent serui; immo verò quamuis multi sint, qui consolantur partim verbis, partim rebus ipsis ægritudinem lenientes. Quot igitur laureis is dignus fuerit, qui rem suam honestis sibi rationibus partam, omnino, nec iure vllo, vidit abreptam? qui post fortunarum ruinam, ingentes sexcentarum tentationum niues, nimbosque excepit? nec ideo animo est vnquam immutatus, sed de his omnibus domino gratias egit. Et nimirum si reliqua omnia fileantur, vel vnius coniugis voces ad laxum quoduis conuellendum satis esse videantur. Nam callidum artificiũ cognosce. Tacet de re domestica, de pecuniis, de gregibus, de armentis boum; quam enim in rebus huiusmodi vir ille philosophiam præstaret, præclarè tenebat: ea, quæ ad ferendum difficiliora sunt, suggerit, filiorum inquam exitium, quam ipsa tragœdiam explanat, & quæ illam circunstant incommoda. Ac si mulieres multos homines, qui rerum abundantia, omnique voluptate diffluebant, persuasione sæpè vicerunt; cogita quàm robustus Iobi animus fuerit, qui illam tot armis instructam & adorientem profligarit, duasque perturbationes, quæ tytannide incredibili mortalium mentes opprimunt, cupiditatem & misericordiam conculcarit. Etenim pleroſque eorum, qui cupiditatem vicerunt, inflexit miseratio. Iosephus ille mentis, virtutisq; celsitudine præstans vir, eam, quæ summam inter mortales exercet tyrannidem, compressit voluptatem; barbaram quoq; fœminam infinitas machinas adhibentem propulsauit, sed tamen lachrymas tenere non potuit: fratres enim, à quibus iniuriam acceperat, cùm conspexisset, inflammatus affectu, os celeriter lauit, ac rem gestam omnem exposuit. Quando igitur vxor extiterit, quæ ad misericordiam eliciendam dicat accommodatè tempore, vulneribus, plagis, & sexcentis calamitatum fluctibus illi opitulantibus, qui tandem eius animum, qui tantam procellam superarit, non quouis adamante iure optimo fortiorem ac solidiorem quispiam dixerit?

CHRYS. Hic enim beatus, licet in eum vndique mitterentur sagittæ, tutior ac firmior nihilominus consistebat: eumque iacula innumerabilia excepisset, nihil de animi virtute remisit; immò verò diaboli thecam refertam iaculis omnem exhausit: is verò nec cecidit, nec fractus est, sed tanquam gubernator optimus, neque furente mari, seseque efferentibus fluctibus, obruebatur; neq; in tranquillitate atque malacia erat desidiosior: parem potius artem ad temporis vtriusq; discrimen afferebat. Quando nec eum extulere diuitiæ, neque depressit inopia, neque ob fugacium rerum naturam supinum animum, iacentémue præ se tulit, neque omni domo euersa, funditusque deleta perturbatus est, sed multò magis virtutem animi declarauit. Audiant hæc diuites, audiant pauperes: vtrisq; enim perutilis est narratio. Cunctis item hominibus historia ipsa fructum præbet vtilitatis; siue secundis ij rebus potiantur, siue afflictentur aduersis: hic enim pie-

* *Ē maiorum disciplina nil fortassè certi Iobus de resurrectione ac ceperat: sed tamẽ etiam huius rei & cælestis regni haud obscurã notitiam è diuinis fontibus hauserat.*

taris athleta orbisque terrarum victor laureatus vtroque armorum genere in duobus temporibus vsus victoriæ erexit insignia. Omniaque pugnandi genera aduersus eum periclitante diabolo, instructus ad omnia, in aciem, dimicationemque venit; necnon in cunctis congressibus eiusdem virtus cum prædicatione enituit. Vt enim fortis & egregia virtute miles is est videlicet, qui in quauis præliandi ratione est exercitatus; qui & noctu manu manum cõserere & mænia oppugnare, & pedestre certamen inire, & nauali bello contendere & iaculari, & hastam vibrare, & fundis, missilibusque telis, ac quouis denique pugnæ genere, & quouis loco superare nouit aduersarium; sic prorsus clarus hic, & insignis victor impetum omnem mira virtute sustinuit, inopia, fame, morbo, cruciatu, liberorum nece, amicis, inimicis, vxore, seruis, in eum irruentibus. Nulla demum humanæ miseriæ fuit ærumna, quæ non sit in illius corpore exhausta, & tamen* plagis illis omnibus expeditus illius harundines gloriosè vitauit. Verum enim id multò est admirabilius, quòd in eum cuncta simul irruptionem fecerunt. Neque enim id attendas, quòd tàm multa sit passus; sed illud adde, quòd non paulatim, non ex interuallo, verùm coniunctim vniuersa. Haud enim exiguum est hoc calamitatum additamentum. Principio enim qui cuncta hæc mala vno sit, eodemque tempore expertus, ex omni hominum genere nondum sit quisquam repertus. Etenim, si quispiam cum paupertate contendat, commoda nihilominus vtetur valetudine; si egestate & morbo confossus sit, sæpenumero pro solatio & portu ei relinquitur coniunx; si huiusmodi careat vxore, caret etiam muliere perniciosis consiliis eum perdere conante; si nec huiusmodi quidem mulierem vitare potuerit, saltem cunctorum filiorum subitam extinctionem non videt; quòd si subitam, certè non ex eo genere; quòd si ex eo genere, amicos tamen habebit consolationem sibi adhibentes. Sin autem qui consolentur, haud præstò sint amici, profectò non habebit insultantes; quòd si nec insultantes quidem vitare potuerit, seruorum saltem exprobrãtium conuitia non audiet; quòd si petulantia seruorum iurgia sint illi ferenda, nimirum sputis os fœdare verebuntur; quòd si ne id quidem veriti fuerint, haud tanta erit morbi calamitate perfossus; quòd si tam graui morbo fuerit exulceratus, domiciliũ forsitan aliquod, tectumue illi non deerit, ne sedem in stercore cogatur deligere; quòd si illi in stercoribus sessio fuerit, erit fortasse manus incolumis, ne ab ea abhorreãt cæteri; quòd si à manu etiã abhorruerint, non itẽ insultabũt. Iobus autẽ isthæc est omnia perpessus. GREG. THEOL. Erat simplex, iustus, verus, & quicquid tandẽ de illo testatus est Deus; tantis nihilominus, tamq; assiduis, ac vincẽdi libidine intentatis ærũnis, ab eo qui illũ poposcerat diuexatur, vt; cùm ab omnis tẽporis principatu multa sint multi mala perpessi; atq;, vt credibile est, calamitatibus implicati; nullius tamen ærumnæ sint cum illius acerbitatibus cõparandæ. Neque enim pecunias tantum, possessiones, præclaram sobolem, copiam filiorum, quæ magno ab hominibus studio quæri solent; non hæc inquam omnia solùm amisit, atque ita amisit, vt nunquam interruptus cursus malorum ne ingemiscendi quidem locum relinqueret: verum etiam, cùm esset insanabili inuisaque plaga cruentatus, habebat coniugem, quæ ad solandam calamitatẽ tetriora quædam adhibebat. Exulcerato enim corpore, animum quoque exulcerare magnopere nitebatur. CHRYS. Cùm in malis huiusmodi is esset, & quasi in sartagine versaretur vndique, atque intestinis, externisque premeretur ærumnis, vxoris illi machinæ admouebantur; & quæ coniunx erat, diaboli efficitur relum, dumque diabolo linguam commodat suam, in virum sagittas contorquet, multoque in eum atrocius & pernicioſius, quàm illa ipsa, quæ expositа sunt, iaculatur. Nec verò hic exitus fuit bellorum: immo verò noui conflictus præmuniuntur initia. Conuicia enim sequũtur, quibus ab amicis oppugnabatur. Vos autem ipsi an non estis hisce nunquam intermittentibus calamitatibus audiendis defatigati? Et tamen illis ferendis nondum est hic defatigatus. Quãobrem vestram admoneo caritatem, vt etiam quid expectetis, (necdũ enim omnia sumus exequuti) aliud enim quiddam, quod fidem, opinionemque superat, prętermisimus.

Quod

* plagæ seu maiora vetia, vlcuſcula græcè.

Quod enim communem vincit existimationem, illud fuit vnũ, quod mala omnia, quæcunque in vita hominum immittũtur, hic vnus exorbuit. Erat alterum, quòd sine induciis, nullaque interposita mora, cuncta sustinuit. In animo mihi est addere tertium: cuiusmodi tandem isthuc? quòd singula eorum, quæ persequuti sumus, non certatim tantummodò, vnoque impetu congressa sunt. Sed etiam inusitata quadam atque incredibili ratione in illum ipsum incursarunt. Nam egestas, quauis paupertate erat acerbior: item morbus, sessio, liberorum interfectio, omnia denique. In hunc autem modũ ratiocinare, Amisit quis possessionem bonorum? Sed tamen nec funditus, nec eo modo. Liberis est orbatus? verùm non simul omnibus, non tot; nõ talibus. Morbo est oppressus? verum non huius generis, sed aut febri, aut mutilatione, aut alio quopiam vsitato morbi genere. At plaga illa insolens fuit, eique soli, qui in cruciatu erat, nota. Nec enim vlla reperietur oratio, quæ illorum vlcerum atrocitatem, vulnerumque acerbitatem consequi possit. Etenim ad plagæ magnitudinem declarandam satis sit, auctorem, qui illam inflixit, eiusque effrænatam libidinem perspexisse. Noua quoque, nec anteà audita sessio illa fuit: nemo enim est, nemo est adhuc inuentus, qui inopia coactus, in stercore domicilium perinde habuerit, sẽper sub dio, vt ille habuit, vestimentis nudatus, omni tecto exclusus. Habuit quis sæpenumerò vxorem improbam: verùm nulla vnquam adeò scelerata reperta est, quæ in huiusmodi calamitate virum insectaretur, & mucronem cõtra illius animum exacueret, atque eiusmodi consilia meditaretur. Est illud quoque haud vulgare, quod ad amicos, quod ad famem spectat. Id autem maiorem habet admirationem quod è parata mensa non degustabat. Nec quartum omittam, quod haud vim habet exiguam, superioris inquam temporis opes, atque fælicitatem. Nam qui principio fuerit pauper, tranquillè, placidéque feret paupertatem; vt qui ad eam ærumnam ferendam præmeditatione iam firmauerit animum. Qui verò ex tanta fuerit fælicitate deturbatus, vt qui nec exercitatione, nec meditatione animum præmunierit, asperior futurus illi sit sensus calamitatis cùm vehementiore dolore, atque perturbatione coniunctus. Dicam etiam aliud incredibile, quod insigni corona ac laude athletam exornat, eiusque excelsum animum, cælumque contingentem testatur. Quid illud? Temporis ratio atque discrimen. Etenim, cùm ante gratiam legemque vixerit, est nihilominus talia philosophatus, non è disciplina commodo vllo percepto, non in literis, nõ in libris vllis versatus, non exemplis similibus eruditus, ad superiorem memoriam confugiendi, nulla ei data potestate, vt eos, qui virtutis muneribus perfuncti essent, egregiè posset accipere. Nec dum enim res gestæ mortalium mandatæ erant historiæ. Ita viam minimè tritam, & mare nondum tentatum nauigiis in mira vitiorum caligine, ingressus, solus ac princeps eius ætatis hanc philosophandi viam strauit, bonorum summam eximia quadam ac singulari ratione complexus. Maximum est, minores virtutis partes expleuisse: verùm multò maius est in eo, quod summum est, summè cunctis antecellere. Hoc autem summum, patiẽtiam esse, haud quisquam fuerit inficiatus. Quod cùm minimè addubitaret diabolus, dixit, Pellem pro pelle, & cuncta, quæ adsunt homini, dabit pro anima sua: verumtamen mitte manum tuam, & tange carnes eius. Ex quo percipi potest, summam hanc esse partem officij mente robusta, ac ferrea indigentem. ATHANAS. Igitur Iobus præliabatur, eratque pugna acris, sed acrior certantis virtus apparebat. Magno ferebatur impetu aduersarius, atque erat hostis infestus. Sed is, qui perebatur, virtutem maiorem animi adferebat. Cum altitudine exaggerata mẽtis præstantia irrumpentis hostis conatus atque impetus cum victoriæ laude dissiparet: fortitudinis enim insignia; sunt patientia. Hanc cùm omnes sancti ad humanæ vitæ incommoda atque molestias adhibuissent, diabolum superarunt. Res ambas cùm sanctus spiritus velit à nobis acquiri, sic præcipit in psalmo, Viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Nam, qui sustinet, fortis est: & qui fortis est, ad sustinendum idoneus. Itaque beatus Iobus sustinendo confirmabatur, & constanter ferendis ærumnis sustinebat, & vxorem à serpente deceptam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceptam, menteque corruptam respuebat. Quia enim totus est odiosus diabolus, omnis sceleris architectus, idque tantùm quærit, vt quępiam rapiat, & deuoret, ideo ingenium ille suum simulando tegit, veritatem autem, quæ à cunctis expetitur, cum simulationis integumento menti obiicit, vt in eos, qui ipsi obsequuntur, virus suum emittat. Hac ratione Euam fraude, & perfidia fefellit, non sua vsurpans, sed verba Dei simulans. Sic enim illorum mentem circumuenit. Nec secus Iobi coniugem subornauit, dum persuadet, vt erga virum studium simulet, sic enim fieri posse docuit, vt is impietatis in Deum iaceret maledicta. Hunc in modum vafer ille illudit hominibus, dum falsis visis surripit vnũquemque, atque in suæ nequitiæ foueam impellit. CHRYS. Ego verò non ita Iobum admiror ante mulieris adhòrtationem, vt idem mihi est admirabilis post illius perniciosum consilium. Sæpè (vt ne id, quod diximus, paradoxum alicui videatur) accidit, vt, quem rerum natura euertere non potuit, eum oratio & exitiosa adhortatio frangat. Id cum diabolo nequaquam esset ignoratum, post plagam inflictam verbis hominem adoritur. Hoc ipsum aduersus Dauidem fecit. Postquam enim eum vidit à filio in eum concitatam seditionem, illamque iniquam tyrannidem fortiter tulisse, ad mentem Dauidis labefactandam, atque iracundiæ facibus inflammandam, Semeam illum incitauit, asperisque verbis instruxit, quibus animum illius arroderet. Id etiam est contra Iobum callide machinatus. Namque, vbi animaduertit per irrisionem sua iacula elusa fuisse, & illum tanquam adamantinam turrim contra omnia præsenti animo cõstitisse, vxorem tùm demùm armauit, vt suspicione vacaret consilium, occuluitque venenum verbis illis, cùm calamitatem tragicè prosequeretur. Quid igitur vir constans? *Vt quid quasi vna stultarum mulierum loquuta es? Si bona suscepimus de manu domini, mala non sustinebimus?* Quamuis enim dominus non esset, quamuis non tantopere, inquit, nobis antecelleret; licet par nobis cum eo ius necessitudinis intercederet; nulla tamen nobis esset expedita defensio, si casus non feramus aduersos, qui tantis ab eo simus beneficiis affecti Viden hominem Dei cupidum? vt non magnopere de se ipse glorietur? neque inanem aucupetur auram, quòd plagas illas, ad quas ferendas non satis erat natura, fortiter tolerarit? Nec verò tantam malorum perpessionem, aut philosophiæ aut verò animi magnitudini adscribit; sed rei, quæ necessario debebatur, solutionem reputat. Igitur tanquam nihil ipsi abfurdi contigerit, sic mulierculæ loquacitatem vi magna compressit. OLYMP. Vtrum in hisce ærumnis doctoris sententiam & faciem contẽplaris? Cùm enim de coniuge, quam legibus religiosis erudierat, ea, quæ nunquam speraſſet audiuisset, primum formidoloso illam terret aspectu, deinde verbis etiam pudore suffundit, isthæc enim, inquit, dicere, stultæ, heus tu, erat mulieris. An non stultitiæ est, existimare fore, vt mors blasphemiam statim comitetur, aut etiam audere sceleratum verbum vllum in Deum dicere? Ita castigatam vxorem, tum oratione tum vultu ad agendas Deo gratias de susceptis calamitatibus adhortatur. Plerique enim, inquit, in nulla rerum copia atque abundantia vixerũt. Nos verò, quibus tanta est à Deo suppeditata, cur aduersæ conditioni succẽseamus? cur non item gratiis agendis tanquam à certo domino, hæc ipsa accipimus? Quibus illa auditis, conquieuit, monitisque obtemperans, nihil præterea repugnauit. Vt facilè credam eandem consequentium bonorum consortem Iobo extitisse. Et nimirum propugnator egregius triplici diabolum vulnere sauciauit; cùm nec ipse succubuit; & vxorem ab illo corruptam nefariè, ad officij religionem reuocauit; & voces illas grati animi testes, omnique laude dignas, nec vlla vnquam oblitione delendas exprompsit.

In his omnibus, quæ contigerunt sibi, non peccauit Iob labijs suis coram Deo, & non dedit insipientiam Deo. CHRYSOST. Nec fas, inquit, est dicere vxori quidem eum talia loquutum esse; partes verò animi interiores iracundiæ, atque fastidij plenas fuisse. Nihil ergo is est labiis suis secus loquutus. POLYCHR. Non solùm priora, quæ in eum incitata sunt mala, excelso & inuicto animo tulit, verùm etiam à plaga inuictum se præstitit, cui rei fidem facit illa pietatis erga Deum index

index responsio. Nec modò inductione quapiam animi diuinum numen non violauit, sed ne * labris quidem primoribus læsit. Ac rursus diuinum testimonium Iusto huic lauream tribuit; cùm eum leuis etiam verbi culpa liberat, cuius vitandæ ea causa fuit, quòd vnum Deum semper contuebatur, atque in eius conspectu versari se semper arbitrabatur. Nõ igitur ad asperiores syllabas animum attendamus, neque prima specie decepti aduersus virtutem Iusti linguam incitemus; Diuino potius iudicio cedamus, quo illi, superatis omnibus, victoriæ præmia deferuntur; præsertim cùm Deum ipsum testantem audiamus, & illum officio religiosè functum esse, & illius labra culpa vacasse, & in ærumnis ac malis acri, præsentiq; animo versatum esse Nam (vt diuinam Pauli vocẽ vsurpem) si Deus est, qui iustificat, quis est qui condẽnet? Hac ergo de causa scriptura rursus nos dubitare non sinit, robustæq; menti, quã in calamitatibus præstitit, recẽs dat testimoniũ. Vt de tam præstanti anima, deq; viri huius verbis, quę in toto volumine sparsa sunt, quàm decet, dignè cogitemus. Quãdo igitur illius magnanimitas sese ex omni parte ostẽdit, & è cũctis certaminib. victoriã reportauit, propter eos, qui cõsequentur sermones, nihil de viro hoc humile cogitare debemus.

Cum audissent autem tres amici eius mala omnia, quæ acciderant ipsi, venerunt de sua quisque regione ad eum. OLYMP. Si quærat quispiam, quamobrem longo interuallo post, amici venerunt, intelligat, primum quidem eos diuersarum prouinciarum incolas fuisse, ac multò post nuncium fortasse accepisse. Calamitas enim iis præter fidem, omnemque opinionem esse iudicabatur, vt Iobus omni ope destitutus iaceret in stercore. Ergo priusquàm proficiscantur, expectant, dum res, quæ ad eorum aures affluxerat, multorum sermonibus confirmetur. Neque anteà aut certos homines mittendos, aut sibi discedendum statuunt ad facti veritatem explorandam. Interim conterebatur tempus. Adde quòd, postquam de re ipsa dubitandi nullus est locus relictus, iidemque reges essent, ac de profectione cogitarent, fuerunt illis in primis res constituendæ domesticæ, regendisque iis, qui erant in imperio, alij præficiendi, qui iuris ipsorum vicarij essent. Quæ quidem omnia illis ipsis moram iniecerunt. Quòd nisi tùm caritatem, tum iustitiam magnopere coluissent, nunquam prouinciis suis, regnisque relictis, ad Iobum visendi causa properassent. Sed per alios potius suo ipsi muneri satisfeciſſent. Cogitare illud item possumus diuino factum esse consilio, vt diutius traheretur profectio; quandoquidem in amicorum disceptatione, ex diuino decreto certamen omne conquieuit, Deo Iustum in integrum restituente, & coronante. Ad Dei quoque decretum illa amicorum procrastinatio ideo pertinuit, vt morbi calamitas & fama latius permanaret, virtusque certantis Iusti iustioribus præconiis celebraretur. POLYCHR. Illud, *Cum audissent*, quandam temporis indicat interpedinem, cùm solus fuit, nimirum quoad nunciatum malum illos ad profectionem instruxit SEVERIANI. Et sanè vna erat Iobo reliqua consolatio, amicorum aduentus: verùm hoc etiam diabolus est ad tentationem abusus. CHRYSOSTOMI. Veniunt amici, illi quidem vt consolatione permulceant, verùm nihil minus quàm solatium præbent. Amicus enim fuit aduentus, non item amica fuit adhortatio. Quin illorum tantum adspectus nondum quidquam loquentium magnam vim habuit ad Iusti animum fodicandum. Nam nostrorum casuum atrocitatem in alienis bonis acrius solemus ipsi contemplari. Tute cogita, quanti fuerit, seipsum in illis malis vidisse, amicos autem suos, eosdem qui fuerant, claros ac priore fælicitate vtentes intueri; & illud calamitosum, calamitatẽ omnia loca peruagatam esse. Si enim ij qui tanto locorum interuallo disiuncti erant, auditione acceperunt, quantò magis, qui propius aberant? Maximè verò lacerabat eum non vis sanè malorum, sed quia tanquam in hominem impium & exlegem, tanquam in Dei hostem, & qui virtutẽ anteà esset ementitus, calamitas illa incidisse videretur. Nec ita de corporis Iue, vt is de nominis existimatione laborabat, non ambitione quidem vlla, siue quòd ad vulgi opinionem vitam instituerit, sed ea re potissimum, quia suis illis ærumnis plerosque offendi animaduertebat. Ponit autem scriptor ipsa nomi-

* ἐξ ὑπωπολλῆς *habet Catena Card. Caraf. puto legendum* ἐξ ὑπωπολλῆς τοῖς χείλεσι *id est, ne primoribus quidem labris.*

na amicorum, cùm inquit;

Eliphaz Thæmanorum rex, Baldad Sauchæorum tyrannus, & Sophar Minæorum rex. OLYMP. Thæman vrbs est Iudæa circa Sina. Saucha vrbs est Moabitarum, quibus Baldadus imperabat: hic enim tyrannus pro rege ponitur. Minæi verò sunt Ammanitæ, aut certè, vt ex posteriore paralipomeno intelligere possumus, alij quidam. His enim verbis est in eo libro, Surrexerunt filij Ammon & Moab contra habitantes montem Seir: & postquàm hos consummauerunt, surrexerunt contra se inuicem. Vide igitur sintne alij Minæi, atque Ammanitæ, necnon Seir montis incolæ. Horũ trium regum nomina hanc habent interpretationem, Eliphaz, Deus me dissipauit, vel, Deus contemptio, irrisione mea. Baldad, vetustas vel gloriosus. Sophar, scopus. Thæman autem valet, defectio eorum. Sauchæi verò, loquacitas, leuitasue eorum. In libro Geneseos reperimus Sophar filium Eliphazi fuisse, quem Esau ex Adda suscepit. Eliphaz autem Thæmani filius extitit, qui Esau patre natus est, à quo oppidum, & regio Thæman nomen inuenit, quinto decimo lapide distans. Videntur igitur hi ipsi amici affinitate quadam Iobum attingere, eáque re liberiore vti oratione. Nam penè in extrema historia audituri sumus, è filiis Esau prognatum esse Eliphazum; è quibus ipsis Iobi quoque est orta progenies. Ergo mittuntur philosophiæ aduersarij persuadendi spe è generis propinquitate concepta.

Et venerunt ad eum vnanimiter, vt consolarentur, & visitarent eum. OLYMP. Symmachus verò sic extulit, Condixerant enim, vt simul venientes compaterentur ei, & cõsolarentur & visitarent eũ. Atq; hinc cognosce aliud iam abiisse tempus, dum missis inter se nunciis, congrediuntur, vnáque iter suscipiunt. CHRYS. Visitare, pro, colloqui dictum est. Multum enim temporis videntur apud eum fuisse; haud sanè id facturi, si visendi tantùm causa aduetassent, quandoquidem complures alij ad eum solo videndi studio adducti iam commearant.

Videntes autem eum longè, non agnouerunt. OLYMP. Hoc item loco mali atrocitatem intuere. Idcirco enim non agnouerunt, quia lues antiquas corporis notas obliterarat. Namque credibile est, eas commutatas fuisse, vlceribus ad grauissimum odorem totum corporis habitum traducentibus.

Et clamantes voce magna planxerunt, scindentes vnusquisque vestem suam. POLYCHR. Id haud obscuram amicitiæ significationem habet. Etenim amici calamitate perspecta, ac recenti rerum conuersione animo pertractata eiularunt, vesteque discissa, eum tanquam mortuum luxerunt, cùm abiectum mortuis miserabiliorem vidissent. Biblia quædam habent, Cumque in cælum suspexissent, Deũ exorantes, quasi dixerunt, Propitius esto Domine, & ne talibus nos malis implices. Id quod facere soliti sumus ipsi, cum quempiam haud opinatis malis circumretitum intuemur. POLYCHR. In cælum suspexisse, hanc habet fortasse sententiam. Qua tandem hæc ratione contigerint, tu solus nosti, domine; neq; enim ipsi eorum, quæ eueniunt, causas assequi possumus.

Et spargentes terram super capita sua, sederunt propè eum: nemóque ei loquutus est verbũ. POLYCHR. Significantius hæc sunt expressa Hebraicè his verbis, Et sederunt iuxta ipsum in terra. Nec enim solùm subsellium, genusque indicat sessionis, quòd non eum dignitate consederint; verùm quod eiusdem doloris sensu susceptо, lugubrem habitum, formamque ostentarint. OLYMP. Non dicit scriptura totos septem dies, totasq; septem noctes illi assedisse amicos. Perspicuum igitur est eos, vbi magnam diei partem assedissent, discedere solitos ad necessaria munera conficienda, ac rursus redeuntes ad multam noctem sessitauisse; deinde abiisse, tùm de mane ad eundem reuertisse: id quod certissimorum, summéque vnà dolentium amicorum proprium est. Quotidiani verò sermonis consuetudinem complexa scriptura simpliciter pronunciauit, septem illos dies, septemque noctes propter eum sedisse. Nam cùm Iacob inquit annos quatuordecim seruisse, & diei æstu exustum esse, ac noctis glacie obriguisse; an idcirco nunquam is tectum succedebat? nullam toto illo tempore quietis partem capiebat? Hæc igitur velle ad calculos reuocare, ridiculum est. Scriptura enim, vt dixi,

dixi, à sermone familiari non discedit. Et tamen nonnulli eam hoc loco mendacij insimulare audẽt; quòd credibile non sit, eis sine cibo, ac somno tot dies fuisse consumptos. Nos verò cogimur hanc omnem calumniam in eorum importunam loquacitatem conferre. CHRYS. *Nemoque ei loquutus est.* Animus enim semel mærore afflictus, nihil potest commodè audire. Quare illi, cùm domus illius tragœdiam spectarent, Iustumque in stercore sedentem, atque exulceratum viderent, vestes discinderunt ploraruntque vehementer, sessionemque propter eum delegerunt, illoque silentio declararunt, iis, qui sunt in ægritudine, nullam principio aptiorem medicinam esse, quàm quietem & silentium. Nam re ipsa morbi calamitas vincebat omne verborum solatium. Ad consolandum quidem illi venerant, cùm autem consolationis imaginem nullam cernerent, obmutuerunt, quanquam rebus ipsis id prudenter præstiterunt, quando sessionis propinquitate, consciissaque tunica eum consolati sunt. Et hæc quidem præclara, & digna amicis, & eorum, quibus communis esset calamitas, certa argumenta. Quæ verò consequuntur, non item. OLYMP. Dies, noctesque ea ratione perstiterunt, quam ipse exposui, & quam lex exigit caritatis, nullam ad leuandam ægritudinem orationem idoneam inuenientes, cùm quouis verborum genere ad consolandum adhibito vis esset calamitatis longè superior. POLYCHR. *Nemo, inquit, ei loquutus est verbum.* Planum igitur est aspectum malorum expectatione fuisse maiorem: plagæ verò atrocitate commoti sedebant silentio, cum nulla iis consolandi species suppeteret. Itaque causam adfert;

Videbant enim plagam grauem esse, & magnam valde. Cùm secum ipsi reputarent, nudum sermonem homini tot malis vexato futurum acerbum; vt accidere iis solet maximè, qui morbo tentantur, tacendum sibi esse statuerunt, fontibus interea lachrymarum ex eorum oculis erumpentibus, illumque quasi mortuum inclamantibus, & concerptis vestibus quasi mortuorum iusta eidem persoluentibus. OLYMP. Sed de secundo capite hactenus.

Protheoria Capitis tertij iuxta Græcorum diuisionem.

OLYMPIOD. *Igitur capitis tertij protheoriam instituentes, dicimus, nimirum esse in cruciatu Iustum: quis id neget? Nec enim sensu carentium virtus est, sed in malorum ærumnis philosophantium. Corpore igitur atque animo grauiter afflictatur, corpore quidem ob plagæ atrocitatem artus fodicantis; animo verò, quia, cum homo frugi, Deoque carus esset, nonnullos suis offendi calamitatibus intelligebat, qui Dei gloriã idcirco exagitabant, quia in virum iustum incumbere mala illa animaduertebant. Etenim cùm inquit: Quare me posuisti obloquutorem tuum? non is Dei obtrectator erat: absit: qui enim id vmquam facere ausus esset? Verùm hoc dicit. Cur mea causa domine nomen tuum contumeliosè tractatur? perturbatur nihilominus & vacillat, ne fortè sit à Deo planè derelictus. Nec enim re vlla animus Dei amans sic excruciatur, vt diuinæ opis amissæ suspicione, maultque emori millies, quam cum cruciatibus atque huiusmodi suspicione inter viuos numerari. Quãdo igitur in fortunarum amissione, ac repentino liberorum interitu, quas plenas grati animi voces fuderit, audiuimus, & quemadmodum coniugem contrà quam decebat, de Deo cogitantem increparit; & quænam post conatum illum atque despicientiam, atque in ipsius morbi æstu fuerit loquutus; & quemadmodum nihil eorum, quæ in vita hominum contingunt, eum perturbauerit, animaduertimus. Nunc aduentantibus amicis, hominibus iustis, atque condolescentibus, de quorum patientia & caritate nequidquam dubitabat, locum sibi opportunum, datum esse credit, de suis animi angoribus apud eos palàm disserendi. Ipsa verò testatur historia in iis, quæ loquebatur, illum vitasse periculum: hæc enim vna cura Diabolo erat, vt ad scelerate obtrectandum Deo, Iustum adduceret, quod quidem Iobus cauit omninò; quin Deum extulit honorificè, eumque gratissimis verbis est prosequutus. Execratur autem diem natalem suum, mortemque expetit, ob*

* *Quo animo accedendũ sit ad interpretationem verborum sacrorum, vide Athanasium in libro de human. verbi in extremo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

eas, quas suprà exposui, causas. At intelligentiæ quoque mysteria suggerit, dum & de præteritis philosophatur, & certò disserit de futuris. Eiusmodi enim vatum dictio & colloquutio esse solet. Nos verò sic in verbis ipsis versabimur, vt complicatam eorum notitiam euoluamus, illo ipso duce nobis ad interpretandum, qui certantis Iobi animum confirmauit.

CAPVT TERTIVM, IVXTA GRÆCORVM DIVISIONEM.

Prima Iobi cum amicis disputatio.

Post hoc aperuit Iob os suum. OLYMP. Os Iusto aperiente, haud oscitanter iis, quæ dicuntur, mentem adhibere debemus, sed multò maximè ex ipsis verbis fructus est nobis aliquis decerpendus. Semper enim sanctorum voces vtilitatem habent adiunctam, & quidem cùm Iustus os aperit, thesauros, qui erant abditi, propalam collocat. Quamobrem vas electionis Paulus in epistola ait, Os meum apertum est ad vos, Corinthij: & de domino scriptum est, Et aperiens os suum docebat. Denique os aperire is dicitur, qui tacendi rationes anteà perdidicerit. Posthæc ergo Iobus os aperit, id est, post insigne trophæum, post illas calamitates. Toto autem corpore exruciatus haud improbabilem format orationem, neque animi rationem lingua præcurrit, sed sapientibus vocibus moderatur. In eo verò ipso, quod os aperuit, mentis tranquillitatem decorumque orationis præ se tulit. POLYCHR. & CHRYSOST. Studiosè positum est illud, *Post hoc.* Cùm enim multos ad se venientes ac rursus abeuntes cerneret, præstabat animum nihilominus à malis inuictum. Cúmque Eliphazi comites, qui ingenua quadam germanitate adducti ad se festinauerant, conspicatus esset, multumque temporis iis contritum esset, & eorum, quæ contigerant, grauem calamitatem silentio testarentur, nec consolandi rationes attingere auderent, nisi principium aliquod fieret loquendi. Idcirco ne iis Iobus diuturniore silentio molestior esset, illud videlicet rumpit. Sed quid tādem loquatur, postquam os aperuit, videamus.

Et maledixit diei suo dicens, Pereat dies, in quâ natus sum; & nox, in quâ dixerunt, Ecce masculus. OLYMP. Iustos casibus mærere aduersis dubitari non potest. Audi Hieremiam, Maledicta dies, inquit, in qua natus sum. Audi Moysem, Interfice me, si sic debes facere. Nequaquam verò aut contemnunt aut contrahuntur animo, vt cadant, cùm huiusmodi orationem vsurpant, nec de Deo quidquam secus loquuntur. Verum voces illas ab ægritudine profectas, aut contra seipsos aut etiam contra res, quæ nihil læduntur, solent emittere. Ita magnus Dauid montes Gelbue addicit maledictis, quia in iis optatissimus Ionathas cum patre ceciderat. Ob eas igitur, quæ indicatæ sunt, causas mœrore Iobus affligitur. Etenim cùm intelligeret nimium audax esse facinus, quidquam iniusti in Deum conferre, ad mœstas illas voces delapsus est, quæ nec improbitatis, nec impij conuicij accusari vllo modo possunt. Rei verò, quæ nusquam existit, nocti, inquam ac diei, quæ præterierant, ideo malè precatur, vt vim ostendat ægritudinis. Verba enim, quæ ab homine religioso expectari poterant, prætermittit, ratus humana ratiocinatione esse diuinam prouidentiam longè superiorem. Itemque ad seipsum duriora hæc verba refert, vt medicinam, & consolationem aliquam malis quærat suis. CHRYSOST. Non igitur vtcumque hæc verba expendamus, sed tanquam à mœrente animo profecta consideremus. Si enim illa loquutus non esset, cōmunis expers naturæ videri potuisset. SEVERIANI. Quandiu cū vxore solus erat, aspernantem illam eruditebat, nec interim vllam precatus est sibi mortem, veritus, ne ea re apud Deum offenderet. In aduentu autem amicorum, cùm eorum cerneret animos in ipsius calamitatibus recidisse, nouo exerceretur bello, id metuens, ne illius causa iniustitiæ crimine Deum accerserent. Atque

ea causa

ea causa fuit, cur diem ortus sui detestaretur, meliusque non esse, quàm sic esse existimaret, ac si diceret, Vtinam nunquam essem in lucem susceptus, ne mea causa Deus accusaretur. Immò verò pereat dies, in qua natus sum, id est, nec dies commemoraretur, nec nox in qua conceptus sum. Hanc enim sententiam Hebræus ac Symmachus expressit, cùm ait, In qua conceptus est homo. Atque, vt vniuersè & simpliciter dicam, ij, qui ante gratiæ tempora fuerunt, molestiam ex humanarum rerum incommodis suscipiebant, Apostoli verò lætitiam capiebant. Neque ea, quæ ætate gratiæ antecesserunt, consequutionem iis debent adferre, quæ sunt gratiam consequuta. Quanquam illud quoque expeditam habet defensionem; hæc enim Iobus mysteria tanquam propheta eloquitur inuolutè; cúmque scriptura, non solum carnis natiuitatem agnoscat, sed etiam eam, quæ morum commutationem habet, vt quæ à virtute est ad vitium, aut è contrario, peccati diem Iobus optat extingui, quo se scelere obligauit Adamus. Totius enim humanæ naturæ personam suscipit, dicitque, *Dies pereat*, quo à virtute ad scelus homo migrauit, atque ad ærumnas & interitum ruit, munere immortalitatis amisso. Nam, si hæc interpretatio probabilis non est, cur non dixit, dies pereat, quo creatus sum, sed, *Dies pereat, in quo natus sum?* nempe vt ostenderet tùm nobis generatione opus fuisse, cùm ob parentalem labem orbem terrarum mors est introgressa. Ita cùm Dauid peccatum deploraret, ad antiquum flagitium refert orationem. Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea; debilitata enim est lubrica natura. OLYMP. Quod autem ad vocabuli rationem spectat, diem vnum scriptura vocare consueuit, totum diei ac noctis spatium. Verùm quod pertinet ad sententiam, eandem diem, noctemque appellat, quæ initia attulit peccato. Ac diem quidem, ob illuminationis promissionem, Erit is, inquit, sicut dies: noctem verò, quoniam & animam tenebris obduxit, & mortem introduxit, & quamuis hoc loco satis apertum discrimē inter marem & fœminam constitutum sit, neutrius tamen natali diei, tanquam malo Iobus maledicit, vt Manichęi opinantur; sed illa tantum, quæ die eueniunt accusat. Ob illa enim ipsa dies vocantur mali, non quòd tales natura sint, sed ob rerum duntaxat euentum. Detestatur etiam, sed alia quadam ratione, eos qui marem illum nuncuparunt; quòd crederet eiusmodi Dominum solum fuisse, eique maris nomen propriè conuenire. Cùm hominum genus vnius Adami contumacia effœminatum sit, vt non amplius potioribus nominibus appellari queat. Ergo diem illam carnalis sensus parentem peroptat interire, quæ licet primi parentis propria fuerit, is tamen tanquam suam in se transfert; sed ita vt ab omni accusatione vindicet opificium. Etenim prima illa ad nos vsque permanante condemnatione, tanquam nostram ac propriam hanc ipsam lugemus, opemque liberatoris imploramus, ac scelus illud, quod nos à pietate abduxit, quasi diem existimamus, cui etiam optamus exitium. Quod enim quemque delectat, id diem putat suum, ita errore animi decipimur. Quare hanc diem Iustus cupit deleri, vt quę solo nomine vicinitatem lucis imitetur; noctem verò dicit peccati subitum ac furtiuum introitum: & quidem totius honesti capitalis ille hostis hoc est nomine perquàm dignus, non ideo, quòd tùm reapse, tum hominum opinione sit ipse nox; sed quia, cùm tenebræ sit, lucem ementitur: in quo cæteros fallit mortales, ac diris illos addicit: dum lucis ad fallendum paratissimę specie occultata, ac noctis suspicione detracta, prauis, latentibusque artibus in fraudem inducit quamplurimos. Id ergo quod ait, est huiusmodi, Pereat superior illa dies, illa inquam primigenia ac princeps peccati, quæ ægritudinem, peccatum, ac mortem inuexit hominibus, quę tenebrarum & singulorum errorum extitit procreatrix, dolorum fons, prima dies tristitiæ, quæ Euæ conceptus decreta est, & appellata, id est, execrationum gignens exordium. In tristitiis, inquit, paries filios. Vt ergo corporis vehementem cruciatum Iobus indicaret, ortum suum non item Deum malis precibus est insequutus: nec præsentem diem sed præteritum, & ærumnarum causam insectatur. Et interea quidem, dum illi diei exprobrat, se ipse consolatur. Solet enim miserabilium

verborum vsurpatio dolores corporis demitigare.

Nox illa sit tenebræ, & non requirat eam dominus desuper, & non perueniat ad eam splendor; excipiant illam tenebræ, & vmbra mortis. CHRYSOST. Quoniam intelligebat Iustus malorum suorum atrocitate amicos accitos esse, & quanta plagæ esset acerbitas, nõ ignorabat; diuturnæ quoque sessionis amicorum, quibuscum de iis, quæ acciderant, nihil loquutus fuerat, cũ tẽdiũ cogitaret, & vt simpliciter dicam, cùm videret omnia sibi grauiter aduersantia, non propterea stultè suos repellit necessarios, cum rectum minimè putaret, qui honoris caussa venerant, eos cũ dedecore dimitti, neq; ad profectionem illos temerè hortatur: amicitiæ enim iura verebatur. Verùm, cùm ad hæc omnia meditaretur, omnibusque torqueretur, ad hæc verba descedit, cupiens propemodum probare amicis esse sibi quidem in animo cum iis sermonem habere, sed malorum impetu prorsus retardari. Sed quid ille dicit? *Nox illa sit tenebræ*, id est, nec in notitia, nec in hominum versetur memoria, non illam tanquam suam sibi vendicet dominus, neque in noctibus numeretur. Et quoniam non de natura quapiam, quæ vi sua cohæreret, aut de quopiam animali verba faciebat, idcirco nec mortẽ nec interitum sed diei contrariã intercapedinẽ precatus est, tãquam si diceret, Diẽ illam vtrimque nox complectatur productioribus tenebris, nec in mentem veniat numerare cupientibus. OLYMP. & SEVER. Nimirum si verba spectentur, natalem suum diem optat sine splendore esse, itemque noctem nec Lunæ, nec Siderum luminibus illustrari, sed densissimis tenebris potius circumfundi. Hoc enim mortis vmbram nominauit. Illud autem ad sententiam atque intelligentiam pertinet, vt peccatum per se ipsum quale sit, nempe omni priuatum luce ab hominibus cognoscatur, ne aut in simulatam sese virtutem induat, aut specie quadam lucis rudioribus animis fucum faciat; sed quò cæca eius perspecta caligine, vitari facilè possit. Sed nec diem illam requiri exoptat. Nec enim requiri illa potest, quin admissum scelus non statim innos transuersum incurrat. Quòd si minimè requiratur, execrationis, & quæ est illam comitata, sententiæ, nobis obrepet obliuio. Ergo postulat, vt ne dies ille splendescat, ne, quæ ab Adamo tunc peccata fuerunt, sub nostrum subiiciantur aspectum. Ac si diceret; Adsit mihi in his precibus Deus, vt è dierum numero illa eximatur, ne ortus mei recordatio memoriam calamitatum adducat. Cùm autem adiungit, *Excipiant eam tenebræ, & vmbra mortis*: ad diabolum vult videlicet, quæ nobis machinatus est, mala pertinere, transfertque noctis nomen ad ea, quæ in illa ipsa contigerunt ad execrationem inquam, atque sententiam. Vocabulo autem tenebrarum & vmbræ mortis significat diabolum. Ad illud, inquit, Diabolus properet diuersorium, sua republica perquàm dignum. Excipiat is mortem, qui illã inuenit, sit sanè suis ipse retibus implicatus, nequaquam propter eos, qui nullo certo consilio sibi obtemperarunt, audacter exultet in improbitate.

Irruat super eum nubifica caligo. Aquila, Symmachus, & Theodotio verbis aliis extulerunt. Nam Aquila, Obnubilatio; Symmachus, Caligo; Theodotio, Nubium obductio dixit. Gnophos autem est è nube caligo. Ergo si verba duntaxat sequamur; diei obscuritatem precatur, si verò sententiam, hoc petit, vt peccũ quid suapte natura sit, haud quisquam ignoret, neue Satan, qui trãsfigurat se in Angelum lucis, mala nobis pro bonis obtrudat; sed potius, vt, cum tanquam mala, ac tenebrarum caussa à nobis cognita fuerint, odio habeantur. Nam, vt hoc etiam discas, fac, inquit, peccatum cognosci non posse; qui poterit ad historiam pertinere, cùm rerum, quæ nusquam sunt, nullus possit esse sensus, nulla scientia.

Maledicta sit dies illa, & nox illa, asportent illam tenebræ. Dies, illa, inquit, humanam mentem numerantem prorsus effugiat, hoc enim declarat, cùm ait, *Maledicta sit.* Illud autem, *Asportent illam tenebræ*, interpretans Aquila, pro, *Tenebræ*, Lunæ obscuratio, dixit. Et quidem huc Iobi pertinent verba. Quemadmodum in tenebris nec cernere quidquam, nec ea, quæ ante pedes sunt, videre possunt homines, sic extra mentis notitiam sit illa dies ortus mei. Verùm ad magis

magis abditam hæc referens cognitionem, de præuaricationis Adæ loquitur die, quæ ementita luce principes homines fefellit, cùm ob facilem decipiendi rationem diem se videri voluit. Quæ enim tùm nostra nox extitit, immani hosti dies fuit, cui ad sceleratum facinus nullum obiectum est impedimentum. Ac rursus, ne hinc abeamus, iis, qui sunt corporis voluptatibus deliniti, quæ videtur dies, nox est, lux inquam, mearum deliciarum nox est, quæ cunctis est obducta mortalibus.

Non sit in diem anni, nec memoretur inter dies mensis. OLYMP. Symmachus verò, Ne copuletur, id est, deleatur dies ille natiuitatis meæ, anni contracta periodo. Et quoniam mensium quidam pluribus, partim paucioribus cõstant diebus, & annus certo quodam confecto circuitu, augetur; id quod quarto quoque anno solet accidere. Dies illa, inquit, à mensiũ numero summoueatur, nec tanquam dies anni ante vsitatam periodum numeretur, quasi apparere debeat. Immò verò obliuione prorsus obruatur, sed altiora quædam indicans Domini aduentum, annum vocat acceptabilem. Obsecrat igitur, vt illo tempore eius diei funditus intereat memoria, vt ne inquam dominus, cùm sese orbi terrarum ostendet, peccata nobis deputet, sed obliuione potius obliteret sempiterna. SEVERIANI. fortassè etiam prophetice ac figurate de futuro æuo precatur, in quo sancti vitam viuent perpetuo lumine splendescentem, cùm sæculum hoc mensium, & annorum numeris, & interuallis distinctum euanuerit, cuius profectò exitum obnixè precatur. *Sed sit dolor nox illa.* Symmachus vero, Ablegata. Hebræus, Derelicta. Nox, inquit, illa sit conferta doloribus, neque sit lætitiæ parte aliqua temperata: quamuis nox laxamenti caussam soleat adferre.

Et non veniat super eam lætitia, nec gaudium. POLYCHR. Nequidquam Deo, eiusue factis obtrectat; verùm iis, quæ non sunt, maledicit, seipsum, calamitatesque suas consolans. Etenim nec illa nox erat amplius, lumen astrorũ & phosphori, quæ noctem illam collustrarunt, præterierat. Sed quemadmodum qui à medicis vruntur seu secantur, ad doloris significationem motus vestibus infigunt, ita beatus hic illa omnia flebiliter lamentatur. Sed tamen, quod præstantiorem sententiam habet, cum dixit, Nox illa sit dolor, id significare etiam voluit. Peccatum, vt verè malum cognoscatur, & tanquam vera caussa doloris habeatur odio, *Et non veniat super eam lætitia*, cui ipsi obnoxij fuerimus, nec culpa fuerit condonata, nempe nox illa scelerum parens, noster inquam, aduersarius omnibus inesset lætitiis. Ipse igitur aduersarius flagitioso frustretur fine, eaq; re acerbe mœreat, quod ei sit præda elapsa de manibus, ne sim ipse facinoroso hosti lætitiæ caussa illius iaculis sauciatus.

Maledicat ei, qui maledixit diei illi, qui debet magnum cete subiugare. POLYCHR. Execrationis meæ, inquit, partes expleat Deus, qui solus harum rerum potestatem habet. OLYMP: Simul optat, & vaticinatur futura, ad Christum traducens cogitationem. Is enim fortem alligans diabolum, huius vasa diripuit. Quis enim alius aut maledicto addixit peccatum, aut id deleuit in semetipso? Quis intelligentia præditum cetum, serpentem antiquum, peccati ducem, nostris illiquefactis voluptatibus administris exercentem tyrannidem Leuiatan illum in potestatem redegit? Leuiatan inquam illum nimia enatantem audacia, quem scriptura identidem draconem appellat: sed in extremo hoc libro maximè, cum suis vocibus testatur Deus fortem illum esse, atque omnibus superiorem. Quocirca neque illum hoc loco cetum simpliciter dixit, sed ingentem addidit. Is igitur, inquit, qui solus cetum immanem capere potest; qui potestate, cui nequit obsisti, pollet, is me de diei noctisque ratione postulantem audiat. DIDYMI. Præclarè dictum est, *Qui debet subiugare*, vt incarnationis mysterium enunciaret, remque declararet non factam; sed perficiendam. Neque enim decebat, sola diuinitate eum, qui mortis imperium habebat, diabolum debellari, sed opera templi verbi, quod ex semine factum est eius, quem decepit diabolus. Insolenter enim improbus dæmon gloriatus esset, si à nuda diuinitate captus, ac superatus fuisset. Porrò diuersa eius nomina diuersas eiusdem actiones, non item multiplicem

plicem naturam declarant. Namque diabolus aduersarius, malus, leo, draco, serpens, bellua & Cetus ob mores appellatur; quoniam multiplici artificio flagitium machinatur. Atque hoc ipsum, quod diximus, valet ad Manichæorum dogma funditus euertendum.

* al. Lucifetum orientẽ.

*Obtenebrentur sidera noctis illius, sustineant, & ad illuminationem non veniant, & non videat * stellam matutinam surgentem.* OLYMP. & POLYCHR. Symmachus verò, Expectetur lumen, & non sit, maneat in tenebris. Verborum hæc est plena sententia, Ne suum splendorem impertiant, en luceant, inquam, noctis illius astra, sintque occulta omnino, néue siderum necessitatem ostentent. Siderum cursus, quibus illa fuit nox obnoxia, inutilis appareat. *Sustineant* id est, cursum intermittant, atque illuminationem. Ita maneant, vt non appareant, neque cursum conficiant suum, sed neque noctem illam lux excipiat, vt quispiam præteriisse illam sentiat. Huc enim pertinet illud, *Non videat stellam matutinam orientem*, quod etiam ad solis astrum referri potest. Quòd si subtilius sententiam persequamur, hæc ait, Peccati inquit, quam noctem nominat, adumbratæ voluptates, formęq; eximiæ deleantur omnino, néve aliquando virtutem vincat improbitas. Id enim valet, *Ad illuminationem non veniant*, pro eo enim est, Illud cognitum sit, peccati illecebras ipsas esse tenebras, nec boni specie fallat. Absit enim illi stella matutina, id est ratio, quæ propter probabilitatem illuminata videri posset * opinio. Nam qui libenter ruit ad flagitia, sæpenumero perseuerat in prolapsione; aut quia à voluptate comprehensus est, eiusdemque illecebris delinitus, aut quia probabiles sibi fingit rationes, ob quas putat, nequaquam se in errore versari. OLYMP. Illud, *Non videat orientem luciferum*, forsasse non deprecando pronunciauit, verum id, quod est, indicauit. Nec enim Dei verbum, qui lucifer appellatus est à Petro, cùm scribit, Donec lucifer oriatur in cordibus vestris, præstolari potest peccatum. Splendescente enim luce, tenebræ discutiuntur. *Quia non conclusit ostia ventris matris meæ.* hoc ad verba, Quia non meum, inquit, prohibuit ortum. Atqui non in noctis erat potestate id facere, vt is ex vtero ne egrederetur. Sed tamen, quod his omnibus significat, illud est, Præstitisset, non esse natum, quàm natum hæc perpeti. Illud verò ad intelligentiam grauiorem, Detestor peccatum, inquit, quia non sunt primi mentis meæ conatus repressi. Immò verò peccatum, concepi, & peperi, id est, re ipsa expleui, cùm à vetiti ligni gustatu non abstinui, neque intra primos ad peccandum impetus constiti.

*Codex Card. Caraf. habet δεκὸς puto mendose, cum δέκτ potius sententia requirat.

Absstulisset enim dolores ab oculis meis. POLYCHR. Quoniam in hanc lucem veni, inquit, Cur non cum matris meæ doloribus, inquit, vnà extinctus sum? Quod si non fuissem, haud me præsentia mala attigissent, nisi me mater mea peperisset, in has calamitates haudquaquam incidissem. Sed illud ad recõditiorem notitiam, Nisi scelus atque peruersitas consequuta fuisset, interitus, inquit, ac morbi mortalibus minimè contigissent.

Quare in vtero non mortuus sum? de ventre autem egressus sum, & non statim perij? CHRYS. Quemadmodum cùm dixit Christus, Melius erat ei, si natus nõ fuisset, id tantum significauit, difficilia illum & acerba manere. Ita cum hoc loco Iobus ait, Vtinam natus non essem, aut natus continuò periissem; non Dei succenset opificio, sed magnitudinem tantum calamitatis ostendit. Ac vide hominis pietatem, vt iracundiam omnem in diem effundat, nec lineam hanc transilire audeat, semperque diem ac noctem inculcet, ac si diceret, Etiãsi pietatis nullam à Deo mercedem tulissem, nullũ eram tamen facinus aggressurus. OLYMP. Si sola ratio habeatur verborum, plena sententia, Rectius illi futurum esse aut non nasci, aut natum confestim extingui. Illud verò anagogiam habet. Præclarum, inquit, est, aut nullam facinorosam cogitationem mentibus nostris innasci, aut conceptam statim deleri.

Vt quid obuiauerunt mihi genua? vt quid vbera lactaui? APOLLINAR. Amplificat sua, dum optabile sibi fuisse demonstrat nõ esse principio procreatum. Nam *cur mihi genua obuiauerunt?* pro illo est, Cur supra genua educatus sum, à nutrice gestatus?

gestatus? Cur inuenta est mulier, quæ infantium molestias sustineret? quæ genubus illum exciperet? quæ illi puerilem escam in os insereret? OLYMPIOD. Non debebam, inquit, in genubus collocari nutricis; lac ad vitam sustinendam mihi sugendum non erat. Verùm hæc, quæ sequuntur, sunt altioris doctrinæ. Cur inflexa genua præbui peccato, aut deceptus sum, quando ad ligni vetiti gustatum accessi? cur & sceleribus scelera cumulaui? Nam, *Lactani vbera*, nempe id valet, Mores improbos auxi.

Nunc sopitus tacerem; dormiens autem requiescerem cum regibus & consiliarijs terræ, qui gloriabantur in gladijs, aut cum principibus, quorum multum est aurum, qui impleuerũt domos argento. APOLLINARII. Dormitionem & somnum mortem dicit, ab imagine nomen mutuatus, aut etiam hoc appellat vocabulo ob spem resurrectionis. Quasi diceret, Nihil mihi noui accidisset. Quod enim est hominũ naturæ cõmune, id ipse minimè recusarim. Nec enim est quisquam, qui mortem possit euadere, & reges & qui sapientiæ nomine glorioſi sunt, si modo vitalem hũc spiritum ducunt, necessitati parent moriendi. Regno autem & sapientia quid tandem præstantius fuerit? OLYMP. Hinc ipsi erudimur, neque in tyrannide ac potestate, neque in diuitiis, neque esse in sapientia magnopere gloriandum. Quandoquidem reges & senatores terræ, hoc est, qui sapientiam & consilium venditant, & qui gloriantur in gladiis, id est, in imperio atque dominatione, in victoriis atque trophæis, adde eos etiam qui copia auri abundant, communem mortis conditionem, subire tamen coguntur. Nullam rem igitur asperam laturus eram, si ortus comitem interitum excepissem; nullamque eorum, quæ in vita putantur, bonorum partem tulissem; præsertim cùm ipsi illi, qui ob eas res sese magnopere circunspiciunt, non secus quàm cæteri excedant è vita. CHRYS. Mihi quidem certè cohibere videtur amicos, iisque persuadere, ne magno res humanas æstiment. Vel ipsa in calamitate philosophiæ verba recognosce. OLYMP. Quamobrem hæc inquit, lugetis, quæ suapte natura fluxa sunt, atque fugacia? Num mortem acerbam putatis? At illa portus est, & cessatio præsentium malorum: quæ me sanè in hanc lucem ingressum cunctis ærumnis liberãsset, & nunc quidem si mihi mori contingat, Regum & principum haud ero dissimilis. Vbi enim nunc illorum dominatus? aut verò diuitiarum fiducia? aut etiam consilij ac sapientiæ insolens gloriatio? Etenim, si verba nuda spectentur, qui fieri potest, vt qui est in lucem editus, non necessariò somnum & quietem capiat? Ad theoriam igitur confugiendum est, atque hoc pacto cogitandum, Primum parentem, nisi sese scelere obligasset, fuisse sempiterna quiete quasi iucundissimo somno fruiturum.

Aut tanquam abortus egressus de vtero matris, aut tanquam infantes, qui non viderunt lucem. POLYCHR. Postquam dixit de morte, quæ è matris vtero foras progredientem sua sponte comitatur, nunc augendi caussa addit, aut quasi embryo, cuius nulla potestas est, adipiscendæ lucis. Vtinam, inquit, maternos dolores excepisset interitus, atque ad sepulchrum deportato nulla hauriendi lactis imposita necessitas fuisset. Etenim non modo quidquam grauioris mali expertus essem, sed etiam vitæ huius difficultates vitauissem; quanquam quid mihi primordia vitæ degustanti optem interitum? Vtinam prima mei corporis conformatio nusquam extitisset. CHRYS. Ad omnem elationis auertendam suspicionem cum inchoatis & abactis partibus se ipse comparat. OLYMP. Abortus, est fœtus nondum in vtero absolutus atque formatus. Infantem autem dicit eum, qui nec malorum nec bonorum, quæ sunt in vita, sensum hausit. Cur autem nonnulli partus non absoluantur, alij verò perfecti quidem, sed tamen mortui fundantur, quidam etiam quo tempore eduntur, extinguantur, huius inquam rei explicare rationem, non est humanæ mentis, cùm id totum ad arcana Dei iudicia sit referendum. Sed nimirum conceptibus rudibus inuideo, qui nec vllam sunt ægritudinem, doloremue experti, nec è re quapiam molestiam vllam susceperunt; sed, quemadmodum sine labore venerunt, sic sine dolore aliquo, atque omni sensu vacui abierunt. Necnon iis inuideo, qui immatura ætate de-

cesserunt. Et hi enim quasi per transennam strictim vitam adspicientes sunt extincti celerius. Dein nequis illic paria esse omnia arbitraretur, quid interpium atque impium discriminis constitutum sit, ostendit, dum addit;

Illic impy cessauerunt à furore iracundiæ; illic requieuerunt defatigati corpore. CHRYS. Quid ais? Ergone impius ac facinorosus? Verùm nec huic hominum generi est negatum solatium, laudationem deinceps mortis instruit, quòd vitium nonnulli deseruerunt, alij ex ærumnarum fluctibus emerserunt, quidam portum calamitatum inuenerunt, quidam etiam impedimenta nequitiæ offenderunt; sed, quod caput est, rerum, quæ in præteritis relictæ sunt, inanis est expectatio. Nam qui semel quietem illam complexi sunt, nunquam dimittent, vt mors acerbitatum omnium ac malorum sit planè solutio. OLYMP. Doctrina nos erudit præstantissima, mortis enim vtilitatem docet; quamuis eam peccatum in nostrum genus infuderit; Dei nihilominus benignitate, atque consilio mortalibus conuertisse tamen in bonum, cùm impii atque superbi ea ratione à malo atque ab insanabili furore prorsus arceantur, quandoquidem interimuntur inuiti; qui verò sunt corpore defatigati, id est, qui corporis doloribus exagitantur, ac rerum mortalium molestiis excruciantur, laborum exitum consequuntur. BASILII. Fuerint sanè defatigati, qui arctam & ærumnosam viam ambularunt, qui in hoc sæculo laborarunt, qui in sexcentis pro adipiscenda virtute susceptis certaminibus desudarunt, qui laboribus exerciti sunt vehementius. Talis fuit ille laborosus, & calamitosus Lazarus; talis Iobus ob tàm multas cum hoste pugnatas pugnas defessus. Itaque hos, qui in bonis actionibus ac rectè factis laborarunt, ad quietem Dominus inuitat, eos inquam qui angustam, laboriosamque viam, præ facili & laxa delegerunt. OLYMP. Nullam rem expeto flagitiosam, sed id tantum quod ad mortalium commodum instituit Deus, interitum. Verum enim cùm biblia nonnulla habeant, Illic impij inflammarunt furorem iræ, sic ipse commentabere, eos, qui postquam in terris castigati fuerunt, in impietate nihilominus manserunt, diuinæ iræ supplicio esse coercendos. POLYCHR. Theodotio autē cùm ad hunc modū interpretatur, Posuerūt furorem iracundiæ, sentētiam quandam aliā adfert, nēpe illos à sua improbitate cessasse.

Vnanimiter autem seculares, qui non audierunt vocem exigentis tributum. Phorologus est; qui tributa colligit, exactor, qui multas pecuniarias redigit. Hoc igitur, dicit, post mortem nullum esse discrimen regis ac priuati; exactoris, & eius, à quo exigitur; diuitis, ac pauperis. Verùm vitæ huius figura, atque imagine per mortem sublata, peræquè esse omnes in potestate mortis, cùm alios quidem laborum contentione relaxet, quorundam autem dominationem extinguat. Illic enim versantur, qui iam inde ab initio moriendi necessitati concesserunt, qui sunt acerbis quęstorum exactionibus liberati. CYRILLI. Vt significet eos, qui è viuis excesserunt, extra ærumnas esse, mortem omnibus superiorem esse confirmat. Vt non modo nihil ij patiantur mali, sed ne auditione quidem accipiant. CHRYS. Est autem hoc loco illustrior quædam quærenda sententia. Nempe igitur diuinus sermo eos prædicat beatos, qui vocem vectigalia, ac tributa exigentis minimè audierunt. Qui enim corporis voluptatibus, animique cupiditatibus resistunt, & principatus, ac spiritualia nequitiæ proculcant, exactoris, hoc est, diaboli voce nequaquā vincuntur. Nam ab iis, qui sese ei vltrò dediderunt, hoc pro tributo exigit, vt eius satisfaciant cupiditati. Verùm iusti homines cùm illius vocibus horrantis ad mala aures claudunt, tùm demum in cæleste regnum fæliciter adscribuntur.

Parum & magnum illic est, & seruus non metuens dominum suū. CHRYSOST. Mira est, inquit, huius vitæ inæqualitas, mira item post migrationem ex hac ipsa vita libertas, & æqualitas. Mutationis vt hic, illic nulla suspicio: mors malorum ac scelerum est impedimentum, ærumnæ dissolutio; nam quæ hominum opinione erant mala, profligata sunt; & qui olim herum metuebat suum, haudquaquam illum extimescit. *Illic parvus est & magnus*, id est perinde obscuri, & humiles, vt qui dignitate clari extiterunt. OLYMP. Is, qui tabe corruptus erat, ex quo vermium

vermium fontes redundabant, qui sanie perfluebat, adeo multis de morte philosophatus est. Ac dolorum pene oblitus, incurrupta mentis acie optimas nobis tradidit disciplinas. Ipsi autem nullam harum rerum cogitationē susceipimus. Si enim in mortis memoriam rediremus, esset videlicet vita nostra rectius constituta. Diuitias verò atque imperia ac denique quicquid est in vita iucūdum, facilè contemneremus.

Vt quid data lux est iis, qui sunt in amaritudine? vita autem animabus, quæ sunt in doloribus? OLYMP. Multifariam scriptura, *vt quid*, adhibet in supplicationibus, cùm nullum ob casus aduersos grauem animi sensum testatur. Vt quid, domine, recessisti longè? Et, vt quid Deus repulisti in finem? Nec enim quidquā aut expostulat, aut caussatur, sed precibus hoc tantùm contendit, vt ne in rebus aduersis deseratur, neue tandē repudietur. CHRYS. & POLYCHR. Nec verò criminātis hæc verba sunt: apage. Nec enim ea, quæ nō eadem mente promūtur, eodem modo sunt accipienda; sed mærentis, & sciscitantis sunt illæ voces; Quid sit, cur ij, qui calamitatibus vexandi erant, in vitæ stadium ingrediantur. Nam ætatem cum aliis degere iucundum sit iis, qui & splendore prædíti sunt, & firma corporis fruuntur valetudine. Quibus verò hæc ipsa denegata sunt, vitæq; angoribus & miseriis conficiuntur, non video quid commodi huic ipsi vitæ possint adferre; illi enim vtilitatem quampiam fortasse præbuerint; at hi quānam? OLYMP. Quando igitur tu domine vitæ lucem impartiris, circumcide dolores, circumcide animi ægritudinem. Nam, vt nunc est, hæc, quæ doloribus conferta est vita, mors est optabilior. CHRYS. Hinc intelligimus non vitam solùm, sed etiam mortem ad hominum commoda demigrasse. Ergo, quia mors habet, cur expetatur, adiungit;

Qui mortem optant, & non assequuntur, sicut qui fodiunt thesauros, valde læti fiūt, si inuenerint. POLYCHR. Ardentissimam quandam his verbis ostendit cupiditatem. Eiusmodi, inquit, qui premuntur calamitatibus, è morte capiunt voluptatem, qualis est eorum, qui cùm auri sint appetentes, thesaurum inueniunt. Vt enim, qui aurum effodiunt, thesaurúmue scrutantur, vbi inuenerint, lætantur; ita, qui acerbis plagis perculsi sunt, cùm adesse mortem senserint, in spem solutionis malorum ingressi lætantur. CHRYS. Idcirco tempus, inquit, est rei cuilibet, ac rursus; O mors, quàm amara est tui memoria homini pacem habenti in substantiis suis! viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum! & rursus; O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, qui summa est senectute, qui ab omnibus distrahitur, & qui perdidit patientiam. Ita Iobus, cùm in ærumnis iaceret, mortis cupiditate tenetur, atque hęc loquitur, scilicet vt intelligas, cum ei vxor suadet, Dic verbum aliquod contra Deum, & morere; non ideo ei non paruisse, quòd vitæ fl agraret desiderio, sed multò maximè religionis ergo; quippe qui accersendę mortis sibi occasione oblata vti noluit, quamuis eam magnopere expeteret.

Mors viro requies. CHRYS. Sententia est hæc, Si igitur mors est requies, quamobrē non ad eam festinant multi? ob id ipsum vitam optabilem nobis esse voluit Deus, ne properantes incurſaremus in mortem. ISIDORI. Ex hoc loco, *Mors viro requies*; persuadere conantur nonnulli, fortibus tantum hominibus atque excelsa mente præditis esse ipsam mortem requietem; cæteris hominibus non item. Quod mihi sanè frigidum atque inane videtur. Nam si magnanimo mors quies est idcirco, quia contentionum exitus est principium præmiorum, est illud etiam satis apertum clarissimo Iobo non de iis, quorum generosa est animi virtus; sed de illis, qui necessariis oppressi sunt ærumnis, fuisse sermonem. Quòd si id cuipiam videatur incredibile, ex cognata ac finitima ratione loquēdi id facile perspexerit; hæc enim fuerat horum posteriorum verborum præmunitio; Vt quid data lux est iis, qui sunt in amaritudine? & vita animabus, quæ sunt in doloribus? Quando igitur alio quodam loco dicit; Cum tentationes vndiq; fuerint ad cælum pertingentes, & ineuitabiles, & minimen suum super me exal-

rauit, tunc mors iucunda & desiderabilis est; certe ab hac nostra non discedit sententia. Adde quòd viri nomen non de mare tantùm, sed de fœmina etiam dicitur, ita homicidam eum etiam, qui mulierem interfecit, appellamus; & ἀνδροφόνον non quod solius est viri, verùm etiam quod est mulieris simulachrum. Verùm Iobus simul vt dixit, viro mortem quietem esse, caussam attulit;

Concluſit enim Deus contra eum. Duplici est, inquit, nomine mors viro requies; tùm quia cùm vitæ sit meta, hominum claudit actiones, facitque vt à sceleratè agendo abstineant; tum etiam quia studiis, laboribusque virtutis finem imponit: illic enim non amplius certamina, sed corona; nõ amplius sudores, sed quies. Ea igitur verba? *Concluſit Deus contra eum*; huic par est; laborum qui virtutis caussa susciipiuntur, ac vitij mors habet exitum. Fortasse etiam ne quispiam diceret, Si mors requies est, cur igitur non eam eligis? *Deus enim*, inquit, *concluſit contra eum.* Portæ, inquit, clausæ sunt, Symmachus reddidit, Sepsit contra eum, id est, ei Deus ab agendo vacationem concessit. Verùm primum illud est probabilius. Habent nonnulla biblia inter ea verba, *Mors viro requies*, atq; inter hæc, *ſi concluſit enim Deus contra eum*, versum hunc interiectum, Cuius via absconditа est ab eo. Quorum verborum hæc est sententia, Mortis via absconditа est ab homine. Nec enim quisquam mortis impendentis tempus animo complecti potest, cùm illa repentina sit, & incerta. Nam dictum est, quia dies domini, vt fur in nocte, sic veniet.

Ante cibos meos gemitus mihi venit; lachrymor autem ego compreſſus timore. OLYMP. & POLYCHR. Caussam exponit, cur optet interitum. Quod enim dicit, est huiusmodi, Haud quispiam dixerit, hæc leuiter à me, ac temerè fundi, quasi nihil mali patiente; quandoquidem nec cibum ipsum sine labore capere possum, nec ullo modo sine suspiriis oneratus ærumnis vsq; suspiro; malorum additamentum semper adspecto, & ex eo, quod præteriit, quod futurum est, pertimesco. Sed nec lachrymas tenere possum, veritus ne me Deus planè deseruerit. Cùm mihi multò futurum sit præstabilius non fuisse omnino, quàm in hoc mali genus incidisse.

Timor, de quo ſolicitus eram, venit mihi; & quem metuebam, obuiauit mihi. CHRYS. Hæc igitur caussa fuit, cur in tantis procellis & fluctibus, qui oratione explicari nequeunt, iustus hic inuicto animo semper constiterit. Namque, cum diuitiis, & opibus abundabat, paupertati præstolabatur; cùm valeret corpore, morbum expectabat; cùm tot liberorum pater erat, subitam orbitatem opperiebatur. Atque hic metus ille erat, hæc anxia exercitatio, quam domi semper alebat, cùm nec rerum naturam ignoraret, & earum fluxam conditionem commentaretur. Idcirco dixit, *Timor, quem metuebam, obuiauit mihi*: præclare dixit, *obuiauit*: tanquam si dixisset, ad quem ipse cogitatione progrediebar, semper inquam animo sese illi offerebat, illum expectabat, illum sperabat, illi præstolabatur. Quamuis diuitiis affluens, atque delitiis in magna gloria vixerit, nihilominus alienas calamitates quotidie tractabat animo, & agitabat. Itaque ea, quæ grauia, & intoleranda videntur mala, incursantia nihil illum permouerunt. OLYMP. Illa Dauidis verba haudquaquam vsurpauit, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum; sed ob excellentem potius philosophiam magno semper erat in metu, rerumque deteriorem conuersionem meditabatur.

Non pacem habui, non tacui, non requieui: venit autem mihi ira. CHRYS. Non dixit, Non pacem habeo, non quiesco, verùm superiore tempore, nec pacem habui, nec quieui. Quãuis enim illa, quæ iam abierunt, iucundè mihi blandirentur; tamẽ acerbitatum expectatio quiescere animum, præsentibusq; frui deliciis non sinebat. Ergo quæ ratione anteà complexus eram, cùm illa ipsa nunc mihi euenisse videam, fero fortiter, vt quæ mihi multò antea fuerint præmeditata. Nec verò illa, quæ iam expectatione deuoraram, cùm cernam præsentia, aut noua videntur, aut quoquo modo perturbant: immò verò expectata, inquit, mihi venit ira, id est, pœna acerba atque intolerabilis, quam & expertus sum, & prius quam experirer, peruidebam.

Protheoria

Protheoria Capitis quarti iuxta Græcorum diuisionem.

OLYMPIOD. Iis quæ Iobus philosophatus est, palàm ostendit, nec se doloris sensu carere, & nihilominus in mediis cruciatibus à corporis commercio penè alienatum esse. Nam & præstantissima est ab eo immortalitatis inducta doctrina, cùm animos cum corporibus nequaquam extingui persuadet, sed in infernis sedibus commorari: & diuites erudiuit, & pauperes solatus est, dum rerum omnium finem esse confirmat, tùm eorum quæ terribilia, tum eorum quæ iucunda videntur in vita; Deúmque hominum rationibus vtiliter morte consuluisse. Quando hac ratione & improbitatem cohibet, & laboribus atque molestiis quietem largitur; neque in amplis copiis despicientes cæterorum esse oportere, sed vitæ inclinationem esse potius pertimescendam. Ac demum esse mori optabilius, quàm diuinum numen scelere violare. Hæc cum Eliphazi comitibus minime intellecta essent; ac verba, quibus moriendi desiderium Iustus testabatur, impia in Deum maledicta arbitrarentur, insipienti studio concitati, atque ea parte animi, in qua irarum & cupiditatum ardor existit, inflammati in diuinæ prouidentiæ rationibus prorsus hallucinantur, quòd mala, quibus hominum vita tentatur, in scelus referunt omnia. Illi igitur, Dei caussa & defensione susceptа, cùm Iobum tanquam culpis obnoxium iustis à Deo pœnis coerceri contendunt, nimirum qui consolandi caussa commearant, viri iusti cruciatus vehementius amplificarunt. Neque id mente agunt improba, verùm ea re tantùm adducti, vt terroribus etiam adhibitis amicum ad meliorem mentem, & saniora cõsilia traducerent. Quòcirca stomachatur iis Deus, tanquam hominibus minus iusta loquutis. Sed tamen veniam impetrant, quòd non à sceleraro animo, sed à beneuolentia erga hunc iustum, atque à pietate aduersus Deum illorum conformabatur oratio. Vt nec ipsa quidem amicorum refellendi studio inducta oratio inutilis nobis futura sit: licet nec necessaria, nec opportuna, nec eius personæ, qui haud illam audire debebat, digna acciderit. Principio igitur hoc docemur, non vtcumque adhortationes institui oportere; sed magna cum religione ac precibus Deo adhibitis: ne ratiocinando erremus, néue peruertamur. Et quoniam is, qui contrà quàm oportet, iudicat, non modò ex suo iudicio vtilitatem percipit nullam, sed damnum potius sentit, quamuis Dei caussam verbis tueri videatur; ideireo diuino timore duce est habenda oratio. Improbus enim dæmon nostris libenter solet præesse sermonibus, eamque animi partem, quæ efferuescit iracundia, pertutbare, vt mente tenebris circumfusa, & à pietate ipsi abalienati, qui vtilitatis caussa conueneramus, iidem nobis mali ac damni simus auctores. Et quidem exordio vtitur Eliphazus ad persuadendum accommodato, sed tamen in media concidit oratione. Probare enim nititur ob peccata Iobum torqueri malis, & ad virtutem conuertere, qui conuersus est, conatur; & ad pietatẽ traducere eum, qui & omni reprehensione vacabat, & Deum colebat religiosè, & qui in mediis cruciatibus talia fuerat philosophatus.

Suſcipiens autem Eliphaz Thamanites ait. OLYMP. *Suſcipiens*, id est, Iobi verba cum excepisset.

Nunquid ſæpe tibi ſermo eſt habitus in labore? robur verborum tuorum quis ſuſtinebit? CHRYSOST. Nouit scriptura laboris nomine peccatum significare. Vt cùm dicit, Sub lingua eorum labor & dolor. Sic ergo Eliphazus, Vide, Iobe, ne fortè aliquid loquutus sis in peccato, cáque de caussa his premaris ærumnis. Nec verò dicit, Numquid gestum tibi est, sed, *Nunquid ſermo eſt habitus tibi?* Nam, cùm esset vita eius insignis, & clara, & vbiuis gentium eius virtutis plura extarent monimenta, ne eiusmodi, inquit, vtare oratione. Quamuis enim tuæ actiones præclaræ sint atque honestæ, id etiam accidit, vt peccetur in verbis. DIDYM. *Nunquid ſæpe tibi ſermo eſt habitus in labore?* hoc valet, ipse videlicet sæpè apud eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

sermonem habuisti, qui casibus vrgebantur aduersis, iisdemque laborantibus consolationem adhibuisti, iis inquam, qui in calamitatibus & ærumnis versabantur. Nunc autem verba tua contemptus plena sunt, vt nullus iam ferre possit. Immò verò tuæ orationis asperitas tanta est, vt vel eum, qui sileret libenter, excitet ad refellendum. OLYMP. Theodotionis hæc est expositio, Si cæperimus loqui ad te, laboriosè feres. Symmachus verò, Si receperimus sermonem, affligeris, quæ quidem interpretationes hûc pertinent, Nosti videlicet, ô Iob, nunquam ea nos tibi loquutos esse, quæ molesta acciderent. Nunc verò, cùm verborum tuorum asperitatem ferre nequeamus, cogimur contradicere. Oportebat enim erga ortus tui auctorem te gratum videri, quâdoquidem cùm prorsus non esses, vt esses, tibi largitus est. Pœnitentia opus erat illum peccatis infensum tuis abs te placari, nec quidquam de eo dici absurdi. Contra illum ausus es & natali diei grauiter succensuisti. Hæc loquebatur Eliphazus, quoniam quæ à Iobo dicebantur, cuiusnam modi essent, ignorabat prorsus.

Si enim admonuisti multos, & manus infirmi consolatus es, infirmos erexisti verbis, genubus impotentibus fiduciam dedisti: nunc autem venit in te dolor, & tetigit te, & festinasti. CHRYS. & POLYCHRON. Non ea præclara persequutus est facinora Eliphazus, quæ Iobus in opum possessione ediderat; hic enim facile paupertatem potuisset opponere. Itaque eam tantùm commemorat vtilitatem, quæ ad alios ex illius verbis peruenerat. Id autem, quod loquitur, est huiusmodi, Præsentia hæc cum vetere illa tua pugnant sententia. Qui enim fieri potest, vt, qui oratione sæpenumero alios confirmaris, & propè labantes erexeris, bona spe illis ipsis obiecta, hæc tute ipse patiare? Qui tandem inuadentem dolorem ferre non potes? Sed festinasti, id est, perturbatus es. Ductum est enim ab iis verbum qui tumultu perterrefacti, celeritatem addunt ad gradum. Atqui oportebat tibi tuorum verborum venire in mentem, & illa reuereri, nec solum in alienis, verùm etiam in tuis calamitatibus philosophari. Illudque obserua, illud operis ac muneris Iobum habuisse diuinitus, tum vt alios doceret, tum vt ad mala leniter, tranquillèque ferenda adhortaretur. Huius enim virtutis, non obscurum illi, vt taceatur de cæteris, testimonium dat Eliphazus. Adhuc verba Eliphazi minimè dura: verùm quæ consequuntur, solantis personam haud decent amplius. Nam audi;

Vtrum non timor tuus est in insipientia? & spes tua, & malitia viæ tuæ? Verùm Aquila, Patientia tua, & simplicitas viarum tuarum. Stultum implicat syllogismum. Nam, quia dixerat, Timor, quem metuebam venit mihi; ait timorem illum insanum fuisse, & spem fuisse animi improbitate subnixam. Est enim amentiæ à viro bono talia expectari. Quare vel tuo ipse testimonio vitam tuam flagitiosam fuisse comprobasti. Nam, si te innocentiæ fiducia erigebat, sanè stultus ac temerarius fuerit metus. POLYCRON. Nunc demum rebus ipsis probatũ est apertè, cùm sceleratè ageres, tum te dixisse, in vno Deo tibi spem omnem positam esse; quod quidem certum est stultitiæ argumentum. Id enim ad hunc modum conficitur. Si tu eos, qui mœrore conficiebantur, cõsolatus es, ac prostratos ęgritudine erexisti; Quî tandem ipse præsenti implicatus ærumna, intolerandum tibi ducis dolorem? Igitur mentiebatur tunc illa tua fortitudo, mentiebatur patientia, quandoquidem hæc ipsa te tantopere plaga commouit. Præterea, si homo frugi cùm esses, metuebas, & grauissimi alicuius mali incursionem expectabas, metus ille videlicet, atque expectatio insipiens erat. Nec enim hominem Deo carum formidare fas est, sed fidere, neque res tristes ac malas sed secundas ac bonas expectare.

Recordare igitur, quis mundus cùm esset, perijt? POLYCHR. Discede, inquit, ab ista virtutis tuæ inani existimatione; æquus esto rerum æstimator: haudquaquam reperias, qui, cùm vitam è virtute ageret, pœnas dederit.

Aut quando veri radicitus perierunt? OLYMPIOD. Non ob illa, quæ gesserat, sed ob ea, quæ patiebatur, diuini consilij ignarus Eliphazus Iustum condemnat. Illud autem, *radicitus*, vim magnam habet, rerumque omnium interitum declarat,

rat, fortunarum, inquam amissionem, extinctionem liberorum corporis afflictationem. Dicere fortasse possis, alios quoque mala esse perpessos. Sit ita tanè, inquit; At illa mala ad filios & posteros haudquaquam permanarunt. Tu verò cum tota familia funditus interiisti. Quamquam, ô vir præstantissimè, verus Iobus haud est periturus.

Quemadmodum vidi arantes, quæ non oportebat, seminantes autem illa, dolores metent sibi metipsis; a præcepto domini peribunt, à spiritu iræ eius delebuntur. OLYMP. & POLYCHR. Quod seminat quis, hoc & metit, vt inquit sacer Apostolus, dubitari id minime potest, & illud præclare dictum est ab Eliphazo, esse supplicia facinorosis constituta. Hos egomet vidi, inquit, non potuisse calculum vitare diuinum, idque iure optimo; suis enim operibus fructum ferunt dignum. Etenim, cùm scelerati homines vitiorum semẽtem faciant, supplicium pro manipulo vicissim reportant. Et quoniam primùm arandum est, deinde serendum, tum ad extremum metendum, nempè rectè atque concinnè vsus est Eliphazus translatione sermonis. Nam primum dixit, *Arantes, quæ non oportebat*: deinde, *Seminantes illa*: tùm adiunxit, *Metent dolores*. Sed tamen id non vidit Eliphazus non cunctorum hominum esse in hac vita remunerationem. Cùm multi multa admiserint scelera, qui sine reprehensione vlla migrant è vita: qui idcirco pœnas non luerunt in terris, quia tribunalibus illis, &, quæ illic exercentur, iudiciis reseruabantur. Ergo non rectè illud vniuersè pronunciauit, & iniustos in vita exerceri omnino, & iustos ab ærumnis esse prorsus liberos. Atqui hi ferè diuexantur malis, vt eorundem sit spectata virtus. Itaque errore mentis Eliphazus diuinæ aduersatur scripturæ de Iobo his verbis testificanti, Et erat homo ille verus. Ille verò inquit, Haud verus es. Nam, si esses, radicitus non periisses, liberis fortunisque orbatus. CHRYSOST. Illud, *A præcepto domini*, huc pertinet. Noli putare, inquit, aut ab improbo dæmone, aut ab hominibus ista in te mala esse immissa. Deus est, qui te vlciscitur ac punit. Dubitari igitur nullo modo potest, dignum ac iustum esse supplicium. POLYCHRON. *A præcepto domini.* Haud labore defatigatur Deus: solo videlicet imperio reorum supplicia decernit. OLYMP. *A spiritu iræ eius*, huic respondet, à minis eius. Dictum etiam est, *Peribunt à spiritu*; vt seminibus à vento consumptis accidere solet, vt hic etiam metaphora retineatur. Nam qui talia spargunt semina, horum à fructu inanis est messis.

Robur Leonu, vox autem Leænæ, superbia autem draconum extincta sunt. Myrmecoleo periit, eò quòd non haberet vsum. Catuli leonum se inuicem deseruerunt. DIDYMI. Naturas sumit mutorum, quæ non solum nostro generi nullam magnopere præstant vtilitatem, verum etiam eidem sunt infesta insidiis, probatque Eliphazus quicquid iniquum est & arrogans, perdi à Deo. Nempe igitur, inquit, cùm Deo visum fuerit, intolerabilis concidit leo. *Vox ejus Leænæ opprimitur*, infirmiores belluas immanitate soni territantis. *Superbia draconum extincta est: Myrmecoleo periit, &c.* OLYMP. Negãt nonnulli Myrmecoleonem animal esse ad veritatem historiæ, sed compositione esse duntaxat fabricatum. Alij bestiolam esse aiunt ab Oceano ortam * siue è terra procreatam. Idcirco verò interire, quòd cibo caret cum eius natura congruente. Quidam etiam affirmant sine cibo vitam illud ipsum animal tueri, sic Deo ipsi consulente. Verùm, si in historiæ rationibus persistendum sit, à natura petitis exemplis nititur persuadere Eliphazus haud verum hominem esse Iobum. Nam interrogatione confirmans orationem, sic eum propemodum alloquitur, Dic mihi, Iob, num leones suum amiserũt robur? annon est adhuc robustum animal leo? Numquid draconum superbia & gloriatio extincta? an non adhuc exultant arroganter, nec quidquam terrentur? num Myrmecoleo periit, quamuis cibum non attingat? Num leonum catuli pecorum more gregatim pascuntur? an non vitam degunt solitariam? atque in suo loco quisque commorantur, primæque naturæ parent institutioni? Ergo vt hæc naturæ metas tuentur, nec eas transiliunt aliquando, siue pusilla, siue immania sint animalia: sic tu, si verus homo extitisses, nec verbis tantummodò pietatem iactasses, profectò nihil tibi huiusmodi accidisset, nec à Deo descriptas

lineas

ἤτοι ἐκ γῆς φυόμενον. Existimemore Atticorum vsum pari hic ἤτοι, ἀντὶ τοῦ ἢ, vt τοι particula tãtũ sit ad explendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lineas transilisses, vt esses ob rectè facta infælix atque ærumnosus. Hæc verò ipsa si ad theoriam traducantur, dicemus impetus animorum, atque perturbationes superiorum animantium sequi similitudinem. Myrmecoleonis similis est diabolus. Is enim formica est pietate præditis hominibus, leo impiis. Quòd si apud te diabolus non inuenerit escam, nimirum perierit, id est, eius conatus ad nihilum reciderint, incursanteſque perturbationes restinctæ, oppressæque fuerint. NILI. Ea natura est perturbationum, vt principio haud graviore cõtentione superentur; corroboratæ verò maiore ferantur impetu, infestumque bellum ac periculosum iis inferant, qui à primo illis ipsis pugnando obsistere noluerunt. Idcirco propheta Babylonis semen deleri iubet. Igitur, quamdiu in sensuum officinis imagines impressæ resederint, eas deleri suadet oportere. Quidã autem alius fælicem prædicat eum, qui vim perturbationis acrioris atque vigentis nunquam excepit, quinetiam priusquam mammis adhæresceat, elidunt. Illud verò, *Perũt Myrmecoleo, eò quod escam non haberet*, hanc sententiam adfert, Cum enim oratione insidiantis perturbationis naturam vellet ostendere, coniuncti nominis appellationem excogitauit, nomenque ex audacissimo leone, contemptissimaque formica coagmentauit. Irruentes enim perturbationes à tenuioribus visis exoriuntur; & quasi formicæ latenter obrepunt. Vbi verò se confirmarint, adeo est earum fastus immanis, vt nõ minus quàm leo periculum iniiciant occursanti. Tunc igitur certamẽ ineunti cum perturbarionibus, opus est armis decernere, cùm instar formicæ progrediuntur in aciem, contemptam quandam escam obiicientes. Si enim vires fuerint consequutæ leonis, difficillimam habuerint expugnationem. Necesse quoque fuerit, iisdem cibum subtrahere. Sunt autem esca perturbationum, rerum, quæ sensibus hauriuntur, simulachra. His enim aluntur perturbationes, his spectrum vnumquodque ac visum contra animam vicissim armatur. Neque verò, cùm hæc ipsa commentaremur, Eliphaz sentẽtiam persequuti sumus: sed, cùm verba ad allegoriam torqueri facilè possent, veterum vsi sumus instituto. Illi enim & in his theoriam inuenerũt, & Myrmecoleonis notionem in diabolum accommodarunt: siquidem cùm is paruas principio subſtructiones comparet ad peccatum; postquam clam subrepserit, edocet ad extremum contemnere. DIDYMI. Ad historiam illud est. Postquam dixit Eliphazus, eos, qui serunt, quæ non oportet, Dei imperio interituros, addidit idipsum eiusdem Dei nutu, leoni, ac draconi euenturum esse. Qui igitur in mutis tuetur ordinem, multò magis hunc inter homines conseruabit. POLYCHR. Sed alia quædam superiorum verborum fieri potest interpretatio; Iobum ob regiam potestatẽ leoni comparat, in quo quasi nutu significat, eum tùm ingenio ad rapacitatem procliui, tùm elato animo fuisse. Vox leænæ ad coniugem pertinet; Draconum superbia, & fastus ad filios: catulos verò leonum inter se reliquisse, illos ipsos morte dissociatos esse ostendit. Hæc verò omnia extincta esse dicit, vt hominis incessat calamitatibus. Ac Myrmecoleonis nomine Iobum indicat, vt qui peccati labe aspersus Iusti nomen sit simulandi artificio adeptus. Quocirca statim inducit;

Si autem verbum aliquod verum fuisset in sermonibus tuis, nihil tibi horum occurrisset.

Tuorum flagitiorum te pœnas dedisse, à signo verisimili facilè quis possit argumentari. Nisi enim solis verbis religionẽ prætulisses, sed factorum etiam fuisses veritatem assequutus, nihilque ab officij religione declinasses, haud tantorum malorum acerbitatem degustasses; præsertim cùm iustorum hominum actiones nullo pacto Deus aspernetur. CHRYSOST. Illud, *Si verbum aliquod verum fuisset in sermonibus tuis*, indicat, atque innuit, sæpenumero plenã grauitatis orationem à Iobo vsurpatam esse, vel ad æmulatione concitandos nonnullos, vel alterius rei causſa.

Verum non accipiet auris mea * *magnifica ab eo?* Symmachus autem, * Ad me sermo factus clam, furtiuè, & accepit auris mea susurrum ab eo.

Timor & sonus nocturnus, incidens timor in homines; horror autem mihi obuiauit, & tremor, & magnopere ossa mea conſtiterunt: & Spiritus in faciem meam irruit; cohorruerunt

* ἰχνικια, magnifica. Ita quoque apud August.
* Ita etiã in vulgata latina.

runt autem pili, & carnes meæ. Surrexi nõ agnoui: vidi & non erat forma ante oculos meos, sed auram & vocem audiebam. OLYMP. Planè difficilis atque impeditus locus, vnde multiplices nobis notionum semitæ ostenduntur. Nimirum igitur conatur hac oratione Eliphazus timorem Iobo inferre. Timeas, ô Iob, inquit, necesse est, nec abs te decet Deum vlla ratione contemni, quandoquidem non die solum sed noctu etiam de dormientibus supplicium sumit, cum nocturnis eos visis exercet. Id quod cùm ipse ab aliis, cùm id dicerent, audiui; tum egomet sensi, qui territus somniis sæpè cohorrui atque contremui, cùm ossium harmonia penè conuelleretur vniuersa. Quidam etiam in me spiritus ruere videretur, nulla mihi interim forma, certáve specie percepta. Solius vocis exterrentis sonitum exaudiebam, qui sensim admouebatur, ac me tremere cogebat. Aut etiam tale quidpiam fuerit, quod dicit Eliphazus, Verere eum, qui immittẽdis etiam somniis, irrogat supplicia hominibus, cuius quidẽ est formidolosa notitia. Etenim, si quando naturæ illius admirabilem excellentiam mente complexus fuero; & quemadmodum, cùm loca compleat omnia, extra omnia tamen sit, intellexero, accidere idem mihi sentio, quod iis euenit, qui intempesta nocte, arctissimo silentio omnia occupante, mira quiete consopiti, à nocturno nihilominus sonitu perterrentur. Quocirca huiusmodi me notitiæ horrore, ac tremore perturbant, nec quidquam in animi intelligentia aliud relinquitur, nisi notitia quædam obscuri atque incomprehensi spiritus. Quòd si ratiocinando altius euolaro, prorsus nihil cognouero, nihil percepero. Cùm enim diuina natura nulla sit forma prædita, nostri animi fugit obtutum; quãtoque magis ratiocinationibus, quod quærit, inuenire adnitatur, tantò minus quærendo inueniet. Est enim illius natura incomprehensa, quam ipsam noster animus tanquam tenuem auram, sedatamque vocem, qua mens reficitur, videlicet, sentit orturque ille sensus à quadam diuinæ naturæ actione, ipsa natura nequaquam sese ostendente; vt quę nec percipi possit ratione aliqua, sitque tota horrifica. Cuius quidem contemplatio tenebras, caliginemque mẽtibus ratiocinãtibus obducit; ac simile quidpiã, quod fit in vento, consequi solet. Vt enim illũ cernere nequimus oculis, sic nec Deum rationibus inuenire. Vt enim ventus oculos, sic Deus nostrã præteruolat intelligẽtiam. Et quemadmodum vox, ventíque flatus sentiri quidẽ ipsa possunt, cerni non possunt; ita diuina etiam natura, quamuis sublimioribus illam sæpenumerò ratiocinationibus exquisierim, à conspectu sese tamen abstraxit. Cúmque quid Deus esset, nosse cuperem, illius tantum actiones mihi licuit intueri. Hinc ergo disce, ô Iob, sermones & monita mea nequaquam contemnere. Nam ipse quoque iam illustratione dignatus diuina, ac quieta visa contemplatus sum, sanctique spiritus recepi splendorem, atque intellexi esse diuinum numen, ab omni specie, ac figura secretum; natura simplex & incomprehensum. Quasi auræ tenuis sensum mihi quendam tantum obtulit. Hæc eò disserit Eliphazus, vt in Iobi animum facilius eius influat oratio, atque vt in iis, quæ parat dicere, fide dignus habeatur. Fortasse etiam terrorem Iobo adferre conatur, eumque ad pœnitentiam deducere nititur. POLYCHRON. Annon, inquit, auris mea, quæ mediocritatem superant, accepit à Deo? vt ipse ne mihi fidem abroges? hoc enim loco, *Accepit*, pro accepit, intelligendum est: multifariam enim scriptura tempus pro tempore summutat. Et quidem cùm ipse sæpenumerò disputantes de Deo audirem, ac disputationem ego conarer attingere, perterrefactus sum, ac tremefactus omnino. Quod autem ait, *Nocturnus son* , hoc indicat, Quemadmodum intempestæ noctis silentio cum quies est arctius cuncta complexa, quasi cuiusdam circumcursantis soni cogitationem ipsi suscipimus, & sicut flatus ruentis motionem sentimus, ipsum contueri non possumus; sic de Deo mihi cogitanti, cùm illum inueniſse me credo, tunc elabitur maxime, nec ea re tamen diuini splendoris sum expers omnino. *Spiritus*, inquit, *in faciem meam irruit.* Cur ergo Iob secus philosopharis? cur non pertimes Deum adeo præstanti excellentique natura præditum, quem quanto quis acrioribus rationibus assequutus videtur, tantò eum magis absoluta præceptio fugerit, ingeniique sui tenuitatem & quæ-

stionis pondus perspexerit.

Quid enim? nunquid mundus erit mortalis coram Domino? aut ab operibus suis vir irreprehensibilis? POLYCHRON. Inexplicabilem Dei naturam esse probauit, ad hominis audaciam refutandam. Nunc ad illum ipsum refellendum communis naturæ infirmitatem demonstrat. Ne putes, hæc, inquit, à me exprobrâdi caussa dici; peccata enim tibi profero. Nam vt vniuersè dicam, nemo reprehensione culpę vacat, quæ licet hominem lateat, latere tamen Deum non potest; idque significat, *coram Domino*. CHRYSOST. Vide quemadmodum Deo contradicat Eliphazus. Deus enim de Iobo testatus erat, illum omni vacare reprehensione: hic autem, nequaquam, inquit, reprehensione vacat: in quo propterea quibus ipse erat affinis, superbo decreto alios condemnat. DIDYMI. Ne dixeris hæc te nulli peccato obnoxium pati: cum nemo, inquit, homo reperiatur, cuius sit vita ad perfectam legum disciplinam instituta. Fit etiam infirmitate naturæ, vt nonnunquam culpas voluntarias sæpè etiam vt easdem nec voluntate contrahamus; quod ipsum si pendatur animo, cùm vim habeat ad persuadendum, propositum facilè concludit. Nam si ob peccatum quis miserè & acerbè viuit; nemo est autem à labe integer, profecto nullus non molestè atque ærumnosè vixerit.

Si contra seruos suos non credit, contra verò angelos suos prauum quid excogitauit. DIDYMI, OLYMP. & CHRYS. A maiore sumit argumentum, nititurque probare, nullum esse hominem, qui non peccet. Quid de hominibus, inquit, attinet dicere; cùm nec angeli quidem reprehensionem vitare potuerint? quando & mutabilem sunt adepti naturam; &, si diuini iudicii ponderibus examinentur, haud sint Dei legitimi serui, atque administri? neque cunctis in rebus firmitatem constantiamque tueantur? Quam sententiam non obscurè expressit Symmachus, sic enim ille; In seruis suis inconstãtia; & in angelis suis inueniet stultitiã. Ne igitur mirere, inquit, quod dixi; Non erit mortalis mundus coram Domino; quandoquidem neque id seruis, ac famulis suis angelis largitus est, vt reprehensione constanter carerent. Illius enim munere continentur, quando illius tantum est, vt mutari non possit. ATHANASII. Rerum quæ generatione creationeue effectæ sunt, mutabilis est natura, vt quæ extra Dei sit essentiã, atque ex iis, quæ non erant, constiterit. Proinde, Omnis homo mendax? &, Peccauerunt omnes, & egent gloria Dei. Diabolus verò cùm inter medios Cherubinos versaretur, esset que signaculum similitudinis Dei, tãquam fulgur è cælo decidit; &, Angelos iudicabimus, qui nimirum principatum minimè conseruarunt. Hic etiã dicitur, *Si contra seruos suos non credit*. Denique rerum creatarum ea est natura, vt commutentur. Nam esse immutabilem omnino, solius est diuinæ naturæ. OLYMP. Illud, *Prauum quid excogitauit*, huic alteri respõdet, Mutabilem eorum naturam fabricauit, vt ea re in culpæ reprehensionem possit incurrere. Quod sanè certè angelis desertoribus euenit, ideò quòd naturam non erant à mutatione alienam consequuti. Verùm libertatis consilio de sua ipsi statione decesserunt. CHRYSOST. Rectè illud dictum est, *Excogitauit*. Id enim declarat Dei sapientiam, qui ne angelos eorum naturæ efferret excellentia, sibique parerent in perpetuum, prauum quid contra eos excogitauit, hoc est, eos, qui proprium deseruerunt domicilium, supplicio constrinxit.

Habitantes verò domos luteas, ex quibus & ipsi ex eodem luto sumus, percussit eos tanquam tinea, & à mane vsque ad vesperam non amplius sunt, eo quòd non potuerint sibi ipsis subuenire, perierunt: insufflauit eis, & exaruerunt; perierunt, quia non habebant sapientiam ipsi. OLYMP. Si angelos, inquit, qui se scelere astrinxerunt, pœnis irretiuit, dum nostra crimina supplicio vlciscitur, morabimur ipsi, qui tantò sumus angelis inferiores? ac circa terras volutamur, ad tam facilè delinquendum nos trahente natura? Et verò delinquentibus nobis supplicia diuino consilio irrogantur, ne peccandi impunitate muniti, in summa sceleris impietate bacchemur. Nam, & Angeli qui spiritus sunt, ac cæli incolæ, cum diuini iudicij seueritatem subeant, habent, quod in ipsis reprehendi possit, quid nobis fiet, qui ex argilla facti sumus, terramque habitamus? Hoc ipsum Symmachi expositione illustratur: sic

tur: sic enim ille, Quantò magis qui domos habitant luteas? quorum terrenum est fundamentum? Etenim si Deus percusserit, facilè consumimur, neque diem integrum sustinemus, tanquam olera à vermibus peresa, aut vestimenta consumpta à tineis. Ex quo facilè perspici potest, & quanta Deus potestate polleat, & quanta nostræ sit naturæ imbecillitas. Nam quæ est olerum, eadem est, nostrum omnium infirmitas, celeriterque consumimur ipsi, vt tinea vestis; eaque est Dei vis, tamque sine labore vllo, quæ voluerit, perdit, vt quàm facile est homini spirare, tam etiam Deo sit, solo voluntatis nutu cuncta siccare. CHRYS. Illud, *Percussit eos tanquam tinea*, huic par est, perfacile ea etiam, quæ sunt intima, corrupit. *Insufflauit* autem, id est, nullo labore eguit, sed duntaxat voluit, & quæ contra illos parabantur, perfecta sunt omnia. Verum hæc dicuntur ab iis, qui ira excandescũt, sumpta translatione, qui pro obiurgatione spiritu atque inflatu vti solent. Illa autem verba, *A mane vsque ad vesperam non sunt amplius*, fortasse Iobi caussa dicta sunt, quòd vno die sustinuisset omnia grauiter dolentis. OLYMP. Iudicium & condemnationem Dei, vsus verbo translato flatum & anhelitum nuncupauit, *Insufflauit*, inquit, *eis, & exaruerunt*, vt cum flante vento flores exarescunt, qua quidem re Dei fit potestas insignis. Illo enim tantum dicente, plectũtur mortales, iis nulla vitandi ictus, ac repellendi facta potestate. Ac ne quispiam diceret, Deum imperio cuncta administrãtem temerè atque indicta caussa irasci hominibus, idcirco negat hæc sine certa ratione consilij accidere hominibus; sed ideo euenire, quia non habent sapientiam, id est, quia Deum non timẽt. Nam initium sapientiæ timor domini.

Inuoca autẽ, siquis tibi ob audiat, aut aliquem sanctorum angelorum videas. OLYMP. CAPVT V. Quid inquit, præter dignitatem loqueris? idque homo cum sis? Vsque eò est enim homo inferior Deo, vt non solum nec videre illum, nec comprehendere queas, sed etiam vt nec a te millies inclamatus sit responsurus. Quid loquor Deum? quandoquidem nec eius angeli in nostrum possunt aspectum incurrere? POLYCHR. Quòd si recta ea esse putes, quæ differuisti, agesis sententiæ tuæ comitem mihi profer aliquem. Sed nimirũ ea es vsus orationis asperitate, vt nec angeli conspectu dignandus sis, si eum inuocaris.

Etenim stultum perimit ira. OLYMP. diuina videlicet.

Errantem autem interficit Zelus. Zelum dicit Dei odium in improbos. CHRYS. Eum meo quidem animo insipientem appellat, qui peccat, quem etiam ira interimit; minimè verò sapientem, neque enim illic est ira. OLYMP. Sic etiam intelliges, stultè irasceris, atque iis stultè vitam inuides, qui vitam iucunde, tranquilleque traducunt, quando te sanctum & integrum esse constituis, atque audacia in Deum incitaris. Quocirca illius impetum ac vim minimè effugies. Tua etiam iracundia opprimeris. Cuilibet enim insipienti atque iracundo sua iracundia adfert interitum.

Ego autem vidi insipientes mittentes radicem; sed statim ipsorum conuersatio deuorata est. Symmachus: Et maledixi decori illorum statim. OLYMP. Quoniam Eliphazi caussæ non parum officiebat iniustos homines sæpenumero esse rebus secundis vsos, Iobi quoque rerum priorem statum florentem fuisse. Ac ne hic ipse multorum certaminum vir diceret, Si insipiens eram, cur opibus ac diuitiis antea circumfluxi? Contrario huic argumento occurrit amicus, & dicit, Quamuis homo iniustus belle atque iucundè habere sese videatur interdum, ac res suas felicitate atque securitate septas esse arbitretur (Id enim est, *radices mittere*) illas tamen diuturnas esse non posse. Immò vero illius *cõuersatio*, id est, domus eius vniuersa, & lætus ille blandusque conuictus concidit, atque interit. Cumque radicis, quæ in plantis spectatur, mentionem fecisset, vt in translatione commoraretur, addidit, *deuoratur*; siquidem plantæ, quarum exeduntur radices, exarescunt. Impiorum deinceps exitia attexit: quæ optando quidem efferuntur, sed tamen ex decretis, ex effectis, atque ex euentis oportet intelligi.

Longè fiant filij eorum à salute. OLYMP. Hoc non raro contingit impiis. Terra promissionis iure hæreditatis Iudæorum nationi obuenerat; nihilominus eorum

rum, qui illam anteà habitarunt, scelere, atque impietate interfecti sunt. Neque id tamen fit in hac vita perpetuò; cum non hic, sed in eo, quod consequetur, æuo prorsus reponatur hominibus. Ita cum fine discrimine enunciarit, haud rectè dictum est Eliphazo. Illud verò, *longè fiant*, non optantis est, vt iam admonuimus, sed pro hoc altero est, facti sunt, tanquam id euenerit omnino. Tempora enim absque discrimine vsurpantur, præsertim in hoc ipso volumine.

Tanquam porci versentur in portu inferiorum, & non erit, qui liberet. OLYMP. Id est, conterantur, contemnantur, κόλαβρος enim pusillus est porcus, cui Aquila, Conterentur; Theodotio, Confracti sunt; Symmachus, humiliati sunt, reddidit. Contempti enim nulliusque pretij habebuntur. In alienis ianuis contabescent, in ianuis inquam humiliorum, extremaque in eos incumbet calamitas. Et quia erunt Dei protegentis ope destituti, haud quispiam reperietur, qui illos ipsos vindicet ab ærumnis.

Quæ illi congregauerunt, iusti comedent. Symmachus autem, Edent famelici; hoc est, quæ ab improbis fuerint cum labore congesta, iis homines pij potientur. CHRYS. Nimirum id dixit, qui artibus improbis opes coaceruant, his eos nequaquam perfruituros.

Ipsi autem à malis non erunt liberi. POLYCHRON. Non modò impij suas, inquit, amittent diuitias, sed nec etiam quibus premuntur malis liberabuntur; neque enim fieri potest, vt pœnas non persoluant, licet ad breue tempus in rerum abundantia gliscere videantur.

Exhauriatur eorum fortitudo. Id est, absorbebitur, consumetur, planè vacuabitur, ab iis rebus sumpta metaphora, quæ fistula canaliue exhauriuntur omnino, vt nihil humoris planè relinquatur. Ita Symmachus, Exorbeat sitiens potentiam eorum.

Non enim egressus est de terra labor. Symmachus autem, Non egredietur de puluere labor.

Neque de montibus germinabit labor; sed homo nascitur labori, pulli autem aquilarum in sublimia volitant. OLYMP. Tacitè his verbis Iobum consolari videtur. Minimè decet, inquit, ideo te confici, quòd ærumnis afficiare, homo cùm sis. Neque enim cruciatus est rerum sensu carentium; sed nimirum ipsæ etiam volucres (ex Aquila enim reliquas item aues intelligit) multò minus, quàm nos laboriosam atque curis axiam sunt vitam adeptæ. CHRYS. Quid ergo? an volucribus magis consulit Deus? apage. Quandoquidem nec terra, nec montes, cùm partem nullam sensus habeant; res enim tantum sunt quædam naturæ; infælicitatem queunt subterfugere. Ac ne rursus se iustum Iobus diceret; ideo eiusmodi esse ait humanam naturã, vt nequaquam sit immunis à culpa. Firmum igitur à natura Eliphazus petit argumentum, propriumque dicit esse hominis verari ærumnis. Statim igitur, vt homo est susceptus in lucem, laborum, atque molestiarum adit hæreditatem, difficultatibus atque miseriis illius vita completur. Atq; hoc nomine deteriore est nostra natura statu quàm earum rerum, quæ è terra, montibusque gignuntur; quoniam nec in ortu nec in accretione, dolorem, acerbitatemque potest deuitare. Auibus etiam concessum est, vt sine labore volent, ac cibum sine molestia colligant: nihil horum sine tædio atque ærumna adest homini.

Verumtamen ego obsecrabo dominum. OLYMP. Sanè certè hæc ita se habent, Ego tamen ipse ad Deum cõfugio; illius opem imploro. Adhæc, vt ad metum Iobum adducat, Dei narrat excellentiam, suaq; obiecta persona eundem allicit ad pœnitentiam. Illud autem, *ego*, dictum est arroganter, vt se ipse à Iobo secernat, tanquam si diceret, Ego ipse precabor, quandoquidem tu precationẽ aspernaris.

Dominum autem omnium dominatorem inuocabo facientem magna & inuestigabilia, gloriosa & imperscrutabilia, quorum non est numerus. DIDYMI. Postquam in homines insipientes inuectus est, atque ea quæ de illis dicere habebat, exposuit; nunc prouidentiæ auctorem atque opificem Deum confitetur. Nec verò improbabile est, eiusmodi de Deo Eliphazum habuisse animo perceptas notitias, qui rerum

rum humanarum sapientia antecelleret. Rerum igitur aspectabilium, & quæ aspectabiles non sunt, mente continet comprehensas notiones. Nam de iis, quæ perueſtigari nequeunt, disserit, de magnis atque illustribus rebus, de pluuia & aqua, de earum discrimine, de iis quæ è fontibus, torrentibus, veniſque fluunt. Ergo dicit, Ipse nec opinor, nec sapio more impiorum. Verùm, cùm de prouidentia nequidquam dubitem, illud quoque mihi sit exploratum, esse Deum omnium dominum, temporum, locorum, rerum. Illum scilicet inuoco, decere id ratus; quandoquidem statis ipse ille temporibus ad hominum commoda res efficit admirabiles, in quibus cunctorum animi meritò obstupescunt; quarum etiam rerum multitudinem nemo oratione potuerit vnquam percensere; docetque per omne tempus, tum erga omnes vniuersè, tum erga singulos propriè, varias diuinæ prouidentiæ rationes extitisse. Vt enim hominum numerus teneri non potest, ita nequit prouidentiæ diuinæ ratio planè comprehendi.

Qui dat pluuiam super terram, qui mittit aquam in eam, quæ sub cælo est. CHRYS. Hoc primum illius beneficientiæ munus, quo & vita nostra continetur, & temporum vicissitudo declaratur.

Qui fecit humiles in sublimitatem, & mortuos suscitat. DIDYMI. Ad eam prouidentiam delabitur, quæ nostrum genus propius attingit. Atque hæc de Deo constituit, ipsum solitum esse, è summo loco deturbare ad imum, exegentibus locupletes, ex obtemperantibus imperantes, ex ægrotantibus valentes efficere. POLYCHR. Hunc ergo, inquit, inuoca; is enim per se ipse potest te præsenti ærumna liberare, atque in pristinum dignitatis gradum restituere. Idem tibi instantium calamitatum & perturbationum sanantem medicinam adhibebit, qui etiam desperantes erigit. Denique hûc eius omnis refertur oratio, vt tum Dei prouidentiam maximam, tum eiusdem erga omnia potestatem parem esse persuadeat.

Qui immutat consilia astutorum, & vt non faciant manus eorum verum. OLYMP. Id est, non patitur, vt veteratorum, callidorumque consiliis euenta respõdeant. Quin etiam nullo negotio, cùm illi collibitum fuerit, huius hominum generis artificia praua peruertit, vel etiam vt Aquila interpretatus est, Irrita facit: vt Symmachus, Dissoluit: vt Theodotio, Dissipat.

Qui cõprehendit sapientes in prudentia; consilium autem multiplicium auertit. OLYMP. Hoc est, Qui arguit, qui eminet; qui sua vincit sapientia, qui eam quæ sapientia videtur hominibus, stultitiam esse ostendit. Simile huius est illud, Qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum. Multiplices verò appellat eos, qui sunt nimium prudentes, qui perfidiosa ac ficta instruunt consilia, quos ipsos prauæ sententiæ homines vocare consueuerunt ij, qui vim propriam vocabulorum aucupantur, ideò quod prauitas in eorundem mente & consilio insit. Illud verò, *Auertit*, pro illo est, Inutilia esse ostendit, aut etiam irrita fecit, perfecitque, vt à scopo aberrarent. Id verò Symmachus his verbis extulit, Consilium prauum perturbabitur.

Die occurrent illis tenebræ, meridie verò palpabunt sicut in nocte, pereant in bello, impotens autem egrediatur de manu potentis; sit autem spes impotenti; iniusti autem os obstruatur. OLYMP. Dici ac meridici nomine vitæ hilaritas atque iucunditas significatur. Hoc enim dicit, tum demum improbos florentis status improuisam mutationem passuros esse, cùm illorum erit ad summum perducta fælicitas. Noctem verò, ac tenebras dicit calamitosam rerum conditionem. Accidit quoque hisce hominibus, vt, quæ sibi ab aduersariis nox affertur, vitare non possint. Qui verò ad diuinarum legum normam humilis est, nullaque potestate ac vi munitus, cui in Deo spes est omnis constituta, hic potentium petulantem iniuriam facilè propulsarit. CHRYS. Hæc, inquit, Deus agit, vt & qui nullis est viribus, benè speret, & vt iniustus non efferatur, & vt lingua sublimia loquens obstruatur, & vt elatum supercilium deprimatur.

Beatus autem homo, quem arguit dominus. Increpationem omnipotentis ne abiicias: ipse enim dolere facit, & rursus recreat; percussit, & manus eius sanauerunt. OLYMPIOD.

Præclarum quidpiam dicit, atque emendationi aptam tradit disciplinam. Iobo enim auctor est, vt, quamuis eius à Deo errata corrigantur, non idcirco ferat acerbe. Deum potius plagæ auctorem, & qui solus mederi potest, precibus exoret. Quod autem dicit, est huiusmodi; DIDYMI. Arguit Deus & flagris admonet, non vt perimat; sed vt eum, qui corrigitur, seruet. Ergo ipse quoque spiritus depone, diuinamque increpationem, grata voluntate complectere. POLYCHRON. Sed neque tanta est plagæ magnitudo, vt te à diuina spe atque fiducia queat abducere; certum enim id est prouidentiæ signum, castigari diuinitus. Neque enim iratus hæc fecit Deus, sed tua curans, vt calamitatibus eruditus, tuorumque erratorum iudex ipse & cognitor constitutus, pristini status splendorem ac dignitatem recuperes. CHRYSOST. Si enim illius nutu mala soluuntur, atque ad contrarium statum commutantur; si summa pax ab illo tantum conceditur; profectò existimare debes ab illius tantum consilio non aliunde, hæc in te omnia esse profecta. SEVER. Consentiant hæc oportet, cum iis, quæ contingunt erudientibus malis.

Sexies de necessitatibus eruet te; in septima autem non tanget te malum. CHRYSOS. Id est, Non hæc semper agit Deus, sed primùm quidem hominem tentationi permittit, deinde non item, vt nec liberatione posteà egeas. OLYMPIOD. *Sexies*, id est, sæpius in te incurrent molestiæ. Verùm, si, cùm eas exceperis, erga Deum gratus videbere, *in septima*, id est, post multa intentata mala, Deus amplius te mala pati non sinet. DIDYMI. Quorundam hæc est expositio, Vsque dum in hoc, qui sex diebus fabricatus est, mundo quis commoratur, quæ in eo gignuntur, molestias semper experietur. Quantalibet enim sanctitate polleat, corporis paret tamen necessitati. Cùm autem mũdum prætergressus in illius septimæ diei requiete consederit, nullum est amplius accepturus sensum malorum; sicut qui nulla pecuniæ cupiditate tenetur, nullo is damno, iacturáue tangitur. Intelligentia verò est huiusmodi; In hoc quidem æuo te exercebit, in altero autem gloria cumulabit. POLYCHR. Nec verò deinceps ac continenter necesse est theoriis historias expianare. Quidam sex malorum liberationem ordine conantur exponere. Dicit enim, In fame liberabit te à morte, quam vnam esse putant calamitatem; Alteram in iis, quæ consequuntur, verbis constituunt, De manu ferri; Tertiam verò illam, A flagello linguæ; Quartam, Ab ingruentibus malis; Quintam, Ab iniustis & exlegibus; Sextam, A bestiis. Quod septimo loco cuncta insequitur, Est domus illi pacem adferens. Sed tamen fuerit satius, *Sexies* non in certum, ac definitum numerum coniicere, sed pro incerto numero vsurpare, vt idem sit, quod sæpius. Etenim cùm hortatus sit Iustum, vt in Deo spem suam defigat, pluribusque id probare contenderet Deum cum pœna quempiam afficit, non ira sed prouidentia vti, consequens illud erat, vt diceret, Hæc si tibi est sententia, multis te Deus ærumnis liberabit. Ab illo verò, qui nunquam à virtute discedit, primum etiam malorum impetum auertet.

In fame liberabit te à morte, in bello autem de manu ferri expediet te. POLYCHR. Egestate dominante, & cunctis fame enectis, faciet is videlicet, vt ipse in rerum abũdantia viuas: quod ipsum Iosepho & Iacobo euenit. Sed neque regionẽ peruadentibus & populantibus hostibus, ipse mali quidpiam patiere: cuius rei in Daniele atque Hieremia haud obscurum editum est exemplum. Non enim te sinet in bello occumbere. Manum autem ferri vim ferri peracrem dicit.

A flagello linguæ te abscondet, id est, perficiet vt contumelias facilè vincas, vt in ore omnium tua versetur laus: flagellum enim linguæ, nequitiam & calumniam appellauit. CHRYSOST. Haud leue est, immò verò magnum, eum posse iuuante Deo hominem effugere, qui nihil boni vnquam loquatur. lingua enim nihil improbius; quibuslibet insidiis, quolibet ense immanior est atque intolerabilior.

Et non timebis à malo ingruentibus. POLYCHRON. Aquila autẽ, A direptione ingruentiũ. Quid singula, inquit, commemoro? Nullũ denique ad te malum manabit. Cum cæteri miseriis, calamitatibusq; opprimentur, tùm libertatem ipse retinebis,

tinebis, vitamque duces ab omni metu exploratam. Famis autem & belli, & contumeliæ mentionem fecit; famis quidem propter inopiam, qua Iobus premebatur, Belli verò, quòd à barbaris illa videbatur illi importata calamitas; contumeliæ verò, quia admirabatur ea vehementer, quæ in Iobum sermone iactabantur. Tanquam si diceret, Hæc tibi mala acciderunt, quia cum Deo impiè agis. Quod si hoc scelus depuleris, non solum periculum, quod ante pedes est, vitaueris, verum etiam ærumnæ & ægritudine affectis cæteris, securo ipse animo, tranquilloque consistes.

Iniustos & exleges irridebis; à bestijs autem agrestibus non metues; feræ agrestes pacificæ erunt tibi, deinde cognosces quòd pace fruetur domus tua. Conuersatio autem tabernaculi tui non peccet. OLYMP. Vbi perspexeris, inquit, quanta vis sit pietatis aduersus Deum, atque ad eum perfugij, mirifico risu prosequeris iniustos, ferinos autem homines minimè formidabis. Hi enim ipsi tuam pietatem reueriti, contra te non pugnabunt amplius. Verùm, cum cæteris bonis nullus erit tibi ab insidiantibus metus, tunc demum experimento intelliges, domum tibi fore pacatam, nec vitæ tuæ cursum frustraturum, id est, à spe bona deflexurum; nempe omnis tibi aberit infælicitas, nihil patieris acerbi, nulli erit vita tua obiecta vicissitudini, Deo prouidentia sua tuam illam, in qua viues, gloriam continente. CHRYSOST. Postremò non exteri modò tecum pacem habebunt, sed domus etiam pace perfruetur incredibili: tuique domestici non solum inter se, verum etiam nullas tecum contentiones exercebunt. Et nimirum pacatæ domui, nihil par reperiri potest. Quid enim profuerit, externis eum non tentari bellis, qui turbis redundat intestinis?

Cognosces autem, quòd multum erit semen tuum, & filij tui erunt sicut omnis herba agri. Pace te, inquit, vndique complectente, copiosæ sobolis fælicitatem assequere. Pars enim quædam erat benedictionis priscis illis temporibus, copia liberorum. Qui liberis nunc orbatus es, tunc speciosæ prolis pater eris: terramque florentem & herbescentem, spicisque exuberantem imitabere. Erunt item filij tui, filiorum ve nati, *sicut omnis herba agri*, id est, sicut ager, qui omni herbarum genere efflorescit.

Venies autem ad sepulcrum, sicut frumentum maturum, quod suo tempore demessum est: & sicut aceruus areæ tempestiuè comportatus. CHRYSOST. Id est, cunctis bonis floreſcens, liberis tradita hæreditate ad lætam perductus senectutem, nullo nec à tempore nec à vita petito necessario subsidio, decedes. DIDYMI. *Comportatus aceruus*, hoc indicat absolutam copiam, & vbertatem, illudque declararat fibi in tuto collocato nihil in posterum defuturum.

*Ecce hæc sic inuestigauimus; hæc sunt, quæ audiuimus. *Tu autem cognosce tetipsum. Si aliquid egisti.* POLYCHR. & OLYMP. Nimirum hæc ita se habent, nec quisquam dixerit, aliam esse rerum humanarum conditionem. Hæc ipsi, dum viximus, vsu percepimus, atque etiam ab aliis auditione accepimus, prorsus nihil esse, quod Dei subterfugiat prouidentiam, & improbos quidem suppliciis coerceri, pios verò multis potiri bonis diuinæ prouidentiæ lege. Quæ cùm ita sint, illud tibi cogitandum est, quorumnam peccatorum pœnas luas, ratioq; ineunda, quemadmodum, omni adhibita diligentia, diuinum numen placatum efficias, sed non frustrà ac temere; id quod nunc grauiter, molestéque fers.

* *Augustin. in lib. Annot. in Iob, Tu vero scito te ipsum. Græcè, σὺ δὲ γνῶθι σεαυτὸν. Vide quãto fuerit antea vsurpata hæc sententia, quã nostrates philosophi viderint.*

* *τλωάλως, puto legendũ esse μητ' ἄν, ἄλως.*

Protheoria Capitis quinti iuxta Græcos.

OLYMP. Iobum cohortatus est Eliphazus ad resipiscendum; ob sua enim scelera in cruciatu esse Iustum arbitrabatur. Verùm ad nihilum Eliphazi recidit consilium; neque Iobo persuadere potuit se noxa teneri, qui nullius rei esset sibi conscius. Itaque amici contradicendi studio Iobus animaduerso, rerum suarum suscipit defensionem, de quibus vniuerse, summatimque dicit, neque silentio amplius suam constantiam declarat. A natura quoq; petitis exemplis suæ fidem facit orationi, ac Deum sanctum appellat, eique fidere se ait. Abditam ægritudinis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinis suæ causſam aperit, quod vereatur, ne Deus illum planè abiecerit, nec non suas enumerat calamitates, suadetque diuitiis ac poteſtati, nequaquam confidere oportere. Accuſat etiam amicos, quod verbis illius moleſtias amplificarint, iiſque suadet, vt in alienas ærumnas intuentes meruant: optimumque cunctis hominibus ſtatuit documentum, tentationum eſſe vitam hanc refertam. Ac rurſus tragicè suas perſequitur calamitates, contenditque à Deo obnixè, vt sui recordetur, ſeque inuiſat. Ac denuò suos purgat ſermones, & humanæ naturæ nihilum adhibet ad precationem, petitque à Deo vt, ſi quid fuerit ab illo peccatum, perpetua velit obliuione delere.

CAPVT VI.

SVſcipiens autem Iob ait, Si enim quis appendens appenderit iram meam, dolores autem meos ſimul ſuſtulerit in ſtateram, profectò arena maritima grauior erit. OLYMP. Cùm exprobrando dixiſſet Iobo Eliphazus, Si enim tu commonefeciſti multos, nunc autem venit in te dolor, & perturbatus es: cumque eum tanquam à philoſophia abhorrentem nec conſolandæ ægritudinis rationes ac vias tenentem criminatus eſſet; docet nunc Iuſtus eiuſmodi ſuam eſſe ægritudinem, vt nullam ſolatij admittat medicinam. Vtinam, liceret inquit, quam in me Deus exercet iram, meaque animi atque corporis cruciamenta in eandem libram imponi, paribuſque examinari ponderibus, vt cuiuis perſpicuum fieret, inuecta mihi mala, & quæ me conficiũt ægritudines, eſſe vel ipſa arena maris longè ponderoſiora. CHRYSOST. *Si enim quis*, ſumit pro, vtinam; *iram*, pro ægritudine ac mærore animi, quem ciebant ærumnæ, *Dolores* eos dicit, quos corporis vlcera adferebant. Ad augendam autem vim mali ingentem, addit, *Simul*. Quod verò ait, eſt huiuſmodi, Vos in alienis ærumnis philoſophiam oſtentatis: & eum à meis longè abſitis malis, multa fiducia, mentiſque ſecuritate, admonita mihi traditis. Quod vtinã fieri poſſet, vt cunctæ acerbitates meæ, cunctique dolores in vnum congererentur aceruum, atque hic in vnam, maris autem arena in alteram eiuſdem ſtateræ lancem imponeretur; nimirum meorum lanx illa malorum multo maiore pondere deprimeretur. Maris autem ſumpſit arenam, vt quæ ſit magis humida.

Sed, vt videtur, verba mea praua ſunt. Symmachus verò, Propterea verba mea amara.

Sagittæ enim domini in corpore meo, quarum furor ipſarum ebibit ſanguinem meum; quando cœpero loqui, pungunt me. CHRYSOST. Vide pondus calamitatis ob ea, quæ ad miſericordiam mihi tribuendam cæteros deberent impellere, ipſe inuiſus ſum ac condemnatus. OLYMP. & POLYCHR. Ipſi qui conſolandi ſtudio eſtis adducti, contra quàm vobis anteà conſtitutum, certumque erat, nũc agitis, dum probroſam vſurpatis orationem, idque mea ſpectantes vulnera: quæ inimicorum etiam mentes miſeratione facilè permouerent. Sed nimirum ipſi, qui nihil in vobis grauioris mali ſitis adhuc experti, meorum ſermonum deſpicientes in alienis calamitatibus philoſophamini; neque in iſta veſtra animi remiſſione ad pœnas mihi inflictas diuinitus meditamini, quæ acri quodam morſu ſanguinem meum abſumunt, id eſt, vires elidunt, vitalemque facultatem concidunt, neque me ſine cruciatu loqui permittunt: ſed, cum loqui vulnero, tunc demum perfodiunt. Ita mihi dicenti meritò fides habetur nulla, cũ morbi atrocitatem nullo verborum genere conſequi poſſim. Illi etiam, qui audiunt, ad verborum meorum iudicium non meas calamitates, ſed ſuam animi molliciem & otium adferũt. Itaque nulla mihi à quopiam miſericordia impartitur; quæ à me dicuntur, contemnuntur. Mala, quæ nunquam anteà audita in me incurſarunt, ſolus ipſe noui. Ipſe inquam, qui plagas à Deo inflictas meo excepi corpore. Sagittas enim ſupplicia dicit. Earum autem furorẽ, permoleſtam ac paracerbã incurſionem, itemque dolorem, qui acutis quaſi ſtimulis confodiens, haud ei orationis poteſtatem faciebat.

Quid enim? non fruſtrà clamabit aſinus ſylueſter, verùm cibos quærens? Symmachus autem, Nunquid gemit onager præ fame, præſente herba?

An etiam rumpit vocem bos in præſepi habens cibos? OLYMPIOD. Naturalibus vſus

vſus eſt exemplis, ſuæq; orationi fidem conciliat, ac docet, cur adhortanti Eliphazo, minimè paruerit, cuius conatum omnem ad refellendi ſtudium incumbere planè cognouerit. POLYCHR. Qui tandem & illud, inquit, non conſideratis, inopiam nec mutis quidem eſſe tolerabilem? Aſinus enim, cum cibus defecerit eum; bos etiam, niſi copioſum ſuppeditetur pabulum, perturbationem atque dolorem voce teſtantur. DIDYMI. Haud fruſtrà aſinus ſilueſter vocem edit, ſed cum cibi indiget. Neque ad præſepe bos mugit, eſca propoſita. Quare nec vitio mihi dare debes, quòd ego vt ipſe exiſtimas, moleſtia coactus vociferer, cùm natura ſit ipſa perinfirma. Iuſti verò verba ad hanc ſpectant ſententiam, Sicut non fruſtrà bos vociferatur, ſed tunc vocem emittit, cùm alimenta defuerint; ſic ego haud ita mærerem, niſi extrema implicitus eſſem ærumna. In quo perſuadere nititur Eliphazo, vt ei minimè indignetur, qui in dolore exclamet. Neque enim eum qui iuſtus eſt, ſenſum omnem exuiſſe humanitatis neceſſe eſt; quamuis is conſtanter caſus ferat aduerſos. Nam, acerbarum rerum ſenſu ſuſcepto, cùm quis in cruciatu propter Deum exclamat, ea demum virtus eſt.

*Si comedetur panis *ſine ſale.* Symmachus autem, Nunquid comeditur aliquid inſulſum, cum ſal non habeat? Si etiam eſt ſapor in verbis inanibus. OLYMP. Qui fieri poteſt, inquit, vt veſtræ morem geram hortationi, cùm nec quidquam probabilis rationis præ ſe ferat, nec ſit ad leuãdam ægritudinem comparata? Etenim quemadmodum panis, cui nihil eſt ſalis adſperſum, edi nequit; ſic ieiuni, inaneſq; ſermones à ratione & probabilitate remoti perſuaſionem audientium animis admouere non poſſunt. Saporem enim vim perſuadendi appellauit, nihil interim à tropo diſcedens. Quamobrem aiebat Apoſtolus, ſermo veſter ſemper in gratia ſale conditus, quaſi dulcis ac iucundus qui eodem tempore perſtringat & delectet eos, qui audiunt. ISIDOR. Superioribus verbis duas res quaſdam ſignificari crediderim, aut quòd falſum conuitium ab auribus longius non digreditur: neque enim auditorum pellit intelligentiam, aut quòd eſt temperanter in oratione ſal adhibendum, vt & grata, & ad cibum idonea accidat audientibus, atque vt in eorum influat animos. Sales verò, quibus ſunt parænetici ſermones aſpergendi, teſtimonia ſunt è diuinis deprompta voluminibus; cùm vel Iudicij terrorem, vel de cæleſti regno orationem inducimus, quæ tum robur, tum efficacitatem addunt hortationi, tum etiam eandem quaſi gratam parant eſcam, non iis ſolùm, qui valent ſtomacho; verùm etiam illis, qui, quòd cibi ſunt faſtidioſiores, opportuna & accommodata optant eſculenta. DIDYMI. Quod autem ad intelligentiam pertinet, quinis ſermo inanis eſt ac ſtolidus, qui virtutis caret actione. Id ipſum planè illa verba comprobant, Non enim in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute, non in pollicitationibus inanibus, verùm in ſermone efficaci ſalutis noſtræ cauſſa conſiſtit.

Puto legendũ aut ἀνάλατον, aut quod videtur probabilius, ἀνάγνωστον, id eſt, non cõditum: nam ἀνάγνωστον mendo nõ caret.

Non poteſt ceſſare animus meus: ſ torem enim video cibos meos, ſicut odorem leonis. CHRYS. Tanquam in communi orbis terræ theatro hic vir præſtanti & generoſa virtute conſiſtat, ſic cunctis hominibus ex ſuis ipſius calamitatibus comparata oratione loquitur; eoſque ad illa fortiter ferenda hortatur, quæ in vita contingunt, néue in malis atque ærumnis contrahant animos, atque demittãt. Nulla eſt enim, nulla in humanis rebus atrocitas, ad quam non peruenire hinc poſſit medicamentum. Quæ enim in omni terrarum orbe ſunt ſparſæ ærumnæ, hæ conſpirantes vniuerſæ vno impetu in vnius corpus incubuere. Quænam igitur ei venia reliqua fuerit, qui earum acerbitatum, quas paſſus eſt ille grato animo, partem nullam ferre voluerit, illo ipſo interim non partem aliquam, ſed genus omne malorum, quæ talia videntur hominibus, perferente? Quid enim Iobo factum eſt vnquam egentius? qui & illis, qui prouiciuntur in balneum, & qui in camini cineribus dormiunt, ac cunctis deniq; hominibus ſpoliatior erat? Hi enim habuerint forſitan veſtem laceratam, hic autem nudus reſidebat; & quam à natura veſtem acceperat, quæ corporis eſſet operimentum, hanc diabolus putida & intoleranda lue vſquequaque concerpſit. Et hi quidem paleis ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

stipulis se fortasse contexerint; ille verò pernoctabat sub dio, nec pusillum ei tectum dabatur ad solatium. Et quod maius est, hi multa habuerint grauia, quibus ipsorum conscientia exulceraretur: id quod magnam partem obtinet ad ægritudinem leniendam, quando is, qui pœnas luit, iustè se mulctari cognoscit. Verùm hæc etiam illi erepta erat consolatio. Is enim, cuius vita qualibet virtute cumulata enitebat, sustinuit ea, quæ facinorosissimis debentur hominibus. Et hi quidem principio sua cogitatione prospexerint calamitatem; ille autem nec præmeditatam tulit inopiam, summam illam quidem, & cui haud parem liceat reperire. Quid enim homine nudo & tecto carente pauperius excogitari possit, cui nec fruendi pauimento erat vlla potestas? cui non humi erat, sed in stercore sessio? Vna igitur hæc ærumna cunctorum malorum materies videri possit hominibus. Sequitur altera illa posterior, seu potius illa superior, corporis inquam plaga. Quis enim talem excepit, qua sensim illius corpus depascebatur, atque ex eius corporis membris fontes vndique vermibus redundabant, eratque vermium fluxio illa perpetua, & grauis odor complens omnia, & corpus paulatim discerpebatur, tantaque lue tabescens cibos efficiebat insuaues: mira, nec opinabili fame cruciabatur; cùm nec eius, qui ministrabatur, cibi potiundi daretur facultas. *Fetorem*, inquit, *video cibos meos, sicut odorem leonis.* Quid pœna hac fieri potest acerbius? non somnus ei quietem adferebat, non cibus cum alebat, *Sicut odor*, inquit, *leonis.* Nam mirandum in modum tetri est odoris hæc bellua. Cùm enim sit natura insatiabilis, alia quadam ratione eam fecit Deus cæteris bestiis flagitiosiorem. Ferunt etiam huius ipsius bestiæ cibi reliquias à cæteris animantibus respui omnino; idque ob grauem in eas inspiratum odorem, qui ex illius corpore exhalatur. Quis igitur inusitatam illam atque inexplicabilem famem vnquam oratione prosequatur? eandem voluntariam an coactam? Nam quo eam appellem nomine, haud inuenio; nec vocabulum occurrit, quod in genus calamitatis paradoxum queam accommodare. Et à mensa quidem apposita abstinebat, & qui sub oculorum sensum subiecti erant, cibos non attingebat; propterea quòd grauis, qui è corporis vlceribus manabat, odor illi occurrens, cibi cupiditatem omnem extinguebat, ac nausea mensam reddebat infestam: quod ipsum significare cùm vellet, dixit, *Fetorem video cibos meos.* Atque famis necessitas manus in mensam porrigere planè cogebat; fetor autem intolerabilis, qui mittebatur è corpore, vim famis facilè superabat. Ergo ob id ipsum, vt dixi, famem illam voluntariam coactamue appellem, haud est mihi satis constitutum. Nam quî voluntaria videri possit, cùm cibos paratos cuperet degustare? quî etiam coacta, quando cibaria aderant, nec quisquam prohibebat? IVLIANI. Huiusce verò rei causa non in morbo solum, sed in improbi etiam dæmonis opera consistebat. Hic enim Deo inuisus odoris sæpenumero afflare dicitur fœditatem.

Si enim dederit, & mea venerit postulatio, & spem meam dederit dominus, cùm cœperit dominus, vulnerat me; in finem autem non me interficiat. Aquila verò & Symmachus non, *Cum cœperit*, sed, Immittens manum suam, interpretati sunt. CHRYS. Iobi hæc petitio ac spes, quam optat non esse inanem, vitæ exitus est atque interitus, & ne diuturniores sint cruciatus. Huc enim pertinet illud, *Ne interficiat me in finem.* Id verò, quod ait, est eiusmodi, Vnum mihi reliquum est remedium malorum, mors & requies: nempe me ipse educere ex hac vita non possum. Dominum igitur imploro, & obsecro, vt, cùm mihi manum iniecerit suam, meque flagris ceciderit, hinc velit abducere, nec me sinat in finem excindi, id est supplicium esse diuturnius. Ita mortem tanquam beneficium sibi dari postulat, vt ea demum ratione ægritudine liberetur.

Sit autem mea verbis sepulcrum, in quo super muros saliebam in ipsa. Aquila & Theodotio dixerunt, Et adhuc erit consolatio mea. Huius autem versus hæc est sententia, Illud mihi ad solatium ægritudinis q; medicamentum erit satis, si in ipsa mihi ciuitate mori atque humari contingat. CHRYS. Illud verò, *super muros saliebam*, pro eo est, in qua gestiebam, & in qua mihi fiducia erat, & in qua cum voluptate

volupt ate versabar.

Nan parcam: non enim mentitus sum verba sancta Dei mei. OLYMP. Vos, inquit, ipsos refellendi studio minimè parcam, nec remissa sed libera vtar oratione; cum præcepti alicuius diuini violati nulla me conscientia aguat, quæ me existimare cogat hanc iustam esse vexationem: neque à me ipse impetrare possum vt contra quæ sentio, loquar. Verùm illa ipsa, quæ credit animus, verbis lingua exprimit. Quam eius mentem, libertatemque orationis minimè mentientis cùm commendaret scriptura dixit, Et erat homo ille verus, irreprehensibilis. Intuere Abrahamæam cognationem, Isaac Iacob filij contemplare successionem, illi non tam conditione sanguinis quàm genere pietatis succedentem. De illis testatus erat his verbis Deus, Ego sum Deus illorum. At hic est eorumdem proles legitima. Nam quod inquit, *Neque enim mentitus sum verba sancta Dei mei*, Vidistin quais erga Deum caritate exardescat? quemadmodum sibi quouis loco vendicet Deum? Ergo eius laudibus prosequere veritatem, quæ elucet vbique, & quanto erga Deum studio formet orationem cognosce.

Quæ enim fortitudo mea, vt sustineam? aut quod tempus meum, vt susserat anima mea? Sed Aquila, Et qui finis meus, vt patienter agam.

Numquid fortitudo lapidum, fortitudo mea? aut carnes meæ sunt æneæ? POLYCHR. & OLYMP. Siquis mihi, inquit, homini onerato ærumnis grauiter succenseat, scilicet hominem me esse cogitet, & à lingua, vi cogente ægritudinis huiusmodi verba dimitti; ideò quod sine dolore vllo hæc ipsa mala ferre non possum. Nam corporis imbecillitas morbo planè concedit. Num ego, inquit, aut doloris sensum amisi, aut verò lapideus, æneusue sum, an non humana carne conuestitus? An breuis mea hæc est calamitas? Nemo igitur mihi mærenti & liberationem malorum postulanti indignetur. CHRYSOST. Quibus tandem egomet viribus polleo, vt tantis ferendis malis par sim? Ergo tolerantia illa non à robore corporis. Sed pietatis ac timoris Dei manabat. Alioqui sibi ipse manus attulisset. Nunc verò rem omnem non suæ audaciæ, sed precationi permittit.

An non in ipso confidebam? adiutorium autem mihi abest, deseruit me miserecordia: visitatio autem domini despexit me. Et corporis quidem calamitas est huiusmodi. Quod autem animum ægritudine lacerat maximè, illud est videlicet, Quòd ex his malis facere coniecturam licet, me à Deo, qui mihi præcipuè cordi erat, in quo spes meas omnes collocatas habebam, prorsus esse derelictum eiusdemque visitatione ac miserationibus planè nudatum. Atque ea re Iustus angebatur vehementissimè. Id enim secum ipse expendat vnusquisque, quantus eius hominis sit mœror, qui cum diuino sit amore sauciatus, à Deo, quem vnum optat, desertum se tamen esse suspicetur. Etenim, si nec viuendum sibi esse amplius putant ij, qui mulierum amoribus exulcerati, ab illis ipsis contemni se animaduertunt, quæ res amatoribus ægritudinem adfert intolerabilem: animæ, quæ erga Deum caritate vulnerata est, quanta fuerit ægritudo, si non amplius eum sibi adesse arbitretur? Mox suas subiungit acerbitates, ex quibus à Deo se despectum esse suspicabatur.

Non respexerunt me proximi mei, sicut torrens deficiens, aut sicut fluctus transierunt me. POLYCH. & OLYMP. Primùm me Deus, inquit, deseruit: deinde in eam sum coniectus ærumnam, vt ope etiam spoliatus sim amicorum, nec me vlla cognati ac propinqui humanitate comprehendant. A me namque deiiciãt oculos, neque me ob ea, quæ peccaui, sed ob ea, quæ patior, execrantur. At verò torrenti se comparat propter superioris vitæ statum affluentem. Nam torrentis ea est natura, vt hieme quidem fluat, & aquis modò redundet, modò exinaniatur, vt alueus tantummodo squalidus relinquatur: fluctus etiam talis est, vt nunquam maneat idem, sed interdum sublimis efferatur, atque turgescat, nonnunquam verò deprimatur, abeatque in spumam. DIDYMI. Et verò qui amici duntaxat videntur nec sunt, dubiis temporibus facilè declaratur, eosdem, & mentitos esse, ac specie tantum amicitiam ostentasse. Propter inconstantiam verò atque perfidiam, torrenti ac fluctui eorum comparatur similitudo. Vt enim torrens nati-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ui, ac perennis fluuij speciem præbet, ac sicut fluctum, cum sublime se tollit, nunquam deiectum iri rudes arbitrantur: sed tamen & torrentem squalor ac siccitas aperte indicat, & fluctum tranquillitas: sic qui assimulatæ amicitiæ specie fallunt, hos temporis procella facit insignes, & quantoperè veris amicis aduersentur, prorsus ostendit. Nam qui amicitiæ ac virtutis tuentur iura, constantiam & perpetuitatem seruant in eorum, quos diligunt amore. Hanc in vtraque retinent fortuna, amicitiæ definitionem nequaquam peruertentes. Quod ipsum haud mirum videri debet, quandoquidem ipsis inimicis officia præstant caritatis, cum iis, quibus odio sunt, pacem habent. At improbi ad certum quoddam tempus, id quod sunt, occultant; in rebus autem afflictis amicorum palam cernuntur, amicitiæ larua detracta. Nempe igitur hoc ipsum tunc Iobo vt magis eius probaretur virtus, euenit. Aut eam etiam ob rem fortasse quia is, qui ad pœnam Iobum depoposcerat, id subiiciebat, suadebatque amicis, vt commoti * vehementius ipsum despicerent. Tristibus verò temporibus amicorum absentia, perquàm solet esse acerba: quam cum Dauid ferre cogeretur, canebat, Considerabam à dextris, & respiciebam, & non erat, qui agnosceret me; ac rursus grauiter lamentans aiebat, Obliuioni traditus sum, tanquam mortuus à corde: factus sum tanquam vas perditum. CHRYS. Et id quidem diuinæ derelictionis est opus, cum ii, qui viuunt ærumnosius, à domesticis ac necessariis negliguntur. Vbi enim à quopiam Deus recesserit, eumque suo auxilio spoliarit, cunctæ res in illum miserum, arma atque odia conuertunt. Qua demum igitur ipsi ratione eiusmodi exprobratis homini, cuius vita tantis est oppressa malis? cui à re nulla quidquam præbetur solacij? qui idcirco ægritudine exeditur ac contabescit, quia rerum omnium status aduersus eum nec opinantem obsedit?

Si verbis, &c. vide &, ad Iobum referatur, existit hæc altera & fortasse probabilior, interpretatio, vt Iobi aspernarētur ærumnas.

Qui verebantur me, nunc irruerunt in me. Hoc certè multò atrocius insultare iacenti. CHRYSOST. & POLYCH. Sed quid dico me à proximis haberi ludibrio? nempe ij meas ærumnas cruentarunt, quibus paulò antè erat nomē meum terribile & horrificum. DIDYMI. Fortasse his verbis accusat amicos. Nimirum caussæ ignari ipsi malorum, ista vestra oratione mihi imminetis audacius, qua cum me antea veneraremini, planè abstinuistis. Est illud quoque verisimile alios item complures in eiusdem calamitate insultasse.

Sicut nix & glacies concreta, liquefacta orto calore, non est agnita, id quod fuit: sic ego derelictus sum ab omnibus, perij autem & exul de domo mea factus sum. CHRYSOST. Id est, superioris fælicitatis nec moniméta vlla, nec vllæ extāt reliquiæ. OLYMP. & DIDYMI. Verùm quemadmodum nix & glacies, dum calore liquefacta dilabitur, ancipitē locum relinquit, nullo facto vestigio. Itaque qui mihi ob generis propinquitatem misericordiam tribuere debebant, ij me pro nihilo putarunt, & quod anteà latebat, calamitas patefecit, eos scilicet adumbratam, simulatamque amicitiam coluisse. Est etiam quid asperius. Nam qui me anteà reuerebantur, cultuque & obseruantia dignabantur, in meas nunc iidem miserias insultant. Illud autem, *Perij*, ad vulgi dictum est opinionem, cunctarum rerum amissionem exitium existimantis. Illud quoque, *Exul factus sum*, huic par est, Cum omni domo funditus interij.

Videte vias Thæmanorum, qui semitas Sabæorum intuemini, & confundentur qui in ciuitatibus & pecuniis confisi sunt. OLYMP. Alius quidam interpres eadem his verbis expressit, Respiciunt in vias Thæman: itinera Saba expectant sibi ipsis. Eos igitur, qui diuitiis ac potentia gloriantur, hortatur vt in earum rerum natura ne sperent incerta. Qui animum, inquit, intendunt in vias Thæman & in semitas Aethiopum: Saba enim Aethiopes sunt. Ergo hoc dicit, Qui cum hoc hominum genere mercaturam ac commercia exercetis, atque inde compendia expectatis, pecuniis atque opibus ne confidite. Nam qui rebus huiusmodi spe atque animo incubarint, turpitudinem ac dedecus vitare non poterunt. Ponit autem loca in conspectu ac regiones, quæ quondam beatæ fuerunt, tunc verò desertæ, ac ruina collapsæ. Hûc igitur admonet conuerrendum aspectum, nec fugacibus diuitiis esse fidendum. Siue igitur hoc, siue illo sese res modo habeat, nempe eos, qui

qui intuentur, ac cernunt, id est, qui res intelligentia & cogitatione exquirunt, commonefacit, vt in fortunarum possessione, atque potestate spem minimè ponant. Hæc autem eò dicit, vt suggerat amicis, ne præsentibus bonis insolenter elati, illum despicatui habeant, quod ad summam inopiam deuolarit. Vestrarum rerum vobis veniat in mentem. Cumque sit ratio temporis consequentis incerta, omnium par est conditio.

Verumtamen etiam vos insurrexistis in me immisericordes. DIDYMI. Atqui nec eum, qui sua culpa est irretitus ærumnis, quis admonendo obiurget, idque non absque ratione consilij. Neque enim vt obiurget, hortanti propositum est, sed multò maximè vt ad virtutem, fortiterque ferendum cohortetur. Id enim dicere, Quamobrem peccasti? auget potius quàm leuet ægritudinem. Verùm enim omni miseratione abiecta, ideo amici Iobo acriter imminebant, quia totius mali caussam ignorabant. Ita, qui nulla erat reprehensione dignus, reprehendere conabantur. OLYMP. Esto, inquit, fuerint mei illi ipsi sane aspernati, quid tandem fuit, cur amici mei, cum illis propinquis conspiraretis? ac me tanquam impium idcirco condemnaretis, quia corporis luem estis intuiti? Nam ob id ipsum & me verbis male accepistis, & immaniter incessistis. CHRYSOST. Id est, nullo communis doloris sensu susceptо, refellendi studio accusatoriè, quæ me vrunt, mala conuiciis vehementius inflammastis, cum consolatione à vobis eadem leniri oporteret. OLYMPIOD. Adhæc Iobus præstantissimum ac philosopho eoque homine, qui Deo carus est, dignum consilium explicat, oportere eos, qui alienas calamitates contuentur, vereri, ac pertimescere. Addit enim;

Quare intuiti meum vulnus timuistis? CHRYSOST. Videte inquit, ne istius immanitatis à vobis pœnæ repetantur. Nam, si nihil aliud, si non amicitia, si non mea in omnes beneficentia, si nihil vos denique aliud ad facilitatem traduceret; vel ipse vulnerum meorum aspectus lenitate atque æquitate vestros animos imbuisset. DIDYMI. A suis rebus sumpto argumento, diligentissimè sanctus hic suos necessarios curat, atque ad saniora consilia deducit; idque molitur ex anticipata in eorum mentibus notione, suasionis ducto principio. Nam, si omnis, qui peccat, veratur ærumnis, atque ob scelera illas sustinet, neque est quisquam mundus à sorde: igitur & vobis metuēdum est, ex nostro vulnere illato terrore.

Quid enim? numquid aliquid vos rogaui, aut vestra fortitudine indigeo, vt saluetis me de manu hostium, aut de manu potentium liberetis me? CHRYSOST. Vtrum vllam vobis, inquit, aliquando molestiam exhibui? aut vos leuiter vnquam offendi, vt me tàm crudeliter tractaretis? aut etiam suasi vobis, vt aduersus hostes meos supperias mihi ferretis? aut verò vobis ipsis supplex fui, vt ad meam solandam inopiam vestras opes conferretis? Verumenimuerò nec vestra prius opera indigui, neque nunc egeo. Ipsi vestra sponte consolandi caussa venistis: cur ergo inimicorum officia vsurpatis?

Docete me, ego obmutescam: si quid erraui, dicite mihi. POLYCHR. Si in iis, quæ adhuc à me dicta sunt, quidquam mendacij residet, ostendite, nimirum silebo: measque ipse contumelias, ob quas grauis alicui fortasse fui, mente pertractabo, arguite me, & ego tacebo: si opinionis errore inductus mortem expeto, ipsi docete. An non acerbæ, minimeque ferendæ ipsæ calamitates? An non optabile cruciatibus liberari? CHRYS. Quòd si quippiam à me peccatum videtur, id mihi prorsus subiicite. Neque enim ij poterant aperta Iobo crimina vlla obiicere; coniectura illa tantum quærebant. Nam de vita, quam virtus commēdabat, dubitari non poterat. Eandem nihilominus è virtute non agi, è suppliciis ipsi illi coniecturam capiebant. DIDYMI. Ac nimirum summa animi lenitate rationem eos docet, quemadmodum apud mærentes, & in sordibus iacentes, vti deceat orationē. *Docete*, inquit, *me*, id est, docere debetis, non arguere importunè; nisi siquando est increpatio adhibenda, in quo illud Apostoli custodiendum est, Argue, increpa, hortare, in omni longanimitate & doctrina.

Sed vt videtur, verba veracis mala sunt. OLYMP. Tanquam si diceret, Grauis multis accidit veritas; hoc ipsum vobis euenit. Idcirco mea ipsi verba, quamuis

vera sint, tanquam flagitiosa, ac nullius precij tamen repudiatis. IVLIANI. Aut etiam ad hunc modum commentari licet, Quando auxilium cunctatur diuinum, licet vera quis dixerit, nulla ei tamē fides habebitur ab auditoribus. Neque verò mihi vobiscum par potest esse contentio, ipsa me refutāte calamitate.

Neque enim à vobis robur flagito, neque redarguitio vestra cessare me faciet à verbis, neque loquutionem verbi vestri sustuleram. Verumtamen in pupillum irruitis, & insultatis in amicum vestrum. CHRYS. Haud vestræ opis, inquit, indigeo, ne mihi obsecundetis, nec ad me confirmandum gratiæ causſa quidquam loquamini. Immò verò libera mihi oratione obsistite, neque enim vestras ego refutationes reformido, neque in vestra oratione acquiescam; præsertim cùm omni me culpa conscientia liberet. Singulis igitur verbis vestris resistam: nec quidquam despero mihi adiudicatum iri victoriam. Illud etiam mihi intellectum est, idcireo me à vobis nullam interim amicitiæ, nullam calamitatis rationem ducentibus, asperè probris vexari; quoniam omni me diuina ope orbatum esse arbitramini; nec mentes vestras aut amicitia, aut ipsa inflexit ærumna. Sed tamen ego, quamuis ipsi in aduersariorum meorum castris consistatis, haud pugnā detrectabo; quin etiam pedem contrà conferam, & meam causſam tuebor: nec enim cuiusquam mihi rei sum cōscius. DIDYMI. Et hoc fortitudinis est. Plerique enim eorum, in quos incurrunt ærumnæ, molestis auditis sermonibus, deiecti sunt. Hic verò sanctus neque reprehensionem amicorum, neque eos, qui per iniuriam ab illis iactabantur sermones, æquo sibi animo ferendos putauit. Nec verò hæc ideo à primo pati noluit, quòd ad eius mentem commouendam vim vllam haberent; sed ea re potissimum, vt insanam illorum increpationem, ac stultam reprehensionem, quam aduersus eum meditati fuerant, palàm comprobaret. Dicit enim. *Non me cessare faciet redarguitio vestra.* Sermo enim, qui sine opere profertur, nec constans est, nec fide dignus. Quòd si temere nec verè promatur, est item imbecillis. Quamobrem cùm eiusmodi sit à vobis vsurpata reprehensio, haud veros meos sermones prohibebitis, neque offendetis hominem vestræ orationi libenti animo assentientem.

Nunc autem intuitus in facies vestras, non mentiar. OLYMP. Id est, ingenue, quod verum est, eloquar, nihil subueritus, nullo rubore suffusus. DIDYMI. Idipsum quod dicitur, doctrinam habet, absentium famæ nequaquam esse obtrectandum; sed coram, quæ opus sunt, dici oportere. Dictum est enim, Ne detrahas, nec libenter audias detrahentem. Illud verò libertatem quandā orationis ostendit egregiam, *Non mentiar.* Nam & huius est illud Pauli simile, Veritatem dico in domino; non mentior.

ἐκ πάλιν τῷ ἀνδρὶ σωιῆς χάδι. quæ verba puto à Catenæ auctore intexta; quoniam nec exponuntur.

Sedete iam, & non sit iniustum * *ac rursum cum iusto congredimini: non enim est in lingua mea iniustum. An non fauces meæ meditantur prudentiam?* OLYMP. Vos ipsos de mea controuersia iudices sumo; vestra iusta suffragia imploro. Nec enim quidquam vos iniusti dicturos esse confido, nec vestros puto, aut stultos aut futiles futuros sermones. Hæc autem dicit, vt ad diligenter inquirendum illos ipsos prouocet. POLYCHRON. Perinde vt si diceret, sermonum, qui à me vobiscum habebuntur, iudices ipsi adestote; dummodo ius calculo moderetur. A vobis sit initium; ad refutandum descendite; ad verborum meorum reprehendendam veritatem aggredimini. DIDYMI. Elegantiam hæc quandam habent pari maque animum, & inquirendi cupidum adferri oportere. Huc enim illud, *sedete*, refertur. Dictumque est alibi, Priusquam exquisieris, ne conqueraris. Magnum verò est id, quod attexuit, *ne sit iniustum.* Haud enim paruum est, in sermone minimè labi. Postquam verò cohortatus est amicos, vt in illum inquirerent diligenter, quod ipsum verbis illis apertè significauit, *Sedete iam, & non sit iniustum.* verba libertatis & grauitatis plena vsurpat. *Non est enim in lingua mea iniustum.* In quo tacitè illorum quam de ipso animo imbiberant opinionem, labefactat: sic enim opinabātur, ob sua scelera Iobum in illis malis volutari; illudque subindicat, non cum homine stulto iis agendum esse. Hac enim ratione ad eius causſam

causſam prudenter, sapienterque cognoscendam illos erigit. OLYMP. Quasi igitur illis iam pro tribunali sedentibus, verborum suorum Iobus instituit defensionem, suamque ex hac vita migrandi cupiditatem vacare culpa, duplici ratione confirmat. Primùm quod vita hæc fragilis vndique est obuallata periculis. Deinde, quod communibus periculis, contentionibusque sepositis, ipse præcipuis quibusdam est irretitus ærumnis, quem interim huius communis vitæ exercet improbitas, dicitque;

CAPVT VII.

An non tentatio est vitæ hominis super terram, & tanquam mercenarij quotidiani vita eius? aut sicut seruus timens dominum suum, & consequutus vmbram? aut tanquam mercenarius expectans mercedē suam? An non vobis videtur, inquit, cunctorum mortalium vita tēntationibus esse atq; ærumnis referta? Quilibet autē homo ad diurnum mercenarium, qui totius diei labore conficitur, vt exiguum quid ferat, habere similitudinem? aut eum imitari famulum, qui herum veretur, ac vix pusillum nanciscī potest laxamenti? aut denique eius mercenarij similis, qui tametsi diurnam minimè locarit operam, mercede nihilominus ita conductus est, vt nisi post multos labores, nulla ei merces persoluatur? POLYCH. Angoribus & difficultatibus vitam hanc esse confertam & tanquam cum mercede conductum de vita sua laborare vnumquemque dubitari non potest. Aliter enim agricola cibum sibi quærit; secus is, qui in sordibus versatur artificiis, alia item ratione ij, quorum est ampla dignitas. Nullus est denique mortalium, qui vitæ necessitatibus non inseruiat. Quinetiam dum vitam cum timore traducimus, nequidquam à seruis differimus. Siquidem pauper potentiorum timet rapinas, ij verò, quorum est conditio honestior, maiorum cupiditatem verentur, & hi dominantium publicationes, proscriptionesque bonorum. Reges verò partim tyrannidem, alij insidias pertiment. Vt igitur seruo aduersus Domini morositatem, est in vna nocte perfugium, sic miseriarum, quibus humana vita affligitur, est in vnica morte liberatio. Nam, cùm dixit, *vmbram consequutus*, pro vmbra, mortem ac requietem intellexit. CHRYS. Nititur his verbis ostendere, tùm laboriosam, tùm breuem esse hominum vitam, dicitque, Num laboribus tantum, non item periculis est hominum vita circumuallata? Nēpe videtur is mihi de seruo fugitiuo præ formidine ob fugam semper æstuāte induxisse sermonem. Id enim declarat illud, *vmbram assequutus*, id est, qui non præsentia tanquam præsentia propter metum opinatur, quæritque tenebras ad obliteſcendum. Ac si tentationum locus est isthæc vita, qui fieri potest, vt, qui in tentationum loco versetur, sit à tentationibus immunis? Quocirca in iis, quibus ego affligor, malis esse, non iniustitiæ tantum culpa, sed naturæ etiam necessitate contingit.

Sic & ego sustinui menses vanos. Sic, inquā, in ærumna, in metu. Hoc autem non de vniuersis hominibus, sed de seipso loquitur. OLYMP. Hoc concluso, vitam hanc improbam, & ærumnosam esse, ad ea, quæ illius propria sunt, delabitur oratione, ac dicit; Ego de iis sum vnus, qui spiritum huius vitæ anxium hauriūt, ac perdiu tabesco ærumnis. Nam id significat, *Menses vanos.*

Noctes autem dolorum datæ mihi sunt: & cùm dormiero, dico quando erit dies? Aquila autem & Theodotio, Quando surgam?

Cùm verò surrexero, quando vespera? plenus autem sum doloribus à vespera vsque manè. Si mea, inquit, mala auctis scire, hæc sunt, Noctes, quæ sunt ad quietem tributæ mortalibus, mihi sunt videlicet peracerbæ, ipsumque solem intueri peropto, vt à die aliquid mihi fortè solatij adsciscam. Verùm, vbi dies illuxit, paribus affectus cruciatibus, nocti rursus præstolor: qua ipsa appetente, in lucem vsque doloribus exedor. CHRYS. Et noctis intolerandam perpexisti acerbitatem, nouam illam quidem & insolentem, atque hominum opinione longè superiorem. Hominibus enim reliquis omnibus, etiamsi infinitis premantur ærumnis, quamuis vinclis teneantur constricti, licet lue corporis contabescant, licet afflictentur inopia, licet morbo laborēt, miseriisque exercitentur; nox nihilominus aduentans medicinam affert malorum, & corpus quidem à laborum molestia vindicat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat, animum verò relaxat à curis. Iobo verò nox ipsa erat pro portu sepulus, pro medicamento vlcus, pro solatio cruciamentorum additamentum. Nam, quo tempore cæteri mortales trãquillitate fruuntur, tunc in ipsum tempestates formidolosissimæ concitabantur, nitebaturque ad summos cruciatus diei quasi fluctus subterfugere: sed tamen in noctis procellas turbulentissimas, in turbines, in demersa saxa ac petras abditas incidebat. Ac rursus, cùm se ad lucis fluctus reciperet, atque id quod aderat, illi molestiam exhiberet, eius, quod aberat cupiditate flagrabat. Ita confectus doloribus temporis interualla vrgebat. Quapropter in huius recentis mali narratione, sic ille exclamabat, *Cùm dormiero dico, quando dies erit; cùm verò surrexero, quando erit vespera?* quid ita, amabo te? Nam, cum luce noctem expectas, næ tu rectè facis; cum ille det cunctis mortalibus diurnorum laborum immunitatem. Verùm, cum ad noctem peruenisti, quæ tranquillitas, quæ molestiarum solutio, quæ curarum solet esse relaxatio; quid rursus diei expectatione torqueris? Scilicet huiusce rei mihi causssam expone. Quia die est mihi nox ipsa atrocior. Tantùm enim abest, vt vllam mihi immunitatem tribuat molestiarum, ipsas iritat asperius, ad eam rem terroribus quoque ac perturbationibus incitatis. Quod ipsum est ab eo his verbis expositum, Terres me in somniis, & in visionibus timore percellis. Perterrefiebat enim, terribilibus sibi secundum quietem visis obiectis: & in metu quidem versabatur maximo, stuporéque perculsus incredibili exhorrescebat; &, quæ cæteris nox data est ad requietem, huic amplificatrix erat acerbitatum.

Macteratur autem nunc corpus meum in putredine vermium, liquefacio autem glebas terræ de sanie radens. Olymp. Vtinam, inquit, ad doloris metas hæsisset ærumna. Nunc sator & procreator ipse sum vermium, qui meum corpus absumunt: quem autem tabificum profundo cruorem, adeo vim habet immanem, vt, si quando me fortè testa defecit, ad excipiendam saniem terræ glebas adhibere voluero, vel ipsas glebas liquefaciat. Chrys. Dum ait glebas sanie deliquescere, hoc ipsum mea quidem sententia ostendit, tanta se inopia atque ærumna laborare, vt non amplius testa sed gleba abstergere saniem cogeretur, omnique conatur loco amicis suis tum fortitudinis atque constantiæ exemplum edere, tam eam opinionem eripere, quæ illorum animum occuparat, quod ob suum scelus in calamitatem illam incurrisset, vultque eos hoc planè intelligere, haud eius tantam esse nequitiam, vt tãto foret multanda supplicio. Etenim oportebat eos, suarum rerum & actionũ cogitatione susceptã, de Iobi vita iudicare. Illi enim, qui nunquam intermittebant dolores, illa sanies, illi vermes nempe inuicti animi virtutem testificabantur. Polychr. Nimirum igitur, & vt simpliciter dicam, graue est exulcerari; grauius autem, vermes è viuo corpore redũdare, & calamitosi corpore pasci. Ergó, cùm exempla subiicit, cùm odoris fœditatem, cum vitæ tædium, ac satietatem, nihil quod magnum sit, prætermittit. Quanquam est illud maius, quòd corpus suum non solùm à vermibus exedi cernebat, verùm etiam illud ipse sumpta testa perfricabat, sibique erat ipse carnifex, & glebas liquabat, neque poterat terra defluẽtem tabem sustinere; verùm tanta lues erat, & corporis vniuersi corruptio, vt multa sanie glebas molliret, atque dissolueret, quæ quidem humore illo perfusæ cœnum imitabãtur: ita non ægrotanti modò, sed spectantibus etiam erat morbus ipse intolerabilis.

* *Augustin. in Iob, Exilior.*

Vita autem mea * *velocior est loquela.* Alij, Cursore, interpretati sunt,

Perij autem in spe vana. Symmachus autem, dies mei consumpti sunt, cùm non sit spes. Olymp. Cùm suas interim commemorasset calamitates, addit ad extremum, ipsius vitam tanquam cursorem properare ad metam, nec ad spem meliorem quidquam afferre. Id enim valet, *in spe vana.* Chrysost. Sed fortasse illud, *Vita mea velocior loquela*, ad fluxam vitæ conditionem potest pertinere, quæ minimè consistat, sed quædam quasi loquutio dilabatur, & euanescat. Quamquam ad ægritudinis etiam referri potest vim incredibilem, atque ad graues difficultates, quæ propius aberant ab interitu. Illudque *velocior cursore*, hanc commodam habet expositionem. Vt enim cursores, antequàm insistunt, resiliunt; Sic

Sic & gloria non antè accessit, quàm auolauit. *Perijt autem*, inquit, *vita mea in spe vana.* Cur tandem? quoniam miserè sum labore vexatus, nec vllam tamen mercedem tuli. Quia sum in ærumnis, nec probabilẽ vllum exitum video. Posteà ab amicorum disputatione ad precationem traducens orationem, ait;

Recordare igitur, quia spiritus est vita mea, & non amplius reuertetur oculus videre bonum. Olymp. Eiusmodi precationem Dauid adhibuit, cùm duceret, Dimitte mihi, vt refrigerer, priusquam abeam; & amplius non ero. Chrys. & Polychron. Vide, quemadmodum nunquam Iustus è rectè factis sibi salutem quærat; sed quoniam est eius vita breui spatio circumscripta. Hoc enim loco, cum dicit, *Spiritus*, respirationem hanc, quæ sensu percipitur, & spiritum hunc, quem respirando ducimus, intelligit. Simile huius est illud apud Salomonem; Quia spiritus in naribus vita nostra. Quod verò Iobus dicit, est eiusmodi, Memineris esse vitam hominum dissolubilem, à qua cùm nos mors ipsa abstraxerit, illius reuocandæ omnis est nobis præcisa facultas; nec datur, vt huius vitæ bona intueri, atque vt iis frui possimus.

Non circumspiciet oculus videntis me: oculi tui in me, & vltrà non sum, tanquam nubes expurgata de cælo. Polychr. & Olymp. Subitos mortis casus his verbis declarat. Sæpenumerò, inquit, acciderit, vt, dum in me fortè quispiam figit obtutum, abeam ipse atque decedam: estque ita vitæ nostræ volucris exitus, vt qui nos hodie viderunt, eras non sint visuri omnino. Siquidem solo tuæ voluntatis nutu, vno oculorum coniectu, cùm me non amplius in vita morari volueris, statim interimes. Hæc enim est his verbis; *Oculi tui in me, & vltra non sum*, subiecta sententia; disiectæque nubis, & quæ nusquam consistit amplius, similis sum. Id Symmachus aptioribus verbis illustrauit ad hunc modum, Sicut consumpta nubes recedit.

Si enim homo descenderit in infernum, non amplius ascendet, neque reuertetur amplius in domum suam, neque cognoscet amplius ipsum locus eius. Chrysost. In hoc maximè iustum hunc admirari debemus, quòd, cùm nihil de resurrectione percepti haberet, tantùm nihilominus roboris, atque virtutis ad cruciatus perferendos adhiberet. Nam nihil eum de regenerationis mysterio enucleatè didicisse, vel hinc constat. Negat enim ei, qui semel ad infernas sedes descenderit, in vitam redeundi, domumque suam reuertendi datum iri aliquando facultatem; sed neque eum consequentis temporis excipiet memoria, iam è viuorum cœtu abreptum. Nec verò fieri potest, vt, qui semel extinctus est, reuiuiscat. Didymi. Alij quidem sentiunt haudquaquam tolli his verbis à Iobo resurrectionẽ mortuorum, sed hoc doceri, esse vitam hominum caducam: adhæc eum, qui semel est hac vita functus, ad illam ipsam mortalem non amplius rediturum, neque vsitata eius munera exequuturum. Quare illa verba, *Non amplius ascendet* ex inferno, cum iis connectunt, *In domum suam*; ac si diceret; Reuocabitur quidem ad vitam, sed tamen domum suam minimè reuertetur. Verùm, licet hæc sit probabilis interpretatio, est nihilominus prior illa verior. Quòd reipsa resurrectionis arcana Iustus ignorarit. Quò admirabilior is etiam videri debet, quandoquidem, cùm nihil eiusmodi speraret, virtutis tamen numeros omnes tàm perfectè absoluerit.

* *περιγραφήσει.*

Dixi, quia consolabitur me lectus meus. Symmachus, * Mitigabit. Verùm Theodotio; Congestabit me in * meditatione mea lectus meus.

* *ἀδολεσχίᾳ*

Exterres me insomniis, & in visionibus stupefacis. Chrys. Quod Iobo contigit, nulli id præterea euenit, vt non solum, nullum à nocte diurnæ calamitatis haberet alleuamentum: verùm etiam terribilia noctis spectra vim malis nouam afferrent. Nam de malis grauioribus, quæ illi oriebantur è somniis, vel ipsum audi, *Cur me*, inquit, *exterres insomniis, & in visionibus meis obstupefacis?* Quis ita ferreus, ita sit adamantinus, vt tantis tolerandis acerbitatibus, par esse possit? Nam si per se singulæ sint intolerabiles: in vnum coeuntes vniuersæ, tute cogita, quantam vim habeant ad perturbandum. Sed tamen hæc ille sustinuit omnia, nec quidquam in iis, quæ acciderunt ei, peccauit labiis suis: quamuis malorum

in sacris literis vsurpatur nonnũquam pro acri cogitatione, atq; meditatione: tametsi alia sit eius nominis peruulgata notio.

nulla esset intercapedo, nullum interuallum: quamuis iis dies noctesque vehementius vrgeretur. Taceo de diurnis ærumnis, quarum nec in noctis præsidio vllam reperiebat immunitatẽ. Idcirco aiebat; *Me in visionibus stupefacis.* Aio ipsum tempus quietis & laxamenti, cùm ad meas ipse ratiocinationes paululum exerceri voluero, & partem somni & quietis capere, tum demùm mihi esse somniorum terrore infestum. Quod physica ratione profecto iis accidere solet, qui quidpiam grauius sunt die perpessi. Id quod sapiens confirmauit ecclesiastes, cùm dixit, In multitudine tentationum aduenire insomnium. Id etiam ad veritatem valde propendet, à diabolo fuisse terribilia visa illa oblata, vt & metum Iobo inferret, & eum in quiete turbaret. Verùm, cùm nondum esset beato huic exploratum, à diabolo se esse expetitum, tùm hæc, tùm cæteram turbam malorum, auctore & duce Deo, in seipsum irruere arbitrabatur: & illa tamen omnia agebat ac moliebatur diabolus. Nec enim ei Deus mali quidquam inuexit. Verùm omnis calamitatis diabolus princeps fuit & architectus.

Liberabis à spiritu animam meam. Liberabis, est pro, Libera. Verùm Aquila, Eligit suspendium anima mea.

A morte autem ossa mea. Symmachus, Et mortem propter ossa mea.

Non enim in æternum viuam, vt sufferam. OLYMPIOD. Hæc mea est supplicatio, Accipe animam meam, & illata morte, à dolore libera, vt, qui hoc tempore crucior, in posterum quietè & placatè viuam. Nihil igitur, quod sit æquo tuo decreto indignum contendo, domine: nempe me mortalem, non immortalem procreasti. Ergo mihi mortem adfer. CHRYS. Me inquit, interime. En tibi verba atrocia. Sed tamen quid habent atrocitatis? calamitatem exponit, mortem exoptat. Nihil, inquit, ago iniusti, si, mortalis cum sim, interitum expeto. Id quoque Moyses his verbis precabatur, Si hoc mihi facturus es, interfice me. POLYCHR. Dum Iobus, inquit, *Liberabis animam meam à spiritu*, aut ipsum dolorem, & ægritudinem spiritum videtur dicere, aut verò respirationem & anhelitum hoc ipso declarat nomine, quę quidem respiratio à functione muneris, quod præstat corpori, simul cum animo absoluitur. Denique excessum è vita precatur, atque eius doloris, qui ad ossa vsque peruaserat; liberationem in morte, id enim valet, *A morte.*

Recede à me, vana est enim vita mea. Symmachus, Quia vanitas sunt dies mei. Quidam autem alius, Vapor sunt dies mei. OLYMP. & POLYCHR. Desine mihi, inquit, plagas infligere, in vitæ vanitate degenti, necdum partem vllam securitatis adepto; quia planè me vires deficiunt, nec robore sustentor vllo. Hoc enim indicat, Vana est vita mea. Huiusmodi preces Deo Dauid adhibebat, Amoue à me plagas tuas: à fortitudine enim manus tuæ ego defeci. Mos enim hic sanctis fuit, plagas, quas acceperũt ab hostibus, Deo acceptas referre; quòd eas & depellere possit, & permittendo haudquaquã prohibeat. Nec enim alium nouimus, inquiunt, in tuo arbitrio ac potestate cuncta vertuntur.

Quid enim est homo, quia magnificas eum; aut quia intendis animum in eum; aut visitas eum vsque mane, & in requiem iudicabis eum? OLYMP. Tùm humanæ naturæ humilem conditionem, tum Dei erga homines prouidentiam adhibet ad supplicationem. Quid inquit, est homo, si per se ipsa eius spectetur natura? prorsus nihil: quanquam ipse pro tua erga hominum genus eximia benignitate mirifice illum ipsum extulisti, & in eo obtutum defigis, & quotidianas eiusdem rationes, atque actiones accuratè cognoscis. Id enim significat, *Mane.* Et sanè vel hac vna re hominis præstantia, quam à Deo adeptus est, declaratur; quod eius vindex, & vltor Deus est. Prorsus dignus, inquit, est homo, qui pœnis à te coerceatur, & qui in tua cogitatione versetur. Quod enim pœnas ab eo expetis, illum ipsum aliquid esse certo est argumento. Vel, *Visitas eum*, id est, illi opitularis. Verba, quàm varia & quantum lenitate, tum dolore temperata sint, animaduerte. Mihi quidem certè à cruciamentorum magnitudine verba hæc elici videntur. Quid autem sibi vult, *In requiem iudicabis?* Pro illo est, Mori iubes, & in quiete considere. Quandoquidem igitur iudicio, decretóque tuo quies danda est homini, atque ei via munienda est ad vitæ exitum, ne longius meos duc cruciatus, ideoque addit;

Quousque non sinis me, nec dimittis me, donec deglutiam saliuam meam in dolore? Haud ab irato animo & rebus aduersis succumbente huiusmodi verba proficiscuntur. Verùm hoc tantum supplex scire auet, quàm diu sit illi in cruciatibus manendum; vtrum, quoad nulla ei fuerit amplius spuendi, loquendiue facultas? POLYCH. Ergo quàm breuissimum mihi spatium ad animi remissionem concede, ac me solue doloribus. Illud enim, *Donec deglutiam saliuam*, id quod solet accidere morientibus, sanè exprimit. Cum hoc illud Dauidis congruit, Dimitte mihi, vt refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero. OLYMPIOD. Illéque ipse, Quousque Deus irasceris? accendetur sicut ignis ira tua? Recordare, quæ mea substantia: non hæc succensens, sed supplicans promebat, videlicet, naturæque imbecillitatem ad supplicationem adiungebat; quod ipsum hoc loco Iobus facit, qui dolores suos non ad extremum vsque spiritum protrahi, sed paululum sedari postulat. Postea magis Deum deliniens, inquit;

Si ego peccaui, quid tibi possim facere? perinde, vt si diceret, Quamuis peccassem ipse, quid tibi tandem facere possem? præsertim cum peccatum meum in te conferri nulla ratione possit? Quid igitur mihi restat aliud, nisi vt ad tuas cõfugiam miserationes? Attende hominis demissionem. Similiterque facit, vt quilpiam pauper, qui omnibus, quæ sibi aderant, deuoratis, cum nihil ei superat præterea, commodanti, & à quo mutuum sumpsit, dicit, Quid tibi faciam? qua ratione nomen explicabo, quaue excusatione vtar? Hebræus pro illo, *Quid possum tibi facere*, habet, Quid te læsi? tanquam nihil possit nostrum peccatum beatæ illi naturæ officere, ac nocere.

Qui scis mentem hominum, quare me posuisti obloquutorem tuum? Sum autem tibi onus? OLYMP. Tenes tu domine, quem intimi hominum sensus latere non possunt, quàm sæpè me seruum tuum hæc patientem, & abiectum cum intuentur, impiè tuo obtrectant nomini, ac propemodum graui tibi sum oneri, cum grauibus de te sermonibus, ac maledictis caussam ipse adfero. Illud igitur, *Obloquutorem*, querelæ caussam cogitare debemus, quamuis de Deo nequaquam ipse quereretur.

Et quare non es oblitus iniquitatis meæ, & purgasti peccatum meum? Et hæc item verba ad supplicationem referuntur. Nam illud, Cur, caussa optandi, & deprecandi dici, iam sæpenumero ostensum est: siquidem illarum ærumnarum caussam Iobus perspectam habere cupiebat. Hæc autem est hisce verbis circunscripta sententia, An non homines benignitate complecteris? Annon perfacile tibi est errata cõcedere, atque eum, qui se scelere obligauit, à noxa liberare, atque integrum declarare? Quamobrem non ipse quoque ex tuæ bonitatis fontibus hauriam? CHRYS. Ac, si non mea, certè tua caussa id feciisses. Quid fuit, cur, cum magnus sis ipse, non conditionem contemptam meam aspernarere? Qua de caussa præterita pœna, culpas, & errata, quæ tua est humanitas, aut non contempsisti, aut planè deleuisti? Quasi ad calculos cuncta reuocares, sic à me eorũ, quæ peccaui, pœnas repetisti, idque perfecisti, vt ob nimiam libertatem dicendi, quasi graue onus incumbere tibi ipsi viderer, cùm maiora quædam, quæ communis conditio ferat, cum domino meo loquar, ac tibi obtrectare propemodũ videar, quod non sempiterna obliuione, si quid à me peccatum est, obliteraisti; præsertim cùm natura sim mutabili, proclíui, ac perinfirma.

Nunc autem in terram abibo, surgens autem manè non sum amplius. Et vitæ breuitatem in supplicatione intexuit, & quouis loco Deum excitat ad miserandum. Illud autem, *Surgens manè non sum amplius*, huiusmodi sententiam adfert, Non perinde, vt somnus est mors. Homines enim post somnum rursus surgunt de manè, & ad humanum conuictum se referunt. Qui verò semel mortuus est, neque exorientem expectat auroram, dum expergiscatur, neque hominum consuetudini & colloquutioni præstolatur. Quòd si vsque eò incõstans est vita mea, & ad interitum ruens, ac si paulò post morituras, nõ amplius ero quasi à somno

excitandus, cur hoc breuissimum vitæ spatium, non à supplicio vindicasti? Hæc autem non ideò Iobus loquebatur, quòd vlli culpæ esset affinis, sed quasi concessione vtatur, huiusmodi verba vsurpat, Quamuis culpam, inquit, minimè vitauissem, ego quoque cum aliis omnibus Dei benignitatem, atq; clementiam debueram tamen experiri. Ita Iobi voluntas atque sententia, religiosa, Deo grata, iusta, ab omni reprehensione vacua, ex omni parte sese planè ostendit, quam uis sermone is obscuriore vsus fuerit.

Protheoria Capitis sexti iusta Græcos.

Quæ à Iobo adhuc dicta sunt, refutaturus Baldadus, eum tanquam verbosiorem accusat in primis. Deinde ad Eliphazi rationem, orationemque delabitur, ob peccata ratus homines conflictari ærumnis. Verùm, cùm illud obiici sibi posse intelligeret, Esto, Iobus haud fuerit insons, cur filij communi sunt constricti supplicio? Hoc Baldadus antè occupat, aitque illos item suorum flagitiorum pœnas dependisse. Iustoque auctor est ad deprecandum Deum, eique physicis exemplis nititur persuadere, prorsus peccatis irrogari supplicia. Atque eodem, quo Eliphazus, est mentis errore abreptus, licet Deo patrocinari videatur. CHRYS. Nempe cœtus aderat amicorum, qui, communis doloris sensu assimulato, reipsa quæ hostium sunt, præ se ferebant. Et quidem iacéti acrius imminent, & vlcerum scindunt dolorem, cum alter alterius excipit orationem; nec Iobo spatium dant vllum respirandi liberum, multosque circulos nectunt, & versant orbes, ac molestam quandam choream conficiunt. Sed tamen quid Baldadus loquatur, videamus.

CAPVT VIII.

Vsquequo loquēris hæc? Spiritus verbosus est oris tui. OLYMP. Theodotio autem, Grauissimus, dixit. Verborum, inquit, turbam, in qua spem victoriæ collocatam habes, aliquando missam facito. Grauis enim, ac molestus es nobis; cum & verborum profluentia pugnas, & quæ nullam sedem, solúmue habent, loqueris. Adhæc Iobo tanquam inscitè nuganti indignatur, dumque Dei iudicium iustum obtrudit, illius se obstructurum os arbitratur. Sic enim Baldadus;

Nunquid Dominus iniuria afficiet iudicans? aut qui fecit omnia, perturbabit iustitiam? CHRYS. Vtrum non animaduertis in hac rerum vniuersitate quanta iustitia, quanta ordinis dignitas eminet? POLYCHR. & OLYMP. Neminem solet Deus iniuria indictáue caussa contemnere. Is, qui cunctarum rerum naturam ac descriptionem admirabili ordinis, concentusque ratione constituit ac designauit, & facilitate omnibus moderatur, nequaquam tua caussa æquitatis iura peruertet; neque te, contrà quam oporter, malis affliget. Ita sanctum tacite peruellit, tanquam suo scelere ac iure illa sustinentem, amiciq; superioris hic quoque animo imbibit opinionem, cùm nocentia & ærumnosa in culpam refert vniuersa. At illud etiam nosse oportebat, non facinorosis modo, sed frugi etiam hominibus, illa quæ ancipitem naturam habent, accidere solere, & iustum quidem tum esse admirabiliorem, cum in miseriis, doloribusque versatur. Sed, quoniam nullius peccati Iustum coarguere poterat, se conuertit ad liberos.

Si filij tui peccauerunt coram ipso, misit in manu iniquitates eorum. Verborum sententia est huiusmodi, Si nati, inquit, tui culpa lapsi sunt, an non iustam pœnam tulerunt? Illud, *Coram ipso*, idcirco dixit, quia Deum nihil latere potest. *In manu* autem id est, in actione: id enim dicit, eos suarum actionum mercedem tulisse, Deoque suorum facinorum pœnas interitu expendisse; & *misit in manu sua iniquitates eorum*, id est, scelerum pœnas. Ac nutu significat domus ruinam, qua liberi fuerunt oppressi. Verum enim miscet orationem Baldadus & dogmata inuoluit, quando sic dicit, Etiamsi tu non peccasti, sese tamen filij scelere obstrinxerunt. In quo nec illud vidit, supplicium, quod vni debetur, haud ab altero suscipi solere.

Tu autem surge diluculo, ad Dominum omnipotentem deprecans; & si mundus es, & verax, orationem tuam exaudiet. Restituet autem tibi vitam iustitia. Erunt autem prima

tua pauca, verùm postrema tua inenarrabilia. OLYMP. Hoc tibi, inquit, do consilij, vt sedulas Deo preces adhibeas, & quidem eas summo studio: id enim valet, *Surge diluculo*. Ac si verax & simulationis integumentis euolutus fueris, eam tibi vitæ conditionem, consuetudinemque restituet, quæ iustum hominem cum primis deceat: tantopere autem rerum tuarũ status efflorescet, vt exigua prior tua fœlicitas existimanda sit, si eum posteriore conferatur. POLYCHR. Si ergo plagis istis tuis minimè succenses, Deum ratione placa diligenti. Quòd si tuam illam pietatem pristinam non vmbra & species duntaxat commendabat, si recta ratione religionis pietate defungebaris; cum dominus facilis sit ac clemens, ad superiorẽ fœlicitatẽ te quamcitissime reuocabit; laboribusq; pro virtute susceptis prorsus par referet. Amplius dico, rerum, quæ perierunt, numerũ exhibebit. Denique rerum, quæ tibi concedentur diuinitus abundantia, præterita facilè obliterabit; huic tuæ tolerantiæ vberem ipso Deo mercedem persoluente. Et nimirum frui in hac vita bonis putat Baldadus ad beatam iustorum sortem pertinere. CHRYS. Addubitare videtur Baldadus, quamobrem illa patiatur Iobus, si mundus sit. Sic ergo habet, innocentem etiam in malorum perpessione versari, non vt pœnas luat improbitatis, verum vt eius sit probata & exercita virtus. Neq; est illud omnino verum, veracis, & integri hominis precationi Deum semper fauere. Vsu enim venit interdum, vt, quæ cõducibilia non sunt, postulet.

Interroga generationem primam, inuestiga autem iuxta genus primum: hesterni enim sumus, & ignoramus. Vmbra enim est vita nostra super terram. OLYMP. Perquire vetera, & patrum ac superiorum temporum memoriam replica: ipsi enim heri ac nuper in vitã ingressi sumus, hesternæq; & vnius diei est vita nostra. Hæc deniq; vita nostra velut vmbra dilabitur, facitque vitæ perbreue spatium, vt rerum nec rationem nec orationem perfectam consequamur. Quare nisi ad hæc, quæ disserimus, priscorum accedat memoria, fides nostro sermoni fortasse abrogabitur, quandoquidem nec multò antè fuimus ipsi. & post aliquantò haud futuri sumus. Ea est enim vitæ nostræ conditio, vt &, cũ non essemus anteà, procreati simus: & iam sati, rursus simus dissoluendi. Vt enim diei inclinatione vmbra, sic nostrum omnium vita commouetur, & hac illhacq; perfluit. Eò autem hæc à Baldado dicuntur, vt è veterum monimentis fidem sibi conciliet. Veteres enim illi plurimo rerum vsu fuerunt, quo eos carere necesse est, qui eorundem ætatem minimè attigerunt. CHRYS. Quod autem dicit, est huiusmodi, Cum perpusilla sint vitæ nostræ interualla, ab iis qui affecta sunt ætate, sciscitari debemus, qui sanè dicent; sicut absque humore è terra herbescens viriditas elici non potest, sic fieri non posse vt sine iustitia consistere fœlicitas possit; nec item fieri posse vt iniquorum hominum copiosa possessio corroboretur; nec pœnam vllam sine culpa contingere.

An non hi docebunt & annunciabunt, & de corde educent verba? POLYCHR. Maiores, inquit, quorum vita virtute ornabatur, quiq; pietatis suæ monimenta prodiderunt iis, qui mente prædi ti sunt, satis esse possunt ad disciplinam. Nimirum hi tùm verbis, tum factis, qui fines facinorosorum hominum sint, docent; eorum denique fluxam esse fœlicitatem persuadent. Præclarè verò & illud dictum est, *De corde educent verba*, cordis enim, mentisque cogitata verba ipsa dimittunt, atque hæc illinc erumpunt.

Nunquid viret scyrpus sine aqua? aut exaltabitur carex sine irrigatione? adhuc in radice manens, & non metetur; antequam bibat, omnis herba exarescet. Sic igitur erunt extrema eorum, qui domini obliuiscuntur. Spes enim impij peribit: domus enim eius erit inhabitabilis, aranea autem tela euadet tabernaculum eius.* OLYMP. Quemadmodum, inquit, fieri non potest, vt scyrpus, carectũ mue aut adolescat, aut demetatur, nisi humorem ante combiberit; quin etiam omnis herba, nisi irrigata fuerit, exarescit: sic & rerum florens status sine pietatis studio permanere non potest. Quare adiungit, *Sic igitur extrema erunt* impiorum; id est, non eos ad extremum spiritum iucunda, & beata vita comitabitur, sed tanquam aranearum tela, quæ tactionem & ictum sustinere non potest, dissoluetur, atq; is funditus interibit.

* πάπυρος, βότανον. herba palustris acuta. Hieronymus, Carex dixit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIDYMI. Id enim valet, *Domus inhabitabilis*. Verùm, si de his ipsis rebus sit magnificentius disserendum, prorsus dicendum erit, spem impiorum rebus, quæ nusquam sunt, quæque firmitatem non habent, esse subnixam. Nec enim spes est aliud, si eius quæratur genus, quam rerum bonarum expectatio. Et verò qui timet, expectat etiam, sed non bona; namque metus malorum est expectatio, sicut spes bonorum. Cùm igitur impiorum expectatio rerum sit non subsidentium, spes eorum videlicet euanescit. Iucunda enim tanquam manentia & fixa sectantur. In quo satis apparet inanem, ac stultam illorum spem esse. Contrà Iustus, cui in vna virtute constitutum sit domicilium, vt qui domi manear, eam nunquam desertam habebit. Iustitia enim ipsius manet in æternum. Improbus verò, cui virtus curæ non est, neque iustitiæ domum exædificat, neq; in ea commoratur. Tela verò ipsa araneæ varietatem ostendit, quæ cùm sit à natura contexta, facillimè quoque dissoluitur, eam quopiam contingente. Improborum igitur actio ac vita, aranearum telam, vt quæ nihil firmitudinis, nihilq; constantiæ retineat, imitatur. Nam nequam hominum cogitatio, quod tabernaculum appellatur, ita caducum est, ac lubricum, vt nunquam fuisse videatur. NILI. Virere in aqua scyrpum, & carectum, & quamliber herbam, non hausto humore, arescere, hoc fortasse indicat, perturbationes ac morbos, qui mentis terram occupant, atque ex ea progignuntur, cum cogitationum vicissim sibi succedentium sordidis ac noxiis imbribus perfusi fuerint, multiplicem atque vberem vitiositatis fructum solere adferre. Verùm horum prohibet ortum irrigationis inopia atque defectio. DIDYMI. Aliter. Sicut sine aqua palus non augescit, ita fieri non potest, vt mens fructum vtilem ferat, nisi res bonas ac frugiferas comprehenderit. Id etiam, quod dictum est, ad humanas actiones rite transferri potest, quæ tanquam ab aqua, sic à diuina prouidentia irrigantur, cuius humor nisi hæc attingat humana, nullo negotio siccata vanescent. Nihil est enim seu magnum seu paruum, quod Dei subterfugiat prouidentiam. Cuncta denique exarescunt, nisi ad ea prouidentiæ splendor accesserit.

Si sustulerit domum suam, non stabit, si captus fuerit, ipse non sustinebit. OLYMP. Quamuis summa animi contentione adnitatur, vt in tuto suas collocet rationes, nihilominus, si captus fuerit, id est, à diuina vltione comprehensus, non sustinebit, hoc est, non consistet. Ita Symmachus, Innitetur domo, & non stabit.

Humidus enim est sub sole. Aquila, Squalidus est in conspectu solis.

Et in putredine sua * *Rhadamnus eius egredietur.* Quemadmodum inquit, scyrpus & carex, licet aquæ humorem habeant, ardore solis exusta exarescunt, eorumdemque stolones putrescunt; ita & impiis contingit omnino, cùm diuini numinis in eos exarserit ira. Rhadamnorum autem nomine, qui adnata, & surculos, aut etiam ramos, & flores imitantur, liberorum Iobi interitum significare subobscure videtur. Eiusdem versus hæc apta potest esse sententia. Scyrpus in limo, & cœno augescit tamdiu, dum solis est expers; solem autem ferre non potest; sed penè putrescit, flore decidente, ac defluente. Hoc verò aliud, *Rhadamnus eius egredietur*, huic par est, Corruptus dilabetur.

* *Rhadamnus est surculus, ramus, stolo, vt ex cõmẽtario discimus Olympiodori.*

Super congregationem lapidum dormiet, in medio si ficum viuet: si autem absorbuerit locus, mentietur eum. OLYMP. De impio vt de planta aliqua in mediis lapidibus, silicibusque sata, quæ nec semper manere potest, & corrupta flauescit, sic disserit Baldadus, Earum stirpium, ac plantarum prorsus sunt impij similes, quæ nec in alta vigent terra, & saxeto aspero inhærent. Nam aut radices agunt nullas; aut verò, si egerint, quòd terra caret altitudine, ita profectò arescunt, vt in eo loco nunquam fuisse appareant. Illud autem, *Si absorbuerit*, pro hoc altero est, Si radices egerit; fixusque fuerit. Illud autem, *Locus mentietur eum*, huic respondet, inobscurat eum, infuscatque calamitas. Vt enim excisa arbor sui memoriam relinquit aliquam, ita herba recisa nullam. Perscienterque saxorum & silicum, est ab eo sermo inductus. Namq; impij in improborum vita, in qua nihil est æquabile, nihil non asperum, nihil non ad offendendum paratum, conquiescunt; in quos dictum est illud, Deiicite è via lapides, quamuis non nullam pietatis rationem

tionem amplecti videantur, protinus vomunt eum, quia non habet fertilem animam, ac frugiferam. DIDYMI. Si quid autem elatius commentandum est, dicemus domui, quæ artificiosa quædam est lapidum structura, inter se cohærentium similem esse virtutem, sanctitatem, diuinique spiritus communionem. Cumque aceruus lapidum, & silicum commistus cumulus, sit quiddam dissipatum, huic finitimum est vitium, in quo nil copulati est, nihilque descripti, certoque ordine designati. Ergo impius semper in vitij versatur, degitque domicilio, dissolutus ille quidem pro exterioris ædificij lapidum natura, vt qui turri exædificandæ ad pastoris normam, conuenire non possint. Neque audiunt, Vos autem superædificamini suprà fundamentum Apostolorum, & Prophetarum.

Non vidisti talia, quòd exitus impij est talis? OLYMPIOD. Hæc, inquit, ex iis, quæ acciderunt aliis, spectare debes. POLYCHR. Vtrum eorum, quæ dicta sunt, quidquam ipse addubitas? An non verè impiorum exitum oratio ipsa descripsit? Num hæc te fugiunt, quæ cunctis sunt nota hominibus?

De terra alium germinabit. Dominus enim non * *deficiet simplicem.* OLYMP. Longè alius est impius, ac pius. Dicit igitur, Tametsi hominis pij miseræ & afflictæ videantur esse rationes, à Deo tamen non despectum iri omnino. Nam quemadmodum florentem impiorum conditionem Deus euertit, ac funditus delet, sic innocentium vita, quæ aliquando defloruit, facit, vt ad florentem statum reuocetur, ac reuiresca t. Sed neque ad extremum contemnitur iustus, neq; fæliciter impius peruenit ad extremum. DIDYMI. In herbarum autem translatione perseuerans, posuit, *Germinabit*. Simplicem vero hoc loco dixit, non stolidum, sed vitij expertem: rem enim vtramque nomen* simplex declarat. Quando enim de hæreticis dicit, quòd orationis facilitate corda decipiunt simplicium, simplices eos vocat, qui rudes sunt, fatui & ad cogitandum tardi. Cùm verò ait, Simplices & recti adhæserunt tibi, iustos significat. Posteriorem hanc notionem sequutus hoc item loco dixit, impium quidem euelli à Domino, iustum autem pro eo inseri. POLYCHR. Illum quidem supplicio mactat. Si verò pietatis laudem tulerit, nec cæteris malo fuerit, quamuis vitam vixerit ærũnosissimam, maximam nihilominus illi ipsi Deus partem tribuet prouidentiæ.

* ἀποκτείνει *probabit Augustinus: potius dicẽdum reprobabit: interpretationem sumus mutuati.*
* ἄκακον.

Omne autem donum impij non recipiet; veracium autem os implebit risu, labia autem ipsorum confessione. Postquam de Dei prouidentia erga pios, deque eius odio erga impios disseruit, deinceps munerum impij mentionem facit. Necnon lætitiam concinnamque laudem, quam Deus iustis dilargitur, describit: contra turpe impiorum exitium præconio enunciat. OLYMP. & POLYCHR. Impiorum dona, inquit, minimè sunt grata Deo: haud se illorum vult dignari honoribus. Qui autem ex animo & verè pietatem colunt, hos gaudio complet, vt gliscant, vt Dei gloriam efferant. Sed tamen teste Iobo dicere videtur, eum quondam assimulatam atque adulterinam virtutem sectatum esse, eaque re & simulationem ipsius à Deo condemnatam, atque de eo ipso sumptum esse supplicium. Atq; ea de causa nec tuos admittebat honores, nec quas mactabas hostias: nam verax haudquaquam fuisti. DIDYMI. Is profectò verax est, qui nec simulat, nec falso prætexit virtutem ac temperantiam, qui cùm modestus sit, ac temperans, id quod iustum est, iustè persequitur. Horum veracium os Deus implet risu, hoc est, lætitia. Pro, *confessione*, autem dixerunt alij, * Alacri vociferatione.

* ἀλαλαγμῷ *quod est, clamor militũ, quem tollũt, cum prælium est ineundũ.*

Inimici autem ipsorum induent confusionem, conuersatio autem impij non erit. Iustorum aduersarij turpiter verecundabuntur, sua ipsi spe deturbati: omnisq; impiorum viuendi ratio euertetur, eorundem quoque memoria interibit. Quibus omnibus probare nititur Baldadus, suo scelere Iobum ad illam status conuersionem defluxisse.

Protheoria septimi capitis iuxta Græcos.

Quoniam hæc Baldadi verba fuerant, Nunquid Deus iniustè aget iudicans? aut qui fecit omnia, perturbabit iustum? Ideirco iusto Dei iudicio Iobus assentitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

titur, cum inquit, In veritate noui quòd ita est. Cum autem omni asseueratione affirmauit Deum iustum esse, eundem sapientem, potentem, & magnum testatur, essèque cuilibet perdifficile cum illo contendere. Adhæc pluribus verbis Dei potentiam, atque eius incomprehensam naturam confirmat. Atque etiam ait, apud Deum neminem esse iustum, qui non illius munere talis sit; nihilque sibi conscium esse, sed nõ propterea iustificatum esse. Itemque vitæ breuitatem in supplicationem sumit, & illud dicit, Si tanquam impius fero supplicium, nempe præstabat me emori. Et quoniam amicis persuadere nulla ratione poterat, nullas se scelerum pœnas luere, idcirco anxio metu posito, & vehementi erga Deum caritate incensus apud Deum, qui iudex est integer & incorruptus, causam dicit, illius iusto iudicio magnopere fretus, cùm illud intelligat, nunquam passurum Deum, vt iniusti quidquam loquatur. Hæc nec duri, aspersue hominis verba sunt, sed quasi filij oratione apud patrem vtentis confidentius, & cum Deo ad hunc modum penè sermocinantis, Nimirum, ô pater, libenti animo tuo experior iudicio: scio enim mendaciũ te ferre non posse. Quæ cum dicit, nempe Deum vt verum & personarum discrimina aspernãtem honore afficit perquàm eximio. Hac ergo is mente Dei postulat iudicium. Et quia cum eo colloqui semel est ausus, Parce mihi, inquit, Domine. Nam qui me vrũt dolores, sermonem mihi prorsus extorquent. Ac rursus Dei erga homines benignitatem, & voluntariam peccatorum obliuionem, & munificam, prolixamque voluntatem vsurpar, effectorémque precibus obsecrat, vt suæ ignoscat effectioni, atque opificio, Dei quoque vim & potestatem docet, petitque vt ante mortem, paululum sibi detur laxamenti. Quanquam eam quam optat liberationem malorum, non eò pertinere existimo, vt sibi certum sit in vita manenti, aut nec Deum esse iratum, aut nec se à Dei clarissimo adspectu fore in tenebras ablegandum.

CAPVT IX.

Vsquequò sapiens autẽ Iob dicit, In veritate noui, quoniã ita est. OLYMP. Ipse quoque noui, inquit, haud iniustũ esse Deum, & æqua ratione ab iniustis pœnas expetere. Vt autem doceret, hoc sibi dogma certum ac constitutum esse, quasi iureiurando illud confirmat his verbis, *In veritate noui, quoniam ita est.* CHRYSOST. Quantam verba hæc præ se ferunt philosophiam! Scio, inquit, perire impios solere, iustos non item. Viden, vt nusquam Deum iniquitatis condemnet? OLYMP. Hoc autem est vsus procœmio, vt reliquam orationem præmuniret; vt, cùm dicturus est, Libenter apud Deum causam dico, nemo suspicetur illò eius verba spectare, quòd per iniuriam afflictetur ærumnis; sed potius, quia diuini iuris æquitate fretus, ac Dei iustitia, & caritate confisus, eiusmodi sermonem expromat. Dictum namque est, Nisi cor nostrum nos reprehenderit, fiduciam habemus ad Deum. Illius ergo conscientiam nullius fuisse peccati labe aspersam, ex eiusdem verbis perspicuum est. Verùm enim, cùm intelligeret non vacare quempiam culpa, si Dei subierit iudicium seuerum, idcirco mox addit;

Quomodo iustus erit mortalis à Domino? Si enim voluerit iudicari ab eo, non auscultabit illi, vt contradicat vni verbo de mille: sapiens enim est intelligentia, fortis & magnus. OLYMP. Quanquàm, inquit, nec illud me fugit, neminem fore iustum, si ad perfectam diuini iudicij normam cuiusque vita exigatur; sed neque iustificabitur in conspectu eius omnis viuens, nisi quem is gratis iustum effecerit. Nemo igitur apud Deum hiscere audet, Nempe, possit quispiam iustus esse, si cum cæteris conferatur hominibus; verùm, cùm in Dei existimationem venerit, quî tandem iustus videri possit? Neque verò Tyrannorum more iudicia Deus exercet: verùm ei, de quo iudicium facit, persuadet vt diuini iudicis sententiam ac iudicatum exosculetur. Et sanè qua ratione queant ij, qui degunt in terris, cum Deo exæquari, cùm inter hunc & illos tantum sit interuallum, tantumque discrimen? Nam, si in idem ius Deus & homo venire voluerint, fieri non potest, vt quiuis aut Dei orationem sustinere audiendo, aut vni verbo de mille, quasi perperam dictum sit, resistere queat, refellendo. Nam eum qui ipsa est sapientia, omnino necesse est cuncta cognoscere, nec ignorare, quæ à nostro adspectu obliteascunt. Vt enim is, qui sapientia pollet, aut stulti quidpiam loquatur, aut quidquam

quam seu in sermone, seu cogitatione peccet, fieri nequit, sed ad sapientiam infinitam vim, naturæque præstantem dignitatem habet adiunctam. POLYCHR. Si quispiam igitur apud Deum experiri voluerit, profectò nulla fuerit ei dicendi potestas. Vilem namque Iudex contemnet hominum conditionem, nec vni verbo de mille respondebit. Eius igitur rei, quæ à Iobo enunciata est, duplex potest esse interpretatio. Nam vel vt ad Deum contemnentem, nec respondentem, vel vt ad Iobum hæsitantem, & æstuantem, & qui contradicere non possit, referamus. OLYMP. Rursus animaduertendum est, verba, quæ principiò Iustus posuit, illis beati Dauidis esse cognata, Et nõ intres in iudicium cũ seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vt, cũ audierimus eum, vnius Dei iudicio velle se niti, atque apud eum de iure decernere, non ita putemus de eo, quasi his verbis loquatur, Patior iniusta, ac disceptans cum Deo de iure, tanquam agentem iniustè eum redarguere possum. Apage, longè isthæc à magni, & Deo cari Iobi eximia intelligentia absunt. Hoc nobis tantum cupit esse perspectum, iudicia se vitare hominum, imperitè & ad gratiam loquentium: quo quidem vicio illius laborabant amici, in diuinæ prouidẽtiæ rationibus hallucinantes, qui in eo ipso Deo se patrocinari arbitrabantur, quòd contra iustum hominem suffragia ferebant. Obsecrat autem, & obtestatur Deum, vt causæ suæ iudex & cognitor esse velit, à quo sit omnis falsitas perquàm aliena. Sic enim fieri posse, vt vero Dei iudicio declaretur, ob quampiam conceptam fraudem nullas pœnas ab eo pendi.

Quis factus durus coram illo sustinuit? PRO, *Sustinuit*, Aquila, Pacem habuit: Symmachus, Perseuerauit, est interpretatus. Sed nec quisquam, inquit, qui aduersus Deum obduruit, tulit impune. Quamuis enim ad breue tempus impune sit, haud ita tamen persistet. POLYCHR. Quis contra Deum mentem obstinatè obfirmauit? Pharao, Diabolus, qui coram Deo ceruices nequaquam inflexit: etsi ij omnes duri esse apud Deum censentur, qui corda lapidea gerunt, in quos dictum est illud, Scio, quia durus es, & neruus ferreus est collũ tuum. OLYMP. Et hoc etiam loco præmunitione vsus est Iobus, vt discamus, quæ dicit verba, hominis esse non peruicaciam, & sententiæ obstinationem sed supplicationem ad orationem adhibentis, diuinęque veritati fidẽtis. Qui enim pręclarè tenebat, quantum homini adferret incommodi, contra Deum pertinacia vti, ea, qua tandem hic, ratione vtatur? Atqui non ita multò post, sed in consequenti oratione post inductum procœmium, & postquam mentem nostram aptè muniuit, Dei potestatem verbis exequitur, propè id suadens vnicuique, vt nullo pacto ei orationi obsistere audeat, cuius tanta sit vis, tanta potestas, tanta maiestas, qui nullam vnquam partem iuris possit aut peruertere, aut deflectere.

Qui montes rediget ad vetustatem, & ignorant; & subuertit eos ira Hoc Symmachus dixit apertius, Qui summouet montes, nec apparere eos facit. Sed tamen quænam est huius versus apta sententia? Nimirum, si verba tantùm spectentur, hoc dicit, Qui nullo negocio exterminat montes: vt cum illo congruat, Qui tangit montes, & in fumum euaneseunt. Illud autem ad intelligentiam pertinet, Qui elatas improbi Dæmonis insidias vincit, transfertq; ab hominibus illis nec sentientibus. DIDYMI. Alios noui ego montes, Moysem, inquam, & prophetas. Leuaui oculos meos in montes. Christus senio conficit vetus testamentum, nec id animaduertunt Iudæi, in quos dictum est illud, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi. Is montes Hierusalem, & sanctuarium à literæ solo euertit. Ille suo splendore solis, cæterarumque stellarum luminibus officit. Papæ, quænam, & quanta is homo loquitur, qui morbo est, plagisque confectus! qui testam manibus tenet! qui saniem radit! qui sedet in sterquilinio! *Qui montes*, inquit, *rediget ad vetustatem, & ignorant.* Ergo, cuiusmodi sint hæc verba videamus, & quæramus, quinam montes sint, qui inueteraseunt, & quorum opera vetustate conseneseunt: & quinam ij sint, qui ignorant. Venit Iesus ad literæ traditionem labefactandam, & planè conuellendos eos, qui post gratiam ad literam adhæreseũt, de quibus inquit Apostolus, Peruenit autem in eos ira. Euersa sunt vete-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra: litera est antiquata: instaurata est spiritus disciplina; vt nos seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Maius quid hominum opinione in aduentu suo Iesus meus perfecit. Etenim ipsos prophetas eodem tempore antiquauit, & innouauit.

Qui commouet eam, quæ sub cælo est, à fundamentis; columnæ autem eius concutiuntur. OLYMP. Columnas dicit, ipsa firmamenta, & fulcra, quæ fundamentorum architecto, ea ratione, quæ illi nota est, firmata nituntur, qui potest etiam illa conuellere. Huius simile est in Psalmis, Qui respicit terram, & facit eam tremere. DIDYMI. Verùm, si concinnior eorundem verborum facienda est interpretatio, columnæ domini mei Iesu Christi erant apostoli. Hi enim quo tempore patiebatur Iesus, commoti sunt, ac fluctuarunt. Omnes vos scandalizabimini in me nocte hac. Terræ motus sæpè fiunt in terris: verū, qui antè vel post Christum extiterunt, partem quandam terræ occuparunt. Mei autem Christi tempore non priuatus fuit aliquis terræ motus, sed tota ipsa terra conquassata est è centro conuulsa.

Qui dicit soli, & non oritur. Non quia sol oritur, sed quia præstantem vim suæ potestatis ostentat.

Obsignat autem astra. Id est, claudit & prohibet. Potest enim, inquit, imperare soli, vt in certa commoretur regione, nec exoriatur; astra etiam obscurare, vt minimè luceant. DIDYMI. Fertur, quo tempore passus est Christus, tres ipsas horas solem defecisse, tunc item stellas visas esse, tanquam in nocte.

Qui extendit cælum solus Verùm, & cæl m, inquit, mira facilitate tetendit, vt alio quodā dicitur loco: Qui extendit cælum sicut pellem. Quòd quidem Christus, concinente Dauide, distendit. Verbo, inquit, Domini cæli firmati sunt. Verbum autem est ipse Dei filius vnigenitus.

Et qui supra mare ambulat, tanquam supra pauimentum. OLYMPIOD. Ad historiæ veritatem, Cuius, inquit, pedibus subiectum est mare. Qui ob naturam ab omni materiæ concretione segregatam, cuncta permeat, cunctisque rebus inest, ac præest. Videtur etiam tanquam vates incarnationem Verbi significare, quando Christus ad Apostolicam nauem accedens, fluctus extimos ambulabat. Huc enim refertur illud, In mari via eius. Et hoc quidem Verbum fecit forma humanæ naturæ indutum.

* ταμεῖα. promptuaria.

*Qui facit Pleiades & Hesperum, Arcturum, & * recessus Noti.* OLYMP. Cùm insigniora appellauit, complexus est reliqua. Ac si diceret, qui omnem cæli ornatum distinxit. A Noto cæteros ventos significauit. Recessus seu promptuaria ventorum, thesauros nuncupauit: vt intelligamus haudquaquam ventorum rationes nobis esse perspectas. Hebræus sic, Et omnia astra circundantia Notum. Vt ex promptuarij nomine astrorum appareat multitudo, ex ea plaga sese ostendentium. Promptuaria igitur sunt astra in australi cæli parte, tāquam in promptuario recondita. Differt autem astrum à stella. Nam astrum constat è stellis, quanquam sine discrimine scriptura diuina vtrumque vsurpat vocabulum: nec quidquam ea re læditur, quandoquidem sic rerum vtitur vocabulis, vt ab hominibus intelligi queat. BASILII. Arcturi scriptura meminit, * subrufi astri, quem post Orionis partes situm video. * Pleiades quoque eadem scriptura dixit, nomine vtens similiter, vt ij vtuntur, qui reconditiora vnà cum Hebræis curiosius perquirunt. In ipsis autem Vergiliis septem apparent stellæ continentes, atque confertæ, non sex, vt est visum nonnullis: & trianguli quidem tuentur figuram. Hesperus autem sidus est lucidissimum, qui Lucifer etiam ideo appellatur, quia de manè oritur nunc, atque auroram; hæc autem diluculum, ac diem. Ille igitur, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus iis nomina vocat, earum omnium tum numerum tenet, tùm nomina. Paucæ enim suis sunt appellatæ nominibus, quæ cum sint Græcis familiares, ex iis ostendunt reliquas. Sed tamen innumerabilibus quibusdam illas ipsas vocabulis notant, cùm & errantes faciunt, & inerrantes, & quasdam in * duodecim partes distribuunt, alias ad significeri orbis, quem sol conficit, rationem partiuntur, nonnullas in Austri Boreæque latetribus

* ὑπόκιρρον. * Vergiliæ appellatur à M. Tullio, & Plinio ideo Bastilius posteriorem Arcturū esse scribit.

Qui Arcturus est in Libra, Orion autē in Gemini.

* Nisi ab eo, qui librū exscripsit, erra-

tibus defigunt, & quibus maluerint nominibus illas appellant. POLYCHR. Id hoc loco Iobi ostendit oratio, Deū, cùm hanc rerum conderet vniuersitatem, tùm sapientiæ, tùm suæ erga hominum genus prouidentiæ insignia dedisse documenta. Sapientiæ quidem in tanta rerum, quæ cernuntur, varietate; prouidentiæ in earundem vsu, quo homines perfruuntur. Astrorum enim ortus, atq; obitus, & lunæ senescentis diminutiones, ostendunt agricolis, quo tempore sementem facere debeant, & quo studio colenda terra, iisdemque serenitates tempestatesque cæli præsignificant, itemque nauris nauigandi opportunitatem. Verum dicuntur Phœnices ad suos cursus maritimos, Minorem vrsam ducem adsciscere. Ergo opificij eius, inquit, eximij, quotidie argumenta licet intueri. Cæli inquam conuersiones, tempestatum mutationes, temporum vicissitudines, diei ac noctis præclaro ordine descriptam successionem. Etenim, cum astrorum mentionem fecit, aeris quoque meminit, variumque ac multiplicem vsum indicauit: quare addit;

Qui facit magna & inuestigabilia, gloriosa & stupenda, quorum non est numerus. POLYCHR. Id est, quorum sumus ipsi ignari. Dixerat hæc ipsa antè Eliphazus, quæ hic loquitur Iobus. Subindicat autem niuis ortum, grandinis impetum, tonitruum sonitus, fulminum sagittas, & iactus, & quæ è genere sunt eodem. CHRYSOST. Quæ nuper, inquit, à me dicta sunt, nec magna sunt, nec ex earum rerum genere, quæ inuestigari nequeant. Nam in sensum ea oculorum incurrunt. Quanti illa fuerint, quæ ab oculorum abducta sunt consuetudine, atq; iudicio? Ac vide, quemadmodum nunquam diuinam naturam, sed Dei duntaxat opera proferat. Sed quid attinet, inquit, de singulis dicere? Nempe ciusmodi sunt Dei opera, vt nec informari animo, nec numerando percenseri queant. DIONYS. Vidisti, quænam de Deo Iobus beatus disserat? qui cum sæpius, eum in singulis rebus religiosa mente veneratus esset, tùm illustri laude extulisset, summatim nunc cuncta cōplexus, dixit, *Qui facit magna, & inuestigabilia, & gloriosa, & stupenda, quorum non est numerus* Nam, quamuis numerus numerari non possit, nec vllo sit termino circumscriptus, possitque additione semper augeri, nec vllum numerandi exitum habeat: nihilominus, inquit, Dei opera quemlibet numerum, qui pertransiri non potest, longè superant. Quòd si opera, quantò magis ille? Quod enim est homini nec comprehensibile, nec terminatum, hoc ipsum est Deo minimum, & quantitate quidem, vt hic dicitur; magnitudine autem, quemadmodum est in Psalmo, ipsum super magnitudines esse prædicante, Magnus, inquit, Dominus & laudabilis valdè, & magnitudinis eius non est finis. Siquidem omni est laude superior, quauis admirabilitate admirabilior, & omni gloria glorioſior, & quauis sublimitate sublimior, sicut scriptum est, Terribilis Dominus, & magnus valdè, & admirabilis potentia eius. Qui glorificatis Dominum, exaltate, quantum potestis, superexcedet enim amplius. Multumque laboris esset suscipiendum, si diuinarum scripturarum hymnos singulos, quibus summa Dei celebratur magnitudo, seligere vellemus, vt in hunc locum contraheremus, quos quidem hymnos sua Deus laude & excelsa natura longè superat vniuersos. Nunc igitur ad reliquam interpretationem pergamus.

Si supergressus fuerit me, non videbo; si transgressus fuerit me, non nouero. OLYMP. Is planè, inquit, mentis, oculorumque aciem fugit, vt, quēadmodum sit in omnibus, extra omnia, ac supra omnia, sciri non possit. Quid illum dico? quando nec eius iudicia omni naturæ conditæ possunt esse comprehensa? Ea enim vi, ac potestate, quæ à nostro est secreta aspectu, omnia molitur, quæcumque molitur; vt iam quæ aguntur ab ipso, non sensus modò nostros, sed animi etiā præteruolent intelligentiam. Ita nec eum lenem agnosco, nec iratum contemplari possum, licet me supergrediatur, & transgrediatur, vt planè non animaduertam.

*Si * abduxerit, quis reduxerit? vel quis dicet ei, quid facis?* En, inquit, abripuit à mundo: quis reportabit abreptum? OLYMP. Quis referet, inquam? quis iis, quæ ab illo aguntur, contradixerit? si velit cuncta planè delere, quis illius arbitrium, decretumue correxerit? POLYCH. Si contra quempiam sententiam dixerit,

tum sit in numero, ita vt pro 48. possint 12. non vi deo quemadmodū hæc ea, quæ statim sequitur, non eadē sit partitio: quòd si 48. pro 12. legeremus, facile esset, eam si derū diuisionem intellige re, quæ ab Astronomis fit in 48. imagines, seu constellationes.

* ἀναλάβῃ Aug. Si mortis tradiderit: si abire iusserit: si dimiserit: si occiderit. Nam verbū est hoc πολύσημον.

dixerit, ad quem prouocabitur? cuiusue implorabitur auxilium? quis illi quasi minus rectè facienti, exprobrarit? cùm liberum in res omnes imperium obtineat? eum iis propitius ac placatus sit, quibus esse voluerit? ac rursus, quos voluerit, plectat?

Ipse enim auertit iram. OLYMP. Hoc vnum, inquit, scimus nulla animi commotione ab eo irrogari supplicia, nostris interim rationibus vtiliter consulente. Vsus autem synecdoche ab ira, vitium omne significauit: nec enim iram tantum auertit, sed cæteras etiam perturbationes. Symmachus autem ad hunc modum, Deus, cuius ira *auerti nequit; vt intelligamus diuinum impetum vitari non posse. Quis enim illius vindicem & supplicio vleiscentem manum possit auertere?

* ἀναπόστροφος. Aug. Inauertibilis ira.

Ab eo autem incuruata sunt cete, quæ sub cælo sunt. OLYMP. Symmachus, Sub eo curuabuntur obnitentes fastus. Arrogantium, inquit, deprimit supercilium. Rursus Hebræus, Ab eo, inquit, omnia perduntur, id est, nisi sponte, & clementia in homines vsus iracundiam flexerit, ad nihilum reciderint omnia. Græcus verò, *cete* dixit, vt omnia indicaret, quæcumque inuicto robore, ac robusta videntur esse fortitudine. DIDYMI. Illud videlicet, ad verba; Nec ceti, nec veneno imbutæ feræ hominum ferrent imperium, nisi illa Deus subegisset. Verùm hoc ad theoriam. Ceti ipsi nequam spiritus per allegoriam dicuntur; ideo, quia animi nostri fluctibus innatant. Horum ille cetorum compressit, fregitque audaciam. Neque enim iis possit hominum natura obsistere, nisi inflectantur à Deo.

Si autem me audierit, aut diiudicarit verba mea. Si enim iustus fuero, non exaudiet me, iudicium eius deprecabor. Si autem vocauero, & audierit, non credo quòd exaudiuit me, ne de caligine conterat me. Prorsus difficilis atque arduus locus, quem nullus sine labore per se ipse expedierit. Duce nihilominus Deo, Iobo quoque locum sua illa testa, qua saniem abstergebat, complanante, est tentandus* ascensus. Quæ igitur horum versuum poterit esse sententia? Baldadi hæc fuerant verba, Non iniuria afficiet Deus iudicans: additque, Surge diluculo ad Deum deprecans; &, si mundus es, deprecationem tuam exaudiet, & restituet tibi vitam meliorem prima. Ad hæc Iobus respondet, Quî sciam, ô amice, vtrum me Deus audierit, precationisque verba diiudicarit? Nam, si iustam esse meam caussam apud eum probare voluero, haud mihi respondebit. Hoc enim valet, *Non exaudiet me.* Illius porrò iudicium, atque suffragium libenter implorarem, si certum haberem, inuocantem me, & implorantem auditum iri. Nec enim se in conspectum dat Deus, nec vocem mittit aliquam: ita multò magis metuo, vt, cum prorsus videri is nequeat, è turbine & procella me conterat, quòd de iure cum eo sim ausus disceptare. OLYMP. Sed tamen hoc pacto commentantur nonnulli, Si meum ipse ius, atque innocentiam probare voluero, repellar à Deo, cùm illius iudicia nec mentem nostram sequantur, nec illa possit animus noster assequi. Quo etiam magis illius est mihi iudicium exorandum. Quòd si Deum inuocauero, ac meæ caussæ æquitatem, meamque innocentiam complexus fuerit, haud credam meam illi caussam probatam fuisse. Is enim nostrum fugit obtutum, & illius mihi est ignotum iudicium; vt vereat magnopere, ne ipse obscuro aliquo consistens loco, quasi quæpiam procella, ac turbo, me perdat omnino. Id autem, quod dicit, est huiusmodi, Turbo cùm circumagatur, vndique cuncta complectitur: quocirca, si ex vna parte insons visus fuero, ex altera me coarguet. Quæ quidem à me verè dici, præsentia mala testantur. Nam subitò tam variis me circumuallauit ærumnis, haud peccati alicuius pœnas persoluentem. Idcirco attexit;

* Catena habet ἀνόδωσιν, mea quidem sententia corruptè: credidit verò lectionem esse ἄτοπον, vt nos fumus interpretati.

Multas fecit contritiones meas frustrà. Vnum illud sanè noui, quòd caussam tantorum malorum nulla assequor ratione. Id enim significare videtur, *Frustrà.* Aut id & iam dicit, Nihil attinebat Deum his cruciatibus de me periculum facere. Nam ante cruciamenta me præclarè nouerat. Quanquam alij pro, *Frustrà*, interpretati sunt, Sine caussa, & gratis. CHRYS. Hoc ipsum de Iobo Deus Diabolo dixerat, Tu verò dixisti, vt frustrà perderem substantiam eius. Quid ergo miratis, id quod

quod à Deo dictum est, dici quoque à Iobo? Et si illud, *Frustrà*, non eò pertinet, quòd aberrauerit, sed quòd ex illa pœna atque supplicio nil maius est consequutus.

Non enim finit me respirare: implenit autem me amaritudine. CHRYS. & OLYMP. Referta est vita mea ærumnis, ac sine dolore respirare non possum; tanta est malorum acerbitas, vt nullas faciant inducias.

Quia enim robore potest, vincit, quis ergo iudicio ipsius resistet? Symmachus autem, In robore fortis est. POLYCHR. Cum potestatem, quæ expugnari non possit, obtineat, cuncta, inquit, administrat imperio, cùm reperiatur nemo, qui in re aliqua sit ei aduersaturus. OLYMP. Et ipse quoque, cum illius animo complector fortitudinem, audax esse facinus aio, illius obsistere iudiciis, cùm viribus & iudiciorum æquitate, peræque sit præditus: quibus duabus rebus haud quispiam repugnabit. Hæc verò Iobi oratio attingit amicos, illas ab eo ob scelus aliquod pœnas susceptas esse existimantes.

Si enim iustus fuero, meum os impium erit. Alij, Condemnabit me.

Si autem fuero irreprehensibilis, prauus euadam. OLYMP. Quâuis, inquit, meas apud eum rationes exposuero, impius ero. Quamuis factorum fortasse iustitiam fuero consequutus, dictorum tamen condemnationem minimè vitauerim. Si enim me iustum esse dicere audeã, id demum dicere puto esse impietatis. Quòd si illud etiam sim dicere ausus, omni me reprehensione vacare, mihique ipse fuero blanditus, hoc ipsum meam prauitatem coarguet, nec me rectum esse testabitur, quandoquidem, si iustus eram, id ipsum silendum erat; neque enim de se Iustus prædicat. Huic finitimum est illud, Factus sum insipiens; vos me coegistis. POLYCHR. Fortasse & aliquid dicit huiusmodi, Quî tandem meum ipse ius in Dei iudicio persequar? Quî homo ipse imbecillis cum rerum omnium domino disputem? Is enim, qui tanta est potestate, facilè ostendit, iniquos meos esse sermones. Nam, licet vitam à labe vacuam vixerim, improba nihilominus apud Deum videbitur, cuius accusandæ atque emendandæ habet potestatem.

Si enim impiè egi, non noui animo meo, nisi quòd ablata est vita mea. POLYCHR. & OLYMP. Illud Apostoli dixit, Nihil mihi conscius sum; verumtamen non in hoc iustificatus sum. Nullius quidem peccati me torquet conscientia; hoc tamen vnum noui, vrgeri me malis. Cúmque ad extremam miseriam meas rationes videam deuolutas, æstuo vehementer, quoties eorum, quæ mihi contigerũt, caussam cogitatione pertracto.

Propterea dixi, Magnum & potentem perdit ira, quia improbi in morte erunt ingenti: sed iusti deridentur: traditi enim sunt in manus impij. OLYMP. Hæc mecum ipse reputans animo, cum, qui suam magnam & robustam esse iustitiam arbitratur, perdi à diuina ira. POLYCHR. Aut etiam, quia omnes Dei coercet ira, siue quis pietate insignis, siue vita clarus exciterit. OLYMP. Nec verò illud ignoramus in flagitiosos vltima esse & improuisa supplicia constituta. Sed tamen pij ac religiosi homines à facinorosis ridentur in vita, tantisper dum Dei bonitas delitescit, & quæ in posterum sunt reseruata vtrisque, haud ipsa se produnt. Porrò autem iusti in manus impiorum traduntur sæpenumerò, non vt hi honore afficiantur; sed vt illi probentur. Hæc dum dicit, ac patitur Iobus, tibi prorsus persuadere deberet. Eorum enim, quæ dicuntur, res ipsæ, perneccessaria sunt confirmatio. Is enim à Deo est Diabolo petenti deditus, resque illius sunt direptæ ab hostibus; illo, cur hæc fierent, caussam ignorante.

Facies iudicium eius cooperit. Si autem non ille, quis est? Symmachus, Et nunc quis est, OLYMPIOD. Quoniam in memoriam Diaboli rediit, dum dixit, Traditi sunt in manus impij, consequutioni obsequens orationis addit, peccatum iudicantium subterfugere cognitionem, cum ipsum simulationis artificio iustitiam sæpenumerò mentiatur. Ita nullus peccati expers. Quòd nisi veterator esset, haud magnus existeret: quâquam superati facilè potest peccati architectus Diabolus. Quanquam hæc ipsa Iobus, tanquam sanctus ac vates, occultius tamen in mediam disputationem coniecit. Rursusque ad sua reuocat oratione m, & quæ con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequuntur, appingit. POLYCHRON. Alij versum hunc sic exponunt; quia dixerat, Magnum & potentem perdit ira, nunc ait, eorum, qui audacius diuinæ iræ æquitatem perspicere conantur, facies cooperiri, id est, acri eius rei cognitioni tenebras prorsus offundi. Ac, si horum omnium auctor non is est, quinam sit, vos ipsi docete.

Vita mea velocior est cursore. Id est, maximè incitata, siue flagitiosa, siue ea sit laudabilis. Symmachus autem, Dies mei.

Fugerunt, & non viderunt. Si est vestigium viæ nauibus, aut aquilæ volanti. Symmachus autem; Abierunt similiter, vt naues festinantes, vt aquila volans ad escam. Qui immatura, inquit, morte extinguuntur, singulos humanæ vitæ casus intueri non possunt. Vt enim nauis, aquilæue nulla extant impressa vestigia, ita beatæ, florentisque vitæ nulla relinquuntur argumenta. Ergo vt nauis nulla in mari, nec vlla aquila in aere vestigia facit, sic humanæ fælicitatis certum nullum signum adfertur. Id quod rerum mearum conditio certissimè comprobat: ea enim, quibus ipse ad breue spatium fructus sum, bona pari celeritate auolauerunt, atque nauis incitata à ventis, aut verò aquila, quæ alarum celeritate aera diffindit. Nam illud, Ad escam & cibum aquilam volare, pernicitatem ostendit. Aquilæ verò, nauisque similitudo eodem pertinet, licet nõ ex eodem sit sumpta.

Si enim dixero, obliuiscar loquens, procumbens autem face ingemiscam. Concutior autem omnibus artubus. Scio enim quòd non innocentem me dimittes. OLYMP. Duplex est huius loci expositio. Aut enim hoc dicit, Si me tueri voluero oratione, nimium ea longa futura sit, præterquam quòd gemo & contremisco, veritus ne alicuius rei per imprudentiam contractæ fortè conuincar. CHRYSOST. Aut id potius significare voluerit, Si de meis rebus dicere conor, ac mea narrãdo perterrere, profectò doloris acerbitas obliuionem mihi adducet. Tanta enim vis est cruciatus vt mihi planè memoriam eripuerit: ac licet ex his malis emergerem, nihilominus iam ipsum supplicium contra me cunctorum ora diduxit. OLYMP. Ita ore obuoluto gemo, atque lamentor, & artubus cõtremisco, cùm intelligam, si tuum mihi seuerum iudicium subeundum sit, neque innocentem, neque a culpa me vacuum visum iri. DIDYMI. Hominis modestiam, & gratæ voluntatis significationem habent hæc verba insignem. Etsi enim dixit, scio quia iustus apparebo; nihilominus quia exploratum, persuasumque habebat, apud Deum qui æquis cuncta ponderibus examinat, ipsa etiam astra esse impura, nedum seipsum, ideo inquit, Si in me inquirere subtiliter volueris, (Deus enim es) haud me insontem dimittes. Quando igitur sum impius, cur non perij? OLYMP. Aquila autem, Vt quid frustrà laboro? Si integrum de mea impietate factum est iudicium, an non mihi rectius futurũ erat, antequam ad impietatem delaberer, interire? Tale quid de Iuda noster liberator dixit, Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Idipsum nunc Iobus Deo amicus vsurpat, Emori me præstabat, quàm impietatis postulari, mortemque magis opto, quàm tantis vexari conuiciis, quasi diuinas leges perfregerim. Cur tandem non perij? Prorsus est mihi diuini consilij ratio ignorata.

Si enim niue lotus fuero, & purgatus manibus mundis, satis in sordibus me tinxisti, abhominata est me vestis. CHRYSOST. & OLYMP. Mos erat antiquis balneis eluere sordes: illud item in priscis moribus fuit, vt, cùm probare vellent, cuiuspiam sceleris societatem ad se haudquaquam pertinere, manus lauarent, dicerentque, Innocens ego sum, & ab hac re integer. Id quod in liberatoris nostri caussa fecit Pilatus. Dauid etiam canebat, Lauabo inter innocentes manus meas. Dicit ergo, Quantalibet mea extiterit innocentia, hæ minimè obscuræ conuictiones, hæc peracerba supplicia, ex præiudicata iam opinione impuritatem, labemq; meam coargunt; vt iam vel ex ipsa vestis meæ contrectatione inquinari se cæteri suspicentur; præsertim cùm ob mea non pauca scelera hæc me pati vnusquisque arbitretur. Hæc amicorum caussa loquitur, culpa ac noxa eum teneri ex ipsis eius calamitatibus comprobantium. CHRYS. Quod verò dicit, est eiusmodi, Videlicet ipse impietatis exemplum sum cunctis propositus. Cur igitur non perij? Improbum

probum enim oportebat tolli de medio, ne cæteris magister esset improbitatis. Quanquam, si sole nitidior fuero ac purior, macula nihilominus, nec tamen qualibet aspersus fuero. Verum, qui me pari ac vestis corpus propinquitate contingunt, oderunt me: ipsum mihi corpus inuisum, & execrandum euasit: hoc enim, *vestis*. Potest etiam sic intelligi, *Abhominata est me vestis mea*, vel ipsa me vestis quasi incitata odio fugit, vt pro illo sit, Nec ob plagarum acerbitatem possum amiciri.

Non enim es homo, sicut ego, cui in iudicio respondeam, vt simul veniamus in iudicium. vtinam esset mediator inter nos & redarguens & audiens inter vtrumque. OLYMP. Quoniam anticipata suppliciorum opinio lusti impietatem palàm testari videbatur; neque opinionis falsitas ex iis, quæ oculis hauriebantur, poterat refutari, apud ipsum Deum, qui verax est, & genera personarum ignorans, vult iudicio experiri. Illius enim indicatui inprimis confidit, tanquam si diceret, Vos amici ex iis, quæ in me ineubuerunt, malis, contra me sententiam pronunciatis. Quòd si Deus caussæ meæ ius complecti voluerit, qui nec personarum in iudicio intuetur discrimina, & ipsa veritas est, nimirum is probabit, haud me ob peccatum vllum his vrgeri suppliciis. Nec verò aliam esse Iusto mentem atque sententiam, atque ob eximiam caritatem erga Deum, magnámque apud illum libertatem, & ob magnam, quam in Dei veritate positam habebat fiduciam, quòd humana fugiat iudicia; contrà verò, à Deo, qui sine mendacio & errore cuncta pronunciat, iudicari velit, vel ex eius verbis, quæ cum Sophazo disputans dixit, disce. Disputationem enim & errantem, & recto iudicio minimè progredientem ab amicis auertens loquitur his verbis; Veruntamen ego ad Dominum loquar, videlicet, qui non mentitur, nec personas accipit: atquam autem coram eo, si voluerit. Vos enim estis medici iniusti, & sanatores malorum omnes. Vides, quemadmodum hominum iudicia fugiat iniqua? & ad iustum animorum medicum Deum confugiat? Diuini deinceps iudicij æquitate fretus audet, ac dicit, Scio ego, quòd iustus apparebo; rursusque, Ecce in cælis testis meus, * cognitor vero meus in altissimis. Audet vbique, vt qui fallax hominum iudicium vitet: Deum ipsum rogat, vt idem iudex, aduersarius, ac testis esse velit. Quantam hæc demum caritatem testantur! quantam libertatem! quantam fiduciam! Itaq; Deus, qui mentè Iobi penitus perspectam habebat, & quo studio animive inductione is loqueretur, cùm minimè ignoraret, de homine haudquaquam reticuit; immo verò illi aduersus amicos victoriam adiudicauit, pronunciauitque non peccati vllius pœnas à Iobo fuisse persolutas; verùm, vt illius iustitia atque innocentia testata esset, illa incommoda pertulisse. Cùm ergo de Iusti erga Deum caritate haud dubitare possimus: quæ deinceps scribuntur, huc scilicet referre debemus. Neque verò illa nos Psaltis verba perturbent, Ne intres in iudicium cum seruo tuo; quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hoc enim ipsum nequaquam dubitabatur à Iobo, ad sincerum ac subtile Dei iudicium neminem futurum esse innocentem. Neque hoc tempore est Iobo propositum ad diuini iudicij seueram normam caussam suam dirigere; aut etiam iniustitiq Deum conuincere, quòd pœnas de eo sumpserit iniustas. Verùm hoc tantum pugnat, vt mendacium, falsitatéque coarguat amicorum, ob flagitia irrogata illi esse supplicia arbitrantium. Quapropter & Deus Iobi sententiæ, ac voluntati obsecundauit, nec eum propter sceleris impietatem quidquam esse perpessum, palàm dixit. Quin potius omnis illa tentatio, atque calamitas, ad generosam eius virtutem pertentandam, comprobandamque pertinebat. Sed hunc sermonibus percelebratum hominem audiamus, *Non enim homo es, sicut & ego, cui in iudicio respondeam, vt simul veniamus in iudicium.* POLYCHR. Hoc mihi, inquit, euenit, non maleficij cuiusquam conscientia stimulato; sed ideò, quòd apud eum mihi dicendum est, cum quo nulla mihi est naturæ communio, nulla par dignitas. Quod vtinam sicut apud homines, sic apud te, qui iudex es incorruptus, experiũdi æqua daretur potestas. Et dum ad maiorem assilit libertatem orationis, sequestrum quempiam, & interuentorem adesse optat in caussa; *Vtinam mediator esset*

inter

* cognitor, cõscius, testis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter nos & redarguens, & audiens inter vtrumque. Ipsa consequutio planam facit hanc omnem orationem. Mea, inquit, mihi non sunt. Sed, quoniam amici mei ex iis, quæ me circunsistunt, ærumnis haud rectè ratiocinantur, ob peccata excruciari me malis, ideo tua solius contentus sum approbatione. Vtinam deligendi arbitri, ac sequestri mihi daretur facultas, qui de re tota pronunciaret, & æquo iure cum vtroque ageret, atque eum, qui iniuriam imposuit, liberè coarguerer. Hæc, vt iam diximus, eò loquitur Iobus, vt & diuinæ se veritati confidere ostendat, atque vt falsò ratiocinantes amicos refellat. Iobo enim dicente, nullius tanti admissi sceleris opprimi conscientia, vt eiusmodi essent illi pœnæ sufferendæ; Deo item confirmante, non peccati vllius eundem supplicium sustinere. Quid vllius præterea arbitrio compromissiuo opus erat? nisi vt arbiter vtriusque sententiam comprobaret? & amicos mendacij condemnaret? Quod ipsum reipsa Deus deinde perfecit. Deinde quasi quispiam obiiceret, Quamobrem, cùm tua iura protuleris?* respondet; Si mihi Deus potestatem facit liberæ orationis, nempe is me cruciatibus liberabit; scilicet me timere non sinet. Impetrata autem ab eo liberè dicendi venia, loquar, & ex animi sententia loquar, & defensionis meæ ius persequar. Quocirca attexit;

Suspicor aliquid desiderari.

Auertat à me virgam, & timor eius non me circumagat: & non timebo, si loquar.* POLYCHR. Ad interuentorem hæc nonnulli referunt: fermè, inquit, me sequester è præsentibus malis eripuit; factusque est vas, ex mea fidenti oratione, nil me laturum incommodi, si de rebus meis sine trepidatione aliqua disputaro: incorruptaque atque integra conscientia (neque enim cuiusquam iniuriæ ac labis mihi conscius sum) supplicij, animaduersionisque causſam postularo. Verùm hęc ipsa alij in Deum conuenire confirmant. OLYMP. *Auertat à me virgam*, id est, tormenta, suppliciaque inferentem manum, nec eius me timor obterat: id enim est ἐφοβίσῃ strangulet, circumagat, percellat: fidenter enim loquendi facta potestas satis luculentum est liberationis malorum argumentum.

* προσείτω. *circumagat, inuadat vel, vt paulo post interpretatus est Olympiod. strãgulet, percellat.*

Non enim sic confitius sum laborans anima mea. OLYMP. & EVAGRII. Ideò hæc dicit, aut quia exprobrabant amici Iobo, quòd pœnas scelerum sustineret, aut quia corporis labor, ac morbus ad animum haud arreperet. Quamuis enim illud plagam accepisset, contractione tamen animus nequaquam succubuit.

CAPVT X.

Gemens dimittam aduersus me verba mea. POLYCHR. Silentio, inquit, ego-met ingemiscam, cùm prorsus habeam nullum, cui causſam meam probare possim. Vide quemadmodum nos anteà muniat, nihil ipsum de Deo, quod dignum non sit, cogitare. Nam vel gemens, vel malis oppressus nullum in Deum iaciam maledictum; sed in me ipsum despicientia verba conuertam. Idcirco verò id dicit, quoniam principio dixerat, Pereat dies, in qua natus sum. Sanè docere vult nihil se contra Deum secus locutum fuisse; sed illas contemptas, abiectasq; voces contra seipsum emisisse. Quasi hæc sit illius oratio, Aduersus Deum nihil loquar omnino; absit. Quòd si fuero nonnulla loquutus, non illa mea, sed atrocis calamitatis atque ægrotationis futura sint verba. Ergo nec contra se orationem vsurpaturum, sed philosophaturum, silentiumque adamaturum esse ostendit, nisi vim adferret doloris magnitudo, ac nisi amici verba extorquerent. Nihil verò de Deo dicit absurdi: quod ipsi ex eius cũctis sermonibus apertè docuimus, præterquàm quòd Deus testimonium illi ipsi dedit, cùm eum iustum esse pronunciauit. Ad huius porrò viri, & ad eorum, quæ per contemptum is dixit, defensionem, illa magnopere valent, quòd homo erat, quòd sine sensu doloris tormenta perferre non poterat, quòd calamitates mirificæ erant, ac vehementissimæ, quòd virtus ad summum perducta, quòd in moribus nihil non simplex, nihil captiosum, vel subdolum, quòd tanquam filius fidenti apud patrem oratione vtebatur; quòd in suis sermonibus vniuersis nihil odiosi fuent de Deo loquutus, verùm id duntaxat contenderit, & iure sibi mortem optabilem fore, ac falsam de se amicorum esse opinionem; &, quod caput est, quòd incorrupto Dei suffragio absolutus sit, cùm iustum illum esse pronunciauit. Quòd si Deus iustificat, quis est, qui condemnet? sacer inquit Apostolus.

Loquar

Loquar oppressus amaritudine animæ meæ, & dicam ad Dominum, ne impium me esse doceas; & quare me sic iudicasti? Ne me despice languore confectum, ne fortè grauiore aliqua tristitia obrutus, culpam contraham iniustitiæ. Quæ quidem perinde loquitur, quasi diceret, Ne me permittas tentari amplius, quàm vires meæ patiantur: sed mala seda illata, nec longius supplicium trahas; ne, quod fieri posset, calamitate perculsus ad absurdum quempiam sermonem delabar; aut ne maiore aliqua contemptione commotus, vocem mittam impietatis. Illud enim, *Ne me impium esse doceas*, pro eo est, Impiam à me remoue orationem. Neq; enim Deus quempiam docet impium esse, impieve agere. Illud item, *Quare me sic iudicasti?* huic par est, Doce quorum scelerum de me supplicium sumas. Illud etiam, *Quare*, non ad exposcendam rationem, sed ad optandum, deprecandumque tantummodo adhibetur.

Aut bonum tibi est, si iniquè egero?* tanquam si diceret, Haud tibi rectum, gratumque est, Domine, me ad iniquitatem deduci. Igitur miserere. Pleriq; enim suas non ferentes ærumnas ad impia conuitia conuersi sunt. Ita Sanctus hic sua interposita persona, pro nobis omnibus Deo supplicat, vt eas, quas aduersus nos permitit tentationes, velit esse moderatas, ne maiore tristitia absorbeamur.

* ἐνδικήσω *est in Catena Card. Caraff. omnino corrupte legendum enim est, ἀδικήσω, ex Aquil. qui habet, Iniquè egero, ex interpretatione Olympiodori, & ex alijs eo dicibus.*

Quia negasti opera manuum tuarum, ad consilium autem impiorum attendisti. CHRYS. Hinc perspicis, non ideo eum velle iudicium subire, quia præclara eius sint facinora, sed quia, quod mihi hæc calamitas commodum pariat, haud video. Veretur enim ne obsit potius. Credibile enim est, sic cogitare, ac ratiocinari nonnullos, aut te hominibus, quos procreasti, minimè consulere; aut certè flagitiosorum esse apud te multò maximè probabilem condicionem, nec eorum tibi improbata esse consilia. OLYMP. Iterum eum tanquam effectorem deprecatur, ne suum ipse spernat effectum, sibique sensim persuadet, se permissum esse Diabolo. Hunc enim, & eius comites Dæmones impios fortasse dicit. Prouidentiæ autem rationem, cur Diabolo sit in eum data potestas, nondum perdiscere potuit. Atque ea re, quantum ego existimare possum, tàm varios ipse circuitus conficit, conuersionesque verborum, partim quidem, vt malorum impetret liberationem, partim verò, quòd supplicij causſam discupit habere perspectam.

Aut sicut mortalis videt, cernis? aut sicut videt homo, adspicies? aut vita tua humana est? aut anni tui viri, quoniam requisiuisti iniquitates meas? & peccata mea inuestigasti? Scis enim, quia non impiè egi. Sed quis est, qui de manu tua eruat?* Non ipse hominum more de rebus iudicium facis, nec tui pauci sunt anni, vt ea, quæ tibi antecesserunt, ignorata esse possint, aut te de iis, quæ gesta sunt, quærere, & exquirere sit necesse, vt intelligas, nullo me scelere impietatis teneri. IVLIAN. & POLYCHR. An non tibi præsentia, ac futura cognita sunt? aut nuper tua natura, potestasque orta est, vt ad ea cognoscenda, ob quæ me flagris, & plagis multasti, opus sit tibi inquisitione? scilicet non te perinde, vt homines, latere quidpiam potest; quandoquidem non tua similiter, vt eorum perexigua sunt vitæ spatia. Qua demum igitur ratione iniquitatem meam perquiris? peccatúmue meum inuestigas? in quibus nullam hærere impietatem non ignoras? Hæc eò ab eo dicuntur, vt iustitiæ suæ testem proferat Deum, simulque ab eo petat, vt eiusdem bonitate frui sibi liceat. Nec enim ipse improbitatem hominum imitaris, vt & eorum, qui peccarunt, memineris; & eorum, quæ peccarunt, seueram rationem exposcas. Paria enim exigunt homines. Tu verò Deus, quæ tua est benignitas, de multis pauca requiris; qui cùm intimos mentis recessus & cogitationum latebras introspicias, illud item præclarè tenes, nullius me prolapsionis conscientia peruelli. CHRYS. & OLYMP. Nec me illud fugit, omnem à me abesse impietatem, quanquam accidere potest, vt, cùm ipse aliquid egero, non animaduertam. Quando ergo tu punies, nullius testata poterit esse innocentia. Tametsi enim videar ego, cùm mecum ipse deliberaro, ab impietate abhorrere; consilium tamen tuum vitare non possum, quamuis nulla me exagitet conscientia. Ergo tuum vincat consilium, atque sententia, cui nostra multò sunt

* Qui de mortalibus tuis erò patitur, dixit Aug. ita verbum ἐξαιρῶμαι est ne ἁπλῶς interpretatus.

melius cognita. IVLIANI. Verba ipsa sunt perpendenda diligentius. Nec enim nomen peccati, atque impietatis rem eandem declarat. Nam peccatum tùm in Deum, tùm in hominem admittitur; impietatis scelus propriè contra Deum concipitur: Deo enim pius cultus propriè adhibetur, nemoque est homo, qui pietate ac religione coli debeat. Illud autem superior conficit oratio, Tu viribus ac potestate vales, & eorum quæ sunt, scientiam tenes, & iustitia tibi adest. Quis igitur tibi possit obsistere? Quæ quidem ideirco beatus Iobus enunciat, vt in tentationibus nihil à nobis aliud agi doceat oportere, quàm vt ad Deum confugiamus, eumque, qui benignus est, obtestemur, vt suo ignoscat opificio. Quapropter vbi dixit; *Sed quis est, qui de manu tua eruat*, adiunxit;

Manus tuæ plasmauerunt me, & fecerunt me. CHRYS. & OLYMP. Licet, inquit, peccatis sim obnoxius, opus nihilominus sum manuum tuarum. Viden, vt opificem suum agnoscat Deum? precibusque ab eo contendat vt suo veniam tribuat opificio? DIDYMI. Inter plasmauisti, & fecisti, est constitutum discrimen. Plasmatum enim est corpus, formatumque è subiecta terra, * siue è mutatum: facta est autem anima, non ex aliqua antea subiecta materia: ipsa enim, vt expers corporis est, sic & diuisionis.

* *Quamuis οἱ τοι Catena habeat Card. Caraff. videtur nihilominus legẽdum esse ἤτοι.*

*Posteà * mutatus percussisti me.* Sed Aquila & Theodotio, In circuitu * demersisti me. OLYMP. Postquam me, inquit, fecisti, & in bonorum affluentia collocasti, ad ærumnas & verbera rationes meæ demigrarunt. Totum verò, quod dicitur est huiusmodi, Te vno excepto, qui perculisti, nullus præterea alius hisce me malis liberarit. CHRYS. Consequutionis ordine obseruato, cùm eundem opificij, & prouidentiæ principem ac dominum esse non nesciat, ad supplicem orationem conuertitur, precaturque, vt humilitatem & breuitatem recordari velit humanæ naturæ, quam ipsam & benignitate adductus, principio condidit, & iratus morte multauit.

* *Ita etiam apud Aug. Mutans quoque dici potest.*

*Recordare, quòd lutum * finxeris me, in terram autem me rursus reduces.* CHRYS. Quamuis tuo vtens imperio, me vitæ acerbitatibus implicaris, nihilominus meę imbecillitatis tibi veniat in mentem, itemque meæ ex argilla concretæ naturæ, nimirum quod spectat ad corpus. IVLIAN. Ex his Dei magnanimitatem facit insignem. Tanta es, inquit, benignitate, tantaque sapientia, vt etiam fragili materia effeceris animal, atque huic intelligentiam, rationemque concesseris.

* *κατεπόνησάς μι.*

* *Sic Aug. ἐπλασας.*

*An non sicut lac mulsisti me? coagulasti autem me, sicut caseum? pelle autem & carne me induisti? ossibus autem & nervis * innexuisti me? Vitam & misericordiam posuisti iuxta me? Visitatio autem tua custodiuit spiritum meum?* CHRYS. Semen, ex quo gignitur animal, tanquam lac dicitur exprimi. Et quemadmodum expressum lac migrat in caseum, ita quod instillatum & coactum est semen, ea cuadit natura, cuius prima constitutio inchoatus est partus. Nam, quod in vteri sulcos sparsum est semen, vbi quasi caseus congelarit, coactusque fuerit, fit * conceptus; qui deinceps formatur, & sicut scriptura docet, effigiem, characteremque induit, & quæ natura erat humida, coagmentatur; & quod iactum fuit in vterum, in pellem, carnes, ossa, neruosque distribuitur. Et hæc quidem ipsa solitaria; verum simulatque præsens adfuerit anima, vitali cientur motione: vbi illa abscesserit, otiosa deseruntur, atque obtorpescunt. Nec vitam mihi, inquit, tantummodo impartitus es, quæ opificij certa est significatio; sed misericordiam etiam tribuisti, quæ prouidentiam haud obscurè testatur. Et quidem in omni vita tua mihi perfrui licuit prouidentia. Id enim est, *Et visitatio tua custodiuit spiritum meum*: id est, Postquam natus sum, à tua prouidentia reliquam sum vitam adeptus. denique tam hæc quàm illa superiora hûc pertinent, vt * conditionis corporis tùm via, tùm harmonia perspicua, & illustris fiat vniuersa. OLYMP. *Sicut lac me*, inquit, *mulsisti*, seu ob tenuissimam portionem sumptam è terra, seu potius ob spermaticam rationem. *Coagulasti* autem *me*; id est, tanquam caseum me coagmentasti. Id quod vel ad primigeniæ conformationis coagmentationem referri potest, vel etiam ad eam, quæ in vtero fit, concretionem. Illud verò, *Innexuisti me nervis*, valet, Copulasti. Illa autem verba, *Vitam & misericordiam*

* *ἐνέφρας. cõsuisti, connexuisti.*

* *φύσις γίνεται. hoc loco pro conceptu φύσιν credidere rim γυρpari.*

* *συστάσεως.*

misericordiam posuisti iuxta me, & visitatio tua custodiuit spiritum meum; hanc sententiam adferunt, Tua solius benignitate ac misericordia, cùm nusquam, nihilque essemus, ipsi vt essemus, ac viueremus, effecisti: tuaque erga nos prouidentia nostram conditam tuetur naturam. POLYCHR. Hoc ei fortasse accidit admirabile, quòd in tanto humore fluitans, non intra vterum infans extinguatur. Id autem ne contingat, tua, inquit, erga nos perficit beneuolentia. Tu enim imperio tuo naturæ & ortui præes. Te enim haud miserante, in vtero infans nunquam viueret. Id autem semper nititur persuadere, Dei nos munere esse procreatos; posteà morti adiudicatos, nec ea re tamen prorsus esse deletos homines, verùm successionis perpetuitate immortalitatem assequutos. Summæ item erga vnumquemque diuinæ esse prouidentiæ argumentum, quòd è rudi, contemptaque materia, cuiusmodi humanum est semen, ijs, vt sint, concessum est; effectumque est diuinitus, ne intra maternam aluum interirent, sed potius vt ex eodem semine tu, Deus, ossa coagmentares, atque firmares, medullam teneram redderes, neruos contenderes, venas inflares, sanguinem in illas infunderes, carnes emollires, pelle circumduceres, & quasi quoddam indumentum circumdares. Ergo, qui tantam erga me humanitatem declarasti, tantam prouidentiam, tantam sapientiam, nunc pro nihilo me putabis?

Hæc habens in me ipso, scio, quia omnia potes; nihil autem tibi est impossibile. OLYMP. Hæc mihi sunt, inquit, certa decreta, posse te id, quod nunquam fuit, facere vt sit; scire item & posse fluxam, lacteamque naturam in humanam conuertere; esseque te misericordem, vitæque auctorem, nostraque curare diligenter; postremo, opificem te esse, sapientem rectorem, & iudicem. Quæ quidem iis verbis, vita, misericordia, visitatio significantur. Nec illud dubito facile tibi esse hisce doloribus liberare opificium tuũ. Viden, quàm religiosè effectoris mentionem faciat? & procreationis gratiam profiteatur? nostrisque rebus consulentem prouidentiam agnoscat? Quæ sanè hominis sunt reapse pietatem colentis, vehementerque grati, atque eius demum religionis, quæ beatum Iobum cumprimis decet.

*Si enim peccauero, me * obseruas: ab iniquitate autem non me innocentem fecisti.* OLYMPIOD. Tuam, inquit, decet humanitatem, vt aliquam veniam tuo tribuas opificio: neque velis pro tua rerum omnium scientia, cunctas actiones meas, & peccata acri studio obseruare. Quæ quidem Sanctus hic iterat, humanæ naturæ persona suscepta. Nil te, inquit, latet Domine. Verùm & nostra, inquit, * obseruas opera. Id enim est, φυλάσσεις. Ac licet non subita in eum, qui peccauit, animaduersione vtare, haud eum propterea dimittis insontem. POLYCHR. Sed neque mihi præsto fuit æqua tua clementia, quandoquidem tàm seuerè, tamque subtiliter in mea peccata inquisieris, ac rerum omnium à me pœnas repetieueris. DIDYMI. Iure optimo hæc loquitur. Nam, cùm vniuersitatis Deum eundem effectorem, prouidentemque rectorem esse intelligeret, certo ordine de illius disserit æquanimitate. Id enim scit, quod beatus quoque Dauid docuit, illum non irasci per singulos dies. Custodit autem, seruatque peccantem, non quasi velit, ipsum peccare; nec enim vult mortem peccatoris, sed pœnitentiam. Illud verò, *Non me innocentem fecisti*; dixerunt alij, Non me tanquam insontem absolues; non me purgabis.

* *Custodis me, August.*

* *ἐπικηρεῖς, id est, custodis.*

*Si enim impius fuero, hei mihi; si autem fuero iustus, non possum * caput erigere.* OLYMP. Aquila autem, Et iustificatus non tollam caput. Sententia autem est huiusmodi, Siue, inquit, impius fuero, hoc mihi videlicet summo erit malo; siue me esse iustum dicere ausus fuero, nulla ex ea re ad me perueniet vtilitas. Sed tamen ob mala, morbosque meos æstuo, animique pendeo. Nam, tametsi nullius mihi rei sum ipse conscius, me nihilominùs calamitatum refellit atrocitas, quæ me nec abnuere, nec oculos finit erigere. DIDYMI. Fortasse tale quidpiam dicit, siue consultò peccauero, hei mihi; siue tanquam ex Adæ præuaricatione, & ex debito ad nos successione deriuato, neque sic mihi tollendi oculos erit potestas, perinde quasi ab omni sim labe integer. Nam peccata quædam ex animi

* *ἀναχύψαι. Oculos tollere. Aug. respirare: fortasse legendũ esset, respicere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostri electione existunt, quæ supplicium comitatur ; partim è parentibus trahuntur, quibus purgatio debetur.

* *Ita etiam Aug. habet.*

* *Plenus enim sum opprobrio ; capior autem sicut leo ad occisionem.* OLYMP. Illud vnum, inquit, noui, meum diffusum esse dedecus, meque tanquam leonem captari ad necem. Ita vndique suppliciorum telis configor. Videtur autem se ipse leoni comparasse ob prioris status fælicitatem, atque opulentiam: præcipuum enim, & imperiosum animal est leo. POLYCHR. Apertius Hebræus, Si robustus fuero, sicut leo, opprimis me. Ego, inquit, qui tauri, leonisque robur præ me ferebam, cum illustri gloria, atque opibus abundarem, ita me nunc quasi in retia indui, vt solutionem nullam malorum reperiam.

* *Cõmutatus dixit Aug. Sed, Commutans, intellexit Polychr. quare in expositione Aquilæ à sensu Polychronij, Conuertẽs, dicendum erit ἐπιστρέψας.*

*Rursus autem * commutatus grauiter me discruciat.* Aquila autem, & Theodotio, Et conuersus mirificam vim ediditi in me. Versus autem huius hæc vis est, Robur & potestatem leonis anteà obtinebam; nunc præter omnium opinionem facta conuersione, commutata est omnis illa fælicitas; fortitudo, & gloria occidit. Nam, postquam breui spatio illam prioris status mei iucunditatem circumscripsisti, in summam me ærumnam coniecisti, à superiore fælicitate ad ignominiam demigrantem, & ab acerbis ad acerbiora traductum.

Et instauras in me supplicium meum. OLYMP. Haud quidquam ipsæ calamitates remittuntur, sed multò vehementius corroborantur, & malum vsque innouatur. Ac si diceret, Variis sum circumfusus ærumnis, nec solum eorum sum similis, qui priores excruciati sunt malis, verùm eriam eos imitor, qui iterum ac sæpius diuersa supplicia pœnasque subierunt. POLYCHR. Ad quæstionem me assidue abtripis peccatorum meorum; partim quidem plagis & verberibus nunquam intermittentibus adhibitis, partim verò mearum calamitatum appositis accusatoribus, impietatem mihi exprobrantibus, pœnasque à me repetentibus.

Ira autem magna in me es vsus. Id est, graui me pœna multasti. OLYMP. Iram enim ipsum supplicium dicit, ei vehementer illatum, vitamque magnopere laboriosam : nec enim hic ira pro perturbatione sumitur. Et hic rursus molestiarum, ærumnarumque indicat magnitudinem;

* *πειρασμὸν ἀκμὴν cætus & agmina malorũ hostium, aduersariorũ.*

*Induxisti autem super me * tentationes.* POLYCHR. Id est, cunctis me ad malorum perpessionem dedisti. OLYMP. Pirateria enim appellat mala ipsa, quæ in eum expeditionem, irruptionemque fecerunt. Hæc verò precationem, religiosamque mentem habent cum iusta quadam conquestione, fietuque coniunctam.

Quare igitur de ventre eduxisti me? & non mortuus sum; oculus autem me non videret, & factus essem, quasi non fuissem. Quare autem de ventre ad monumentum non translatus sum? OLYMP. Hæc eadem post dixit Ecclesiastes, cùm præ viuo mortuum prædicauit; & eum, qui non fuit, prætulit vtrique. Verumenim in hanc doloribus confertam incidimus vitam, quia coram Deo minimè perseuerauimus, neque illius iusta seruauimus. Beatus autem Iob non propter dolores solùm mortem optabat, sed multò maximè, quia temporis ei longinquitas, ærumnæque diuturnitas suspicionem mouebat, ne planè esset à Deo derelictus. Nam in prima sua oratione item paria vsurpauit, quæ ipsa hoc loco inculcat, vt planum faciat, omni se reprehensione & blasphemia vacare, cùm à morte cruciamentorum cupit liberationem impetrare. POLYCHR. Dicit igitur, Si in se huiusmodi mala debebant incurrere, rectius sibi futurum, aut nunquam vitæ primordia attigisse, aut in lucem editum continuo ad sepulchrum delatum fuisse. Licet enim, inquit, rectè factorum mercedem nullam tulissem; nihilominus tantis cruciatibus minimè dilaniarer. DIDYMI. Ac vide, quemadmodum tentationum, quæ in ipsum incubuerunt, vsurpata memoria, ad principem malorum omnium caussam se referat, id est, ad præuaricationem, & eam, quæ ex corruptione est, natiuitatem. Neque is aliquando est de prima hominis institutione miserè conquestus. Cur autem sit vitæ huius corruptionem expertus, in vtero ac ventre caussam consistere putat. Etenim propter præuaricationem nos ipsi ærumnosæ

ærumnosæ huic vitæ conciliati sumus.

An nox exiguum est tempus vitæ meæ? OLYMP. Rursus vitæ brenitatem ad supplicationem adfert, cupitque ex ipsorum cruciatuum remissione sibi esse exploratum, iam se Deo vti placato. Cùm enim nondum tentationum caussas teneret, merito floccifacit, & perturbatur. Quis enim, inquit, ignorat, homines, quibus exiguum est vitæ curriculum circumscriptum, acerbum sibi putare, si miseria affligantur?

Sine me respirare paululum, antequam abeam, vnde non reuertar. Precationis hæc speciem habent. Haud pusillæ sunt ipsæ molestiæ; neq; is dolorum sensum amiserat. Neque enim vir fortis fuisset, si non sensisset. Docetque diuina potestate ac nutu illa se esse perpessum. Quare plenam grati animi huiusmodi adhibet supplicationem, Molestiarum & dolorum mihi præbe inducias, * homini videlicet, cuius perexiguum est vitæ spatium, cui ad perpetuum est migrandum interitum : hoc enim declarant, *Antequam abeam, vnde non reuertar.* Dogma enim tradit præclarissimum, qui semel ex hac vita migrauit, non amplius ad illam ipsam ei futurum reditum : quem tamen fictis fabulis prodiderunt ij, qui monstruosas quasdam animorum in corpora migrationes finxerunt. Deinceps inferni mala commemorat, vt intelligamus, è quibus nos liberator Christus eripuerit, cùm iis, qui erant in vinclis, dixit, Egredimini; & iis, qui erant in tenebris, Detegimini. Et adiungit;

* *Sed tu audi Augustin. in annot. in Iob, Vult autẽ requiescere antequã eat in pœnas æternas ; ad hoc vtiq; , vt non eat : quemadmodum si dicamus alicui, Corrige te, an tequã damnẽ : non enim, cum se correxerit, damnabitur.*

In terram tenebrosam & caliginosam, in terram tenebrarum sempiternarum POLYCHR. Symmachus autem, Opertam morte; Hebræus vero, In terram tenebricosam supra tenebras. Vbi nulla est, inquit, remissio, sed malum nullum habens exitum. Et ad mortis quidem grauitatem declarandam, comparatione est vsus. Hic enim cùm quispiam fuerit in noctem coniectus, diei aduentu liberationem expectati ei verò, qui illò abit, haud est integrum, amplius in vitam redire. Ita in collatione perseuerans addit;

Vbi non est splendor, neque videre vitam mortalium. Quod est pro illo, Vbi non est solis ordo, nullus siderum cæterorum, vbi nullum licet rerum humanarum statum intueri, nullam inquam præclara lege atque ordine institutam politiam. OLYMP. Hæc loquitur veritus, ne forte, si cum cruciatibus & tormentis vitam dimiserit, à diuino aspectu sit ablegandus omnino, atque cum impiis in inferno numerandus; qui quidem, vt Saluator inquit, tenebras habitant sempiternas. Cum enim sit Deus suapte natura lux, qui longius ab eius facie extruduntur, nimirum versantur in tenebris.

Octaui capitis Protheoria.

Postquam longiorem Iobus disputationem pertexuit, Sopharus acrius præliatur. Ac principio verborum copiam, qua vsus est Sanctus, insectatur. Deinde eum accusat, quòd seipsum culpa ac reprehensione vacare confirmarit. Cùm verò eius mentis ignarus esset Sopharus, qua à Deo Iobus iudicari volebat, idcirco ait, Vtinam tibi Deus ius responderet. Illius enim sapientia, potestasque faceret, vt intelligeres, cùm te pœna coercuit, eum pro dignitate tibi reposuisse. Tum, Dei potestate, hominisque humilitate ostensa, Iobo suader, vt animum ad precationem conuertat, eumque præteritorum criminum pœniteat; sic enim fieri posse, vt à se placato Deo, & præsentibus malis liberetur, & superiorem reuocet fælicitatem.

CAPVT XI.

Respondens autem Sophar Minæus dixit, Qui multa loquitur, vicissim audiet. Symmachus autem, Nunquid multiloquus refutari non poterit? OLYMP. Similiter, vt alij, atque adeo vehementius Sopharus in Iobum inuehitur. Quæ enim esset animi constitutio, qua erga Deum Iustus vtebatur, cùm loquebatur, peræquè ignorabant. Ita, cum Dei se caussæ subuenire arbitrarentur, scilicet diuina, in quam incurrerunt, eos latuit offensio. POLYCHR. Sed quænam Sopharus adfert? Verborum, inquit, turba credis te obtinuisse victoriam : quasi

verò nobis orationis tuę profluentiam admirantibus, hic silentio sedendum sit. Sic igitur habeto, me ad respondendum, tuamque orationem refellendam accedere. Tu verò audi. Nam, qui linguam habet ad loquendum, hic quoq; adeptus est aures ad audiendum.

Aut etiam eloquens putat se iustum esse? OLYMP. Haud verborum copia frugi hominis æstimatur ingenium: neque idcirco quispiam fuerit iustus, quia cum suauitate quadam oris, & verborum concinnitate fundat orationem. Nam acres etiam, volubilesque sermones confutari possunt. POLYCHR. At ipse, vt apparet, verborum abundantia existimas ad sortem ac numerum te * adspirare iustorum. Sed tamen scito, nil te viro forti & constanti dignum, nihil quod infirmari non possit, attulisse. Nec enim, quia dicendo vales, continuò iustus fueris.

* προσβᾶι, aſp.

Benedictus filius mulieris abbreuiatus. OLYMP. Is enim, qui citò decedit, id boni consequitur, quòd ea, quæ sunt acerba in vita, partim non videt, partim non experitur, nec etiam multa peccat. Hoc verò dicit, aut Iobi os obstruens, iustitiæ sibi laudem adscisscentis, aut communem vitam miseratus, vt quæ tot hauriat calamitates ac dolores. Quare eum prædicat beatum, qui non diu in ea permanserit.

Ne multus sis in verbis: non enim est, qui tibi respondeat. Non, quia ipsi aut non possumus, aut nolumus tibi contraria oratione repugnare, idcirco ad verborum redundantiam te debes referre, tuasque laudes importunè, & contrà, quàm decet, efferre. Nec enim magis es nobis laudandus quàm accusandus; præsertim cùm ista ratione tuas laudes vsurparis, dixerisque sine caussa & frustrà te verberibus multatum esse. Quod ipsum dicis videlicet, quia nemo est, qui te rubore suffundat. OLYMP. Quoniam Iobus Deum sibi iudicem in caussa depoposcerat, hæc nunc fortasse ait Sopharus, Ne stultè nugare; nec enim Deum habebis, qui tibi respondeat.

Nec enim dicas, quia mundus sum operibus, & irreprehensibilis coram eo. CHRYS. Atqui ille ipse dixit, In veritate scio, quia non est mortalis mundus coram Domino. Viden quemadmodum ei obiectent repugnantia? POLYCHR. Omni est, inquit, accusatione perquàm dignum, & velle tuas actiones cum Dei rationibus conferre, & tibi ipsi summæ iustitiæ testimonium dare. Sanè certè nisi peccatis esses obnoxius, istas vitasses ærumnas. Hæc verò illi loquuntur, quòd existimant, huius viri innocentiæ confessionem, diuinæ prouidentiæ esse refutationem.

Sed quomodo Deus loquetur ad te? & aperiet labia sua tecum? Deinde annunciabit tibi virtutem sapientiæ. Quia duplex erit ei, qui est, sicut tu. Et tunc cognosces, quia euenerunt tibi à Domino digna ijs, quæ peccasti. OLYMP. & POLYCHR. Vtinam fieri, inquit, posset, vt tecum Deus haberet sermones, arcanasque sapientiæ suæ rationes tibi verbis demonstraret: id enim valet, *Et annunciabit tibi.* Illius enim sapientia, & iustitiæ excellentia perspecta, haud amplius illud dicere auderes, Quia mundus sum & irreprehensibilis. Immo verò intelligeres paria Deum tibi rependisse, cùm est tua peccata dignis suppliciis persequutus. Illa autem verba, *Quia duplex est ei, qui est, sicut tu,* hanc habent vim, Ei, qui quemadmodum tu, suam iactat sapientiam, atque iustitiam, multis Deus partibus antecellit. Ergo, si nobis sapientior & iustior is est, sapienter ac iustè te pœna affecit. Id nimirum cognosceres, si tecum Dominus loqueretur, téque pro sua sapientia erudiret. Tunc enim, si eius sapientia doctus, vel in istis ipsis acerbitatibus intelligeres, non vlciscendo, sed animæ medendo has tibi calamitates Deum importasse, paulò fuisses profectò modestior. Cumque inter te & Deum, quantum intersit, vidisses, téque maiora, quàm naturæ tuæ ferat condicio, ausum esse, quando Dominum ipsum iudicem delegisti, nimirum cum is sis, qui eorum, quæ ab eo geruntur, rationes nequeas habere perceptas, supercilium contraxisses, diuinæque sapientiæ & potestatis magnitudine animaduersa, dignas te tuis flagitiis suscepisse pœnas faterere.

An vestigium Domini inuenies? an ad extrema peruenisti, quæ fecit Omnipotens?

OLYMP.

OLYMP. Haud ipse, quæ Dei sunt, consequi potes. Illius prouidentiæ rationes & viæ inueniri non possunt; nec consiliorum, effectorúmue eius fines assequi possumus. POLYCH. Minimè verò dixerim, principium ac finem, quem is propositum habet, aliquando tibi fore reperta. Extrema enim dicit ipsa euenta, quorum ne dixeris nō posse te reperire principium, exitum posse. Id enim, quod ad Deum pertinet, cùm sit sempiternum, nec vllis temporis spatiis circumscritum, intelligentia nequit comprehendi.

Sublime enim est cælum: & quid facies? profundiora autem quæ sunt in inferno; quid cognouisti? aut longiora mensura terræ, aut latitudine maris? OLYMP. & POLYCHR. Quî cæli, inquit, quanta sit sublimitas, assequi possis? Id enim significat, *Et quid facies,* id est, inuenire non poteris: nec item illa reperies, quæ subter infernum latent. Quid dico ea, quæ suprà cælum sublata sunt, & infra terram depressa? Vtrum quanta sit maris latitudo, quantáue sit terræ mensura, aut quemadmodum hæc sese habeat, & quo innitatur subsellio, nosti? Profectò nullam harum rerum scientiam insolenter tibi ipse arrogaueris. Si igitur, quæ cernuntur, & quæ fiunt à Deo, nostram præteruolant intelligentiam, & quænam sit terræ, marisq; dimensio, explicari non potest; an non summæ fuerit audaciæ, in Deum ipsum linguam porrigere? DIDYMI. Huc ab eo isthæc omnia referuntur, vt intelligatur certum quendam esse modum humanæ scientiæ, nec eam posse ad Dei iudicia accedere. En, inquit, cælum adest, & inferni profunditas, & terræ longitudo, & maris latitudo, De his dic aliquid, si potes. Illud etiam tactus fortasse indicat, quamuis de cælo, de terra, de mari dicere aliquis conatus sit; ea nihilominus, quæ vltrà sunt, ignoraturum.

Si autem euerterit omnia, quis dicet ei, Quid feci? Vult ostendere incomprehensam eius esse naturam, nec comprehensibilem esse rationem, quemadmodum rebus singulis prouideat. Quòd si cuncta delere voluerit, quis eius nutibus, tantæque potestati repugnarit? Et id quidem rectè ab eo dicitur, & ei, quod propositum est, conuenienter. Voluntati enim Dei quis resistet? Huius simile est illud, Nunquid dicet figmentum ei, qui finxit se, Quid me fecisti sic? Vbi verò dixit, *Si euerterit omnia, quis dicet &c.* ne id quoque dicere videretur, Etiam te ipsum sua potestate vsus, multauit, addit protinus;

Ipse enim nouit opera iniquorum. Videns autem absurda, non contemnet. Hæc, inquit, facit, postquam vniuscuiusque actiones, & eorum, quæ geruntur, caussam perspexit. Nec verò aut rerum humanarū disquisitionem prætermittit, aut sontem impunitum dimittit. Ergo cùm potens, sapiens, & iustus is sit, te peccantem nequaquam præteriit, sed puniuit. Certumque est Iobi caussa Sopharum dixisse, *Si euerterit.* Cumque docet Deum vitari non posse, adiunxit, hominum facta ab eo videri, atque errata omnia sperni.

Homo autem frustrà natat verbis; mortalis autem natus de muliere est sicut asinus solitarius. DIDYMI. Diuinæ notitiæ firmitatem, constantemque veritatem, cùm hominum conatibus ac notionibus comparat, illosque stultè natare confirmat, cùm nequeant vniuersam Dei cognitionem ratiocinatione complecti. Asinum autem solitarium produxit ad miram hominum tarditatem declarandam, dum ij ad diuinorum iudiciorum notitiam nituntur. In quo hyperbolica vsus est oratione. OLYMP. & POLYCHR. Aut certè ab asino solitario simile duxit, propterea quòd intractatum est illud animal, cuiusmodi Iobum esse innuit in diuinis rationibus diiudicandis. Tantus est enim, talisque Deus, & quæ ad illum pertinent, sunt huiusmodi, vt vel cogitatio illa ipsa reformidet. Homines autem frustrà ac temerè nugātur, qui si ad diuinam sapientiam atque præstantiam fuerint adnixi, humili naturæ ipsorum condicione haud sint asino solitudinis meliores. In diuinis porrò stultè ac temerè hallucinantur, cum de Dei natura alienas habent opiniones, nihilque à pecoribus discrepant; quæ præter ea solum, quæ ante pedes versantur, contuentur, nihil præterea; asinumque imitantur solitarium, qui nullius certæ viæ exitum tenet, quòd loca non peruia obambulat, nec potest solitudinis terminum inuenire; quemadmodum nec maris

potest,

poteſt, is qui natat. Vt ſi diceret, Non tanquam rationis compotes, ex iis, quæ cernuntur, ſapientiam, poteſtatemque Dei cognoſcunt; ſed pecudum more in hiſce rebus volutantur, nec quidquam, quod ea natura, in qua inſidet ratio, dignum ſit, agitant animo.

Si enim tu mundum poſuiſti cor tuum, tolles manus tuas ad eum; ſi iniquum aliquid eſt in manibus tuis, longè fac illud à te: iniuſtitia autem in domicilio tuo non habitet. OLYMPIOD. Symmachus aut pro, *Tolles*, dixit, Explicabis ad eum palmas tuas. Noſtrorum temporum videlicet ſolet eſſe ratio commutata. Et ſententia quidem eſt huiuſmodi, Si quid mihi credis, inquit, optima ſuadenti, cor tuum purga, & quæ nefariè geſſiſti, repudiatis, mente ad Deum accede integra, & paſſis in precatione manibus Deum obſecra; finem peccandi facito: nullo te poſthac flagitio, nullâue iniuria obſtringito. Quòd ſi contigerit te peccati primordia attigiſſe, ſaltem vitium ipſum in tua vita ne hæreat. Si enim hac ratione placatum effeceris Deum, atque à labe integer in omni vita videbere, nimirum hæc, illâue (quæ deinceps dicturus eſt) haud deſiderabis; denique ab hoc ærumnoſo, miſeroque ſtatu ad priorem illum florentem atque beatum remigrabis.

Sic enim reſplendeſcet facies tua, ſicut aqua munda. Similitudine meliorem hanc rerum illius conuerſionem illuſtrat. Quemadmodum, inquit, qui corporis ſordes eluunt, ſuperioris faſtidij veſtigium nullum retinent; ſic ipſe, morum ratione immutata, prouidentia Dei in poſterum bonis omnibus circumfluës; ſic prorſus, vt præſentis ærumnæ nullum extet monumentum. Illud igitur, *Sicut aqua munda*, aut hanc habet interpretationem, Tanquam eſſes à nitidiſſima aqua perpurgatus, ſic conſpicuus, & cuiuſuis maculæ expers eris: aut hoc etiam declarat, Quemadmodum in aqua nitori priſtino reſtituta nequidquam concretionis apparet, ita, poſtquam florentem rerum ſtatum recuperaris, nihil turbidi, nihil moleſti remanebit. Illud autem, *Reſplendeſcet facies tua*, ſimiliter dictum eſt, vti dixiſſet, Planè alius videberis, non ſecus, quàm ipſa aqua, quæ commota, & turbida, poſtquam deſederit, non eadem videtur. Mundum igitur dupliciter dicitur: nam & quod munditiam adfert cæteris rebus, & quod eam ſibi habet, hoc appellatur nomine. Itemque caſtum tùm id dicitur, quod caſtimoniam habet, tùm id quod caſtimoniam aliis impartitur. Ita timor Domini dicitur caſtus, id eſt, caſtum efficiens. Ergo hoc item loco aqua vocatur munda, ſiue quæ res purgat contaminatas, ſiue quæ perſpicua eſt, & carens ſordibus.

Exuet autem ſordes, & non timebit. POLYCHR. Quoniam Iobus dixerat, Satis in ſordibus tinxiſti me. Ad hoc nunc reſpondens Sopharus, Iſtas, inquit, ſordes, iſtam, inquam, ærumnoſam condicionem abiicies; nec quidquam eiuſmodi in poſterum formidabis.

Et laboris obliuiſceris; ſicut fluctus, qui præteriit, & non adijcies. OLYMP. Verùm nec vllum tibi laborum veſtigium extabit, miſeriarum nulla memoria, non aliter ac fluctus, qui vbi deſiit, nullum veſtigium facit. Viues vitam reliquam exploratam à metu, omnibus pacatis malis. Perinde enim poſt infortunium fælicitas, vt poſt tempeſtatem iucunda ſolet eſſe tranquillitas.

Oratio autem tua ſicut Lucifer. Id eſt, pura, efficax, animum tuum illuſtrans, malorum tenebras pellens, illuſtris, & claræ videlicet vitæ nuncia.

De meridie autem erit tibi vita. Aut hoc dicit, fore, vt illius vita meridianam ſolis lucem imitetur, aut certè meridiei nomen transfert ad ipſam calamitatem. Eſt enim meridies lumen ſolis exurens. Vt igitur doceat, illi in calamitate verſanti diuinam opem adfuturam, meridiei, id eſt, vehementioris æſtus mentionem facit, dixitque eius præſenti calamitati Dei opem orituram. Vel etiã, quia meridie, cum ſol noſtro capiti imminet, nulla nec aduerſa nobis, nec auerſa gignitur vmbra, dicit, Quandoquidem nunc res tuæ in media ſunt libra, atque innouaculæ acie conſtitutæ, ex hoc ipſo tuo præcipiti ſtatu vita tua ſplendeſcet, ſi modo te ad frugem bonam receperis.

Confidens etiam eris, quia eſt tibi ſpes. Necnon poſthac, inquit, confides, vt cui ſpes

ſpes erit in Deo collocata, qui tibi opitulabitur. Aquila, *In ſpe dormies, extulit*, vt quietem à metu vacuam ſignificaret.

Exſolicitudine autem & cura iterum apparebit tibi pax. Curas, quæ nunc angorem & dolorem acerbum habent adiunctum, genus quoddam vitæ tranquillum, pacatúmque conſequetur. Nam ea, quæ Dei cauſſa ſuſcipitur cura, omni anxietate atque ſolicitudine vacat. De rebus igitur ad pietatem pertinentibus laborandum eſt.

Quieſces autem, & non erit, qui tibi bellum faciat. Hæc, inquit, ſi feceris, pietatiſque ſtudioſus à peccando ceſſaueris, nec per iniuriam rem familiarem amplificaris, nimirum in maxima rerum abundantia hoſtium irruptionem non amplius formidabis: immò verò pace tanta frueris, vt reliquum vitæ tempus nullo ſit vnquam bello laceſſendum.

Mutati autem multi te obſecrabunt; ſalus autem ipſos deficiet, ſpes enim eorum perditio: oculi autem impiorum liquefient. Qui te hoc tempore ob caſus tuos aduerſos contemnunt, & acrius inſectantur, deinde, cùm eos diuina ſalus deſeruerit, nec vlla eis ſpes reliqua fuerit, te obteſtabuntur. Tunc perfectò eorum oculi in tuæ fælicitatis adſpectu inuidia contabeſcent. Ex his verbis intelligimus, cæteris ſepoſitis malis, quibus Iobum exercuit Diabolus, ab eo quoſdam etiam immiſſos eſſe homines, qui Iobi calamitates riderent, & exagitarent. Et hi quidem, inquit, poſtea implicati ærumnis ſedulo ad tuam confugient opem. Sed neque ea, quæ concupierunt, conſequentur; ſed ſpes eorum inanes interibunt. Neque enim fieri poteſt, vt facinoroſi ſint rerum ſuarum benè gerentes. Verumenim, cùm rebus aduerſis grauiter fuerint conflictati, ſpe profligandæ calamitatis concepta, prius extinguuntur, quam bonum aliquod adipiſcantur. Itaque hoc loco genus quoddam improbum hominum, de huius calamitoſi meliore ſtatu mærentium, quaſi nutu indicat Sopharus: de quibus pronunciat, fore, vt occidant, ſpe mala deiecti, tuaſque res intuentes ſecundas, extabeſcant. Aut ex Theodotione, Oculi eorum deficient, id eſt, nimio obtutu, & noui iterum infortunij expectatione, futuram fælicitatem dum ferre non poterunt tuã, oblanguescent. Quæ quidem ſi cuipiam alij, qui ſuorum ſcelerum pœnas ſuſtineret, dicerentur, ſanè commodè dicerentur; neque Iobi amicorum ſermones repudiandi eſſent, ſi cum quodam alio, & ea, qua opus eſt, adhibita diſtinctione, haberentur. Nunc verò Iuſtus dolore angitur præcipuo, quòd, cùm nullius culpæ conſcientia prematur, nihilominus, quaſi impius eſſet, ſic ad pœnitendum ſuaſionibus inflammetur.

NONI CAP. PROTHEORIA.

INTENTA, vehementiq; Sopharus vſus erat oratione, diuinaq; ſapientia & poteſtate dilaudata, Iuſti animũ partim metu perturbare, partim illi perſuadere conatus erat, quòd nihil pateretur iniuſti. Nunc Iobus Sopharum ridet, quòd fidem iis rebus adiungere adortus ſit, quę dubitari à quopiam non poſſunt. Poſt, Dei ſapientiam & vim hic ipſe magnifica oratione proſequitur, docetque ſe præ illis in rebus diuinis ſapere. Amicos item accuſat, quòd ſermones ad ſanandum idoneos inuenire nequierunt; ſe verò ſua omnia in Deo condita habere libenter confirmat; ſeque iuſto illius iudicio magnopere confidere. Sed amicos etiam obiurgat, quòd contra ius & fas Dei cauſſam receperint: nam, licet, inquit, millies pro Deo dicere videamini, nihilominus dolo excogitatam, & iniuſtam adfertis orationem; quam ipſam Deus, qui veri eſt amans, nullo pacto comprobabit. Contrà mihi ſpes haud obſcura recuperandæ ſalutis oſtenditur, propterea quòd ſimplici, & incorrupta apud Deum vtor oratione. Noui, inquit, quòd iuſtus apud Deum apparebo, id quod iuſtum eſt, verè loquens. Deinde obteſtatur Deum, & veniam ab eo deprecatur, ſi quid fortè peccarit; naturæque imbecilli-

tatem ad supplicationem adfert, dum nullum purum esse hominem affirmat, neque eum, cuius vna est acta dies in terris. Adhæc plantarum collatione docet, quemadmodum. . . . . * Precibusque à Deo contendit, vt tanquam opifex suo veniam tribuat opificio; nec velit in suarum rerum disquisitione, atque reprehensione summo iure vti. Sed nimirum dignam illud efficit admirationem, quòd in tantis ærumnis, & cruciatibus non fuerit stupore perculsus; quòd animum non demiserit; quòd eorum, quæ dicebantur ab amicis, nil eum plane fugerit; quòd ad singula, singula quoque dogmata responderit; quòd Deo dignas notitias comprehenderit; quòd in mediis tormentis, perinde quasi à corporis compagibus abstractus, solum spiritum induisset, philosophetur.

* *Tota in Protheoria desideratur collatio.*

CAPVT XII.

*Ἀγελεγξίστως. *finietur.*

SVscipiens autem Iob dicit. *Vos estis homines? Nunquid vobiscum* * *morietur sapientia?* OLYMP. Vos solos, inquit, esse homines existimatis, qui res Dei mirificas cognoscatis? & ratiocinantem animi partem perfectam retinueritis? nec quemquam creditis aut ante vos fuisse, aut post futurum esse sapientem? sed in vobis omnem defituram sapientiam? nec eius quenquam fore participem, vobis vnis exceptis? quasi verò vobiscum illa sit exitum habitura? neque ad alium præterea migratura? tanquam si à vobis illius absolutioni cancelli circundati essent? Quæ cùm dicit, non in eos fertur incitatior, sed iis tantum de rebus indignatur, quæ contra veritatem ab amicis disputabantur. Quocirca addit:

Et mihi cor est, sicut vobis. Eadem egomet, qua vos, sum natura præditus, neque istæc mihi sunt ignorata, cùm similiter vt vos, homo sim, neque excors omnino. Nempe hoc dicit, De sapientia vobis haud concedo. Perinde, vt vos, sapio: neque cor perdidi, vt de iis dici solet, qui rectam & consentaneam animi functionem abiecerunt. Verùm ipse malorum atrocitate perculsus, ludibrio ac despectui sum cæteris.

Iustus enim & irreprehensibilis factus est in derisionem. POLYCHR. Id porrò est rerum omnium acerbissimum, me, cuius est acta vita honestè, qui nullam cuiquam alicui ansam dedi accusandi, vestrum nunc esse ludibrium. OLYMP. Videtur ille quidem de se tantum dicere, sed tamen sermonem exponit vniuersè. Nam, qui corporis sunt illecebris deliniti, eorum, qui iustitiæ & spiritui nauant operam, stultam arbitrantur esse condicionem: de quibus dictum est, Animalis homo non percipiet, quæ sunt spiritus. CHRYS. Hoc loco iustum se ipse dicit, haud perfectæ virtutis sibi arrogans testimonium: sed id tantùm confirmans, neminem à se vnquam læsum esse, vt iam nullus ei quidquam possit obiicere. Quòd si ego, qui neminem læsi, talia patior, quantò magis facinorosus patiatur? DIDYMI. Illud autem obserua, cùm minora Iobus dicit, ad seipsum illa transferre; nam, quæ eius est modestia, gloriosam vitæ ostentationem: quando verò maiora loquitur, tum ad genus vniuersum ab eo traduci orationem. Id quod hic etiam facit: ferme enim hæc eius est oratio, Ne irrideantur iusti; hactenus enim patiuntur, vt illos ipsos pati Deus voluerit.

Ad tempus enim constitutum præparatum erat, vt caderet sub alios, & domus eius ab iniquis deuastarentur. OLYMP. Hinc illi, quorum animos fati imbuit opinio, sic suam sententiam firmant. Ecce, inquiunt, vt Scriptura dicit, Iobo fatale fuisse, vt malis illis perfungeretur, esseque à Deo constitutum ac designatum, vt iis videretur inferior, qui fuerant anteà egentiores. Sed nimirum istud Scriptura minimè dicit: auertat id Deus; neque enim fatali mala nostra parent necessitati, siue illa naturalia sint, siue voluntaria, siue tentantia; prima enim naturæ infirmitati adscribenda sunt, media libero arbitrio, postrema Dei prouidentiæ, qui ad tempus quoddam, vt intententur nobis illa, permittit: idque vt bono sint nobis. Atque is ipse, qui moderatè nostra gubernat, prouidentiæ suæ rationibus intelligit, quatenus nobis fructuosa erit malorum perpessio. Tentari autem nos ille sine modo non sinet.

Verumtamen nullus, qui est improbus, confidat se innocentem futurum; quitumque ad iracundiam prouocant Dominum, quasi non futurum sit eorum supplicium. IVLIAN. Arbitramini,

bitramini, inquit, mihi ignotas esse prouidentiæ rationes? Atqui non secus quàm vobis mihi sunt eæ perspectæ, nec illud minus quam vos scio, nullum, qui apud Deum offenderit, reperiri, qui non sit ei pœnas daturus. OLYMP. Id enim certum est, atque concessum, nec esse fraudem impunitam, neque eos, qui Deum irritant, eius vitare posse animaduersionem. Quamuis iustum quis irriserit & dominatione oppresserit, haud insons erit; quamuis illum euicisse videatur. Hic enim iracundia Deum inflammat. Et eorum quidem, quæ geruntur, inquisitio futura est atque iudicium.

Attamen interroga quadrupedia, si tibi dixerint; aut volucres cæli, si tibi annunciauerunt; narra autem terræ, si tibi loquuta fuerit, & enarrabunt tibi pisces maris. Quis non cognouit in omnibus his, quòd manus Domini fuit hæc? si non in manu eius anima omnium viuentium? & spiritus omnis hominis? Auris enim diuidicat verba, guttur autem cibos gustat. CHRYS. & OLYMP. Quoniam illi quasi Dei notitiam adepti magnopere gloriabantur, idcirco Iobus enunciat, nullam rem esse creatam, quæ suum effectorem non agnoscat, neque id esse hominibus duntaxat exploratum, sed ipsis etiam mutis, atque adeò terræ sensus experti. Quid igitur animo sic estis affecti, quasi admirabile quidpiam attuleritis? Nimirum necesse est vnumquemque, qui sceleratus sit, funditus interire. Id nemo ignorat. Atque vt Sopharum maiore rubore perfunderet, vsus hyperbole dixit, Muta atque inanimata interroga, quæ licet vocem non edant, Dei tamen gloriam enarrant, & illa quidem vim diuinæ potestatis sentiunt. Ac si voce illas ipsas res vti contingeret, nempe Deum vniuersitatis opificem prædicarent, eiusdemque incomprehensam, atq; inexplicabilem dicerent esse sapientiam, atque eum hominum flagitiosorum vltorem, in eiusque manu cunctorum viuentium vitam, ac mortem positam esse; & re quaque quod ipsi collibuerit, nullo negotio facere posse, omniaq; continere atque conseruare, tùm cæterarum animantium animam, tùm hominis spiritum. Itaque, si animalia ratione carentia oratione vterentur, hanc de Deo sententiam exponerent. Quantò igitur magis homo, cui est naturaliter insita ratio? Quemadmodum gutturi eorum, quæ degustari possunt, sensus affixus est, & auribus iudicium vocum. Habent exemplaria nonnulla pro * aure, mentem. Id ergo dicit, Quemadmodum ad iudicanda esculenta guttur omnes habemus, cunctisque est commune hominibus, cibum sumere: sic mentem ad Dei notitiam accepimus, quæ Deum vniuersitatis agnoscere.

* οὖς, νοῦς.

In multo tempore sapientia; in multa autem vita scientia. CHRYS. Mihi quidem videtur ille pungere. Nolite, inquit, existimare, vobis omnia iam esse inuenta. Licet enim mens nobis sit ad iudicandum: diuturnum tamen opus est tempus ad inueniendum. [Quæ ad ipsius sapientiam atq; virtutem pertinent: mens namque ea quæ sub intelligenitam cadunt; sensus vero, quæ sensibus peruia sunt, diiudicat: nobis autem commune est, & rerum opificem agnoscere.] OLYMP. Prudens enim, cum senescit, in sapientia proficit, & fortasse, quod dicit, est eiusmodi, Ipse, quæ auditione accipio, scio, & tempus ad scientiam mihi adsciui. Aquila autem & Symmachus sic; ille quidem, In antiquis sapientia; hic autem, In iis, qui diu vixerunt. Et apud homines quidem scientia labore perficitur, & tempore accedit; apud Deum autem sola voluntate.

* *Quæ sunt inclusa, in græco exemplari addita aliunde sunt: forte ex superiori pericopa, vbi est eorum proprius locus, huc irrepserunt.*

Apud eum sapientia & potestas. Apud quemnam? nempe apud Deum. Is enim sapientiæ, atque potentiæ fons est, qui ea cæteris impartitur, & de ipso quidem Deo, vt magnificentissimè sentiant, cuncti sunt demum adepti. Rerum autem, quæ ab eo effectæ sunt, perfectam scientiam, potestatemque habere, est Dei solius. Porrò gubernat vniuersa, non consequentis tempore, aut collatione, aut ignoratione, sed certa, quam vniuscuiusque rei comprehensam habet, notitia.

Ipsi consilium, & prudentia. Cum potestate consilium & prudentiam copulauit; nihil enim inconsultò, & imprudenter facit, sed omnia in sapientia. Potentia & consilium Patris, Filius est, quemadmodum est in Psalmo, In consilio tuo deduxisti me.

Si destruxerit, quis ædificabit? si clauserit contra homines, quis periet? OLYMP. Ad

summam rerum omnium potestatem euentum, de quo dubitari non potest, adiunxit. Itaque Dauid canit, Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Nemo dubitat, inquit, & Deum sapientem esse, & potestate pollere, & cuncta suo arbitratu facile administrare: neminemque posse illius decreta rescindere. Illius porrò potestatem res ipsæ planè persuadent. Quòd si capitis quępiam condemnauit, quis illi audeat intercedere? sin vitam adimere noluerit, sed illam ipsam molestiis atque doloribus tentare voluerit, quis ad consolandum idoneus fuerit? Quæ enim propter nostra errata molitus is fuerit, ea sunt prorsus euentura. CHRYS. Tacitè Iustus iis, qui sibi contraria oratione obsistebant, prouidentiæ tradit rationes. Quamuis enim illi prouidentiam minimè inficiarentur, repugnantia nihilominus adferebant. Dicit ergo, Illius voluntati quis resistet? Videas enim alium inopia, alium casibus aduersis, alium morbo conflictari. Denique modò hunc, modò illum, iis rebus, quæ Dei nutu contingunt, omnino implicari, nec à quoquam illius posse vitari decretum; huicque rei ea, quæ præcipua sunt, & concessa ab omnibus, certo esse argumento.

Si prohibuerit aquam, siccabit terram; si immiserit, perdidit eam euertens. Quòd si pluuiam cohibuerit, squalore & siccitate cuncta perdentur: id quod tempore euenit Eliæ. Sin eandem immiserit in terras, vt tempore Noë contigit, illas obruet, & colluuione delebit. CHRYSOST. Quòd verò nihil eorum, quæ fiunt à Deo, à quopiam secus fieri possit, huius rei deinceps consentaneam rationem exponit;

Apud ipsum fortitudo, & robur. Ei soli integrum est, cuncta pro arbitrio moderari, idque iure optimo; quandoquidem in omnia imperium obtinens, potestatem habet quauis oratione longè superiorem.

Ipse sit insciens & sapientia. Rerum, quæ sunt, cognitio ad summum perducta; gubernatio verò sapientissima.

Adducens consiliarios captiuos, iudices autem terræ * *semouit* CHRYS. Et hæc effecta sunt prouidentiæ; diuina namque voluntate, atque iudicio & consiliarij quasi captiui abducuntur, & iudices ablegantur. POLYCHR. Hæc fortasse non de iis dicit, qui capiuntur in bello, verùm de iis, qui ingenij solertiam ventitant: ac si diceret, Sapientes quoque decipit; & qui iudicio præstant, circumagit: Et eos, qui agenda aliis ostendendo præcipiunt, ad suam acerrimam normam insipientes pronunciat, eosdemque ad summam consilij inopiam redigit. Hanc ipsam sententiam Aquila & Symmachus expresserunt. Ille enim sic, Abducens consiliarios * spolia: hic verò, Adducens consiliarios ad consilij inopiam. Ac vide, quemadmodum, cùm Dei potentiam eam esse docet, quæ expugnari non possit, cunctos ab eo sapientia vinci ostendat. Partitur enim orationem, in eos, qui vita sunt & gloria clari, & in eos, qui pietatis nomine habentur insignes.

* ἐξέστησε, stupefecit, semouit, loco mouit. *Priorem notionem secuta est vulgata nostra editio, posteriorem Chrys. Augustin. habet, Iis pauorem misit.*

* ἅρπαγα, exuuiæ, præda.

Collocans reges super thronos. Atque hæc est alia Dei potestas, vt planè nullus sine eo regnare possit.

Et circumdedit balthea lumbos eorum. Symmachus autem, Cingens eos funiculo supra lumbos; pro illo, In seruitutem redigens.

Qui emittit sacerdotes captiuos; dynastas autem terræ subuertit. OLYMP. Sed neque conscleratis sacerdotibus ignoscit, immò verò eos vnà cum iniusta gerentibus imperia perdit. Nempe illud his verbis significat, qui maximi habentur hominum opinione, eos pro nihilo à Deo putari. Igitur eos, qui haud rectè sacerdotio funguntur, in apertum profert; sed neque, si temporis ratio ferat, iis parcit, qui rem commodè gerunt. Hos enim sæpenumero captiuos abducit, seruitutique Deus addicit, vt cæteræ multitudinis commodis consulatur: quod quidem ijs accidit, qui cum Daniele & Iesu Iosedechi ad reliqui populi vtilitatem fuerunt in seruitutem abrepti. Nam re ipsa haud hi digni erant, qui seruitutem seruirent, si eorundem actionum ratio habenda erat. Illud autem, *Dynastas terræ subuertit*, ei quod proximè dixit, cognatum est, Qui iudices terræ semouit.

Immutans labia fidelium. Fideles dicit, hoc loco eos, qui digni sunt, quibus fides

des habeatur. Id quod sua interpretatione Symmachus illustrauit; sic enim ille, Qui subuertit labia inerrantium, id est, eorum, qui in deliberando ab errore abesse videntur quamlongissimè, in cõtrariam partem consilia inflectit: id quod in Balaam fecit.

Intelligentiam autem senum cognouit. Pro eo, Nihil latet eum. Sed iam inde ab initio, cùm quid animo agitent prudentes viri, planè intelligat, potest eorum cogitata ita præuertere, vt ea nullus consequatur euentus. Symmachus autem, Et scientiam senum auferens; vt indicet eorum, qui diuturno tempore cæterorum opinione probatam sapientiam adepti sunt, facilè illam ipsam à Deo euerti.

Effundens ignominiam super principes: humiles autem sanauit. Illa videlicet Deum admirabilem esse testantur maximè, quæ præter expectationem contingunt hominibus. Huius simile est illud, Deposuit potentes de thronis, & exaltauit humiles.

Reuelans profunda de tenebris, eduxit autem in lucem vmbram mortis. Ad verbum, Qui ea, quæ cunctis sunt obscura, propalam fecit; & quæ tenebris erant obducta, in apertum protulit. Aut etiam eos, qui periclitabantur, & propius à morte aberant, seruauit. Vmbram enim mortis ipsum periculum dicit. Ad intelligentiam autem, videtur prophetice Domini nunciare aduentum; qui dixit iis, qui erant in vinclis, Egredimini; & qui erant in tenebris, Reuelamini; & apparuit iis, qui in tenebris, & vmbra mortis sedebant.

* *Decipiens gentes, & perdens eas, sternens gentes, & deducens eas in viam.* OLYMP. Egit id cum Israelitis, quorum alij, qui ex Aegypto egressi credere noluerunt, fecit, vt aberrarent, eorumque cadauera in solitudine caderent. Aliis verò, qui illis prognati erant, in terram promissionis dux fuit itineris, atque iisdem propemodum viam strauit, & complanauit. POLYCHR. Idem vterque versus declarat. Et in bello, inquit, vbi illi visum fuerit, multitudinem vertit in fugam; facitque vt metu hac, illàcue errent. Quod ipsum in Chananæis anteà, in Iudæis posteà, qui peccauerunt in Deum, factitatum est. Et punit, inquit, & facit vt in manus incidant aduersariorum, ad exitium, atque interitum propemodum abstrahens. Mos autem Scripturæ est, eum errorem, qui libera à nobis voluntate suscipitur, Deo, ob summam eius patientiam, indulgentiamque adscribere.

* πλανῶν, errare faciens.

* *Immutans corda principum terræ: errare autem fecit eos in via, quam non nouerat* Huic respondet, quod dicitur in Psalmis, Dissipat cogitationes populorum; reprobat consilia principum. Theodotio verò pro, *Immutans*, dixit, μεθίστων, transferens: Symmachus παραγείνων, inuertens; Aquila ἀφιεὶς, inhibens; omnes tres ad vnam spectantes sententiam. POLYCHR. Similiter, vt si diceret, Non leuis tantum, & infimæ sortis homines fugæ mandat; sed etiam fortes, & qui cum imperio cæteris præsunt. Id quod Sedeciæ contigit, qui ne manum quidem contra barbarum tollere potuit; sed vix primum impetum vidit, cùm in fugam se dedit. Horum autem ideirco facta est mentio, quia & ad res ipsas accommodari facilius, & harum vocum vires ostendi melius possunt. Deinde quæ necessario iis, qui fuga sibi consulunt, euenire soleant, docet his verbis;

* *Augustin. habet, Reconcilians, pro Immutans; verbũ enim διαλλάσσω habet etiã satu proprie notionẽ illam.*

Tangant tenebras, & non lucem: errore agantur, sicut ebrius. Id dicit, Inter hos, atque eos, qui omni luce orbati iacent in tenebris, prorsus nihil interest in rebus gerendis. Qui verò sunt magnitudine calamitatis oppressi, à temulentis, qui in omnes partes errore trahuntur, planè non differunt. Illud autem, *Tangant tenebras*, &, *Errore agantur*, non optando dixit; sed euentum tantummodo declarando, id est, palpabunt, & oberrabunt.

CAPVT XIII.

Ecce hæc contemplatus est oculus meus, & audiuit auris mea, & noui quæcunque & vos scitis: & non insipientior vobis sum. OLYMPIOD. & POLYCHR. Hæc, inquit, ipse partim vsu atque experientia percepi, partim ab aliis, cùm dicerent, audiui; partim inquam à rebus ipsis, partim per manus accepi eam, quæ mihi diuinatum rerum tradita est, disciplinam. Ac, licet ætate vobis minor videar, in sapientia tamen nulla re sum inferior: deque diuinarum rerum scientia, atque de iis, quæ pertinent eodem, nulla ratione vobis concedo.

Verumtamen ego ad Dominum loquar. DIDYMI. Amicorum erratum accusaturus ait, *Ad Dominum loquar*, vt, qua fiducia ac libertate eius nitatur oratio, palam faciat. OLYMP. Viden quemadmodum à Deo iusto iudice, atque animorum medico suam velit caussam cognosci? Nam Dei iusto iudicio magnopere confidit; præsertim cùm aberrent amici; &, qui medicinam ad curandum, & orationem ad consolandum idoneam debebant adferre, vulneris morsus efficiant acriores.

Arguam autem coram eo, si voluerit. Id est, Meam caussam planè docebo, dummodo is velit, ac potestatem faciat: nec enim ignarus sum mei totius caussam mali illi ipsi esse perspectam. Ergo, si Deus, qui iudicio præest, mihi permittat, vos mendacij redarguam, atque conuincam, qui ægrotantium morbos vehementius irritatis, vestri fidem aduentus, pollicitationemque fallentes; & à certamine quidem vobiscum instituto discedam. Quòd si Deus de actionibus factisque meis iudicium facere voluerit, caussam apud eum dicere minimè recusabo.

Vos autem estis medici iniusti, & curatores malorum omnes. Symmachus autem, Adhæretis mendacio, & mihi fraudulenti medici, qui ea, quæ à ratione sunt auersa, paratis. POLYCHRON. Superuacaneum, inquit, est disceptare vobiscum, qui, cùm ad me sanandum accesseritis, vestris me nunc sermonibus, quasi iaculis sauciatis, ipsaque, quam patior, calamitate dolorem mihi adfertis acerbiorem: medicosque imperitos imitamini, qui, cùm sanantia negligunt medicamenta, stulte ægrotorum vulnera, quasi morsu discerpunt. DIDYMI. Quantum ad id, de quo nunc agitur, pertinet, iniustus medicus is est, qui salutaria remedia commutat inutilibus; & ea, quæ obsunt, præbet ægrotantibus. Id verò dupliciter euenit, aut ex imperitia medici, aut ex improbitate. Hi autem, qui à Iobo coarguûntur, non tam propter sceleratam mentem quàm propter inscitiam Iobo dicebant, Propter peccata pateris: in quo verba ad consolandum apta adferre se arbitrabantur. Iniusti igitur, quandoquidem caussæ erant ignari. Illud autem, *Curatores malorum omnes*, contra eos dictum est, qui, cùm sibi ipsi placeant magnopere, cæterorum casus aduersos putant à se posse sanari.

Sit autem vobis obmutescere; & eueniet vobis in sapientiam. POLYCHR. Præstaret, inquit, vobis tacere, quàm omnino sic loqui, maioremque vobis sapientiæ opinionem silendo conficeretis, prudentioresque videremini. Hoc nimirum dicit, Insipienter facitis, dum eum, qui solatij indiget, exulceratis. CHRYSOST. & OLYMP. Quando quis, inquit, ea, quæ rationi aduersaria est, vtitur oratione, tacere illi esset rectius; sapientior enim futurus sit, si tacuerit, quam si dixerit. Tales enim tacere melius est, quàm ad verba talia assilire. Namque horum silentium sapientiæ adfert opinionem, Nam, qui obmutuerit, prudens habebitur: loquacitas autem hominem calamitosum commouet vehementius. Et tu, ô care Deo, noli eo genere verborum permoueri; sanctos potius imitare, certumque habeto Satanæ hos esse impetus: à Diabolo enim tui exagitantur obtrectatores, ea re potissimum, vt te à fide abstrahat, atque vt à recto instituto abducat. Nec enim id veterator ignorat, nulli tibi malo esse ærumnam; sed ea re te Deo potius commendari: illud autem tibi obesse magnopere, si à bona mente discedas. Ergo, quantò is fuerit in tentando ferocior, tantò quoque tuus sit cursus ad virtutem incitatior; quantoque ille connixus fuerit vehementius, vt te in contemptum adducat, tantò magis animum ipse ad tolerantiam, patientiamque firmato, ac dicito, Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te. Etenim, si hac te ratione aduersus tentationes corroboraris, scilicet Diabolus auertetur retrorsum, pudore suffusus: tui verò vniuersorum dominus meminerit, atque hic in terris te dupliciter recreabit; post autem auditurus es, Euge serue bone, in modico fidelis, supra multa te constituam. Iobi patientiam recordare, cuius virtutem nec læta tempora, nec tristia peruertere potuerunt. Et quidem multa atque grauia in rebus singulis sustinuit, donec à Deo duplam recepit, testimonioque comprobatum est, ad virtutis suæ significationem, & specimen

cimen, calamitates pertulisse.

Audite redargutionem oris mei: iudicium autem labiorum meorum attendite.* POLYCHR. Mentem, inquit, eis, quæ liberè à me dicentur, adhibete; & *iudicium meum*, id est, defensionem meam attendite. DIDYMI. Considerate, quæ ad vos confutandos dicturus sum. Cogitate, iuréne loquar: os enim, & labia, pro sermone posuit. Reprehendit autem, redarguitque sanctus, quemadmodum sancto conuenit, atque ita iudicat, vt eum decet iudicium exercere. Neque enim iustus aut nõ opportuna vtitur reprehensione, aut ea mendaci vtitur: immo verò tàm illam, quàm iudicium, iure, legitimeque vsurpat: os enim iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

* ἔλεγχον. *Aug. Obiurgationem.*

*Nunquid non in conspectu Domini loquimini? coram autem eo loquimini dolum? an vos * subtrahetis?* Ad reprehendendum, refutandumque aggreditur, docetque nihil ab iis dici, quod non intueatur Deus. Sed ipsum dolum, quem contra illum machinabantur, ipsis illis obnunciat; idque, vt eos ad saniora consilia deducat, eamque mentem deserant, cuius Deum contemplatorem habeant, dicitque, OLYMP. Nec cogitatis à Deo vestros audiri sermones? Qui igitur audetis, illo audiente, ista hæc falsò iactare? aut verò callidè putatis vos illi latere posse? hoc enim valet, *Aut vos subtrahetis*, id est, num cùm latere potestis? Theodotio verò interpretatus est, An personam eius accipitis? Hebræus autem dixit, Verecundamini, id est, veremini contrà Deum dicere: idcirco ad gratiam loquimini. Vestris igitur ipsi rationibus prospicite, qui Deo videmini patrocinari, ne fortè animi vestri sententia sermonibus sit planè contraria. Cùm enim mea sint vobis minimè ignorata, quædam tamen alia falsò affingitis. Veritatis enim specie assimulata, pro Deo dicitis. Nam dolum ipsum assimulationem nuncupauit.

* ὑποστείλεσθε. *Sic etiam August.*

Sed vos etiam ipsi iudices efficimini. Bonum quidem, si inuestigauerit vos: si enim omnia facientes adjuuemini ei, nihilominus redarguet vos. OLYMP. & POLYCHR. Veràne egomet loquar, vestrum sit iudicium: Deus enim in vos inquiret, licet millies pro eo dicere conemini; licet multò plura, quàm adhuc dixistis, adferatis; licet multò magis quàm adhuc feciſtis, ei gratificemini. Iudex est enim incorruptus, iustoque vos suffragio condemnabit; vestramque callidam, captiosamque sententiam refutabit; vestrumque mendacium & falsitatem coarguet, non secus, quàm si contra eum dixissetis. Sed nimirum vobis haud rectum. Obserua, quemadmodum vbique Iustus accuset mendacium, etiamsi pro Deo dicere quispiam videatur. Ille autem, quæ sentit, verè ac liberè loquitur. Idcirco Deus, qui veritas est, illum recepit. Dicit ergo amicis suis, falsa oratione vtentibus, Vos ipsos in iudices deligo. Dicite, rectúmne vobis futurum est, si vestra Deus verba perueſtigarit? annon caussa planè cadetis; præsertim cùm illic simulationem, & mendacium oderit?

Si autem occultè personas admirabimini? Symmachus autem, An latenter personam eius * verecundabimini?

* θαυμάσητε. *verecundabimini, placabitis, exorabitis. Huius verbi varia est notio: sed cum verecundari significat, vitiosum indicat pudorem.*

Nunquid non vertigo eius versabit vos? Symmachus, Nunquid eius motio non terrebit vos?

Timor autem ab eo incidet vobis; eueniet autem gloriationi vestræ sicut cineri; corpus autem luteum. DIDYMI. Nempe iudex est optimus: rerum enim æstimator est: eorum, qui in ius adeunt, personas haud internoscit; siue enim diuites fuerint, siue principes, siue quauis alia potestate excellant, eorum personæ ratione nullam habet: de factis tantum iudicium facit. Nec enim fas est, aut fauere diuiti propter opes; aut propter inopiam pauperis misereri; ita vt ius violetur. Quamobrem dictum est, OLYMP. Non misereberis pauperis in iudicio. Iobi autem verba hûc pertinent, Etsi, inquit, gratificari Deo videmini, & eius quodammodo personam vereri, nihilominus rectè loquemini; cùm aliud sentiatis, aliud loquamini. Nunquid non eius vortex & supplicium (id enim est vertigo, & gurges) vos circumaget, ac perterrefaciet? vesterque fastus, & gloriosa existimatio obteretur? Post iram autem, vestra condicio (quandoquidem arcano, & fraudulenter nunc iudicatis, atque eb id ipsum contemptui estis) nihil aliud

nisi

nisi cinis apparebit: siquidem lutum solum estis. Et quidem cùm cinis, cœnumque sitis, insolenter vos tamen ipsi iactatis, nec vllam meis ærumnis veniam, commiserationemque tribuitis; ideóque ab iis estis sciuncti, quarum nec minimam quidem partem ferre possetis. POLYCHR. Quòd si Deus vobis succensuerit, fueritque minitatus, prorsus sentietis nullam vestram esse arrogantiam, nec eam solùm, quam nunc ostentatis philosophiam, verùm etiam omnem de rebus fortiter ferendis adhortantem orationem abiicietis, metuque exanimati occidetis. Quibus sanè verbis, quàm sit Deus terribilis, docuit, eodemque tempore & amicis terrorem intulit, ac sibi defensionem parauit. Hebræus autem sic, Si auerterit faciem suam, turbabimini: vtplanè ostendat calamitatis atrocitatem per seipsam idoneam esse asperiorum verborum defensionem.

Obmutescite, vt loquar, & quiescam ab ira, apprehendens carnes meas dentibus. OLYMP. Tacete, inquit, ac me silentio audite, vt vel ipsa loquutione crucianti dolori medicinam aliquam adferam, ac verbis calamitatem meam consolans conquiescam. Id enim fortasse significat, *Vt apprehendens carnes meas dentibus*, id est, vt gemens, ac dolens disseram, loquar tamen, vnicum ærumnarum solatium ratus, de rebus meis constanti, fidentique oratione disputare, meaque mala, ac morbos meo ore prodere. CHRYS. Vt enim qui in cruciatibus suas carnes mordent, alleuari se sentiunt; sic ego, dum hæc loquor. Viden, vt hæc verba nequaquam sint hominis innocentiam suam probantis, sed dolori medicinam quærentis? & verbis corpus recreare, animumque releuare conantis? DIDYMI. Fortasse etiam delinit amicos: anteà enim dixerat flagitiosos illos esse consolatores, quandoquidem non modo aptam nullam consolationem adhibebant, sed etiam hominis solatio egentis dolorem magis exacuebant. Nunc ergo dicit, Desinam vobis irasci, dentibus carnes meas arripiens, id est, non vobis amplius, sed mihi ipse irascar.

Animam meam ponam in manu, si manus mihi iniecerit potens. Nam & incepit, si non loquar, & arguam coram eo. OLYMP. Pignori, inquit, animam meam oppono, ad pœnam verborum meorum libenti animo sustinendam paratus; etiamsi Deus, qui iam me cœpit torquere, occidere voluerit, si non fuero vera loquutus, haud mortem ipsam recusabo; & quodcunque tandem ei libuerit, æquo animo feram. Quanquam non dubito eos, qui nituntur mendaciis, à me conuictum iri. Sic etiam commentabere, POLYCH. Fermè animam meam, inquit, præstolans morti, in manu mea fero; interea Deo mihi diuturnitate supplicij peracerbam vitam adferente. Sed tamen nil veritus vos ipsos refellam; & qui meæ plagæ est auctor, tanquam Dominus, eodem æquo iudice vti volo: in eius etiam manibus animam meam colloco. Ac, si me Dominus, qui iam malis cœpit affligere, morte etiam multare voluerit, ouans excipiam.

Et hoc mihi euenet in salutem. CHRYSOST. Id est, id mihi apud Dominum solatio erit, vera dicere, vosque medacij redarguere. Viden quàm is iusto Dei iudicio confidat?

Non enim coram illo dolus ingredietur. Haud ficto, & veteratorio ingenio, vt vos facitis, ego loquar; scio videlicet, nulli apud eum fraudi locum esse; ab omni eum fallacia dolóque abhorrere; vestrorum sermonum concinnitate & fuco minimè oblectari. DIDYMI. Hoc semper Iustus studet, vt tormentorum suorum caussam amicos doceat, idque vt eos à contraria sententia abstractos lucretur. Nam ad eorum salutem pertinere existimabat, in iis, quæ sibi contigerant, diuinæ prouidentiæ rationem perceptam haberi: quam cùm optat illustrem facere, dixit, Arguam. Nam redargutio sæpenumero demonstratione valet. Ergo, vt is & animum suum à mentiendi studio maximè abhorrentem, & pietatem vna declararet, dicit, Quæ loquor ipse, Deo adspiciente scilicet, loquor. Deus enim circumueniri non potest, nec vlla apud eum fallendi machina potest adspirare.

Audite audite verba mea; annunciabo enim vobis audientibus. CHRYS. Iudicari inquit, volo; iudicium minimè recuso; nullam enim condemnationem reformido. Atque

do. Atque ad ea audienda, quæ dicturus est, amicos excitat: verbaque excitantia iterat, vt eos magis exoret; (namque eos redarguenti orationi infensos esse animaduertebat) illisque audientibus, palàm, ac liberè dicturum se esse profitetur. Itaque geminatio verbi, *Audite*, aut ægritudinis est index, aut ad comparandam attentionem refertur, vt ij constanter audiant. Accidit enim interdum, vt, qui animum non attendunt, cum eorum aures vocis sonitu fuerint ictæ, ad audiendum excitentur. Itaque Liberator noster, cum audientium mentes ad ingenuè audiendum erigeret, inquiebat, Qui habet aures audiendi, audiat.

Ecce ego sum prope iudicem meum. Scio ego, quia iustus apparebo. Quis enim iudicabitur mihi, vt ego obmutescam, & deficiam? POLYCHR. & OLYMP. Ad docendum nunc amicos aggreditur, sèque ob nullum peccatum pati demonstrat. Ecce, inquit, in iudicio consisto, meo iure fretus. Suæque confidentiæ causssam exponens addit, *Quis enim iudicabitur mihi?* quasi à me læsus iniuria? qui peccatum aliquod meum probare possit? Illud autem, *Deficiam*, pro eo est, Dicere prohibebor. Itaque Hebræus habet, Vt he loquar. Nec vlla mentis arrogantia hæc dicit; sed vt amicos erudiat, ne non veram de eo habeant opinionem. Fit enim interdum, vt de se quis præclarè loquatur, cùm animaduertit, quempiam alium non perinde, vt decebat, affectum esse, quo tempore loquenti haud est sua laus proposita. Agedum, sicui hoc muneris esset iniunctum, vt opes non suas in egentes conferret, illique interuersi peculij actio intenderetur, quis illi ipsi aut probro, aut crimini putet esse oportere, si in defensione dicat, Non modo ipse aliena bona non auerti, sed mea etiam cum pauperibus communicaui? nimirum nullus in illius administri defensione id iure reprehendat, quamuis hoc ipsum anteà tacuisset. Ergo nec Iobus accusandus, qui non ideò, quòd sit nimium sui amans, sed eam ob rem, quæ iam exposita est, incorrupta quadam orationis fiducia dicit, *Scio quia iustus apparebo*, cùm Dei veritati, & æquo iudicio fidem abrogare non possim. Quamobrem loquor, quamobrem *non deficiam*, idest, non tacebo; etiamsi vel ob id ipsum in reos me referam; mihique, deficientibus probationibus, defensionem omnem præcidam.

Duo autem mihi concedes, tunc à facie tua non abscondar. OLYMP. & POLYCHR. Ad Deum orationem conuertit. Si duo, inquit, mihi fueris largitus, libera apud te oratione vtar, nullus sanè certè me hominum coarguet. Tecum autem libenter, metu posito, disceptabo. Aquila autem & Theodotio pro, *Duo mihi concedes*; Duo ne facias mecum, extulerunt. Hebræus autem, pro, *Non abscondar*, habet, A facie tua non declinabo, idest, è regione tibi in iudicio occurram, dummodo duas res quasdam mihi tribuas. Quasnam?

Manum tuam à me abstine, & timor tuus ne me perterret. Idest, vltrice manu amota, hac me ærumna libera; mihique certo confirma de iure decertanti, si vicero, sermonis fiduciam te crimini minimè daturum; noli me deterrere. Nisi Dei mihi dignitatem obiicias, iudicij auctoritatem haudquaquam defugio. Peccaui: fateor. Verùm multò grauiora persoluo.

Deinde vocabis; ego autem tibi obaudiam; aut loqueris, ego autem tibi dabo responsum. OLYMP. Hæc cæteri planius extulerunt, loquar, & respondebis mihi. Si hæc, inquit, abs te ipse impetraro, & cognouero te mihi esse beneuolum, profectò si vitæ à me rationem reposcees, reddere non grauabor, & rogatus defensionis rationem inibo. Porrò pluribus verbis suam cum Deo fiduciam perspicuam facit, vt in eam opinionem adducat amicos, vt vera de se existiment. Nam calamitatis alleuiamentum deprecari; & vt sine metu dicere, & vt sibi pro se apud Deum dicere liceat, postulare; nempe id illius innocentiæ atque integritatis certum est documentum. Prope igitur sic interrogat;

Quanta sunt peccata mea, & iniquitates meæ? doce me quænam sint. Quare à me abscondere? existimasti autem me contrarium tibi, aut tanquam folium, quod à vento mouetur, vexeris? aut sicut feno, quod à vento fertur, aduersaris mihi? quia scripsisti contra me mala; circumdedisti autem me peccatis iuuentutis meæ. POLYCHR. Hæc ipsa amicorum causssa inculcat, vt discant eum, qui sceleris est labe aspersus, Deo tectum

esse non posse. Atque ille, qui cum amicis disputans dixerat, Scio, quia iustus apparebo; idem nunc religiosè Deum alloquitur, Doce me, inquiés, quorúmnam flagitiorum de me supplicium sumas: vbi, quando illa admiserim, ostende: nam huius animaduersionis causſam cognoscere aueo; quorúmnam, inquam, erratorum pœnas egomet dem. Quid tandem, Domine, peccata me cælas mea? meque aduersarium tuum arbitraris? Iis enim, qui in cruciatum dati sunt, haud leue solet esse solatium, cruciatus causſam perspectam habere. Quanquam hæc ad amicorum opinionem dicuntur. Hi enim, inquit, existimant te mihi aduersarium esse propositum, scelerumque à me pœnas lui arbitrantur. Sed tamē nullum te meum scelus dicturum esse, habeo planè persuasum. Et nimirum illud animaduerto, me tanquam hostem, atque inimicum variis abs te plagis esse affectum. Verum qui animum potes inducere, vt me à folio nihil planè distantem hostem tibi esse suspicere? quasi verò ab homine perinfirmo vllus tibi metus possit impendere. Quæro igitur, cur meum vites adspectum; cur rerum mearum iudicium in medium proferre recuses; cur me tanquam hoste vtare, foliis, quæ perflante vento decidunt, longè viribus infirmiore. CHRYS. Scilicet meam, quam ignoras, contemptam atque humilem naturæ condicionem reformidas, cùm teneas inter me & frondem, stipulámque, quæ quatitur à vento, nihil prorsus interesse. Quid igitur est, Domine, cur de me eiusmodi sententiam tuleris? Illud enim, *Scripsisti contra me mala*, ideſt, supplicij multam, dictam est, translatione ducta à regibus, sententiam scripto mandantibus. Illud verò, *Aduersaris mihi*, huic par est, Tanquam aduersario supplicium irrogas, vt si diceret: Quemadmodum herus in seditiosum contumacemque seruum, sic ipse pro tuo imperio in me supplicium constituisti. Vsusque est verbo, *Scripsisti*, vt quod decet, domino tribueret. OLYMP. Vel etiam, *Scripsisti mala*, hoc significat, Quæcumque mihi ab ineunte ætate peccata sunt, tu obsignasti: ne illorum vnquam deleatur obliuio. AEstuans enim, nec eorum, quæ sibi contigerunt, reperiens causſam, in omnes partes orationem conuertit, cumq; ætati ille suæ, quæ tam erat absolutione virtutis corroborata, nullam se labem aspersisse intelligeret; adolescentiæ, pueritiæque peccata tamen extimescebat, ne fortè eorum à se pœnæ penderentur. Vides, quemadmodum culpæ se affinem cognoscat, ætatique veniam cupiat impetrare; necnon ætatis culpa sese sontem ostendere.

Posuisti autem pedem meum in impedimento. Aquila autem, & Symmachus sic, ille quidem, In miseria; hic autem, Ligno constrinxisti, exposuit, Manet in metaphora. Nam, cùm dixisset, Scripsisti contra me, pœnamque pronunciasti, atque ob ea, quæ in adolescentia admisi, me multas, addidit, Malis me propemodum impediuisti, sic omnino, vt progredi longius minimè possim. Quasi commutatis verbis sic loquatur, Scilicet studiosè cunctas vitæ meæ rationes obseruasti, non secus, quàm faciunt ij, qui compedes iniiciunt sontibus. Verùm Aquila sic interpretatus est, Ligno constrinxisti pedem meum.

Obseruasti autem omnia opera mea. DIDYMI. Nouerat beatus Iob, vt qui vitæ præstabat sanctimonia, verè illud à Dauide dictum esse, cunctas peccantium iniquitates, nequaquam à Deo obseruari. Verùm, cum causſam docere velit amicos, cur illa patiatur, nempe ad animi exercendam virtutem, præsentem orationem adhibuit, ac de Deo perinde loquitur, vt si illius actiones vniuersas, acri studio ac diligentia animaduertisset atque expendisset, eáque re doloribus & cruciatibus illum confecerit. Prorsus hoc persuasum volebat esse amicis: tantæ calamitatis causſam non in peccato vllo consistere, sed in exercitatione animi constantiæque proposito sitam esse.

Ad radices autem pedum meorum venisti. Hebræus autem, Vestigia pedum meorum circundas, POLYCHR. Ad græcæ interptetationis rationem hoc dicit, Nil est in meis actionibus, quod non curiosius perscruteris: tum causſas, tum initia, tum fibras eorum, quæ à me in vita aguntur, obseruas, & tenuissima quæque itineris mei vestigia indagas, vt me supplicio constringas; quæ meorum est amicorum opinio, peccatorum me pœnam sustinere, & adolescentiæ in me nunc

nunc culpas incumbere arbitrantium. Hebræus autem, Circundas, dixit, id est, ærumnis me circumuallasti, vt malorum exitum prorsus nullum inueniam. OLYMP. Vide, obsecro, quemadmodum naturæ imbecillitatem cum precatione vsque coniungat. Vt cùm hominem folio, cum fœno, quod huc, illuc que iactatur à vento, comparat; cum vtris, qui inueterascit, cum floris, qui celeriter contabescit; cum vmbræ, quæ præterit, similem esse confirmat. Ergo cùm hoc, inquit, homuncione tu, Domine, summo iure agis? huius tu hominis omnia reuocas ad calculos?

Qui inueterascit sicut vter. Duplici similitudine, quarum altera à defluente folio, altera à stipula, quæ humoris inopia exaresci, ventorúmque iactatur ludibrio, petita est, humanæ naturæ humilitatem adhuc posuit in conspectu. Noua nunc vtitur collatione, qua conficit, ante ipsam pœnam naturam imbecillam esse eius corporis, quod suapte vi dissoluitur, & quasi vter vetustate conteritur; &, vt interpretatus est Symmachus, est putredinis simile. CHRYS. Rursus magnitudinem commemorat calamitatis. Rursus naturæ humilitatem exagitat. Verùm quid causſæ fuit, vt vtrem in medium adduceret? Ideo, quia inanis est vter, spiritu duntaxat oppletus. Itaque vulgari sermone contritum est, inflatum nos esse vtrem. Noli igitur, inquit, spectare tumorem, noli distentum corium intuëri; sed interiora introspice, ac videbis, quantum sit illic inane.

Aut tanquam vestimentum comesum à tinea. Vestis à tinea consumpræ collatione corporis ægrotationes ac morbos indicauit; quia non secus ac tinea, corpora exedunt, ac circumrodunt.

Mortalis enim natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ OLYMP. & POLYCH. CAPVT XIIII. Illud, *Plenus iræ*, Aquila, Plenus turbatione, interpretatus est, vt doceret esse vitam hominis brevem, & perturbatione refertam. Cuncti enim, qui mortales è mortalibus nascimur, haud longo spatio circumscriptam vitam adepti, vitam perturbationis tumultusque plenam sumus assequuti, diuinæq; animaduersioni, atque indignationi sumus obnoxij. Hæc dixit, tùm ad eorum, quæ fortè peccarat, deprecandam veniam; tùm ad humanæ naturæ humilitati misericordiam impetrandam.

Aut tanquam flos, qui floruit, decidit, fugit autem velut vmbra, & non sistit. POLYCHR. Huius simile quoque carmen Dauidis sonuit lyra spiritu pulsata diuino, Homo sicut fenum, dies eius, tanquam flos agri sic efflorescet: ac rursus, Dies hominis, sicut vmbra prætereunt. Hic quoque Iobus hominem miseratus, multiplici collatione humanæ naturæ fragilem condicionem ostendit, dicitque, etiam si turgere quis gloria videatur, atque in huius vitæ florere conuallibus, eum nihilominus breui tempore decidere, atque extingui &, quasi vmbra vita prælabente, iis, qui superstites sunt, nullam sui memoriam reliquere. Viden, vt non suam innocentiam probando, sed naturæ abiectam sortem confitendo, malorum quærat liberationem. Hunc, inquit, supplicio affici, & in quæstionem dari oportebat? ab hoc rationem vitæ reposci, qui licet sit hodie, cras non sit tamen futurus? id enim nutu significat, dum ait;

An & huius rationem habuisti? & hunc fecisti ingredi in iudicio coram te? POLYCHR. & IVLIANI. Ideſt, Huiusmodi hominem imbecillum, ad iudicium, reddendamque rationem pertrahis? hunc inimicum iudicas? Quidam autem hanc eorundem verborum faciunt interpretationem, Tu me ad huius causſæ quæstionem tua me bonitate adduxisti; neque enim huius animalis obscuram naturam consideraſti, sed rationem es illi impartitus, & præceptum dedisti, & te facturum iudicium recepisti: hæc igitur mihi liberæ orationis faciunt potestatem. DIDYMI. Fortaſsè etiam hoc loco diuinam prouidentiam facit illustrem; docetque nec casu, nec fortuitò in vita se commorari, verùm decreto Dei, temporì, quod ab eo descriptum, constitutumque est, dominantis. Neque verò hæc, cùm dicuntur, imperanti alicui fato adscribi fas est; sed in Dei arbitrium duntaxat referri, certis finibus, mensuríque singula designantis.

Quis enim mundus erit à sorde? sed nullus, etiamsi dies vnus, vita eius sit super terram.

CHRYS. Vides, quemadmodum ad naturam se rursus recipiat, atq; ad ærumnæ liberationem adnitatur, non solum, quia cõtempta sit humanæ naturæ condicio; non solum, quia perexiguum vitæ spatium; non solùm, quia sit ægritudinibus, angoribusque vita conferta; verùm etiam, quia fieri non potest, vt quis sit integer à labe. OLYMP. Quid attinet, inquit, de homine plura dicere? quandoquidem neque hominis procreationem sine sorde, ac peccato esse contingit? Proinde baptizantur infantes, vt macula, quam ex Adami præuaricatione contraxerunt, eluatur. Imbecillam igitur, & ægram naturam nostram effectam esse confirmat, & ad peccatum procliuem, tùm ex præuaricatione Adæ, tùm ex ipsa voluptaria procreatione; non ideo, quòd cum nostra substantia peccatum penitus coaluerit; ab sit. SEVERI. Ipsa vita sumitur interdum pro ea, quæ communis est omnium, vita, interdum pro communi conuictu, ciuilique consuetudine, humanisque functionibus atque muneribus vsurpatur. Ita eum, qui virtutum exequitur munera, optimam vitam viuere dicimus. Quod igitur à Iobo dictum est, non de communi vita, & qua peræquè cuncti fruuntur, dictum est, quæ id largitur omnibus, vt è matrum vteris egressi vitalem hunc aerem hauriant, & vitam alimentis tueantur; verùm ad illam alteram vitam pertinet, quæ in agendo versatur, quæ aut est virtute, aut vitio insignis; ad illam, inquam, consuetudinem vitæ, disciplinæque rationem, quæ, cùm fuerit legitimam nacta ætatem, Deo iudici sese sistat, oportet, vt digna ei merces, aut pœna persoluatur. Idque cùm Iobus significare vellet apertius, anteà dixit, Et hunc ingredi fecisti in iudicio coram te. Porrò infantium vita in iudicium non venit. Dicit igitur, Esto, inquit, vnùm diem quis manserit in vitæ politia, magnis etiam itineribus ad virtutem contenderit, prolapsionem tamen haudquaquam vitauerit, neque à labe peccati integer videbitur, si tuum subeat iudicium; quandoquidem aut agendo aut cogitando labitur. Cùm autem dicit, *Super terram*, eos refellit, qui fingunt hominum animos antè fuisse, & scelere commaculatos in terras delapsos esse. Atque Iobus non ante terras, sed in terris animos commaculari testatur.

Numerabiles autem menses eius apud te, in tempus posuisti, & non transgredietur. POLYCHR. Qui diem, inquit, vixit, moritur. Illud autem, *Numerabiles menses eius apud te*, ideſt, tempus assignatum, hoc significat, hunc planè moriturum, atque id, quod debet, persoluturum. Huc enim spectat & illud, *In tempus posuisti, & non transgredietur.* IVLIANI. Ideſt, mortis necessitatem is vitare non potest. Confectis enim periodis, quas vniuscuiusque vitæ æqua Dei prouidentia descripsit, mors incurrit in omnes. Nam, qui nos finxit, atque animauit Deus, certam cuilibet animæ stationem commorationemq; in vita constituit, nec paria cunctis decedendi spatia atque momenta assignauit. Quosdam enim voluit animos diuturnius cum corpore habere commercium, alios autem eiusdem corporis vinclis expediri celerius; idque ex arcanis sapientiæ, iustitiæque suæ rationibus.

Recede ab eo, vt quiescat, & vitam iucundam habeat, sicut mercenarius. Vsq; eò contemptam & breuem vitam misericordia, Domine, complectere, atque eam supplicio subducito, vt tanquam mercenarius, qui post multos labores paulum nactus est laxamenti, conquiescat. CHRYS. Est in nonnullis exemplaribus, Recede à me, vt quiescam, & complaceat mihi vita mea, sicut mercenario. Rursus igitur vitæ breuitatem, difficultatem, miseriamque palam obiiciens dicit, Me ærumnis, laboribusque confectum iube quiescere. POLYCHR. Intermitte aliquando hoc meum supplicium, vt, si minus pristinas fortunas, & gloriam regustaro, saltem mercenarij relaxationem assequar: illius enim labores sunt moderati: &, vbi dies præterierit, ad quietem proficiscitur: at mali mei calamitas inducias facit nullas; cum autem dormitum iero, dico, Quando dilucescet? rursus, cùm surrexero, Ecquando aduesperascet?

Est enim arbori spes, si cæsa fuerit, etiam florebit, & ramus eius non deficiet: si enim * Rhadānus. *senuerit in terra radix eius, si autem in petra morietur* * *truncus eius: ab odore autem aquæ florebit, faciet autem messem, sicut noua planta. Homo autem, postquam mortuus est, abyt:*

postquam

postquam autem cecidit mortalis, non amplius est. OLYMP. Verumenim quam ipsarum plantarum est hominis condicio deterior! illæ enim, quamuis abscissæ fuerint, possunt tamen reuirescere, & renouare ramos, & *messem*, ideſt, fructum ferre, aquarum humore irrigatæ. Homini autem semel extincto nulla est spes reliqua: prorsus enim interit, nec reuocabitur, neque ad vitam redeundi rursus datur illi potestas. CHRYS. Qui hic in terris vitam egerunt, illhuc sunt migraturi: qui verò illam sortiti sunt sedem, nequaquam huc remigrabunt. POLYCH. Merito igitur quietem ipse expecto; quandoquidem post mortem omnis boni potiundi sublata est expectatio. Atque arbores, etiamsi quis eas præciderit, fœtus nihilominus rursus edunt: (Rhadamnum enim hoc loco ipsum ramum dicit, qui post incisionem natus est, & auctus) verùm hominem nulla spes eiusmodi manet. Hæc ideo adfert Iustus, vt, quanta naturæ nostræ sit humilitas, ostendat; siquidem arbor, licet tempore consenuerit, prorsus deleta sit, cùm exaruerit; irrigatione tamen ad sua primordia reuocatur: homini autem semel abeunti, pedem referre non licet. Sciendum autem est, Hebræum non, *In petra*; sed, In cinere, habere; nimirum ad versum proximè superiorem, & ad rei naturam accommodatè: Aquila autem, In puluere; Theodotio, In humo, dixit. Vim etiam sermonis Hebraici complexi, pro Rhadamno κορμὸς *truncus*, interpretati sunt. Rursus Græcus, *Messem faciet*, dixit, à fine atque perfectione ducta interpretatione. Hebræus autem rem ipsam spectans, Fructum faciet, dixit. Sed tamen vtrobique eadem seruatur sententia. Si igitur, qui in terra senuit, truncus, quasi recens planta aquæ odore reuirescit; prorsus verisimile est, eos, qui Spiritussancti potestate excitabuntur, ad eam immortalitatem naturæ, quam eramus adepti, innouari, & more plantæ recentis messem adferre, quamuis simus ad veteris hominis condicionem delapsi.

*Tempore enim * minuitur mare, fluuius autem derelictus exaruit, quousque cælum non* * ἀπαλείφεται, *ita August.*
consurgatur. Homo autem sopitus non amplius surget, neque euigilabunt e somno suo. Symmachus his verbis, *Tempore minuitur mare*, reddit, illa, Sicut aquæ effluunt è mari. Huiusmodi autem est sententia, Quemadmodum aqua, inquit, quæ fluit è mari, cuiusmodi illa est, quæ à Ponto digreditur; & quemadmodum siccatus fluuius, seu, vt habet Hebræus, torrens; sic, qui mortuus est homo, obscurabitur: & donec inueterascat cælum, consistatque vniuersum, ideſt, vsq; ad consummationem non consuetur, ideſt, non coagmentabitur. Consutionem autem dixit ipsam seriem iunctionum, quibus membra tenentur. Verùm, cùm cælum nullius sit interitus, nullius vetustatis capax, propterea quòd illud indissolubile fabricatus est, profectò nec illud vnquam continget, vt aut homo reuocetur ad vitam, aut expergiscatur. CHRYS. Sed fortassè, quemadmodum suprà docuit, hominem plantis celerius interire, ita nunc mari & fluuio vitam illius breuiorem esse ostendit. Neque enim, aut mare aut flumen diiungitur; homo verò id vitare non potest. Atque vtinam id nobis daretur hominibus, vt moreremur, ac rursus ad vitam reuocaremur. Verumenim fieri hoc non potest. Mare quidem nunc minuitur, post autem rursus impletur, modò crescit, tum autem decrescit; & fluuij modò siccantur, tùm iterum fluunt. Homo autem, cum semel est mortuus, ad vitam haud amplius reuertitur. Et quidem de verborum sententia hactenus. Quod verò ad allegoriam pertinet. Arbori spes est, ideſt, homini: hic enim, si fortè peccauerit, cumque pœnituerit, & in petra, ideſt, in religiosa fide constiterit, aqua regenerationis lacrymisue pœnitentiæ reuirescet, fœtusque progignet: qui verò cum peccato & scelere vitam dimiserit, nil ei bonæ spei remanet, ac tempore, quod consequitur, ipsum peccatum, quod mare dicitur, exterminabitur. Diabolus verò, illiúsque tentationes exarescent, quæ quidem minimè delentur, quandoquidem resurrectionem expectant.

Vtinam in Inferno me custodisses, abscondisses autem me, donec requieuisset ira tua; & constitues mihi tempus, in quo recorderis mei. Si enim mortuus fuerit homo, viuet, postquam consummauerit dies vitæ suæ. Causam exponit, cur opter interitum, docetque meritò sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritò sibi esse optabilius, ex hac vita migrare, quàm in tam luctuosa vita commorari. Vtinam, inquit, me non viuentem consumpsisses, aut certè mortuum vacuum dolore seruasses. Vtinam tantisper, dum mihi irasceris, in Inferno custodisses, nec planè te mei cepisset obliuio. Verumtamen constituisti tempus, quo me, quoniam tua prouidentia comprehendisti, malis exolues: si enim, vitæ exactis diebus, mortuus fuerit homo, non idcirco abit in nihilum, sed animo viuit, resurrectionem expectans. Quanquam horum verborum, *Si mortuus fuerit homo, viuet*, hanc item meditari quis potest interpretationem, vt iis significari dicat cruciamentorum liberationem. Nam qui non viuit, nihil sentit, nihil dolere potest.

Expectabo, donec rursus existam. Aquila & Theodotio, Donec veniat immutatio mea: Symmachus, Donec veniat sancta* generatio mea.

* Quis crediderim hoc loco non pro natura, sed pro generatione vsurpari.

Deinde vocabis, ego autem audiam te Sententia est huiusmodi, Si in Inferno seruatus fuero, nihilominus regenerationem, præstantioremque immutationem expectabo. Cùm verò ipse mortuos iubebis resurgere, ego audiam. Hinc etiam docet, in ictu oculi futuram esse resurrectionem.

Opera autem manuum tuarum ne proiecis. Numerasti autem studia mea, & nihil te præterijt peccatorum meorum; obsignasti autem & peccata mea in marsupio, adnotasti autem, siquid inuitus transgressus sum.* Ideo seruari, inquit, cupio, quia ad tuarum manuum opera pertineo: nullam ad te iustitiam meam allego, neque vt à me circumueniaris, fieri posse confido, nec enim aut vitari aut falli tua potest cognitio; tibique sunt viæ meæ gressus dinumerati, nec quidquam rerum mearum te latet, verùm earum omnium cùm genus, ac vim, tùm numerum tenes. Illas, inquam, enumerasti, & inuestigasti, atque in sæculum propemodum scelera mea congessisti & obsignasti, sic, vt nullum pereat omnino; sed vt de omnibus supplicium sumas. Atqui ipsius perinfirmæ naturæ lapsus abs te contemni oportebat; quod certè minime fecisti: immo verò subtiliter ac sedulo singula peruestigasti, & eorum, quæ nec voluntate à me peccata sunt, pœnas etiam expetiuisti, perinde quasi omnia in commentarium retulisses. Hæc verò eò ab illo dicuntur, vt precibus id à Deo contendat, ne nostra velit exquirere diligentius; nos etiam vt doceat, nil esse in rebus nostris, quod non sub Dei adspectum, contemplationemque cadat, siue id certo consilio, siue nulla voluntate susceperimus. Illud item significauit, eorum etiam, quæ non voluntaria sunt, nos rationem reddituros.

* Imprudens dici etiã posset. Sed, Inuitus, August.

Verumtamen mons cadens decidet; & petra inuertrahet in loco suo; lapides exterunt aquæ; & obruerunt aquæ supinas moles terræ: & patientiam hominis perdidisti. OLYMP. Sapiens Iob promit ænigmata, maximè quod pleraque ænigmatis inuoluta ab amicis dicta cognouerat, atque illa tanquam sapiens fuerat assequutus. Mente autem nequaquam distracta doloribus, interim in mediis philosophatur ærumnis. Ita precari Deum videtur, vt calamitates ne producat longius, ne forte misericordia ei aliqua tribuatur, & obtorpescat. Si enim mons, inquit, & saxum vetustate confecta cadunt, & aquæ continenter influentes firmissimos lapides comminuunt, terræque eminentes aggeres, & excelsos aquarũ impetus obruit, & abripit: sanè illud etiam mihi verendum est, ne, si nulla fuerit malorum intermissio, trahanturque longius, aut aliquid, quod minimè cupio, agam, aut etiam in malorum perpessione animum planè demittam, atque desperem. Illud autem, *Patientiam hominis perdidisti*, (pro quo Symmachus, Vniuscuiusque viri expectationem perdis, interpretatus est,) hanc vim habet, hominem absque cælesti ope nihil esse omnino, nec tentationum imbres posse perferre. POLYCHR. Illud etiam fortasse dicit, *montes quidem, vbi ceciderint, manere; & petram senescentem non omnino deleri; hominem autem deleri funditus & interire, nec quidquam reliquiarum eius manere. Quod ipsum deinceps planè ostendit.

* Cæterũ Iobi verba ad memoriæ interitum non ad humanæ naturæ abolitionẽ referenda: nec vllo modo putandum de animi immortalitate Iobum dubitasse.

* Proiecisti eum in finem, & abijt: adrecisti ei sirem, & dimisisti* OLYMP. Rursus hominis nihilum, si is cum Deo conferatur, iamentis prosequitur, vitæque breue curriculum ad precationem, obsecrationemque vsurpat. Vt igitur à vento puluis

* ἄνεσας. Impulisti.

puluis aut res quæpiam leuissima, in quamcunque partem impellitur, sic, te tantummodo impellente, aut minaciter adspectum torquente, aciemque acriter intendente, homo amandatur & euadit, ideſt, moritur, nec apparet vspiam. Nam verbo illi, *Dimisisti*, hæc est subiecta sententia, A te illum alienum esse declarasti, & ablegasti.

Mulci autem cum fuerint filij eius, nesciuit; & si pauci fuerint, ignorat: sed tamen carnes eius doluerunt, anima autem eius ingemuit. POLYCHR. & OLYMP. Luctuosam inquit, vitam tradecit, & cum impendentem mortem semper expectet, animi ægritudine conficitur. Homo autem in animi doloribus, gemitibusque spiritum ducens exiis, quæ post eum futura sunt, quam tandem capiat vtilitatem? Quæ enim & quanta post eius interitum sobolis progressio fuerit, & cuiusmodi generis propagatio, pusilla, an ampla, ignorat. Tacitè verò nos illud admonet, speciosam, copiosamque sobolem haud magni fieri debere. Nam morituro nihil istorum fructum adferunt; præsertim cùm vnusquisq; sibi, non alteri viuat.

Decimi Capitis Protheoria.

CAPVT XV.

RESpondens autem Eliphaz Thamanites ait. OLYMP. Quoniam his verbis orsus erat Iobus dicere, Nunquid vos estis homines? aut vobiscum finem habebit sapientia? etiam mihi cor est, sicut vobis. Ideirco his statim occurrit Eliphazus; atque huiusmodi habet cum Iobo sermonem, Nunquam videlicet sapientes suam ostentant sapientiam, vt tuipse feciſti. Atqui nihil necessarium attuliſti, cur nil trepidans viderere. Nam dic, amabo te, vtrum ipse ætate cunctis hominibus antecedis? aut verò ante hanc rerum vniuersitatem conditam extitisti? aut es à Deo suæ sapientiæ sacris, præceptisque imbutus, vt tantam tibi arroges scientiam? Illa verò audacia verba qui tibi tandem excidерunt? Irreprehensibilis sum, & iustus apparebo? quando nec angeli nec cælum, nedum homo, qui impurus est, puritatem, munditiamue tueantur, si cum Dei puritate, illorum contendatur? Priscam igitur, veramque discе sententiam, ob peccatum hominibus irrogari supplicium. Posteà ea, quæ impiis pariter contingunt, exequitur. Sed nimirum, propter peccatum affligi homines ærumnis, verè dicitur; quamquam perpessionis malorum non sit ea causa perpetua: fit enim interdum, vt ad exercendam, comprobandamque virtutem homines frugi calamitatibus implicentur. Itaque, cùm ad sua verba Eliphazus nullam distinctionem adjunxerit, nullúmue discrimen; Iobo, quem in eorum numerum, qui sua culpa patiuntur, aggregarat, nouam plagam inflixit. Et illud considera, quanto cum decoro à Iobi amicis disputationes, sermonésque habeantur; vt, vno dicente, reliqui sileant, vt alter alteri vicissim sermonem tradat, vt non ad inanem speciem orationem expromant; vt singuli eius orationis, quam prior aliquis orsus fuerat, exitum expectet. Hoc ipsum Paulus iis, qui in Ecclesia prophetant, faciundum præcepit, cùm illis ipsis loquendi ordine, & nequa in rebus, quæ dicuntur, perturbatio insit, imperauit. Rursus igitur Iobo respondet Eliphazus, propterea quòd is primum est Iobo aduersatus, deinde Baldadus, ad extremum Sopharus. Itaque sermonum vicissitudinem, ordinemque persequens Eliphazus, iterum iis, quæ à Iobo dicta sunt, resistit dicitque;

Nunquid sapiens responsum dabit sapientiæ spiritum? Et impleuit dolorem ventris, arguens in verbis, quibus non oportet, & in sermonibus, quibus nulla vtilitas. CHRYS. Idcirco protinus Eliphazus eum perueſlit, quia Iobus dixerat, Etiam mihi cor est, sicut vobis, & non sum insipientior vobis. En, inquit, is qui sapiens est, & qui cuncta nosse se iactat, cuiusmodi respondeat. *Impleuit dolorem ventris*, ideſt, Verba dicta sunt ad ægritudinem leniendam. Is autem morbo perturbationeque tumet. Hæc autem ad Iobi reprehensionem valent: duoque in eo reprehendit, vnum est, quod minimè inquit, sapienter feciſti; qui enim maximè sapiens est, is ad gloriosam ostentationem haud suam præsefert sapientiam. Alterum est,

quòd,

quòd, quæ nos propemodum refellens, & quasi causſa veritatis patiens, & mentis ventrem impleturus (id enim valet, *Impleuit dolorem ventru*) attuliſti, ea ſcilicet ſtultè non fructuosè, non quemadmodum decebat, attuliſti. Quæ ſanè omnia vitat ſapiens. Immò verò omnia ſecus molitur. Nam & prudenter reſpondet, & quamuis æmulatione veritatis inflammatus, dolore ardeat, & redarguere nonnullos optet, inutiles tamen, incommodoſque ſermones, quibus ventris dolorem expleat, minimè expromit, neque aſpera vtitur diſputatione, ad mentis ſuæ æſtum, laboremque anxium exaturandum: idquod ipſe feciſti.

* ἀνεδῶς, ſine pudori, im probe, temere.

Nónne tu repuliſti timorẽ? (Pro quo Theodotio Nónne tu recuſaſti timorẽ?) *conſummaſti autem talia verba coram Deo?* Symmachus autem, Nullo* pudore loquutus es coram Deo. OLYMP. Licentia, inquit, atque audacia vſus es, & ſine metu aliquo dixiſti, à Deo iudicari te velle, & contra Deum audacter lequutus es, nihil veritus, Dei, tuæque naturæ diſcrimine ignorato. Hæc pietatis ſtudio, quaſi Deo patrocinãtes, Eliphazus, eiuſq; ſocij dicunt; ideo fortaſſe, quia Iobus incorrupta conſcientia fretus, ſermone apud Deum vtebatur confidentius, eaq; te impia ab eo iactari maledicta ſuſpicabantur.

Reus es verbis oris tui, non dijudicaſti verba potentum; arguat te os tuum, & non ego. Labia autem tua teſtificentur contra te. POLYCHR. & OLYMP. Audacter hominem alloquitur, etverò non tanquam hominem iuſtitia præditum: non tam ex meis, inquiens, quàm ex tuis verbis condemnabere. Noſtram enim adhortationẽ haudquaquam admiſiſti, quæ ipſa vſque eo vtilis etat. Nec eorum, qui ſapientia pollent, verba aut conſideraſti, aut iudicaſti, nec priſcorum ſapientum, nec amicorum tuorum. Eiuſmodi tua fuit oratio, vt ea tantum condemnare te debeat; nihil præterea. Ea, quæ dixiſti, aut etiam rerum ipſarum vim intuere: nimirum contra te ipſe pronunciabis, ea, quæ ſunt à ratione quamremotiſſima, auſum te fuiſſe dicere. Dupliciter igitur illius orationem refellit, tum à tempore, tùm à ſapientia, dum ait,

* Ἀτῶν, arenarum acervos.

* συλλογισμ.

Quid enim? nunquid primus hominum factus es? aut ante colles concretus es? aut* conſtitutionem Dei audiſti? ad te autem peruenit ſapientia? Quid ſcis, quod non ſciamus? aut quid ſapis ipſe, quod non etiam nos?* OLYMP. An tu ante res omnes, ante conditam naturam extitiſti? vt propter tempus ſis cunctis ſapientior? CHRYS. Num ipſe ætate cuncta præcurris? vt ipſa te longinquitas temporis erudierit? aut etiam à Deo audiſti? ſanè re nulla ſuperior es nobis intelligendo. Quia enim Iobus dixerat, In longo tempore inuenitur ſapientia. POLYCHR. Teneris igitur, inquit, nec enim tempore cunctis mortalibus antecedis. Ac, licet ad hanc diem vixeris, vt multarum rerum vſu tuos æquales facilè vincas; inter homines tamen haud tantopere excellis, vt ab iis ſis natura ſeiunctus, ac plura, quàm cæteri perdideris. Neque ante montes concretus es. Montes hoc loco dicit, quæ edita ſunt, prærupta & arenoſa loca. Hebræus pro, *Concretus es*, habet, Conceptus es. *Aut conſtitutionem Domini audiſti*, pro quo Aquila, Arcana; Theodotio, Myſterium; Symmachus, Sermonem interpretatus eſt. Non ſecus, quàm ſi diceret, Num ea, quæ ante mundi molitionem fuerunt, ſunt tibi percepta, perinde quaſi ante colles fueris ipſe procreatus? An etiam te Deus vſus eſt conſiliario, quandoquidem in iſta tua ſapientia tantopere tibi places? Profer aliquid, quod ſit nobis ignoratum: doce te nobis eſſe ſuperiorem. Quid tandem noui cognitum habes, quod non ſit nobis peræquè perſpectum? In rebus humanis, & quæ in medio ſunt, quid amplius, quàm nos, poſſis ipſe adferre, haud ſanè habebis. Hæc idcirco illi dicunt, vt ſuæ ipſi perfectæ ſcientiæ fidem adiungant. DIDYMI. Cùm in ſermone Iobo iniecisſet Eliphazus, ea eſſe Dei iudicia, quæ perueſtigari non poſſint, hac re vna Iuſto perſuadere ſe poſſe putauit, ob ſolum peccatum illum ærumnoſè vexari: erátque Eliphazus ob idipſum obnoxius culpæ, quandoquidem nec ſibi erat Dei conſtitutio audita, neque ad ſe delapſam habebat ſapientiam, quæ eum erudiret, cur pateretur Iuſtus, nullam eſſe cauſſam aliam, niſi peccatum. Nec mirum, ſi ab Eliphazo Iobus in cæterorum hominum ordinem redigatur, vt cui haud erat viri excellẽs ſpectata virtus. Quamobrem

obrem de hominis frugalitate ſecus exiſtimabat.

Et quidem ſenex & antiquus in nobis, grauior patre tuo diebus. OLYMP. Quid ais, inquit, tempore te doctum eſſe? nempe in nobis tribus fuerit fortaſſe aliquis, qui non te ſolùm, verum etiam tuo patre ſit ætate prouectior, ſeu, Symmacho interprete, tempore diuturnior. Aut igitur hoc dicit, Si tempus gloriosè iactas, nec nobis deſunt antiqui. DIDYMI. Aut etiam illud fortaſſe, Quamuis ipſe inter nos, tanquam ſenex, atque ætate ſuperior, atque adeo patre tuo grauior verſere; nil tamen, quàm nos, plus ſapis. Et hæc quidem interpoſita auctoritate arroganter loquitur Eliphazus.

Parua, pro ijs, quæ peccaſti, multatus es. CHRYS. Quia Iobus dixerat, Quænam ſunt peccata mea, doce me: ideo criminum turbam illi exprobrat Eliphazus: dicitque, Scito, ſi tuorum peccatorum ſuppliciorumque ſit facienda contentio, leui te ſupplicio affectum eſſe, nec pœnas erratis dignas adhuc dediſſe. Cumque cum Iobo certis criminibus nequaquam congredi poſſet, ad hominis condemnationem eiuſdem verba conatur arripere, dum ait;

Valdè exteſtinè loquutus es. Hoc dicit, Quia noxa teneris, ideo pœnam ſuſtines: ſed, quoniam, cum iſta toleras, iniuſtitiæ culpam Deo affingis; ideo ſcelus eſt tuum grauius: ita, cum audaciæ in Deum pœnas abs te dari oportuiſſet, nihil tamen es paſſus, Dei patientia atque clementia nefarium maledictum tuum ſuperante. Fermè hæc eſt Eliphazi oratio, Sceleris te pœnitere, & modeſtiorem eſſe oportebat: at ipſe audacter cum Deo diſceptare es adorſus. Etenim, cùm de eo, perinde vt de aliquo peccatis obnoxio, exiſtimarent; & ſermones, qui ab illius incorrupta mente proficiſcebantur, accepiſſent, audaciam videlicet, intolerandamque arrogantiam hanc eſſe arbitrabantur: ſtultè illi quidem atq; adeo inſipienter. Quamobrem Eliphazus ait;

Quid auſum fuit cor tuum? Pro quo Symmachus, Quid eleuauit cor tuum? id eſt, Quid tandem non cohorruiſti, cum vel Dei iudicium cogitaſſi?

* ὑπεξυγκρ. ita etiã Aug.

Aut quid ſuſtinuerunt oculi tui, quia fictorem rupiſti coram Domino? eduxiſti autem ex ore verba talia?* POLYCHR. Non modò cogitare es auſus, ſed etiam, aduerſis oculis in Deum coniectis, es audacter loquutus, omnemque ſtomachum in Deum erupiſti, nullaque verborum lenitate adhibita, vocem iracundiæ plenam miſiſti; ac ſumma verborum grauitate es vſus, quando rebus tuis geſtis innocentiæ, & integritatis teſtimonium dabas. DIDYMI. Incredibilem orationis fiduciam ab animi integritate profectam, iracundiq; impetum illi eſſe credebant. Id autem illis accidebat, propterea quod hoc putrido nitebantur principio, probabilem, rationique conſentaneam dicendi libertatem impium eſſe conuicium. Idcirco ait, Quid tantum es facinus auſus, vt & in Deum aduerſum torqueres obtutum? & quaſi ſuccenſens illi, huiuſmodi loquerere? OLYMP. Vel etiam oculos animi aciem, & intelligentiam dicit. Qua, inquit, ratione es auſus, animum vſque eò efferre, vt iratus, & quaſi iniuſta ferens, cum Deo diſſereres? quaſi verò nullius ad te culpæ contagio pertineret?

Quis enim mortalis exiſtens, erit irreprehenſibilis? Theodotio autem, Quid eſt homo? aut tanquam futurus iuſtus, natus de muliere? POLYCHR. Hebræus autem, Quomodo iuſtificabitur proles mulieris? vt ſi diceret, Ipſa natura perturbationibus obnoxia, eſt ad peccatum procliuior. DIDYMI. Proprium eſt hominum virtute carentium, illius adeptionem moleſtam, arduamque exiſtimare; ita etiam animo affici, vt illam ipſam à nemine haberi propemodum credant. Quiddam huiuſmodi hic ipſe Eliphazus præſefert, errorem, vt credibile eſt, à corporis imbecillitate aucupatus. Quis enim, inquit, homo cum ſit, poteſt omni vacare culpa atque reprehenſione? aut id etiam in ſe recipere, ſe iuſtum futurum? idquod tibi ipſe arrogas.

Si in ſanctis non credit, cælum autem non eſt mundum ante eum: deſuper autem abhominabilia & immunda bibens iniuſtitias quaſi potum. Symmachus autem, Ecce in ſanctis eius nullus immutabilis, neque cælum incontaminatum; quantò magis homo? POLYCHR. Attende, inquit, num quis hominum aliquando nulla ma-

cula aspersam vitam traduxerit: quandoquidem nec illos priscæ sanctimoniæ viros, Abraham, & Moysem, extra reprehensionem reliquerit: nam Abrahæ, & Moysi visus est Deus irasci. Qua fronte igitur iustitiæ absolutionem ipse iactas; siquidem non solum sancti, verùm etiam cætera omnia, quæ ab omni malo secreta esse videntur, status sui quandam mutationem admittunt? Neque verò peccatum aliquod in cæli natura collocat: verùm illud conatur ostendere, vnius Dei naturam esse tantummodo immutabilem, atque illum vnum mundum esse. Atque idcirco dixit, neque cælum mundum ante eum; quamuis enim natura sit splendidum, tamen subeuntis nubis oppositu vis lucis eius occulitur. Quòd si nec sanctos, nec angelos, nec homines omni errore liberos reperire fas est; si nec cælum ipsum suum semper tuetur nitorem; sed eius puritas, si cum puritate Dei conferatur, sit & videatur impura: an non is homo audax fuerit, qui in suarum actionum castimonia gloriatur? Quid porrò de eo dicemus homine, qui detestandus est & impurus? qui, vt ea, quæ potantur, flagitia exorbet? Quod ipsum propter eos dixit, qui sponte, certoque iudicio peccant, nulla re aduersa, nulla necessitate coacti; sed voluptatis tantum adducti libidine, non secus quam is, qui sitiens bibit. Illud autem, *In sanctu non credit*, hanc commodam habere potest interpretationem, Nimirum sunt angeli mutabilem adepti naturam, ita vt eorum nonnulli suam stationem deseruerint. Ergo, si illi mutabiles, quî fieri potest, vt reprehensionis expers sit homo? Sed neque ipsum cælum purum est, non quidem simpliciter, sed coram Deo. Illud item, *Desine*, sermonis lex & consequutio interpretatur, Quantò magis, &, Nedum: sed vulgaris & contritus vsus, Mitte.

Annunciabo; tu autem audi me: quæ vidi annunciabo tibi, quæ sapientes dicunt, & non abscónderunt patres eorum. Ipsis autem solis data est terra, & non * *superuenit eis alienigena.* Contrahe, inquit, supercilium, meamque complectere disciplinam, sapientemque audi sermonem, non recentem, non à me ipso fabricatum; sed quem ab antiquioribus, à patribus vicissim filij acceperunt; cui ipsa quoque experientia, tanquam vero, certam fidem atque auctoritatem tribuit. Ij enim, qui veri huius sermonis auctores fuerunt, adeo pietatem coluerunt, adeo fuerunt morum integritate insignes; vt iis solis Dei prouidentia tectis placidè, tranquilleq; viuere contigerit, ac sine metu & perturbatione terras suas incolere, nullo in eos hoste incursante. Et sanè religiosis illis hominibus, Abrahæ, Isaac, Iacob, Moysis, & Iesu assectatoribus nihil ab aduersariis lædi, in beneficij gratiæque loco deferebatur. Verumenim cum fastidio hæc quodam animi & spiritus, Iobo dicere videtur Eliphazus. DIDYMI. Et fortasse nulla mentis arrogantia isthæc loquitur; sed ideo, quia peccatis teneri illum arbitrabatur, atque ea de caussa sua Iobum cohortatione indigere. Et hic quidem videtur non ex aliqua scientia diuina, sed ex ipsa admiratione, qua scientia præstantes viros prosequitur, * huic parem adferre sententiam, quæ confirmat hominis fidelis esse cunctas orbis terrarum opes; infidelis autem ne obolum quidem. Nam, licet infidelis in ampla sit possessione bonorum, nihilominus non dominus, sed seruus est diuitiarum: inseruit enim Mammonæ. Sed quinam priscus est sermo, quem à veteribus accepisse se dicit? Subiungit;

Omnis vita impij in solicitudine. Pro quo Aquila, In dolore, interpretatus est; Theodotio autem, Infatuatur; Symmachus verò, Superbe extollitur.

Anni verò numerabiles dati sunt potenti. Symmachus rursus, Numerus annorum fortis absconditus.

Timor autem ipsius in auribus eius. Quando videtur iam in pace agere, veniet subuersio eius. Quod dicit est eiusmodi, Ac sanctis quidem huiusmodi est confectum vitæ curriculum. Impius autem, quamuis in rerum videatur viuere abundantia, tamen vitæ securitate non fruitur; verùm tum perturbatione, tùm cura semper vexatur: caduca eius est dominatio, plena terroris, pauoremque habet perpetuum in auribus commorantem, sempérque tinnientem Nam, qui peccat, semper timet, accusationem contra eum conscientia ipsa factitante: metumque semper

* ἐπῆλθε. Ita & August.

* ὅμοιον λέγοντι τῷ φάσκοντι ἡντιν. celebri illi prouerbio simile quidpiã dicere. Est autem id inter Salomonis prouerbia.

semper habet ob oculos obuersantem, futuramque perniciem personantem: omnis est eius vita solicita suspicione; &, cùm ab omni periculo abesse videbitur, tunc inopinatus in eum incurret fælicitatis interitus, extremumque supplicium perferre cogetur. Hebræus antè pro subuersione, Prædatio, habet cum illustriore sententia. Hic igitur impius, quamuis in dominatione sit audax, sibique præfidens; tamen intelligat annos habere se numeratos, nec vitæ spatium vlla posse dominatione augeri. Deus enim suo decreto tempus est dimensus hominibus; vt, quamuis, qui dominatu valet, insolenter se iactet, breuis sit nihilominus eius vita futura, annique pauci: ipse quidem numerus est in diuinæ mentis recessibus, nobisque obscurus. Is autem, qui exiguo est tempore dominatus, tandem in supplicij se laqueos induit. Ac fortasse his verbis Iobum latenter perstringit, qui breui fælicitate vsus, ad ærumnas posteà est deuolutus.

Ne credat auerti à tenebris; decretus est enim in manus ferri. Symmachus autem, Præfixus est enim in gladium.

Ordinatus est autem in cibos vulturibus: nouit autem in seipso, quia manet in ruinam. Dies autem tenebricosa ipsum circumaget, necessitas autem & tribulatio ipsum occupabit. OLYMP. Tenebras dicit ipsum supplicium. Ne credat igitur impius sibi fore impune: diuino est enim sancitum imperio, ferro vitam illi eripiendam esse, & à vulturibus consumptum cadauer iacere debere insepultum. Ita, si facinorosus, vna sibi proposita iucunda lautaque vita, vicissitudinem nullam expectat, in errore videlicet versatur. Iam enim pronũciatum est, vt sit supplicio obnoxius; iam sibi pœnam, quæ ferri & vulturum nomine significatur, quasi thesaurum cumulauit. Quanquam Deus expectat, dum ille à moris improbitate discedat, vt condemnatus extremũ supplicium ne soluat, néve sepulturæ spoliatus honore proiectus iaceat inhumatus, escaque volucrum euadat. Quod quidem certè illius ætatis hominibus graue iudicatum est genus animaduersionis: quamuis & illud grauius, quòd idem impius conscientia coactus talia sibi prænunciat, ac vaticinatur. Is, inquam, est sibi conscius consequentis exitij, videtq; sibi tenebras, perturbationem, afflictationem ac necessitatem esse subeunda; siquidem peccantium nouit conscientia, improbis, ac flagitiosis studiis perniciem comitari; sibique tunc pœnitendum esse, cùm inuadet calamitas, cùm summis difficultatibus affectus, cùm nullam inueniens solutionem malorum, sed pœnis & cruciatibus perturbatus in illa tenebricosa die, de qua testatus est Amos, Quia dies Domini tenebra sunt, & non lux; quid inter pios homines, impiosque interfit, planè cognoscet. Videigitur, vt non solùm flagitiosi vita tumultuosa sit, sed etiam mors miseranda, nec vita vtcunque turbulenta; sed ideo, quòd vis, bellum, ac pugna infesta immineant. Is autem vbi emigrauit è vita, non modò cura aliqua ac sepultura ornetur, non modò iaceat insepultus; sed etiam sit esca vulturibus. Nec verò cuiquam hæc, quæ ab Eliphazo dicuntur, efficere debent admirationem. Iam enim dictum est, ex antiquis forsitan isthæc promi auditionibus: illucque hæc pertinent omnia, vt intelligatur Iobum ob sua pati peccata.

Sicut * *dux princeps cadens, quia leuauit manum suam coram Deo; coram Domino omnipotente erexit ceruicem; cucurrit autem coram Deo per iniuriam, in crassitudine dorsi scuti eius.* OLYMP. Ducem primum dicit eum, qui in bellis omni est præpositus exercitui. Vt igitur hic suis fretus viribus, ac potestate, primus in hostes irruens, luculenta plaga accepta, nihil reliqui habet ad salutem, sic impius, qui manus aduersus Deum tollit, & quanta sit eius contra Deum barbaries, non tantùm consilio, sed etiam reipsa testatur; virtutisque iugo excusso, idest, omni vitæ suæ rectione contempta, gestientem vitulam imitatur, quæ iugum à ceruicibus suis depellit, & petulanter repugnans iugi anulum in collum inserendum haudquaquam admittit, atque in aciem secum ipse congressurus, cursu concitato propemodum fertur, secumque ita confligit, quasi cum alio eiusdem naturæ aduersario cominus decertaret: &, cum pro crasso scuto superbiam gestet, suisque

* ἀρχιστράτηγος. qui in prima versatur acie.

que ad propugnandum paratis armis confidat, nihilominus profternitur, & occumbit, non secus quàm princeps exercitus à Deo contrapugnante sauciatus. Illud autem, *In crassitudine dorsi scuti eius*, ideo dixit, vt ostenderet eum, qui externis præsidiis septus, ac firmus sibi videtur, existimare diuinam à se plagam posse vitari. Nonnulli autem illud, *Princeps ducx*, pro Diabolo sunt interpretati: is enim contrà Deum ceruices erexit. Quemadmodum igitur ille cecidit, sic cadet omnis, qui Deo obsistet.

Quia abscondit faciem suam in pinguedine sua. Symmachus, Absconditus est enim. *Et fecit peristomium super femora.* Rursus Symmachus, Et incrassauit pinguedinem circa femina, OLYMP. Homines, qui delicatè, molliterque viuunt, nimiis deliciis diffluentes, os quidem crassum adipe reddunt, germinata autem & circumfusa carne, quod peristomium vocat, femina vestiunt; perinde enim illa femora complectitur, & astringit, vt peristomium collum. Hoc, inquit, hominum genus impij imitantur, quos diuitiæ, atque deliciæ feroces & infestos reddunt qui, cum nullam voluptariæ, ac lautæ vitæ inclinationem expectent deliciis vndique perfluunt, carnisque viribus freti, audent cum Deo congredi, & contra illius iussa pugnare. Itaque similiter, vt Dei hostis ab eo affligetur, ac deprimetur impius. Hebræus pro, *Abscondit faciem suam*, habet, Cot: vtsi diceret, Propter delicias mentis adspectum amisit. Pro peristomio autem, habet, Axungiam, & diploidem, idest, immoderatæ escæ & corpori se ipse mancipauit; vt iam ob nimiam offusam carnem, tanquam diploidem habeat iniectam femoribus. Symmachus porrò, In inquine, dixit. Eodem ista hæc recidunt omnia.

Laus autem ipsius iniuria. POLYCHR. Quòd si quicquam videtur aggredi, cum Dei gloria coniunctum, illud ipsum est supplicio dignum. Nam, cuius est vita dedita sceleribus, pietatisque fallens assimulatione, is Deo iniuriam facit, Deoque honorem tribuit nullum, cùm Deo illa credat esse ignorata, quæ is turpiter agit. Vel aliter, Quia, vt dictum est alibi, non est speciosa laus in orepeccatoris.

Habitet autem ciuitates desertas, ingrediatur autem in domos inhabitatas: quæ illi parauerunt, alij auferent. Summa rerum omnium orbitate impium conflictari docet: quandoquidem pro opulentis vrbibus ac domibus, coactus inopia solitudinem habitare cogitur. Hic igitur, inquit, cum res suas amiserit, omnique fuerit dominatione spoliatus, solitudines persequetur. Exulum est hic mos, quælibet loca ad salutem captare, vbi consistant ad periculum, quod impendet, propulsandum. In his ergo est impius, in his, inquam, qui cum dignitatis mutationem sustinent, arrogantiæ, atque intolerantiæ suæ pœnas luunt. Illa etiam, quæ magno labore ijs sunt parta, ad alienos demigrabunt. Deinde, impij pœnam dum amplificat, non modò illum non abundare opibus pronunciat, verumetiam fortunis euerti confirmat his verbis;

Neque dilatetur, neque permaneat substantia eius. Idest, Non solum præsentes opes non augebit, verùm etiam amittet; nec ea, quæ absunt, adipiscetur; neque ea, quæ adsunt, tuebitur.

Non iaciat super terram vmbram; neque fugiat tenebras; germen eius tabescat ventus; decidat autem flos eius; non credat, quod manebit, inania enim euenient ei; incisio eius ante tempus corrumpatur; & rhadamnus eius non tegat; vindemietur autem sicut vua acerba ante tempus; decidat autem sicut flos oliuæ. Translatione, quæ à viridi, vberéque arbore, & ante senium excisa, & in ipso flore exarescente sumitur, impij condicionem descripsit, in vitæ oblectamentis ad extremum spiritum minimè commorantis. Ergo illud, *Non iaciat super terram vmbram*, pro eo est, Excindatur; ne ad pristinum iucundæ vitæ statum aliquando sit ei reditus. Id verò per metaphoram sumpsit à plantis, quæ, priusquàm adolescant, exarescunt, tanquam si diceret, Ne memoria quidem extabit vlla. Arbores enim, quandiu stant, vmbram mittunt, abscissæ nequaquam. Nam, cùm corpora vmbram efficiant, corpore sublato, cohærere illa non potest. Illud item, *Non fugiat tenebras*, hoc valet, Perfectus illum excipiet interitus, & supplicio, quo eripi non poterit, constringetur.

Sed

Sed etiàm impius, inquit, extabescet, similiter vt germen, vento flante, tabescit. Iam verò illius fælicitas & gloria tanquam flos decidet, idque ad eam sententiam aptè, Omnis gloria hominis tãquam flos fœni. Germen autem dixit filios, verbo ab arboribus trãslato, acsi dicat, Eius soboles omnis delebitur, diuinaque vltio more ardentis æstus eum cum liberis perdet; ita, vt ne posteris quidem vllius memoriæ prodantur reliquiæ. Et illud, *Non credat quòd subsistet*, huic par est, Ne putet impius, qui apud Deum offendit, res suas in tuto fore collocandas. *Inania enim ei euenient*, idest, Omnem ludet operam is, qui non ad diuinas leges vitam instituit: omnis enim illius actio vanitas est, cùm nihil, quod subsidat, habeat: quare flos ei decidit, & germen contabescit; neque enim perfectæ frugis tempus expectat. At illud, *Incisio eius ante tempus corrumpatur*, idest, Ætate immatura decedet, immaturúsque illi ipsi accidet interitus: dixit, transferens à vitibus, quæ, si statis temporibus putantur, fructum adferunt; quòd si alieno tempore id ipsum fiat, intereunt. Dicit igitur impium, antequam suis potiatur, funditus interiturum esse. In hoc loco, *Ante tempus*, percipiendę frugis, fructusque gignendi tempus declarat, vt cum illo congruat, Tempus vindemiæ: nempe ad hoc tempus Iobus peruenit, tanquam maturum frumentum opportunè demessum. In beneficij autem diuini parte numerandum est, vitiositatis fruticem ante tempus corrumpi: cum medicus etiam sæpenumerò luem corpori penitus adhærescentem ferro excindat, nec cesset ea, quæ ægrotanti odiosa sunt, præbere, donec ad valetudinis metas ægrum deduxerit. Porrò illud; *Rhadamnus eius non tegat*, siue, Non obumbret, pro quo Symmachus dixit, Non prosperè germinabit; cum hoc exæquatur, In bonorũ affluentia non consistet: Nam ῥυάδωσι est, Ramis opacare. Est autem Rhadamnus arbotis ramus virens, confertusque foliis vmbram adferens: huiusque nominis causa fuit, * quia facilè ab æstu aut ab quapiã alia causa domatur, vt qui tener sit & antegrediatur. Deinde in verborum translatione perseuerans, in vua acerba rursus mortem immaturam expressit, quemadmodum amissionem bonorum in oleæ flore defluente; quasi dixerit, Omnis, quæ videtur eius esse fælicitas, refutatur, occidit, contabescit: * flósque, qui principium, & quoddam est fructus inchoamentum, irruente tentatione, veluti vento quopiam adurente, deperdita atque defluentia. Postquam calamitates est persequutus, impij exitum, interitum esse pronunciat his verbis;

* παρὰ τὸ μᾶλλον δαμάζεσθαι.

* Hîc etiam in Græco exẽplari est ordo perturbatus.

Testimonium impij mors. CHRYSOST. Id est, Certum est argumentum accusatio, testimonium hominibus, cunctis impiis sic euenire debere: nec quidquam, inquit, mirandum, cùm mirabilis sit exitus impiorum; mors inquam ipsa haud obscura est impietatis mortalium significatio; exitus probabit videlicet, cuiusmodi eorum sit condicio. Nam, quemadmodũ florẽtem statũ iustitiæ argumentum & signũ cõstituit; ita improbitatis ærumnam, atque infortunij. Vel aliter, *Testimonium impij mors*, idest, insignis, sub aspectum subiecta, ignorata nemini. Ac, si libet, ad hunc etiam modum commentare, Ad summum perducta improbitas interitum affert, non quidem communem, sed vltionis.

Ignis comburet domos eorum, qui dona accipiunt. Iram diuinam, quæ infideles, auaros, & ob largitiones ac munera ius violantes prorsus consumit incẽdio, ignem appellat. Nec verò id, quod dictum est, fructu caret opportuno: siquidem ob iniusta, impiaque facinora hæc impij patiuntur omnino.

In vtero concipiet dolores, contingent autem illi vana. Aquila autem, Concepit, & peperit infructuosum.

Venter autem eius faret dolum. Dolores, inquit, contra alios impius meditatur, cúmque apud illum dolus resideat, de dolore cæteris inferendo delibetat. Ita eius euentus, & exitus erit inanis, atque stultitiæ similis. Illud autem, *Feret dolum*, hoc ostendit, sponte, certoque consilio fraudes ab impiis concipi. Ventrem autem vniuersa præcordia, partesque interiores atque adeo animum ipsum nuncupauit; dolum autẽ omne vitium, quod ab impij manat anima, doli procreatrice. Aut igitur hoc dixit, fore, vt impius aduersus alios dolores concipiat, parensq; sit flagitiosæ prolis, cui etiam aduersus alios cum dolore concepta iniquitas, &

fraus ad nihilum recidat. Aut hoc indicat, eos, qui impiè sceleratèque locupletantur, more parientium mulierum in adepta bonorum possessione doloris sensum habituros, illorumque exitum inanem, ac stolidum futurum; siquidem iis, qui rebus omnibus circumfluunt, calamitas accidere solet atrocior. Cum enim quamplurima coaceruarit, tamen ex ea re nullus eidem quæstus accesserit, ab illo rapinarum pœnas Deo exigente; nec quidquam præter miseriam illi ipsi remanebit. Et, cùm hæc velit Eliphazus ad Iobum pertinere, supponit alienos. Huiusmodi est tamen eius quædam oratio, Quamuis, ô Iobe, multo suscepto labore, iniuriaque aliis inferenda opes coaceruaris; nihilominus haud ea tibi industria extitit quæstuosa; quippequi nequitiæ pœnam persolueris; nempe fraus, quam in alios meditatus es, ac machinatus, se ipsa vlciscetur. Ventrem autem, ipsam cogitationem, animúmve dicit.

Protheoria Capitis Vndecimi.

Vsitpient autem Iob dicit. Dixerat Eliphazus impiis irrogari supplicia. Huic orationi Iobus statim occurrit, dicitque, Audiui talia multa. Succenset autem amicis, qui ad consolandum sermones nescirent adhibere: illudque animaduertit à Deo se Diabolo traditum: sed tamen eius rei caussam ignorat. Deinde suas commemorat ærumnas: petitque, ne res eius silentio obruantur: Deum item conscientiæ suæ testem dilaudat: optatque interitum: ac rursus mala vsurpat sua: gemitu demum ac lamentis orationem concludit.

Audiui talia multa. Hæc, inquit, quæ adferuntur de impiorum supplicio, sæpenumero mihi audita sunt. Quæ contrita sunt, mihi dixisti, ac specie assimulata adhortationis, exprobrastis communia sunt isthæc omnia verba: iis enim, qui nihil patiuntur mali, facilè est longioribus sermonibus cohortari euersos, atque calamitosos.

Consolatores malorum omnes. Pro quo Aquila, Consolatores dolorum; Theodotio, Laborum; Symmachus magis enucleatè, Consolantes omnes molesti estis. GREGORII. Vel eos, qui secum erant summa necessitudine coniuncti, consolatores habebat tantummodò, non curatores malorum; qui calamitatem quidem contuebantur, calamitatis autem arcanam rationem ignorabant. Neque enim plagam illam ad virtutis comprobationem, sed ad solutionem pœnæ referebant: nec opinabantur solum, sed etiam ipsam ærumnam eidem exprobrare minimè verebantur, eo præsertim tempore, quo, tametsi propter improbitatem illa Iobus pateretur, decebat nihilominus acerbum, qui aderat, casum, verbis ad solandum idoneis & artificio quodam mitigare. OLYMP. Vos, inquit, mali estis consolatores, dum verbis ærumnas meas amplificatis, &, vt videtur, à scopo aberratis. Nam, cùm consolandi caussa adieritis, me cruciatibus identidem laniatis, hominem, qui conuiciis læsit neminem.

Quid enim? nunquid ordo est verbis spiritus? aut aliquid molestum erit tibi? Quia respondes, etiam ego, sicut vos, loquar. Nec ordine, inquam, nec decore loquimini. Quis te tandem lacessiuit, cur in me tanto stomacho inueherere? Quid enim? annon certa quædam est lex iis, quæ dicuntur, repugnandi? an à quopiam coacti estis, vt cunctis meis sermonibus contradiceretis? Verùm, quandoquidem sic ipsi statuistis, quandoquidem is, qui dicit, pro sua libidine loquitur, vestram ipse quoque orationem imitabor, rectáque mente vos refutabo.

Si subiecta esset anima vestra pro anima mea. Si, hoc loco est pro, Vtinam. Ἐι: sic enim interpretatus est Symmachus; Aquila verò, ὄφελον, Vtinam.

Deinde insultabo vobis verbis; mouebo autem contra vos caput. SEVERI Iobus vir incredibili mentis celsitudine, iam fortunis euersus, iam liberorum cœtu orbatus, constanter vlceris ferens acerbitatem, cum in sua calamitate perperam amicos philosophantes animaduerteret; à quibus iustus ideo prædicabatur Deus, quòd in illas eum ærumnas coniecisset; temporis vsus opportunitate, eos compellat; homines videlicet, qui earum rerum, quas sentiebat ipse, sensum illi nullum

lum acciperent. CHRYSOST. Optarim ipse rationes vestras cum meis esse coniunctas, measque à vobis suscipi calamitates: fortasse tùm ego quoque caput mouerem, quasi vestris malis gratulans; & ea, quæ facitis ipsi, facerem ego quoque. Tunc demum discseretis in alienis malis minimè philosophari. Verùm enim hoc etiam tempore loquar: res enim ipsa mihi consolationē adfert. Quanquam eorundem verborum ad hūc modum lectio potest esse morata, Si in meis vos miseriis versaremini, vtrum ipse in vos verbis insultarem? aut etiam caput contra vos iactarem? minimè verò: quinetiam verbis ad leuandam ægritudinem accommodatis, vos ipsos erigerem. Hanc ipsam sententiam cum alius quidem interpres animo informasset, huiusmodi interpretationem fecit, Si meis ipsi malis vrgeremini, profectò alio verborum genere vobiscum essem congressus, capitisque motu vestrum ad me dolorem pertinuisse declararem, meoque vos ore confirmassem: pro quo Septuaginta;

Sit autem robur in ore meo; motui autem labiorum non parcam. Vtinam tantum in me, inquit, facultatis esset, vt oratione possem meas ærumnas complecti. Non antè desinerem, quàm sub adspectum meas calamitates subiecissem: hac forsitan ratione veniam mihi tribueretis, si modo mihi contenta voce apertaque oratione apud vos vti liceret. Quæ deinceps sequuntur, legito cum interrogatione;

Si enim loquar, non dolebo vulnere? Ac si diceret, Prorsus dolebo.

Si autem tacebo, an minus fauciatus fuero? Id demum dicit, Quamuis doloribus prouectus loquutus fuero, tamen non solum nulla consolatione habear dignus; (id quod Symmachus, Nec remittet dolor meus, interpretatus est) sed etiam in grauiora incidam mala; cùm me vnusquisque tanquam nefarium Dei obtrectatorem condemnabit. Quòd si silentio ferre voluero, non modo nulla mihi philosophiæ gloria parta sit; sed etiam multò magis tanquam violatarum legum reus condemner, cum silentium à conscientia earum rerum, quæ dicuntur, profectum existimabunt. Quanquam, si mihi tùm dicenti, tùm tacenti dolendum sit, dicere satius fuerit, ne fortè taciturnitate vestram accusationem videar comprobare. DIDYMI. Fortasse etiam suam cupit erga amicos egregiam animi voluntatem declarare. Quia vestra, inquit, salus mihi curæ est, idcirco vel in hoc meo cruciatu vos commonefacio. Nam, licet alij, cùm dolent, suis ægritudinibus contenti sint, mihi tamen est meorum amicorum salus potior.

Nunc autem lassum me fecit, stultum, putrem. OLYMPIOD. & CHRYSOST. Nec satis est, inquit, me torqueri suppliciis, stultus & amens etiā videor. Enimuerò hic ipse cruciatus me lassitudine confecit, concidit, ac putrefecit, vt pænè videar à communis naturæ sensu abalienatus. Aut id etiam significat, Dei permissu factum est, vt me doloris sensu carere, amici mei suspicentur, neque me his tangi ærumnis. Nam *stultum*, hoc loco dixit pro, Nihil sentientem. Ideo adhoc *Putrem*, adiunxit, quando putridæ corporis partes sensu priuantur.

Et apprehendisti me; in testimonium factus sum. Alij codices habent, *Apprehendit me.* Si sequamur illud, *Apprehendisti*, pro quo Symmachus interpretatus est, Colligasti me indesinenter in iugo; nempe cum Deo loquitur, simul ac pusillum me, & imbecillum, tanquam fortis ipse ac robustus attigisti, in exemplum propositus sum vniuersis, propter peccata in cruciatum me datum esse. Sin autem retineamus, *Apprehendit me*, sermo erit ad amicos de Deo huiusmodi, Quia me tetigit, certam mihi refellendi rationem suppeditauit. *In testimonium factus sum*, id est, fortitudo mea omnium est fama, atque sermone percelebrata. Quanquam verior est prior expositio, scilicet, Postquam me Deus multauit, omnes sibi mei accusandi occasionem oblatam esse arbitrantur, meæque pietatis inquisitionem omnem contemnunt. Ergo illud, *In testimonium*, idem est quod, Ad criminationem.

Et surrexit in me mendacium meum, & in faciem meā respondit. Hoc apertius Symmachus dixit, Surrexit in me mentiens, in faciem meam contradicens mihi. OLYMP. Dum hæc, inquit, ipse perfero, caussam contra me fingendi mendacia

Universidad de Deusto
Biblioteca

cia arripuerunt, vt nec illud coram, mihi obiicere vereantur, peccati à me pœnas dari. POLYCHRON. Et me criminatio incessit, nulla illa quidem veritate, solis autem ærumnis subnixa; nec quisquam è rebus, sed ex iis tantum, quæ acciderunt, malis pronunciat. Quando autem dicit, *Surrexit mendacium meum*, ipsi mendacio tanquam alicui personæ speciem accusationis affingit. Hanc enim vult ipse exprimere sententiam, Vos freti mendaciis, in me impetum fecistis; nec quidquam veritatem reueriti, nimium audaces, ac præfidentes ad me refutandum estis aggressi.

Iracundia vsus deiecit me, fremuit super me dentibus. OLYMP. Hæc si de ipso Deo loquitur, vehementem eius iracundiam declarat. Similiter enim se mihi præbuit, vt ij, qui præ iracundia dentibus stridet. Quòd si de Diabolo atque Dæmonibus hæc ipsa dicantur, fermè totidem, iisdemque verbis de iis magnus cecinit Dauid, Frenderunt super me dentibus suis. Cùm enim circumeat quærens, quem deuoret, meritò tanquam leo fremere dicitur.

* Totidē verbis Augusſ.

**Sagittæ piratarum eius super me deciderunt.* Si de Deo hæc dicantur, subitum malorum agmen, quæ in illum incurrerunt, planè ostendit; acsi diceret, Supplicia tanquam piratæ quidam in me derepente irruerunt. Quòd si ad Diabolum referantur hæc ipsa, piratas eius Dæmones dicit, qui eius ministri sunt & satellites.

Spiculis oculorum iruit. Et hoc Symmachus est planius interpretatus his verbis, Aduersarij mei acuerunt oculos suos, vnusquisq; in me. Vt huiusmodi quædam indicetur sententia, Non solum dentibus fremendo, in me iracundiam exprompsit. Vtcumque tandem is fuerit, siue Deus, qui licentiam permisit; siue Diabolus, qui opus perfecit; sed ea re etiam, quòd acri ac vehementi oculorum coniectu, quòd truci & immani adspectu, quòd horribili specie in me insiluit. Nonnulli verò sic commentari sunt; Luculentas mihi plagas inflixit, & meos oculos, quasi sagittis ac spiculis vulnerauit. Sunt autem ἀκίδες sagittarum cuspides. Meminit autem oculorum ad vulneris atrocitatem significandam.

Acriter percussit me super genua. Me vehementer, inquit, sauciauit, vt iam genua mea dissoluta sint, atque labascant.

Vnanimiter autem concurrerunt in me. Diuina scilicet supplicia, aut etiam Diaboli piratæ. Oratione autem adumbrat omnia, quæcunque sibi grauia acciderunt, fortunarum, bonorumque amissionem, corporis afflictationem.

Tradidit me Dominus in manus iniustorum; impijs proiecit me. Symmachus autem, In manus impiorum proiecit me. Nempe hæc causæ est expositio, Hæc eò contigerunt, quòd me Deus hostibus tradidit, à quibus sunt mea direpta. Iniustos autem & impios, ipsos piratas dicit, non amicos suos.

In pace me degentem discerpsit. Et hoc summam habet, inquit, acerbitatē, quòd, cum in summa securitate, atque in rerum omnium abundantia degerem, protinus bonorum possessionem eripuit, ac profligatis hominibus diripiendam tradidit.

Et tenens me coma, dimellit. Comam ipsum ornatum, ac fælicitatem appellat: vt si diceret, Vitam illam meam, quæ otium, tranquillitatemque complexa erat, illam bonorum copiam, illam dignitatem & gloriam abstulit, ac dissipauit. Hebræus sic, Apprehendens me neruo * colli, excussit, ab iis sumpta metaphora, qui contentione, atque iracundia inflammati luctantur, &, aduersariorum cervicibus manu iniecta, illos excussos ad terram allidunt.

* νεῦρον. est autem colli nervus, qui ad talos vsq; producitur.

Statuit me tanquam signum, circumdederunt me lanceæ, iaculantes in renes meos, non parcentes. OLYMP. Quia Deus, inquit, me tanquam signum proposuit, qui cunctorum iacula, ictusque exciperem: idcirco quibusdam quasi telis meos renes confix. erunt. Quibus verbis occulta & mortifera vulnera significauit; huc enim exemplum pertinet. Illud autem, *Tanquam signum*, hoc valet, vt ad scopum iaculentur, vt omnes contra me collineent: quod ipsum effecerunt. Etenim me circumsteterunt, studioque acri adhibito, plagis affecerunt, nec vllam crudelitatis partem prætermiserunt. Ideo verò hoc dixit, quoniam nihil ei planè factum

ctum est reliqui. Postquam autem dixit, Signum sum cunctis propositus, & iaculis appetor, in metaphora perseuerans, vt is, qui præcordiis telum excepit, ait;

Effuderunt in terram fel meum. Ideſt, prorsus cunctis me rebus nudarunt; si quid mihi restabat ad vitam, omni exhausto.

Deiecerunt me prostratione super prostrationem. Hinc nunquam interrupta supplicia, & alias post alias exortas calamitates, quæ illi ferendæ fuerunt, ostendit.

Cucurrerunt ad me potentes. Ideſt, ad præcipuorum bonorum meorum direptionem aduolauerunt; quod sibi collibitum fuit, perfecere: siquidem Dei ira, vt facilè captari possem, effecit.

* *Saccum assui in cutio meo.* Aut hoc dicit, Nigrorem nacta est cutis mea propter cruciatuum acerbitatem, quasi saccus quidam ex villis contextis effectus. Aut illud docet, Quemadmodum, qui saccum gestant, corpore contabescunt, ac macie conficiuntur; sic se planè tabescere. Vel denique hoc dicit, Qui anteà splendida, & regali veste eram indutus, nunc est mihi saccus amictus, & in squalore ac sordibus iaceo, illa superiore fælicitate funditus euersa.

* Augusſ. habet, illiciū assueūt. Sed Vulgata latina legit, Conſui.

Robur meum extinctum est in terra. Omnis, inquit, illa mea potestas atque fælicitas, omnis gloria, & dignitas extincta est, atque deleta.

Venter meus combustus est à planctu: & super palpebras meas vmbra. Ventrem animam dicit, vel quia abdita est, fugitque obtutum: vel quia, qui à ratione suppeditantur, cibos concoquit ac distribuit: dicit igitur, Anima mea ardet, nec lacrymæ quicquam remittunt; vt iam oculorum meorum acies detrimentum acceperit: vel etiam, quia ægritudine confectus pænè verſor in tenebris. Alij autem codices habent, *Vmbram mortu*, tanquam si diceret, Ipsam mortem ante oculos fero.

Iniustum autem nihil fuit in manibus meis; oratio autem mea munda. Illud me maiore molestia, ac dolore afficit, quòd nul ius flagitij conscientia teneor, nec quidquam aliud scio, nisi me recta mente Deo preces adhibuisse. Quamobrem admiror magnopere, cur hæc ipsa sustineam. Itemque illud animaduerte, puram Iusti fuisse precationem, nulli perturbationi admistam; nullis mentis fluctibus, occupationibusque succumbentem, curis nullis distractam.

Terra, * *ne operias in sanguine carnis meæ; neque sit locus clamori meo.* OLYMP. & POLYCHR. Æstuans terram alloquitur, ad eliciendam misericordiam verba vsurpans; quanquam optantis more dictum est: hæc autem est eius oratio, O terra, mea hæc ne tacitas; neque meum contegas sanguinem, haud iustè è meis carnibus effluentem: quinetiam meus sanguis perinde vt Abelis, vociferetur: ipsa Deum prouoca ad vlciscendum, vt quæ sis mei corporis sanie respersa; neque clamorem meum cohibeat aer; neque gemitus mei, atque lamēta loco consistant, neque occultentur, neque obliuione aliqua obliterentur: verùm ad cælum vsque vocis meæ contentus sonus perferatur; vt Deus malorum, quæ contingunt, vindex sit; &, qui eorum sunt auctores, vlciscatur; vt eorum, quæ à me in vita sunt gesta, innocentiam cunctis faciat insignem. CHRYS. Mos est eorum, qui in ærumnis, malisque versantur, vt nolint sua mala celari. Tantum abest, inquit, vt facinoris vllius mihi sim conscius, vt etiam optem, incommodorum, quæ fero, omnes esse spectatores. OLYMP. Nempe hæc ipse, ô Beate, non magis vt supplex, quàm vt vates enunciastì; neque enim sunt in operto res tuæ; verùm tua certamina, tuæ luctationes, tua virtus, & inuicti animi robur, tua tolerantia, tuæ victoriæ præmia, tuæ coronæ, tua præconia in nostrum omnium ore versantur.

* Cum lectione Catenæ cōsentit Vulgata latina. Aug habet, Operiar: Græci codices impressi, ἐπικαλύψῃ.

Et nunc ecce in cœlis testis meus, conscius autem meus in altissimis. OLYMP. Sanè animi id est, nulla labe aspersi, eximiæque & singularis caritatis, necnon veracis conscientiæ, illum oculum, qui omnia contuetur, testem dilaudare. POLYCHR. Dei, inquit, iudicium, appello. Is enim, cùm perfectè cognoscat omnia, neque ex iis, quæ videntur, sed ex ipsa veritate sententiam ferat; scilicet eorum, quæ à me dicuntur, testis esse potest.

Perueniat autem oratio mea ad Dominum; coram autem eo stillet oculus meus. CHRYS.

Sic propemodum dicit, Audiat hæc Deus, hæc Deus cognoscat. POLYCHR. Vbi meis precibus annuerit, lachrymantemque fuerit miseratus, homini miserè vexato ius dicere ne grauetur. OLYMP. Necnon illud tibi, vir clarissime, ex animi sententia euenit. Tuas enim pugnas, atque congressiones magnus ago notheta spectabat, tuæque supplicationi fauit, ac tuas præclaras lacrymas adspexit: nec verò certaminum causam ancipitem, dubiámue reliquit. Porrò, beate, tantum lugentibus tribuitur, vt eorum lacrymæ coram Deo stillent.

Sit autem redargutio viro coram Domino; & filius hominu proximo suo. Mihi, inquit, atque iis, qui me exagitant, præbeat se Deus auditorem, liceatque mihi cum aduersariis meis disceptare. Et proximos quidem dicit amicos suos: virum autem & hominis filium seipsum nominat. Ipsumque iudicium vsque eò illustre fore confidit, vt nemini debeat esse obscurum, non secus, quàm si de hominibus, interque homines factum esset: idque à principibus transtulit, qui res omnium auribus exquirere consueuerunt. Et nimirum hoc etiam vaticinando Iobus pronunciauit: namque Deus, iis auditis, quæ ab litigantibus disceptata sunt, Iobum quidem iustum pronunciauit; amicos verò eius condemnauit.

Anni verò numerabiles aduenerunt; via autem, qua non reuertar, ingrediar. Rursus vitæ perbreue spatium ad supplicationem adhibet, docetque eum, qui semel excessit è vita, ad hanc ipsam vitam ei non futuram esse amplius reuersionem. Quare de his ante mortem, vt transigatur, postulo, solatium maximum ratus, si res ipsæ planius fuerint demonstratæ.

CAPVT XVII.

Grauiter discrucior spiritu agitatus: rogo autem sepulturam, & non adipiscor; preces adhibeo laborans: & quid faciam?* Malis oppressus animo sum perturbatione; præsertim cum iudicem nullum habeam iniuriarum, nec vllam miseriarum liberationem reperiam: vitæ exitum nullum inuenio. Verùm cogitatione in omnes partes distractus, & quæcunque mihi acciderunt, contemplans, mortem experior. Quocirca & exopto interitum, & angor vehementer, quòd hunc inuenire non possim; nam illud, * *Preces adhibeo*, pro, Dubitatione æstuo, dixit. Et illud precor, vt ad sepulturam detur corpus meum; nec id tamen, quod opto, consequi possum; quinetiam deludor. Attende igitur illud ipsum, quod nos principio diximus, illi quidem mortem expetitam esse, sibique ipsum manus potuisse adferre: sed tamen illas ipsas eò abstinuisse, ne eum, à quo tenebatur constrictus, quapiam iniuria afficeret.

* *Aug. Defeci spiritu: Græcè,* ἐλίγμαι πνεύματι φερόμενος.

* *λιστόμαι tum ex Aug. tũ ex vi verbi interpretati sumus, Preces adhibeo: etiãsi Olymp. existimet hoc loco pro* δικαιοῦμαι.

Furati autem sunt bona mea externi. Equites & hostes, qui, præda ex meis fortunis per imperium capta, profugerunt. Ego verò quasi in angulum, latúsue obliquum coniectus, in summa malorum tempestate fluitans exitum miseriarum videre nullum possum.

Quia est hic? Colligetur manui meæ: quia cor suum absconderunt à prudentia; ideo non exaltabis eos: parti annunciabit malitias* POLYCHR. Horum versuum hanc non nulli adferunt expositionem, Quis mecum vult in iudicio disceptare? ad manum meam alligetur, vt vnà ad diuinum tribunal deducamur, Dei iudicium subituri. Ac, si quispiam putat, à me præ animi angustiis augeri mea, is prodeat, orationemque refellat, ac dictorum iudicio pari contendat. Post de amicis dicit, ab iis, cum prudentes videantur, suum tamen ipsorum occultari consilium; præsertim cùm intelligant, inquit, nihil in me se posse reprehendere; iidemque, cum Deo patrocinari se putent, contra me ipsum mentiantur: vt minimè mirandum sit, quòd sermonibus meis contradicant: iis enim est causa deterior pro meliore electa. Hæc igitur aliorum est explanatio. Mihi autem antegressionem consequutionemque verborum consideranti, hæc, quæ interiecta sunt, per consequentiam cum illis videntur esse connexa: Dixerat enim, Quia furati sunt bona mea alieni; eorum etiam iniquitatem cupiditatemque exagitauit. Ergo, ne sit improbitas virtute gloriosior, néue maius sit perditorum hominum, quàm frugi compendium, Deum precatur, vt raptorum fastum obterat, eosque in potestatem iusti hominis redigat. Itaque dicit, *Quis est hic?* Iniquus videlicet, & alieni appetentissimus: ne liceat illi esse dissoluto, sed prohibeatur, cohibeatur, in manus

* *Aug. Cor eorum abscondisti: itaque legit,* ἔκρυψας.

manus meas veniat vinctus. Et quoniam cor suum à prudentibus, sanctis, honestisque cogitationibus, atque consiliis abduxit, iccireo nulla sit iniquis potestas, animi elatius intendendi; immo verò eorundem deprimatur, deiiciaturque arrogantia; eiusdemque vitiositatis factioni, iis inquam, qui homini iniusto pari sunt morum societate coniuncti, nuncietur calamitas: vt, quæ sunt ex eodem genere, minimè audeant; verùm pœna ipsa, & calamitas vni profligato homini importata, hos erudiat, modestosque reddat: ac pæne ille ipse, qui fuerit ad calamitatem depulsus, malum suum cæteris nunciabit. In hanc me sententiam ille, qui verba hæc paulò post consequitur, versus induxit, Iustus super impium insurgat: habeat autem iustus viam suam. Deinceps pergit Iustus suas ærumnas commemorare: ac dicit;

Oculi autem mei super filios extabuerunt. Perpetuum luctum, quo prosequutus est liberos, tragicè exponit. Ac vide quemadmodum non dicat, propter fortunarum amissionem suos oculos extabuisse; (neque enim magno illas æstimabat) sed propter repentinum natorum interitum. Hi enim eum, vt qui communem sensum doloris minimè aspernaretur, grauiter exulcerarunt.

Posuisti autem me celebratum sermonem in nationibus. Alij, Parabolam, dixerunt.

Risus autem ipsis euasi. Res, inquit, meæ sermone locis omnibus celebrantur, ac cunctis sum ridiculus: tanta est vis calamitatis, vt ad eos etiam, qui sunt longioribus locorum interuallis disiuncti, permanarit: res item meæ in cunctorum sermonem inciderunt: quibus ipsis cum misericordiam aliquam tribuere deberent, cum bonorum amissionem, cum filiorum iacturam miserari, me multò maximè in doloribus versantem deridenr.

Obscurati autem sunt oculi mei ab ira. Ideſt, hebetati ob mala mihi à diuina ira inuecta: lacrymis verò, quas in filiorum immatura morte effudi, mei sunt oculi pæne consumpti.

Obsessus sum vehementer ab omnibus. Hoc me mordet maximè, facitque, vt lacrymis diffluam, quòd eiusmodi mihi supplicium diuina intulit ira; vt, qui videntur esse amici, & consolandi causa properasse, iidem me nunc, tanquam sine causa grauiter ferentem, irrideant, atque contemnant, atque hostium more alius alio genere verborum percellat, ac denique cuncti in meas insultent ærumnas.

Admiratio autem habuit veraces in his. Nequaquam veritatis cupidi, perinde, vt vos affecti sunt animo; sed potius obstupuere, quòd perpessionis malorum causas ignorarint. Hoc ideo fortasse dicit, vt amicos nutu significet, vt qui nec veritatem colerent; & ideo duntaxat gratificari studerent.

Iustus autem super impium insurgat. OLYMP. Tanquam de alio quopiam sermonem haberet, sic loquitur; sed hæc tamen ad seipsum refert. Quia enim suprà dixerat, Non exaltabis iniustos: nunc contrà potius fieri optat, vt iustus quam impius sit à viribus firmior. Anteà enim in frugi homines perditi irruerunt: nunc ratio commutetur: rerum sit alia condicio: iniquos & facinorosos imperio iusti coerceant.

Habeat autem iustus viam suam; & purus manibus resumat audaciam. Hæc cum optatione dicta sunt, Vtinam in pristinum restituar statum. Sed tamen Theodotio, qui his verbis interpretatus est, Retinebit iustus viam suam; haud nos finit ad hæc verba optationem, supplicationémue adiungere; sed causæ potius expositionem attexere. Si iustus, inquit, impio videbitur melior; si vitium non erit vsque ad extremum virtute superius; quid tandem euenier? sanè quidem is, qui virtuti nauat operam, haudquaquam lædetur, neque enim æmulabitur iis, quæ vitiosam habent, indignāque æmulationem. Verum, si (quod contingere facilè possit) à ratione paululum aberrarit, rursus in viam suam redibit, virtutisque iter inibit. Huius simile Dauid canit, Quia non dimittet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti in iniquitatibus manus suas. Non aliter hoc loco Iobus, * Esto; planè nulla mei ratio habeatur, cæteri qua ratione in via virtutis consistent, nisi, contra quàm putant alij, res

* ἴσως τινὲς τὸ ἀδικ. quæ verba ancipitem sententiã præferunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustis processerint: vt ad eos sit vitæ iucunditas ab iniustis hominibus remigratura? In homine verò integro, & incorrupto, quid animi futurum sit ad audendum, nisi sceleratorum fortunatæ vitæ condicio immutata fuerit? ac maius sit insontium, quàm sontium robur? Rectè huius rei in me cæteris prodetur exemplum, si superiorem fælicitatem recuperaro; & qui iniuria alios violant, humiles, abiectosque videro. Quæ quidem Iustus cunctis precatur: ita non pro se ipso tantummodo, sed pro vniuerso iustorum genere Deo preces adhibuit.

Verumtamen omnes admonimini, & iam accedite: non enim inuenio in vobis verum. Prorsus, inquit, iis, quæ à me dicta sunt, rursus stomachamini; & vos ipsi ad me refellendum comparatis, quasi in aciem progressuri, verbis instructi, atque alter alteri fert suppetias, vt, quod vni deest, præstetur ab altero. Confirmatis igitur & corroboratis animis, confirmantibus studiis, collectis viribus, &, quasi facta testudine, vnà concurrite. Quamuis enim cuncti consenseritis, quamuis mihi millies oratione aduersati fueritis; vos nihilominus mendacij conuincam; neque enim à vero vos stare animaduerto.

* *Aug. cõuulsæ compages.*

*Dies mei præterierunt in fremitu, & * rupti sunt articuli cordis mei.* POLYCHR. Rursus, quæ sibi acciderunt, orditur exponere; vt ostendat, non sine caussa à se mortem optari: dicit igitur, Iam multum temporis mihi abiit, & ad finem propero: in mœrore animi, atque ægritudine mihi dies consumpti sunt: animi robur iam pæne infractum est, atque diuulsum. Quòd si cor principem partem animi dicit, commentari nobis ad hunc modum licebit, Vis doloris, atque tristitiæ ad insaniam me pæne deduxit.

Noctem in diem posui; lumen propè à facie tenebrarum. OLYMP. Luci, inquit, præstolans, noctem omnem, non aliter, atque diem peruigilaui. id enim natura ægrotantibus euenit, vt, cùm morbus cogit vigilias agere, diem exoptent. Verùm, appetente die, non secus, quàm in nocturno silentio ingemiscebam, nec dolorum vllum erat allenamentum. Denique, inquit, dies cum noctibus coniungebàm, nec tempus vllum à lamentis & fletibus vacuum in præteritis relinquebam. Quando verò ait, *Lumen propè à facie tenebrarum*, id fortasse significauit, Etiam lux ipsa præ animi angore, atque molestia haud procul mihi à tenebris videbatur. Quemadmodum alibi de mœrentibus dictum est, Occidet iis sol meridie; non occidente quidem astro, verùm iis, qui mœrore tabescunt, diem noctem existimantibus, nec lucem iucundè excipientibus.

Si enim sustinuero, Infernus est domus mea; in caligine autem stratus est lectus meus. Mortem inuocaui patrem meum esse; matrem meam & sororem meam putredinem. Vbi igitur est spes mea? vel bona mea videbo? vel mecum in Infernum descendent? vel simul in tumulum descendemus? OLYMP. Atqui sustinendum etiam nunc est, vt etiam quid accedat. Quanquam cur sustineam? aut cur non optem interitum? an non mors oppressura est vel inuitum? an non commune est mortalium omnium mori? an non Infernus est omnium domicilium? an non illic omnes suorum laborum exitum inueniunt? id enim ostendunt verba illa, *In caligine stratus est lectus meus*, id est, in regione, quæ luce orbata est, molestiarum, quæ sunt in hac vita susceptæ, datur laxamentum: atque ea de caussa pro patre est mihi interitus; nec iniuria illius aduentum exopto: pro matre, corporis est tabes atque dissolutio, quæ necessario post mortem continget; illamque ipsam tanquam sororem cupio mihi esse dilectam, cunctisque amicitiæ nominibus appello atque complector. Ideo autem hæc dico, quia iam corpus propter luem, atque perniciem malè olet, & simile est cadaueris, ac mortui præferentis effigiem. Nec verò putetis illud mihi esse in optatis, vt, his rebus desperatis, quæ apud nos sunt, in Inferorum regione fortunis locupleter. Vtrum contingat id aliquando, vt diuitias in Infernum suas quispiam deportet? aut gloriam partam in vita, illuc adducat? An verò cum bonorum possessione ad tumulum, hoccst, ad eos, qui degunt sub terris, hinc possum demigrare? Certè fieri id nulla ratione potest. Cuinam igitur ipse spei præstolor? huiscilicet, quòd condictum est, non multò post decedendum esse, atque humana hæc omnia relinquenda. In his enim ego nil aliud præter mortem

mortem expecto, certamque mihi fore quietem mortem arbitror, quam cùm fuero complexus, dolorum memoria mihi omnis euanescet. Vt enim, qui extremum vitæ diem morte confecerunt, præsentium rerum spem omnem abiecerunt; sic ipse rerum, quas à me eripuerunt, spem nullam sum adhuc adeptus: quòd si in spem quampiam ingressus fuero, hinc tamen emigrabo, & quidem, vt is, qui nulli rei stabili fruſtrà inhiauerit, nec, vlla bonorum degustata voluptate, lucis huius vsuram reddam. Quæ cùm ita sint, meritò mortis tanquam patris aduentum opperior. Quemadmodum enim filiis patres solatium præbent, sic mihi in nulla re alia quies est, atque perfugium, nisi in morte, corporisque dissolutione. Appositione autem exempli malorum atrocitatem posuit in conspectu, Quemadmodum enim, inquiés, inchoati partus in parentis vtero viuere videntur, illicque continentur, patrem verò eum, à quo satisunt, habent, nondum autem in lucem susceptí, humore, sanieque plurima sunt circumfusi: sic & mea est planè condicio; mors enim nondum aduenit, nec tamen extra meipsum degit; quinetiam tanquam pater mihi conciliata est, & me quasi ventre quòdam malorum circumsepsit, neque vllam largitur solutionem malorum, neque spem aliquam salutis ostendit. Necnon illud nos docuit, ab iis, quæ in hac vita bona, & præclara habeatur, cupiditatem esse auocandam; nec enim eorum quidquam nobis comitabitur. Ita non temerè à se, qui tot molestias exhauserat, optari interitum idoneis rationibus confirmauit.

Protheoria Capitis Duodecimi.

IOBI longiori orationi indignatur Baldadus. Minimè decet, inquit, more belluarum eos, qui silent, prouocare. Deinde, quia id sæpe in sermone Iobus iniecerat, mortis se esse sitientem; quid te, inquit, iactas insolenter? diciſque identidem, Libenter exirem è corpore? tuaque ita ostentas, tanquam si homo ipse non esses, tuaque solius mors huius totius vniuersitatis futurus esset interitus? Hæc vbi dicit, ad ea, quæ contingunt impiis, orationem conuertit: ac licet vniuersè loquatur, Iustum nihilominus impietatis insimulat.

CAPVT XVIII.

Respiens autem Baldad Sauchites, dixit, Quousque non quiesces? Sustine vt & ipsi loquamur. Cur autem tanquam quadrupedes siluimus coram te? OLYMP. Sauchæorum tyrannus tyrannicè disserit. Quousque, inquit, non cessabis? Sustine, ne putes tibi cum belluis fore sermonem, neque adeo verbosa vtaris oratione; sed nobis potius habendæ orationis locum tribue, tuæ interim velis contractis. POLYCHR. Quamobrem non in ea cogitatione acquiescis, ob tua peccata corpori plagas esse inflictas? ipse autem, hac cogitatione abiecta, contra Deum vteris audacia, ac nos de industria silere cupientes inuitas ad loquendum. Nec enim fas est, nos tanquam homines nullius rationis compotes nefariæ tuæ aduersus Deum obtrectationi assentiri. CHRYS. Videas eos in illius caussa iudices atqi disceptatores: videas eosdem hoc agere & cupere, vt eius os obstruant. Atque id non amplius consolãtium, sed multò maximè irritantium, conuiciumque facientium est opus. Sustine, inquit, vt etiam ipsi loquamur. Quid caussæ fuit, cur accederetis? an non vt etiam vos loqueremini? Cognosce hominum ambitionem, ipsum silentium summam esse amentiam existimantium. Nempe non id eorum est, qui consolandi rationes adhibere conantur. Plus tibi, inquit, quàm nobis commodi partum erit, si, victoria adepta, superior nobis discesseris. Ac vide, quemadmodum omnes ei loquacitatem obiiciant: vide quemadmodum eum accusant & criminentur. Pariter, inquit, ipsi ac tu, ratione vtimur: noli putare vlla te re nobis esse superiorem.

Malè affecit terra. Possunt hæc verba cum interrogatione legi ad hunc modum, Vtrum ira sua te Deus multauit? nam dixerat Iobus, Ira sua vsus, deiecit me. Possunt etiam cum affirmatione ac nuda enunciatione intelligi, Heus tu, qui contra teipsum, tuumque animum excandescis; nimirum tuam iracundiam,

quasi machinam contra te comparasti. In Deum iracundia incitari, & quasi furentem tanta verborum asperitate vti, & iam vitæ pertæsum, mortem vbique inculcare, nil est aliud, quàm in tuam ipsius animam stomachum erumpere. Hanc sententiam Theodotio sua interpretatione planè expressit; sic enim ille, Discerpens animam tuam in furore suo.

Quid enim? si tu mortuus fueris, inhabitabilis erit, quæ sub cælo est? aut subuertentur montes à fundamentis? Adeon existimas, inquit, te stante, mundum consistere, vt adeò magnificè de te, tuisque rebus loquare? Quasi verò omnis hæc rerum vniuersitas, te vno extincto, damnum factura sit: sic optas interitum, tanquam si omnis hæc regio, quæ soli subiecta est, detrimentum tua morte capere debeat: tanquam communis futurus sit rerum omnium interitus, sic sermocinaris; perinde quasi tua iustitia res humanæ constitutæ sint, tèque è medio sublato, haud quispiam sit futurus superstes, qui diuinum nobis numen placatum efficiat.

Et lumen impiorum extinguetur. Symmachus autem, Profectò.

Et non continget eorum flamma. Pro quo Theodotio, Non lucebit, est interpretatus.

Lux eius tenebræ in tabernaculo: lucerna autem super eum extinguetur. Enimuerò, inquit, sic habeto, quamuis lux fulgeat impiis, sublimeque prouehantur; (id enim flamma ostendit) res nihilominus, rationesque eorum inclinationem passuras esse contrarias, omnique illorum vitæ esse tenebras offundendas, hoc est, ab infortunio illorum statum occupatum iri. Ac, licet exigui temporis fælicitate potiri videantur, pœnas tamen dabunt omnino, domesticæ lucis splendore amisso, vt non amplius eorum extent insignia. *Lucerna autem super eum*, ideſt, superior ille nitor, & cultus, & quæcumque splendorem impio attulerunt, extinguentur: ei enim illato supplicio, gloria illius concidet vniuersa. In quo ipso similitudine est vsus: siquidem qui in lumine ambulant, hi nequaquam offendũt. CHRYS. Attende autem mihi improbum hominum ingenium; cum enim mala, quæ impiis inferuntur, grauia esse confirment, eiusmodi ea dicunt esse, cuiusmodi Iobus opprimebatur: & quidem verba cum illius calamitatibus implicant; vt fermè hunc ipsum demonstrare conentur. Nam, cuiusmodi sint, quæ loquantur, audi.

Venentur infimi substantiam eius: terret autem consilium eius. Pro quo Theodotio, Præcipitabit eum consilium eius.

Immittatur pes eius in laqueum: in rete inuoluatur; veniant super eum laquei. Hæc ab auibus & animalibus, quæ venatu capiuntur, transfert, vt doceat mala, quæ in impium incubuere, nulla posse ratione vitari. Quemadmodum enim animalia, quæ sese in laqueos, retiáue induerunt, euadere non possunt; sic impij necessariis, è quibus eripere se nequeant, implicantur ærumnis: &, quod peius est, non solum à potentibus, sed ab infimis etiam sæpe hominibus fortunarum suarum coguntur euersionem illatam sustinere; interim omni eorum consilio interuerso, atque in contrariam partem abrepto. Acsi diceret, Tu, qui in tua iustitia gloriaris, tuo scelere rem tuam amisisti, ac malis, quæ prohibere non potes, es irretitus; idquod laquei, retiumque similitudine declarauit.

Roborabit contra eum sitientes. Confirmabit, inquit, Deus eos, qui opibus impij expleri se volunt; & qui contra eum aliquid machinantur, illos ipsos impio robustiores efficiet: & ille quidem perpessioni malorum erit expositus, Deo sic decernente: alij verò in eius annonam possessionemque inuolabunt.

Absconditus enim est funiculus eius, & captio eius in semitis. Et hoc per metaphoram extulit, à retibus filo contextis transferens, quas in terra aucupes occultant, vt aues delapsas, adducto fune, contractisque retibus, aucupentur. Vt enim, inquit, qui capiendis auibus insidiantur, retium funiculum occultant in terra, eminusque sedentes, num in retia præda inciderit, speculantur; deinde, funiculo adducto, prædam inopinatam & circumretitam capiunt; ipsæque volucres ad paratam escam aduolantes, nec sentientes irretiuntur: ita prorsus impij, cum, omni metu posito, agant improbè, imprudentes subitis ærumnis, infortuniisque implicantur.

implicantur. Quanquam hoc etiam funiculus impij significat, partem eius obrutam esse, vel etiam suis ipsum flagitiis fore deuinciendum, atque in cunctis semitis suis colligandum. Hûc illud pertinet, In laqueo, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Illud etiam, *Captio eius in semitis*, eius sententiæ expositionem habet huiusmodi, Inuersiones atque irruptiones in solitudinibus, locisque desertis fieri solent: verùm impius, inquit, non in deserta regione, sed in media via comprehenditur, hoc est, in summo fortunæ splendore subitam conuersionem cogitur sustinere.

In circuitu perdant eum dolores. Huic, inquit, mala haud ad perpessionum duntaxat hærent metas, verum interitu quoque pœnas persoluit. Vel etiam illud, *In circuitu*, pro hoc altero est, Ex omni parte malorum eum acerbitates attinget.

Multi circa pedes eius in fame angusta. Alij verò exscripti libri sic habent, *Circa multorum autem pedes veniat in fame angusta.* Ideſt, ad summam redigatur inopiam, vt ad multorum pedes abiectus, & supplex victum precibus quærat. At prioris lectionis hæc sententia fuerit, *Multi erunt*, inquit, *circum pedes eius*, ideſt, multi arcta fame, hoc est, ea, quæ in illum incidit, calamitate eum euertent.

Ruina autem ei præparata est ingens; deuorentur autem rami pedum eius; comedet autem speciosa ipsius mors: rumpatur autem de habitaculo eius sanitas. Ruina impij mors est; quæ cùm videntibus admirationi est, tum opes liberis ac posteris minimè transmittit. Ramos enim filios dicit, pedes verò actiones atque facinora: fati enim liberi parentes quodammodo sunt. Ramos item pedum itinerum progressiones licet interpretari, tanquam si diceret, Haud recta iter impio conficietur, ruina ingenti opprimetur. Quinetiam *speciosa illius*, ideſt, sobolem mors inexplebili cupiditate consumet. Quod ipsum ideo dicit Baldadus, vt liberorum orbitatem propter sua facinora tulisse Iobum ostendat, cui maior ex filiis extinctis, quàm è cæterarum rerum amissione dolor accidit; etsi in reliquorum bonorum direptione animum philosophia dignum præstetulit, tamen fuit idem in liberorum morte illustrior. Illud verò, *Rumpatur de habitaculo eius sanitas*, huic par est, In perditis erit illi rerum abreptarum restitutio; illique eiusmodi euenient, vt nullam medicinam, curationem nullam queant admittere.

Teneat eum necessitas causſa regalu, Ideſt, supplicium Dei inexorabile. Quòd si humanam dixit animaduersionem, ideo dicit, vt ea, quæ non Iobo contigerunt, admiscens, eius causſa hæc eadem dicere minimè videatur. Sed tamen, quod loquitur, est huiusmodi, Non solùm impius ab inferioribus malè multabitur, sed etiam ab iis, qui dominantur, in ærumnas coniicietur. Quanquam Aquila significantius interpretatus est, Et incidet ei regis ἀνωτερεία, ideſt, fortunarum spoliatio à rege illi contingat.

Habitabit in tabernaculo suo in nocte sua. Alij codices, pro illo, *In nocte sua*, habent, *In corpore suo.* Ergo illud, *In nocte sua*, pro hoc altero est, In caligine, & in tenebricosa nocte ei omnis erit commoratio. Verba autem illa, *In corpore suo*, hoc valent, Locum ingredietur, vbi cum summa deget inopia; nec quidquam præter suum ipsius corpus erit ei reliquum. Sententiam hanc Theodotio verbis his extulit, Habitabit in tabernaculo eius cunctarum rerum interitus; Hebræus autem habet, Habitabit in tabernaculis non suis; dicitque aliquid amplius, hoc est, vagus in alienis commorabitur domiciliis.

Spargentur speciosa eius in sulphure Theodotio autem, Triturabitur in speciositate sua. Sulphur dixit diuinam vltionem à Deo constitutam: vt enim, inquit, igni terris illato, omnia extinguuntur, sic impiorum, quæ videbatur, fælicitas, delebitur vniuersa, cunctaque illius euadent fructu carentia, sulphure propemodum perspersa. Quod ipsum in regione Sodomitide factum est, quam Deus, immisso igni, redegit in cineres. Huius simile quiddam de improbis hominibus vaticinatus est Dauid, Ignis & sulphur, & spiritus procellæ pars calicis eorum.

Deorsum radices eorum siccabuntur. Quinetiam, inquit, omnis eius securitas (id est enim radix) refutabitur; cùm nihil contrà diuinum decretum valere possit.

Et desursum cadet messio eius. Quòd si suspicio nouæ sobolis relicta erit, protinus

nus euelletur, eiusque spectatus splendor cum bonorum omnium possessione interibit. Hæc verò dixit, ab arboribus, quæ excidúntur, transferens.

Memoria eius pereat de terra. Ideſt, è cunctorum mortalium memoria impius elabetur. Eius enim filij, qui monimentum sunt parentum, morientur.

Et erit nomen ipsi in faciem exterius. OLYMP. Nomen, inquit, eius vsqueadeo dirum erit atque execrabile, vt, quicumque illud auditurus est, solius nominis odio sit ab eo, qui illud appellarit, os suum auersurus. POLYCHR. Symmachus vero, Et non erit nomen eius in faciem fori: acsi dicat, Nec in amicorum, nec in alienorum versabitur memoria: siquidem sua quemque accusant facinora.

Extrudant eum de luce in tenebras. Hoc est, de fælicitate & splendore, quem erat in vita adeptus, ad infælicitatem, atque ad eam, quæ infælicitatis comes est, animi ægritudinem deturbabitur.

Non erit agnitus in populo suo, neque saluata in ea, quæ sub cælo est, domus eius. Aquila autem, Nec parentes, nec posteri in populo eius. Sententia est eiusmodi, Ij, qui rerum potiuntur, non prius desistent, quàm extrema calamitate afficiant impium: nec domus eius successio ad quempiam pertinebit, non ad filium, non ad nepotem; omnes enim funditus interibunt.

Sed in rebus illius viuent alij. Quòd si vllæ ei reliquiæ fuerint, harum possessio ad alienos transferetur. Omnia hæc, vna excepta necessitate regali, Iobo euenere; etsi eiusmodi necessitas eò est à Baldado fortasse vsurpata, vt Iobi causſa hæc dicere ne videretur; etiamsi non, quemadmodum cum suo animo statutum habebat Baldadus, vlla sua culpa Iobus illa patiebatur.

Super eum gemuerunt infimi. Aquila autem, In die eius infælices erunt postremi.

Primos autem habuit admiratio. Primos eos dixit, qui eiusdem memoriæ, atque ætatis sunt seniores; postremos verò, qui post eum futuri sunt. Impij, inquit, admirabuntur ruinam, tùm qui cernent oculis, tùm qui ab aliis posteà auditione accipient: & formido quidem illata iuuenibus faciet, vt ij in rebus suis trepident; qui verò ætate fuerint, & vsu rerum superiores, in rebus ipsis obstupescent.

Hæ sunt domus iniustorum; hic locus eorum, qui non cognouerunt Dominum. Earum, inquam, rerum, de quibus adhuc dictum est, cernent impij hæreditatem. Sed nimirum hic ipse Baldadus errore lapsus est, cùm pronunciauit, omni sublato discrimine, impiis ista hæc euenire; præsertim cùm iis non hic omnino, sed in eo, quod consequetur, æuo sit prorsus reponendum.

Protheoria Capitis Decimitertij.

AMICI quidem Iobum obiurgant, tanquam audacius sua efferentem: contrà Iobus eos accusat, vt homines sibi contumeliis infestos. Ac verbis vtitur huiusmodi, Hoc vnum vobis cupio esse perspectum, Deum solum esse, qui plagas mihi has insanabiles inflixit: vt, cum id cognoueritis, timeatis, ne forte vos quoque is paribus irretiat malis. Ideo autem iis succēsset; quòd ei coràm obtrectent. Demus, inquit, me seeus, ac decebat, loqui; nihilominus à vobis, qui amicitiæ iure mihi iuncti estis, non oportebat meas miserias affligi vehementius. Quæ postquam ad amicos dixit, rursus ad malorum, quæ illum circumsedent, expositionem ingreditur, sibique & illis persuadet, illata supplicia esse humanis culpis graviora, immò verò illarum plagarum esse inimicum dæmonem auctorem. Nam reapse communis omnium hostis erat, qui illum tàm improbè tractabat; tametsi aduersario permissæ licentiæ causſam ignorabat. Deinde amicos orat, vt, si minus illum tanquam iustum verentur, saltem tanquam amici hominis misereantur, optatque verba sua scriptis mandari, vt consequentis ætatis memoriæ commendentur: quod ipsum sanè euenit, nec Iusti vota irrita exiterunt. Illud item in amicis reprehendit, quòd rationem sedulò inibant, quemadmodum ipsum sermonibus lacerarent, eosdemque, vt à conuiciis abstineant, hortaturi; si quidem Dei iudicium reuereantur.

Quousque

CAPVT XIX.

Quousque fossam facietis animam meam? ORIGEN. Quemadmodum onera grauia impoſita animalibus ferentibus lassitudinem adferunt, sic graues, molestique sermones nonnulli reperiuntur, quibus eum, qui audit, defatigari necesse sit, & vi verborum, quæ cum conuicio aspere, contumelioseque iactantur, onere quasi quodam opprimi. Ex hoc genere verba Baldadi fuerunt, quæ ita grauia Iobo acciderunt, vt flaccescens iam animo dicat, *Quousque fossam facietis animam meam?* & veluti graui pondere, me verbis onerabitis? Viden, vt Sauchæorum tyranni sermones tyrannidem spirent? quos vbi Iobus audiuit, hoc vicissim reddit: nec enim quidquam sic hominis attingit animum, vt sermo durus. Nam sæpenumero, qui corporis cruciamenta toleravit, non passus est verba: Contumeliam enim perferre, magni est viri. Ita Apostolus in egregiorum suorum facinorum commemoratione inquit, Contumeliis affecti, benedicimus; maledictis vexati, exhortamur. Sed Iobus, qui hæc dicit, est athletarum fortissimus, in cuius libro nihil ita eminet, vt eius fortitudo ac patientia; labores tamen sentit, quos ex eorum duro sermone, qui ad eum visendi causſa venerant, hauriebat. Et quoniam pondus orationis, quasi graue onus impoſitum animo, defatigare consueuit; idcirco his pæne loquitur verbis, Quamobrem, ô amici, ad corporis dolorem animi quoque molestiam adhibetis? dum me magis verbis, quàm dolores corpus, conciditis? CHRYS. Vide, vt non modò commodi nihil adferant, sed etiam Diabolo suppetias ferant, illique armis auxilientur, ac Iusti robur euertant. Nam addit;

Et euertitis me verbis. Ideſt, iustas meas defensiones contrariis sermonibus labefactare nitimini; & hostium more pro iaculis verba mittitis, quoad intentum animi robur infringatis, & iniquam victoriam reportetis. Nec vobis superiora satis sunt visa; verum nunc quasi vno ore omnes tres eadem loquimini; atque (vt Theodotio, & Symmachus interpretati sunt) en decies confudistis me.

Scitote solum, quia Dominus fecit mihi sic. ORIGEN. Hæc, inquit, quæ me mala circumuallant, ne putetis aliunde, quàm à Deo mihi accidisse. Postquam igitur calamitatem meam vestris animis informaueritis, & cogitatione magnitudinem ærumnæ pertractaueritis, malorumque atrocitatem eiusmodi fuisse intellexeritis, vt anteactæ beatæque vitæ vestigium nullum reliquerit, necnon illud ratione lustraueritis; haud alia, atque mea est, vos natura constare, scilicet metuite; ne, cùm in meis conuiciis maledictisque peccetis, pendatis pœnas, pareſque plagas accipiatis. Nam, qui mihi illas infligit, peræquè potest vobis infligere. Hoc autem iis metum infert, quòd nefas est in eos inuehi, in quos diuina animaduersio incubuit: immò verò decet potius eorundem sortem lugere, ac formidare. Quasi hæc Iobi vox esset, Nolite mihi laboranti imminere infesti; ne, si nulla vos ærumnoſæ meæ condicionis miseratio tangat, si nullus communis sensus doloris; similibus malis, (quandoquidem eiusdem naturæ consortes estis) implicemini.

Maledicitis mihi, non veneriti me; insultatis mihi. Graue quidem est obtrectare absentibus; vos autem, omni abiecta verecundia, mihi coram conuicium facitis, & acrius instatis, ex mea calamitate nullo misericordiæ, nullo doloris sensu susceptо. ORIGEN. Sæpenumerò quis agens flagitiosè obtrectat alteri: vbi verò pudoris lineas transilierit, coram iactat maledictum, quamuis nec quidquam interim certò probet, nec vera adferat; sed contumelia duntaxat atque conuicio afficiat.

Profectò iam ego verè erraui, apud me habitat error; loqui verbum non oportebat; verba autem mea errant, & non in tempore; sine autem, quia in me magnificamini, insultatis autem mihi opprobrio. Aquila autem & Theodotio, Arguitis contra me opprobrium meum. Planè, inquit, istam vobis concedo hypothesim, me ob mea peccata, vt vos opinamini, hæc mala perpeti: & illud detur vobis, me à recta via declinasse; demus me à vero prorsus aberrasse, & me ipsum verbis, seu adeo rationibus falsis tueri, &, cùm sim impius, iustitiæ habitum ementiri, neque opportunam à me orationem adhiberi: resideat etiam apud me error, vel (vt aliis placuit in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

terpretibus) ignoratio, nec quidquam aptè, decoréue loquar. Quid? vt hæc, quæ non oportebat, propter hypothesim largitus sim, vt talis fuerim; vt nulla mihi libertas orationis à pietatis officiis, quibus olim perfunctus sum, tribuatur; vt innocentiam quoque simulem, & tanquam iustus respondeam; an non decebat tamen vos flagra, saniem, vermes, bonorum amissionem intuentes vereri, atque homini in dolore verba facienti veniã tribuere? Nec verò conuiciis solùm, quibus me incessitis, non moderamini; verumetiam in hominem in tanta malorum perpessione, in tantis ærumnis versantem impetum facitis, ac propemodum pedibus obterentes insultatis.

Cognoscite igitur, quia Dominus est, qui conturbauit. Ideſt, qui adeò res meas confudit. Hebræus pro, *Conturbauit*, habet, Percussit me. Rursus sententia hac proœmium instruxit, vt amicos perterrefaceret, atque à contradicendi studio auocaret. Si ad meam plagam, inquit, meditati fueritis, metuetis, videlicet ne par in vos incurrat calamitas.

Munitionem autem suam in me exaltauit. Haud me temerè angi existimare debetis: tanquam enim vallo quodam, & muro sic malis ipse cingor vndique, & infortunio quasi muro sic circumclusus sum, vt euadere planè non possim, donec Deus suo decreto illum disturbarit. Hanc item potes in eundem versum sententiam accommodare, quasi editum quoddam propugnaculum Deus inter me, ac seipsum, interiectum excitauit: vt si diceret, Omnem mihi suam opem denegauit.

Ecce ego videbo opprobrio, & non loquar. OLYMP. Multiplex est his verbis subiecta sententia: aut enim hoc dicit, Vobiscum probrum obiicientibus, ridere potius videor, quàm colloqui: aut verò hoc aliud, Quamuis de rebus meis verè dicam; meos tamen non probabitis sermones; immo verò illud vestro refellendi artificio assequimini, vt nec ipse quidem dixisse videar: aut sic, Præstat isthæc vestra ridere conuicia, & tanquam falsa contemnere, quàm ad ea quicquam respondere: quid enim dicam? quandoquidem nondum ex vlla sententia intelligi potest, quis nostrum dictorum veritate nitatur. Quare addit;

Vociferabor, & nusquam iudicium. CHRYS. Nullus, inquit, audit, nullus est iudex, nullum video, quo me vertam, nescio: an non hæc misericordia digna erat? quanquam hanc etiam potes facere horum verborum interpretationem, quòd si Deum inclamaro, vt res meas cunctis faciat insignes, nequaquam mihi aderit supplicanti. Itaque Symmachus dixit, Si clamauero læsus iniuria, non exaudiar. ORIGENIS. Nunc si clamauero, non tamen iudicium veniet. Etiam nunc decerto: tanquam si diceret, Veluti quidam athleta in stadio consistens vociferor, nec tamen meum aliquando iustituitur iudicium: etiam nunc pugno; ac, nisi mihi fuerit certamen confectum, de mea corona haudquaquam iudicium fiet. Hoc autem nos hæc dicimus, quo Deum ab omni reprehensione vindicemus; quamuis nondum de Iobo tot malis oppresso pronunciarit, ideſt, nullam de liberatione malorum, solutioneque miseriarum sententiam tulerit.

Vndique ædificijs circumseptus sum, & non transibo: super faciem meam tenebræ posuit. Alij verò pro, *Super faciem meam*, Super calles, dixerunt. Eiusmodi, inquit, mala sunt mea, vt oratione percurri non possint; tantisque sum circumseptus ærumnis, vt prorsus nullum exitum reperiam. Vt enim ij, qui muro sunt aliquo vndique circumcluſi, aut cæca quadam oculorum caligine circumfusi, longius progredi non possunt; sic mihi omnis est erepta facultas, pedes è calamitatibus efferendi. Tenebras mihi obduxit: quò confugiam non habeo; nihil video; nihil possum ac valeo: quasi mole & custodia septus teneor.

Gloriam autem meam à me exuit, abstulit autem coronam de capite meo. POLYCHR. Meam, inquit, fælicitatem omnem amputauit. Gloriam rerum variam abundantiam nuncupauit: acsi diceret, Et possessiones, & diuitias, & speciosam sobolem, & externum splendorem, & corporis valetudinem à me abstulit: omnia hæc his verbis indicauit. Coronam autem ademptam sibi esse dixit, vel quòd ipse rex erat, vel quia omni vitæ iucunditate, dignitatéque fuit spoliatus; idquod verba,

verba, quæ consequuntur, non obscurè declarant.

Discerpsit me in circuitu, & abijt; excidit autem tanquam arborem spem meam, ira autem me grauiter multauit, reputauit autem me veluti hostem. Me, inquit, membratim discerpsit, bonorum, quæ aderant, possessionem ademit, præclaræ sobolis memoriam deleuit; bonam spem meam omnem non aliter atque arborem excidit; non secus quàm hostis iracundia inflammatus, contrà me copias comparauit, & corpori plagam inflixit, meque grauius, quàm si aduersarius essem, multauit. Præclarè verò dixit, *Tanquam*: neque enim aut hostili animo, aut etiam perturbato Deus supplicia irrogat. Hæc autem ideo dicit, vt tum amicis, tum sibi persuaderet, humanis erratis pœnam esse superiorem, præterquam quòd Iustus non culpa sua aliqua, sed ad virtutem tantummodo exercendam illis malis afflictabatur.

Vnanimiter autem venerunt super me cunei piratarum eius. Theodotio,* Latrunculi; Symmachus verò, Agmina ad insidias instructa, interpretatus est. Quod autem dicit, est huiusmodi, Vno impetu cunctæ contra me ærumnæ conspirarunt. Partem scilicet bonorum calamitoso eripi, partem relinqui, aliquid demum adfert solatij: verùm vno tempore ac repente omnibus spoliari, magnam ingentemque habet acerbitatem.

* μγοὶζαν οἱ Suidas eos esse scribit, qui bellica virtute excellunt, eximioq; cingulo ab alijs secernuntur. Verum Hier. tum in 4. Regum 15. tũ in cap. 29. Iob. latrunculos interpretatur * ιγκάϑετοι.

Vijs meis cinxerunt me insidiatores. Translatione ab hostibus ducta, hoc dixit: ij enim, cum loca omnia insidiis occupauerunt, subitò adoriuntur, atque eos, quibus comparatæ erant insidiæ, comprehendunt. Eius fermè hæc est oratio, Qui mihi auctores sunt malorum, me vndique intercluserunt; & qui priores fuerunt, ad inuadendum cæteris viam munierunt: aliusque alium insequebatur, &, nunciis malorum non interruptis, animum opprimebant. * *Insidiatores* autem sunt, qui dolis atque improbitati operam nauant, qui tendunt insidias, qui nocent, siue homines, siue adeo ij Dæmones sunt. Vix autem ex fuerunt, quibus illi, à quibus fuerunt eius opes direptæ, iter fecerunt.

A me fratres mei recesserunt, cognouerunt alienos, quàm me: amici mei immisericordes facti sunt: non me suum vendicauerunt proximi mei, & qui habitauerunt nomen meum, obliti sunt mei; vicini domus & ancillæ meæ, alienigena fui coram ipsis Hæc ipsa magnus Dauid deplorans aiebat, Obliuioni datus sum, tanquam mortuus à corde: factus sum tanquam vas perditum. Iobus item nunc dicit, Neque apud cognatos solatij quidquam inueni. Fratres enim eos appellat, qui sibi erant cognatione iuncti. Immò verò me, inquit, hi deseruerunt, meamque calamitatem quasi voluntatis flagitium oderunt, atque adeo eos, quibuscum nulla cognatione tenebar, ei, qua me attingunt, affinitati anteturlerunt. Illi, qui mihi in fælicitate amici fuerunt, nunc in infælicitate insidias ponunt. Illi, quibuscum maior mihi propinquitas generis propter necessitudinem esse videbatur, hominem tot malis afflictum & perditum non modò misericordia nulla prosequuntur, sed etiam loco hostium habent. Et quidem dum res meæ florerent, mihi cogniti erant (proximos porrò dicit, qui sibi erant genere propinqui) nunc autem nemo Iobum nouit: quinetiam necessariis atque domesticis ipsa calamitas cum ad commiserandum eos deberet adducere, odium in meipsum conflauit: & qui me paulò antè verebantur, ac metuebant, nunc flocci faciunt: & quibus fuit anteà meum nomen & gloria perspecta, ita nunc sunt in me affecti animo, tanquam si potestatis meæ fuissent ignari. Necnon illud cognosce, domum quoque & familiam à Diabolo in Iobum fuisse incitatam. Non solùm, inquit, domestici, ac propinqui, verumetiam serui, in quos imperium tenebam, sic nunc me tractant, quasi nullius vnquam imperij mei sibi fuerint conscij, méque tanquam hospitem, & hominem quempiam alienum prætereunt. CHRYS. Sanè mirificus fuit ille conflictus Diaboli, quandoquidem qui ei reliqui facti sunt domestici, calamitatem vehementius, quàm qui emigrarant è vita, amplificabant. Nam qui decesserant, nihil amplius faciebant; qui autem manebant in vita, conuiciis, ac probris contumelioſi erant, nec morem gerebant, & verbis illi obtrectabant, necnon alia pleraque admittebant, quæ ipse subiungit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Seruum meum vocaui, & non audiuit. Cum mihi omne ereptum esset solatium, seruorum meorum obsequium flagitabam, atque adeo precibus implorabam. Voti tamen compos haudquaquam eram. Id verò magnam partem obtinet ad dolorem, ab ægrotante eum accersiri, qui debet obsequium; & ab eo, quem obsequi oporteret, imperium recusari. Et nos ergo, Iobi exemplum hoc spectantes, iis, qui obsequium impertiri nobis deberent, minimè debemus irasci: vxórne sit, an seruus, an filius, qui dicto non sit audiens; nihil ad rem.

Os meum deprecabatur, & orabam vxorem meam. Sed & ipsa, inquit, vxor mea me despiciebat; & quia eam audire recusabam, flagitiosa suadentem, conficere me molestiis adoriebatur.

Blandiens autem vocabam filios concubinarum mearum; illi autem me in perpetuum reiecerunt. Theodotio verò, Et stulti expulerunt me. Filios concubinarum eos hoc loco appellat, qui non sunt ex legitimis nuptiis: ita ex Agar Abraham Ismaelem suscepit, & ex Balla Iacob Dan & Nephthalim. Nam olim ad liberorum procreationem pellicibus vti ad generis propagationem, haud vetitum erat. Sed planius Symmachus dixit, Inuocabam blandiens filios puerorum meorum: neque enim Diabolo in genus Iobi vniuersum, sed in domum eius dūtaxat facta est potestas. Itaque atrocior plaga videbatur, cum cætera eius cognatio tranquilla, iucundaque vita frueretur. Nam collatio solita est augere dolorem; maximè quòd, qui ei anteà supplicabant, illum ipsum nunc in ærumnis contemnunt, *In perpetuum*; idest, omnino. Hæc verò non ad filios pertinere, quamuis secus videatur, illud planè ostendit, quòd cuncti filij in conuiuio fuerunt extincti.

Cum surrexero, contra me loquuntur. Cum fortasse & illi eum execrandum, impium, impurum & suorum scelerum soluentem pœnas dicebant. Aut, hæc quamuis non dicerent, illud fortasse, quod in diuturnioribus morbis vsu venit, in ore habebant, Quandiu hic non moritur? quid pondus hoc graue, atque inutile hæret in terris? *Cum autem surrexero*, aut, vbi nox præteriit, à somno fuero excitatus; aut ab iis disiunctus fuero, tunc sic secum ipsi loquuntur, Necdum est mortuus; etiam nunc hic tartarus viuit.

Abhominati sunt me scientes me; quos autem amaueram, insurrexerunt in me. Iis, quibuscum mihi anteà consuetudo erat, nunc meum vitant adspectum; & hostes habeo, à quibus nuper diligebar: familiares enim mei, cum me prodire viderent, vt ab iis solatium peterem, tanquam nefarium, numinique infensum detestabantur: & qui anteà domestici fuerant, meam opem implorantes, atque à me beneficiis affecti, nempe mala mihi reposuerunt. Tale quid Dauid etiam canit, Posuerunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

In cuti mea putruerunt carnes meæ; & ossa mea in dentibus tenentur. Postquam incommoda exposuit, quæ ei sunt illata extrinsecus, mala corporis deinceps persequitur: nam cutis & carnes sanie corruptæ erant. Etenim, me viuo, carnes meæ putruerunt, & ossa mea dentibus propemodum belluarum absumuntur. Eodemque tempore cutis & carnium mentionem fecit, vt doceret malum ac luem, ad imos artus permanasse, vt prorsus nulla queat dolor consolatione leniri. Verùm Aquila sic interpretatus est, Cuti meæ, & carni meæ adhæserunt ossa mea; vt si diceret, Cutis mea, ac carnes extabuerunt, vt iam nudis ossibus adhærescant. Illud autem, *Ossa mea in dentibus tenentur*, apertius Symmachus dixit, Cutim meam dentibus meis vellicabam; nempe, vbi iam tabe exaruerat, diuulsaque erat. Ad Septuaginta autem interpretationem, qui dixerunt, *Ossa mea in dentibus tenentur*, illud dicere videtur, Quæ patior ipse, eiusmodi sunt, vt ad ea nulla reperiri possit medicina; siquidem ex corporis partes, è quo genere sunt ossa, quæ sunt sensus expertes, dolore minimè vacant; sed ipsa ossa quasi dentibus quibusdam conficiuntur.

Miseremini mei, miseremini mei, ô amici: manus enim Domini est, quæ tetigit me. Postquam ab amicis, à cognatis, à filiis, ab vxore, necnon ab iis, quibus anteà ipse prospiciebat ac prouidebat, suam dixit despici calamitatem; nunc, ab orationis consequutione nihil recedens, amicos, qui aderant, eiusque calamitates sine misericordia

misericordia aliqua contuebantur, pænè compellat his verbis, Si me iusta proferentem non veremini, saltem humanitatis misericordiæque sensum suscipite, & ad misericordiam metum adiungite, dum in meas miserias intuemini. Vobis enim ipsis metuendum est, ne similibus incommodis vos item afficiat Deus, qui non propter aliquod peccatum meum mihi plagas inflixit; sed sua duntaxat potestate vsus, calamitatem inuexit.

Quare autem me persequimini, sicut etiam Dominus? de carnibus autem meis non saturamini? Cur meas exagitatis ærumnas? nec misericordia me vlla complectimini? idque cum malorum atrocitatem intueamini? Cur diuina comite ira in me impetum facitis? atque orationis contra me inexplebilem acerbitatem comparatis? In quo profectò ex Dei decreto nequidquam agitis: nam, quamuis is puniat, in vobis tamen humanitatem vult residere. Etenim, si ab ipso castigamur, tamen mutuam à nobis inter nos exigit humanitatem. Illud autem, *Quare me persequimini, sicut & Dominus*; huic par est, Possit Deus forsitan culpam aliquam meam accusare; à me si in vos quidpiam peccatum est, docete. Vtrum vobis non est satis, quòd ita sit meum corpus tabe consumptum? hoc enim valet, *De carnibus meis non saturamini*; præsertim cum probrosi sermones ad depascendos artus, satis per se ipsi valeant. Itaque contumelias ipsi vereri debemus, cum illis fratres nostros verberari intelligamus.

Quis enim det scribi verba mea? ponì autem illa in libro in æternum? in stilo ferreo, & plumbo, vel in petra sculpi? scio enim, quòd æternus est, qui me resoluturus est super terram. POLYCHR. Optat res suas scriptis tradi sempiternis. Hoc item votum proprié ad ipsius pertinere potest ærumnas, vt vndique, quidquid potest, commiserationis aucupetur; quandoquidem & hoc ipsum aliquid adfert ad ægritudinem leniendam. Illa etiam fortasse literarum cupit monimentis commendari, quæ in communi vita, virtutisque versantur, quarum rerum testimonium datum est illi diuinitus, cum eum Deus improbum esse negauit. Adeo, inquit, mihi certum est, neminem à me læsum esse iniuria, vt maximè velim res meas scriptorum memoriæ prodi, vt posteritati haudquaquam sint ignotæ, & illas quidem stilo ferreo ad temporis diuturnitatem velim inuri, vt earum lectio consequentis ætatis constet hominibus. Hæc autem non quasi aut sua laude, aut sui amore elatus loquitur; sed ideò, vt posteris extet patientiæ scopus. Porrò similitudinem ab iis duxit, qui, cum ea, quæ mandant literis, magnopere cupiant ad longissimi temporis memoriam permanere, soliti sunt illa ipsa, aut in plumbo, ferreo calamo exarata in columnis collocare, aut verò in tabulis insculpta relinquere: quæ enim sunt inscripta in plumbo, ægrè delentur. Ergo, quemadmodum natura Dei qui mihi supplicij est auctor, nulla est terminatione conclusa; sic etiam res meæ, etiamsi veluti terra dilabantur, è memoria tamen hominum minimè elabantur: vt cuncti patientiam meam admirentur, cùm intolerandam malorum atrocitatem, & auditionem acceperint, eorum inquam malorum, quorum ipsi adspectum sine vlla commiseratione contemnitis. Neque enim mihi dubium illud est, quamuis ipse exolutus, resolutusque fuero; quamuis, inquam, me vita defecerit, Deum tamen, qui semper est superstes, ac manet, posse post meum interitum rata sua, constantique sententia res meas cunctis propalam collocare. Id quod planè consequutum est, perinde vt Iusti postulata fuerunt, idque Moysis, Salomonisue opera, Deique decreto. Itaque factum est, vt tantum exemplum in rebus aduersis ecclesiis non deesset, sed beati huius egregia facinora, adiuuante & afflante Deo, scriptis mandarentur; vt iam quidam apostolus dixerit, Patientiam Iob audistis, & finem Domini vidistis. Vbi autem ipsi aut audiuimus aut vidimus, nisi in hac ipsa scriptione? CHRYS. Ecce scripta sunt hæc non stilo quidem ferreo, sed tamen amplius, quàm postulauit ipse, perfectum est. Nam, si factum est illud, iam tempus tamen obliterauit: hæc verò scripta multò magis perseuerant.

Surgat autem pellis mea, quæ sustinet hæc. Vtinam, inquit, Deus resuscitet pellem meam, hæc sustinentem. Docemur hoc loco ecclesiasticum dogma, corpus ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod impetus & cruciatus excepit, anima comite resuscitandum esse, vt eum illa vnà fruatur. Iccirco dixit, *Quæ sustinet hæc.* Nec enim æquum est, aliud quiddam esse, quod patitur; aliud, quod resurgit. CHRYS. Igitur de resurrectione cognouerat, & mea quidem sententia de corporum resurrectione esse malorum, quibusis premebatur, liberationem: futuræ autem mutationis probabilem explicat rationem, Ipse, inquiens, percussit, ipse etiam sanabit; & qui me calamitatibus affecit, calamitatibus liberum faciet etiam insignem; & corpus hoc serò quidem, sed tamen aliquando occidet, & imminentium dolorum faciet inducias. Verum Theodotio, qui hanc interpretationem fecit, *Propinquus meus viuit, & ad extremum in puluere excitabit; duos superiores versus, persuadet, vt ad hunc modum connectamus, & legamus, Scio quia sempiternus est, qui me soluturus est super terram; * suscitet autem pellem meam sustinentem; hæc sententia autem est huiusmodi, Immortalis est Deus, cuius nos genus sumus; me verò vbi per mortem in terram dissoluerit, per resurrectionem rursus è terra excitabit: vel etiam sic, Postquam me morbo exoluerit, ac liberauerit, iterum pellem meam corruptam sanie innouabit: is enim mihi dolorem adfert. Quocirca attexit;

* ἀγχιστεὺς est cognatus & propinquus apud LXX.

* ἀναστήσει, actiue, & passiuè potest intelligi.

A Domino enim hæc mihi facta sunt. Non humana, inquit, est hæc vexatio: calamitatem enim pecoribus liberisque importatam esse diuinitus, è corporis mei ærumnis planè cognosco: ideò, inquit, mihi ipse sum conscius. Maximam hanc esse plagam, corpus, ex iis, quæ sibi acciderunt, satis me docet. Quamobrem aiebat, Fœtorem video cibos meos. In morbum naturalem referri hæc non possunt: iampridem enim corpus ipsum concidisset. Deus hæc mihi intulit: neque enim similiter, vt ego, malorum sensum accipit, nec eorum, quæ ipse patior, malorum acerbitatem perinde, vt ego, potest habere perspectam. Egomet, quem dolores peruellunt, noui: quanquam vel ipse adspectus iis, qui mentis sunt suæ, magister potest esse idoneus. Itaque adiungit;

Quæ oculus meus vidit, & non alius. Hoc adfert ad verberandos amicos, qui, cùm miserias tùm oculis tum animo cernerent, eum nihilominus, vt animo perpusillo ferentem criminantur.

* συντετέλεσται. August. Consumpta sunt.

*Omnia autem mihi * confecta sunt in sinu.* Caussam reddit, propter quam is tantum suas norit ærumnas: ac propemodum dicit, Meritò mihi vni mea sunt nota mala: siquidem omnia, quæ in me incursarunt mala, pæne in sinum inserui, & mecum sunt fermè conglutinata. Etenim sinus pro re, quæ nec diuelli, nec disiungi potest, vbique in sacris litetis vsurpatur, vt illic, Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. At Theodotio his verbis interpretatus est, Defecerunt renes mei in sinu meo, acsi diceret, Tùm renes, tùm mea cuncta præcordia contabuerunt: vt facilè hinc intelligere possitis, & viscera mea omnia esse consumpta, interioresque artus tabe esse exesos.

Si autem & dixeritis, quid dicemus coram eo? Pro quo Symmachus, Quid est, quo persequemur eum?

Et radicem sermonis inuenlemus in eo. Hebræus autem, Et peccatum sermonis, dicit.

Cauete etiam vos ab integumento. Rursus Symmachus, Timete pro vobis gladium.

Ira enim super humeros veniet, & tunc cognoscent, vbi est eorum materia. Reliqui verò, Vt cognoscatis, quia est iudicium. Nempe igitur quod hisce verbis significatur, est huiusmodi, Quandoquidem vos, inquit, pro verbis ad consolandum idoneis, priuatas vnusquisque ad repugnandum rationes inuenistis, & eorum more, qui radices perquirunt, meos inuestigatis sermones, quò me captare possitis, & peccatum meum aliquod palam coarguere: ac, licet mihi res ipsæ testimonio faueant, ipsi tamen vrgetis, vt minimè veram de mea innocentia sententiam feratis. Profecto, cùm sic agitis, vereri debetis, ne, cum Deo simulatè opitulari videri vultis, me condemnetis: hoc enim valet illud, *Ab integumento.* Timete, inquam, ne fortè (quandoquidem me adeo sine ratione, animique iudicio accusatis)

cusatis) Deus, qui personarum nullam rationem ducit, vobis irascatur, & pœnas à vobis tam insanæ audaciæ exigat, cum pro tribunali sederit: neque enim is talia impunita, atque inulta dimittit. Quòd si is contra nos fuerit concitatus, tunc vestram materiam planè nullam esse intelligetis: immo verò vestra omnis de percepto honesto opinio, & in præsentibus bonis constituta fiducia funditus delebitur. Materiem enim dicere videtur, aut verborum turbam, aut copiam diuitiarum. Verùm ipse altius eorundem verborum sensa eruens, etiam quid aliud cogitando assequor. Etenim, si hæc vestra est, inquit, ô amici, oratio, me quidem crimine, quod pateat, cæterisque propositũ sit, vacare; quodpiam autem occultum in me residere, nõ secus, quàm alicuius herbę radicem delitescentem in terra, atque ideo à me improbitatis pœnas persolui: sanè idem vobis formidãdum est, *ab integumento*, id est, à iusto Dei iudicio, quando singuli cognoscemus iudicium, & vltionem esse, quæ materiam est consumptura.

Protheoria Capitis Decimiquarti.

MVLTIS ac præclaris dogmatibus à Sopharo eiusque amicis iam expositis, sperabat videlicet Sopharus nihil posse amplius à Iobo cõtradici: vbi verò illum vidit caussæ suę æquitati fidentem, eorumque rationes depellentem, fractus desperatione, Haud ego, inquit, existimabam, ita hæc abs te refutatum iri. Ad hęc, quæ eueniunt impiis, quæque ij agunt, & diuinã in eos animaduersionem commemorat. Necnon inter somnia, illorumque fælicitatem nihil interesse confirmat, nec quidquam præter vnam impietatem, post mortem illis ipsis comitari. Postquam autem de multis, quæ contingent impiis, disseruit, addit, hanc partem esse impiorum, hanc iis à Deo esse hæreditatem, possessionemque traditam. Verumenim necdum Sopharus perceptum habebat, haud omnia, quęcunque contingunt, propter peccata euenire; cum aliis etiam de caussis, quæ in Dei prouidentia sitæ sunt, accidere soleant. Sed nec rectè in Iobum, quæ dicebantur, conueniebant. Quapropter sermones recti, nisi itẽ rectè promantur, & mente recta, & quo decet, delectu, atque discrimine, & quo tempore oportet, & de qua par est persona, in quam ea, quæ dicuntur, cadere possunt, sanè nulla laude, sed reprehensione duntaxat digni fuerint.

CAPVT XX.

Suscipiens autem Sophar Minæus dicit, Non sic existimabam contradicere te hæc: & num intelligitis magis, quàm ego? Eruditionem confusionis meæ audiam, & spiritus ex intelligentia respondet mihi. Nequaquam sunt huius loci sententiam interpretes assecuti; quinetiam à decoro, ac vero longius receesserunt, nec verò collinearunt. Dixerunt enim, ad Iobum hæc Sophari verba pertinere, Non putabam istis te aduersus nos vsurum esse sermonibus, neque te nos pro acerbis hominibus habiturum, qui vtilia, & quę conducunt, adferamus; Conuersa autem Sopharum ad reliquos amicos oratione dixisse, Vobis non iuxta, ac mihi sunt ea, quæ disputantur à Iobo comprehensa: iterum autem ad Iobum oratione traducta, illa loquutum esse, Tuam audiam institutionem, qua nos pudore suffudisti, ac tuum intelligentiæ spiritum, quo rectè nobis respondisti: quanquam cum ironia hæc dici contendunt à Sopharo, Nec enim fieri posse dixisti, vt ipsi erubescceremus. Hæc igitur ad interpretum opinionem: ad veritatem non item. Nempe igitur Sopharo suprà Iobus dixerat, Itáne vos estis homines? aut vobiscum finietur sapientia? mihi etiam cor est, perinde vt vobis: & post aliquantò; Sit autem vobis obmutescere, & continget vobis ad sapientiam; audite redargutionem oris mei; iudicio autem labiorum meorum attendite: obmutescite, vt loquar; annunciabo enim vobis audientibus. His respondit, & contradixit Eliphazus, Sopharus autem confutationem ipse quoque pariebat; sed tamen expectabat, dum desineret Eliphazus, vt sibi quoque ad ea, quæ audierat, liceret respondere. Vbi igitur Eliphazus finem dicendi fecit, atque ei Iobus sua è regione opposuit, nunc demum Sopharus orationem complectitur, iisque respondet, quæ anteà à Iobo audierat. Atque huiusmodi apud Iobum vtitur oratione, Putabam, ô Iobe, cum

tàm

tàm multa & præclara nobis dicta sint, aliquando te silentio vsurum, nostraque monita comprobaturum; nec te ita nobis amicis tuis aduersaturum, vt diceres, nequidquam amplius, quàm egomet, aut sapitis ipsi, aut intelligitis: immo verò, omni mentis elatione contempta, sic te dicturum existimabam, Vos, qui mihi obiurgantem disciplinam, & verecundiam adfertis, libenti animo complectar, nec vestras cohortationes audire grauabor: Illud item profitebor, hæc ipsa, quæ vos respondetis, atque loquimini, spiritu intelligentiæ fundi. Tibi verò ratio inita est planè contraria: namque tibi ipse sapientiæ testimonium dedisti, nobis silentium imperasti, vt te docentem audiremus, quòd nobis silentium, magis quàm oratio conueniret.

Non cognouisti hæc vsque adhuc? ex quo homo positus est super terram? CHRYSOST. Vtrum post conditam rerum vniuersitatem factum est aliquid noui, nihil accidit paradoxum, nulla nouitas, nulla mutatio. OLYMP. Vidistine aliquando iniusto quempiam fuisse à Deo supplicio affectum? Illud autem, *vsque adhuc*, Symmachus, A sæculo, interpretatus est.

Lætitia impiorum ruina ingens, gaudium autem iniquorum perditio. Minimè obscurum est, inquit, quamuis illud contingat, vt breuis temporis voluptate impiorum vita fruatur, grauiorem tamen illos posteà pœnam subiisse; hoc etiam acerbiorem tulisse, quo maius ingrati eorum animi in Deum argumentum attulerunt. Neque vero iucunda iis vita fuerit diuturna, quam præsentium bonorum possessio possit adferre. Immo verò, quæ illis lætitiæ voluptas cordi est, exitio futura est, ingentique ruinæ. Quanquam hoc ipsum planius expressit Hebræus, Exultatio, inquiēs, impiorum breuis, & gaudium ipsorum momētum. Cum Hebræo, Symmachi & Aquilæ congruit interpretatio: nam ille, Impiorum hilaritas, & affluentia breuis; hic autem, Lætitia hypocritæ, * confertim effusa. CHRYSOST. Si eorum lætitia, ingens est ruina, & gaudium perditio; quid dicemus esse ipsum interitum? Dic, amabo te, quid dolorem? quid animi ægritudinem?

* ἐπὶ πλέον.

Si ascederint in cælum dona eius, sacrificium autem eius nubes tetigerit; quando autem visum fuerit firmatum esse, tunc in finem peribit. Qui autem cognouerunt eum, dicent, vbi est? sicut somnium, quod euolauit, non inuenietur; euolauit autem sicut visio nocturna. OLYMP. & POLYCHR. Ne mihi, inquit, sacrificia narres, quibus te diuino numini honores deferre arbitrabare: si enim, qui flagitiosus est, dona eiusmodi attulerit, vt cæli pæne altitudinem emetiantur; si eius sacrificia nubes ipsas contingant; si eius bona firmitatem, & constantiam tueri videantur; Deo tamen sceleſta munera repudiante, nempe qui eiusmodi fuerit, funditus interibit, è simulatis sacrificiis vtilitate nulla percepta. Neque enim assimulatæ pietatis specie Deus delectatur, sed nimiam cupiditatem, ambitionemque pœnis persequitur: vt is, qui anteà pietate præditus apud omnes habebatur, iam affectus supplicio, eam tanquam in scena ostentasse tantummodo videatur. Vt enim qui secūdum quietem diuites fiunt, firma ac tuta opum possessione carent, illorumq; fælicitas vno somno terminatur; sic est iniquorum hominum, quod è suis sibi bonis quærunt, oblectamentum, cùm nec fixum sit, atque ad nihilum illorum recidant rationes, non secus, acsi somnium foret, visumque nocturnum; vt, quibus fuit anteà notus, dicturi sint, & quidem stupore perculsi, Vbinam ille est, vbi, inquam, eius gloria? vbi dominatio? vbi honor? vbi diuitiæ? nempe cuncta inania; in nihilum eius arrogantia abiit. CHRYSOST. Ita repentinum illi creatur exitium; vt ne putes consequutione quadam solùm naturali, sed multò maximè potestate Dei incomprehensa gigni calamitatem; ne mihi solas iniquitates obtrude. Quòd si iniustus victimas quoq; mactarit, nihil ea re tamen iuuabitur. Audiant ij, qui in iniustitiæ atque improbæ cupiditatis quæstu versantur; quamuis sibi pietatis opinionem conficiant. ORIGEN. Et hæreticus quidem, cum preces Deo adhibuerit, cum eius sacrificium ob animi orationisque elationem sese altius erexerit, cum niti firmiter visus fuerit; tunc funditus interibit: oratio enim eius reputatur in peccatum. Nos verò ecclesiastici, quibus haud sunt eius ignota scelera atque

ra atque errata, dicturi sumus; Vbi sunt, qui talia somniant, atque comminiscuntur? sibique ipsi visa fingunt? qui falsa ac fallaci cogitatione decepti, fundamenta veritatis euertunt? somniique, quod euolauit, quod nusquam consistit, naturam imitantur? Huius rei simile quidpiam canit Dauid, Inimici autem Domini, mox vt honorificati fuerint ipsi, & exaltati, deficientes sicut fumus defecerunt. Ac rursus, Tanquam somnium eorum, qui expergiscuntur.

Oculus vidit, & non adijciet, & non considerabit eum amplius locus eius. Qui semel, inquit, adspexit impium, non eum visurus est amplius: * nam inde, vbi constitutam putarit habere fælicitatem, sibi accersit interitum. Hinc celerem perniciem impij declarat. Adde quòd nec in suo ac proprio loco notus erit, hoc est, nulla eius relinquetur memoria. Simile huius Dauidica canit lyra, Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani; & transiui, & ecce non erat; & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.

* *Alias, Nā tum demum, cum videtur fælix, ruit ad interitum. Et hæc probabilior est interpretatio.*

*Filios eius dispergant inferiores; manus autem eius * succendant dolores.* Filiis, inquit, eius necem, perniciemque adferunt inferiores, tenuioresq; dominantur. Idque meritò, cùm paternæ sint impietatis imitatores: semen enim impiorum exterminabitur. Is verò sibi suis facinoribus rogum accendit. πύρωσις autem fax est, porrò manus, actiones: ergo actiones supplicij in illum flammam commouebunt, in illum, inquam, qui impietate animum obligarit, cuius oratio in peccatum deputatur. Nihil ab hac ipsa re discrepat prophetia, cum ait, Ambulate in lumine ignis vestri, & in flamma, quam succendistis. CHRYS. Illud igitur est exploratum, esse hanc plagam illatam diuinitus, cùm deteriores melioribus dominantur; & robusti ab iis, quorum est abiecta condicio, superantur. Quanquam pro, *Succendent dolores*, Aquila, Reddent; Symmachus, Inferent, est interpretatus.

* πυρούσθωσαν.

Ossa eius impleta sunt iuuentute ipsius; & cum eo in puluere dormient. OLYMP. Quæ firmiores sunt animi eius partes, iuuenili completæ sunt cupiditate: sed tamen nihil ab voluptatis illecebris lucri auferet, cùm mors deleat vniuersa; nec quidquam, vna excepta libidine, hoc est, iniquis exceptis facinoribus, illum ad sepulchrum prosequetur. Sed quænam est supplicij caussa?

Si dulcis fuerit in ore eius malitia, abscondet eam sub lingua sua. CHRYS. Rationibus, inquit, delectatus est cæteros circumueniendi; &, quod grauius est, improbitatem non indicabat, sed clam dolum machinabatur; cumque illum sub lingua occultabat, callidè, insidiosè, ac simulatè omnia loquebatur: nec verò eundem improbè agentem pœnituit; sed, quæ meditatus est, omnino perfecit.

Non parcet ei, & non derelinquet eam, & continebit eam in medio guttyru sui; & non poterit auxiliari ei. Cupiditate, inquit, immoderata atque insatiabili scelus complectetur, atque circumplectetur; non secus, quàm suauem quempiam cibum in faucibus continebit: hoc est, cùm acerbè perniciem alteri machinatus fuerit, tunc demum ad agendum aggreditur. Sed nimirum nil commodi improbo tùm sua feret improbitas, cùm improbitatis pœnas sustinebit. Namque flagitiosum fallendi artificium non modò quidquam opitulatur, sed etiam supplicij caussa solet esse facinoroso.

Fel aspidis in ventre eius. Vt inquit, aspis imbuta veneno, è ventre illud euomit, quando ei collibuerit; sic etiam hoc genus hominum ex meditato fallendi artificio, malo ac fraudi sunt cæteris. Hebræus autem sic habet, Et factum est venenum aspidum in visceribus eorum: ideo, quia à nequitia perinde vt à serpentis viro illius abdita discerpuntur: acsi diceret, Iniustitia non solùm illa vtentibus nullam præbet vtilitatem, sed etiam enecat eos, ac damno afficit. Quare addit;

Diuitias iniustè congregatas euomentur. Idest, cum dolore effundentur. Nihil enim non agit impius, vt aliena interuertat, omniaque hûc spectant, quæcumque ab eo geruntur. Verùm, vbi rerum omnium dominus esse visus fuerit, tunc suas opes cernet ad alios demigrasse. CHRYS. Quamuis adeò totam diuitiarum possessionem adeptus sit, eas vt in ventrem fermè abdidisse videatur, breui tamen illas ipsas dolens amittet: hoc enim valet, *Euomentur*. Idquod iis vsu venit, qui improbis artibus diuitias quæsierunt: qui & à Deo coercentur supplicio, &

bonorum possessione deiiciuntur. OLYMP. Eiusmodi huius loci est sententia, Impius, inquit, cùm iniquas opes exorbuisse videbitur, hoc est, illas in tuto habere collocatas, tunc in diuinam iram, quasi in mortiferum medicamentum veneno aspidis temperatum incurrens, opes flagitiosè partas vomit vniuersas. Id porrò significat, quemadmodum, qui venenum hauserunt, incitantur ad vomitum; sic eum, qui diuitias comparauit iniustas, cruciatu diuulsis visceribus, illas ipsas effundere. Genus item aliud egomet noui diuitiarum, quæ in hæreticorum sunt reconditæ sermonibus: ij enim præcepta habent veritatis decretis contraria in suis ipsorum inclusa visceribus, quæ dulcia minimè sunt, sed fel aspidis sunt illa doctrinæ præcepta, ideſt, nefaria; quemadmodum in Deuteronomio in ode Moysis de vino doctrinæ eorum dictum est. Quanquam, quæ Dei est bonitas, non id permittet, vt per iniuriam partas diuitias vsque illi retineant: nimirum faciet, vt eas vomant aliquando. Angelus enim diuinæ clementiæ ope è scelesta domo, quæ ecclesia est malignantium, illos educet. Itaque subiungit;

De domo ipsius extrahat eum Angelus. Si verba tantùm pendantur, Angelus quispiam ex iis, qui tortorum munere funguntur, è cunctorum bonorum illos possessione exturbabit: ac nimirum de iniustis hominibus est sermo. A domo autem vniuersa significauit. Cæteri pro, *De domo eius*, De ventre, interpretati sunt. Nempe hanc videntur expressisse sententiam, Angelus è corpore quasi è ventre animam extrahet hominis iniusti, ac per vim illam interimet.

Furorem draconum lactet. Alij verò, Venenum aspidum suget.

Interficiat autem eum lingua serpentis. Sic omnia, inquit, illi erunt exitiosa, intestinoque vitio consumetur, non aliter, atque is, cui morsum serpens infixit. Nam, furore, venenum significauit, rectéque dixit, *Lactet*, vt ostendat impium ex certa animi sententia & libentem, nequitiæ lac, veluti mortiferum virus sugentem augeri cum vitio, & quæ vitiosa sunt, administrare, ac demum à vitio perimi. Lingua autem serpentis est, sicut improbi contraria loquentis. ORIGEN. Ac vide, quænam & quanta ob impia dogmata homini proposita sint, falsis opinionibus corrupto. Quo etiam magis nobis ipsi cauere debemus, ne fortè sermonibus ad persuadendum accommodatis hæretica doctrina prædas agat è nobis, atque ab Ecclesiæ sacramento decidamus.

Aug. Mulctam pecorii. * *Ne videat* * *mulsionem gregum, neque pascua mellis & butyri.* Symmachus autem, Riuulos.

In vanum autem & stultè laborauit; diuitiæ autem, è quibus gustabit, sicut * *herba, quæ mandi & deuorari non potest.* Qui putat se rapinis locupleratum iri, partis bonis ideo nō potietur; quia Deus vindex fortunarum illi possessionem eripiet. Subiectis verò exemplis rerum copiam declarauit. Ea verò, quorum caussa stultè laborauit, quasi striphnus illi erunt: est autem striphnus caro boum neruosa, est item herba quædam sic appellata, quæ mandere conantis linguam reddit asperiorem, quæ mandi nequit, atque ob id ipsum nec deglutiri. Dicit igitur impium nequaquam sua bona concocturum, neque illis planè potiturum: verùm, quemadmodum, qui herbam illam sumit, quamuis dentibus exterere magnopere conetur, nequit tamen deuorare; sic, qui frui rebus cupit alienis, nihil lucelli suis laboribus faciet. Iobum autem sic propemodum compellare videtur, Minimè mirari debes, si tibi omnia abrepta sunt è conspectu; quæ enim rapina fueras adeptus, hæc ipsa iure à te Deus abstulit. Nempe igitur ex iis, quæ dicta sunt, ratiocinare, in opum construendis aceruis te stultè defudasse: ita diuitiarum, quas collegisti, fructu es ac voluptate spoliatus. ORIGEN. Et is, qui alienis ac mendacibus est opinionibus imbutus, gregum & armentorum mulsionem non videt. Greges, ipsæ sunt animæ, quæ à bono pastore pascuntur, & pascua inueniunt. Ipsa quoque dogmata, quæ Deo aduersantur, nil habent dulce, sed prorsus acerba sunt, aspera ac dura.

Multorum impotentum domos fregit: domicilium autem rapuit & non statuit. Symmachus autem, Domum rapuit, & non rædificabit eam.

Non

Non est salus substantiæ eius. Quæ aliis molitus est, hæc ipsa illi euenient. Nam, quemadmodum ipse imbecillorum domos fregit, hoc est, inaniter afflixit atque contriuit, atque odio fortunas omnes diripuit, nec eas restituit; (Illud enim, *Non statuit*, pro, non restituit, positum est) ita nec suæ illi rationes erunt incolumes, nec vllam ei salutem impertient. Immo verò propter hanc ipsam causſam parta illi bona peribunt, nec * posteris transmittentur. Symmachi tamen interpretatio sententiam quandā aliam præsefert; hoc enim dicere videtur, alienam domum, quam iniustus rapuit pro sua libidine, iterum ab eo ædificari atque ornari non posse; quinetiam anteà fore ipsi moriendum. ORIG. Et nimirum is, qui prauas consectatur opiniones, ſicubi in fide, & in sana doctrina infirmum offendat, hunc spoliat. Veréque de falsarum opinionum magistro dicitur, multorum impotentum domos ab eo comminui, eius verò, quem in fraudem induxit, tabernaculum diripi, quod postea statuere nequit; neque enim potest mendacium statuere.

* προγόνοις habet Caten. Card. Caraf. *sententiæ veritas ἐκγόνους requirere videtur.*

In desiderio suo non saluabitur: non sunt reliquiæ cibi illius. Postquam res alienas concupierit, consequutusque fuerit, nihil tamen ex iis compendij faciet, neque eorum, quæ adeptus est, possessionem retinebit incolumem; sed omnia perdentur exitio; vt prorsus nihil sit ei relinquendum in bonis; sit etiam cibis carituras; summaque faciet inopia, vt relinquere planè nil possit. Quo etiam loco maximam egestatem ac difficultatem, qua Iobus premebatur, ostendit. Quocirca ad hunc modum est Symmachus interpretatus, Cùm habuerit ea, quæ concupiuit, non saluabit; non relinquet de cibo ipsius Quare

Non florebunt ipsius bona; quando videbitur plenus esse, conteretur; omnis autem necessitas super eum irruet; si qua ratione impleat ventrem suum. Fortasse etiam nec illius bona florebunt, verùm in ipso flore contabescent. Quòd si eius vita referta, bonisque omnibus cumulata videatur, nihilominus omnis calamitas atque necessitas, tunc temporis in eum incurret, vt necesse sit eius animum doloribus redundare. Hæc vtilem nobis habent admonitionem, vt ab alienis abstineamus; quandoquidem is, qui non sua sibi vendicarit, cum bonis omnibus circumfluere videbitur, tunc grauissimam inopiam sustinebit; vt ratio sit illi ineunda, quemadmodum inanem ventrem, & egentem queat explere.

Emittat super eum furorem iracundiæ; ningat super eum dolores. Symmachus autem, Pluet, Deus videlicet. Hæc, inquit, patietur impius; iracundè in eum Deo plagam, eamque acerbam & more pluuiæ confertam, & quidem sine intercapedine, cientemque dolores, immittente: quem ipsum etiam Deus, quasi niuium doloribus obruet.

Et non saluabitur de manu ferri, vulneret eum * *sagitta ærea; pertranseat os eius iaculum.* Hæc dicit, ab iis transferens, qui in bellis luculentas plagas ferro inflictas excipiunt, & contentorum arcuum sagittis, configuntur; huc enim pertinet sagitta ærea: vt si diceret; Deus, qui fortis est, acri in impios vtitur ira, nec illius vitandi supplicium vlla datur facultas; sed, quemadmodum corpus sagitta confixum facillimè in seruitutem redigitur, sic & impius à Deo constringetur supplicio. Enimuerò hac similitudine planè rem omnem illustrauit, cum grauem Dei in impios animaduersionem ostendit.

* *Ita ex August. Græcè,* τόξον χάλκεον: *quod latinè fortasse nō minus recte diceretur, Arcus æreus.*

Stella in tabernaculis eius ambulent. Alij codices habent, Non ambulent, quasi his verbis vtatur, Nihil ei splendoris relinquetur Illa verò lectio, *Ambulent*, hoc significat, terribilibus eum visis perterrefactum iri. Aut verò id significat, sic derelictas fore domos atque desertas, vt ad eas siderum fulgor perueniat, contignationibus, laquearibusque retectis: vel etiam fulmina dicit, quæ impetu feruntur: quam sententiam his verbis Aquila expressit, Et fulgur à facie eius veniet super eum, ideſt, à facie Dei, hoc est, illius imperio fulgura & fulmina immittētur in impios. Necnon aliter licet hæc intelligere: nam stellas iustos nominat, qui tāquam luminaria sunt in mundo: &, quoniam dictum est anteà, Quæ illi congregarunt, comedent iusti, hoc ipsum nunc verbis aliis effert, fore vt stellæ in impiorum domiciliis ambulent, ideſt, ad iustos vt illorum bona perueniant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terrores super eum omnes tenebræ illum permaneant. Terror, inquit, ac tenebræ erunt impij rebus iniectæ; nam præter alia tenebræ illum excipient. Aquila autem, Absconditus est in occultis eius, interpretatus est, aliud quidpiam indicans, impium metu duce in abditis delitescere, hoc est in locis occultis remotisque ab arbitris, in locis inquam tenebricosis: & ego quidem sic sentio. Quod verò est apud LXX. *Omnes tenebræ illum permaneant*, hoc valet, impium pauore perculsum loca omnia obscura, ac tenebricosa obseruare, & quærere ad perfugium.

Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Aquila autem, Theodotio & Symmachus sic, illi quidem, Non excitatus flatu, interpretati sunt; hic verò, Sine flatu. Mihi quidem ratiocinanti hęc huius versus occurrit interpretatio, hoc loco eum ignem significari, qui consultò non fuit accensus, sed casu, fortuitoque demissus, cuiusmodi ille fuit, quo Iobi greges atque pastores deflagrarunt; quę ipsum quasi nutu indicat. ORIG. Quòd & reconditiora quædam meditemur, ignis, qui non succenditur, aut ignis est conscientiæ, aut verò ignis ad futura tribunalia reseruatus. Hinc enim mysterium eius, quæ illic futura est, animaduersionis docemur, vt eam animi prouisione, & cautione vitemus. Igni igitur, qui non succenditur, deuorari impium dixit: hic, qui apud nos in materia hæret ignis, haud est eiusmodi; hic enim accenditur, nobisque est aspectabilis; ignis autem, qui facinorosos corripit, eosque intus inflammat, is est, quem negauit accendi: cuius si imaginem quempiam cupis animo intueri, sic tute cogita, esse quempiam igni admirabili circunseptum, & illo quidem igni amburi, atque cremari; nemine huius externi, & concreti ignis flammas admouente, nempe ignem huic homini circundatum videbis, quo eius præcordia vrantur. Haud secus quis scelerum æstu, febrique iactatus exuritur.

Lædat autem domus eius aduena. Idest, hospes aliquis, aut alienigena: quod ipsum ad miram impij imbecillitatem confirmandam allatum est.

Reuelet autem cælum iniquitates eius; & terra insurgat in eum. Omnis, inquit, natura cum eo, qui Deo est inuisus, inimicitias geret: & partem quidem malorum à cælo accipiet, contra eum pugnante Deo; partem verò à terra, inuadentibus hominibus, & cælum quidem ipsum eius reteget iniquitates, eiusdem facinora diuina vltione propalam collocante, cum sceleribus supplicium fuerit diuinitus constitutum, ipsaque terra instructis, armatisque copiis decertabit. Hæc ideo Sopharus dixit, quòd greges, è supernа regione deiecto igni, consumpti sunt; filij autem, quia, domo aereo flatu conquassata, & ruente, oppressi sunt; boum verò, asinarum & camelorum armenta ex inferna hac regione irrumpentes hostes abripuerunt. Probat igitur Sopharus cunctas Iobo ærumnas ob ipsius flagitia illatas esse.

Trahat domum eius perditio in finem Hoc est, omni exitio vastabitur, atque omnia animaduersio diuina peruader, Deo supplicium decernente.

Dies iræ irruat super eum Qua quidem die vltio in eum diuina incitabitur.

Hæc pars est hominis impij, & possessio bonorum, quæ sunt illi ab Episcopo. Hæc à Deo impius, inquit, consequetur, tantæque possessionis finis erit supplicium. Quia enim is, qui bona est adeptus, diuinæ beneficentiæ sensum non accipit; hæc illi possessio & pars à Deo, qui omnia speculatur, assignatur, vt ira diuina saturetur. Verumenim, cùm audiunt episcopi, hoc nomine Deum in sacris literis appellari, id curent in primis, vt nominis sui dignitatem tueantur, vigilantique studio ad gregis salutem incumbant, fide, vita, quæ omni culpa vacet, doctrinaque sint ornati. Discant quisnam sit hoc loco Episcopus nuncupatus, omnique ratione illius imaginem studeant præsefetre. Quemadmodum enim, qui regiam imitatur imaginem, in eo quod præclarum est, imitari conatur, illam item studet exornare; sic de beato episcopo dicendum est, qui cogitatione atque imitatione eum, qui verus est episcopus, complexus est, qui tanquam Deus inter homines versatur; qui eum sibi proposuit episcopum, à quo verè creatus est in Christo Iesu episcopus.

Protheoria

Protheoria Capitis Quintodecimi.

LENIENDAE ægritudinis caussa cum Iobi necessarij properassent, ac suis ipsi oculis malorum atrocitatem spectassent, nullam tamen de Deo absurdā cogitationem susceperunt, vt quorum mentes aduersus Deum religio imbuisset: nihilominus, cum ignorarent ad periclitandam, comprobandamque virtutem plagam illam pertinere, rectum illud existimarunt, Iobum quidem si tanquam culpæ, pœnæque obnoxium condemnassent; Deum autem, qui minimè iniustum irrogarat supplicium, tanquam iustum pronunciassent. Fortissimus verò Iobus, etsi nihil de Deo iniustè cogitauit, etsi opinionem diuinæ prouidentiæ, rectè & iustè cuncta administrantis, quæ in animis amicorum insederat, nulla ratione euertit; quia tamen nulli erat rei conscius, cui tantum deberetur supplicium, iniquam condemnationem amicorum ferre non potest. Quamobrem is, cum multi hisce de rebus inter ipsos sermones habiti essent, nunc etiam Sopharus impietatis se insimulasset, atque damnasset; illos his verbis compellat, Audite sermones meos, vt intelligatis ad consolandum orationem aptam haudquaquam à vobis adhiberi, sed in faciendo iudicio errari. Atque interim, dum eorum coarguit inscitiam, hoc ipsos problemate lacessit, Vtrum prouidentiæ perspectas habetis rationes? (dicite mihi) cur rectè agitur cum impiis? cur bonis omnibus circumfluunt? cur vsqueadeo est eorum vita lauta, ac molestiis vacua? præsertim cùm inimicos, & hostiles aduersus Deum voces vsurpent? (tametsi est eorum quoque caduca fælicitas) qui fit etiam, vt alius diuitiis, cæterisque rebus apud homines beatus, alius verò cum amarore animi migret è vita, nulla percepta parte bonorum? Adhæc sententiam hanc mediam interponit, An non Dominus est, qui prudentiam & scientiam docet? vt Dei iudicia inexplicabilia & incomprehensa, Prouidentiæ item rationes obscuras nobis esse ostendat.

CAPVT XXI.

Vsitipiens autem Iob dicit, Audite, audite sermones meos, vt sit mihi à vobis hæc consolatio. Symmachus autem, Et * sit hæc mutatio consilij vestri. Duplicatio verbi, *Audite*, aut ad excitandam attentionem, aut ad animi securitatem declarandam pertinet. Huius autem versus eiusmodi est sententia, Accipite, quæ à me dicentur, vt, cum intellexeritis verba ad consolandum idonea vos minimè fecisse, tum vestri vos pœniteat consilij, tum orationis ordinem, rationemque commutetis. Nam vt nunc vestra consolatio est, non tàm consolatio est, quam dolorum additamentum. Dum enim mihi calamitates exprobratis, vulnera mea dilaceratis.

* γενέσθω τὸ παρ' ὑμῶν.

Sustinete me, ego autem loquar; deinde non irridebitis me. Symmachus, Et post sermones meos stabitis. Duplex est autem iis verbis subiecta sententia; vel enim id dicit, sustinete & ferte me dicentem; nec enim dubito, quin quiescere aliquando & à ludibriis cessare debeatis, dummodo, quæ ipse paro dicere, percipere velitis: vel certè hoc loquitur, Releuate me atque erigite morbo succumbentem: postquam autem ipse arbitratu meo peroraro, ipsi rursus in priore accubitu collocabitis.

*Quid enim? an hominis est mea * castigatio? aut cur non irascar?* OLYMP. Stomachum, inquit, mihi mouetis, dum huiusmodi contra me mendacia fabricatis. Nam quis tandem ex omnibus hominibus probare potuerit, me aut impium, aut rapacem, aut alieni appetentem fuisse? quod ipsum tamen dicere non estis veriti? Ergo, cùm nemo reperiatur, qui me iure reprehendat, an non ipse iure vobis irascar, qui accusatorie ad ea confirmanda nitamini, quorum estis ignari? Vel certè illud dicit, quod posteà vsurpauit Apostolus, Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer; qui autem iudicat me, Dominus est: idcirco minimè excandesco. Nam, cum id, quod in caussa versatur, haudquaquam sit vobis apertum; quod diuini est iudicij, vobis ipsi arrogatis.

* Ita Aug. græce ἔλεγξις, recte esset diceretur, redargutio.

* ἐξαποφήνη.

Respicite in me, & admiramini. Aquila autem, * Dubitate; Symmachus verò, Obmutescite.

* ἄφθογγοι γίνεσθε.

Manum ponentes super maxillam. Cæteri, Super os. OLYMP. Qui silentio audiunt

fermè cubito in femur incumbente, & in manu ore residente ad ea, quæ dicuntur, aduertere animum consuere: hæc igitur eius est oratio, Silentio atque attente audite me; vt, quæ dicentur, admiremini. Ita nonnulli sunt versum hunc interpretati: sed tamen, quantum ipse iudico, id scilicet dicit, Cum mea reputaueritis, miramini: nullaque est vobis ratio explicata consilij: quandoquidem nec perpessionis meæ causſam inuenire potestis: itaque hæsitantes, cùm nihil dicere habeatis, silentij vincla ori iniicite: etenim vsque eò meæ ærumnæ orationis quamlibet superant facultatem, vt de iis propter difficultatem præstet silere, quàm temerè pronunciare, atque de mea condemnatione sententiam ferre.

Si autem recordatus fuero, sategi; tenent autem carnes meas dolores. Hoc item loco lapsi sunt interpretes. Strictim, inquit, attingam, ac breuiter commemorabo ea, de quibus sum dicturus: nec enim, qui meos artus dolores obsident, largiuntur mihi, vt longiore vtar oratione. Symmachus pro, *Sategi*, Cum conturbor; exposuit, hoc credo significans, Cum meorum malorum memoriam repeto, prorsus commoueor atque conturbor, vt nec ipsam recordationem ærumnæ sedato animo ferre queam; corporis enim cruciatus ad sese me rapiunt, nec ea, quam deceret, oratione vti me sinunt. CHRYS. Vide quemadmodum suam vbique causſam tueatur, quemadmodum dolores in medium adducat, quemadmodum eorum, ad quæ dicenda ingreditur, causſam neget aut à se, aut ab vlla mentis inductione natã, sed à perturbato animo, infuscatisque cogitationibus profectam.

Quare impij viuunt? inueterauerunt autem in diuitijs? semen eorum secundum animam? filij autem eorum in oculis? domus eorum prosperantur? timor autem nunquam? flagellum autem à Domino non est super eos? vacca eorum non abortiuit? saluata est autem prægnans eorum, & non errauit? manent autem sicut pecora perpetua? filij eorum proludunt, assumpto psalterio & cithara, & lætantur voce psalmi? consummauerunt in bonis vitam suam? in requiem Inferni dormierunt? dicit Domino, Recede à me, vias tuas cognoscere nolo. OLYMP. Quandoquidem sapientes vos esse quosdam existimatis, necnon causſas tenere, cur hæc ipse perpetiar, percontanti mihi respondete, Cur multi sæpenumero, quorum animos deuinxit impietas, in opibus consenescunt? cur vberes iis fructus fert terra? cur fælici ac speciosa sobole lætantur? cur vndique ad eos bona confluunt? cur neque ipsa natura, quæ ratione caret, eam iis agit aliquando infæliciter? lætam, iucundamque vitam similiter, vt pecora persequuntur? perinde quasi sint ipsi diuinam, mortisue sortem manibus amplexi? neque ad eos humanæ pertineant ærumnæ? illorum quoque filij hilares sumunt dies, vitamque iucundè traducunt, ac mirificis organis oblectant animum, omnique bonorum genere redundant, dum viuunt, denique cum bonis ipsis vitam deponunt? atq; id aperto marte cum Deo pugnantes, diuinorum iussorum nulla cura, cogitationéque susceptа? Atque huiusmodi est superiorum versuum sententia. Operæpretium tamen est singulos versus seorsim expendere. *Quare*, inquit, *impij viuunt? inueterauerunt autem in diuitijs?* CHRYSOST. Tale quid Dauid canit, Eece peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias. Et nunc quidem Iobus non id solum ait esse admiratione dignum, quòd impiorum sceleri huiusmodi quædam reponãtur; verùm etiam, quòd fælicitate fiunt deteriores. ORIGEN. Illud verò, *Inueterauerunt in diuitijs*, hanc habet interpretationem, Haudquaquam sunt nuper locupletati, immo verò ab ineunte ætate ad summam senectutem vitam in diuitiis egerunt. *Semen eorum secundum animam*, hoc est, nullus in iis sterilis, omnes secundi, omnes semen filiosque habent: nam, *Secundum animam*, hoc valet, Nemo non est ex iis pater: *Eorum filij in oculis.* Symmachus autem, Manent ante eos: iucundum est enim spectaculum parentibus, natos contueri pueribus, inconditisque sonis sese oblectantes. *Domus eorum prosperantur; timor autem nunquam, flagellum autem à Domino non est super eos* Capiunt, inquit, voluptatem è liberis, verentur neminem, florentis status vicissitudinem non pertimescunt, plagam illatam diuinitus non excipiunt. At nonnulli, *Semen eorum secundum animam*, non ad semen filiorum retulerunt, sed ad ea, quæ terræ mandantur, semina: vt id, quod dicitur, sit eiusmodi, Magna in eorum segetibus & agris se effert fertilitas,

litas, sterilitas nulla, nec quisquam eorum est, cui non fructuum suppeditet copia. Sed tamen priorem expositionem duco meliorem. *Vacca eorum non* * *abortiuit*, Symmachus autem non * fecit abortum, ideſt, rus colens vacca inchoatum ac mortuum fetum non edidit. *Saluata est autem eorum prægnans, & non errauit*; Aquila autem, Vitula, acsi diceret rursus, Vacca rudem partum non abegit, immaturum conceptum non extinxit, sed seruauit incolumem & absolutus est, nec abertauit à scopo. Quidam de mulieribus hæc dici arbitrantur, quòd impiorum hominum vxores mutilata & imperfecta minimè pariant. *Manent autem, sicut pecora perpetua.* Aut hoc dicit, iis manere armenta, vtsi forent sempiterna ab omni pernicioso morbo ac lue, ab omni interitu aliena; aut illos ipsos diuturnam vitam viuere, ac pecudum more propagari, & procreationibus æternitati æmulari.

* ἀμοτόκησε, ideſt, immaturum peperit.

Filij eorum proludunt assumpto psalterio & cithara, & lætantur voce psalmi. Alia est hæc patrum fælicitas, filiorum hilaritas, ad quam efficiendam tibiæ, citharæ ac tympana magnam partem obtinent; quibus ipsis aures oblectantur & animi voluptates concitantur, &, qui adsunt, illo intemperato ac molli concentu permulcentur, & impiorum filij intemperanter agunt, dum intentis neruis ac fidibus manus admouent, vocique plaudunt organorum. *Consummauerunt autem in bonis vitam suam* Hoc est, nunquam est iis fælicitatis cursus interruptus, sed vitam bonis corporis confertam traduxerunt; fuitque iis idem fælicitatis exitus ac vitæ; siquidem eos vitæ iucunditas vsque ad extremum spiritum est prosequuta. *In requiem autem Inferni dormierunt.* Ideſt, vsque ad obitum, animi quiete & securitate vsi, sine cruciatu ad Inferorum sedes demigrant. Aut etiam, Quia haud amara est iis mors; sed tanquam somno consopiti, sic moriuntur. Aut certè, quia cæterorum hominum acerba est, & ærumnosa vita; etsi in vna morte requietem inueniunt: hoc verò genus hominum, de quibus est sermo, vbi vitam omnem omni terrore liberam exegerunt, pari fiducia ac libertate ad mortis requietem peruenere. *Dicit autem Domino, Recede à me; vias tuas cognoscere nolo.* Animo soluto ac vacuo, nullaque molestia impedito semper viuunt, à Deo palam abalienati, atque impudenti oratione huiusmodi apud Deum vtuntur, Quid nobis imponendis legibus molestiam exhibes? leges tuas recusamus, nec eas nosse volumus, nec diligere, neque in illis ipsis ambulare.

Quid sufficiens? quia seruiemus ei? & quæ vtilitas? quia obuiabimus ei? Per impiorum personam hæc loquitur. Par huic est illud, Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Quis, inquit, est *sufficiens*, ideſt, omnipotens, qui dicitur Deus? Quid nobis tandem lucri dabit, si illius cultum, obsequiumque delegerimus? Ecquid nobis erit opis, si ad eum adorandum procumbentes accesserimus? Illud enim, *Quia obuiabimus ei*, per metaphoram dictum est, translato verbo ab iis, qui clatis, honoratisque hominibus assurgunt, iisque obuiam honoris causſa procedunt. Deinde causſam exponit, cur hæc dicant impij.

In manibus enim erant eorum bona. Vt doceat, haud laboriosam iis fuisse bonorum voluptatem. Et quidem hæc cogitant, inquit, propterea quod nullo afficiuntur supplicio, sed in humanæ vitæ affluentibus bonis commorantur, Deo interim patienter ferente: ac verbis loquuntur huiusmodi, Cuncta in manibus habemus; quæ voluptatem possunt adferre, nobis ipsi comparamus: quid nobis amplius Deus fuerit impartitus? vt nobis in eius vius, iussisque seruandis sit magnopere laborandum?

Opera autem impiorum non intuetur. Visum est nonnullis, hunc quoque ab impiis proficisci sermonem; qui, vt verisimile est, has voces vsurpent, Hæcne Deus contemplatur? in his ille versatur? minimè verò: nempe nihil is curat humana. Sed fortasse rectè hæc ipsa verba in Iobum accommodentur, Dei incredibilem patientiam admirantem; quandoquidem, qui ante pedes positi sunt, impios non coercet Sed impune peccare sinit; perinde quasi, quæ fiunt, gerunturque ab illis, minimè perniderent.

Veruntamen & impiorum lucerna extinguetur: superueniet autem eis subuersio: * *Dolores autem eos habebunt: erunt autem sicut paleæ ante ventum, aut sicut pulus, quem sustulit procella.*

* ὠδῖνες.

cella. Deficiat filios substantia eius. Etiamsi, inquit, perpetiatur Deus, tamen in impios tandem animaduertet: atque eorum splendor, non secus, ac lucerna, flante vento, consumptóue oleo, extinguetur: acerbi eos discindent dolores, parientisque mulieris cruciatus imitabuntur: illorumque omnia minuentur, atque ad alienos migrabunt; non aliter atque palea à vento, aut puluis à turbine iactata; nec verò possessioni bonorum succedent liberi. Quod autem dixerunt Septuaginta; *Deficiat filios substantia eius*, & quod Theodotio extulit, Deus absondet filiis eius iniustitias eius, pertinet eodem: etenim, cùm filij patrum imitentur nequitiam, merito eos, inquit, Deus supplicio coercebit, atque eius filiis eiusdem iniquitates Deus, hoc est, iniquitatum pœnam reseruabit: nec permittet ad eos hereditatem paternam peruenire. Huic illud respondet, Reddens iniquitatem patrum in filios.

Retribuet ei, & cognoscet. Huius simile est illud, Cognoscitur Dominus iudicia faciens. Cum enim impius à Deo sibi reponi videt, tunc animaduertit ac sentit, ea, quæ geruntur, pessicua Deo, certumque esse impiis supplicium constitutum. Nam, quia impius, cùm vitam ageret bonis perfluentem, iniuria Deum affecit; nec eos, qui agunt improbè ab illo videri, sed impunitos dimitti existimauit; idcirco eorum, quæ peccauit, pœnas ab eo repetit; vt vel ex ipsa plaga, tum iusti iudicij Dei, tùm suæ ipsius iniustitiæ atque impietatis notitiam hautiat.

Videant oculi eius ipsius met interfectionem: à Domino autem non saluetur; quia voluntas eius in domo eius cum ipso, & numeri mensium ipsius diuisi sunt. Interfectionem dicit, aut ipsum exitium, aut, ex interpretatione Symmachi, ipsum casum ac ruinam: hic, inquit, ipse interitus atque excidij spectator erit, nullas ei interim Deo suppetias ferente: quandoquidem maluit suæ improbæ quàm rectæ Dei voluntati obsequi. Immo verò, inquit, immaturo perditur interitu; siquidem vitæ eius spatium intercidetur, seu, vt Aquilæ & Theodotionis est interpretatio, dimidiabitur, breuique deceder. Tale quid in Psalmis de impiis dictum est, Quia non dimidiabunt dies suos.

An non est Dominus, qui docet prudentiam, & scientiam? Symmachus autem, Nunquid Deum docebit aliquis scientiam? Quoniam antè dixerat, quosdam impios protinus, admissis flagitiis, pœnas dare, quosdam in omni vita nullas luere: accidit etiam, vt etiam insontes perpetiant Dei permissu ærumnas; ideo, qua id Deus ratione agat, negat nostrum esse scire; nisi fortè Deus quempiam ea de re erudire voluerit, atque huius ipsius rei scientiam docere. Quis enim huius inæquabilis condicionis, quæ in hominum vita versatur, teneat rationes? quis Prouidentiæ decreta penitus introspiciat? planè nullus, vno excepto vniuersæ cognitionis domino; qui, cum nullo egeat doctore, gratuita alios imbuit sapientia.

Ipse autem sapientes diiudicat. Solus ipse, qui est sapientissimus Deus, harum rerum habet causas exploratas. Is sapientes, qui apud homines habentur, internoscit; quorum alios diuina sapientia præditos probat; alios humana sapientia præstantes improbat.

Hic autem morietur in robore insipientiæ suæ latabundus & abundans; intestina autem eius plena adipe; medulla autem eorum diffundetur: ille autem moritur præ amaritudine animæ, cùm nihil boni comederit; simul autem in terra dormiunt; putredo autem eos operuit. Cur impius ac stultus amentiæ suæ viribus præditus moriatur, medulla ille quidem, vt Symmachus dixit, ossium irrigatus, ideſt, corpore perbelle affecto, cui ad voluptatē & præclaram habitudinem nihil desit (id enim carnium, ossiumque adipe indicauit) contrà verò, cur iustus, nulla suauitate degustata, nulla humanorum parte bonorum percepta, vitam dimittat; cur ambo communem interitus condicionem subeant; cur corpus vtriusque peræquè putrescat ac dissoluatur; quemadmodum & quamobrem hæc contingant; quanam ratione, inquam, decedat impius, in quem amentia, hoc est, peccatum, imperium tenuit; contrà verò iustus, & vterque pariter putrescant: hæc verò intelligere, solius est Dei; nec fieri potest, vt ex eo, quod commune est, proprium vtriusque cognoscatur. Atqui cuenta ambobus communia, vt vni Deo discrimen possit esse perceptum.

Quapropte

Quapropter noui vos, quòd audacia insistitis mihi. Symmachus, Noui cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.

Quia dicitis, vbi est domus principis? & vbi est velamen tabernaculorum impiorum? Hæc, inquit, dum egomet cum animo meo cogito, in vnius Dei mente absolutam rerum omnium notitiam insidere, minimè mihi dubium est, non scientia vlla sed audacia duntaxat, vos mihi tanquam impio & facinoroso acrius instare, ipsiusq; Dei iudicio prærepto, dicitis, Vbinam domus est eius, qui anteà beatus erat? vbi genus? vbi bonorum possessio? vbi copia diuitiarum? vbi ædificiorum apparatus? vbi constructio? abeunt isthæc omnia impiis, isthæc, inquam, omnia perierunt, deleta sunt, nullum factum est vestigium, nullæ manserunt reliquiæ, nullum monimentum. Ex his tua expende; &, quæ sors tibi obtigerit, intuere.

Interrogate transeuntes per viam; & signa eorum non alienabitis; quia ad diem perditionis leuatur improbus; in diem iræ eius abducetur. Quamuis, inquit, quædam in hominum vita cernatur inæqualitas; non tamen illud dederim potius quidpiam esse in vitio quàm in virtute: quinetiam hoc affirmo, quemadmodum iis, qui iter faciunt, signa sunt cognita, & diuersoria nota, postquam iter confecerunt; sic, qui humanæ vitę spatia ambularint, quo tandem loci vitam deposituri sint, haud esse obscurum; licet enim ad breue tempus insolenter efferatur improbus atque tumescat, nihilominus dignum sua improbitate tandem reperiet diuersorium: namque stata dies exitij, diuinæque iræ illum expectat. Illud autem, *Leuatur*, Symmachus, Seruatur; Clam auferetur, Aquila est interpretatus; hoc ostendit illum ad supplicij diem reseruari.

Quis annunciabit in faciem eius viam eius? & ipse fecit; quis retribuet ei? & ipse in sepulchra abductus est, & in aceruo vigilauit. Quemadmodum, inquit, cum ex iis, qui sunt viarum periti, quærimus, quò hæc, illaque via ducat, si eos dicere audierimus, Hæc quidem ad laxamenta, & commoda ducit diuersoria, illam verò montes excipiunt, solitudines ac præcipitia, ipsi illorum signa minimè alienamus, hoc est, minimè reiicimus, nec improbamus, sed tanquam propria, manifesta & confessa illa admittimus, ac planè credimus, non secus, quàm acceperimus, illa nobis casura esse: sic prorsus perditis, ac profligatis hominibus vitæ, institutique sui exitum exploratum esse oportebat. Verùm quis id suscipiet, vt illis demonstret? quis flagitiosè viuenti, atque ei, cui fluunt omnia fæliciter, aut viam, in quam se dedit, aut viæ clausulam commonstrarit? quis, quamuis sit ab eo nefariè & contumeliosè tractatus, illum aut vlciscetur, aut æquo, parique iure persequatur? quis nihil reueritus communis naturæ despectam condicionem, eundem doceat? quis illum ad eiusmodi mentis reuocet sanitatem, vt persuasum habeat, hoc breui vitæ confecto curriculo, ad sepulturam fore deportandum? ac multas illius curas atque vigilias esse tumulum complexurum? & quidem ternos cubitos, perpaucos lapides, angustam terram debere esse satis ad cęnum corporis eius contegendum? Necnon ad hunc modum commentabere, Quis impio coram palamque dicat, vitæ suæ omnis finem esse mortem? vt is hac ratione compungatur? vt ad tumulum meditans præ solicitudine vigilet?

Dulces factæ sunt ei filices torrentis; & post eum omnis homo abibit, & ante eum innumerabiles. Quid sibi vult hoc loco, torrens? quid, dulces effectæ filices? quænam in hisce verbis sententia latet? Has ego filices, quemadmodum in sinu intelligentiæ tutè collocem, aut quemadmodum torrentem hunc sine offensione commentando transeam, nisi viæ dux, & adiutor aliquis adsit, prorsus non reperio. Tu ergo, ô beate, qui isthæc philosophatus es, nos complectere, ac nobis dux esto, nec anteà deseras, quàm in complanatam viam deduxeris: qua iter rectà facere possimus, & à vero minimè aberremus. Nam, vt nunc est, ipsi propè deprehensi in triuio, quam intelligendi viam ingredi debeamus, ignoramus. Vtrum igitur, ô vir mentis celsitudine ac sapientia præstans, hoc dicis? Impio homini, & peccandi cupido, vel ipsam fossam torrentis speciem imitantem, quæ post mortem est illius cadauer complexura? vel ipsos lapides, ipsasque filices iniici-

endas visum iti dulces, cum nec molestiam nec admirationē ea res homini eiusmodi adferat cogitanti, non sibi soli esse moriendum? sed innumerabiles quosdam idem poculum hausisse? nec fore quempiam, qui non sit ex illo ipso calice potaturus? Aut verò id non dicis? Illud potius doces? Tametsi homini nequam tanta gignatur vbertas, vt etiam terra sterilis, cuiusmodi ea est, quam torrentum curius ac saxa exaggerarunt, sic fructuosa; tamen esse illi peræquè, vt cunctis hominibus, moriendum? Aut etiam sanè eorum neutrum dicis? sed reconditiorem quampiam aliam sententiam ostendis? nempe, torrentis silices, hoc est, huius fluxæ & caducæ, ac torrentis more labentis vitæ asperam, inæqualemque condicionem esse impio voluptati? nec ei, qui mundanis deliciis est delinitus, ad mirabilem ac nouum accidere interitum, quem ante non nulli, post alij, omnes denique ad extremum perferemus?

Quomodo autem me frustrà consolamini? me autem cessare facere à vobis nihil. Nec vtiliter, inquit, nec opportunè consolationem vos mihi adhibuistis; nec enim dolorem meum magis demitigastis, quàm exulcerastis; nec firmum quidquam attulistis, cur ob verecundiam mihi tacendum sit, ac vestra caussa cessandum; vestræ enim refellendi studio susceptæ contentiones in fœcibus hæserunt inscitiæ. Ita nec meam sedare ægritudinem, nec mihi silentium imponere potuistis, quorum contrariæ orationis necessaria persuasione sunt ora obstructa.

Protheoria Capitis Sextodecimi.

IOBVM amici exagitabant, perinde quasi esset ob sua scelera inuidiosus; siquidem peccantibus necessariò comitari ærumnas confirmabant. Verùm, illorum rationes cùm Iobus refelleret, hoc illis ipsis problema posuit, Si hæc perinde, vt vos dicitis, sese habent, quo igitur pacto plerosque videmus impios in omni vita rerum omnium copia beatos extitisse? ac vitam iucundè fœliciterque dimisisse? Ad quæ Eliphazus veretur respondere: ita ad noua se conuicia confert, atque impudentius contumeliis lacerat Iustum, dum ea ipsi crimina obiicit, quæ vix in profligatissimos homines cadant. Postquam autem eum iniuriis cumulauit, adhortationem instituit, illiq; suadet, vt ad saniora consilia sese referat, quò, Deo placato, eiusque præpotenti dextera exorata, priorem referat fœlicitatem. Sed nimirum in Iobum hæc haud rectè dicuntur, quamuis vtilitate minimè careant: neque enim à malo duntaxat abstinendum, sed recte etiam agendum docet: cum diuina animaduersio non eos solùm, qui agunt flagitiosè, verum etiam eos, qui non ad virtutis normam suas dirigunt actiones, coerceat. Quoniam igitur amicorum verba vtilia sunt, licet absurdè in Iobum iactentur; ideò diuina prouidentia perfectum est, vt hæc quoque scriptis traderentur. ORIGEN. Etenim, quæ diuini spiritus consilio habentur digna, quæ literarum monumentis consignentur, ideo scribuntur, vt, qui in ea incidit, ex eorum lectione capiat vtilitatem. Quare trium amicorum, qui ad Iobum commearunt, sermones, nisi fructuosi essent, atque eiusmodi, vt ad eos, qui legerent, fructus aliquis peueniret, nimirum id nunquam diuina prouidentia passa esset, vt trium amicorum sermones in Iobi librum conferrentur. Itaque illorum sermones iis bono futuri sunt omnino, qui sententias subtiliter perspexerint, eorúmdemque accusationem in hoc vno versari intellexerint, Iobum ob ea tantum, quæ ei peccata sunt, vexari ærumnis; in quo parum viderunt; præsertim cùm multa sint alia, cur rebus mortales conflictentur aduersis. Sed quid contra Iustum adferat Eliphazus, videamus.

CAPVT XXII. *SVscipiens autem Eliphaz Thamanites, dicit, An non est Dominus, qui docet sensum & scientiam?* Hoc Iobus anteà dixerat, de quo illi assentitur Eliphazus, dicitque, Et ipse illud intelligo, cur hic homo impius lætus, ac bonis auctus viuat, ille verò crucietur, eius rei vni Deo rationem esse perspectam: necnon illud noui, bonorum Deum esse auctorem, à vitio autem manare supplicia. ORIGEN. Sanitatem habet hoc dogma, hominē haudquaquam esse posse virtutis magistrum: Deus

Deus enim, quemadmodum est in Psalmis, est vnus, qui docet hominem scientiam, dum sua luce discentis animum complet, mentemque illustrat veracis verbi sui lumine: vt, quamuis frugi homines, quibus docendi munus concessum est diuinitus, nos erudiant; nos tamen per eos doceat Deus. Etenim vel ipsum intelligere, ipsa corda ad diuinas doctrinas combibendas aperiri, ipsi diuinæ gratiæ referri debet acceptum.

Quid enim cura est Domino, si tu fuisti operibus irreprehensibilis? vel quæ vtilitas, quia simplicem feisti viam tuam? Symmachus autem, Vtrum indiget Deus, vt iustificeris? aut lucrabitur, si immaculata fuerit via tua? OLYMP. Quandoquidem magnificè, inquit, te circumspicis, quòd sis innocentia præditus: esto sis eiusmodi; cedo, quid ex ista tua iustitia Deo lucri accessit? etiamsi simplicem vitiositatisque expertem vitam traducas, quid ex ea re cōpendij fecerit Deus? CHRYS. Vtrum, quia innocenter ipse vixisti, ad eius commoda quidquam illa tua innocentia contuliste? Nam, quia identidem Iobus vsurpabat, Hæc Deus videlicet fecit, atque eius caussa patiors ideò niritur Eliphazus persuadere, illorum haudquaquam Deum esse auctorem, quandoquidem nihil ea res damni, lucriue Deo potest adferre, nec is quempiā reformidat: idquod planè, quod attexitur, docet.

Aut rationem tui habens, increpabit te? Huic sic fortasse possit occurri, Non quia quidpiā mali sibi ab impio metuat Deus, eum increpat: Sed, quia ipsum sua prouidentia ac beneficentia comprehendit.

Et simul tecum veniet in iudicium? Vsque eò est hominum amans, vt etiam, cum de nobis iudicium facit, integrum nobis esse velit, verba apud eum facere, quasi pari nobiscum iure decernentem. Ita apud Isaiam dicit, Venite & discepremus. Illud porrò, Discepremus, est huiusmodi. Siquid habes, in quo me possis reprehendere, vt minus rectè agentem, proferi nam ipse vicissim, quid aduersus te habeam, docebo: prorsus tibi persuadebo, cùm à me condemnaris, iure te condemnari. OLYMP. Alij verò sic legunt, *Quid enim?* quem quidem locum interpungunt, & quæ deinceps sequuntur, cum affirmatione efferunt, *Cura Domino est, si fuisti operibus irreprehensibilis*, ideſt, nequaquam insontium hominum est Deus negligentior: ac, licet nullius indigeat, nos tamen esse animo simplici, & partes explere virtutis, ad suam putat pertinere vtilitatem. Ideo, cum magnam tui rationem ducat, te redarguit, & quasi aduersus te in iudicio consistens, iustum de te iudicium facit. Quāquam iidem versus videntur mihi rectius legi, si tùm moribus, & affectibus, tùm interrogatione distinguantur.

Nunquid non est multa malitia tua? innumerabilia autem sunt peccata tua? Ex ærumnarum multitudine, multitudinis peccatorum capit coniecturam. Tua, inquit, introspice, ac vide, num plora, quam peccaueris, patiare. Hæc autem non affirmantis, sed dubitantis sunt hominis; vt, si quispiam diceret, Vide ne fortè multa te peccantem latuerint, quibus huiusmodi est merces persolura. ORIGEN. Sanè multos video homines facinorosos: tamen qui tantis, quantis tu, premeretur ærumnis, vidi neminem: ita non temere, sed probabiliter te iniustū appello; quandoquidē eiusmodi quædam ipse sustines, cuiusmodi nullus: in quibus malis ipse cum versaris, multorum flagitiorum, quibus alios vincis, non obscurum statuis documentum: credibile enim est, isthæc tibi ob innumerabiles tuas culpas cecidisse. Nec verò primum peccati, deinde vitij mentionem fecit; verùm primo loco vitium, qui flagitiosus est habitus; secundò ea, quæ à prauo habitu proficiscuntur, appellauit; ea verò ait esse innumerabilia, quorum etiam distincta genera ac species ponit.

Pignus abstulisti à fratribus tuis frustrà Symmachus autem, Ab insontibus, hoc est, eos, qui nihil debebant, non aliter atque deberent, de creditarum rerum pignore appellastis; idque cùm pauperes essent. ORIGEN. Hoc autem de Iobo suspicabatur, quia diuitem eum esse non ignorabat; quæ res suspicionem illi adferebat, Iobum ciusmodi fructibus locupletatum fuisse. Ideò inquit, *Pignus frustrà abstulisti*, ideſt, ab iis, quibus nihil ipse crediderat. Necnon aliud ipsi crimen infert, cùm ait;

Amictum nudorum sustulisti. Atqui nudos spoliare qui poterat? Nudos igitur valde inopes cogitare debemus, eos inquam, qui non alteram habent vestem, iis tu inopiam amplificasti, cùm illam vnam vestem, quam induebant, eripuisti. ORIGEN. Tempus incidit, cùm à diuite, cui multa sunt indumenta, non à paupere licet vestem auferre. Si quis vnum quodpiam habeat vestimentum, & rebibendæ rei meæ caussa illud nudo debitori nulla miseratione permotus detraxero, scilicet à nudo vestitum eripui. Idquod non raro nobis accidere solet. Sæpenumero enim is, qui nobis debet, summa tentatur inopia, nec est soluendo omnino: verùm ipsi, clausis contractisque præcordiis, quòd vxorem alit & liberos, quòd ægrè illis perpaucis, qui suppeditantur, obolis, vitam tuetur, nulla eius rei habita ratione, importunè nomen exigimus, atque adeò acerbe; idque cùm nos ipsi abundemus. Hæc igitur Eliphazus Iobo in crimine ponit, cum dicit, *Amictum nudorum abstulisti.* Fortasse etiam, amictum nudo nō præbere, ablationem spoliationemque nuncupauit: spoliator enim & raptor is est, qui aut nudum non induit, aut panis indigentem non alit.

Neque aqua sitientes potasti. Ergo reus quispiam est, non solum, quia iniuriam facit; sed etiam, quia benignè non facit. Vide igitur quanta nostra in alterum esse debeat munificentia; quādoquidem, non ministrasse sitientibus pocula, crimini datur; sicut & aquæ frigidæ poculum mercede non caret. Itaque immoderatæ inhumanitatis Iobum condemnat Eliphazus, quòd nec aquam, gratiam sumptus omnis expertem, homini siti enecto, quod ipsum scelus est grauius, tribuerit. Hæc quidem certa crimina sunt prorsus vituperatione digna; sed quæ in Iobum tamen minimè conueniant: neque enim rectè in eum dicebantur.

Atqui esurientes exiguo pane priuasti. Quid ego te, inquit, negem largitum esse egenti; quando perexiguum panem, quo suam is, qui esuriebat, solabatur inopiam, extorsisti? Exiguus enim panis ψωμὸς frustum panis dicit. Quemadmodum est in Ruth, Intinges buccellam panis in aceto. Dicit igitur, Necessariis alimentis calamitosos priuasti, siue cum pignora extorquebas, siue cùm mercedem locantibus tibi operam non dabas, siue alia quapiam ratione peccabas, sanè hæc in appellationibus inhumanis contingunt. Interdum enim frustum illud panis, quod debitor habet vnum, cum pane integro careat, ab eo auferimus, cum his eum verbis appellamus, Atqui debes.

Admiratus es quorundam personam. Hoc est, nec rectè, nec animo perturbationibus libero de rebus iudicasti, nec personarum discrimina contempsisti; immò vero quosdam, cùm iudicium dares, extulisti, quosdam autem afflixisti, & humiles quidem per vim oppressisti, potentes suspexisti, atque ornasti ORIGEN. Crimen est hoc aliud personæ dignitatem admirari: pauperem verò, quia splendore caret, pedibus obterere.

Collocasti autem pauperes in terra. Hoc est, eorum inopiam abiecisti; paupereſque humique stratos, in terra iacere multò magis coegisti. Non nulli verò codices non, * *Collocasti*, sed, * *Cubare fecisti*, habent; vtsi diceret, Vel ipsum lectum, & culcitam pauperibus subtraxisti, vt, cùm nihil ij pro strato haberent, humi cubare cogerentur omnino. Hæ, inquit, tot istarum tuarum calamitatum caussæ extiterunt: hæc bonorum tuorum populatores atque direptores iniustos vndique euocarunt.

* ὤκισας.
* ἐκοίμισας.

Viduæ dimisisti inanes. Seu, quòd suis eas bonis, fortunisque nudaueris; seu potius, quòd, cogendæ stipis caussa iis ad te adeuntibus, nihil dederis; sed, nulla re accepta, ablegaris. Quare periculosum est, eos, qui ad sustentandam inopiam petunt aliquid, aspernari. Viden, vt partem bonorum non communicasse cum viduis, crimini datur? ORIG. Illud omnino prouidendum nobis est, ne, si vidua domum nostram ingressa fuerit, inanem illam dimittamus. Quisque quantum potest, viribus connitatur, vt viduæ sinum rebus, quæ sibi adfuerint, compleat.

Orphanos autem afflixisti. Nec ab inferenda, inquit, pupillis iniuria abstinuisti. Pupillos autem, & qui omni sunt ope spoliati, malè accipere, summæ est nequi-

tiæ

tiæ argumentum: neque enim fas est cuiquam malum inferre: sed tamen est orphanis præcipua quadam ratione parcendum. Nam pro iis animabus, quæ omni sunt auxilio destitutæ, pugnandum esse, Deus præcepit: atqui ex omni hominum genere pauperes, viduæ ac pupilli, proprie opis indigent. BASIL. Iccirco & per Isaiæ personam Deus loquitur his verbis, Liberate eum, qui iniustè lædi-tur: tunc nimirum, cùm in homines rapaces, ac violentos inciderit, atque ab iis per vim, quasi à torrente fuerit abreptus. Iudicate pupillo: etenim, cum eos, qui sibi sunt iniurioſi, in ius (quod eorum facilè contemnitur ætas) vocare non possint; vos patrono carentibus, vestra sponte id cumulatè præstate, quod illis ætas denegauit. Et iustificate viduam: etuerò hoc personarum genus in hominum vita multis rebus solet esse inferius: viduitatem enim iniuria violare, haud quispiam maiore negotio adoriatur, quam ipsam vos planè susciptie; atque eidem, quod iure debetur, reddite.

Igitur circundederunt te laquei, & solicitauit te bellum ingens. Symmachus autem, Et conturbat te metus ingens. Quæcumque illi acciderunt, laqueos appellauit; vt huiusmodi sit eius oratio, Ideo es calamitatibus irretitus; ideò sunt abreptæ fortunæ; ideò ad summam defluxisti inopiam; ideo subita florentis status conuersione perturbatus es, atque perculsus, quia contumelioſus in alios fuisti; quia nulla es misericordia vsus.

Lux tibi tenebræ euasit; dormientem autem te aqua operuit. Alij verò, Multitudo aquarum operiat te Idcirco, inquit, res tuæ à splendido ad tenebricosum statum deuenerunt, atque ab illustri fælicitate ad obscuram, tristemque infælicitatem deductæ sunt, ac te consopitum, ideſt omni cura vacuum, nec vigilantem, nec quidquam minus expectantem torrentes tentationum interceluerunt, & perculerunt. Aut etiam, *Dormientem*, dixit, vt casuum omnium, qui simul atque vna die eum oppresserunt, illustriorem conficeret significationem.

Nunquid, qui excelsa habitat, non intuetur? eos autem, qui contumelia feruntur, humiliauit. Ac Deum, eum inquam, qui in altis habitat, & humilia respicit, ea, quæ geruntur, videre minimè putas? Nempe igitur, qui cuncta contuetur, eos, qui inferendæ iniuriæ libidine insigniter sunt arrogantes, deprimit ac deiicit. Cùm igitur illa tu per iniuriam egeris, eam ipsam ob caussam isthæc perpessus es, atque in istam humilem, abiectamque sortem coniectus.

Et dixisti, Quid cognouit fortis? aut per quam caliginem iudicabit? nubes latibulum eius, & non videbitur, & gyrum cæli perambulabit. Immanis impietatis atque amentiæ Iobum condemnat Eliphazus. Veri est, inquit, simile, tecum te fuisse loquutum, & clam quidem peccasse, cùm sic diceres; Quid nouit potens? qui enim rerum omnium Deo percepta possit esse notitia? qui de rebus omnibus iudicare? de iis etiam, quæ in caligine obscurè transiguntur? cùm ei sit in nube domicilium constitutum? atque ea re nec cerni possit, nec cernere? præsertim cùm tanto sit eius domicilium à nobis interuallo disiunctum? Quanquam satius fuerit superiorem orationem in duos versus partiri, vt prior ad Iobum, posterior ad Eliphazum referatur, Tu quidem Iobe, inquit, suspicatus es Deo latere te posse in operto agentem, nec facturum Deum de iis rebus iudicium, quæ fuerint in tenebris gestæ, qui illas haudquaquam cognoscat. Ipse enimuerò ita pronunciarim, Deū ipsum cunctis locis adesse, nube autem tectum nobis minimè aspectabilem esse, suo porrò sinu vniuersa complecti, nec quidpiam illum latere: hinc planè perspici potest; quòd is cæli circulum ambulando conficit, atq; ex edita, nobisq; occulta specula cuncta intuetur, nec quispiam reperitur, qui illius vitare possit obtutum.

Nunquid semitam æternam custodies, quam calcauerunt viri iusti, qui comprehensi sunt immaturi? Symmachus autem, Capientur ante tempus.

Fluuius influens fundamenta eorum dicentes, Dominus quid faciet nobis? aut quid adducet nobis omnipotens? qui repleuit domos ipsorum bonis. Theodotio pro eo, *Quid adducet*; Quid operabitur, interpretatus est: pro eo autem, *Qui repleuit*; Ipse autem repleuit, dixit. Est locus hic sanè lubricus, nec nostratibus hominibus satis explicatus. Qui enim sint ij, qui æternam semitam, cum iusti essent, triuerint, quo-

rum

rum fundamenta fluuius est, & quorum est immatura comprehensio, coniectura facili seu cogitare, seu affirmare nequimus: quantum autem coniectura assequi possumus, non virtutem Iobo, sed virtutis simulationem affingit Eliphazus: ac fermè his loquitur verbis, Ne fortè, ô Iobe, ipse quoque æternam virtutis viam, vt quidam alij, similiter tenueris, qui non tam virtutem, quam fictæ pietatis speciem sunt persequuti; qui, tametsi iustitiæ viam terere videbantur, illam ipsam tamen minimè ambulabant. Ita hæc iis adumbrata, commentitiaque pietas immaturum artulit interitum: atque ea, quæ ipsis videbatur tutò firmata, & quasi fundata fælicitas, tanquam à fluminibus fuit abrepta. Hæc autem iis mala euenere, quia huiusmodi pænè illorum erat oratio, atque sententia, Deum nequaquam in ipsos posse animaduertere, nec eos posse bonis remunerari: in quo grauiter intelligentia errabant: siquidem ea, in quibus spem positam habebant, bona, &, quæ firmitate niti arbitrabantur, non aliunde, quàm à Deo in ipsos deriuabantur. Quòd si tui sensus cum illorum congruunt, meritò isthæc pateris. Fieri etiam potest, vt semitam æternam diuinæ prouidentiæ rationes nuncupauerit Eliphazus, vt hac oratione vtatur, Vtrum diuinæ prouidentiæ semitas ac rationes notare potes; quibus rationibus illud fit, vt iusti sæpenumero rebus aduersis diuexentur; extremumque vitæ diem immatura morte conficiant? Adhæc probabili coniectura vsus addit, hæc illos perpeti, propterea quòd bona Deo accepta minimè referunt.

Consilium autem impiorum longè ab eo. Quæ consilia ineunt impij, longè absunt à Deo; nec enim quidquam sani deliberando vident: sed omnia, quæ sunt honesto veroque contraria.

Videntes autem iusti riserunt: irreprehensibilis autem subsannabit eos. Si non deleta est substantia eorum, & reliquias eorum deuorabit ignis. Postquam homines pietate præstantes impiorum scelestum esse consilium animaduerterint, prorsus illos irridebunt. Illi quidem fixas res sibi permanere existimārunt: sed nimirum contrà, quàm illi opinabantur, cecidit. Nam & illorum bona deleta penitus, atque ipsi illi perierunt omnino. Quòd si quispiam superstes fuerit, hunc quoque est ignis consumpturus. Sed quemnam ignem suspicari debemus? confectricem vim illam puto, quæ in casibus aduersis hæret infixa.

Su autem duru, si sustinueris: deinde fructus tuus erit in bonu. Cùm vniuersè de impiis pronunciasset; quòd improba, dum ij meditantur, consilia extinguuntur; ad Iobum nunc conuersa oratione dicit, Si cor tuum obduruerit; si aduersaria Deo consilia meditatus fueris, tamen experientia disces esse diuinum supplicium intolerabile, neque fructus tuus erit in bonis, ideſt, filij, qui fortasse superant, & reliquiæ. Si igitur illi, ideſt, impij, qui Deo aduersantur, sustinuerunt, nec illi nec illorum reliquiæ, illorum inquam filij perierunt; tibi quoque conandum est, & obdurandum, & animus obfirmandus. Si igitur sustinueris,

* ἐξηγερίαν. *Accipe ex ore eius * confessionem, & assume verba eius in corde tuo.* ORIGEN. Aut hoc dicit, Mores muta, diuinasque leges complectere, aut peccata tua confitere: dehinc Dei sermones custodi. Huius mihi duplicis interpretationis, hęc est oblata occasio; mecum enim ipse quærebam, quid ἐξηγορίαι valeret, cùm apud Symmachum pro, ἐξηγορίαν, ἐξωμολόγησιν, ideſt, Confessionem; apud Aquilam, νόμον, ideſt, Legem reperio. Vnius interpretatio huc pertinet, De tuis peccatis confitere: confessionis autem rationem à Deo docere. Alterius verò expositio hanc adfert sententiam, Accipe à Deo legem, eiusque sermones in corde defige.

Si autem conuersus fueris, & humiliaueris teipsum coram Domino, procul fugisti à conuersatione tua iniustitiam. Quandoquidem durus esse vis, meritò, quæ debentur impiis, pateris: quòd si mentem mutaueris, ac teipsum humiliaueris sub potenti manu Dei, nil tibi absurdi eueniet.

Pones super aggerem in petra, & sicut petra torrentis Sophir. Pro quo Symmachus, Et in rupe, duroque saxo sicut primi auri fistulas, dixit. Nempe hanc is sententiam indicat, Si te pœnituerit, atque à tuo conuictu, & disciplina iniustitiam omnem semoueris, suprà terram in petra collocaberis, hoc est, haud à fælicitate dimoueberes;

dimouebere, sed tuto atque constanter in terra commorabere: atque ex Sophir, vbi aurum gignitur præstantissimum, ac lapides pretiosi aurum cum amne fluens ad te permanabit. Affirmant nonnulli interpretes, *Sophir*, Africam esse. Porrò huius regionis nomen Scriptura vsurpat, cùm sermonē de diuitiis habet.

Erit igitur omnipotens auxiliator ab inimicis, mundum autem te restituet sicut argentum ignitum. Deinde fiducialiter ages coram Domino, respicies in cælum hilariter. Te autem orantem ad ipsum, exaudiet: dabit tibi reddere vota, restituet autem tibi disciplinam iustitiæ: super viis tuis erit splendor. ORIGEN. Sanum hoc loco ab Eliphazo dogma enunciatur: putat enim Iobum ob peccata vexari; pœnas autem sustinentē ipsa malorū perpessione purgari: dum verò purgatur, non aliter atque aurum, quod in fornace probatur, perspici: quicquid alienum est, omni abiecto, atque animo ab omni vitiositate integro adepto. Dicit igitur, Si, quæ tibi acciderunt, moderatè tuleris, Deus tibi puritatem, quā argenti igne perpurgati nitorem imitatur, reddet: quam ipsam cùm fueris consequutus, fiduciam accipies, qui iam peccata depuleris, hilarique vultu in cælum suspicies, atque conscientia omnis condemnationis experte preces adhibebis. Quòd si Deo vllius te voti, promissíve religione obstrinxeris, ille ipse hoc tibi præstabit, vt, quæ illius causſa suscepisti, possis persoluere: ille enim est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Theodotio pro illo, *Dabit tibi reddere vota*, dixit, Definies verba, & statuentur, ideſt, quicquid habebis cum animo tuo cōstitutum atque informatum, tibi minimè excidet, sed firmum, ratumque erit. Adsummam vitæ genus frugi homine dignum tibi largietur, ac cunctæ viæ tuæ directæ erunt, diuino lumine duce colluſtratæ: quinetiam illustria, & glorioſa tua erunt facinora. Quid ita?

Quia humiliauit semetipsum, & dicet, superbiam. Cùm de Iobo sit sermo, de alio quopiam videtur tamen loqui. Propter hanc, inquit, causſam homini, ad meliorem sententiam deducto, hæc euenient, quia humiliauit, inquit, seipsum, ac dixit, ea, quę pertulit, iure se esse perpeſſum propterea quod arroganter animū extulit.

Et demissum oculum saluabit. Ideſt, eum, qui de se modeſtè demisseque sentit, humique figit obtutū, * propter male scilicet sibi cēſciam, ac libertatis dicendi expertem conſcientiam; cuiusmodi est in Euangeliis iustificatus ille publicanus.

* Διὰ τὸ δυσειδήτον, καὶ ἀπαρρησίαστον.

Liberabit innocentem. Tentationibus atque ærumnis, videlicet.

Et saluus esto in mundis manibus tuis. Pro quo Symmachus, Effugiet munditia manuum vnuſquiſque. Quæ cùm ita sint, cùm vnuſquiſque è suis actionibus puris iustus efficiatur, quid cunctaris? in eoque perſeueras, vt improbē agas? Cur, puris à peccatorum labe manibus conſeruatis, ex iis, quæ tete vrgent, malis non te eripis? Et quidem Eliphazus hactenus. Ipsa verò cohortatio in Virum iustum, qui vnum ſemper Deum intuebatur, accommodata esse non poteſt; ſin nobis admoueatur, rectè nimirum fuerit admota, quos & vitæ noſtræ pœnitere oportet, &, vt pio ſummiſſoque animo Deo pareamus, admonemur.

Prothecria Capitis Decimiſeptimi.

SANE Eliphazus intemperantiſſimas in iustum Iobum contumelias intorſit, cùm ei impiorum hominum abſurda facinora affinxit. Ac Iustus, ſcio, inquit, non è ſermonibus veſtris, ſed ex actionibus meis de meis factis factum iri iudicium. Quamuis enim Deus ſit vltor ac vindex, mea tamen iura vniuerſa ac de rebus meis iudicium libenter illi vni cōdonabo, cùm illius veritas in dubium mihi venire non poſſit. Poſtquam autem incomprehenſam, minimèque adſpectabilem Dei naturam in ſermonem iniecit, rurſus æſtuantem orationem in amicos deflectit, Quoniam me impietatis, inquit, condemnatis, atque è meis ærumnis ſcelerum ſumitis argumentum; ſciſcitanti mihi reſpondete ipſi, Cur, tam multa intoleranter agentibus impiis hominibus, ita perpetitur Deus, vt nec ea contueri fermè videatur? Verūm, vbi eſt hoc genus hominum deteſtatus, ipſos quoque pœnas daturos eſſe confirmat, etiamſi diuturna patientia Dei abutātur. Suorum autem ipſe verborum veritate fretus, inquit, Niſi hæc vera ſunt, integrum cuique

que esto, illa ipsa reprehendere. Atque hæc verbis Iobi est subiecta sententia. Deinceps singula videamus.

Suscipiens autem Iob ait, Etiam scio, quoniam de manu mea redargutio mea est, & manus eius grauis facta est super gemitum meum. CHRYS. Noui, inquit, ex iis, quæ in manibus sunt, ex plaga, inquam, ipsa, non ex iis rebus, quas gessi, me refelli à vobis: siquidem acriter est me Deus insequutus, vt prorsus sit mihi ingemiscendum. OLYMPIOD. Alij vero horum versuum huiusmodi interpretationem fecerunt, Planè nullam inquit, vestrarum accusationum & criminationum rationem duco: neque enim ex iis, quæ falso estis ipsi criminati, verùm ex iis, quæ egi ipse, de me iudicabitur. Etverò in me Deus grauiter animaduertit.

Quis igitur nouerit, quòd inueniam eum? & veniam ad terminum? Symmachus autem, Vsque ad solium eius.

Dicam autem meum iudicium? Pro quo Symmachus, Rursus proponam coram eo iudicium.

Os autem meum implebo redargutionibus: cognoscam autem sanationes, quas dicat mihi? Symmachus autem, Verba.

Sentiam autem, quæ mihi annunciabit? & in multa fortitudine ingruet mihi? Symmachus, Altercatur mecum.

Si me terrebit. Solùm ipse non insequatur me.

Veritas enim & redargutio ab eo; educat autem ad finem iudicium meum. CHRYS. Huius omnis orationis summa est huiusmodi, Quis id mihi largiatur, vt me Deus audiat? mihique respondeat? me enim iustum pronunciaret. Sed, quæ dicit singula, sunt huiusmodi, Vtinam mihi licitum esset Deum inuenire; vtinam liceret ad illius solium adspirare, illicque sisti, & cum illo ipso congredi, ac disceptare: illincque sententiam expectare: vtinam liceret mihi, ad tribunal illud perducto ærumnas acerbitatesque meas deplorare: vtique de vitæ meæ rationibus dicerem, vt, iis, quæ gessi, ac pertuli, vno tempore expositis, quemadmodum de me pronunciaturus esset, experientia discerem; & quam mihi laboranti curationem adhibiturus esset intelligerem; adhæc, velitne me pœnis grauioribus persequi, an minas remittere. Quamuis enim potestate, ac minis in me vti possit suis: hoc est mihi tamen exploratum, veritatem penes illum residere; omnique personarum genere ac discrimine repudiato, redargutiones, hoc est, iudicia dare. Illud item mihi persuasum est, si ad eum mihi fuerit aditus, me contra vos victoriæ suffragium laturum. Illud enim, *Ad finem*, pro perfectum, dixit. Quanquam apud Hebræos victoria & finis vno verbo declaratur. Ita, cum quorundam Psalmorum hæc deberet esse inscriptio, In finem, nihilominus, Victori, inscribuntur. Illud igitur, inquit, discere velim, quid mihi tandem dicturus sit Deus, & vtrum similiter sit, vt ego, supplicia irrogaturus. Quæ cum dicit, non eò dicit, quòd Dei iustitiam condemnet, verùm vt amicos reprehendat, qui de Deo haud rectè existimarent. Ac vide, quemadmodum, quod Iobus optauit, sit consequutus: in extremo enim hoc libro est, quemadmodum & cum Deo Iobus congressus fuerit, atque ab ipso illo responsum abstulerit.

Ad prima enim proficiscar, & non amplius sum: quæ autem in extremis, quid noui? sinistra eius, qui fecit, non tenui: circundabit dextra, & non videbo. DIONYS. & ALEXAND. Deus quidem semper est, omnisque æternitas præsens ei est, atque adest vsquequaque. Nobis autem id, quod dicitur, Nunc, & præsens, neque intelligentia potest esse perceptum, neque consistit omnino. Etenim, cùm dicitur, fortasse etiam priusquam sit animo comprehensum, auolauit: nec est vspiam, nec quispiam ipsum, Nunc, animo cohibere possit; fugiens enim ac se subducens abit. Id autem, quod vsque fugax est, obscurum atque inane, quis aliquando præsens esse dixerit? Quinetiam id, quod futurum est, cùm perpusillo tempore sese ostensurum sit, statimque debeat euanescere, nondum quidem est ipsum; festinat autem ideo, vt amplius ne sit. Ita, cum temporis mobilitatem atque inconstantiam Iobus significaret, his verbis est de se ipse loquutus, *Ad prima proficiscar, & non sum amplius: quæ autem sunt in extremis, quid noui?* In quo planè ostendit, nos homines id tantum viuere temporis, quod instat, quandoquidem id, quod præteriit, amisimus, quod autem futurum est, nondum tenemus. OLYMP. Superiorum verborum magis enucleatam Symmachus attulit interpretationem: sic enim ille, Ecce, si antegrediar ipsum, apparere non potest; si sequar, non sentiam. Quæ quidem interpretatio hanc habet sententiam, Sanè libenter rerum mearum iudicium diuinis oculis permitto. Verùm quid mihi demum accidit? nempe is Deus natura est, vt cerni non possit. Quid igitur agam? vtrum in iis locis, quæ antè sunt posita, eum quæram? atqui is nostrum fugit obtutum, me enim ille antegreditur, vt animaduertere nulla ratione queam. Quòd si se ad sinistram conuerterit; illius comprehendendi, omnis mihi est erepta facultas; si dextram tenuerit, prorsus illum ipsum nequeo intueri. Hæc verò dixit, non ideò quòd Deus aut corpore aut gressu aliquo loca peragret; sed vt eum doceat cunctis locis adesse; nos autem ad eum nec mente posse accedere. Illud autem, *Et amplius non sum*, aut ex priore interpretatione debemus intelligere, Vt, si ad prima cogitatione ipsa progressus fuero, præteritique temporis rationem euoluero, prorsus me non esse; & id, quod erat ac fuit, siquidem fluxit, me amisisse cognoscam. Aut verò ad illa ipsa verba hanc sententiam accommodabis, Quamuis quærendo longius digressus fuero, quamuis curiosè animum intendero, vt Dei primordia, principiumque reperiam; tamen extra me positus ero, & in ratiocinationum tenebris versabor, dum ad ea comprehendenda, quæ comprehendi nequeunt, nitar.

Nouit enim iam viam meam; perspexit autem me, sicut aurum; egrediar autem in mandatis eius. Vias autem eius custodiui; & non declinem à mandatis eius, & non transgrediar. Iccireo, inquit, diuini iudicij fiducia nitor; quia, antequam ipse fundam orationem, quæ gessi, nouit; necnon, quia eius leges, ac iussa seruaui. Præcepta autem hic dicit, non quæ sibi aut auditione accepta, aut scriptis consignata fuerant; (hic enim sanctus Legem præcucurrit) verùm eas leges, præcepta nominauit, quæ sine scripto in nostris animis insitæ sunt, ac diuinæ mentis vocibus enunciatæ. Porrò illud, *Non declinem*, vim habet mirificam. Si sexcenta, inquit, in me mala incursarint, à recta tamen via iter non deflectam, nec diuina decreta perfringam. Huic illud alterum simile est, Quis nos separabit à caritate Christi?

In sinu autem meo abscondi verba eius. In ea parte animi, quæ intelligentia prædita est, in mentis recessibus, cum eius leges inclusas haberem, custodiui, atque in sinum abdidi; &, quasi cum iis satus, factus ac conglutinatus essem, sic ipsas illas incredibili animi voluptate seruaui, diuinæque voluntati mente sedata, certo proposito atque consilio, nulla necessitate coactus, sum obsequutus. Eiusdemmodi id est, quod in Psalmis legitur, In corde meo abscondi eloquia tua: ac rursus, Et legem tuam in medio ventris mei. Adhæc, tanquam à quopiam sibi obiiceretur, Quamobrem igitur talibus malis vrgeris? statim occurrit,

Si autem & ipse iudicauerit me, quis est, qui contradicat ei? ipse enim voluit, & fecit. CHRYS. Nouit, inquit, viam meam, necnon illud tenet, illud me diligenter laborasse, vt sibi morem gererem. Verùm, si iudicium de aliquo instituerit, quis ei aduersetur? Nempe mea, quibus sum ipse conscius, sunt huiusmodi; sed tamen illius vincat decretum, nec quisquam illius iudiciis obsistat. Nam, si me vel iustè agentem condemnauit, atque suppliciis talibus addicendum censuit, quis ei contradicat? certè nullus; siquidem illius voluntas potestatem comitem habet; nec aliud, atque visum fuerit illi, fit. Diuinæ prouidentiæ rationes ne quære. Sanè illud vnum est mihi intellectum, nullius me rei conscientia opprimi; tametsi huiusmodi exercear malis; nihilominus rationem, quemadmodum administret humana, non perquiro. Verumenim, cùm ea res me fugiat, hoc tantum affirmo, ea demum, quæ voluit ipse, fecisse; vultuque demisso eum adoro, nec curiosius quidquam perueſtigo.

Iccirco super eum fategi; commonefactus autem de eo so licitus fui. Mea, inquit, recognoscens, *fategi*, ideſt, perterrefactus sum ac perturbatus; quandoquidem me plagæ causſa latet; nec, cur me Deus percusserit, assequor, vt intelligam. Quan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam hac ipsa calamitate admonitus & castigatus, nihil egi intolerantèr, sed gratias egi atque habui, illudque mihi curæ fuit in primis, vt ne cogitatione vel voce Dei existimationi famæque obessem.

Super hoc à facie eius festinabo, considerabo & terrebor ab eo. Iterum eandem sententiam, ac verbum vsurpat, ac dicit, Cum harum rerum mihi sim ipse conscius, nec plagam tamen vitare potuerim, æstuo, animoque sum perturbato, quòd huius vexationis & afflictationis causam nullam reperio. Veruntamen nihil volo scrutari diligentius: nempe me Deus suo vultu, suo inquã solo terret adspectu. Cùm autem ipsum tantummodo cogitaro, metu concutior; nec causam, cur me ceciderit, exquirere audeo. CHRYSOST. Non peccaui, inquit. Sed quid ea res ad rem hanc pertinet? quando non ob peccata tantum, sed, omni etiam culpa remota, licet Deo supplicio coercere?

Dominus autem mollíuit cor meum: Omnipotens autem me fecit solicitum. Illud, *Mollíuit*, pro eo est, Animi neruos ac vires elidit. Illud verò, *Solicitum fecit*, huic par est, Perterrefecit.

Non enim scibam, quòd venirent super me tenebræ, ante faciem me operuit caligo. Non scibam, dixit, pro, Non expectabam. Tenebras & caliginem ante faciem, obscuras & inexplicabiles calamitatum rationes nuncupauit, tanquam enim ad cernendum oculo illatum sit impedimentum, sic ipse nequeo ærumnarum causas assequi, quæ me solicitudine conficiunt incredibili; &, quoniam me nec opinantem oppresserunt, robur animi planè concidit. CRYSOST. Hoc enim minimè expectatum malum haud humanitus accidit: coniectura mihi sanè adfertur, Dei manu plagam esse inflictam. Rectè autem dixit, *Ante faciem*, nec enim communes sunt tenebræ, sed meæ sunt ægritudinis, ac mœstitiæ propriæ.

CAPVT XXIIII.

CVr Dominum latuerunt tempora? impij autem terminum transgressi sunt? grege cum pastore rapto? subiugale autem pupillorum abduxerunt, & bouem viduæ pro pignore tulerunt? declinauerunt autem impotentes de via iusta? Postquam Iobus superiora dixit, credibile est ad hunc modum amicos illi restitisse, Profectò isthæc non, quia animum seruaueris integrum, vt ipse loqueris, pateris; verum peccatorum tuorum pœnas soluis. Hanc Iobus criminationem acriter diluens ait, Quonam pacto impij res alienas rapiũt? res finitimas populantur, atque diuexant? pactosque terminos prætergrediuntur? vel, vt Aquilæ est interpretatio, occupantes, immaniter greges cum pastoribus diripiunt? Viduæ & pupilli bouem & asinum, certa vitæ instrumenta, auertunt? imbecillos condemnant? omneque ius suffragij peruertunt, cùm de tenuibus hominibus sententiam ferunt? Viam, inquit Symmachus, pauperum peruerterunt, ideſt, eos, qui infirmitate iudicij atque intelligentiæ laborant, eáque re offenduntur, quod commodiorem, beatioremque viam esse vitij animaduertunt ab honestis institutis, rectáque vitæ disciplina abducunt, atque ab optima, ac laudabili viuendi ratione, ad improbissimam, deterrimámque traducunt. Deus autem, quasi temporum immemor, supplicia addit. Etenim, si peccatis comitarentur supplicia, si ad errata pœnæ protinus adderentur, vtique opportunæ illæ ipsæ futuræ erant. Nunc autem nonnulli fraudes inexpiabiles concipiunt; Deus autem, tanquam temporum oblitus, remunerationem sustiner. Illud autem, *Cur*, non exquirendæ rationis, sed problematis amicis ponẽdi causa dictum est.

Simul absconditi sunt mansueti terræ. Seu, quòd fugiunt iniquos, ferarumque conuictum magis deliguntseu, quod verius est, quia extruduntur, necanturque ab impiis. Huc Symmachi pertinet interpretatio, Simul, inquit, inuisibiles fecerũt mansuetos terræ, tùm eos, qui in rebus gerendis, tùm qui in perferendis exercebantur. Id ipsum apud Salomonem conscleratum illud concilium loquitur, Abscondamus enim, inquit, in terra hominem iustum iniustè.

Exierunt enim sicut asini in agro. Impudenter cæteros homines procnicantes, cunctos despicientes, cunctos irridentes, licenter prædantes omnia, atque vastantes. Deus autem nondum in hos inquisiuit. * Locus mendosus.

Pro me autem egressi opus suum. Aquila autem * ἐξέρχονται ἐν καρίᾳ αὐτῶν, diluculò

culò surgentes ad prædam. Sententia autem est huiusmodi, Hi, quod in huiusmodi generis hominum est consuetudine, in me effecerunt. Pro me enim exierunt, ideſt, vt mea auferrent, suáque facerent: id enim facere ipsi consuere.

Dulcu factus est panis eorum in iuniores. Symmachus, Dulcis vnicuique eorum panis in adolescentes. Iucundum est, inquit, impiis quosdam alere iuuenes, vt ad inferendas cæteris contumelias iis administris abutantur, eosque qui viribus sunt infirmioribus, adoriantur.

Agrum, qui non est ipsorum, ante tempus messuerunt. Duo peccata vno tempore peccarunt, tum quia tempore importuno demessuerunt fructus, tum quia alienos: soliti sunt id facere latrones. Quia enim frugum demetendarum tempore custodes adhibentur, vel etiam, quia agrorum domini opportunè eas metunt, latrones ipsi præuertunt, ac messem immaturam aggrediuntur, ne fortè, fructuum maturitate expectata, à terræ dominis perceptos illos offendant.

Impotentes autem vineas impiorum sine mercede, & sine cibo operati sunt. Et hæc iniquitas maxima, vt pauperes diuitibus, nulla mercede accepta, operam nauent; nec modo mercede nulla accepta, sed etiam nullo suppeditato cibo. Hanc igitur duplicem iniustitiam palàm facit, immaturæ frugis agri alieni demessæ, ac mercedis egentibus operis non persolutæ; quæ cum dominationi concedant, sine alimentis impiorum vineas coluerunt. Atqui dignus est operarius cibo suo.

Nudos autem multos dormire fecit sine vestimentis, amictum autem animæ ipsorum abstulerunt. Meo quidem animo, nudos quosdam dormire coëgerũt, extremumque vestitum, quo corporis turpitudinem contegebant ademerunt. Id quoque probabilitate non caret, Multos, quos nudauerunt, ἐκοίμησαν, ideſt, tacere coegerũt; nudati enim præ timore verbis minimè restiterunt.

A guttis montium madefiunt, eò quod ipsi non habent operimentum; petram amplexi sunt. Mihi videtur ab iis, qui in opere faciundo occupati sunt, ad eos, qui in rebus perpetiendis versantur, deduxisse orationem. Hoc autem dicit, nudatos atque ex suis domiciliis exturbatos, miserè degentes sub dio, è cælo cadentes, stillãtésque guttas corpore excipere, &, quoniam tegumento carent, ac tecto ipsis petrarum integumentis ac speluncis pro domibus vti. OLYMP. Quidam de violentis hominibus hæc dici existimauerunt: nam aiunt hoc genus hominum sese in solitudines abdere, ac latronum vitam ferè sub dio agere. Quòd si contingat aliquando iis opus esse tecto quopiam loco, illis pro tecto esse antra, saxa, angustásque valles.

Rapuerunt pupillum ab vbere. Pupillum matris vbera sugentem à matris complexu, atque vberibus, miserabiliter, immaniterque abstraxerunt, vt hunc alienis traderent alendum. * ἀφ' ὧν τοῦτο ἀπεμπολῶσι: hoc autem maximæ est crudelitatis, neque pueris infantibus, qui matrum sunt affixi vberibus, parcere. * Locus mendosus.

Eum autem, qui cecidit, humiliauerunt. Eum, qui à diuitiis ad inopiam defluxit, illi etiam vehementius depresserũt, copiolis, quæ illis calamitosis tenuicuiæ superarunt, direptis; & hoc crudelitatis est, egentes inuadere, & ex eorum bonis lucrum facere. Etenim eum, qui cecidit, pauperem intelligit, sic enim est Symmachi interpretatio, Et à paupere pignus eripuerunt.

Nudos autem sepiuerunt iniustè. Si expositionis cõsequutio tuenda sit, sic nunc videtur dicendum, In nudo pauimento nudos iacere coëgerunt, quibus nihil erat pro strato. Vel certè, vt aliis quibusdam visum est, cùm nihil deberent, per iniuriam nudarunt, & ἐκοίμησαν ideſt, silere coegerunt, cùm nec hiscere quidem auderent, aut de iniuria vtcumque expostulare.

Esurientium autem frustum panis abstulerunt. Ad summam penuriam cibi atque egestatem illos redegerunt, idquod & inhumanitatis habet additamẽtum, summæque crudelitatis, atque incredibilis iniustitiæ est argumentum.

In angustiis iniustè insidiati sunt. In locis, qui periculosi & vtrinque præcipites sunt, insidias instruunt, vt iis, quibus tenduntur insidiæ, euadendi omnis præcidatur facultas, quas quidem insidias facile illi ipsi, quibus parantur, vitarent, si in apertis, latisque locis collocarentur.

Viam iustorum non cognouerunt. Hoc est, Non adamarunt. Illud enim, *Non cognouerunt*, nullum iis inscitiæ dat testimonium; verum illorum in iustorum hominum vitam odium planè confirmat.

Qui è ciuitatibus & domibus propriis eiiciebantur. Rursus ab actuosis hominibus iustis, ad vexatos oratione digressus est. Hi enim à perflagitiosis hominibus domibus suis ac ciuitatibus exturbantur.

Anima paruulorum ingemuit valdè. Eorum, in quos impiorum furor incitatur, infantes pueri ex intimis præcordiis flebiles eliciunt voces, propterea quòd parentum solitudinem intuentur: aut adeò ob id ipsum, quòd parentibus careant, à quibus sibi alimenta subministrantur.

Quare autem ipse horum considerationem non fecit? cùm illi essent super terram, & non agnouerunt? Cum amicis quasi hæsitans hæc interrogando communicat. Si ob peccata tantummodò homines diuexantur, cur de hoc hominum genere, qui res gerunt huiusmodi, Deus in terris cognoscere noluit? Ita factum est, vt, cùm non sint ab eo coerciti, sua, quæ ausi sunt, facinora clam Deo esse existimarint.

Viam iustitiæ non cognouerunt, nec semitas eius ambulauerunt. Quid iustitia esset, vsu minime didicerunt, ideo, quòd huius virtutis nunquam sunt iter ingressi, neque vitam aliquando ad illam ipsam instituerunt; siquidem eius viæ sumus ignari, in qua nunquam fuit nobis aliqua commoratio.

Cognoscens autem opera ipsorum, tradidit eos in tenebras. Futurum iudicium promit ac dicit, Postquam res impiorum gestas, perspexerit, expenderitque Deus, tunc demum illos in tenebras traditurum. Habet hoc enim diuina scriptura, vt, quæ nondum gesta sunt, & geri tamen eadem ipsa oportet, tanquam si præsentia adessent, sic exponat. Qua ratione hoc item loco, *Tradidit*, pro, Tradet, dixit, sed nec fortasse, illic quod futurum est supplicium declarauit, cùm illos in tenebras coniectum iri confirmauit: sed potius mentis, quam hic patiuntur, cæcitatem ostendit: dixit autem, *Tradidit*, non ideò quòd vilam ad eam rem Deus adferat necessitatem, absit, sed ideò, quod liberam iis Deus arbitrij potestatem dedit, vtrius maluerint viæ ingrediendæ. Simile huius est illud, Tradidit eos Deus in reprobum sensum: & illud, Excæcauit oculos eorum, & cogitationes eorum; non quia id ipse effecerit, sed quia permiserit.

Et nocte erit fur, & oculus adulteri custodiuit tenebras, dicens, Non considerabit me oculus, & velamen faciei posuit, suffodit in tenebris domos. Ad improbos item reuertitur, dicitque omnem, qui malè agit, odisse lucem, ac noctem suarum libidinum & cupiditatum administram habere; quandoquidem ea, quæ tenebris digna sint, agit, & latere conatur. Ergo fur, & adulter, tenebris quasi velo quodam obductus, & ore, quo prodi poterat, obuoluto, ille quidem muros, hic autem alienos toros perfodit, idque, integumento, vt Symmachus interpretatur, ori impositio, ideſt, tenebris obseruatis; vt iis obtectus esse ac latere possit. Quanquam tu, qui furaris, licet hominibus clam esse queas, Deo tamen, nec si ratiocinatus fueris, & id cogitaris, esse possis.

Die obsignauerunt seipsos, non cognouerunt lucem, quia simul mane ipsis vmbra mortis: quia cognoscet conturbationes vmbræ mortu. Planius hæc Symmachus interpretando extulit, Quasi in sigillo abscondent seipsos, si fuerit ipsis diluculum vmbra mortis; deprehensus autem non erit subsistens, coopertus vmbra mortis; hoc videlicet videtur significare, furem & adulterum noctu audere turpia, die autem delitescere, ac lucem fugere; quòd si deprehendantur, statim perire supplicio: is autem, qui deprehensus fuerit, huiusmodi terrores agnoscet, ac sustinebit, sic perturbabitur, vt ante mortem pænè præ timore vita excedat: nam vmbra mortis apud sacras literas sæpenumero pericula morti propinqua nominantur. Ergo, qui improbo ac perdito sunt ingenio, ne capti morte obruantur, sese die includunt, verenturque prodire in lucem.

Leuis est super faciem aquæ. Symmachus, Innatans aquæ. Quemadmodum inquit, ea, quæ leuia sunt, cum aquæ insederint extimæ, facilè aquarum impetu hac illac iactantur, sic quiuis improbus tentationibus rapitur, nulloque negotio deletur.

deletur. Neque enim improba calliditas atque iniustitia, eum, qui illius est cupidus, seruabit. Sed neque Iobus Deo amicus, propter Dei patientiam patitur vllo modo nequitiam esse virtute superiorem: immò verò impiorum sortem diris execrationibus peruellit, iisque male precans, sigillatim, quæ illis euenient, exponit.

Maledicta sit pars eorum super terram; appareant autem plantæ eorum aridæ super terram. Id, quod ait, est eiusmodi, Quandoquidem alienos agros demessuerunt, atque illorum vineas alij, nulla accepta mercede, excoluerunt; ne suis ipsi illi potiantur bonis, verùm illorum segetes ac plantæ priuatæ fructu penitus exarescant; &, quæ Cainum inuasit, eadem istos complectatur execratio. Huiusmodi enim illa, Maledicta terra in operibus tuis, quæ agriculturæ sudores, atque labores frugum copia nequaquam remunerabitur.

Fasciculum pupillorum rapuerunt. Messores sæpenumero comitantur pupilli, ac decidentes spicas colligunt, & in fasciculos illigant. Hoc igitur dicit, eò quorundam progressam esse immanitatem, vt etiam exiguam pupillorum partem, egestatis causſa collectam, ab iis eripiant.

Deinde ad memoriam rediit peccatum eius: deinde non apparens factus est; reddantur autem ei, quæ fecit. Ideſt, impiorum flagitia scriptis ad memoriam consignata sunt. Quocirca supplicium in eos decretum est, quod vitari non potuit, etiamsi interim Deus, quæ eius est clementia, animadaersionem, pœnamque retardet. Vt enim caligo è rore nata, solis radiis erumpentibus, atq; aera calfacientibus, euanescit, calore humorem exhauriente, vaporemque absumente; sic, diuina vltione pœnaque adoriente, consumitur impius ac profligatur, amaris improborum facinorum præmiis acceptis. Tale quidpiam de impio Dauid canit, Quæretur, inquiens, peccatum eius, & non inuenietur; quia videlicet exterminabitur.

Contritus est omnis iniustus, quasi lignum insanabile. Insanabile lignum dicit, quod, vbi concisum fuerit, nullam curationem admittit, vt sanari possit; sed inutile est in posterum. Hac ergo ratione is, qui perſistit in scelere, comminuetur, atque confringetur. Verumenim quando dicit, Reddatur ei; & conteratur, Non execrationi Iustus addicit; sed id, quod euenit, enunciat. Vnusquisque enim recipiet, prout gessit.

Sterili non benefecit, & mulierculæ non est misertus; furore autem subuertit impotentes. Sterilis ac mulierculæ mentionem fecit, vt, quibus tribuenda sit misericordia, declararet. Sterilis quidem, quia, cùm non susceperit liberos, omni est nudata auxilio; mulierculæ autem, quia ob naturæ imbecillitatem indiget opis: nam feminæ infirma est, ac despecta conditio. Eodem addidit maius malum, infirmorum, inquam, à furore animi profectam perniciem; neque enim propter probabilem quampiam causſam, sed ferino impetu bacchantis animi imbecilles impius euertit, eosque in summas difficultates, summamque egestatem coniicit.

Proinde consurgens non credat contra vitam suam. Conscientiæ æstum, quo flagitiosus absorbetur, narrat apertè Illum, inquit, sic sua damnat conscientia, tanquam singulis diebus moriturum: quotidie enim, cùm surgit, de vita sua actum putat, ac metu vsque perturbatur, qui eum respirare non sinit; nihil est enim aliud metus, quàm auxiliorum, quæ à ratione petuntur, proditio.

Infirmatus autem non speret sanari; sed cadet morbo; multos enim afflixit exaltatio ipsius. Tametsi, facinorosus, inquit, è morbo recreatur, ea tamen res illi incredibilis ac mirabilis accidit, sic prorsus, vt morti ob sua facinora præstoletur. Sin in morbum inciderit, desperatione frangitur, nec quidquam boni expectat; verùm sua conscientia excruciatus, moriendum sibi credit omnino. Cur autem animo sic affectus sit, & sic opinetur, illud facit, quòd is, dum ampla dignitate fuit, dum gloria, dominationeque viguit, ad aliorum vexationem & malum potestatem conuertit.

Emarcuit sicut malua in æstu, aut sicut spica, quæ de culmo sua sponte cecidit. Emarcuit, pro, Marcescet, dictum est. In aliis codicibus pro, *Malua*, est, *Sicut herba*, vt illi respondeat, Sicut olera herbarum citò decident. Contabescit autem spica, vbi à

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferente & sustinente illam culmo fuerit excussa, nec ex ea humorem amplius, adipemque, quibus nutriebatur, haurire potuerit. Interit etiam impius, cùm ab ea, qua is irrigabatur, virebatque fælicitate, deciderit, Rectissiméque dictum est, *Sua sponte cecidit*: vnusquisque enim suum, ac proprium peccatum habet vltorem.

Sin non, quis est, qui loquitur, me falsa dicere? & ponet in nihilum verba mea? Hæc inquit, mihi est de impijs atque de iniustis hominibus sententia, sic de iusta Dei remuneratione sentio. Quòd si hæc à me falsò dicta sunt, si à vero aberro; prodeat, qui voluerit, meamque orationem coarguat, & irritam faciat. Etuerò ex iis, quæ adhuc disputata sunt, colligit, insolenter feciſse amicos, qui illum ex suis ærumuis condemnarint, nec reliqua eius facta perpenderint.

Protheoria Capitis Decimioctaui.

CAPVT XXV.

QVEMADMODVM Eliphazus in iis, quæ à Iobo in vtramque partem disserentium more disputata fuerant, hæsitans haud recti certaminis lege constixit, verùm ad Iusti calumnias, criminationesque orationem deflexit; ita nunc Baldadus, cùm, quemadmodum Iobum refellat, rationem nullam reperiat, defensionem aliò deriuat. Nam Iobum tanquam nefarium hominem & aduersum Deum insolenter sese efferentem, ac de sua pietate magnopere gloriantem, calumniis insectatur. Ac mirificè de Deo interim philosophatur, humana natura contempta, atque despecta; nihilque docet esse earum rerum, quarum puritas est maxima, quod cum Dei puritate si contendatur, puritatē illud ipsum tueatur.

Vsquequo autem Baldad Sauchites ait, Quid enim exordium quàm timor ab eo? CHRYS. Hinc, inquit, orationis ducam exordium atque proœmium, Terroris, ac tremoris plena sunt omnia, nemoq; est, qui è manu illla possit elabi. Ad illud enim quod dixerat Iobus; Quis nouerit, quòd proficiscar ad eum? Baldadus respondet, vel Dei mentionem facere esse cumprimis formidolosum. OLYMP. Ac fortasse tale aliquid innuit. Quandoquidem, inquit, tuam erga Deum religionem arroganteria actas, disce, vniuersæ virtutis initium diuinum esse timorem. Tu verò nil trepidans disseris. Qua igitur ratione è reliquis partibus pietatis is sibi gloriam adscisciſt, qui pietatis initium, minimè est assequutus? Iam verò & illud attende, non hoc dixisse, Timor eius, sed, *Timor ab eo*. Namque timor eius opus est nostrum, à nostro libero profectus arbitrio; timor autem, qui est ab eo, gratia & donum eius est; quibus id, quod nobis deest, suppletur.

Qui facit Vniuersam in altissimo. Hoc est, arcanò, cum nemine ratione consilij communicata. Putatque se Iobo terrorem inferre, cum Dei vim, potestatémque narrat. Dicit igitur Deum cunctis rebus præsidentem, altissima tenentem, omnia fabricatum esse: aut, *In altissimo*, idest, in filio, per quem facta sunt omnia.

Neque enim quis existimet, quòd dilatio sit piratis. Piratæ propriè sunt, qui mare iccirco nauigant, vt iniuria, ac præda obsint cæteris. Ergo id vniuersè dicit. Nemini hoc in mentem veniat, Deum aut ad extremum, aut adeo ad multum spatium supplicia iniquorum hominum prorogaturum: immò verò insidiantium more illos adorietur, diuinæque animaduersionis vitandæ omnis est impijs erepta potestas. Quocirca addit;

* ἐπιλόγισμα, quæ vox & iussum & cohortē significat: sed dubitandū nō est, alteram tantum notionē in hūc locum conuenire.

In quos non venient insidiatio ab eo? Symmachus, pro illo, *Non est dilatio piratis*, dixit, Non est numerus exercituum eius: & pro illo, *Insidiatio ab eo*, * Iussa interpretatus est. Idquod ad vim diuinæ potestatis atque imperij declarandam valet: sicuti dicerat, Innumerabiles habet exercitus, qui sibi operam nauant, qui mandata à se accipiunt, atque ad impios vlciscendos mittuntur.

Quomodo enim iustus erit mortalis coram Domino? aut quis mundabit seipsum, natus de muliere? Symmachus, Quo pacto sine sorde erit procreatus de muliere? si hominum, inquit, iudicio multi habentur iusti, tamen Dei oculo cuncta contuenti nemo est iustus; nemo dicere quit, Purus sum: nec enim fieri potest, vt omnem prolapsionem vitemus; siquidem cogitationum, verborum & factorum rationes

à no

à nobis Deus reposcet; quem omnia cernentem latere non possumus. CHRYSOST. Quoniam dixerat Iobus, Vellem in iudicium venire; necnon illud dixerat, Etiamsi non peccauerim, nihilominus punior, ideo ad hoc Baldadus respondet, prorsus ex hominibus nullum esse purum; vt iam fruſtrà iudicium & tuarum rerum disquisitionem postules.

Si lunæ præcipit, & non lucet; astra autem non sunt munda coram eo; desine tandem, homo putredo, & filius hominis vermis. Hæc ait, non quòd naturam nostram floccifaciat; sed vt Deum efferat, illiusque potestatem ostendat. Si enim, inquit, lunam iubet non splendescere; & astra, si cum Dei puritate comparentur, pura minimè sunt, quamuis lucis claritate sint prædita, neque hoc iis accidit, ob vitæ rationem, sed ob effectoris dignitatem: si nihil, quod à Deo effectum sit, puritatem suam gloriosè potest ostentare; quantò minus poterit homo, qui à putredine ac vermibus nihil differt omnino? Si enim lamen astrorum, quod quidem hoc nostrate, & quod carbonibus alitur, purius est; ad Dei puritatem purum tamen non est, planè de Deo cogitare superuacaneum est. Homo enim putredo est, ac vermis in putredine volutatus: incumbit enim cogitatio hominis ab adolescentia diligenter ad mala. Hæc verò Baldadus ideo attulit, vt vberiorem orationi suæ probationem adhiberet, Iobumque percelleret, in sua puritate gloriantem.

Protheoria Capitis Deciminoni.

POSTQVAM Baldadus Dei ipsius quasi quidam patronus, de sapientia ac potestate Dei disputationem pertexuit, beatus nunc Iobus sermoni occurrit, ac dicit, Quid, vt Dei patrocinium tueare, ipse laboras? perinde quasi ad suæ sapientiæ, potestatisque significationem vlla opus sit ei confirmatione verborum. Atque vt doceat se magnificētius ac rectius, quàm illos, sentire de Deo, vberiorem de Dei sapientia orationem exponit, illiusque vim incomprehensam honorificè prædicat. Necnon de vnigenito vaticinium fundit, ac Diaboli internecionem prædicit. Hoc vsus proœmio, negat fieri posse, vt, dum ei vita superarit, impia loquatur de Deo, atque id ipsum, quod promittit, iureiurando confirmat. Adhæc, incorruptæ conscientiæ fiducia recreatus, negat vllius se turpis facinoris conscientia stimulari, impios autem diuina animaduersione fore comprimendos. Ac rursus de diuina sapientia, quæ tùm in eius operibus elucet, tùm in naturis intelligentia præditis sparsa est, instituit orationem, nec quidquam adeo honore dignum esse confirmat, vt sapere. Vbi verò de sapientia concessa diuinitus multis disseruit, nec quidquam cum illa conferri posse docuit, illud quoque ait ad sapientiæ splendorem & gloriam pertinere, quod dispertita sit omnibus, quamuis illius rationes ac viæ reperiri non possint. Itemque præclarissimam tradit disciplinam: illud esse homini ad sapientiam adipiscendam satis, si non ea, quæ inuestigari nequeunt, disquirat; sed, si pietatis, religionisque muneribus defungatur, atque ab omni improbitatis genere declinet. Atque hanc ipsam veram sapientiæ & scientiæ perceptionem esse confirmat. Quæ quidem Iobus ob eam rem est persequutus, tùm vt rectam suam de Deo opinionem testaretur, tùm vt amicis fidem faceret, non ob peccata se planè multari, sed omnis eius rei rationem esse Dei abditis, & quæ indagari non possunt, iudiciis permittendam.

CAPVT XXVI.

*Vsquequo autem Iob ait, * Cui adest, vel quem adiuturus es? an non cui multum est robur? & cui brachium robustum est? cui dedisti consilium? an non tui omnis est sapientia? aut quem sequeris? an non cui maxima est potestas? cui nunciasti verba? spiritus autem egrediens de te, cuius est?* Cuinam, inquit, potestatem tuam defers? & quem tibi apud eum locum vendicas? aut cui opitulari studes, quasi tuæ opis indigenti? Apage ô homo. Scimus videlicet omnes Deum & nulla re egere, & potestate summa pollere, nec non sapientiam omnem comprehensam habere. Quid igitur, attinebat te, quasi Deo consilia dantem, verba pro illo facere? Cui dedisti consilium? Vtrum illum ipsum docere potes inscientem, quem sequi conaris, tanquam opem ei quampiam laturus? an non eum, qui vim omnem ac robur complexus est? In quonam

* Ita & August. græcè est, νὶ σχέσει.

sapien

sapientiam tuam ostentasti, ac tam multa verba effudisti? Itane vero ignoratum tibi est, ipsum loqui ac spirare à Deo tibi tribui? Etenim aër & spiritus est respirationis ac vocis caussa: & quidem, cum loqui volumus, aer ipse percussus vox efficitur. Ergo docta consequutione vsus est Iobus, dum ad Baldadum dicit, Ei, qui spiritum tibi atque animam impertitus est, mutuam orationem tribuisti, quando ad eum patrocinij & auxilij caussa accessisti. CHRYS. Neque verò hoc ego tibi crimini do, quòd Dei tibi sint partes susceptæ; sic enim fieri oportebat omnino: sed tamen cur me condemnares, nihil erat. Nam eodem tempore fieri potest, vt & pro Deo quis dicat, & nihilominus non sit alter culpæ obnoxius. Quæ postquam dixit, in hominem videlicet, qui nouum se Dei patronum videri voluit, illius inquam patronum, de quo hæc est omnium existimatio, eum potestate ac sapientia præditum esse; ad Dei potestatem dehinc orationem conuertit, docetque præstantius se, quàm illos, sentire de Deo, dicitque;

Nunquid gigantes obstetricabuntur sub aquis, & vicinus eius? Symmachus autem,
* Ἰτόμοχοι * Dei hostes, & iis propinqui. Eius verò, quæ dicitur rei, hæc est sententia, Olim Deus, cùm eluuie corruptam iam terram deleret, homines illos, qui dicti sunt gigantes, cum ipso eodem Deo pugnantes demersit, atque depressit. Dicit igitur, haud fore aliquando vt gigantes illi, illorúmue propinqui, ideſt, quorum similis est improbitas, quandoquidem deleti sunt, nutricis, obstetricisue opera curari iterum possint, ac sua vi rursus existere. Num eos quid robur adiuuit, quando cum Dei potestate, atque consilio, quod expugnari nulla ratione potest, confligebant? Etuero illi nec seipsos, nec quemuis alium demortuum possunt educere, & ad vitam reuocare. Id vnius est Dei, imperio mortuos iterum ad vitam vocare, & excitare.

Nudus Infernus coram eo, & non est amicus Perditioni. Iubet tantummodo Deus, & continuò mortuos Infernus eructat, nec quidquam eorum, quæ pereunt, illi tectum potest esse, illius inuicta potentia cuncta in medium proferente. Hæc Iobus de vnigeniti incarnatione vaticinatus est; siquidem coram eo tenebricosus & splendore carens, Infernus nudus est; & quæ illi propinqua est Perditio, hoc est, Mors, abdita in occulto, latere non potest. Ille scilicet factus homo, & Infernum prædatus est; &, qui illic inclusi erant, virtute sua eduxit; cum iis, qui erant in vinclis, diceret, Egredimini; & iis, qui erant in tenebris, Retegimini; nec velum vllum diuino imperio officere potuit; verùm, nulla interiecta mora, retecti sunt. Dictum item est in Prouerbiis, Infernus & Perditio manifesta apud Dominum: nec enim locus, in quo versabantur animæ, quæ illius aduentui antecesserunt, conditus illi ipsi esse potuit, neque eius obtutum effugere illi, qui corruptione ac morte interisse funditus videbantur. Quin in regionem illam infernam descendit; &, quæ à temporis principatu illic perpetuis vinclis tenebantur constrictæ, animas expediuit.

* ἐπὶ κενώ-
ματι. *Extendens Boream super nihilum.* Aquila autem. * In inani. Mihi videtur Boream hoc loco ipsum aereum spiritum, hoc est aerem, nihilum autem ipsum inane nuncupasse. Effudit igitur, inquit, aera supra nihilum, hoc est, suprà inane. Aer enim vacui repletio. Vacuum autem est interuallum à cælo ad terram pertinens aere completum. Boream autem duntaxat meminit, vt reliquos ventos ab hoc vno significaret; sicut alibi, cum Hesperum & Arcturum appellauit, cætera astra indicauit; atque alibi pulli coruorum pro volucri natura ponuntur.

Suspendens terram super nihilum. GREGOR. THEOLOG. Quid de ventis, inquit, attinet dicere? quandoquidem terram vniuersam ea, quæ cerni non potest, vi continet, nullo firmamento subnixam. Qua tandem ratione stabilis ac firma perseuerat? quid illud est, quod eam sustinet? & quid illud item sustentet, ac firmet? sanè nihil ratio reperit, vbi insistat, nisi Dei voluntatem, quæ illam suspendit atque firmauit: nec quidquam est aliud, quo terra teneatur, ac fulciatur.

Ligans aquam in nubibus suis, & non est rupta nubes ab eo. Quæ consuetudinis vitio ipsi nec scrutati aliquando, nec admirati sumus, hæc in magnam traducunt Iobum admirationem. Vt quænam ventorum sit sedes, vbinam terra considat, quòue

quòue nitatur; qua ratione nubibus aqua cõtineatur, quibus nisi mandet Deus, in terras imbrem haudquaquam demittunt; quando verò demittunt, ex præscripta lege, mensuræque ratione demittunt. Illud verò admirabilitatem haud mediocrem facit, quòd, cum aeris maxima sit raritas, atque à flatibus discindatur, aquarum fert tamen pondus, impulsuque ventorum imbtem non effundit: quòd si effundit, id nec confertè, nec vno impetu, sed æquabiliter facit: nec enim rupta est nubes ab eo, quod est sub ea; nimirum ab aqua. Nempe hæc Sanctus suspicit, ob has res de effectore gloriosè prædicat, quòd is cælum circumdùxit, quòd aerem explicauit, quòd terram suppossuit, quòd humidam naturam fudit atque collegit, quòd ventos dimisit, & non immisit, quòd in nubibus illigauit, & non cohibuit, sed ordine, & quadam æquabilitatis ratione spargit in terras. Ergo, cum dixit, *Extendens Boream supra nihilum*, aerem quasi nutu notauit, id omne spatium, quod inter terram, cælumque interiectum est, complentem. Item cùm dixit, *Suspendens terram super nihilum*, admirabile Dei opificium declarauit; cùm nec intelligentia, nec verbis assequi possit, quænam sit ea basis, qua ingens hoc elementum nitatur. Poste aquam autem animum in rebus hisce peruoluit, rursus à terra ad aerem assilit, addubitatque quo pacto in nubibus aqua constricta, obductaque teneatur; cuius quidem pars (ô rem admiratione perquamdignam!) subsistit in nubibus, & à verbo fluxa natura coercetur; pars verò in terram effunditur vniuersam, atq; in ea opportunè & æquabiliter disseminatur.

Præceptum circundedit super faciem aquæ. GREGOR. THEOLOGI. Symmachus autem, Terminum circunscripsit. Maris tum magnitudinem, tùm tranquillitatem, tum vtriusque rei vim admiratur; quanam ratione solutum finibus suis nunquam excedat, quid illud contineat, quidnam deuinctum teneat, quemadmodum turgescat, atque resideat, perinde quasi finitimam terrã vereatur, quemadmodum cunctos excipiat fluuios, & vis nihilominus aquæ sit eadem. Equidem quemadmodum terminus sit arena huic tanto elemento, aut ipse ignoro omnino; (quamuis physici & sapientes inania quædam dicere habeant, qui, cùm hæc ipsa credunt se habere cogitatione percepta, reuera mare ipsum cyatho metiuntur) aut, si mihi paueis sit e sacris scriptis philosophandum, & id, quod longis disputationibus probabilius ac verius est explicandum, naturæ humidæ hoc vnum vinculum esse affirmarim, *Præceptum circundedit super faciem aquæ* OLYMP. Vetus illud præceptum, quod vndique complexum est aquas, atque eas quasi fræno coercet, facit, vt eæ regiones suas transilire, & obruere terras ne possint: placetque diuinæ prouidentiæ, quandiu hęc rerum stabit vniuersitas, illud ipsum stare præceptum. Quocirca addit;

Vsque ad consummationem lucis cum tenebris. Hoc iussum vigebit diuinum, dum dies & nox cursum, vicissitudinemque conficient.

Columnæ cæli expansæ sunt. Aquila, Motæ sunt.

Et obstupuerunt ab increpatione eius. Symmachus autem, Pauent. Ipsa, inquit, cæli firmamenta, ac propè bases & fundamenta horrent & contremiscunt, cùm is imperatit, qui cælum strauit & expandit, extendens sicut pellem. Tremor autem hic, & commotio, quo tempore futura est consummatio, accidet. Sicut enim amictum, inquit, conuoles eos, & mutabuntur.

Fortitudine sedauit mare: scientia autem strauit cetum. Symmachus autem dixit, Arrogantiam comprimit. Quando in sermonem de mari incidit, diuinæ potestatis luculentissimum, certissimumque adfert argumentum: quòd humidam naturam propè furentem, & ad montium verticem tolentem fluctus, ac sese cum montibus æquantem, comprimit, ac sedat. In eadémque ponit admiratione, cetos maximos strauisse, suoque imperio subegisse. Hoc ipsum Dauid fecit, cùm

dixit, Hoc mare magnum & spatiosum. Ceti quoque meminit, cùm attexuit, Draco iste, quem formasti, ad illudendum ei. Verumenimuerò illud ad sublimiorem sententiam pertinet, quòd falsum infidelitatis & peccati mare vnigenitus vi sua placauit, & certũ, hoc est, Diabolum fidelium pedibus obterendũ constrauit.

Claustra autem cæli metuunt eum. Obscuriore metaphora ac tropo vsus, aera nominauit. Hunc enim adducit, ac rursus diducit, atque suo arbitratu claudit & aperit Deus. Illud autem sublimius. Portis cælestibus præpositæ potestates, quibus dictum est, Attollite portas, cùm Deum carne indutum redeuntem cernerent, cohorruerunt.

Imperio autem interficit draconem apostatam. Symmachus autem, Serpentem concludentem. Et Antichristum quidem interficit verbo oris sui, vt est apud Apostolum. Ipsam quoque antiquam, & flagitiosam & eum Deo bellum gerentem belluam, quæ & ipsa à Deo defecit, & eos, qui sibi obtemperant, concludit interitu, parato igne cremandos.

Ecce hæ partes viæ eius, & super stillam sermonis audiemus in eo: robur autem tonitrui eius, quis nouit, quando faciet? Pro quibus Symmachus, Quid autem murmur sermonum eius audiemus, quando tonitrum dominationis eius nullus cogitabit? Hæc autem est sententia, Videlicet ob ea, quæ diximus, sumus admiratione obstupefacti, qua, inquam, ratione per inane venti ferantur; quemadmodum nihilo terra firmata nitatur; quemadmodum aqua teneatur in nubibus; quemadmodum expansæ sint in aere nubes; quemadmodum, cum furit mare, litoris arenam transgrediatur; qua demum ratione constent alia, quæ diximus. Atqui isthæc omnia pars est eorum, quæ Deus efficit, perexigua. Harumque rerum disputationis tenuiculam quandam guttam percepimus, & partem perpusillam sapientiæ, potestatisque Dei, qua is vniuersum lustrans & permeans moderatur, sumus exequuti. Et nimirum ea, quæ numerando percensuimus, perparuæ stillæ instar obtinent. Quandoquidem fieri non potest, vt sapientiæ eius flumen omne * creata natura excipiat. Nam, vt cætera taceam, quis eum, qui per aera, & nubes fertur, tonitrus sonitum, aut interpretando, aut, quemadmodum oriatur, explicandis rationibus, assequi possit? Nimirum tu, qui tonas in terris, & qui scintillis veritatis luces exiguis, qui tandem de fulguribus ac tonitruis mihi philosophabere? In vapores quosdam sublatos à terra, è quibus gignitur nubes, aut in aeris compressionem quandam, cùm id, quod nubis maximè rarum est, alliditur, atque perfringitur, caussam conferes; vt iam tibi ipsa collisio & attritio fulgur; fractio autem, atque discissio tonitrum edat. Sed cuiusmodi est tandem ille spiritus, qui coangustatus, nec exitum reperiens, cum illiditur, fulgur; cùm perrumpitur, tonitrum creat? Ego quidem ex Symmachi interpretatione commentando, hoc consequor, Si tonitrui sonitum, qui improuiso auribus incidit, ferre non possumus, sed à nobis ipsi discedimus; quonam pacto loquentem Deum feramus, quamuis ipse, non elata & magnifica oratione, sed murmure vocis duntaxat vtatur? Vel sic; Si rationem, queadmodum tonitruum existat, cogitare non possumus, quid de viis eius, & Prouidentiæ consiliis dicendum erit? siquidem ea, quæ modo diximus, perexigua quædam stilla & gutta sunt, quam ipsi ab illo vbere, qui nunquam exhauriri potest, fonte hausimus.

* *In exemplari habetur γογγυτὼ πάφαδ ἐξαιδεμ ἀμηχανον. excogitãdum num legendum γογγυσμον.*

CAPVT XXVII.

Adhuc autem adijciens Iob dixit proœmio. ORIGEN. Diabolus, potestate acceptа, dies ac noctes Iobum excruciauit, primùm iis, quæ erant extrà, adhibitis instrumentis; deinde corpore sauciato, tùm amicis instructis. Nam, postquam illum vxore pertentauit, nec ea re superatum Iobum esse animaduertit, tres amicos, non tres inimicos adduxit, non ad insidiosa dogmata instituros, sed veros sermones, quamquam nec rectè, nec opportunè illos vsurpantes. Idque per eos moliebatur, vt aliquid Iustus aduersum Prouidentiam loqueretur, dolorumque victus magnitudine, animum impietate imbueret, illumque cruciamentis lacesserer. Verum solidus hic, ac firmus adamas post trium amicorum sermones, vide quid dicat; posteaquam, inquam, iam ternas Eliphazus, ternas item Baldadus, binas autem Sopharus disputationes pertexuerat. OLYMP. Hisce ad exitum adductis

ductis, cùm is pauca respondisset, propterea quod paucis etiã Baldadus disseruerat, cùm ex amicis nullus eius obsisteret orationi, ad superiorem orationem norua quædam & ea, quæ consequuntur, attexit. Quæ verò dicta sunt adhuc, sunt quoddam velut proœmium consequentis orationis. Verùm Aquila sic interpretatus est, Et adiecit Iob sumere parabolam suam. Parabolam autem Scriptura dixit,* nõ id solùm, quod à familiaris sermonis similitudine remotũ est, sed quemuis etiam sapientem sermonem: hanc notionem sequuta, de Baldado dixit, Assumens autem parabolam dixit: & Dauid, Aperiam in parabolis os meum: quos cõstat non sermonis similitudines, & collationes, sed sapientes fuisse sententias persequutos. Verumenim, quid Iobus respondeat, post dictũ ab ipso proœmium, attendamus, & ad verba animum intendamus.

* *Exemplar habet, ϗ μόνον ϗ κατ' ὁμοίωσιν λόγ. verum lectionem hãc esse iudico,* παραβολὴ δὲ εἶπεν παρὰ τὴν γραφὴν ϗ μόνον ἡ κατ' ὁμοίωσιν λόγ.

Viuit Dominus, qui me sic iudicauit. Symmachus, Qui neglexit iudicium meum.

Et Omnipotens, qui amaram fecit animam meam; si adhuc spiratione mea existente, & spiritu eius diuino nares meas circumeunte, loquentur labia mea impia, aut anima mea meditabitur iniusta. Haud sum, inquit, eius ignarus rei, quæ vos ad me prouocãdum adduxit. Per Deum viuentem, qui de me iudicium iudicauit, iuro hæc me ob eas caussas tantum, quæ mihi prorsus ignotæ, illi vni cognitæ sunt, perpeti. Illum, inquam, qui me his ærumnis obiecit; illum, qui me huiusmodi cruciamentis affi-ciendum decreuit, iuro, dum me spiritus minimè deseret, quoad anima exuperabo mea, dum spirabo, quandiu Dei munere spiritum hauriam; quamuis cruciatus ac pœnæ producantur, quamuis acerbiora sint mihi perferenda, nihil tamen absurdi, nihil dignitate Dei alienum me aduersus ipsum Deum aut loquuturum, aut animo cogitaturum; verùm vsque ad extremum spiritum peccato repugnaturum. CHRYS. Illud enim; *Nõ meditabitur anima mea iniusta*, hoc valet, In eadem sententia permanebo, nemo peruertere me vnquam poterit, nemo dimouere, nemo à proposito, suscepto que consilio abducere. OLYMP. Nonnulli dixerunt Trinitatis hoc loco Iobum meminisse. Viuit, inquit, Dominus, & Omnipotens, & Spiritus diuinus. Nam quod alibi Septuaginta ad diuinum spiritum retulerunt, cùm interpretati sunt, Insufflauit Deus in faciem hominis inspirationem vitæ: reliqui interpretes sic prorsus extulerunt, Insufflauit in nares eius spirationem vitę. Ergo hoc item loco, illud, quòd spiratio erit, seu flatus in naribus meis, pro respiratione sumendum est. Illud autem; *Spiritu diuino circumeunte nares meas*, Spiritui sancto tribuendum est. Tametsi Methodius spiritum diuinum, qui à Deo est cunctis concessus hominibus, de quo Salomon, Incorruptus tuus spiritus est in omnibus; conscientiam esse confirmat, quæ quidem ipsa peccantem animum condemnat.

Ne sit mihi iustos vos pronunciare, quoad viuam. CHRYS. Haud meipsum accusabo, minimè de sententia decedam; si sexcenta adferatis; in eodem decreto tamen persistam. OLYMP. Absit, vt mea solius caussa turpiter metuentis, & verecundantis, verum ipsi adulteretis, meque iure à vobis condemnari dicatis. Etenim, si vestro sermoni assensus fuero, cùm ob scelera hæc me sustinere cogitetis, nimirum iustos vos esse pronunciarem.

Non enim deseram innocentiam meam. Symmachus autem, Non discedam de simplicitate mea. Porrò autem desererem, atque proderem, si alia loquerer, atque sentiam.

Iustitiam autem attendens, non prodam. Id, quod ait, tale quidpiam est, Qui in alios iacit, immittitque iniurias, ea, qua vtor ipse in dicendo, caret loquendi libertate; habet is linguam adstrictam: idquod mihi minimè accidit; qui peræquè dicam, ac contradicam.

Non enim conscius sum mihi ipsi absurda fecisse. ORIGEN. Hoc ipsum deinde Paulus etiam in sermone vsurpauit, cõdemque addidit, Sed non in hoc iustificatus sum. Mirifica Iusti fiducia, qua non modo eius vita superior, sed ærumnosi etiam temporis condicio nitebatur, vt dicere non dubitauerit, *Nihil mihi conscius sum.*

Verumtamen sint inimici mei, sicut subuersio impiorum; & insurgentes in me, sicut perditio iniquorum. CHRYS. Pereant, inquit, inimici mei; quandoquidem me calu-

mniantur. OLYMP. Vel etiam sic, Prorsus nullius rei præter decorum gestæ mihi sum ipse conscius. Quæ autem vos in me per impietatem condemnatis, in meorum inimicorum capita retorqueantur. Etenim, qui talem virum criminantur, petulanterque lacessunt, planè sint impij; atque illa ipsa, qua genus omne impiorum hominum, damnatione obligentur.

Etenim, quæ spes est impio, quia sustinet? Cæteri verò, Quia auarè rapit.

Confidens in Domino, nunquid saluabitur? aut irruente in eum nec sitate, num habet fiduciam coram eo? aut, cùm inuocauerit ipsum, exaudiet eum? Quamnam, inquit, spem impius habet, etiamsi interim sustineat? qua fiducia mentis à Deo salutem expectet? cui ipse spe & animo incubo? Qua ratione, cùm in necessaria ac dubia is tempora inciderit, fidenter Deum implorarit, perinde quasi illi sit in precibus affuturus? Hæc, inquit, melius mihi sunt, quàm vobis ipsis nota.

Iam verò annunciabo vobis, quid est in manu Domini: quæ sunt apud Omnipotentem, non mentiar. OLYMP. Ego, inquit, quid de Deo existimem, apud vos dicam, & quæ Dei manus impiis infert, verè vobis aperiam.

Et quid dispositio, aut quid opus illi. Ecce omnes scitis, quia vana vanis adijcitis. Hæc pars hominis impij à Domino: Possessio autem potentum veniet ab Omnipotente in eos. OLYMP. Theodotio autem & Symmachus, Et hæreditas, quam inflexibiles à Sufficiente susciperent. Vos, inquit, illud non ignoratis, stultis stultos sermones à vobis cumulari, dum me impietatis accusatis. Ego vicissim, quænam impij pars sit, & quænam eorum, qui improbitate valent, possessio atque hæreditas, & quid illis ipsis à Deo, in cuius potestate ac nutu cuncta vertuntur, casurum sit, explico. Deinde impiorum manupretia narrat.

Si multi fuerint filij eius, in occisione erunt: si facti fuerint viri, mendicabunt; residui autem eius morte morientur, viduæ eorum nemo miserabitur. Quæ verissimile est impiis euentura esse, ea numerat, & quidem nonnunquam accidit, vt eos vsque ad extremum vitæ diem comitetur fælicitas, quemadmodum ante cum amicis addubitans docuit. Nunc verò necem eam dicit, quæ adfertur ab hostibus; mortem verò subitum atque immaturum interitum: vt si diceret, Impiorum liberos haud honestè diem suum obituros. Verùm, præterquam quòd stipem cogent, violentam, atque immaturam mortem occumbent; neque, idquod miserabile est peculium, viduitas misericordiam vllam consequetur.

Si congregauerit sicut terram, argentum, & quasi lutum præparauerit aurum, hæc omnia iusti acquirent; pecunias autem eius veraces habebunt. Hoc item in Prouerbiis dictum est, impios iustis thezaurizare diuitias. Ita Hebræi Palæstinæ prouinciæ opes, quas gentes fundauerant, & constituerant, propter earum scelera abstulerunt. Quare hoc item loco Iobus confirmat, si instar terræ ac luti diuitias impius cumularit, esse tamen ad innocentes, & frugi, atq; ad eos, qui rectè atque vtiliter illis vsuri sunt, transferendas. Fortasse enim illud, ἀγαθοσύνην non tàm valet acquirent, & possidebunt, quàm ea, quæ decet, ratione, illis vtentur.

Euasit autem domus eius sicut tinea; & sicut aranea tela, quæ conseruauit. Ideſt, seipsi conficiunt. Nam impietas, instar veneni depascit impios, non secùs quàm tineæ lanas. Et quemadmodum aranearum telæ, nullo maiore negocio exterminãtur, ac pereunt; sic ea, quæ ab impio asseruantur, putridam, & dissolubilem araneārum telam, quasi veneno, tineaque consumpta imitantur.

Diues dormiet, & non adijciet. Diues, inquit, qui vitam agit impiam, cum somnum ceperit, surget; hoc scilicet significat, eum, qui improbis artibus locupletatur, breui tempore bonis adeptis fruiturum. Cuius condicio haud est eius dissimilis, qui secundum quietem refertus diuitiis, statim atque diluxit, nihil habet in manibus.

Oculos suos aperuit, & non est. Somnium, inquit, sunt impiorum diuitiæ: sicut enim pauperes nonnulli in somnis visi sunt sibi interdum mensa potiri instructa regificè; verùm somnus, ac fallax somnium visa illa extitere; experrecti enim, simul vt oculos aperuerunt, nil inuenere: sic impij planè est condicio. Vt enim, qui secundum quietem beatus est, miser tamen est; quandoquidem, vt oculos pate-

fecit

fecit, eius summæ, quam coegerat, nihil cernit omnino; siquidem illa omnia dilapsa sunt & occiderunt: sic perquàm leues, atq; fugaces sunt diuitiarũ illecebræ.

Obuiauerunt ei dolores, sicut aqua. Quæ illum vndique complectuntur, & strangulant, atque adeo ad præcordia dimanant. Symmachus autem pro, Doloribus, ἀνοπαξίαν dixit. Hoc enim nomine τὰς ὑπαρχόντων, ideſt, fortunarum interitum, vnde dolor existit, declarauit.

Nocte autem sustulit eum obscuritas. Quemadmodum noctis, inquit, tenebræ faciunt, nihil vt possit apparere; sic impius ærumna, quasi cæca nocte obrutus, nec cernitur, nec vspiam videtur existere.

Absumet eum æstus, & abibit, & ventilabit eum de loco suo. Variis imaginibus ac collationibus impij exitum, internecionemque describit. Ille, inquit, similiter vt à tinea lana, perditur; vt araneolæ contextum rete, dissipatur; vt ea, quæ in quiete, per visa cernuntur, nusquam cohæret: putat se versari in tenebris; venti æstu accensus amandatur; quasi puluis à procella ac turbine iactatur; tanquam lenibus flantis venti auris paleæ, sic ille, vltrice vi quapiam raptante, ac, sese subducente, abripitur, atque è suo loco transfertur: vt verum sit illud, Quæres locum eius, & non inueniatur.

Proijciet super eum, & non parcet. Vltor, inquit, ac vindex quasi fur improuisò incidet impio, nec illi ignoscet iratus.

De manu eius fuga fugiet: plaudet autem manibus suis super eum, & sibilabit eum de loco suo. Consueuit Scriptura veluti hostis atque aduersarij speciem Deo affingere; dum diuinum in impios impetum, suppliciumque studet exprimere. Quocirca Dauid, vbi Deum armis instruit, eique tradit iaculum, sic canit, Apprehende arma, & scutum: ac rursum, Effunde gladium, & conclude: & alibi, Arcum suum tetendit, & parauit sagittas. Idipsum hic facit: nam Deum quasi hostem, qui aduersarios persequatur, inducit; impium autem quasi fuga sibi consulentem, & illum quidem quasi victorem, & ob victoriam gestientem, ac manibus plaudentem, atque à suo loco, ideſt, à pristina fælicitate, consuetudine, ac sede ipsum abstrahentem. Contrà, quemadmodum, & qua par est, sanctimonia iustus vocem contendat apud Deum, attende, Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua, quò fugiam? Impius autem fugit, quasi Deum vitare, atque ex illius manu ad omnia pertinente possit euadere. Nihilominus igitur capitur, & sese in laqueos inducit & superatur; atque ea, quæ vociferantes in prælijs solent, in illo fiunt; manuum, inquam, complausus & sibilus, ac veteris domicilij commutatio, atque migratio.

CAPVT XXVIII.

Est enim argento locus, vnde fit: locus autem auro, vnde percolatur. Cæteri autem, Vnde conflatur.

Ferrum autem de terra fit; æs autem sicut lapis excinditur. Hebræus autem, Lapidibus conflatur, dixit.

Ordinem posuit in tenebris. Pro quo Aquila, Finem; Theodotio, Terminum; Symmachus, Legem, interpretatus est. CHRYSOST. Sententiam exponit huiusmodi, Si cuncta Deus ratione disposuit, quanto magis humana certo consilio atque ordine administrat? Prouidet enim is rebus, nec quidquam temerè, ac fortuitò euenit. OLYMP. Aut verò illud potius eius conficit oratio, cætera quidem non vsque eò esse à nostra cogitatione secluſa; Dei autem prouidētiam esse quauis coniectura, atque notitia superiorem; simul & verbi opificis sapientiam, & quā eximia, sapientique ratione res cunctas effecerit, & quo ordine, ac momento dispensarit atque digesserit, & quo nexu, atque harmonia deuinxerit, docet: quo item pacto nos animi intelligentia & ratione ornarit, nec quidquam sine certo iudicio ab eo perfectum sit, sed singulis locum suum, ordinemque attribuerit. Neque enim aurea terra fundit argentum, neque argentea aurum progignit, & ex alia quidem ferri metallum effoditur, ex alia verò lapicidina æs eruitur. Id autem dixit, non quòd montes sint ærei, sed ideo quòd, cùm fodiendi metalli ratio, quæ hominibus tributa est, accesserit, æs & ferrum protulerunt, vbi eius generis in terra fuerit reperta materies. Et noctis quidem tenebræ

appropinquanti luci cedunt,ac dies nocti ex Dei decreto vicissim decedit,sitque horum quædam accretio,ac diminutio; &, vt aliquid à communi opinione seiunctum dicam, quædam efficitur ex inæqualitate æqualitas. CHRYSOST. Præclarè dixit, *Ordinem posuit tenebris*; vt ostenderet eas cedere ac decedere consuesse. Quis earum caliginem, obscuritatemque dispellit, vnde in re tanta ordo tantus? Adhæc vim, sapientiamque Dei narrat, vt doceat illum nolle pœnas ab eo expetere. Rerum enim omnium exitus,& euenta scrutatur, illa sua incomprehensa prouidentia cuncta complexus. Ergo neque impiorum supplicia temerè trahit ac differt,nec frustrà irrogat:quia mensura, ordine, atque concentu vniuersa descripserit ac designarit.

Lapis tenebræ,& vmbra mortis, abscissio autem torrentis ab arena. Lapides, inquit, qui in fodiendo quæruntur,sunt in profundo abstrusi, in ipsaque mortis vmbra delitescunt,idest,in partibus terræ imis, atque in alta obscuritate:illa verò terra è qua,cum perpurgata fuerit,ferrum,aliáve metalli materies existit,sub torrente arenaque latet. Vel, vt planius dicam, terra, quæ ad gignendum ferrum vtilis sæpenumero in aquis reperitur; quæ à torrente discissa ferrum protulit. Fortasse etiam hæc ipsa verba aliam sententiam pariunt, Quod lapides, qui in profundo sunt conditi, ac propemodum radicibus nixi, torrentis impetus in apertum protulit,vbi subiectam materiam diuellit, & nullo firmamento fultam terram abripuit.

Qui autem obliuiscuntur viæ iustæ, infirmati sunt, de mortalibus moti sunt. Id, quod fieri in fluuiorum alueis solet, ad imaginem, atque similitudinem exitij impiorum transtulit. Vt enim torrentis impetu intercisæ atque auulsæ arenæ trahuntur;sic,qui non firmiter honesti rationibus nituntur; nec viæ, qua ad virtutem est iter,meminerunt,sanè debilitantur;atque ex ea, in qua consistebant, fælicitate decidunt; atque è mortalium complexu abstrahuntur.

Terra, ex ipsa egredietur panis, subtus autem eam versa est sicut ignis. Postquam dixit terram,aliam quidem auri, aliam verò argenti, aliam æris, aliam ferri procreatricem esse, eòdem nunc addit genus quoddam aliud terræ reperiri, quod suo vtero semina comprehendit, quæ quidem semina postquam suo calore,quasi igne quodam dissoluit,& vi seminis multiplicem ex illis fetum extulit, tunc ad conficiendum panem spicam progignit. Necnon eundem versum sic interpretari licet, vt eius sit bipartita sententia ad hunc modum, Terrarum genera duo sunt, vnum concipiendis, comprehendendisque seminibus idoneum, alterum sulphureum. Nam illud, *Subtus autem eam sicut ignis*, pro eo est, Sic sulphur alit terra ipsa, vt ei ignis pæne subiectus esse videatur.

Locus sapphiri lapides eius, & agger aurum eius. Terrarum, inquit, aliæ lapides pretiosos gignunt, partim sunt acerui & aggeres, è quibus concoctis aurum procreatur.

Semita,non cognouit eam auis, & non vidit eam oculus vulturis, non calcauerunt eam filij superborum,non transiit in ea leo. Viam hanc, inquit, ac metallicæ artis rationem neque vulturibus, quarum est acies acutissima, vt etiam è sublimi regione illa cernant, quæ iacent in profundo, nec cæteris item volucribus exploratam Deus esse voluerit,neque leones,cæteræve immanes, ac vastæ belluæ, quas superborum filios nominat, hanc à Deo sapientiam expresserunt; illam homo tantummodò hausit.

In lapide durissimo extendit manũ suam,subuertit è radicibus montes; ripas autem fluuiorum dirupit. Pro, *Ripas*, Theodotio, Munitiones;Symmachus,Fluenta, interpretatus est. Hæc nonnulli sic intelligunt,Condocefactus à Deo homo, nec montium quidem vertices intactos reliquit: sed præruptas rupes, ac saxa durissima aperiens, atque perrumpens, ex eorum radicibus aquarum fontes euocauit, montes item quosdam editos complanauit.Verùm,quantùm ipse opinione consequi possum, non fontes quærens aquarum homo silicibus ferrum admouet, monteſque euertit, ac ripas fluuiorum perfringit; sed, cum aut venas aureas quasdam, aut verò argenteas, aut etiam quampiam aliam metalli materiam perquirit,

perquirit, aut gemmas curiosius perueſtigat, tunc & perfodit montes, & ima fluminа perscrutatur.

Omne autem pretiosum vidit oculus meus. Dixit, rerum huiusmodi scientiam esse vni homini comprehensam. Quoniam igitur is, qui hæc disputat, homo est, id, quod est omnium hominum commune,sibi tamquam proprium adscisci,ac dicit, Eorum, quæ apud homines præclara, pretiosaque habentur,planè nihil est, quod me fugiat. Verùm omnia perspexi atque percepi, quæcumque perquisiui.

Profunda fluuiorum reuelauit. Theodotio autem, Scrutatus est, vt si diceret, Nil intentatum reliquit;sed,quæcumque in aquis oblitescunt, siue ob acre conquirendi studium, siue ob diuinitus concessam sapientiam, in eius notitiam incurrerunt.

Ostendit virtutem suam in lumine. Hoc est, in apertum protulit, gratiamque & vim sibi datam diuinitus, fecit insignem.

Sapientia autem eius vnde est inuenta? Reliqui autem, Vbi inuenietur.

Quis autem est locus scientiæ, non vidit mortalis viam eius. Aquila, Ordinem; Theodotio, Sensum; Symmachus, Pretium interpretatus est. Sapientiam hoc loco interpretãtur nonnulli rationes opifices, quibus mundum condidit ac moderatur. Hanc, inquit, sapientiam haud comprehensibilem iis, quorum est ortus è terra, in nullo terræ loco, quemadmodum superiora licet inuenire; sed præcipuè Deo indigemus magistro,vt illius partem aliquam sine errore assequamur. Non enim est quidquam in vita hac absoluti, sed videmus in ænigmate. Quare homo, inquit, mortalis eo, quo opus esset,modo huius sapientiæ viam nequit agnoscere. METHOD. Fortasse, quòd Iobi amici causſam se tenere, cur illa is pateretur, arbitrabantur, ideo in eos inuehens Iustus, diuinorum iudiciorum sapientiam tùm sibi, tùm cuilibet homini incomprehensam esse confirmat; negat locum existere in terris, qui diuini consilij scientiam complecti queat. Verùm hic quispiam dixerit, eam, quæ partibus omnibus expleta est, pietatem atque religionem vocatam esse sapientiam, rem planè diuinam, atque ab vno Deo precario concessam hominibus. Verborum autem ipsorum huiusmodi est sententia, Mirifica,inquit,est Deus quædam elargitus hominibus,cùm iis vim inquirendi,& sapientiam, artificiumque inseuit;quod mortales complexi, terram ad inuenienda metalla effodiunt,eandem colunt. Verùm eam, quæ in religione sita est, sapientiam haud vllo in loco licet reperire; non illam à seipso homo intrinsecus petere, non cæteris tradere potest. Itaque, qui ex Græcis habiti sunt sapientes, cum suis viribus ad illam niterentur, prorsus aberrarunt à scopo. Res enim, vt iam dixi,est huiusmodi,vt suo marte parare illam homo non possit:per gratiam enim & beneficium Deus concedit,vt eam homines assequantur. Quocirca principio idem Deus partim visis, partim angelorum consuetudine atque congressu, partim diuinorum vatum opera ad pietatem homines erudiuit. Quin illa ipsa sapientia, quæ in contemplatione versatur, qua ipsa ad artes ac disciplinas incitamur, & cuius peræque omnes tàm iusti quam iniusti participes sumus, (hactenus enim illam accepimus, vt animalia sumus ratione vtentia) illa,inquam, sapientia Dei quoque munus est,de qua dictum est ante, Nunquid non Dominus est, qui docet sapientiam & scientiam? DION. & ALEX. Solus Deus fons est sapientiæ,quam Iobus etiam cupit inuenire, dum identidem inculcat, *Sapientia vnde inuenta est? qualis autem est locus scientiæ?* & quando naturam illius nostris viribus & cogitationibus superiorem describit,ait, Omnia latent hominem,quia solis sanctis est notus sapiens. Atque hoc vtitur epilogo, Deus est qui constituit viam eius, & quæ sequuntur:& alibi, Vbi & vnde est ipsa? Apud eum sapientia & potentia, ipsi consilium, & prudentia. Vnus est igitur sapientiæ parens,architectus, & largitor Deus. Quòd si quispiam eius partem accepit, ab illo videlicet accepit: Dominus enim dat sapientiam, atque à facie ipsius cognitio & sensus, quemadmodum liber sapiens indicauit, & quemadmodum similis scriptura docuit, cum dixit, Ipse & sapientiæ dux est, & sapientum emendator. In manu enim ipsius & nos, & sermones nostri, omnis item prudentia,& omnium operationum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionum noſtrarum ſcientia. Nec enim quidquam aliunde vel boni vel admirabilis ad nos venit; verùm, ſi quidquam boni eſt, illius eſt; &, ſi quidquam præclari, ab illo. Zacharias ait, cetum omnem, virtutumque omnem abſolutionem ab eo exiſtere, ac dimanare. Ita, cùm cunctas virtutes complectuntur, atque definiunt, illi aſſignant. Et primum quidem omnium ſapientiam, quæ, quòd antiquiſſima eſt, ac cæterarum princeps, in nobis ineſt, quaſi reliqui ædificij fundamentum. Vt enim ſolus eſt Deus bonus, ita ſolus ſapiens; ſolus, inquit, eſt potens, ſapiens valdè, ſedens ſuper thronum ſuum. Cauſſamque exponens, cur illi ſoli nomen hoc præcipuum & peculiare attribuerit, inquit, Dominus ipſe creauit eam, & dinumerauit eam, & effudit eam ſuper omnia opera ſua. Ad huius ſapientiæ beatam notitiam Baruch his nos verbis adhortatur, Diſce, vbi ſit prudentia, vbi ſit fortitudo, vbi longa ætas, vbi vita, vbi ſit lumen oculorum & pax: quis inuenit locum eius? & theſaurus vnde prodit? & quis accipientibus metitur? Deus eſt. Itaque, poſtquam accuſauit eos, qui partem ab illo ſumere nolunt, loquitur his verbis, Dereliquiſti fontem ſapientiæ; viam Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in æternum. Hæc alij pluribus ſunt perſequuti, qui ſapientiam, aut rerum, quæ ſunt, cognitionem, aut ipſam erga Deum pietatem interpretantur. Ego verò meum de ea, de qua eſt hic ſermo, ſapientia, ſenſum breuiter indicabo. Ego igitur ſic exiſtimo, ſapientem, ſanctumque Iobum tale aliquid dicere, cætera quidem homini ſapientiæ præſidiis eſſe inuenta, vt metallorum materiem, vt artificia, vt ſcientias, omnia denique illa, quæcumque is cum admiratione quadam percenſuit numerando; ipſam verò ſapientiam, qua demum ratione inuenit? nunquid ad eius rei inuentionem, terram effodit? nunquid maris receſſus penetrauit? Apage. Res eſt enim Dei munere conceſſa.

Abyſſus dixit, Non eſt in me: & mare dixit, Non eſt mecum. GREGOR. THEOLOG. Sæpenumero rebus inanimatis loquentium perſonarum ſermonem Scriptura affingit; vt quando ait, Cæli enarrant gloriam eius; & gladio aliquid præcipit; & montes ac colles ſermonem rogantur exultationis. Tale quidpiam eſt illud, *Abyſſus dixit, Non eſt in me* ſapientia; ita, vt quis ſeſe in meos inſinuans receſſus, illam offendat: *& mare dixit, Non eſt mecum.* perinde fortaſſe, vt margaritæ, ſic illam ipſam quis poſſit apud me reperire. Tanquam ſi diceret, Siue in abyſſo, ſiue in mari, ſiue in alio quouis loco, non attinet quærere ſapientiam: illius enim promuscondus & largitor eſt Deus.

*Non dabit * incluſum pro ea, & non appendetur argentum commutatio eius, & non comparabitur cum auro Sophir.* Aquila autem & Symmachus, ἀντὶ τοῦ οὐ συμβασταχθήσεται ἐπ' ἀμβλυθήσεται, dixerunt, & Aquila quidem pro, *Sophir*, Primum, interpretatus eſt. Nam Sophir, vt ſuprà dictum eſt, regio eſt apud Indos, in qua tùm pretioſi lapides, tùm præſtantiſſimum aurum procreatur. Vniuerſa ergo, quæ humana ratione inuenta ſunt, ſapientiamque contendit, atque hanc docet eſſe * multis partibus ſuperiorem. Sicut autē res cæteras emi nequaquam poſſe; nec pretioſiſſimarum rerum materiam cum illa poſſe conferri. Nec enim, quamuis cunctos aliquis tradat theſauros, emere illam ipſam poſſit. *Incluſum* autem, pecuniam ipſam dicit, propterea quod tuto illam claudimus. Nec quidpiam cum ea ponderabitur: id enim valet, συμβασταχθήσεται, quaſi in lancē impoſita; nec verò primum aurum cum ea exæquabitur, non vis argenti contrapendetur. Nego enim eſſe quidquam in hoc peculij genere, aut par, aut æquè vt ſapientiam, dignum.

* *Ita & Auguſt. græcè, συγκλείσμου.*

* *κατὰ πολλὴν περιουσίαν ὑπερφέρουσαν.*

In onyche pretioſo, & ſapphiro, non æquabitur ei aurum & vitrum. Neque cum eo lapide, qui onyx dicitur, ſeu cum ſardonyche, ſiue cum ſapphiro, ſiue cum auro, ſiue cum pellucida cryſtallo, quam vitri nomine ſignificauit, ſapientia comparabitur. Quòd enim rara eſt ſapientiæ poſſeſſio, ac data diuinitus, ideo pretioſam quamlibet materiem vincit.

Et commutatio eius vaſa aurea. Pro quo Symmachus, Neque commutabitur vaſis aureis. Nec enim res poſſunt huiuſmodi ipſa cōmutatione ſapientiā æquare.

Neque excelſa, neque eminentia rememorabuntur. Illud ὑψηλὸς eminens, elata videtur ſignificare: ſic namq; eminēs medimni labrū appellatur: Symmachus autem ſic interpretatus eſt, Excelſa & * ſublata non commemorabuntur, perinde vtſi diceret: Quæcunque apud homines ſunt, quæcunque in honore & pretio apud eos habentur, ſi cum ſapientia comparatione iungantur, nec digna quidem ſunt, quorum fiat mentio. * ὑπερηφάνα.

Et trahe ſapientiam ſuper intima. Intima ea dixit, quæ in cellis condita ſunt, & aſſeruatur. Quare ſic eſt Aquila interpretatus, Dulcis eſt ſapientia * præ iis rebus, quæ conſpicua ſunt. In quo oſtendit opes pretioſiores vt ea, quæ ſunt intima, cogitaſſe. Etenim quæ præcipuum pretium habent, non locis, quæ pateant, ſed interioribus atque abditis collocamus. Ergo ſuprà, inquit, hæc omnia atque ſuprà horum poſſeſſionem colloca ſapientiam. * παρὰ τὰ κρυπτόμενα.

*Non æquabitur ei topazium Æthiopiæ, cum auro mundo non * ſimul librabitur.* Topazium lapis eſt ſplendidiſſimus. Illud verò, *Non ſimul librabitur*, pro eo eſt, Non vnà ponderabitur. Nam quæ ſimul ponderantur, in vtramque lancem impoſita, examinantur. Vel quia, qui hanc eſt adeptus ſapientiam, nolet eam cum auro, ſed ſolam portare. * συμβασταχθήσεται. *Multiplex eſt huius verbi notio: nā valet, ſimul librabitur, expenderur, geſtabitur.*

Sapientia autem vnde inuenta eſt? qualis eſt locus intelligentiæ? omnia latent hominem, & à volucribus cæli eſt abſcondita. Perditio, & Mors dixit, Audiamus illius gloriam. Metallorum, inquit, materies quibuſdam in locis reperitur: at ſapientiæ gloria vſque ad eos, qui terram oppoſitam noſtræ incolunt, peruenit. Ipſa verò ſapientia res quædam diuina eſt, nec in conſpectum cadens, Deique tantum munere conceſſa mortalibus: quam ipſam certo in loco capere, & aucupari non licet hominibus; nedum naturæ vlli rationis experti; quòd naturæ genus ex auibus ſignificauit. Nihiloſecius negant nonnulli à Iobo de ſapientia diſſeri. Nam aiunt ſuperiorem orationem ad cognitionem rerum, quæ ſunt, pertinere; hanc verò ad Dei adminiſtrationem, quam intelligentiam meritò dicit: vt quæ in eximiis rebus verſetur, nec ipſa mutetur. Huius homines, inquit, & qui ceciderunt, obliti ſunt angeli; vt meritò & illi, & hi perditioni, atque interitui ſeruiant.

Dominus benè conſtituit viam eius. Symmachus autem, Intellexit, eſt interpretatus

Ipſe autem nouit locum eius. Ideſt, radicem eius, & quomodo, & vnde ſiuat ac manet.

Cognoſcens quæ in terra ſunt, & omnia quæ fecit. Qui cuncta, inquit, cognoſcit, & qui eſt rerum omnium effector, is viam ſapientiæ nouit.

Ventorum pondus, & aquæ menſuras quando fecit. Pro quo Symmachus, Aquam autem exæquauit menſura; Aquila autem, Aquam librauit in menſuratione.

Hic videns numerauit, & viam in excuſſione vocis. Symmachus, In fragorem vocum. Id, quod dicit, eſt huiuſmodi, Hic tonitrua diſpoſuit, quæ agitans aer edit. Hæc enim voces appellat in excuſſione. Verborum autem compoſitio eſt huiuſmodi, Hic videns voces, quæ ſunt in agitatione, & concuſſione, numerauit & viam earum, hoc eſt, aeris ſonitus, ac tonitrus rationes, cauſſas, vias & motiones cognitas habet.

Tunc vidit eam, expoſuit eam, & ſe præparatam inueſtigauit. Pro quo Theodotio, Conſtituit eam, & ſcrutatus eſt eam Is, inquit, opera vna vniuerſa concinna quadam ratione, ac proportione effecit; qui nec ventos ſinit in eos, qui morantur in terris, perniciosè bacchari; neque nimia aquarum incurſione terram obrui atque diſſipari: qui tonitrua vtiliter comparauit, qui denique ſapienter cuncta parauit, qui cùm ſedulò cuncta perueſtigaſſet, ideſt, perſpexiſſet, tùm deinde in apertum protulit. Qui, poſtquam vidit illa eſſe valdè bona, tunc nobis ſapientiam explicauit, ſuorum effectorum tabella quaſi quadam nobis propoſita, in qua illius ſapiētiam cerneremus, atque à creaturarum pulchritudine, & magnitudine, ſapientiæ ipſius inuiſibilia comprehenderemus. Illud autem, *A ſe præparatam inueſtigauit*, non eò dictum eſt, quòd de rebus effectis antea deliberarit; nec enim conſultationis Deus indiget ad efficiendum. Nam ſimulac voluit, in lucem euocat, nempe quæ facturus erat, intelligebat. Iam verò cuncta diſpoſita,

certisque sedibus designata, & perfecta quadam ratione atque proportione inuestigata, cùm non essent, produxit. Verùm, qui nomine sapientiæ pietatem aduersus Deum intelligunt, aiunt à Deo depromptam nobis, traditamque esse rationem, quemadmodum sentire de illo ipso debeamus; necnon quemadmodum ad ea, quæ eundem parentem habent, nobis sit accedendum.

Dixit autem homini, Ecce pietas erga Deum, est sapientia; & abstinere à malis, est scientia. ISIDOR. Hæc mihi clarus Iobus dixisse videtur, cum sapientiæ, scientiæque definitionem adferret. Nam reapse summa sapientia est vera de Deo opinio: scientia verò summè diuina, actio optima: illa de Deo veram sententiam assequitur, hæc à malis abstinet: illa verbis de Deo diuinisque rebus disputat, hæc agendi laude commendatur. Si ergo is, qui Deo carus & amicus est, scit ac sapit, vtramque est amplexus virtutem, tùm eam, quæ in contemplando, tùm illam, quæ in agendo versatur; & illam quidem tanquam animam, hanc verò veluti corpus. Sanè superuacanea est eorum hominum philosophandi ratio, qui optimæ disciplinæ, ac vitæ despicientes, in procudenda tantum lingua, atque in orationis concinnitate studium ponunt. GREGOR. THEOLOG. Prima enim sapientia vita laudabilis, & quæ Deo perpurgata est, vel quæ ipsa perpurgatur. CHRYS. Ea demum maxima est sapientia, Deum piè ac religiosè colere, non curiosè disquirere, ac poscere eorum, quæ fiunt, rationes: nil huic arti par; nihil quod cum hac sapientia æquari viribus possit: nihil pietate aduersus Deum præstabilius.

Capitis XX. Protheoria.

CVM de potestate ac sapientia Dei Iobus admirabiliter disseruisset, docuisset que nihil æquè pretiosum esse ac sapientiam; illumque sapientem esse, qui religione atque innocentia sit præditus; rursus siluerunt amici, quibus nulla suppeditaret ratio refellendi. Itaque Iobus, ab alio quodam capite arcessit orationem, ab ea, inquam, inqua anteà vixerat, fælicitate, atque ab eo studio, quo eum Deum est fælicitatis tempore prosequutus. Sed, quoniam amici multiplex impietatis atque iniustitiæ crimen ei obiecerunt, ideirco earum rerum, quæ ab ipso egregiè gestæ sunt, narrationem pertexit, ac pænè illud, quod post vsurpauit Apostolus, dicit, Factus sum insipiens; vos me coegistis. Tametsi enim scriptum sit, Laudet te proximus, & non tua labia; nihilo secius homines virtute perfectos necessitas ad hoc genus sermonis sæpè deducit; qui tamen ipsa sua interim absque vlla perturbatione animi vel fastu commemorant. Id verò Deus ad vitæ nostræ conformandas rationes, quæ eius est prouidentia, molitur, Quò sanctorum hominum vitas, quasi expressas quasdam atq; expolitas virtutis imagines haberemus, in quas intuentes, ad eas ipsi, tanquam ad normam, nostram viuendi rationem dirigeremus. Deinde suas deplorat ærumnas: vt ipsi malis vexati, cum in illius acerbitates oculos coniecerimus, releuemur. Dogma autem tradit præstantissimum, nemini esse licitum, hæc soluere ergastula corporis, quibus illud Deus adstrinxit; idque eius, qui vinxit, caussa. Rursus ait, si illa mala ipse meruit, tanquam improbus, pars impiorum quominus sua sit, haudquaquam se recusare: quos quidem certè & miseros putat, & sua recta virtutum officia persequitur: quò ea narratio nobis tum doctrina, tùm vtilitate frugifera sit. Hæc cùm Iobus dixit, perorat. Amici autem, cùm nihil ad illius infirmandam orationem haberent, tacuerunt. Nec enim Iobi præclara virtutum officia ignorabant; siquidem coram illis etiam iustitia Iobi enitebat.

CAPVT XXIX.

ADhuc autem adijciens Iob dixit proœmio, Quis me posuerit in mense priorum dierum, quibus Deus me custodiebat? IVLIANI. Symmachus autem & Aquila, Quis det me secundum menses primos, secundum dies, quibus me Deus custodiebat. Quis, inquit, mihi menstruam restituat fælicitatem, in qua antea vigebam? quò iis, qui in me iudicium dederunt, queam persuadere, ex iis, quibus ipse percussus sum malis, improbum ab ipsis de rebus meis factum esse iudicium? cùm vnà mecum

cum de totius perpessionis caussa, illos ipsos dubitare potius decuisset: Nam, si ob ea, quæ patior, iniquus ab iis iudicarus sum; ergo ex iis rebus, quibus futurus eram fælix, prorsus iustus comprobarer. CHRYS. Iccirco priorem ab eo fælicitatem optari, vt Dei fieret prouidentia illustrior, illa verba declarant, *Quibus me Deus custodiebat.* OLYMP. Diuinam custodiam atque opem, non speciosam tantum modo sobolem, & magnas ac locupletes copias dixit, sed multò magis, quia in tanto splendore, diuino septus præsidio ius summopere tuebatur. Iccirco igitur in illum pristinum statum se restitui cupit, quia tanquam Dei amans, in eius fide ac tutela optat esse.

Sicut quando lucebat lucerna eius super caput meum; quando lumine eius ambulabam in tenebris. OLYMP. Diuina lex & ratio, quæ in Iobi mente loquebatur, efficiebat, vt is in tenebris perinde, vt in lumine ambularet, virtutisque officiis fungeretur, atque illa ipsa diuina lex quasi lampas quædam imminens capiti, è superna mihi regione illucebat. Id ergo dicit, Cunctis humanis bonis abundabam, diuinâque luce collustratus, sine metu aliquo pietatis semitas ambulabam. Reuera enim semitas lucis ambulant ij, qui cæcis vitæ huius fluctibus iactati, ad diuina iussa, quasi ad sidera sese vsque ostendentia retorquent oculos: diuinarumque legum splendore ac ductu iter conficiunt suum.

Quando onustus eram vijs. Symmachus autem, Sicut eram in diebus iuuentutis meæ, hoc est, quando velut frugiferæ arbores bonis eram vsquequaque onustus: quando in omni via, in amplis fortunis, in muneribus religionis ac pietatis exequendis, nec leuis quidem eram, nec instar Euripi agitabar; verùm morum constantiam ac soliditatem retinebam, atque ea, quæ ad honestum pertinent, immota mente administrabam.

Quando Dominus visitabat domum meam. Symmachus, Quando circumspiebat Deus tabernaculum meum. Vides hoc illi esse in votis, vt visitatio & prouidentia Dei fiat insignis.

Quando eram copiosus valdè; circum autem me erant filij. Idest, quando res meas Deus visitatione sua dignabatur, multa mihi materies diuitiarum suppetebat: ipsius verò diuitias, ac nobilem sobolem virtutis materiem, mihi egomet statuebam, cùm & diuitias in egentes conferrem, & liberos Dei arbitrio ac voluntate educarem: atque ij in me tanquam in centrum, oculorum animique aciem intentam haberent.

Quando fluebant viæ meæ butyro, montes autem mei fluebant lacte. Ex his vim pecoris, quod vbique tùm in montibus, tùm in campis pascebatur, docet. Namque à butyro & lacte, armentorum & pecorum numerum & greges significauit. Ad intelligentiam verò, Viæ Iobi, quas is ambulabat, virtutes erant, ad quas infantes instituebat; montes verò altæ cogitationes.

Quando exibam matutinus in ciuitate, in platea autem ponebam sellam. CHRYSOST. Priorem illam suam in dicendo libertatem & dignitatem, deinde gloriam narrat. ORIGEN. Item se aliorum eruditioni, atque vtilitati operam nauasse, qui non sui amans, sed studio caritatis incensus, communis commodi cupidus esset. OLYMP. Tanquam princeps quidam ac magister cæteris ad virtutem, sic nec somno, nec ebrietatibus indulgebat: sed caritate commotus, de mane in plateis residebat, tanquam lex, atque effigies ciuitati propositus.

Videntes me iuuenes, abscondita sunt: senes autem omnes steterunt. Qui ætate, moribusve iuuenes erant, cum Iusti virtutem verentur, se ipsi abducebant atque occulebant; qui autem vel ætate, vel senili prudentia senes erant, stabant atque assistebant, Iustoque honorem tùm deferebant, tùm eius sermones studiosè audiebant. Ita omnibus, qui ad intelligendum essent idonei, verendus erat, adolescentibus inquam, & senibus. In quo mihi sanè amicos suos verberare videtur, qui in eum insultabant; maxime, quòd apertè docet, anteà ipsis etiam formidolosum & glorioſum extitisse. * *In 4. Reg. c. 10. sunt optimates: sunt item adulti, & robusti.*

Optimates autem cessauerunt loqui, digitum imponentes ori. * Hoc, aut sunt diuites, aut, ex cæterorum interpretatione, principes. Ergo, cùm hi sermonem Iusto

concederent, coram eo illi ipsi silentio vtebantur. ORIG. Digitus ergo os iniectus, silentij index videri possit. Fieri etiam potest, vt, quandoquidem manus pro factis vsurpatur, illud significetur, illorum facta eorundem labra conclusisse, & ori vincla propemodum iniecisse. Neque enim eius rei erant ignari, haud se dignos esse, qui, Iobo præsente, loquerentur, vt qui in maioribus atque illustrioribus facinoribus versatus esset, ipsi verò leuissima fecissent. Digitus enim ipse minimam actionem, functionemque declarat.

Qui autem audierunt me, beatificauerunt me: & lingua eorum adhæsit faucibus. Ex his silentium, timorem ac stuporem docet. Et auditores quidem ob gratiosos sermones beatum illum prædicabant: qui verò aures habebant ad animi intelligentiam perforatas, de re nulla ei contraria oratione dissentiebant; sic enim erant admiratione perculsi, vt iis quasi lingua adhæresceret; atque ad verba formanda accurādaque illā voluere atque agitare non possent. Talia propemodum intelligit, percipit & loquitur, quæ & à communi hominum opinione abhorrent, & quæ magno possunt esse audientibus emolumento.

Quia auris audiuit, & beatificauit me; oculus autem videns me declinauit. ORIGEN. Nimirum, cùm me aduerso obtutu intueri non posset. Aquila autem & Symmachus, De me testatus est, exposuerunt. Quid porrò testatus est? nempe Iobum tàm excellenti eximiaque esse sapientia, vt notionum animi, quas is euoluebat, splendorem nimium auditorum acies ferre non posset. Iccirco oculos abducebant, quia ad excelsas, altasque illius notitias nullo pacto niti se posse intelligebant. Adhæc caussam, cur beatum ipsum prædicarent, exponens, adiungit,

Saluaui pauperem de manu potentis; & pupillum, cui non erat adiutor, adiuui. CHRYSOST. Postquam sui custodiam ac præfecturam Deo tribuit, tunc ipse in Domino gloriatur. Ac vide eum haud in eo magnopere gloriari, quòd vel malis abstineret, vel sacrificiis operam daret; Iudæorum enim hæc erat gloriatio: verùm hoc sibi Iobus ducit glorioſum, quòd Deus cumprimis requirit, Iudicate, inquiens, pupillo, & iustificate viduam; necnon in rectè factis laudem ponit suam, *Saluaui*, inquiens, *pauperem, & pupillum adiuui.* ISIDOR. Ne mirere, si Pharisæus, propteraquod magnificè de se loquitur, apud Deum offendit; Iobus autem, quamuis plura, & maiora prædicarit, tamen laudem tulerit: ille enim, nemine incitante vel impellente, in glorioſam illam ingressus est orationem; cúmque nihil in orbe terrarum æquè vt se dignum existimaret, meritò est lapsus; superbiæ enim morbo laborabat: qui verò ad caussæ suæ probationem errata tegit sua; &, dum petitur conuiciis, & dicit, quæ ad obiecta crimina refutanda pertinet; id quod præclarissimus, atque fama quauis superior fecit Iobus; nempe is ab omni culpa & reprehensione vacuus & nudus est, interim culpa in improbi, iniustique conuicij auctore residente. Friget enim ea laus, quam sibi quisque, nulla necessitate coactus adsciscit: verum, si quispiam, cum ea, quæ minime oportebat, audierit, inuitus ad huiusmodi sermones delabatur, nempe ad illos ipsos, qui vsurpandi sermonis necessariam caussam attulerunt, crimen recurrit. Ita diuinum suffragium illum quidem pharisæum, qui nullius impulsu iustitiam suam venditauit, ac reliquos omnes condemnauit, explosit omnino: hunc verò hûc necessitate adductum (quid enim amici, quod ad prouocandum valeret, in præteritis reliquerunt?) summæ laudationis laurea atque corona donauit.

Benedictio pereuntis super me veniat. Symmachus autem, Obuiabat.

Os autem viduæ me benedixit. Pro quo Theodotio, Et cor viduæ lætificaui. Horum autem versuum hæc est sententia, Cui interitus, inquit, creabatur periculum, qui tamen mea ope est ereptus interitu; ac vidua, tutore carens, vbi me tutorem inuenit, fastis precationibus ac laudibus prosequebatur. Neque verò earum rerum spe commotus illa faciebam; sed ideò, quòd ob conscientiam recti, ac spes meliores, ex iis, quas illi hominum generi suppetias ferebam, munus amplius expectabam. CRYSOST. Illud autem attende, quamuis viduarum genus sit quodammodo ingratum, non naturæ voluntatisve vitio, sed egestatis necessitates

sitate, quamuis ægrè eum laudent, à quo sunt beneficio affectæ; nam furnus est paupertatis viduitas; eas nihilominus Iobi nomen cum laude vsurpasse. Huius autem viri præclara facinora iccirco perscripta sunt, vt ea ipsi imitemur.

Iustitiam autem indui: vestitus autem sum iudicio sicut diploide. ORIGEN. Videlicet præclaram sibi vestem Iobus contexuit: illi enim pro amictu iustitia fuit. Vide vestimenti genus: nam vestis iustitia, iudicium diplois erat. OLYMP. Pro quouis pretioso cultu, iustitia iudiciique æquitate Iobus vtebatur. Et hæc quidem mirifica Iobi indumenta; contrà verò impij induuntur maledictione, sicut vestimento; & operiuntur sicut diploide confusione sua. CHRYSOST. Postquam dixit, Saluaui pauperem de manu potentis, rectè subiecit, *Indui iustitiam.* Nam sunt ex hominum genere, qui cæteris præsint, verùm ipsorum vita turpis est, & ingloria; non ita hic noster. Sed quid ille? *Vestitus sum*, inquit, *iudicio*, hoc ego vestitus genere exornabar. Id autem, quod aliis molestum est, & quod stomachum mouet, & quod acerbum & graue videtur, contrà mihi ac illis iudicabatur. Vt enim quis ad corporis ornatum diploidem adhibet, sic ipse ad meum cultum iudicij æquitatem; neque id duntaxat hodie, eras autem non item; verùm, sicut necessitas cogit vestibus semper vti, sic nunquam ipse calamitosorum iudicium deserui. Sed nimirum quis eum iudicem constituit? A seipso, hoc est, ab ipsa virtute creatus est iudex, quemadmodum Moyses; tales videlicet decebat esse principes. Hunc in tentationibus spectasti, quantum spectare licuit; neque enim ad id genus demonstrandum idonea oratio potuit reperiri. Dolorem enim, & cruciamenta, & ægritudinis tyrannidem, atque ex iis niuium imbribus exortam perturbationem, nulla orationis facultas auditoribus ita queat exponere, vt rerum ipsarum experientia postularet. Age verò tursus hunc ego tibi virum ostendam, quanquam haud paruum id est opus; sed, idquod animum requirit, summa philosophia præcultum, & qui in diuitiis atque fælicitate egregiam philosophiam ostentarit. Cuiusmodi igitur hic fuit, cum locuples esset? Communis omnium portus, communis omnium patet, communis omnium medicus, immò verò quàm medicus potior; ipsum enim dicentem attende.

Oculus eram cæcorum, pes autem claudorum. CHRYSOST. Vides, quemadmodum is pro natura melior quidam quàm quiuis medicus eorum hominum curator fuerit, qui manci, membris capti, ac debiles erant? Et quemadmodum, quæ arte corrigi nequibant, solatio ipse ac mira erga eos prouidentia vsus recrearit? iis enim pro membris fuit. Perinde namque, vt essent integris pedibus atque oculis, sic ij affecti erant, quos membrorum calamitas opprimebat. Siquidem nec claudicationem, nec cæcitatem illi ipsi sentiebant; tanta in eos huius cura, & studium existebat. Nec verò dicit, Claudos & cæcos ipse solabar; nec dicit, Calamitatem leuaui, cæcitatisve sensum ademi; verùm, Illorum eram oculus, per me videbant; per me calamitatem ipsam minimè sunt experti; eos, à quibus manu ducerentur, minimè requirebāt; tenebræ vt quouis loco iis lux essent, conficiebam. Vide abesse signa. *Oculus eram cæcorum*, non redditis oculis; neque enim dum erat ea gratia concessa hominibus, neque illud in mea potestate erat, vt ærumnæ sensum ne hauritent. Nostræ autem ætatis homines, videntes etiam cæcos faciunt. Nec dixit, Per seruos faciebam; verùm, Egomet naturæ peccata emendabam, nec hominum solùm, verùm etiam ipsius naturæ vitia corrigebam, mutilisque corporis artubus, rebus necessariis præbendis, eximiaque prouidentia consulebam. ORIGEN. Verùm ad intelligētiam, Cæcas mentes illustrabat, & iis qui capti erant animo, opitulabatur, eratque illorum oculus; pedes verò iis largiebatur, quorum erant animi bases labefactatæ; iis, inquam, sermone pes erat, & manu vtrosque ducebat. Vsurpatus est autem oculus, tanquam dux viæ ad intelligendum, pes autem quasi dux viæ morum.

Ego autem eram pater impotentum. CHRYSOST. Et ne hic quidem dicit, Consolabar pupillos; verum, suæ condicionis iis sensum eripiebam, efficiebamque, vt ne acerbum suum illis ipsis malum videretur; quemadmodum ab illis etiam calamitatis sensum tollebam, qui mutilati erant, quos ego ipsos acri studio, & cu-

ra tuebat. In his demum eius, qui infirmis atque imbecillis præstò fuit, voces perspicuæ fiunt; & nimirum quanto pòst interuallo hæc loquatur, attende. BASIL. Tempus tacendi, & tempus loquendi est in oratione Ecclesiastæ. Postquam igitur magnus Iobus calamitates silentio perdiù tulit, atque in eo ipso robur animi præstetulit, quòd res ad tolerandum difficillimas constanter pertulit; postquam tempus silentio satisfecit, ac diu dolorem cordis latebris occultauit; tunc demum hæc, reserato ore, loquitur. CHRYSOST. Nequaquam sese gloria, prædicationeque efferendi caussa, verùm necessario adductus studio, de diuina prouidentia prædicandi, necnon se vt ob quas res Deus abiecerit, & in quibus nunc ipse versetur ostendat. Neque verò corporibus tantummodo * mutilatis curationem adferebat; nec miseriam tantùm pupillorum reficiebat; quando illis pro membris, his verò pro parentibus erat; verùm etiam iudex voluntarius, ac per se ipse creatus, & plus etiam quàm iudex erat.

* *Est in exemplari*, κεκολασμένα: *puto debere legi*, κακολασμένα.

Caussam, quam ignorabam, inuestigaui. CHRYSOST. Hoc quidem certè maius est quàm esse iudicem. Qui exercent iudicia, sedentes illi quidem eos expectant, qui acceperunt iniuriam; atque, cùm illi adierunt, tunc præstò sunt. Etuerò hi maxime probabiles habentur iudices, cùm plerique ne id quidem faciant. At hic noster, vel præstantissimos iudices superauit, ac multis partibus antecelluit. Neque enim expectabat, dum ad eum ij, quibus facta erat iniuria, accederent, neque post eorum aduentum, atque congressum suppetias ferebat, verùm ipse præuertens lustrabat omnia, eos quærens, qui læsi essent iniuria, nec quoquomodo quærebat, sed multa adhibita vigilantia, magna cura. Quod ipsum ex ipsis verbis planè potes intelligere; nec enim hoc dixit, Quæsiui; verùm, *Caussam, quam ignorabam, inuestigaui*, scrutatus sum, studiosius disquisiui, curiosè semper perspexi; omnia moui, vt calamitosos reperirem, néve quispiam violatus iniuria vspiam lateret. Genus præfecturæ vides, quæ non in solis spectatur verbis, non in cibis tantum, non solùm in ipsis indumentis, sed etiam in periculis, quæ alienis etiam iudiciis præstat, ac præest. ORIGEN. Hinc docet, quemadmodum nos iudicare conueniat, cùm à fratribus ad ipsorum controuersias nostro arbitrio dirimendas vocamur. OLYMP. Ad iudicandum, inquit, nihil ex cuiusquam querimonia præiudicati, nihil corruptæ auris attuli; verùm, postquam sedulùm ad inquirendum & persetutandum studium contuli, id, quod iustum erat, perspexi. Nempe hæc ad eos dici oportet, qui temerè iudicant, atque condemnant. Iobus enim inquit, *Caussam, quam non noueram, inuestigaui.* Vidistine vigilantem animum? virtutem nunc atque studium intuere.

Contriui molas iniustorum. CHRYSOST. Idquod suapte natura mordere solet, potentiam eneruaui; ita, vt potétes ipsi à noua inferenda iniuria arcerentur omnino. Quare vtrisque bono erat, cum & læsos iniuria ab accipiendo, & iniuriam inferentes à faciendo auocaret, atque ad meliorem mentem conuerteret. In quo illi Apostolico monito satisfaciebat, Qui præest, in solicitudine. Iam verò animi contentionem ac fortitudinem cerne.

De medijs dentibus eorum rapinam extpui. CHRYS. Rei difficultatem animaduerte. Rem inquit, iam planè obrutam, iudicioque præreptam in integrum restitui: nec desperabam, animóue frágebar, quamuis res esset præiudicata; verùm & deuoratum negotium more optimi, vigilátisque pastoris eruebam, erga meos conseruos prouidétia vsus, quasi ab ore leonis ouis cruribus abstractis, summisque auribus aulsis.

Dixi autem, Ætas mea senescet, sicut truncus palmæ; multum tempus viuam. Pro quibus Symmachus, Dixi autem, Cum meo nido senescam; gloria autem mea renouabitur præsens mihi. Hæc, inquit, mecum ipse ratiocinando pertractabam, atque in eam spem ingrediebar fore, vt, qui iustè viuerem, florerem atque ad multum tempus vitam producerem. Huiusmodi est enim palma; vt si diceret, Cùm huiusmodi mea essent facinora, prorsus speraui vsque ad extremum spiritum me futurum esse in bonis, ac diuina ope perpetuò fruiturum.

Radix autem aperta est in aquis, & ros morabitur in messe mea. Translato vsus est sermone, & quidem sumpto à plantis, quæ radicibus humorem atque alimentum hauriunt, irrigationeque vberem fructum ferunt, illumque messis tempore maturum reddunt. Quemadmodum enim, inquit, arbores, quæ radices habent in aquis, ac propter decursus earum satæ sunt, sic ipse me florentem & fructu vberem esse sperabam; &, quemadmodum fructus rore atque imbribus lætificati atque completi, suo tempore demetuntur; sic ego, in bonorum copia ætate exacta, putabam ex hac me vita migraturum.

* *Opinio mea inanis mecum.* Verum, spes, inanis mihi extitisti; quandoquidem res mihi ipsæ contrà ceciderunt.

* *Vulgata editio, quam & August. sequitur, habet* ὀϊόξα κενή. *sed Caten. habet*, ὀϊόξα κενὴ, *quam lectionẽ etiam Chrys. sequitur.*

Et arcus meus in manu eius ibit. Dupliciter id potest intelligi; vel, quia in me intentus arcus Dei quasi manu tenetur, atque ab eo tentationum sagittæ, at tela in me contorquentur; vel, quia rationes meas à diuina manu sic dirigi, & ad meam voluntatem, atque ex animi sententia sic mihi omnia processura existimabam, vt ab ingenioso sagittario ad scopum fertur sagitta. Verùm me spes fefellit. Postquam autem hæc interposuit, ad superiorem se rursus refert orationem, atque cunctis, cùm sermonem haberet, verendum se, iucundumque fuisse docet his verbis;

Qui me audierunt, attenti fuerunt; tacuerunt autem in meo consilio, super meum verbum non adiecerunt. Ad ea, quæ dicebam, attendebant; in quo libenti se animo audire testabantur: tacebant autem ideò, quòd quid opponerent, contráue dicerent, non habebant. Ideo autem nil addiderunt, quia verba mea legem, canonem ac pondus esse arbitrabantur, vt nihil aut detrahere, aut verò addere iam illi ipsi possent: vsque eo sententiæ meæ cuncti concedebant. Quasi enim arcus, sic eorum manu tenebatur diuina, eáque re à recto scopo mente nequaquam aberrabam.

Valde læti fiebant, quando ijs loquebar; sicut terra sitiens, quæ expectat pluuiam, sic hi meam loquutionem. CHRYS. Attende quid hic dicat. Non propter diuitias is inuidiosus erat; non ideò, quod iis, qui affecti erant iniuria, præerat; nihil denique ex eodem genere. Verùm libenter illum omnes audiebant. OLYMP. Frugiferi illius erant sermones, atque in audientium animis vim strenuam, ac robur habebant; nam primùm faciebat; deinde docebat. Dicentis autem in eo sita laus est, cùm efficaces adfert sermones; audientis autem in eo ipso, quòd cum siti, atque cum auiditate audit.

Si risero ad eos, non crediderint. Symmachus autem, Arridebam iis; ipsi verò non credebant. Cur autem non credebant? ideireo, quia de morum grauitate & constantia Iobi minimè dubitarent; quod per risum ab eo fiebat, periclitandi alterius caussa fieri arbitrabantur. Quo quidem loco, qui mos sit ad docendum idoneus, indicauit. Adeo enim grauem, atque constantem magistrum decet esse diuinum, vt ei aut arridenti, aut salibus vtenti fides non habeatur.

Lux vultus mei non cadebat. Quinetiam diuina, inquit, gratia è mea facie elucebat; nam illa ipsa gratia pacem animi ostendebat è genis. Aut hoc etiam dicit, Nihil obscuri, tenebricosiue in meis sermonibus inerat; immò verò cuncti vberem lucem, perspicuitatemque tuebantur. Vultus autem doctorum, eorum ipsorum est doctrina: animorum enim simulachra sermones sunt, atque ex charactere sermonis parentem agnoscimus non minus, quàm è filiorum forma, eos, à quibus sunt procreati. Fortasse etiam, quia suam grauitatem, & in facinorosis obiurgandis acrimoniam demonstrauit; qui autem ex hoc genere sunt, tristes, atque à risu abhorrentes esse solent; iccirco addidit, Adspectus mei hilaritas non concidebat; sed grauitati splendor iungebatur.

Elegi viam eorum, & sedi princeps, & habitabam sicut rex inter monozonos. Symmachus autem, pro, *Elegi viam eorum*, Si voluì progredi ad eos, est interpretatus; & pro, *Inter monozonos*, In exercitu, dixit. Sententia verò est huiusmodi, Ego, inquit, Vnus ex iis videri volebam, nec secus, quàm vnus è multis ad eos adibam: at illi principem me deligebant. Nec enim aut per imperium, aut adeò per tyrannidem principatum occupabam; sed, quia, rerum vtilium adhibito delectu, cum iis colloque

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquebar, virtutisque viam monstrabam; iccirco me principem renunciabant; nec aliter illi ipsi mihi, atque milites imperatori parebant. Tanquam si diceret, Vel ab hospitibus, & peregrinis regiâ dignitatem accepi. Sunt autem monozoni, qui in militibus honore excellunt; qui non idem, quod omnes cæteri, cingulum gestant; vel, qui in nullum ordinem redacti, latronum more vitam traducunt. ISID. Quoniam monozoni militaria agmina significant, aut cuneos barbarorum, aut latronum conuentus; tale quidpiam Iobum dixisse opinor, Vel quòd militibus legitimè præeram, & imperabam, vel quòd barbaros strenuè superabam, vel quòd terrorem latronibus inferebam, eosdemque à suis moribus prohibebam. Quòd ni paruissent, ipsos legum retibus induebam.

Aug. Tristes, græce, παθητικούς.

*Quemadmodum * passionibus affectos consolabar.* Verùm eos, qui animi, inquit, miseriis, externisue premebantur ærumnis, re atque oratione consolabar, atque erigebam. At Symmachus, Quemadmodum deducit eos dux viæ, interpretatus est, aliam fortasse sententiam indicans. Consolabar, inquit, eos, & ad ea, quæ erant agenda, impellebam, miti ac facili adhibita cohortatione, atque humeris eos propemodum gestabam, eorundemque imbecillitates ferebam, perinde, vt qui calamitosis, ægrotantibusque hominibus dux est itineris. Vt enim, qui corpore ægrotant, cura quadam, & commoda egent opera; sic & qui animo haud rectè sunt affecti, sed corrupti, atque odioso vitiositatis morbo impediti.

CAPVT XXX.

Nunc autem deriserunt me in finem. Theodotio autem & Aquila sic, ille quidem, Iuniores diebus; hic autem, Breues præ me diebus. Sanè graue est, senem, qui multos anteà commonefecit, à iunioribus admoneri.

Nunc autem mouent me in parte, quorum contemnebam patres ipsorum; quos non putabam dignos canibus gregum meorum. Cæteri autem, Cum canibus pecorum meorum. Illud autem his verbis significatur, Anteà quidem præclarè res meæ sese habebant, ac mihi verba facienti cuncti concedebant, & quasi regi morem gerebant: nunc autem tanta rerum mearum facta est mutatio, vt infimi & propter ignobilitatem, egestatem, adolescentiamque contempti & qui nullius frugis, nulliusque propter improbitatem pretij sunt, in parte me moneant: neque enim rectum videbatur, vt eum nonnulli semper cohortarentur; sed vt à quibusdam moneretur ex parte, quò illi eius cohortationis, qua fuerat apud alios vsus, esset merces persoluta. Iam verò quòd illos ne in canum quidem numerum aggregarit, ad nullum insolentiæ verbum pertinet; sed illud tantum clarum est, illos nullo numero pretióue homines extitisse; acsi diceret, Si mei mihi honoris, ac dignitatis ratio habita esset, prorsus indignum putassem, eorum, qui me nunc irrident, patres intueri, quibus non perinde vt canibus meis, rerum copia suppeditabat. CHRYS. *Contemnebam*, dixit, quo is verbo haud per contemptum est vsus; sed ea re tantum, quòd illorum ei aperta, & manifesta erat iniquitas: nimirum rectè ad illud, Contemptus est in conspectu eius, qui malignatur: hoc enim hominum genus pro nihilo ipse putabat. Illud autem, *Monent me in parte*, vt mea quidem fert sententia, non eò spectat, quasi ei illi pro beneficio accepto monendo reponerent; sed ideò, quòd is, qui alios monuerat, ab his hoc tempore monetur. Itaque illud etiam, quod addidit, eos minime canibus suis dignos esse, non eò retulit, quòd latrante hac animante deteriores illos ipsos duceret; sed ob eam rem dixit, quòd haud dignos eos existimabat, qui canes ipsius curarẽt. Indignos, inquit, putabam, qui gregis mei canes agerent. Horum igitur is monita repudiabat, vt quorum nec esset ætas verenda, nec ipsi virtute verendi. Admonebant inquit, Quinam? & quem? Iuniores superiorem, flagitiosi eum, qui clarus quondam & insignis extitit. Breuiter deinceps eorundem innuit imbecillitatem, dum ait,

* σωτηλέα. vox græcè est multiplex. Chrys. pro vtilitate sumpsit.

Et vobur manuum eorum vt quid mihi? Hoc est, nũquam eorum opera egui. Quid ergo attinebat eiusmodi apud me verborum genere vti?

*Super eos perditio, * vtilitas.* Aut hoc dicit, ij, qui pœnas quondam suæ improbitatis debebant, repente sunt erepti supplicio: aut, quia ob summam inopiam expetebant interitum, nec eius rei compotes erant: aut, quia nihil vnquam ij boni

boni gesserunt. Ego verò, cum Symmachi interpretationem attenderẽ, quæ ipsa est huiusmodi, Periit iis omne, quod est ad vitam, Synteliam dici puto, quæcumque vitæ præbent vtilitatem; quorum penuria Iobi premebantur aduersarij: superipsos enim periit Syntelia; idest, rerum ad vitam vtilium abundantia. Id ea, quæ sequuntur, confirmant; nam addit;

In egestate & fame sterilis. Quod dicit est huiusmodi, Quisque eorum sterilis erat, idest, inops, nihilque frugis, fructuúmue habens, & nimirum egestate ac fame magnopere conflictabantur. Vel illud, *Sterilis*, pro hoc altero est, Nec reperire, nec parere rationem quampiam vitæ sustinendæ poterat.

Qui heri fugiebant inaquosam, angustiam, & ærumnam. Qui hesterno, inquit, die ac nuper angustiis & miseriis premebantur, suamq; regionem vt incultum agrum, ac sterilem vt solum derelictum, ac desertum reliquerant, eos, vt minimè ingenuos accusare videtur, qui ex obscuris locis ac parentibus essent. Hæc autem eò Beatus persequitur, quò ipsi, à sordibus, contemptisque hominibus iniuria affecti, ne quasi soli ipsi hæc patiamur, animo feramus iniquo; quando is, cuius virtutis tanta erat auctoritas, qui copiis & honoribus affluentibus erat, eadem, quæ ipsi, atque adeò, quàm nos, grauiora dicitur esse perpessus.

Qui frangebant alima in sonante. Symmachus autem, Vellicantes cortices plantarum. Alima herba est quædam, vt aiunt, quæ celeriter explet comedentem, gignitque satietatem. *In sonante* autem, idest, in vallibus, locisque saxosis. Eiusmodi enim loca aptè personant, loquentibusque respondent. Aut adeò, nemoribus consitum locum, qui ventis perflatur, sonantem dicit. Dicit igitur, siluas atque conualles huiusmodi homines obire, atque ea lustrare loca, propter quæ labentes aquæ sonitum ac murmur edunt, vt, graui inopia coacti, inuentis herbis, atque ex arboribus detractis, rasisque corticibus, vitam sustineant.

Quorum alimenta erant alima. Inhonorati autem & contempti, egentes omni bono, qui & radices arborum manducabant præ magna fame. Symmachus autem, Et radix lignorum agrestium comestio eorum. Duarum rerum illis dat testimonium, tum summæ egestatis, tum nequitiæ singularis. Illam significauit, cùm dixit, Cortices & radices arborum mandebant. Hanc verò ostendit, cùm eos à quouis bono inopes appellauit. Nisi siquis hoc item loco boni nomen ad ea, quæ ad victum referuntur, velit pertinere. Est illa altera etiam improbitas, in egestate hosce homines versari. CHRYS.

Insurrexerunt in me fures, quorum domus ipsorum erant foramina petrarum, in medio benè sonantium clamabunt. Symmachus autem, Inter plantas agrestes, sonantes famelici.

Qui sub fictis virgultis commorabantur. Insipientium filij, & inhonoratorum, nomen & gloria extincta à terra. Hi, inquit, ad latrocinia conuolabant, quibus in petris domicilia erant, qui cauernas, & solitudines colebant, quibus in petris domicilia erant, qui cauernas, & solitudines colebant, aridisque ad latendum atque ad fallendos eos, qui præteribant, virgultis tegebantur; ex insipientibus insipientes, ex turpibus atque despectis, turpes atque despecti, ex ingloriis atque obscuris, inglorij atque obscuri.

Nunc autem cithara ego sum ipsorum, & me prouerbium habent. Cantio, inquit, & carmen effectus sum eorum, meaque calamitates pro quouis alio sermone habent in ore. CHRYS. Viden, quænam præcipuam ei molestiam adferant? nempe ab illis, maledictis, quibus iidem lædebantur, verberari.

Abhominati autem sunt me, recedentes longè: à facie autem mea non pepercerunt spuo. Vbi, inquit, ad me propius accesserint, sputisque fœdauerint, longè recedunt: propterea quòd rem me planè detestabilem atque odiosam ducunt.

Aperiens enim pharetram suam, afflixit me, & frenum faciei meæ emisit. Hoc item loco à Iusto Diabolus vulneratur, cùm illum negat quidquam aduersus se posse, à Deo sibi vno plagas esse inflictas. Dicit autem, Frenum, quo mea propemodum facies vinciretur, mihi iniecit; vt illud significet, Silentij vinclis os meum astrinxit, cùm mihi libertatem orationis ademit. Interea cunctis meas ærumnas ad

impietatis exemplum vsurpantibus, mihique obiicientibus.

A dextris germinis insurrexerunt. Aut hoc dixit, Quando rerum copia & vbertate ego florebã, in me illi inuadebant. Aut hoc significat, laudabiles meas actiones, ac iusta facinora infectantur, cùm me incorrupta mente pietati operam nauasse inficiantur.

Pedes suos extendit, & vias fecit super me, semitas perditionis eorum. Postquam ipse, inquit, Deus in me sese incitauit, iis est ad irruptionem via patefacta, Deo illis ipsis cedente, atque ad me inuadendum semitam propemodum muniente. Aquila pro, *Semitas perditionis*, * Colluuionis dixit, quasi enim aqua, quæ impetu fertur, sic loquacitatibus atque audacibus conatibus multorum impetum Deus, quasi viam complanauit.

* ἐπικλυσμῶν. scaturiẽtis aquæ.

Attritæ sunt semitæ meæ, exuit me stola mea. Meæ, inquit, fælicitatis viæ sublatæ sunt omnes; vestem fælicitatis à me Deo, ideſt, opem suam, auferente.

Iaculis suis sagittauit me; vsus est autem me, sicut voluit. Ex his vim cruciatus, atque acerbitatem docet. Illud autem, *Sicut voluit*, hoc valet, Caussa mihi prorsus est ignorata.

In doloribus concretus sum: redeunt autem mihi dolores; abijt spes mea, sicut spiritus, & sicut nubes, salus mea. Rebus, inquit, aduersis circumuallatus sum; atque è cruciatibus, & pœnis concretus sum, meique dolores instaurantur, atque ex reditu crucior; hoc est; multò vehementius afflictor. Quicquid autem mihi relictum erat ad spem meliorem, omne euanuit; seu, quemadmodum est Symmachus interpretatus, * desideria mea, instar venti, qui præteriit, & nubis, quæ dissoluta est.

* κατεβύμια.

Et nunc dissoluetur in me anima mea; habent autem me dies dolorum; nocte autem ossa mea combusta sunt; nerui autem mei dissoluti sunt. Illud, *Dissoluetur anima mea*, huic respondet, Non habet, vbi consistat. Quasi dicat, Ratiocinando æstuo; quandoquidem nec Deum iniustitiæ mihi condemnare fas est, nec mihi ipse cuiusquam rei sum conscius. Sic autem die, nocteque excrucior, vt & ossa siat mea exusta, & animi nerui vi doloris planè soluti, atque opprimentium, vrentiumque cruciatuum magnitudine prorsus elisi.

*In multa robore apprehendit vestimentum meum, sicut * peristomium circumplexus est me.* Translata vsus est oratione, Nam, qui peristomio cuiuspiam collum constringunt, suffocant illum, & strangulant. Dicit igitur, Quia me arctius complexus est, perinde me cõprimit, & strangulat, sicut cum angusta vestis ora iugula astringit, premitque vehementius.

* Est superior vestis ora, collum vndiq; amplectẽs, ac premens.

Existimasti autem me sicut lutum in terra; & in cinere pars mea. Clamaui autem ad te, & non exaudis me. Vt filius apud patrem, sic ille apud Deum opplorat, naturæque humilitatem ad precationem adhibet. Cogita, inquit, ô Domine, me terram esse, & mihi rursus in terram abeundum esse; & ne auertas orationem meam. Illud verò, *Non exaudis me*, eximiam quandam erga Deum caritatem ostendit. Sic enim loquitur, quia ab eo se credit audiri. Vt autem mea fert opinio, illa, *Sicut lutum me existimasti*, & quæ sequuntur, non ideò à Iobo dicuntur, vt despectam naturæ præseferat condicionem? sed quasi affectu quodam, & indignatione commotus, sic loquitur: siquidem contemptum quoddam est lutum, nec vllius pretij est homo; quod illi est à Deo pars non in rebus pretiosis, sed vilissimis, in cinere, inquam, & puluere, quæ pedibus obteruntur, constituta: atque ob id ipsum non auditur.

Steterunt, & considerauerunt me. Vel cùm me irriderent, vel cùm meæ calamitatis pondus admirarentur.

Insultasti autem mihi absque misericordia, manu forti verberasti me, constituisti autem me in doloribus, & proiecisti me à salute. Norunt videlicet sancti magnam atque adeò inexplicabilem Dei esse misericordiam. Ita Dauid misericordiam sibi postulat tribui. Huc ergo cùm Iobus spectaret, dicit ad Deum, *Insultasti mihi absque misericordia.* Etenim, si tua magna vsus essem misericordia, his ego ærumnis haudquaquam exercerer. Ergo hominis cum gemitu obtestantis, & misericordiam quærentis

rentis illa verba sunt, non arrogantis, aut verò indignantis, grauiterque ferentis.

*Scio enim, quia mors me conteret. Domus autem omni mortali est terra. Vtinam possem me ipsum * interficere, aut vegare alium, vt hoc mihi faceret.* Illud, inquit, teneo mortalem me esse, ac planè periturum: cuilibet enim huiusmodi domus pro sepulchro ipsa terra est constituta. Libenter igitur ac breui tempore ex harum calamitatum fluctibus emergerem; si aut meæ cædis ipse essem auctor, dummodo id sine scelere mihi facere liceret; aut alium quempiam ad meam cædem precibus solicitarem. Vtinam mihi id licitum esset. Sanè quidem feciſſem. Nunc autem, eius rei est mihi erepta potestas: sibi enim ipsi manum cõsciscere, vetitum est. CHRYSOST. Viden, vt illud, *Vtinam possem*, non ad vitium imbecillitatẽ dicit; sed ideò, quia prohibetur? nefas enim est, atque scelestum, se ipsum de vita subducere. Hinc & plagam intolerabilem esse comprobabatur, & mentis pietas seruabatur incolumis. In eos enim, qui sibi ipsi necem consciscunt, homicidij pœna est constituta.

* Ita etiam Aug. græce ἀφανίσαι αὐτ.

Ego autem super omni impotente fleui: ingemui autem videns hominem in necessitatibus. Ego præstolatus sum bonis, ecce obuiauerunt dies malorum. Postquam multa sua rectè facta narrauit, quemadmodum, inquam, variè calamitosis subuenerit: quemadmodum, necessariis rebus largiendis, egentium inopiam subleuarit; quemadmodum iis, qui per iniuriam oppugnabantur, fuerit opitulatus; quemadmodum ægrotantibus curationem pro viribus adhibuerit: quoniam genus quoddam reliquum erat hominum, quorum haud sanabile erat malum; cui nullum humanum reperiebatur remedium; huiusmodi etiam hominibus se id, quod suum erat, hoc est, communem sensum doloris, tribuisse testatur, dum ait, Iis, quibus ipse auxiliari non poteram, quibus vnius Dei manus præstò esse poterat, communem sensum doloris præbui, lacrymas & gemitum. Atque ipse, *præstolatus sum bonis*, hoc est, cùm essem beatus; tanquam si diceret, Non voluptatum illecebris delinitus, non deceptus diuitiis, de alienis calamitatibus oculos deiiciebam; immo verò eas meas esse, ac proprias ducebam; atque iis, quæ in manibus habebam, bonis anteferebam. Nunc autem ipse miserè perditus parem doloris communionem nusquam reperio: nec enim quenquam habeo, qui necessaria atque calamitosa hæc mea tempora doleat. CHRYS. Nimirum, cùm florerem ipse diuitiis, nil feci eiusmodi, non alienis ærumnis lætatus sum: contrà quàm mihi nunc accidit, cuius ærumnæ multorum oblectant animum; contrà potius ego in alienis malis fleui, atque ingemui. Atqui, ô amice, haud leue hoc est, mentem habere ad condolescendum idoneam. Ego verò illud, *Ego præstolatus sum bonis: ecce obuiauerunt dies malorum*, sic interpretor, Ego quidẽ ob partem alieni mali sponte susceptam, bona expectabam: verùm me spes longè fefellit. Symmachus autem sic extulit, Bona expectabam: venerunt autem mala.

Venter meus efferbuit, & non tacebit. Ideſt, mea vruntur præcordia, ac tacere non possum. Vis enim cruciamentorum incredibilis exclamare me, & eiulare cogit: nec vocem comprimere vteumque permittit. Caussam porrò, cur suas tragicè exagitet miserias, & præclara enumeret facinora, eam esse docet, quòd animum gerat malis confertum; animum enim ventrem appellauit. Efferuescere autem est, cùm aqua igni concalefacta feruet atque ebullit. Sic mihi, inquit, cor feruet & ardet; nec fieri potest, vt sileam. Symmachus quidem pro eo, *Non tacebit*, cùm dixit, Non cessauit, quandam aliam à nobis interpretationem requirit, nimirum perpetuum esse, nec vnquam intermittentem dolorem; quia enim verisimile erat efferuescentem animum iterum deferuescere, atque consistere, vt doceret, etiam nunc cordis æstum manere, addidit, Non cessauit.

Præoccupauerunt me dies paupertatis: gemens ambulaui, sine freno fleti in cœtu clamans. Caussam adfert, cur cordis eius æstus minimè cesset. Summa, me, inquit, oppressit inopia. Iccirco sine freno, inquit, ingemisco, hoc est, ipsa patientia quasi freno quodam fletus magnitudinem atque perpetuitatem nequeo cohibere. Verùm intemperanter, effusè, ac denique effrenate ploro & gemo, nec cœtus interim frequentiam reuerens, & coram multis, qui circumsistunt, vociferans.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Frater sum factus sirenum, socius autem struthionum. Sirenes aues quasdam, quæ canere soleant, appellat; alcyonas inquam aut vlulas: vtrumque enim genus est animantis luctuosum. Struthiones autem, struthiocamelos, quemadmodum interpretatus est Symmachus, animalia sunt, quæ solitudinem amant. Hæc igitur eò Iobus dicit, quia extra vrbem ac sub dio commorabatur. CHRYSOST. In lugubrem auium cantum incidi; meam naturam dedidici; nihilò sum his auibus melior.

Cutis mea obtenebrata est valde. Cæteri, Denigrata est in profundo. Id autem non tàm ei ex sole quàm ex morbo ac plaga accidebat. Nam quæ extabescit caro, infuscatur, & nigra euadit.

Ossa autem mea combusta sunt præ caumate. Cùm enim sub dio resideret in stercore, dici æstu exurebatur: sed multò magis ob immoderatum vlceris incendium atque feruorem.

Abiit in luctum cithara mea, psalmus autem meus in planctum mihi. Ea, quæ mihi iucunda erant, ad luctum reciderunt omnia. Quæ quidem ait, vt ad miserendum Deum alliciat. Deinde rursus in suorum rectè factorum commemorationem ingreditur.

CAPVT XXXI.

Pactum posui oculis meis; & non intelligam super virgine. CHRYSOST. Symmachus autem, Et nihil cogitaui de virgine, scilicet Euangelicæ disciplinæ absolutionem est Iobus complexus. Nam, quæ posteà Christus sciuit, ac iussit, eadem reipsa perficit. Et quoniam, qui viderit ad concupiscendum, iam mœchatus est; iccirco oculum suum erudiebat, vt ne virginum formas, pulchritudinesque spectaret, curiosèque persequeretur. Quid hic dixerint illi, qui virgines habent adscitas? qui illarum conuictu atque societate nec se commoueri turpiter, nec lædi confirmant? Quamuis enim res ita sese haberet, offensionem tamen aliorum caueri oportebat. Sit ita sanè; integer ipse, & nullo improbo affectu commotus inter virgines versere. At eos, qui sunt infirmi, percelles. Etuerò beatus hic Iobus tantum in se roboris & philosophiæ inesse, testari haudquaquam est ausus: verùm is, qui omni virtute functus erat, qui retia Diaboli cuncta eluserat, qui primus, ac solus, tantam animi constantiam ac fortitudinem ostentarat; qui inuicto animi robore quoduis ferrum atque adamanta superarat, qui Diaboli neruos conciderat; virginem sic tamen reformidabat, vt incorruptum, atque integrum eum virgine commorari, ex earum rerum genere, quę fieri non possunt, esse statueret: nec tantum ab huiusmodi contubernio atque commercio longius se remouebat; sed ab ipso etiam adspectu & occursatione sese planè abducebat; legemque hanc suis oculis sanxit, vt virginem ne videret omnino, *Pactum*, inquiens, *posui oculis meis; & non intelligam super virgine*, ideſt, non contemplabor, non cernam. Nouerat enim, nouerat, non modò eum, qui cum virgine familiariter viuit; sed ne eum quidem, qui virginis formam intuetur, non dicam ægrè, sed prorsus nulla ratione vitare posse incommodum, ac detrimentum. Vtrum tibi Iobus ad certamen pusillus videtur? Atqui ne sterquilinio quidem eius digni ipsi sumus; & tamen hoc tu tantum exemplum animi tui altitudine inferius ducis. Beatum Paulum cogita, eum inquam, qui, posteaquam eximiæ philosophiæ partes omnes expleuerat, corpus vexabat suum, & in seruitutem redigebat; vitamque assuetam certamini traducebat. Quamobrem, cùm rei difficultatem Christus testaretur, vel ipsos mulierum vetuit adspectus. Quinetiam adulterorum supplicia iis, qui cernerent improbè, est minitatus. Neque verò de non ducenda vxore legem quampiam tulit; verùm, vt rei naturam doceret, dixit, Qui potest capere, capiat.

Et quid partitus est Deus desuper? & hæreditas Sufficientis ex altissimis. Quamobrem, inquit, post tantam disciplinæ absolutionem huiusmodi mihi partem, & hæreditatem potens atque altissimus Deus diuinitus est elargitus? prorsus eius rei ignotæ sunt mihi rationes. CHRYSOST. Nec enim dicere cuiquam fas est, me pœnam hanc ideo luere, quòd diuitiis, & superioribus bonis sim ad socordiam atque mollitiem abusus; ad hunc autem statum me demigrasse, Deo mihi salu

salutarem, idoneamque medicinam adhibente. Etenim hominem* muliero- * *Exemplar habet, φιλόγυνος: mallem φιλογύναιον*
sum, voluptatumque illecebris, ac deliciis diffluentem, rebusque ludicris studentem iure optimo quis in aduersam, atque contrariam vitæ condicionem conicerit, vitæque acerbę & luctuosæ addixerit; eum verò, qui comessationes vitarit, qui homines ioculares & mouentes risus repudiarit, qua tandem ratione quis in hanc tetram, mæstamque vitam præcipitauerit?

Væ perditio iniusto; & abalienatio facientibus iniquitatem. Non propter peccata perpeti illa se Iobus arbitrabatur: nec opinione fallebatur. Probatio enim erat illa virtutis, non malorum remuneratio. Eos verò, qui secus de illo existimabāt, non in numerum impiorum adscribit; sed væ, Deique dissidium illis ipsis denuncians, deplorat. Fortasse etiam hic versus cum superiore ad hunc modum cohæret: dixit enim, Quid mihi partitus est Deus? vt planum faceret, haud se illo digno esse supplicio, neque suæ virtuti cruciatus, dolores, gemitus atque egestatem pro mercede deberi. Quare attexit, *Væ perditio*: longius à Deo amandari ac profligari, in homines iniustos conuenire. *Nonne ipse videbit viam meam, & omnes gressus meos enumerabit?* Neque enim meas vitæ rationes Deus ignorat; leuissima quæque tenet momenta; vt, quemadmodum me percusserit, prorsus ignorem. CHRYS. Nec quispiam dixerit, me quidem vitam socordem, effeminatam ac lubricam refugisse; postquam autem morbo, fameque contabui, vitamque acerbam, ac duram expertus sum, ad vitia vitæ priori contraria demigrasse, ad improbitatem inquam & fraudem deflexisse. Quin ab vtriusque vitæ scelere peræquè declinaui.

Si autem ambulaui cum irrisoribus. Symmachus autem, Cum vanitate, ideſt, neque hominum risum facientium sum consuetudinem, congressionemue sequutus. IVLIAN. Videtur hoc superiori orationi contrarium. Nam dixerat, Euasit in luctum cithara mea. Verùm longè res se habet aliter; neque enim organorum vsu prohibitus erat; quandoquidem hoc ipsum cum pietate fieri potest: in templis enim sunt illis ipsis vsi. Irrisores igitur dicit eos, qui comessationibus, atque ebrietatibus indulgent. OLYMP. Et hoc quemadmodum culpa vacare nolit, cum scurris, atque irrisoribus congredi. Quamobrem diuinus Apostolus scurrilem iocum nobis abiiciendum esse suadet. Ita nec* festiuitates sunt ad- * τὰ ἀστεῖα.
mittendæ.

Si autem & festinauit pes meus ad dolum. Pes, inquam, animæ meæ. Nempe hoc dicit, Nunquam aduersus quempiam fraude sum vsus.

Steti enim in statera iusta. Et Aquila, Appendit me in statera iusta, ac si dicat, In honesto atque in virtutis medio constiti, atque vtriusque vitiosæ partis diuerticula peræquè vitaui, pariterque exuperantiam, defectionemque fugi, æqualitatem ipsam adamaui & colui. Quantum verò ex Aquilæ interpretatione intelligi potest, videtur quidem Iustus Deo virtutem suam adscribere.

Nouit Dominus innocentiam meam. CHRYS. Harum ipse rerum testem non hominem, qui & gratificari potest, & multa ignorat, appello, sed nimirum eum, qui abdita, arcanaque perfecta quadam scientia comprehensa habet, qui & meam iustitiam æquis ponderibus examinauit, atque innocentiam meam perspexit. OLYMP. Hæc ipsa de Iobo Scriptura testata est, cùm eum innocentem, iustum, & erga Deum pium prædicauit.

Si declinauit pes meus de via. De via, inquā, pietatis atque virtutis; sicut dixerat, Steti in statera iusta, nec de recta via deflexi. CHRYS. Quod nunc leue est, ad illorum temporum rationem videlicet magnum erat, fortasse etiam ad nostrorum non exiguum. Etenim non concupiscere, ipsum quidem magnum est; illud verò nihilo minus, conceptam cupiditatem reipsa minimè explere. Quanquàm longius progressus, maius etiam aliquid adfert, cùm nil eiusmodi suos oculos passos esse dicit: ait enim;

Si oculum sequutum est cor meum. Hoc est, nequaquam earum rerum, quas oculis hauriebam, cupiditate inflammabar; neque vitiosi propterea in animo meo cie-bantur affectus. Nec dixit, Oculus meus; sed, *Cor meum*; ne mentem quidem cor-

rumpi sum passus, nedum corpus. OLYMP. Diuinus ait Ioannes, Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Dicit igitur Iobus, Nil vnquam, aut cùm animum adiecissem, aut cùm laudassem, concupiui. Atqui ad affectus hoc pertinet vacuitatem, ea quidem, quæ digna sunt in hac rerum vniuersitate, laudare, vt corporum symmetriam atque proportionem, vt colorum varias temperationes, vt lapidum splendorem, ac nitorem; nec tamen rerum huiusmodi capi cupiditate.

Si autem manibus meis tetigi donum, seram vtique, & alij comedant, absque radice sim super terram. Symmachus autem apertius, Et progenies mea eradicetur. Nempe hæc Iobus dicere nequit, qui inops sit, liberisque orbatus. Quid igitur dicendum? aut ipsum hæc ante calamitatis tempus loquutum esse, aut tanquam iustum rursus vitæ lętæ spe niti. Quantùm verò ad nostram pertinet institutionem ac disciplinam, hæc ipsa Dei permissu ideò dixit, vt, cùm hæc ipsi legerimus, atque animos tumidos, sublatosque habuerimus, dicamus, Si munera accepimus, si tale quidpiam admisimus, hæc item perferamus.

Si autem sequutum est cor meum mulierem alterius viri: si etiam insidiator factus sum in ianuu eius. Alij pro ἐνεδρεύθη, Insidiatus sum, dixerunt.

Placeat vtique & vxor mea alteri: & paruuli mei humilientur. Quoniã concupiscentia, vbi conceperit, parit peccatum. Ideò ipsum, inquit, peccatum ex corde radicitus euellebam, ne via sceleri pateret. Illud autem, *Placeat vtique & vxor mea alteri*, æqualitatis studio dixit. Etenim sic mihi ante ærumnas suasor eram, vt, sicui malum molitus essem, illis ipsis egomet implicarer; atque iis, qua gesseram, paria acciperem. Hæc verò ad ea pertinere, quæ morbi calamitati antecesserunt, vel illud non obscure declarat, *Paruuli autem mei humilientur.* Iam enim illi erant morte erepti. Verùm quo pacto paruuli humiliantur? nempe quando adulteræ filij nuncupantur, atque ea re sese abdunt. Demittit enim filius animum, & libertate spoliatur, cùm in matris scelera oculos conuertit.

Furor enim iræ est, qui retineri non potest, polluere viri vxorem. Adulterium enim, inquit, Deum irritat, atque adultero supplicum irrogat, quod vitari non potest. Fortasse etiam non illud, quod illic futurum est, supplicium dicit; verùm eam, quæ in hanc vitam contingere solet, viri zelotypiam, quam Salomon his verbis in Prouerbiis indicauit, Quoniam neque donis sustinet inimicitias vir dissoluere, qui in vxore fuit affectus iniuria; cuius rorum alius maculauit. Rem hanc, quæ mox sequuntur, claram faciunt.

Ignis ardens est super omnes partes. Hoc scelus est, hæc est immanis iniquitas. Qui enim torum violat alienum, ingens hic incendium excitat malorum. Nam viro iniuriam facit; vxorem contaminat; suspectos liberos, incertosque reddit; cum Prouidentia certat; habitudinem diuidit; viro struit insidias. Tantum examen malorum ex intemperantia adulterij existit.

Cuius autem superuenerit, à radicibus perijt. CHRYS. Neque enim, inquit, iniuriæ magnitudinem nesciebam. Eam enim domum, quam ingressa fuerit, extirpat radicitus. Temperantiam vidisti; humilitatem nunc intuere; ac quanta ea sit, attende.

Si contempsi etiam iudicium famuli, seu famulæ meæ, cum iudicarentur apud me. Quid enim faciam, cum inquisitionem mei fecerit Dominus? Si autem visitationem, quid respondebo? nunquid non, quemadmodum ego factus sum in vtero, & illi sunt facti? fuimus autem in eodem ventre. Contritam mentem, quæ hominum naturam considerarit, & quid seruus, quid homo liber valeat, perspexerit, animaduertisti. Eam enim, quæ iactatur à multis, fugiens inæqualitatem de æqualitate, quæ à communi sumitur ortu, philosophia dignã inducit orationem. Atque hoc in eo fuit admirabile; quòd cum hæc ageret, non ideò indignum animo suo quidpiam se facere existimabat; verum necessario se muneri suo satisfacere arbitrabatur. Quocirca rationem attulit, qua cunctis hominibus persuaderet, cur nihilo de se quàm de suis seruis magnificentius sentiant, quamuis millies sint domini; hæc enim nomina, Seruus, & Dominus, nuda sunt nomina, re carentia: seruitus enim in peccato, libertas in iustitia

iustitia sita est. Vide etiam quemadmodum suam vbique laudationem concidat, atque egregia facinora remoueat. Haud quidpiam inquit, amplum feci; id enim natura ipsa exigit; communione enim iũcti sumus vniuersi. Ipse enim ortus, ipse in vitam introitus, cuncta sunt denique communia. Ego illis haudquaquam sum natura præstantior. In eodem vtero procreati sumus, idest, simili modo, vt interpretatus est Symmachus. Ita nec liber nec seruus vlla est à me iniuria læsus. OLYMP. Immò verò seruis meis liberæ orationis atque suæ causſæ tuendæ potestatem faciebam; vt, si quid fortè à me per iniuriam in eos committi suspicarentur, audacter dicerent. Et non *contempsi*, seu, vt Aquilæ est explanatio, abieci, siue despexi iudicium eorum, idest, ius. Ideo autem, vt id facerem, animum inducebam; quoniam à mea ipse natura argumentabar homines, siue ij serui siue liberi sint, omnes esse vna quadam ratione generatos, vnumque in cælo Dominum obtinere; qui, cùm omne discrimen respuat personarum, id ab vnoquoque flagitat, vt iuris æquitatem alteri tribuat. *Cum igitur inquisitionem fecerit*, vel, vt Symmachus, si requirat, *quid ei respondebo.* Inquisitionem enim, ipsam disquisitionem, visitationem autem diuinam castigationes ipsas dicit. Hac æqualitate commotus, Dei æquitate fretus, ab eo postulat, expetitque iudicium. Aliam eius quandam æquabilem condicionem, admirabilemque iustitiam vidisti. Nunc quo sensu commiserationis, quóue studio pauperes prosequatur, cognosce.

Impotentes autem, quamcumque habuerunt necessitatem, non frustrati sunt. CHRYS. Vides quemadmodum nullius despiciens erat? vt erat modestus? vt communis omnium medicus? vt portus communis? vt calamitosorum atque egentium omnium commune perfugium? Quamcumque necessitatem, inquit, habebant, non illam quidem certè, hanc verò minimè. Sed quamcumque tandem, nulla excepta, quamuis ea periculis esset referta, quamuis sumptus exigeret, quamuis periculosa. Ac vide quemadmodum iis opitulabatur, à quibus parem beneficij gratiam minimè expectabat, viduis, inquam, pupillis, omnique ope destitutis hominibus.

Viduæ autem oculum non tabefeci. De Deo cùm caneret Modulator, dixit, Patris orphanorum, & iudicis viduarum: ac rursus, Orphano tu fuisti adiutor. Ergo, cùm imaginem quasi integram atque incorruptam Iobus seruaret, imitabatur exemplar. Illud autem, *Non tabefeci*, aut hoc valet, Non sum passus egestate, aut lacrymis, aut assiduo oculorum coniectu, intentioneque contabescere; quod ipsum accidisset, si nec rerum, quas optabant, compotes fuissent, necnon despectæ fuissent.

Si autem & buccellam meam comedi solus, & non orphanum eius participem feci; quia à iuuentute enutrini, sicut pater: & ex ventre matris dux fui. Vide, quanta hæc sit misericordia, qui vel perexiguam panis particulam partiatur egentibus. Illud verò, *E ventre dux fui*, huic par est, Infantes admodum, orbatos parentibus suscipiebam ipse; & quoad corroborata essent ætate, alebam atque educabam, artiumque disciplinis erudiebam. Denique eos tandiu manu duxi, dum mea opera haud magnopere egerent. EVAGRII. Hinc intelliges, ab eo adolescentes, priusquam ad eos vitium arreperet, ad virtutis disciplinam fuisse institutos. Sic enim verum erit, quempiam ex vtero recta via deduci. Hic autem iterandum est, quod anteà diximus; iniuriam facere, ac beneficio non afficere, apud Iobum par esse. Atqui non solum à peccato abstinendum est, verùm etiam virtus est arctius complectenda. Nec enim hoc tantum dixit, Non contumelia affeci pupillos; idquod à malo est abstinere; verùm patris more illos curaui; idquod ad virtutis munus, & functionem iam pertinet.

Si autem despexi nudum pereuntem, & non vestiui; impotentes autem si non benedixerunt me. Non modò alui, inquit, egentes, sed etiam, cùm nudi essent, indui; cùm à frigore illorum vitæ periculum crearetur; ij vero, in quibus nil opis erat, de me prædicabant egregiè, quòd sibi sedulò consulebam.

De tonsura autem agnorũ meorum calefacti sunt humeri eorum. Ab humeris corpus significauit vniuersum: tota enim vestis ex iis est apta. Videntur autem humeri ad

frigo

frigoris accipiendas iniurias esse procliuiores; ideo ipsorum fecit mentionem. Cùm verò in proferendo beneficio acre studium, laboremque declararet, illudque nec perfunctoriè nec desidiosè à se collocatum esse, è suorum gregum lanis nudis vestes se feciſse confirmat.

Si leuaui orphano manum. Symmachus autem, Contra orphanos.

Fidens quia mihi adest adiutorium multum: abscedat humerus meus à clauicula; brachium autem meum à cubito meo confringatur. Clauiculam, vinculum, quo cum collo humerus iungitur, appellauit. Theodotio autem, & Symmachus pro, *Clauicula,* * ἀκρωμίδι. ille quidem, Ceruice; hic autem,* Scapularum summitate, interpretatus est. Si igitur irato animo, inquit, manum pupillo iniecì; idque mea fretus potentia brachium, quod huiusmodi est ausum scelus, à ceruicum vinculo iunctioneque auellatur.

Timor Domini continuit me, à comprehensione autem eius non sustinebo. Hæc, inquit, ideò feci, quia diuino metu coërcebar, dum illud cum animo meo cogitarem, si me Deus per iniuriam quidpiam agentem, aut non benè merentem deprehendisset, intolerabile illius mihi ferendum esse supplicium. Symmachus pro, Comprehensione, * Pondus est interpretatus. * λήμματος. Chrys. Atqui eiusmodi extitit iusti huius benignitas. Iam verò quis pecuniarum despicientiam verbis assequatur? Et in hoc enim eius excelluit virtus. Nec enim ab alieno tantùm, quod his etiam temporibus plerique faciunt, cupiditatem abstraxit; sed etiam à rebus suis illam vehementer abduxit. Quamobrem aiebat;

* ἀφοβίαν μου. *Si posui aurum robur meum.* Symmachus autem,* Metus vacuitatem.

Aduersarius autem sperauit in multitudine diuitiarum suarum.

Quòd si & in lapide pretioso confisus sum: quòd si etiam lætatus sum, cùm multæ mihi essent diuitiæ. Chrys. Atque ob eam rem illarum amissionem valdè moderatè tulit: cùm verò illi adessent, earum copiam in egentes conferebat. Nec enim virtutis partem vllam prætermisit. Is verò, qui vsque adeò locuples erat, animo multò rectius affectus erat, quàm ipsi illi, qui nihil habebant in bonis: neque enim is, cui nullius rei possessio erat, sic in pecunia animum integrum seruabat, vt Iobus, qui tot rerum generibus abundabat. Etenim vbique animi propositum coronatum est. Sever. Sic Abraham omni fortunarum genere locuples erat: sed tamen animo paupertatem colebat, singulisque diebus materiem diuitiarum contemnens, diuitiis nihilominus, vt prodesset egentibus, augebatur. Et hic ipse Iobus ipsam externorum bonorum atque opum segetem aspernabatur: idquod ex iis, quos faciebat, sumptibus liquet, vt spiritu pauper esset. Illi verò hoc vnum studium & hanc contentionem fuisse in parandis diuitiis, vt eas ad beneficentiam conferret, ex iis, quæ iam sunt exposita, perspicuum est. Illum etiam audies deinceps loquentem.

Quòd si in innumerabilibus posui manum meam. Ideſt, neque mearum opum vis extitit infinita. Fortasse igitur oues, cameli, omniaque ipsius certo fuerunt numero, vt, quæcunque superassent, in egentium vsum, ac sumptum conuerterentur. Quamuis enim diuino munere diues erat, immoderatam cupiditatem tamen amputabat. Ita bonorum illorum possessione, nec tanquam præcipuis bonis lætabatur. Si enim viris sanctis caduca hæc bona, quasi corollaria quædam & additamenta tribuantur, vt diuitiæ, vt gloria: nihilominus isthæc illis haud præcipuam lætandi causſam adferunt. Alio quodam præcipuo ipsi illi gaudio perfunduntur, cuius quidem diuinus spiritus est auctor. Chrysost. Non eum fuisse Iobum, qui præsentia hæc bona magnopere adamaret, vel ex eò, quòd is loquitur, potes intelligere. Si & lætatus sum, inquit, cùm multæ mihi essent diuitiæ. Quid, ô bone vir, ais? quando circumfluebas diuitiis, minimè lætabare? Minimè verò, inquit. Quid ita? Quoniam, quàm incertæ, fluxæque essent, minimè ignorabam; haud stabilem ac fixam illarum esse possessionem videlicet tenebam.

An non video solem quidem, qui splendescat, deficientem? lunam verò deficientem? non enim est in ipsis. Chrys. Quod dicit, est huiusmodi, Si ea, quæ in cælo sunt astra, vsque

vsque lucentia, viciſſitudini tamen sunt obnoxia; sol enim deficit, & luna minuitur: annon extremæ hoc fuerit dementiæ, quæ terrena sunt, ea stabilia ac firma putare? Hæc nimirum causſa erat, cur illum humana hæc bona nec oblectarent præsentia, nec absentia angerent. Neque enim erat naturæ illorum ignarus. Hæc quæ splendescit lux, interit, obscuratur, nec vsquam apparet. Videsne, quam is causſam esse dicat eius, quæ in luminaribus cernitur, mutationis? An non ipsa rerum condicio ac vis satis est nobis ad philosophandum? An non ad Dei aucupandam notitiam satis? Cum solis conspexeris magnitudinem, opificem admirare; cùm deficere illum videris, mortalem rerum humanarum cõdicionem perdisce. Si enim, quod splendore rebus omnibus, quæ sunt in terris, antecellit, id tamen deficit, minuitur, & interit; multò magis cætera omnia. Si etiam id, quod vsque adeo vtile ac necessarium est, quo sublato, vita est erepta mortalibus, commutationem tamen admittit; multò magis ea admittent, quæ tùm superuacanea sunt; tùm* nullam nobis necessitatem adferentia. Enimuerò hæc Iobus commentabatur. Olymp. Ratiocinabar, inquit, egomet ad hunc modum, Si magna hæc, illustriaque elementa diuino imperio atque decreto deficiunt: ecquid ipse ex adeptis diuitiis assequar vtilitatis? Diuitiæ enim à nobis discedent omnino, seu quòd eæ nos viuos deserent; seu quòd mortuos relinquent. Vt enim sol deficit; & diem nox excipit; ac luna diuino iussu consenescit; ac denique magna hæc luminaria interitus atque mutationes vitare non possunt, opificisque nutui obsequuntur; (neque enim suo, sed eius, qui ordinis est princeps, arbitrio reguntur) sic ego quoque de diuitiis tanquam de re, quæ nusquam consistit, cogitabam: illudque didici, nequaquam esse mentis aciem in incertas opes intendendam, verùm illas in sumptus necessarios erogandas.

* *Exemplar habet,* καὶ ἀναγκαίως μὴ πεποιθοσκελῶμα. *Verum, rationem ipse secutus antithesis, putauit legendum,* καὶ οὐκ ἀναγκαίως.

Et si deceptum est clam cor meum. Symmachus autem, Si dilatatum est. Sententia verò est huiusmodi, Neque cor meum, inquit, latitudinem vllam multitudinemque diuitiarum, neque aliquam, quæ ex ea re existere solet, finxit voluptatem: neque eiusmodi cupiditati mens mea spatiosas regiones concessit. Cum autem, *Clàm* dicit, significare visus est, eiusmodi morbum ne furtiuis quidem itineribus ad illius animum obrepsisse. Plerosque enim inuenias, qui palam contemptum præseferant diuitiarum: in mentis autem latebris atque recessibus cupiditatem pecuniæ alunt atque occultant. Eam igitur ob rem dixit, Neque clàm fœdum hunc amorem peperi.

Quòd si etiã manum meam imponens ori, osculatus sum. Symmachus autem, Si adorauit manus mea circa os meum.

Et hæc mihi igitur iniquitas maxima reputata est; quia mentitus sum coram Domino altissimo. Olymp. Sæpenumero nonnulli cùm sua facta efferunt, manus osculantur suas. Dicit igitur, Si ego aliquando in mea potius dominatione, atque in meis egregiis facinoribus, quàm in Deo spem atque fiduciam collocaui, planè mentitus sim veritatem; cùm non à nobis ipsis, sed à diuina gratia omne sit auxilium. Ergo, si deceptus tale quid passus sum, in scelere id mihi ponatur grauissimo. Alij verò ad hunc modum id, quod dictum est, interpretati sunt, Si solem ac lunam, eorum deceptus fulgoribus, adorani; ac non potius illud mecum ipse reputaui, illa ipsa sidera deficere atque desinere, Dominique imperiis parere: si inquam, isthæc admiratus, manum sum osculatus, crimini id mihi scilicet detur maximo. Chrys. Ita hæc nonnulli in idolorum cultum dicta esse confirmant; quod iccirco mihi minimè sit verisimile, quoniam nunquam id in summis virtutis officiis posuisset. Verùm hæc mihi ad amantium similitudinem sumpta videntur, qui, dum ij, quos diligunt, absunt, illorum diuitias ac res gestas cum admiratione vsurpantes, manus suas suauiantur. Nili. Cur igitur spe à Deo seiuncti, carne brachij sustentamur? diuinamque prouidentiam nostris manibus dimetimur? Et id ipsum, quod Iobus maximè criminosum sibi fore precatus est, ori manum suam impositam osculari, facere ipsi haud quaquam veremur? Multorum enim hic mos est, manibus suis suauium dare, vt, quicquid in iis opis, facultatisue est, à seipsis habere testentur. Quos cum obscuris quibusdam Lex in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicaret, dixit, Qui ambulat in manibus immundus, & qui ambulat super quatuor semper, & qui multiplex est pedibus. Porrò ingreditur manibus, qui manibus suis connixus, in illis omnem fiduciam habet: super quatuor autem incedit, qui erga ea, quæ sensum pellunt, ac cient, affecti sunt, atque ad illud ipsum rerum genus, animi studium, conatumque continenter deducit: multiplex autem est pedibus, qui res ad corpus pertinentes mordicus arripit, arctissimèque complectitur.

Quòd si & gauisus sum in ruina inimicorum meorum; & dixit, cor meum, Euge, euge: audiat vtique auris mea maledictionem meam; sermone populi mei celebrer, diuexatus. Hoc ipsum alibi docemur, Si, inquit, ceciderit inimicus tuus, ne lœteris super eo; in supplantatione eius ne extollaris. Symmachus quidem, pro, *Euge*, Si insurrexi, quando eum afflictio comprehendit, est interpretatus. Illud verò, *Euge*, dictio est, ad voluptatem atque irrisionem pertinens. Huius simile illud item est, Euge, euge, viderunt oculi nostri. Sed nimirum inquit, si ego ex inimicorum meorum pernicie voluptate affectus sum, alios, qui me execrentur, sanè audiam, ærumnisque vexatus perinde celebrer, vt ea, quæ gessi, meruerunt, ac mihi pro dignitate factorum reponatur.

Quòd si etiam sæpè dixerunt ancillæ meæ, Quis det carnibus eius saturari? cum satis bonus essem. Reliqui sic extulerunt, Si non sæpè dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius? & saturabimur? Suprà etiam ancillarum meminit his verbis, Non contempsi iudicium famuli mei aut famulæ; eiusque rei rationem exposuit, Quia hi perinde, vt ego, facti sunt; in quo suam incredibilem, eximiamque humilitatem testatam reliquit. CHRYS. Nunquid ita erat humilis, vt non etiam cæterorum ad se desiderium, amoremque alliceret? hoc loco superiorem orationem attende. Quemadmodum enim ærumnosa tempora omni mentis robore tulit; sic fœlicia quoris virtutis genere mirificè exornauit. Cùm enim, non vtcumque neque temerè, sed eximiè ad summam virtutem peruenisset, non solum erga alios, verùm etiam erga suos seruos clementia vtebatur. Hæc enim omnis est facilitas, cùm quis eos, quibus imperat, humanitate regit, nulla violentia moderatur. Ergo illud eius famuli in ore habebant, Quis largiatur nobis, vt eius carnibus saturemur? Quo loco insanum amorem, quo seruti illum prosequebantur, ostendit; ardenti enim illius amore flagrabant iis significationibus, quæ ipsis ab illo dabantur, excitati. Sic, inquit, è me ipso apti erant, atque pendebant, sic me auidè complectebantur, ita mihi dediti erant & affixi, ita me in oculis ferebant; vt vel carnibus meis expleri cuperent, ipsos meos artus absorbere, ac deuorare peroptarent; tanto erga me studio, atque amore erant incensi; adeo meis ancillis iucundus eram, & commodus; vt, si fieri potuisset, vt meis carnibus saturarentur, prorsus libenti id animo essent facturæ. OLYMP. Alij verò hanc interpretationem attulerunt, Neque ancillis, inquit, infensus fuisita, vt ob erudelitatem meam efferatæ, meas carnes cuperent degustare. Contrà verò, haud eas vulgari benignitate tractaui. Mihi verò erit satis ex Septuaginta expositione, qui dixerunt, *Si dixerunt ancillæ meæ*, secundam sequi interpretationem. Hæc enim aliorum fuit interpretatio, Si non dixerunt ancillæ meæ contra me furentes, Dispertiamur eum, & crudas carnes eius absumamus. Sed nimirum nil eiusmodi dixerunt, vt qui valdè bonus & commodus essem. Immo verò, nisi ancillæ nimio studio, illiusque flagranti cupiditate incensæ, dixerunt, Deuoremus eum, illas aduersum se execrationes, sitimas, certasque esse precatur.

Foris autem non morabatur peregrinus: ianua autem mea patuit omni venienti. CHRYSOST. Hominis hospitalis, & ex Abrahamæa nobilitate orti hoc est insigne. Domum, inquit, habui communem, mensam communem; mea haud mea, sed Domini ratus; Dominus enim dedit: ergo cum conseruis partienda cibaria. Vidisti humilitatem, vidisti humanitatem, vidisti clementiam, vidisti liberalitatem. Cùm enim bonum ipsum communionem amet, dextram omnibus porrigebat, domum cunctis patefaciebat. Non enim, quod plerique facitant, vt eos, quos susciipiant hospitio, curiosius scrutentur, hoc idem Iobo familiare erat;

erat; quinpotius cunctis domus illius patebat, nec quisquam, vt ipse testatur, foris commorabatur.

Si etiam inuoluntariè peccans, abscondi peccata mea; non enim veritus sum turbæ multitudinem, quò minus confiterer coram ipsis.* OLYMP. Peccati voluntarij nullius sibi conscius erat: vsque ad virtutem vitam exercebat. Verùm, quia non id fert humanæ naturæ condicio, vt, qui homo est, non aliqua nora, quæ minimè voluntaria sit, teneatur; iccirco perspectam sibi prolapsionem pœnitentia, atque confessione curabat; nec eius rei, quæ non esset ad rectæ rationis legem expressa, confessionem reformidabat. CHRYS. Die tu primus peccata tua, vt iustificeris. Rectè factorum, inquit, nullum mihi testem quærebam; erratorum autem cunctos esse conscios optabam. Quamobrem ciuitatis turbam minimè sum veritus, quó minus apud illam de meis erratis confiterer.

* *Aug. habet, Sponte.*

Si autem & dimisi impotentem exire ianua mea sinu vacuo, quis det auditorem mihi? Quod ait, est huiusmodi, Si egentem hominem despexi, nemo me audiat. CHRYSOST. Ac vide, quemadmodum non dixerit, Misericordiam quampiam tribui; immò verò & recusanti sum impertitus. Planè cogebat eos, qui digredi ab illo volebant; amplum enim id esse patrimonium intelligebat. Quocirca, quàm molesti pauperes iis solent esse, qui tendere manum possunt; tàm iis molestus erat, quos à se beneficio, ac munere affectos esse oportere statuebat: ita eos inani sinu domo egredi non sinebat. Nec enim eos duntaxat domum receptos curabat, verùm etiam paupertatis viaticum largè atque hilatiter iisdem suppeditabat. IVLIAN. Ea verba nonnulli, *Quis mihi auditorem det*, interiecta esse, ac seorsim efferri, suamque ac propriam habere sententiam aiunt. Cùm enim multitudinis rerum, quæ dictæ erant, iam pertæsum esset amicos, atque ea re minus libenter audirent; illorum item tergiuersaretur conscientia: quòd ipsos illos, obiurgando momordisset: ideò ad illos dicit, *Quis mihi auditorem det?* Sed non eiusmodi vos estis ipsi, qui, cùm iudicetis iniustè, orationi meæ estis infesti. OLYMP. Fortasse autem prudentes auditores requirebat, ad ea, quæ ipse diceebat, percipienda, idoneos. Ex quo quàm perfectam is viuendi rationem sequeretur, haud obscurè apparet. Neque enim hæc dixit, de suis egregiis factoribus insolenter glorians: verùm vt nobis norma, ad quam vita nostra dirigeretur, extaret. Hæc enim causa fuit, cur Spiritus sanctus hæc ad nos erudiendos mandari scriptis voluerit.

Manum autem Domini si non timui. CHRYS. Idest, ea, quæ ad Deum pertinent, religiosè coluì: nec verò vtcumque administrani, sed sic prorsus, vt vnum Deum intuererjac, siquid mihi fortasse esset admissum, formidarem.

Syngraphamautem, quam habebã contra aliquem, humeris circumponens coronam, legebam; & nisi dissipassam illam reddidi, nulla ve accepta à debitore. CHRYS. Omnè, inquit, iniustam syngraphamconcerpsi, neque sum ex ea re inanem gloriam aucupatus. Sed planè discidi. Illud autem, *Humeris circumponens*, significat esse quosdam ex alienis ærumnis sibi gloriam quærentes; neque verò vtcumque reddidi: verùm, cùm anteà scripti auctoritatem infirmassem: quod, conscindenda syngrapha, assequebar: tum demum reddidi. OLYMP. Non, vt aliquis nominibus glorians, syngraphas vtraque manu euoluebam, publicèque legebam: verùm illas concissas, condonatis nominibus, debitoribus reddebam.

Si suprame aliquando terra gemuit: & sulci eius plorauerunt simul. Imperfecta oratio ac pendens. Id porrò, quod sententiam absoluit, in iis, quæ deinceps ponuntur, reperies. Dicit ergo, Hæc mihi contingat, & hæc patiar mala, si causa mea, terra à suo domino est aliquando gemitu debilitata: aut si sulci eius ab aratoribus atque ab iis, qui eam sciderunt, fiere aliquando coacti sunt; neque enim ipse in cuiusquam possessione prædatus sum, vt illum cogerem ingemiscere; neque sulcos alterius ad meos adiunxi, vt ij, à quibus essent erepti, ploratum ederent vllum. Sed neque meos agros, ac sulcos, neque terram meam quisquam coluit, qui non esset pretio atque mercede conductus; ne fortè eam gemitu, lacrymisque vexarem; si ipsius operam certa mercede spoliassem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si etiam robur eius comedi solus fine pretio. Vis terræ ac robur est ipsa fructuũ procreatio, ac tempestiua vbertas. Ergo docet, nunquam se terræ fructus percepisse, non anteà persoluta pecunia; neque enim alieni soli fructus comesse audebat, non prius soluto pretio. Fortasse etiam duo quædam hoc loco significat, & quòd fructus pretio coemebat, & quòd non iis solus vescebatur; verùm cum aliis, vt reliqua etiam cibaria, communicabat.

Quòd si & animam domini terræ captans contriſtaui. Symmachus autem, Spe priuaui: re aliqua, quæ domini terræ esset, per vim ac potestatem abrepta.

* ἀπελεοφόρητα.

Pro tritico igitur egrediatur mihi vrtica, pro hordeo autem rubus. Theodotio pro, *Vrtica*, Spina, interpretatus est; pro, Rubo, autem Symmachus, * Imperfecta conuertit. Porrò vrtica & rubus è sentium genere atque natura sunt. Hoc igitur dicit, Nisi in verbis meis veritas insit, si dominum suo solo priuaui, eâque re illius animum anxi; si sulcos abscissos ad meum agellum addidi, atque ex ea re gemitum, ac lacrymas domino commoui; si fructus gratis prædatus sum; atque, eorum pretio enumerato, solus consumpsi; non amplius annonæ videam vbertatem, ipsaque mihi terra spinas, & pro dulcibus, & ad vescendum idoneis fructibus, inutiles ferat. Symmachus quidem hanc fecit interpretationem, Pro frumento germinet acanus. Hanc ego stirpem in libris Regum agnoui sic prorsus appellatam. Sic igitur quidpiam eorum, quæ ipse inficiatus sum me fecisse, quæque enumeraui, admisi; si terram alienam eripui; si pro fructibus non pretium pendi; siquid denique per iniuriam egi; non mihi terra, quos solita est fructus ac cibos, progignat; sed agrestes, & qui ad victum adhiberi non possunt, edat.

Et cessauit Iob verbis. ORIGEN. Nõ simpliciter cessauit, sed, *verbis*; cor enim eius in diuinarum rerũ cogitatione atq; notitia non cessauit. Norat enim; norat cunctis rebus, quæ sub cælo sunt, suũ statum esse tempus, esseque tempus tacendi, & tempus esse loquendi. Quando igitur tempus fuit respondendi, sermonem habuit ad amicos; cursus, cum tempus fuit silentij, cùm os iis obsepsit, obmutuit. Quod verò dictum est, Iobum cessasse, in eius laude puto esse ponendum.

CAPVT XXXII.

Cessauerunt autem tres amici eius adhuc contradicere Iob: erat enim Iob iustus coram eis. CHRYS. Symmachus autem sic, Quia iustus videbatur præ ipsis. Siluit quidem Iobus, postquam illi vices dederat verba faciendi. Postquam autem & Deum testem appellauit, ac dira sibi ipse precatus est, silentij vinclis sunt amicorum ora constricta. OLYMP. Haud ipsi quidem sponte siluerunt: verùm, vbi est illis omnis defensionis facultas erepta, nec quidquàm iis reliqui factum erat ad repugnandum iis, quæ à Iobo erant allata; Iobi enim præclara facta, non minus, quàm ille, tenebant: illumque ipsum verè & ex animo odisse vitium, atque incorrupto caritatis studio operam virtuti nauasse minimè ignorabant. Iobus enim humana se iura atque officia coluisse, Deoque cultum summa religione semper adhibuisse, idque admirabili quadam mentis demissione, tùm ex aliis multis docuit, tùm ipsa peccatorum confessione testatus est.

Protheoria Capitis vigesimiprimi.

ELIVS Buzites Barachielis filius ex prouincia Austitide, qui cum Ram erat cognatione coniunctus, exeanduerat, quòd Iobi amici, qui adhibendæ consolationis caussa commearant, ab aduẽtus proposito, & fine discessissent, verborumque acerbitate Iusti vulnera vehementius obtriuissent. Aiebant enim illum ob sua flagitia in cruciatu esse, nec aliam esse caussam, cur Deus supplicio afficiat, nisi, vt sontibus reponat. Horũ Iobus sermones cùm infirmaret, dubitauit, quamobrem videmus quammultos iniustos homines vsque ad extremum vitæ spatium haudquaquam improbitatis suæ pœnas dare; contrà iustos cruciatibus vrgeri? Adhæc Iobus fallentia amicorum iudicia declinãs, apud Deum optat caussam dicere, vt tanta animaduersione nihil se dignum gessisse demonstret. Quæ quidem dixit, non quò Deũ vllius facti iniusti condemnaret; sed vt quàm is diuini

ni iudicij æquitati fideret, declararet; simul etiam vt amicos coargueret, qui non ex iure aliquo in eum iudicium darent. Mens igitur Iobi, atque omne consilium suos peruellit amicos. Dum autem docere conatur, si apud Deum experiatur, iustum se planè visum iri; quòd is & à verò iudicet, & personarum discrimina ignoret. Item dum ostendit, ab amicis temerè accusationem factitari, neque ab iis recti ac iusti iudicia teneri; Elius, qui hæc omnia excipiebat, & qua mente illa Iobus loqueretur, haud exploratum habebat, nimirum tale quidpiam à Iobo dici putauit; Iniustè me Deus affligit. Ita zelo zelatus est Elius Domino, estque Iobo offensus, tametsi nullius peccati eum accusare posset. Itemque aduersus tres Iobi amicos incensus est, idque non iniuria; quandoquidem impietatis hominem iustitia præstantem condemnassent, perinde quasi peccati pœnas sustineret. Existit autem hoc loco quæstio huiusmodi, Si propterea irascitur amicis Elius, quia Iobum iudicarunt iniustum, iustus igitur Iobus. Quonam ergo pacto hunc etiam obiurgat? Verumtamen ad hoc Elius respondebit, scilicet pietate ac iustitia Iobus præditus est, nec quisquam repugnarit: verùm suam ipse caussam læsit, cùm ad Deum iudicem prouocauit. Ergo mens quidem Elij minimè reprehendenda; nec enim re vlla graui Iobum percussit; quod tamen ipsum amici fecerũt, cùm illum impietatis nomine condemnarunt. Iusti duntaxat sententiam animi nõ est Elius assequutus; nec, qua erga Deum caritate, quàue fiducia apud Deum caussam dicere cuperet, intellexit. Ita perspicimus, nec à Deo Elium laudatum, esse, quòd verborum Iobi sententiam, & scopum ignorarit; nec condemnatum, quandoquidem is Iobum nullo impietatis crimine damnarit; nec propter sua scelera Iobum vexari pronunciarit; idquod affirmare amici minime sunt veriti: quam quidem ob caussam sunt illi à Deo obiurgati. Buzites autẽ dictus est Elius, seu quòd Buzi, vnde orta est Ram, cognatione tenebatur; seu, quòd id nomen ab quapiam prouinciæ Austitidis vrbe inuenerit. Sanè illud nobis compertum est, Nachor Abrahami fratrem, secundum è Melcha filium suscepisse, qui sit Buz appellatus. Fortasse igitur inde genus Elius ducit, atque ob id ipsum Buzites est nominatus.

Iratus est autem aduersum Iob valde, quia pronunciauit seipsum iustum esse coram Domino. OLYMP. & CHRYSOST. Probabilem sibi Elius caussam esse ducebat; cur animo incitaretur. Neque ea re is erat animo irato, ac percito, quòd de sua iustitia Iobus prædicasset; neque enim de eius iustitia Elius dubitabat; sed ideò, quòd vel coram Deo iustitiam suam Iobus probare vellet, coramque illo iustum se esse diceret. Etenim Deum ipsum testem appellarat. Aut illa etiam caussa suberat, cur Elius iraseretur, quòd Iobus, cum Deo de iure disceptans, suam caussam defenditarit: seipsum enim iure tueri, haud magnum est. Hoc verò in Dei iudicio facere, indignum fuerit. Ne iustifices, inquit, teipsum coram Domino. Nec verò alia amicis, atque Elio caussa fuit, Iob succensendi; sic enim illi, Nunquid enim erit mortalis iustus coram Domino? Quid igitur Elius, amplius contra Iobum arripuit? id ipsum enim amici obiecerant; quòd is Deo se iustiorem esse arbitraretur. Quanquam nunquam ea Iobi sententia fuit, quòd Deo iustior foret; verùm quòd res suæ gestæ essent huiusmodi: & quòd à Deo iudicari de rebus suis, ac de seipso vellet: in quo nullum Deo iniustitiæ crimen obiectabat; etiamsi Elius contrà sentiret, qui religiosam ac piam Iobi cogitationem ignoraret. Amicos verò iure insimulabat: vt qui Dei caussam prodidissent, atque abiecissent: namque audi;

Et aduersus tres enim amicos iratus est valdè: propterea quòd non potuerunt respondere contraria Iob; & posuerunt eum esse impium. Duplici nomine aduersus amicos ira accensus est Elius: primùm, quòd impietatis iustum damnarunt: deinde, quòd, cùm Dei caussam suscepissent, victi essent, ac siluissent, in quo & Deum, cui patrocinabantur, propemodum prodidere; & Iobo ipso silentio victoriæ insignia concessere. Dixerit etiam quispiam, illud potius in amicos Elium incitasse, quòd illi Iobi sermonibus nequierint verisimilia respondere, nec hominis impietatem contrà Deum arroganter sese efferentis coarguere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Elius autem sustinuit dare responsum Iob, quia seniores sunt ipso diebus: & quia vidit Elius, quòd non est responsio in ore trium virorum, & excanduit iracundia sua. OLYMP. Laudabilis hic mos Elij extitit, qui & loco siluit; primas enim sermonis partes senioribus mandari oportebat; & loco respondit: posteaquam ij, quorum erat ætas antiquior, dubitatione æstuabant. Ergo illud, *Sustinuit*, idem est quòd, Expectauit. Illud verò, *Excanduit*, valet, Zelo commotus est. Rectè autem dixit, *Sustinuit*. CHRYS. Vt demonstret illum quidem iratum fuisse, nihil tamen dicere ausum esse, donec Iobus suos omnes sermones exprompsisset. Illiusque prudentiam attende, quàm is aptum sit statim initium orsus orationis, qua ratione ordinem conseruarit.

Suscipiens autem Elius filius Barachiel Buzites dixit, Iunior quidem sum tempore; vos autem estis seniores: propterea silui timens enunciare vobis scientiam meam. OLYMP. Rectè addidit, *Iunior sum tempore*. Accidit enim, vt, quamuis ætate sit iunior aliquis, canitiem tamen habeat illius prudentia: contrà, vt, licet alius sit ætate prouectior, sit tamen intelligentia iunior. Illud verò considera, quemadmodum is non solum propter verecundiam, verùm etiam propter metum ac pietatem seniorum disputationem expectauerit. Ac nisi illi priores desiissent, nequaquam is, quæ rectè sese habere existimabat, dixisset. CHRYS. Ergo illius prudentiam cõiectura vtrinque assequimur, ex silentio, inquam, atque ex disceptatione. Ac ne quispiam fortasse diceret, Cur ergo à primo non vnà nobiscum pro Deo decertasti? ad ætatem seipse recipit, dicitque, Ego quidem expectabam, dum à vobis egregium aliquid atque admirabile diceretur; atque interim mihi silendum putaui. Vide quàm is à studio ambitionis abhorrebat: quemadmodum illis primas tribuebat. ORIGEN. Quamobrem hominum vita afflictetur, quamobrem non nulli iniusti vigeant: eius rei se scientiam; vel, vt alij, notitiam se tenere confirmat: & mei pænè moti sunt pedes, si in hanc tantùm vitam intuear: quòd si futuram cogitaro, stantes sunt pedes mei.

Dixit autem, Non tempus est, quod loquitur; in multis enim est, non norunt sapientiam; verùm spiritus est in mortalibus. Symmachus autem, Verè autem spiritus Dei est in hominibus.

Inspiratio autem Omnipotentis est, quæ docet me. Non longæui sunt sapientes, neque senes norunt iudicium. OLYMP. Quondam, cùm sederem, & quæ dicebantur, acciperem, sermonesque animaduerterem ætate esse indignos, mecũ ipse ad hunc modum sermocinabar; Haud necesse est, eos, qui graui iam sunt & affecta ætate, sapientia valere: Sanctispiritus gratia ad eam rem omnino est opus. Illa enim nec tempori præstolatur, & continuò hominis animum imbuit sapientia; neque verò tempore gratia erudit, sed tùm demùm, cùm animum integrum offenderit. Non igitur necesse est sapientes tuos solius esse sermones, quia sunt seniores, cùm & præclarum aliquid à iuuentute audire quis possit. Nam, si tempus gignit, efficitque sapientes, quantò magis Deus? sed nimirum tempus sine diuina ope per se ipsum haudquaquam impartiri potest sapientiam. Proinde nec partem vllam diuinorum iudiciorum solo tempore eruditus mente complecti quispiam possit, nisi diuina gratia accesserit.

Ideo dixi, Audite me, & annunciabo vobis, quæ noui: auribus percipite verba mea; dicam enim vobis audientibus, donec scrutati fueritis sermones & donec vobiscum intelligam. Alij codices, post illud, *Dicam vobis audientibus*, hos item versus habent, *Ecce audiui sermones vestros, auribus percepi vsque ad sapientiam vestram.* Alij verò interpretes sic extulerunt, Ecce accepi sermones vestros, quanta vestra sit sapientia, audiui, & quantùm sermones exquiratis, & quòd ipsi peruenieritis, intellexi. Ex his igitur atque ex aliis codicibus hæc hauritur sententia, Quemadmodum, inquit, ego silentio omnia quæcunque dixistis ipsi, audiui, atque expectaui, dum ad exitum orationem vestram adduceretis, & dum vestram omnem sapientiam exhauriretis, vos item mea verba vicissim percipite. Attamen qui in nostris manibus sunt, libri, hanc aliam sententiam suggerunt, Audite me, inquit, nihil enim arrogans, elatúmue dicam; sed ea, quæ ipsi comprobare possitis,

tis, & vobiscum intelligam', idest, haud verbis vtar nouatis; sed apud vos intelligenter loquar. Aut etiam quid dicit huiusmodi, Non prius loquendi finem faciam, quàm meos ipsi sermones approbaueritis. Si ergo & ipse intelligere possum vobiscum: idest, donec ipsi quoque intelligatis, etiamsi animi vestri intelligentiam * superaro.

* *In exempl. est,* ἢ ἵνες ὑπερβάλω: *videndum num rectius sit,* εἰ μὴ ὑπερβάλω.

Et ecce non est, qui Iobum redarguat, & qui respondeat verbis eius ex vobis, vt ne dicatis, inuenimus sapientiam Domino adiicientes. Homini autem permisistis loqui talia verba. OLYMP. Iccirco, inquit, ad dicendum adductus sum, quoniam nemo vestrum Iobi sermones confutare potuit; atque in ampliore vos genere dicendi exercebamini, siquidem Dei vobis erat caussa susceptа, quam tueremini; & quoniam Iobum tefellere minimè potuistis, illud vestro silẽtio quodammodo perfecistis, vt is, qui homo erat, talia arroganter iactaret, contraq; Deum eius generis verba vsurparet. CHRYSOST. Aut igitur hoc dicit, Neque tùm, cùm refelleretis, quemadmodum opus erat, refelliistis. Aut, Quia posteà siluistis, sanè quidem nihil dici à vobis rectius fuisser; quandoquidem hanc constituimus sapientiam, Dei partes sequi, atque illius defensionem suscipere. Nihilò igitur minus peccastis, cùm confutare Iobum nequiuistis, quàm cùm eum eiusmodi sermonibus vti permisistis. Haud igitur obscura vestra est insipientia, neque illud dicere potestis, vos tãquam Dei patronos illius esse gratiam, sapientiamque adeptos. Victi enim estis à Iobo.

Timuerunt, non responderunt: antiquauerunt ex se ipsis sermones: sustinui, non enim loquutus sum: quia steterunt, non responderunt, quia respondebo etiam ego partem. Negant nonnulli duos hos versus esse Elij; sed scriptoris esse contendunt, dum silentij amicorum sermonem iniecit. Ego verò aio vtrumq; versum esse Elij, atque cum ea figura, quæ apostrophe dicitur, esse coniunctum. Ipse enim Elius tanquam cum aliis de Iobi amicis sermonem haberet, sic est de iis loquutus. Sic ergo ille; Equidem ob idipsum loquor, quia ipsi sunt verbis Iobi perterrefacti; suosque sermones antiquatos, putridos, atque ipso silentio prorsus inutiles esse testati sunt. Quocirca addit, Ego verò sustinui, & non sum loquutus; putabam enim iis contrariam orationem non defuturam. Sed, quandoquidem constiterunt, nec longius progredi potuerunt, quòd eas sua Iobus oratione cõcidit, nimirum prodij ipse, ad ea, quæ dicta sunt, reprehendenda.

Protheoria Capitis Vigesimisecundi.

Suscipiens autem Elius ait. Postquam Elius causssam exposuit, quæ se ad dicendum adduceбat, magnum consequutum est silẽtium. Quare is suos sermones absoluit, Iobique verba reprehendit, quòd pro sua iustitia rationibus pugnaret, atque à Deo iudicium de se fieri vellet. Nec interim Elius, qua mente Iobus illa diceret, nec quòd crimina diluens amicorum illa diceret, animaduertit. Cúmque in ea esset Elius opinione, illud à Iobo iactari, iniustè se vexari à Deo, ac fortuitò agitari humana; de varia erga nos prouidentia multis disserit; sed tamen nec Elius, cur Iobus afflictaretur, causssam inuenit, ac nimirum à scopo contra Iobum disputans aberrauit. Hoc autem pacto orditur;

Rursus loquar: plenus sum enim verborum. OLYMP. *Verborum*, inquit, *sum plenus*, videlicet eorum, quæ & pro Deo & contra Iobum mihi facienda sunt. Nam Iobus & pari cum Deo vult contentione decernere, & in illius iudicio sisti, atque experiri, necnon victoriæ insignia assequi se posse confidit. ORIGEN. Rectè autem dictum est, *Plenus sum*, qui enim non plenus verbis ad loquendum accedit, nimirum inanis inania fundet. Illud enim scriptum est, Stultus loquetur, & cor eius stulta cogitabit.

Discruciat enim me spiritus ventris mihi. Symmachus autem, Comburit. Non fero, inquit, silentium, neque obmutescere possum amplius, cùm animo efferuescam, ac pænè suffocer, vt mihi sit omnino loquendum. Spiritum autem ventris aut periphrasi vsus animum dixit, aut eam partem animi, in qua ardor irarum

existit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

exiſtit,ſignificauit,iure optimo Dei cauſſa concitatam.Illud verò,*Mihi*,ad maiorem quendam tropum orationis pertinere videtur. Diſcruciat enim me ſpiritus ventris; quemadmodum enim flatus conceptus viſceribus, niſi reperiat exitum, hominem cruciat, ac doloribus torquet; ſic & me, inquit, ſpiritus diſcruciat ventris; hoceſt,verba,quæ in animo incluſa fero, niſi foras erumpãt.ORIGEN. Et ſicut mulier prægnans, formato puero, qui in ea natus eſt,cruciatibus tandiu tentatur,dum conceptum,partumque ediderit: ſic animo diſcendi cupido euenire ſolet. Concipit enim,comprehenditque ſermonem, quem dùm diſſimulat, format, atque ordine ſingit: vbi verò illum formarit ac finxerit, & perfectum exprompſerit,tùm demum parit atque in labore,ac cruciatu hactenus eſt,quoad pepererit.

Venter autem meus,ſicut vter muſti feruens ligatus. Symmachus autem, Sicut vinum nouum, quod reſpirare nequit.

Aut ſicut follis ferrarij ruptus. Pænè,inquit,diſrumpor,cogitationum,quæ me ad redarguendum vrgent,turba compreſſus: non ſecus quàm vter aliquis recenti, feruidoque vino refertus, dum feruore atque æſtu eſt diſrumpendus. Hûc illud Euangelij pertinet,Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. *Follis*,autem dixit,ac, *Ruptus*,addidit,quia loqui prohibebatur, nec concepti ſpiritus effundendi dabatur poteſtas: follis enim fabri ærarij ruptus, ſpiritum efflat. CHRYS. Hinc apparet, Elium perdiu ſuam orationem parturiſſe, diuque expectaſſe, patienterque tuliſſe: iamque pænè diſrumpebatur. Quare magna opus eſt patientia. Poſſe enim verba cohibere,in primis ſapientiæ eſt opus.

Loquar, vt requieſcam, aperiens labia. ORIGEN. Is, qui verbis abundat, vbi prudentem nactus eſt auditorem,illamque ſuam copiam exhauſerit, atque effuderit,conquieſcit.

Hominem enim non veritus fuero: verumtamẽ neque mortalem reueritus fuero: non enim ſcio admirari perſonam. Si autem non,vermes me comedant. Omni,inquit, verecundia, humanaque gratia abiecta,loquar. Quòd ſi quidpiam loquar iniuſti,ac non potius æquitatem, ac ius cuiuis humanæ verecundiæ antetulero, me ſimiliter, vt Iobum,vermes depaſcant. CHRYS. Aut,quemadmodum eos, qui perſonarum generibus,atque diſcriminibus fauent, præſertim, cùm in medio eſt Deus, & præillo homines honore afficiuntur.Ego ſanè,inquit,haud ſcio perſonam mirari.Non eam ſcientiam didici,quæ me aut vereri,aut cuipiam gratificari doceret: immo verò & homines aſpernor,& pudorem,met ũmue reprehenſionis,quem ij poſſunt adferre,planè contemno. Quæ cum dicit, illos deſignat, quòd Iobum veriti ſiluiſſent.

CAPVT XXXIII.

Veruntamen audi,Iob,verba mea,& loquelam meam auribus percipe. Ecce enim aperui os meum,& loquuta eſt lingua mea. Mundum cor meum verbis,prudentia autem labiorum meorum munda cogitabit. Audi ergo, Iob: iam enim inſtituo, qui mihi tecum futurus eſt,ſermonem,ad quem animo ingredior integro, omniſque perturbationis experte,ſeu,vt alij interpretati ſunt,recto, ac ſimplici:necquidquã præiudicati,inconſideratiue afferam. Nãque mea cognitio prudens eſt,nec errans,nec vllo modo corrupta. Incorruptam autem cognitionem dicit ipſam controuerſiam, & cauſſam apud Deum, pro Deo aduerſus hominem æquitate iuris diſceptandam. CHRYSOST. Ideſt, non inuidia vlla vel odio incenſus verba facio.

Spiritus diuinus,qui fecit me:inſpiratio Omnipotentis, quæ docet me. In ipſo orationis exordio Elius Deo gratias agit, eumque laudibus ornat, cùm illum ſuum dicit auctorem,& effectorem,ſuæque effectionis, ſapientiæ, cognitioniſque parentem;eáque cognitione fretum, ſe ad dicendum venire. Haud enim id me latet, non à me ipſo,ſed à Deo hunc prudentiæ ſenſum accepiſſe.Nam,qui largitus eſt mihi vt eſſem,idem neceſſariarũ, & quæ opus ſunt, rerum ſcientiam eſt elargitus. SEVERI. Ex iis,quæ dicta ſunt,docemur, Deum eſſe ipſum ſpiritum, & ſicut eſt filius,opificem. Etſi enim per filium pater cũcta fabricatus eſt:ſanè certè in Spirituſancto, qui ſecundum naturam proprius eſt vnigeniti.

Si autem potes,des mihi reſponſum:ad hæc ſuſtine. Expecta,inquit,& vbi me audieris, ſi tibi

ſi tibi oratio ad refellendum ſuppeditarit, contradices.

Ita contra me, & ego contra te:de luto factus es tu, ſicut & ego de eodem perfecti ſumus. Nihil eſt, inquit, quòd reſpondere verearis;eſt enim æqua contentio. Eadem enim natura conſtamus ambo,& illa quidem è luto,ac terra concreta,nec quidquam elatum habente. Hæc verò dicit, vt Iobum pudore ſuffundat: quippe qui Dei iudicium ſubire voluerit,tanquam ſi diceret, Cur Dei iudicio tuam cauſſam committis,in cuius cõſpectu nemo iuſtificatur? Tibi mecum in iudicio contendendum eſt,cùm inter nos ambos nihil interſit.

Non te metus meus commouebit:neque manus mea erit grauis ſuper te. Quoniam dixerat Iobus,Et timor eius non me commoueat:iccirco Elius inquit, Nihil à me tibi horribile poteſt accidere,ſicut poteſt à Deo,qui & perturbare te facilè poteſt, & mentem permouere,vt planè, quæ contra me habes, proferre non poſſis. Nec verò eſt,quòd dicas,vereri te,ne graui te manu vrgeam mea:memini enim, cum diceres, niſi id formidares, te cum Deo certamen ſuſcepturum. Hæc verò eò perſequitur Elius,propterea quod Iobi mentem, quæ orationem eius formabat, haud fuerat aſſequutus.

Veruntamen dixiſti in auribus meis, verba tua audiui: propterea quod dicis, Mundus ſum,cum non peccauerim:irreprehenſibilis autem ſui:non enim iniquitatem contrà me inuenit,reputauit autem me ſicut contrarium:poſuit autem in ligno pedem meum, obſeruauit autem omnes vias meas. Egomet,inquit,hiſce auribus dicere te audiui, Mundus ſum, & irreprehenſibilis: Deus autem,ſicut aliquis inimicus, diligenter eſt mea perſcrutatus; ſiquid fortè per imprudentiam, inſcitiamue deliqui. Inuenit contra me querelam,vt me ſupplicio afficiat,& omnes ingreſſus meos concluſit, perinde vt ij ſolent,qui perforato ligno ſontium pedes conſtringunt. Inexplicabilem cruciatum his verbis oſtendit.

Quomodo enim dicu, iuſtus ſum,& non exaudiuit me? CHRYS. Hoceſt, vnde tibi conſtat,non te à Deo fuiſſe auditum, cùm tuam cauſſam negaſti à Deo auditam eſſe?cùm dixiſti,ab eo te pœna ac cruciatu affici?nempe hoc illi curæ eſt, vt homines reddat meliores. Qua igitur ratione es auſus dicere;Iuſtus ſum, Deus autem non me audit.

Æternus enim eſt,qui ſuprà mortales eſt. Ideſt, Deus, qui cunctis eſt mortalibus ſuperior,nequaquam in tua cauſſa nunc primùm probatur.

Dicis autem, Cur iuſtitiæ meæ non exaudiuit omne verbum?ſemel enim in loquendo Dominus. Pro quibus Aquila, Quid igitur contra eum iudicio contendam? quia ad omnia verba eius non * reprobabuntur.Symmachus autem, Quid igitur cum eo iudicio decertas?omnes enim eius ſermones ſunt eiuſmodi,vt refelli non poſſint. CHRYS. Ideſt,non ſigillatim audit,ac docet. Verùm hoc Dei proprium eſt, ſemel quidpiam facere,non paulatim. Is ſæpenumerò ſomniis admonuit, aut viſis; tu verò eum in iudicium abſtrahere ſtatuiſti. OLYMP. Atqui illud tibi cogitandum erat, ea, quæ Deus decreuit, non ideò iure ſancita eſſe, quòd eum aut more hominum pœniteat;aut verò, quòd aliquid melius ratiocinando reperiat. Immò verò reprehenſione vacant omnia, quæcumque is ſciſcit. Homines enim pœnitere eorum ſolet,quæ ipſi dicunt,faciuntue:quod vitium in Deum minimè cadit;vt cui ſemel pronunciaſſe ſit ſatis.

* ἀπροκρίνεται non puto aliter poſſe explanari: nam ἀπόκρισις cũ multa alia,tũ hoc item ſonat, reijcere, reprobare.

In ſecundo autem inſomnium, vel in meditatione nocturna;vel ſicut cùm inciderit grauis timor ſuper homines in dormitationibus in cubili;tunc reuelat mentem hominum. Semel,inquit, loquitur Deus, multa verò homines docet; cùm iis viſa offert nocturna, quibus & eos conuertit, cùm eorum cogitata retegit. Hæc ideo Elius dicit, quia ad Deum dixerat Iobus, Terres me in ſomnis,& in viſionibus.

In ſpeciebus terroris talibus ipſos exterruit, vt auerteret hominem ab iniuſtitia; corpus autem eius à ruina liberauit:pepercit autem animæ eius à morte, & ne caderet in bello. Semel,inquit,loquitur Deus,fertque legem:poſtquam autem legem tulit,ſi quempiam iuſſorum negligentem inuenerit, nocturnis illum terroribus ad mentem reuocat,& monitis corrigit. Etuerò vſq; eò eſt hic timor vtilis, qui viſis & ſimulachris vtitur ad erudiendum, vt & futurum ſupplicium cohibeat, & hominis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem reddidit meliorem, corpus & animum quouis malo atque incommodo liberet, nec in hostium manus eum incidere sinat. Quod nisi hominem antè paratum supplicium ad saniora consilia traduceret, fortasse aut, diuinitus plaga accepta, aut incursantibus hostibus peccatorum pœnas persolueret. Verùm is, qui in irrogando supplicio cunctatur, & illaris terroribus, ad pœnitentiam reuocat, & imminentem cruciatum minitando auertit.

Rursus autem arguit eum in infirmitate in cubiculo, & multitudo ossium eius emarcuit; omnem autem escam non possit sumere; & anima eius cibum desiderabit, quoad eius carnes computruerint, & ostendet ossa sua nuda. Appropinquauit autem anima eius ad mortem: vita autem eius in Inferno. Quòd si is, qui culpæ est affinis, terroribus nocturnis nihilo sit melior, nec vult resipiscere; illud Deus efficit, vt ille & in lecto iaceat, & ægrotet, illiusque ossa horrore, atque torpore conficiat, adeoque miserè affligat, vt optet quidem cibum; sit autem inanis auiditas, nec cibum possit adsciscere, vt ob eam ipsam rem illius carnes extabescant; atque robur ossium concidat; medulla propemodum exucta, vel siccata, vt iam reliquum sit, & animam propius à morte abesse, & quæ in Inferno sunt, cogitare.

Si fuerint mille angeli mortiferi, vnus ex ijs non vulnerabit eum: si cogitauerit corde conuerti ad Dominum, annunciauerit autem homini crimen suum, & iniquitatem suam ostenderit. Hic, inquit, qui extremis cruciatibus exercetur, si perpessionis suæ causam in peccato consistere intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se conuerterit, impendentem mortem inhibebit: etiamsi sexcenta quædam sint, quæ mortem accersant, atque lacessant. Pœnitentiâ enim peccatum delet, placatque Deum, vt sententiam reuocet, decretumque rescindat.

Resistet, ne cadat in mortem, renouabit autem corpus eius, sicut lituram super murum; ossa autem eius implebit medulla; teneras autem faciet eius carnes sicut infantis; restituet autem eum hominem factum in hominibus. Cognosce pœnitentiæ fructus; nec enim illa tantùm mortem prohibet, verùm etiam integram valetudinem largitur. Deus, inquit, pœnitentem suscipit; ac tuetur, nec eum patitur in mortem incidere; sed, quemadmodum ij, qui vitium facientem, & labantem parietem vident, linienda calce renouant atque restituunt; sic Deus, inquit, illius corruptum corpus renouabit, & ad pristinam dignitatem excitabit, ac fermè iterum conformabit; ossa verò medulla complebit, recentesque carnes agglutinabit. Denique vir factus, hoc est, posteaquam confirmatus diuinitus fuerit, virilèque robur inter homines versans sumpserit, rursus eum restituet; vel, vt cæterorum est interpretatio, ad diem iuuentutis suæ reducet.

Cùm deprecatus autem fuerit ad Dominum, accepta illi erunt. Theodotio autem, Obsecrabit Deum, & benedicet eum. Sententia autem est huiusmodi: aut, quod illius preces, & vota non repudiabuntur; sed Deo erùt accepta: aut, quòd tùm preces Deo gratæ erunt, tùm supernam ei adferent benedictionem.

Ingredietur autem facie munda cum confessione. Cæteri autem, Hilari & pro, *Cum confessione*, Aquila,* In alacri vociferatione; Symmachus autem, In hymnologia, interpretatus est. Tunc, inquit, morbo, metuque impendentis mortis liberatus, precationem & confessionem cum gratiarum actione cõiunctam, Deo, cui haud erit inuisa, adhibebit; nec quidquam trepidans, ad eum adibit. Id enim hilaris seu mundus vultus ostendit: disciplina verò perpurgatus, hymnis Deum celebrabit.

* ἐν ἀλαλαγμῷ.

Reddet autem hominibus iustitiam. Aut, quia ipse homo à Deo beneficio affectus, vnicuique in posterum ius suum tribuet, illudque colet disciplina factus melior: aut quia Deus eos, qui ita sunt affecti, iustitia imbuet, vitæque anteactæ errata condonabit.

Tunc deinde seipsum accusabit homo dicens, Qualia feci? neque me pro dignitate eorum, quæ peccaui, multauit. Iam verò liberatus, postquam sapientiæ emolumentum perspexerit, gratias agens dicet, Quantò fiat peccatis meis animaduersio leuior? nimirum, quæ paria meis facinoribus, factisue essent, nequaquam sum passus.

Saiua animam meam, ne eat in corruptionem, & vita mea lumen videbit. Atque hæc item

item sunt verba ad supplicandum, laudandumque accommodata. Sic enim loquitur, Gratias ago, quòd me ab interitu atque corruptione hac, dissolutioneque liberaris. Nempe tu id mihi tribuisti, vt & viuerem atque vt lucem hanc intuerer: hoc ipsum vt mihi deinceps eueniat, obsecro. Verùm nonnulli ad hunc modum commentati sunt, Precibus à Deo contendet, vt, his corporis compagibus solutus, non ad iniquorum cœtum, ac partes, sed vt ad iustorum lumen demigret.

Ecce hæc omnia operatur fortis, vias tres cum viro. Verùm liberauit animam meam à morte, vt vita mea in lumine laudet eum. Symmachus autem, Bis tres ad vnũquemque, vt reuocet animam meam. Verbis autem ipsis hæc est subiecta sententia, Hæc sapientis atque adeò robusti Dei sunt opera, vt tripertita quadam ratione peccantes conuertat: verbis, inquam, horribilibus, somniis, morbis. His viis tribus is, in cuius nutu ac potestate cuncta vertuntur, cum vnoquoque agit homine, vt vna aliqua ex his is, qui noxa tenetur, eruditus, vitet interitũ, atque Deum in vita laudibus efferat. CHRYS. Is, qui sic hominum rationibus moderatur, vitam impartitur: rerum necessariarum disciplinam tradit, rectèque factis mercedem persoluit, atque supplicia flagitiis decernit: itaque cum hominus agit, vt coarguat, increpet, nocturnis terroribus minitetur, loquendo doceat, ægrotationibus, atque imbecillitatibus cruciet.

Auribus percipe, Iob, & audi me, obmutesce, & ego sum: loquar si tibi est sermo, respondè mihi loquere: volo enim te iustificari. Si non, tu audi me, obmutesce: & docebo te sapientiam. Quid est, inquit, quòd Deum, qui videri nequit, in iudicium voces? En ego, qui similiter, vt tu, homo sum, coram adsum: si tacueris, tecum disceptabo, si quidquam habebis ad me refellendum, libenter audiam: quòd si nihil potes respondere, rursus sile, & ea, quæ à me dicentur, attende.

Protheoria Capitis Vigesimitertij.

CVM rationem exposuisset Elius, quemadmodum Deus, qui curat humana, nos erudiat, tùm secundum quietem visis terrendo, tùm morbis ad meliorem disciplinam nos instituendo, ac reuocando; iterum ab alio quodam initio ducit orationem; necnon in ipso exordio auditores ad ea, quæ dicenda sunt, cognoscẽda hortatur. Proponit autem se de supplicio, exitioque iniquorum dicturum. Cùm verò Iobus se iustum esse dixit, nec iure affligi à Deo, rectè id dixerit, an secus, auditorum vult esse iudicium. Adhæc flagitiosos à Deo, cùm is pro dignitate vnicuique reponit, multari confirmat: eiusque rei rationem explanat, quòd Deus iniustè à se effectas naturas lædere nulla ratione possit. Ita de recto Dei iudicio præclarè Elius disputauit. Sed tamen Iobo succenset, quòd æquo iure cum Deo velit in iudicio confligere. In quo, nec quid Iobus diceret, Elius satis attendit; nec illud vidit, non quasi Deum Iustus criminaretur; sed vt amicos coargueret, apud Deum ipsum experiri voluisse.

CAPVT XXXIIII.

Vsipiens autem Elius, ait, Audite me sapientes, sapientes auribus percipite bonum, quia auris probat sermonem, & guttur gustet escam. Iudicium elegimus nobis ipsis: cognoscamus inter nos ipsos, quoniam bonum. Quia dixit Iob, Iustus sum: Dominus mutauit iudicium meum: mentitus est iudicio meo. Violenta sagitta mea sine iniustitia. Delinit auditores Elius, quos antè castigarat. Postquam igitur eos sapientes, rectique scientes appellauit: sermonum iudicem aurem esse confirmat; quæ verum, falsumque internoscat, & rectum à prauo secernat; non secus quàm palatus, qui esculentorum, poculentorumque qualitates diiudicat, & amarum, dulceque discernit. Ergo communis sit veri disquisitio, & commune sit iudicium rectè, an secus Iobus dixerit, cùm his verbis loquutus est, *Iustus sum: Dominus mutauit iudicium meum*, siue, vt Aquila & Symmachus expresserũt, Peruertit, & alienauit à me iudicium. *Et mentitus est in iudicio meo*; quandoquidem non dignum factis meis iudicium fecit: verùm à me iustitiam suam abstraxit, & patientia magis quàm iustitia vsus, insonti plagam inflixit. Sic igitur Iobi verba acceperat Elius. Verumenim Iobus

hoc tantùm dixit, De factis meis Deus iudicare cunctatur. Quòd si is, qui iustus est, audire me vellet, ex his iam calamitatibus eripuisset; quod ipsum ex iis verbis planum fit, Vociferabor, & nunquam iudicium. Veruntamen Elius Iobi carpit verba, atque peruertit; quippe qui caritatis, qua illa Iobus fundebat, esset ignarus.

Quis vir sicut Iob, bibens subsannationem sicut aquam? qui non peccauit? neque impiè egit? nec denique communicauit cum facientibus inique, vt ambularet cum impijs? Et mihi, inquit, est Iobi spectata virtus, qui sua sponte, atque iudicio iniurias suscipit, vt qui aquam hauriunt; idque cùm nec apud homines offenderit, nec Deum impietate vlla violarit; quinetiam se à facinorosorum, impiorumque consuetudine, atque conuictu abstraxerit. Hoc verò summæ est virtutis argumentum, haud molestè ferre iniuriam. CLEMENT. Rerum enim omnium pretiosissimum est peculium, animi tranquillitas. Talem nobis hic liber Iobum describit; qui iniurias perinde, vt aquam exorbebat. Hominem admiratione atque imitatione verè dignum. * κ) παυλος, οἶμαι, θαυάτου ἄξιος. Si tantùm quis tolerantiæ fuerit assequutus, vt vehementem illam, quæ ex illata iniuria nascitur, nec re qualibet expugnari potest, animi tristitiam facile superarit.

* Locus mendosus.

Non enim dicas, quòd non erit visitatio viri, & visitatio illi à Domino. Cùm de Iobo dixisset amicis; nunc ad eum orationem conuertit, dicitque, Hoc de te conqueror, non quòd iniustus sis; sed quòd res nostras à Dei contemplatione, prouidentiaque seponas. Estque per errorem rursus Elius lapsus, quoniam dixerat Iustus, Cur impij viuunt? & quare tempora latuerunt Dominum? quæ quidem ille, quasi quæstionem proponens amicis fuerat eloquutus. Attamen Theodotio superiorum verborum hanc attulit expositionem, Quia dixit, Non periclitabitur vir, cùm se probauerit cum Deo; Symmachus verò, Non æquabitur vir? Illud autem Theodotionis simplicem enunciationem habet; hoc vero Symmachi affectum quendam, atque interrogationem.

Ideo, prudentes corde, audite me; ne mihi sit coram Domino esse impium, & coram Omnipotente turbare iustitiam. Sed reddet homini, quemadmodum fecit vnusquisque eorum, & in semita viri inueniet eum. Quandoquidem haud de rebus leuibus nobis futura est disputatio, nolite, amici, hæc perfunctoriè audire: ea namque quæ dicuntur, vobis possunt esse percepta. Absit enim, vt ad impios ego sermones delabar, vel vt, dum de Deo, cui summa est omnium rerum potestas, verba facio, iniusti quidpiam loquar. Scio videlicet omnibus, quod cuique debetur, à Deo tribui: de vnoquoque ab eodem perinde iudicium fieri, vt viam quisque tenuerit. Symmachus verò, cum ita interpretatus est, Absit à Deo iniquitas, & à Sufficiente iniustitia, hanc sententiam suggerit, Haud ego dixerim, quidpiam à Deo, neglecto iudicio agi. Vnicuique enim illa euenient, quæ ea, quam ingressus fuerit, via digna fuerint; & vnumquemque facti ipsius minimè obscuri conscientia conuincet.

Putas autem Dominum absurda facturum? aut Omnipotens turbabit iudicium, qui fecit terram? Quis enim est, qui fecit eam, quæ sub cælo est, & quæ insunt omnia? Dominus est ipse Deus, in res omnes tenens imperium, omnium, quæ sunt opifex. Ipse enim cælum, terrasque condidit, atque ea, quæ media sunt interiecta. Haud quidpiam, inquit, indignum suscipiet Dominus aduersus eos, qui in ipsius sunt potestate, ac ditione. Neque is, qui præest omnibus, iura peruertet: neque is, qui sua bonitate hanc rerum vniuersitatem excitauit, necessitate aliqua victus, aut adeo à quopiam coactus, contraque, quàm oportet, opificium suum iniuria lædet. Neque enim ab ipso, quæ effecta sunt, aliena sunt, vt nos vexare debeat iniuria. Etenim sibi ipse parcit.

Si enim voluerit cohibere, & spiritum apud se retinere, simul interibit omnis caro: omnis autem homo in terram abibit, vnde etiam formatus est. Si spiritum duntaxat, inquit, ac vitam, quam viuentibus dilargitur, inhibere voluerit, cuncti mortales funditus interibunt, atque in terram, è qua sumpti sunt, dissoluentur.

Si autem non erudiris, audi hæc, auribus percipe vocem verborum. Vide tu eum, qui odit iniqua,

iniqua, & qui perdit improbos, qui est æternus, iustus. Cæteri, Si non intelligis, audi. Nunquid, qui odit iudicium, * obstruet ad sanitatem? Hæc autem est sententia, Si hæc tibi persuadent, melioremque mentem iniiciunt, benè habet; sin autem, attende reliqua. Sic enim commentare, Deus, qui semper iustus est, odit iniqua, supplicioque afficit facinorosos. Syllogismo autem est vsus huiusmodi, Si punit ideò, quòd improbitatem odit, ergo iustus est; nec quidquam non ex iure aget: neque enim iccirco quempiam aut vinxit, aut coercuit, quia iudicium, hoc est, iustitiam odisset, cùm alicuius voluit corrigere improbitatem; neque enim sceleratis licentiam impunitatemque permisit, neque iis ad grauiora scelera, morbis, terroribus, ac rebus huiusmodi aditum non intercluſit. Immò verò, cùm vitium amputat, atque eum, qui morbo laborat eiusmodi, sanat, nimirum palàm ostendit, non odio, sed cordi sibi esse iudicium.

* ἐπιδύσει. quamquẽ in exẽplari est, ἐπειδήσει.

Impius est, qui dicit regi, Iniquè agis: impijssimus principibus. Si is, qui dicit Regi, Iniquè agis, apud principes summæ improbitatis iudicium subit; propterea quòd, in consilium humana adhibita ratione, eum existimant dominationis odio scelerata quædam machinari; quid illis fiet, qui Deo dicere audent, Agis iniquè? CHRYS. Multa enim Deo atque eius decreto permittere debes, quamuis sint tibi ignota, neque hæc tibi sumenda est cura, vt omnia discas. Rectè verò dixit, apud principes impium iudicari eum, qui terreno regi exprobrat iniustitiã. Neque enim apud Deum necesse est esse eiusmodi.

Qui non erubuit faciem honorati. Alij, Principum.

Neque honorem deferre robustu, mirari vultum eorum: inania ipsis euenient, cùm clamauerint, & rogauerint virum. Impius, inquit, iudicatur is etiam, qui non afficit honore diuitem, quine illius non suspicit dominationem. Atqui, qui hominum implorant auxilium, & qui principibus, fidunt, stulti sunt, neque ex ea re lucri quidpiam facturi sunt.

Vsi enim sunt iniquè, exclusis impotentibus. Hi flagitiosè, inquit, abusi sunt potestate, propterea quòd humanæ gratiæ caussa ius contempserunt, imbecillos autem & pauperes suo iure prohibuerunt.

Ipse enim inspector est operum hominum: latet autem eum, nihil eorum quæ faciunt: neque locus est, quò se abdant, qui faciunt iniqua. Qui scelerate agunt, neque vitare Dei possunt adspectum, neque ipsum quoquo modo latere. CHRYSOST. Obserua mihi quemadmodum non similiter vt amici, Elius Iobum peruellat, quemadmodum eum increpet, non cum eo accusatoriè agat. Nec enim illi dicit, Pupillos ac viduas prædatus es. Verùm quid is tandem? Deus iustus est.

Quia non super hominem ponet amplius. Hæc eius videtur esse oratio. Hoc quidem tempore bonum, ac malum in nostra est potestate: verùm in eo, quod consequitur æuo, eius rei nobis erit erepta facultas. Neque enim tunc erit agendi, faciendique operis tempus opportunum, neque rei gerendæ optionem Deus hominibus daturus est amplius. Nonnulli sic existimant, Quod non * singulas iuris partes spectabit. Symmachus verò quandam aliam sententiam sua interpretatione expressit: sic enim ille, Non enim suprà positum est amplius. Quoniam enim dixit, nihil esse, quod Dei oculum omnia contuentem fugiat, meritò adiunxit, nullum esse velum obductum, quod diuini oculi obstruat luminibus.

* ἐκ τῦ κρίν- ειν τὸ δίκαιον.

Dominus enim cunctos videt, comprehendens inuestigabilia, gloriosa & stupenda, quorum non est numerus; manifestans eorum opera, & conuertet noctem, & humiliabuntur. Quia Deus, inquit, cernit omnia, ideo, quæ aliis sunt incomprehensa, ipse comprehendit; & quæ maiora sunt hominum opinione, facit: nihil eorum planè ignorans, quæ ab hominibus geruntur. Iccirco lucem etiam impiorum, id est, illorum splendorem, atque fælicitatem, in noctem mœroremque conuertit, illosque deprimit.

Extinxit autem impios: visibiles autem sunt coram eo. Noti sunt ei, inquit, operarij iniquitatis. Iccirco, postquam eorum parumper eluxit fælicitas, extinguuntur. Neque verò Deus ita inspicit, contemplaturque impios, vt iis faueat; verùm vt in eos animaduertat, quemadmodũ est in Psalmo, Vultus autem Domini su-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per facientes mala, vt exterminet.

Quia declinauerunt à lege Dei; iustificationes autem eius non cognouerunt, vt adducerent ad eum clamorem pauperis, & clamorem mendicorum exaudiet. Suppliciorum, quæ perferunt impij, causſas exponit; quia, inquit, Dei iuſſa, * quod ad actionem, pertinet, non cognouerunt; verùm à diuina lege receſſerunt *Vt clamorem*, inquit, *pauperum adducerent*, qui affecti iniuria vociferantur; atque diuinam opem, benignitatemque prolectant. Ij ergo, qui faciunt iniuriam, pauperis, qui paſſus eſt, clamorem ad Deum perferunt.

Et ipſe ſilentium præbebit: & quis condemnabit? Symmachus autem, Ipſo quietem dante, quis condemnet? Vel igitur hoc dicit, Si Deus eorum, quibus iniuria fit, cauſſam contemnat, quis prætereà alius potentes atque iniuſtos queat condemnare? Vel, ſi Deus iniquorum animaduerſionem prætermittat, quis eum clamare audeat? aut verò tanquam iniuſtum accuſare?

Et abſcondet faciem, & quis videbit eum? & contra gentem & contra hominem ſimul. Hoc dicit, Cùm minimè ſit adſpectabilis Deus, iudicia quoque, quæ videri nequeant, promit; nec vnum aliquem hominem ſed vniuerſam etiam quampiam gentem ſupplicio mactat, & ea quidem ratione, atque eas ob cauſſas, quæ illi ſunt vni exploratæ.

Qui conſtituit regem hominem hypocritam ſuper moroſitatem populi. Et id quoque diuinæ eſt prouidentiæ, eum, qui adſpectu atque ſpecie ementitur virtutem, permittere, vt rex declaretur, idque propter populi, cui animaduerſione, & diſciplina opus eſt, improbitatem; quemadmodum alibi dixit, Dedi eis regem in ira furoris mei.

Quia ad fortem dices; Accepiſti; non pignus ſumpſiſti: ſine me videbo, tu oſtende mihi. Nonnullorum hæc fuit huius loci interpretatio, Nemo potentiori dicere audet, Iniuſte mea ſuſtuliſti, cum haud pignoris nomine tibi deberentur, & quidem nec me libente, abſtuliſti; id te iure feciſſe doce. Quòd ſi ei, qui viribus, & poteſtate pollet, nemo eiuſmodi quidpiam dicere auſit; qua tandem ipſe ratione talia es contra Deum auſus? Symmachus autem ſic expreſſit, Quia ad Deum loquutionem aſſumpſi, non recuſo interpellari, * οὐκ ἔξω ἀνταλλάγματος. Tu verò oſtende mihi. Ac fortaſſe hæc ipſa Symmachi interpretatio relabitur eôdem. Quandoquidem, inquit, Elius, pro Deo cœpi, nihil inſiſtens, longius edicendo progrediar. Quòd ſi minus rectè quidquam à me dicitur, id ipſum tu docebis, atque coargues orationem. Verumenim mihi hæc videtur probabilior huius loci explanatio, Non quia ipſe dicendo Dei ſum cauſſam complexus, iccirco abs te quaſi nomen quoddam, & æs alienum exigo; quinpotius, quamuis nulla mea prorſus eſſet oratio, num quid ad me reprehendendũ habeas, videre cupio. Nam ego ſanè interim filebo. Tu verò, ſuſcepto ſermone, ſi potes, & ſi quidquam mihi erratum eſt, oſtende.

* *Locus obſcurus nec ſine mendo.*

Si iniuſtitiam operatus ſum, non adiiciam. Doce, Iobe, inquit, me contra ius loquutum eſſe, & ego deſinam.

Numquid à te perſolues eam? quia repulſiſti? quia tu eliges & non ego? & quod noſti loquere. Num meorum verborum inquit, tibi pœna eſt perſoluẽda? Ne igitur omittas; ſed quæ mihi dicta ſunt, reprehendas: tuũ enim eſt deligere, atque diiudicare: rectene an ſecus fuerim loquutus; non meum, qui dixi. Ergo, ſiquid amplius intelligis, ipſe reſponde.

Ideo prudentes corde dicent hæc; vir autem ſapiens audiuit verbum meum. Tanquam Iobus tacuiſſet, illius ſilentio ſuos Elius ſermones confirmat, dicitque hæc ipſa, quæ egomet dixi, alij prudentes viri tibi dicturi ſunt. Quòd ſiquis intelligentia præditus vir hæc mea audiat, nimirum eadem ipſa comprobabit.

Iob autem non in ſapientia eſt loquutus: verba autem eius non in ſcientia. Ego quidem prudenter, inquit, ſum loquutus. Tu autem, Iobe, qui es ſcientia clarus, haud ſcienter vſus es oratione, qui in iudicio cum Deo diſceptare volueris. CHRYS. Tacitè hæc ad veniam referuntur; neque enim ob facta, ſed propter verba eum docet eſſe in culpa. Quæ ſanè criminatio nec ab amicis prætermiſſa eſt, quando dixe

dixerunt, Quouſque ſpiritus multorum verborum os tuum?

Veruntamen diſce, Iob, ne des amplius reſponſionem, quemadmodum inſidiantes, ne adiiciamus peccatis noſtris. Quæ cùm ita ſint, inquit, meo conſilio vtere; neque velis amplius, vt ſtultus quiſpiam faceret, eoſdem vſurpare ſermones, ne priora peccata poſterioribus cumulemus. Ego enim vereor, vt nudorum verbis nobis ſit apud æquum iudicem ratio reddenda. Cùm eo igitur, qui voces nimias fundit, ſermone communicato, haud inuiſam cohortationem adiungit.

Iniquitas enim in nobis reputabitur, multa verba coram Deo loquentibus. Nec flagitioſa, dixit, nec impia; ſed ſimpliciter multa, vt doceat non eſſe Deo multis reſpondendum. Nam, ſi nemo apud regem verboſiore oratione audeat vti, quantò id minus apud Deum andendum eſt? Quandoquidem multa loqui hoc ipſum à Deo vitio datur, quemadmodum ſcriptum eſt, In multiloquio non fugies peccatum.

Protheoria Capitis vigeſimiquarti.

DE diſciplina Dei adhuc diſſeruit Elius; nunc de eius patientia parat dicere. In quo Iobo ſtomachatur, quia dixerat, Si ego peccaui, quid ego tibi facere poſſum? & quia apud Deum ſuam cauſſam cognoſci voluit.

CAPVT XXXV.

Vſquid ſapiens adhuc Elius ait, Quid hoc putaſti in iudicio? Aut hoc dicit, quam animo de diuinis iudiciis imbibiſti opinionem? vtrũ ad ea percipiẽda niti ipſe potes? aut hoc alterum, Quid tibi venit in mentem, cùm Deum iudicem poposciſti?

Tu quis es, quia dixiſti, Iuſtus ſum coram Domino? Quo pacto es, inquit, auſus te vel apud ipſum Deum iuſtum eſſe pronunciare? Nam illud quidem verè dicitur, eſſe Iobum iuſtum: illud alterum, eſſe coram Deo etiam iuſtum, mendacem habet acceſſionem. Hoc enim didicimus, iuſtitiam hominum vniuerſam, ſi cum Dei iuſtitia cõferatur, haudquaquam eſſe iuſtitiam. Non enim iuſtificabitur in conſpectu eius omnis viuens. Quare haud mediocris ſuperbiæ eſt argumentum, ſe ipſum apud Deum iuſtum exiſtimare.

Dices, Quid faciam, cùm peccauero? Neque illud, inquit, dicere tibi fas eſt, Quid faciam, vbi peccauero? Neque enim quid agendum ſit, ignoras. Peccato enim abſtinendum eſt, Deoque ſupplicandum. Etquidem Elius ad ſuam ipſe ſententiam præclarè ſuadebat. Verùm Iobus meliore illud mẽte extulit, Si peccaui, quid tibi poſſum facere? vt huic par illa Iobi ſit oratio, Nil eiuſmodi efficere, moliriue poſſum, vt peccatum delere queam, niſi me tua benignitas complectatur. Alij verò quãdam aliam interpretationem horum verborum excogitarunt, Si, poſtquam recte factis operam nauaui, puniori; quid ob praue facta mihi euenifſet? Symmachus quidem pro, *Dices, Quid faciam, cùm peccauero?* ſic conuertit, Dixiſti, quia nihil proderit tibi.

Ego autem dabo reſponſionem tibi, & tribus amicis. Tanquam Iobus fuerit imprudenter loquutus, tanquam nullam idoneam reſponſionem inuenire amici potuerint, probabiliores ipſe pollicetur ſe rationes allaturum. Iobumque cum amicis ideo coniungit, propterea quod iam victi eidem ipſi aſſentiebantur.

Reſpice in cælum, & vide, contemplare nubes, quia altæ ſunt à te. CHRYSOST. Non ex rationibus & argumentis, ſed ex iis, quæ viſuntur, quanto ſit Deus à te interuallo diſiunctus, & quanto te ſit excelſior, cognoſce. OLYMP. Vide, aduerſus quem defenſionem compararis, nempe aduerſus eum, qui te tantò eſt ſuperior. ORIGEN. In cælum autem ſuſpicit non is, qui corporis oculos ſuſtulerit, cælumque adſpexerit; ſiquidem & canes, & aſini oculos habent, qui tamẽ in cælum non ſuſpiciunt: ſed neque is ſuſpicit, qui rerum humanarum flagrat cupiditate; verùm qui nec mundum, nec ea, quæ in mundo ſunt, diligat. Adhæc non vſque eò ſunt hæ nubes in altum editæ, atque à nobis abiunctæ, vt eſt vita Moyſis, atque eius Deo probata virtus, quoties & vitæ illius celſitudinem, & tenuitatem, humilitatemque meam fuero contemplatus. Id enim ſi fecero, tum demum quàm à me longè nubes abſint, videro. Quòd ſi ad Ieſum Naue peruenero, &

ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad prophetarum vitas accessero, illorumque res gestas diligenter perquisiero; tunc, quod hic scriptum est, perfecero: & quàm à me sublatæ nubes sint, perdidicero.

Si peccasti, quid facies? si autem & multa iniquè egisti, quod potes facere? Quoniam igitur iustus es, quid dabis ei? aut quid de manu tua accipiet? Viro simili tui impietas tua, & filio hominis iustitia tua. CHRYS. Haud quidquam eum peccando læseris, sed nec iustitia tua eundem quidquam iuueris. Quæ enim hinc ad eum vtilitas damnumue dimanarit? siue tu ipse prauè egeris, siue iustitiam colueris? Hominem alium quispiam eiusdem naturæ societate coniunctum iniuria, beneficióue afficerit; at neutram harum rerum Deo feceris. Ne igitur tuam vdites iustitiam. Quod enim dixerat Iobus, Si peccaui, quid tibi possum facere? Ideò nunc Elius, Quamobrem hoc tibi excidit? Neque de te Deus, quasi iniuria violatus anxiè laborat: quasi damno aliquo affectus. Vel aliter, Vtrum nosti, si te verbis noris peccasse? verbis item tibi mederi, melioribus? ac, si prauè factis apud Deum offendisti, rectè factis te ipsum curare? Quòd si multæ atque adeo insanabiles sunt iniquitates nostræ, vt nullam nobis ipsi nostra sponte curationem adhibere possimus; iccirco è cælis Iesus Christus aduenit, vt, quæ sanari non poterant, sanaret, illudque efficeretur, Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

A multitudine calumniâ passi vociferabuntur: clamabunt à brachio multorum: & non dixit, Vbi est Deus, qui fecit me, qui constituit custodias nocturnas? Homines, inquit, qui petuntur calumniis, calumniarum turba oppressi, clamorem ad Deum tollunt, cùm violentiam brachij & dominationis iniustorum ferre non possint, eorum, inquam hominum, qui Deum effectorem suum minimè agnoscunt: nec illud intelligunt, eundem noctem esse dimensum. Ea enim in quatuor est vigilias distributa. CHRYS. An non vides veluti in exercitu atque adeò præstantiore disciplina, ac ratione, cuncta esse dispositа? atque adeò nullam rem esse, quæ non suum certum ordinem tueatur? nihil rerum omnium etiam, quod suas lineas, metásque transiliat? nihil, quod alienam regionem inuadat? Ita quo tempore somnum capiunt homines, nemo struit insidias. Cùm enim immanes feræ iter faciunt, tunc hi dormiunt. ORIGEN. Ac vide, quemadmodum Dei laudes atque præconia Elius narret, cùm de eo his verbis præ dicat, Qui constituit custodias nocturnas. Visne videre, quo pacto Deus designarit nocturnas excubias? Omne vitæ huius tempus nox est, lux ipsa seruatur tibi. Ita nunc vides per speculum: erit autem aliquando, cùm lucem intuebere. Vniuersum igitur huius temporis spatium nox est, & quidem custodiis atque excubiis opus fuit, quæ hanc ipsam noctem tuerentur. Vt illi, inquam, qui sunt in custodia collocati, nocturnasque vigilias agunt, eos, qui versantur in nocte, à latronibus, à belluis, ab hostibus defendant. Sed quinam custodes sunt? Nempe qui castrametantur angeli.

Qui discernit me à quadrupedibus terræ, à volucribus cæli. ORIGEN. Vt alij, Qui docet nos super iumenta terræ, & erudit nos super volucres per aëra volantes. Etenim vnus homo est rationis dignitatem adeptus. Ergo ipsi ad opificij quidem rationem ab omnibus sumus animantibus seiuncti; verùm, si peccandi libidine, si meretricio commercio, seu conuictu teipsum ad terram prosternas, haud à terræ quadrupedibus eris seiunctus: immo verò, comparaberis iumentis, erisque sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus. Et sanè vt equus, effrenata furens libidine.

Illic, vociferabuntur, & non exaudies? & ab iniuria improborum? Illic, pro, Tunc, positum est. Tunc, inquit; clamore cum te appellabunt ij, qui fuerint iniuriam & calumniam passi, an tu ipsos illos non audies? neque eorundem iniurias illatas ab improbis minimè vlciscēris? Sanè quidem vlciscēris.

Absurda enim videre non vult Dominus. Ipse enim Omnipotens inspector est facientium iniqua: & saluabit me. Illud mihi intellectum, ac persuasum est, nihil esse, quòd non in Dei incurrat oculum, réque illi absurdas odiosas esse, atque detestabiles, atque eum qui patitur iniustè, prorsus liberatum iri diuinitus. CHRYS. Nec enim,

enim, quæ iniqua sunt, tantùm non probat; sed, cùm odium habeat in ea quæ flagitiosa sunt, nec videre etiam vult.

Iudicare autem coram eo, si potes eum laudare, sicut est, & nunc. OLYMP. Ad Dei, inquit, præstantiam excogita, ac vide, num intelligentia tua ipsius laudem capere possit. Quid ergo est, quòd apud eum, qui talis est ac tantus, iure velis, iudicioque disceptare? quandoquidem nec eum de ista ipsa pœna, quam nunc ei persoluis, pro dignitate potes laudare. CHRYS. Si enim pro tribunali, inquit, sederit, tuaque ipse iura fueris persequutus, haud illius laudem & gloriam pro dignitate prosequi tibi licebit, neque dignam ei laudationem ob ea comparaueris, quæ ab eo ipso tibi hoc tempore acciderunt: tametsi putas ipse per iniuriam ab eo tractari atque multari. Atque Deum non posse à nobis dignis laudibus ornari, haud magnum fuerit: verùm ea velle, quæ vitæ nostræ rationes attingunt, aduersus eum iure defendere, quem non possis digna prædicatione efferre; hoc verò permagnum est.

Quia non est considerans iram suam, & non cognouit delicta valdè. Aut hoc dicit, Dei laudes iccirco nō posse à nobis, qua dignitate decet, celebrari, quia, dum is inter nos iudicia exercet, iræ suæ rationem minimè ducit, neque illa culpas nostras metitur, nec peccata nostra admodum obseruat. Aut ad Iobi hæc ipsa personam referuntur, Ignorat Iobus videlicet diuinæ iræ magnitudinem, ac pondus, nec peccatorum nostrorum assequitur numerum: si enim assequeretur, illud item assequeretur, haudquaquam Deum in eos, qui sceleratè agunt, stomachum suum omnem erumpere.

Et Iob stultè aperit os suum; in ignorantia verba aggrauat. OLYMP. Symmachus autem sic, Insipienter sermones graues fecit. Quia Iobus, inquit, nec Dei præstantem vim ac tolerantiam, nec illius incomprehensa iudicia satis attendit; nec illud videt ad Dei laudes non posse hominem quempiam parem facultatem adferre, nedum illius iudicia sustinere, iccirco aspera & absurda verba vsurpauit.

Protheoria Capitis vigesimiquinti.

DE iustitia Dei suum cuique ius, suamque dignitatem tribuente, itemque de illius potestate eximia, atque de sapientia incomprehensa hic disserit Elius. Ex iis autem, quæ gignuntur in aëre, procellis, tonitruis, necnon ex belluis, atque iumentis suæ fidem facit orationi. Ex animantium porrò genere quasdam esse docet, quæ de die opus faciant, nocte verò ad quietem reuocentur: nonnullis autem diurnum datum esse laxamentum, ne in homines incurrant infestæ: de nocte autem cibi causa circūcursandi iis esse laborem. Addit que Elius aquis Deum interdum ad hominum disciplinam, nonnumquam ad beneficium & gratiam vti solere: atque è tenebris quidem lucem, è lucis autem secessione noctem efficere, atque moliri: nec verò illius posse sapientiam cogitatione informari. Vbi autem de ea magnificentius orationem pertexuit, ea clausula vtitur, Deum timendum esse omnino. Quod eo facit consilio, vt & Iobus desinat aliquando verbis Deo aduersari, & vt illius iudiciis, quæ mens potest nulla complecti, libens concedat. Ergò mirificè Elius, maximè non longè ab extremo, de diuina præstantia ac sapientia disputauit. Et Iobus quidem nil planè contradixit. Deus autem, id quod ex huius ipsius diuinæ scripturæ auctoritate perspici potest, Iobi sermones suo suffragio comprobauit.

CAPVT XXXVI.

Adiciens autem Elius adhuc, ait, Sustine me paululum etiam, vt doceam te: adhuc enim in me est sermo sustinens scientiam meam longe. Quoniam etiam nunc habeo de Deo dicere, volo, paulo altius repetita oratione, scienter sapienterque disserere. Itaque ea complectere, ac disce, quæ mihi nunc dicenda sunt.

Operibus autem meis iusta dicam, in veritate & non iniusta verba, iniustè intelligens. Orationis meæ, quam nunc instruo, æquitatem, Dei factis confirmo. Illud nimirum intelligo, quæ ipse cognosco, vere me cognoscere, nec me iniusti quidpiam cogitantem loqui. CHRYS. Ipsa rerum iusta euenta commemoro; haud tibi

verba dabuntur. Illud tibi prouidendum est, ne quid iniusti suscipias, sint tibi notitiæ incorruptæ: nunc enim, vt tute cogitas, iniustè cogitas; haud dixit, Iniustè fecisti, sed, Iniustè cogitasti. Veruntamen audi me: nam nec mendaces, nec iniqui mei sunt sermones.

Cognosce autem, quòd Dominus non repellet innocentem. Potens robore corda impiorum non viuificabit, & iudicia pauperum dabit. Sic igitur habeto, nunquam de eo, cuius est innocens vita, oculos Deum deiicere, nunquam à se ablegatum dimittere: tametsi iustum in ærumnis, quas illi bono esse vult, interdum relinquere videatur. Cùm verò is, qui viribus ac potestate pollet, coërcet impios, pauperibus, qui sunt iniuriam passi, vt eius postulant iudicia, opitulatur.

Non auferet à iusto oculos suos. Oculi enim Domini super iustos.

Et cum regibus in throno collocabit eos in victoriam, & exaltabuntur. Ita fit, inquit, nonnunquam, vt tanto apud homines, dignetur Deus iustos honore, vt & eos in regum sella, ac solio collocet, & tandem trophæis nobilitatos amplificet.

Et vincti compedibus continebuntur in funiculo paupertatis, & annunciabit ipsis opera eorum, & peccata eorum, quia robusti erunt. Symmachus autem, Quia vi coëgerunt. Deus, inquit, cui etiam curæ sunt improbi, vinclis eos constringit, vexatque inopia; vt, postquam sua scelera recognouerint, ab iniustitia atque tyrannide discedant.

Verumtamen iustum exaudiet. Id cum eo, quod antè dictum est, cohæret: vt sit ita: Non auferet à iusto oculos suos, suam, inquit, inspicientem prouidentemque potestatem; verùm illum ipsum audiet.

Et dixit quia conuertentur ab iniustitia, si audierint, & seruierint, consummabunt dies suos in bonis, & annos suos in felicitatibus. Diuinæ disciplinæ rationem, qua Deus ex ipsis factis salutem hominibus quærit, moniti cuiusdam, quod aurium sensum percellat, & quo homines frugi erudiantur, similem esse confirmat. Si igitur, inquit, dicto audientes Deo seruierint, beatam & bonis cumulatam vitam traducent, necnon cum gloria ad senectutem peruenient.

Impios autem non saluat, eo quòd ipsi nolunt scire Dominum, & quia admoniti inobedientes fuerunt. Impios, inquit, non saluat, non ideò, quòd is illis exitij sit auctor; sed eam ob rem, quòd ipsi illi insita, naturalique ratione Deum cognoscere minimè voluerunt, Deique suadenti disciplinæ, eiusque cohortationi parere recusarunt.

Et hypocritæ corde ordinabunt furorem. Qui corde sunt, inquit, hypocritæ, ideſt, qui speciem duntaxat pietatis ostentant, ij contra se ipsos diuinam iram opponunt atque constituunt.

Non clamabunt, quia vinxit eos. Neque oculos, neque clamorem ad Deum tollũt, à quo tamẽ calamitate eripi possent: propterea quod, inquit, eos Deus astrinxit: ac nimirum is etiam vnus illos potest vinclis expedire.

Moriatur igitur in iuuentute anima eorum; vita autem ipsorum vulnerata ab angelis, eò quod attriuit debilem & impotentem. Iccirco, inquit, immaturè decedunt, ab angelis mortem inferentibus sauciati, propterea quod per iniuriam vexarunt eos, quorum humilior erat condicio.

Iudicium autem mansuetorum exponet. Mansuetorum iudicium, atque vindictam Deus decernet. Hęc enim voci illi, *Exponet*; vis subiecta est. Mansuetos autem aut eos, qui sponte sua, certoque consilio iusti sunt, intelliges; aut eos, qui affecti iniuria, ob infirmitatem tacent.

Et praterea quia decepit te ex ore inimici. Cùm verba illa, Iudicium autem mansuetorum exponet, interposuisset, rursus ad hypocritarum personam reuocat orationem. Plectitur, inquit, hypocrita, non ob eas solum, quas iam exposui, caussas; verùm etiam, quòd hostili ore mansuetum fefellit.

Abyssus effusio sub ea, & descendit: mensa eius plena pinguedine. Vbi hinc excesserit hypocrita, abyssus ei, & quæ abysso subiecta est, effusio reseruatur, tenebræ, inquam ipsę exteriores: tibi verò mensa dabitur adipis plena. Fortasse etiam hypocrita comparatur abysso, propter clandestina, altaque consilia, & quia simulationis

nis velo tegit insidias. Ex quo qui fidem illi adiungunt, naufragium faciunt: atque hæc ipsa est caussa, cur comparetur effusioni aquarum, sub quibus saxa latent, & scopuli, qui nauigantibus, atque vectoribus periculum creãt. Quòd si ad diuini operis admirabilitatem interiecta verba illa referantur, hoc ait, effusionem illam, quę subter est abyssum, esse nihilum. Nam illam, profusione subnixam esse, prorsus fuerit admirabile.

Non deficiet autem à iusto iudicium: furor autem super impios erit propter impietatem donorum, qua acceperunt in iniustitijs. Iustorum iniuriæ had relinquentur inultæ: Quî enim? cùm iis opipara, & adipata mensa paretur? Impiis autem diuinæ animaduersionis vitandæ nulla erit potestas ideo, quòd & ius pecunia violarunt, & impiè, scelerateque agendi rationem delegerunt. Ergo de iis, qui iudicarunt iniustè, iustè iudicabitur.

Ne te inclinet voluntaria mens obsecrationis, quando in necessitatibus sunt impotentes, & omnes validos robore. Ideſt, eorum qui ad vleiscendum, opitulandumque valent, ne te prudens consilium à recto abducat, quando homines imbecilli tuæ indiguerint opis; quinetiam eorum necessariis temporibus succurre, quantum pars tua virilis patietur.

Ne extrahas noctem, vt adscendant populi pro eis: sed obserua ne facias indecentia; ab his enim liberatus es à paupertate. Symmachus autem, Ne studiosè cures, vt noctu adscendant populi in locum eorum. Hæc autem horum verborum vis est, Neque illos, qui viribus valent, afficere debes iniuria, ne fortè noctu, & clàm irrumpentes, hos quidem suis extrudant sedibus, pro illis autem alios substituant. Ita docet, iuris æquitate erga omnes vtendum esse, & quamuis indignitatem vitari oportere. *Ab his enim liberatus es à paupertate*, ideſt, ab ea consuetudine, quæ indigna sunt, faciendi; paupertate liberabere, hoc est, haud te paupertatis attinget ærumna. Quare illa, quæ minimè decent, nec eligere, nec præferre debes inopiæ.

Ecce fortis corroborat in fortitudine. Quis enim est contra eum dynasta? Ab hominum iustitia ad Dei fortitudinem, iustitiamque traducit orationem. Ac vide, inquit, quanto robore sit Deus, qui magno robore, diuinaque vi efficiat vniuersa, & qui ex collatione quapiam ad illius queat potestatem adspirare, prorsus sit nemo.

Quis autem est, qui exquirat opera eius? Quis verò, qui dixerit, Fecit iniusta? Nemo, inquit, prouidentiæ diuinæ consilia exquirere audet, nec fas est cuiquam dicere, iniusti quidpiam ab eo gestum esse.

Recordare, quia magna sunt Dei opera, quorum dominati sunt viri. Mente, inquit, pertracta, & quæ Deus, cùm ad res creandas ingressus est, effecerit, tecum ipse puta: sunt enim admirabilia, quamuis cõsuetudinis vitio videantur minora: opera Dei loquor, quorum iam inde à principio est à Deo hominibus mandatum imperium. Dominentur, inquit, piscibus maris, & volatilibus cæli; & Psalmorum Cantor, Omnia subiecisti sub pedibus eius.

Omnis homo vidit in seipso. Ideſt, cunctis hominibus est insita Dei cognitio.

Quicunque vulnerati sunt mortales. Illud, *Quicunque*, est, pro, Omnes. Est enim omnium vulnerari, ideſt, patibili, & mortali natura constare. Symmachus verò, qui locum hunc sic conuertit. Vnusquisque adspiciens longè,* indicauit vulnus hoc dici ipsam mentis stimulantem, excitantemque motionem. Ij enim, qui stimulo concitantur, excitantur vehementius, animumque magis intendunt.

Ecce fortis multus, & non cognoscemus. Verbũ hoc, *Multum*, & ad id, quod nec certis est finibus circumscriptum, & ad numerum, qui comprehendi nequeat, solita est Scriptura transferre. Quando igitur Dei magnitudo ac vis quantitati subiici nequit, iccirco dixit, eum, qui fortitudine præditus est, multum esse, esseque nostra scientia superiorem.

Numerus annorum ipsius etiam infinitus. Hoc est, æternus. Est autem in nonnullis codicibus, *Numerus viarum*, tanquam diceret, Viæ illius, & iudiciorum, quæ inter nos exercet, itinera inuestigari non possunt.

* *Exemplar habet* πᾶσις ἰνῶν ἴδια ἡ νίψις ἰλέγχθη: *credideram, non* νίψις, *sed* νόῃς *legendũ esse.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Numerabiles autem sunt ei guttæ pluuiæ. CHRYSOST. Hic scientiam, & prouidentiam narrat, nec immoderatum, sed certa numeri ratione temperatum imbrem è nubibus ab eo demitti.

Et infundentur imbri, in nubem fluent vetustates. Guttæ, inquit, fluunt ex ipsis; has enim vetustates nominauit. Quoniam à priscis id fit temporibus: pro quo Symmachus, Fluent ex æthere.

Obumbrauit autem nubes in tonitruis ineffabilibus. Meritò quispiam illud miratus fuerit, si cum animo suo diligenter consideratit, quî fieri possit, vt vsque eò rarus aer ita concrescat in nubes, vt cælum ipsum opacet hominibus.

Et si intellexerit extensiones nubis, æqualitatem tabernaculi eius. Necnon illud admirabilitatem cuipiam faciat, cum cognitum intellectúmque ei fuerit, quemadmodum post pusillam nubem conspectam, concretione nubium, cælum contegatur vniuersum. Tabernaculi verò nomine cælum significauit.

Super ipsum autem extendit lætitiam. Symmachus autem, Extendit super illud lucem suam. Alia verò exemplaria pro *Lætitiam*, Arcum, habent. Ergo, si hominî perspecta ratio fuerit, quemadmodum, coagmentata iam nube, solis radij, ipsarum nubium tenuitatem, raritatemque complexi, efficiât arcum, quæ Iris à plerisque nuncupatur; nempe is Opificis mirabitur sapientiam, qui in nubis crassitudine, pluuiæ vtilitatem mortalibus præbuerit; in gracilitate autem, atque raritate cùm arcum visendum proposuit, voluptatem terræ incolis excitarit: quòd non amplius sint homines perdendi eluuie, sed aquarum à Deo impetus reprimendus, vt ne sui ipse fidem fallat promissi.

Et firmamenta maris abscondit; in ipsis enim iudicabit populos. Aut hoc dicit, ipsum cælestem arcum vsque ad mare pertinere: aut verò, à Deo ipsas radices ac fundamenta maris occultata fuisse, cùm nemo intelligat à quonam mare portetur. His autem rebus Deus animaduertit in homines, cùm aut mare aut grandinem, aut eiusdem generis rem quampiam aliam in terras immittit.

Dabit autem cibum potenti. Symmachus autem, Præbebit cibum omnino multum, est interpretatus, idest, imbrium opportunitas, frugum vbertatem solet adferre.

In manibus abscondit lucem. Ipse, inquit, dominus est, & effector splendescentis lucis. Neque enim vllus est locus, qui lucem tegere possit, nec potest quisquam ipsam prorsus occulere.

Et annunciat de ea in obuiante. Symmachus, Et præcepit ei, vt occurrat, est interpretatus. Cum nocte, inquit, lucem contegat, vt noctem efficiat, rursus ei præcipit, vt obuiam procedat: ac si diceret, Dies ac noctes illius nutu ac voluntate sibi vicissim succedunt. Illud autem, *De ea*, ad lucem. Illud alterum, *In obuiante*, ad solem retulit.

Annunciabit de ea amicum suum. Symmachus, Annunciabit de hac amico suo, idest, nunquid de huius rei effectione aut cum altero deliberat? aut verò communicat? vt lectio cum interrogatione sit. Possunt etiam ad hanc sententiam illa eadem verba traduci, Harum Deus cognitionem rerum amicis suis impartitur.

Possessio etiam de iniustitia. Alij codices, *Domini possessio*, habent; Symmachus autem, Zelus de iniustitia, conuertit. Est autem sententia huiusmodi, Numquid Deus de sua possessione cum aliquo consilium communicauit? aut verò de ratione, quemadmodum exardescat, & animaduertat in facinorosos? Aut etiam ita, Deus suis nunciabit amicis, vt illius sapientiæ possessionem, non item, quæ iniusta sunt, consequantur.

CAPVT XXXVII. * πάθη.

ET *ab hac per turbatum est cor meum.* Ex hac, inquit, contẽplatione cùm non possit mea mens in Dei sapientiam aciem intendere, commota est, atque extra se posita, propterque admirationem exiliens. In eadem fermè * animi constitutione positus Paulus, plenam admirationis vocem illam misit, O profunditatem diuitiarum, & sapientiæ & cognitionis Dei! Symmachus autem, Et de his metu trepidat cor meum.

Et de

Et desluxit de loco suo. Hoc est, sedem suam propemodum deseruit.

Audi, audi in ira furoris Domini, & meditatio de ore eius egredietur. Aquila autem, Et sonus. Vim, inquit, audiendi animi tui aperi, & quæ à Deo sint importata hominibus, contemplare, vt damna ob grandinem, vt vim imbrium nimiam, vt terræ squalores, vt frugum exitium: fermè enim his rebus loquitur Deus; ac nobis sapientiæ potestatisque suæ scientiam tradit, terroremque infert. Hæc igitur commentatio ac disciplina, vt eum, qui isthæc effecit, metuamus, nobis suadet.

Sub omni cælo principatus eius. Ij quoque, qui infernas incolunt regiones, in Dei sunt imperio, ac ditione, nec nostras res patitur imperante prouidenteque potestate carere.

Et lux eius super alas terræ. Idest, ad vltimas terras illius manat prouidentia; vel etiam, quòd vbi primùm diluxit, orbis terræ termini ab eo illuminantur.

Post se clamabit voce, tonabit in voce inuriæ suæ. Pro, *Inuriæ suæ*, Aquila, Excellentiæ suæ, est interpretatus; idest, præstantiæ, & comminationis. Cum diuinæ naturæ præstantiam vellet ponere in conspectu, magnos atque horribiles tonitrus, sonitus quasi cuidam tonitrus duci ac regi comites addidit. Quando, inquit, voluerit Deus suis mandare assectatoribus, continuò tonitrui scinduntur voces, diuinæ comminationis atque excellentiæ indices. Illud autem, *Post se*, huic par est, Cùm is voluerit. Nam simulatque is voluerit, voluntati factum obsequitur, cunctaque illi morigerantur.

Et non commutabit eos, quia audiet vocem eius.* Symmachus autem, Non inuestigabitur, audito sono eius, idest, nemo potest inuestigare, aut percipere rationem, quemadmodum vox efficiatur tonitrui. Verùm ad Septuaginta interpretationem sic, Vbi iusserit Deus, haud fas est tonitrus sonos commutare: quoniam illi parent, nec possunt non obtemperare. * ἀυδὴν.

Tonabit Fortis voce in sua admirabilia. Idest, tanquam vocem quampiam Deus mittat, sic tonitruum ad eos, qui audiunt, perterrendos edit. Tonitruum autem ipsum vocem ideo dixit, quia Dei efficitur imperio.

Tempus posuit iumentu; cognouerunt autem cubilu ordinem. Tempus pro mensuris, terminisque posuit, vt quædam inseruiant hominibus, alia verò vt non eorum ferant imperium; sint etiam nonnulla, quæ de die, quædam quæ de nocte Prouidentiæ lege quiescant, vt ne in hominum salutem incurrent.

In his omnibus non obstupescit mens tua? neque recedit cor tuum à corpore? Annon sunt hæc, inquit, eiusmodi, vt & mortem tuam à seipsa, & animam à corpore quodammodo discedere cogant? CHRYS. Qua tandem ratione animalia carentia ratione norunt ordinem, tùm cubilis, tùm congressionis? Ac vide quemadmodum non hoc dixerit, Admiratur mens tua; verùm, Non ἐξίστατο obstupescit, atque extrà se rapitur. Nam reipsa stuporem atque horrorem affert tantus ordo, quem animalia rationis expertia tuentur. Vt intelligas, haud tua te ratione, sed ab eo, qui tibi rationem concessit, gubernari.

Fecit enim magna, quæ non nouimus. Idest, admirabilia sunt opera Dei, neque eorum rationem ipsi consequi possumus.

Qui constituit niui, Su in terra: & tempestas pluuiæ potentiæ eius. Constituit, pro, Præcipit, dictum est. Dicet enim niui, Descende in terram, & descendet. Tempestas autem, atque imbrium effusio potestatis eius est opus, non secus, quàm niuis immissio. Planius est hæc Symmachus interpretatus, cùm dixit, Et procella pluuiis fluctuabit, imber fortitudinis eius.

In manu omnu hominu obsignat. Tempestas, inquit, obsignat atque hominum manus pænè vinclis astringit, atque ab opere auocat.

Vt cognoscat omnis homo imbecillitatem suam. Ob id ipsum, inquit, sunt Dei opera admirabilia; ideo frigus existit & æstus; ideò minimè æquabiles cæli temperationes. * Nec enim dignitatis pleno licuit vti vocabulo. Verùm, vt mentis elationem, & contumaciam vsquequaque Deus coerceret; vt cuilibet homini sua perspecta foret inbecillitas, secus est omnia molitus, tùm creationem, tùm corporis apparatum, atque structuram, tùm viuendi rationem, vt nostræ infirmitatis

* *In exẽplari legitur*, καὶ γὰρ καὶ τὴν γενέσθαι τῶν κλίσιν ἀρίστων. *Vereor vt legendum sit*, κλίσιν: *vt longe alia sed ta ven probabilis sit interpretatio. Nec enim optimũ decuit esse tẽporum inclinationem.*

conscij, modestè de nobis sentire discamus.

Ingressæ autem sunt feræ sub tutamentum ab aeris frigiditate. In siluas atque speluncas feræ sese abdunt.

Quieuerunt autem in cubili. Summa enim hiems prodire non sinit ; verùm intra illas cogit se continere.

De penetralibus veniunt dolores ; à summitatibus autem frigus ; & à spiritu Fortis dabitur glacies. Symmachus autem, A flatu Dei dabitur glacies. Anceps sententia. Aut enim hoc dicit, A frigore, veluti ab obruto quopiam thesauro cieri dolores, & à summitatibus atque verticibus procellam, atque eluuiem in reliquos mitti. Aut, quod videtur probabilius, *A penetralibus*, ideſt, ex visceribus, iis, qui obrigue-runt, oriri dolores. Summitates autem, hoceſt, ſummas corporis partes, magis quàm reliqua membra frigore tentari. Spiritum autem Dei ventum ipſum ap-pellauit ; quippe qui diuino imperio excitetur.

Gubernat autem aquam sicut vult. Ex ſuæ ſapientiæ præſcripto Deus vtitur aqua non ſecus quàm peritus gubernator, qui ſedet ad clauum.

Et electũ obstupefacit nubes. Alij codices pro κατεπλάσσει, obſtupefacit, κατεπλάσσετο habent. Hoc igitur dicit, Vt electus, hoceſt, homo ſapiens in tenebris verſetur, & harum rerum admiratione percellatur ; aeris inquam, conuerſio, atque con-cretio, nubiumque conſtitutio efficit. Symmachus autem, interpretatus eſt, Sed & fructu ingruet nubes : quare illud κατεπλάσσει ἀντὶ τοῦ ἐπιπολάζει dictum eſt : no-mine autem electi, fructus declaratur. Ingruet igitur nubes fructu, ideſt, prodi-bit, effundetur.

Sparget nubes lumen suum. Aliter, *Dissipabit lumen eius.* Aut hoc dicit, ab aere, qui completus eſt nubibus, diſſipari atque occultari lucem. Aut illud potius, ſolis luce, quæ reſplenduerat, aeris, quæ à nubibus oritur, triſtitiam profligari. Aut etiam illud indicat, è nubium colliſione atque conflictu lumen exiſtere, atque emitti : acſi diceret, fulgurum cauſſam in nubibus conſiſtere.

Et ipse circuitus transuertit. Deus, inquit, ipſe vndique nobis cogit atque accer-ſit, iubetque tempore adeſſe ; ſeu, quemadmodum exponit Symmachus, ipſe ver-ſat orbem, * omnia permeat, omnibus adeſt.

* κυκλησόν διαπερᾷ τὰ πάντα.

In thecbulathoth in opera eius. Symmachus autem, In gubernatione eius ad ope-randum ea : vt ſi diceret, Vt fert eius voluntas, ſic aqua gubernatur, atque hæc omnia is noſtris commodis metitur. Alij vero codices ſic habent, *In infimis po-nens opera sua.* Noſtrum, qui in terris verſamur, cauſſa hæc ille molitur.

Omnia quæcunque præceperit eis, hæc constituta sunt ab eo super terram. Quæ gignun-tur, inquit, in aere, atque ad terras demittuntur, Dei iuſſis imperiiſque eueniunt.

Siue ad disciplinam, siue ad terram, siue ad misericordiam inueniet eum. Et hæc fiunt, inquit, ſiue ad nocentes corrigendos, ſiue ad terræ fertilitatem, fructuumque vbertatem, ſiue alias ob cauſſas haud nobis perſpectas. Illud certum eſt, vt miſe-ricordiam mortalibus tribuat, iſthæc adminiſtrari. Illud ergo quis inueniat, à Deo his de cauſſis illa fieri ? Hinc vt intelligas, ideò hæc euenire, vt aut diſcipli-nam complexi ad frugem ſe bonam homines recipiant, vel propter terræ fru-ctus, ac fetus ; modò Deum illa ſit nacta ad benignitatem procliuem.

Auribus percipe hæc, Iob, sta : commonere potentiam Domini. Hoceſt, iis, quæ dicta ſunt, mente aſſentire, & quanta Dei ſit vis, conſidera. Sic Aquila, Theodotio, Symmachus, Contemplare, intellige, cogita.

Scimus quia Dominus posuit opera sua. Symmachus, Nunquid cognoſces quando conſtituit Deus de ipſis ?

Qui fecit lucem de tenebris, scit autem differentiam nubium. Nempe harum rerum, in-quit, auctorem Deum eſſe intelligimus. Cuius illa prima vox fuit, Fiat lux, nem-pe ea, quæ prius non erat : hoc enim valet illud, *E tenebris* ; qui etiam inter nubes diſcrimen conſtituit ; vt quædam in maiorem imbrem, partim in pluuiam exi-tem, aliæ in niuem vertantur. Symmachus autem ſic, Nunquid aderas Deo fa-bricanti mundum ? quando tenebris erant aquæ obductæ ? quando cuncta ſua opera ſuo arbitratu deſcripſit, ac deſignauit ? Ergo Dei poteſtati concede, illiuſ-

que incomprehenſis cede iudiciis. Hæc autem eò dicit, vt, quantum perſpici po-teſt, terrorem Iobo iniiciat ; ei ſcilicet homini, qui Dei timorem * caſtitatis au-ctorem nunquam deſeruit. Illius enim ea ſunt verba, Manum autem Domini ſi non formidaui. * ἁγιοπρεπείας.

Ingentes autem ruinæ improborum : tua autem vestis calida. CHRYSOST. Hoc ait, Nunc verſaris quidem ipſe in doloribus ; ſed tamen poſteà reſpirabis. Eſt enim id ſapientiæ diuinæ, vt laxamentum quoddam, atque exitum malis quærat hu-manis. Tua, inquit, veſtis etiam nunc eſt corporis concalefacta doloribus ; quan-quam probabile eſt, etiam refrigeratum iri.

Quiescitur in terra ab Austro. Auſtri flatibus ceſſat, & profligatur hiems. Cùm enim hic ſit ventus calidus, glaciem, friguſque diſſoluit.

Soliditates cum ipso in vetustates : validæ sicut adspectus effusionis. Pro quibus Aquila, Ipſe firmauit cælum in conuerſiones : validæ ſicut adſpectus ſuffuſionis : vt eiuſ-modi ſit ſententia, Olim ipſe firmum ac ſolidum firmamentum eſt fabricatus, & illud quidem è fluxa, ac fluente aquarum natura, & ſolidæ quidem concretio-nes, & quaſi in cryſtallum redactæ aquæ eum eo ſunt : hoc enim interdum, illud nonnunquam facit. Verùm, licet ex aquæ concretione cryſtallus exiſtat ; eius ni-hilominus adſpectus atque ſpecies, effuſionis eſt ſpecies, ideſt, aqueæ, labentiſ-que naturæ.

Quamobrem doce me, & cessabimus multa dicentes. CHRYSOST. Cur hæc, inquit, contingant, haud poſſumus ab eo cauſſam ſciſcitari. Hæc ſi potuerimus tantum diſcere, nihil ego præterea dixero.

Nunquid liber aut scriba mihi astitit, vt hominem stans silere faciam ? Nunquid è ta-bulis, aut è codice hæc apud eum dicimus ? Quiſquámne reperiatur homo, qui dicat, Vincla ei ſilentij iniiciemus ? An non perſpicis pro literis hanc eſſe rerum omnium vniuerſitatem vocibus vnà que perſonantem ?

Cunctis autem non est visibile ? lumen eius splendidum est in antiquitatibus : sicut quod ab eo est super nubes, à Borea nubes aurei fulgoris. Non eſt cunctis lux eius propoſita ad contemplandum ? Annon ex innumerabilibus temporis interuallis reſplendet ? ſimiliter, vt ipſum illud lumen, quod effectum à Deo nubes illuſtrat ? Namque illius imperio Boreas nitidas, & fulgorem auri imitantes nubes adducit.

In his magna gloria. Theodotio autem, In Deo magna gloria.

De Deo autem formidolosa laudatio, & honor ab Omnipotente, & non inuenimus alium similem fortitudini eius. Ex his, inquit, colligi poteſt, magnam à nobis Deo laudem & gloriam deferri oportere ; præſertim, cùm is noſtri generis ſator ac princeps fuerit, cuius ſumma eſt ſapientia, ſumma poteſtas.

Iusta iudicans non putas exaudire eum ? Propterea quòd anteà dixerat Iobus, Cla-mabo, & nunquam iudicium ; nunc Elius pænè illo arrepto ſermone, inquit, No-li putare ab eo, qui iuſtus eſt iudex, & curat omnia, noſtra contemni. Etenim is omnia audit, ac ſuum cuique ius, ſuamque tribuit dignitatem.

Ideò timebunt eum homines, timebunt eum & sapientes corde. Ergo, cùm Deus, in-quit, tanta ſit magnitudine, tanta ſapientia, tanta poteſtate, nimirum ab homi-ne imperito, ac vili, eum fas eſt pertimeri : tantò etiam magis à ſapiente metui, quantò ſcientia ampliore fuerit exornatus.

Protheoria Capitis Vigesimi sexti.

CAPVT XXXVIII.

Postquam autem cessauit Elius à sermone, dixit Dominus Iob per procellam & nubes. Diuitiæ & paupertas, valetudo, & morbus, honos atque ignominia, omnis denique hominum vita, tentationum locus, & piratarum cuneus eſt ; vt Iobus, qui per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris in omni ſe contentionis genere exer-cuit, nos docuit. Is enim, quandiu locuples fuit, communis egentium theſaurus fuit, quandiu gloria ac poteſtate viguit, imbecillis ſuppetias tulit. Non eum di-uitiæ futiliter extulerunt, non ſplendor ſuperbiam peperit. Ita, cùm primas cau-cas ſtrenuè tranſiliſſet, ſecunda, difficilioraque ſunt ei certamina diuino per-miſſu

missu instituta, cùm aduersus Diaboli improbam calliditatem vniuersam instructus in aciem venit. Nam, qui rex erat, qui multa sobole, qui gloria florebat, qui opibus circumfluebat; is abiectus iacebat in stercore, opibus nudatus & gloria, per irrisionem delusus, affectus vlceribus, manans sanie, cunctis hominibus siue qui anteà, siue qui in calamitate posteà fuerunt, ærumnosior. Amicorum autem colloquutio ac disputatio acerbitatum illi fuit additamentum; cùm ei pro consolatione ęgritudinem, acerbioremque cruciatum adhibuerunt. Verumenim magnus athleta, cunctis iam certaminibus legitimè exantlatis, diuinam audit vocem, de præclaris ipsius contentionibus prædicantem. Iccirco enim, inquit, sum passus te cum ista bellua decertare, vt tua iustitia enitesceret, esset que hoc patientiæ simulachrum vniuerso hominum generi ad animi solatium propositum. Siue enim quis è diuitum choro ad egentium gregem defluxit, Iobum is pro solatio habet. Siue alterius claritatem obscuritas oppresserit; dummodo is Iobum spectet, molestiam suam obtuderit. Siue à copiosa & præclara sobole ad orbitatem deductus sit, sermonem illum vsurpare docetur, Dominus dedit, Dominus abstulit. Quòd si vxor etiam lacessiuerit, obiurgatione repelletur. Vt iam hæc Iobi historia ad omnem solandam ægritudinem idoneum sit medicamentum; vt nec iam quispiam, qui in grauissimam ærumnam inciderit, illam tanquam insolētem miretur, nec admirabile admodum videatur, si in eum insultent atque conuicia iaciant amicissimi. Sed nimirum diuinam vocem attendamus, & quamobrem Deus eiusmodi verbis apud Iobum vsus sit, breuiter consideremus. Ergo, cùm amici de Deo, déque eius sapientia, vi atque magnificentia rectè existimassent; cùm item homines ob peccata tantummodo malis vrgeri pronunciassent; & quoniam, cur tentationibus homines exerceantur, ignorabant; cùm nec opportunam, nec commodam orationem de tali viro vsurpassent: Iustus ipse quoque optimam, absolutissimamque de sapientia Dei orationem expromit. Cúmque nullius rei, quæ tanta plaga digna esset, sibi foret conscius; amicis, peccatorum eum suorum pœnas dare confirmantibus, haud assensus est; quamuis nec ei foret sui certaminis caussa explorata. Itaque prodit Elius, nec Iustum tamen condemnat, neque illud statuit, propter culpas, eidem calamitates importatas esse; in quo ipso melior videtur, quàm amici. Attamen Iobi sententiam, vnde manabant sermones illi, quibus accusari Deus videbatur, cùm minimè esset Elius assequutus, Iobum tanquam imprudenti oratione vtentem insimulat. Elius quoque ipse de sapientia & potestate Dei præclarè, atque adeò mirificè disseruit. Postquam igitur omnes recta mente diuinam prouidentiam admirati fuere; iis, cuiusmodi Iobi caussa esset, ignorantibus, nec plagam illam non ad Iobo pro peccatis reponendum, sed ad virtutis exercitationem valere minimè animaduertentibus, de omnibus, quæ dicta erant, Deus facturus iudicium, ea quidem, quæ de diuina prouidentia rectè dicta fuerunt, amplectitur, atque ob id ipsum hisce de rebus ille disputat copiosius. Blanda autem Iobum oratione compellat, vt nos illius iudicia incomprehensa esse doceat. Amicos verò obiurgat, quòd de rebus, quarum essent ignari, pronunciassent. At verò Elium nec laudat, qui Iobi sensum, quo verba promebantur, minimè perspectum haberet, nec caussam contentionis teneret; nec verò eundem vituperat, quandoquidem haud Sanctum condemnauit. Iustum autem tùm corona, tum præconio ornat, effertque verbis. Arcanum item enumerat, ac tētationis caussam exponit. Non enim, inquit, quasi iniustus aliquis esset, sic iustus passus est Iobus; verùm, quòd illius iustitia appareret. Iam verò, dum eum verbis demulcet, atque confirmat, Incarnationis mysterium aperit, & communis Hostis humanæ naturæ, quem ipsum Cetum appellat, robur ac crudelitatem narrat. Tandem post multa certamina, post diuinæ vocis adhibitam consolationem, protinus est valetudo consequuta; statimque is, qui sanie diffluebat, qui vermium imbres mittebat, in statum est pristinum restitutus. Vndique ergo eorum, quibus ille notus erat, concursus factus est; qui eum sunt muneribus prosequuti. Et id quidem omne, quod ad copiam spectabat diuitiarum, altero tanto maius fuit. Tantùm liberi eodem, quo anteà,

anteà, numero exstiterunt. Neque enim ij, qui corporibus iam excesserant, penitus fuerunt extincti. Et quoniam Iobus ad eam orationem, qua est vsus obscurius, eam mentem, quam Dei religio imbuerat, adferebat; nec dubitari potest eum de Deo rectè sensisse, etiamsi iis, quibus haud illius erat perceptra sententia, despicientiæ verba fundere videretur; quia etiam Elij de Deo rectè differentis orationem comprobauit: (ob eam enim ipsam rem tacuit, & non respondit) iccirco cum eo Dominus tacente, nec consilium suum indicante, sermonem orditur. Ac per aëra ad nostras aures vox diuina perfertur, non secus quàm Dei eam rem molita fuerit sapientia. Neque enim more hominum loquitur Deus; sed, simulatque is voluerit, sermo foras erumpit, ac diuinas ipsi voces accipimus. Per turbinem autem, nubesque loquitur. Turbo est ventorum conuersio atque contorsio. Existimo igitur turbinem atque procellam ad loquendum adsciscì, vt, qui circunsistebant, perterrerentur; nubes autem ideo sumi, vt cum Iobo similiter, ac cum Moyse & Aarone colloqueretur. Nam in columna nubis loquebatur ad eos, vt diuini concentus Temperator est auctor. CHRYS. Præsertim cùm cæli symbolum ac nota sit nubes. Quando igitur cælum ipsum vult Iobi vertici imminere; fermè solium suum propè Iobum admouet, quò mentem eius erigat, nec vocem ferri superrè ambigat; quemadmodum etiam in arcæ propitiatorio; Hoc ipsum in monte, cùm nubes illa constitit, factum mihi videtur: vt cælitus, atque è superiore regione vocem mitti intelligerent. METHOD. Illud animaduerte, haud à primo Deum loqui hominibus; verùm, vbi rebus pluribus præcultus fuerit animus, atque exercitatione corroboratus, atque in locum editum, quantum humanæ naturæ fert condicio, peruenerit; tunc demùm hominibus loquitur Deus, atque iis, qui tantùm superarunt adscensum, suos retegit sermones; & quoniam turbo tempestatis est auctor, nec Iobi fides in tempestate malorum vllum naufragium fecit; sed multò magis eluxit; iccirco, qui ei oracula edit, ad superiotis ærumnæ procellam significandam, procellam item, dum loquitur, sumit. Atque, vt Iobi res à tempestate ad serenam tranquillitatem ostenderet demigrasse, non solùm per procellam, sed per nubes etiam loquitur.

Quis est hic calans me consilium? Symmachus,* obscura sententia.

Continens autem verba in corde?me autem putat celare? CHRYS. Quid faciat, attende. Mihi quidem certè videtur, coniecturam è verbis capienti, aliquid etiam Iobum mente peruoluere. Nam sanè multa in eius animo versabantur, quæ palam efferre minimè audebat. Hinc ergo primum illum excitat, docetque ad omnia humana suam prouidentiam, scientiamque pertinere. Ac primo loco ea, quæ minus digna venia videbantur, attingit. Etenim, si illa, quæ dicere est ausus, vsque eò grauia, acerbáque erant; cuiusmodi ea fuerint, quæ in animo latebant inclusa? Ergo prioribus medicinam adhibet. Quisnam iste est, inquit, qui simul vt orsus est dicere, quemadmodum Deo sit agendum, præfinit? Ac Dei huiusmodi fermè est oratio, Cedo, ecquis se à meo subduxerit adspectu, mira sollertia, quæ arcana, atque abdita sunt, contuente? Nec enim, quia ea, quæ animo conceperat, minimè extulit, iccirco verba non sunt; nempe simul & partus & conceptus est sermo. Stultè igitur occultare ea conaris, quæ latere non possunt. Viden quàm blādam, quàm ad corrigendum & arguendū aptam vsurpet orationē? OLYMP. Nemo ab oculis meis remouere quidpiam potest, nec ipsas mentis agitationes; etiamsi in voces sese haudquaquam induerint. IVLIAN. Fortasse, quia ad ea, quę Elius disputarat, Iobus obmutuit; nec erat Elio silentij caussa nota; (neque enim is sciebat, vtrum quasi contemnens; an, quia quid respōderet, non habebat, siluisset) sese nunc Deus ostendit, suáque Iobum familiari colloquutione dignatur, dubitationemque eorum tollit; nequaquam Iobum per contemptum; sed ideò, quòd sermo ipsi minimè displicuisset, tacuisse.

* *Symmachi videtur desiderari interpretatio.*

Accinge sicut vir lumbum tuum. Interrogabo te; tu verò responde. CHRYS. Quoniam ægritudine prostratus Iobus iacebat, verbis hominem excitat, vt ad ea, quę dicuntur, animum attendat. Interrogando autem inducit sermonem; idquod ad coarguendum maximè valet; docetque sapienter, prudenterque à se cuncta ad-

Universidad de Deusto
Biblioteca

miniſtrari. Neque verò id eius eſſe, qui ſapienter hæc moliatur, hominem, cuius cauſſa eſt omnia architectatus, deſpicere, ac malis fortuitis cõflictare. OLYMP. Confirmans igitur illum, ait, *Accingere*, hoceſt, vir eſto; animi mærorem abiice. Quoniam ad meum congreſſum adſpirare cupiebas, en tecum diſputo, en tuæ ſatisfacio poſtulationi: tu verò reſponſum dato.

Vbi eras, cùm fundarem terram? CHRYS. Ain tandem? Ego tua cauſſa tam præſtanti abſolutáque ratione terræ fundamenta conſtitui: te autem, cuius cauſſa illam ſum fabricatus, contemnam? Nec verò eius meminit ſapientiæ, quæ vel in conformatione, vel in mundi eminet apparatu: verùm, vt aliquid amplius Iobo tribuat, à terra, ac cælo huiuſmodi quandam argumentationem ducit, Si propter te mundus tanta fruitur prouidentia; quantò magis ipſe? Neque verò dixit, Cùm facerem; ſed, *Cùm fundarem*. Nam vel hoc vnum, quòd terra conſiſtat, nullo vel fundamento, vel crepidine, ſubſellióue ſubnixa; quòd tanta moles corporis adeò coagmentata, adeò conſtanter fixa hæreat, vt tanto temporum interuallo nunquam ſit ſuis conuulſa ſedibus: id verò ſingularis, atque eximij cuiuſdam eſt artificij. BASIL. Hinc diſcimus terræ fundamenta eſſe hominum naturæ ignorata. Vt autem eſt externorum philoſophorum opinio, fundauit Dominus terram in ſphæræ, quæ mundum complectitur, centro: quippe quæpropter ſuum æquilibrium ex omni parte tantundem diſtat à cælo, vt ob id ipſum & firmam ſedem obtinuerit, & immota nitatur, & fixam ſit nacta baſim. OLYMP. Sciendum eſt nunc primùm de creatæ naturæ opificio diuina voce induci ſermonem, ac declarari rerum omnium Deum effectorem eſſe, nec poſſe quempiam in altos illius ſapientiæ ſinus penetrare, nec ſuæ pugnæ tantũ cauſſam, ſed etiam ſexcenta quædam alia, quorum arcanæ ſunt rationes, à Iobo ignorari. Iccirco ait;

Nuncia autem mihi, ſi noſti intelligentiam. Ideſt, ſi in vniuerſitatis opificio atque effectione ſatis intelligis, reſponde mihi.

Quis poſuit menſuras eius ſi noſti: aut quis adduxit funem ſuper eam? OLYMP. Aquila, Canonem; Symmachus, Funiculum menſuræ, conuertit. Menſuras autem dixit, à noſtrorum ædificiorum artificibus transferens: hoc item fecit, tùm in funiculo, ad quod ædificij exigitur æqualitas, & in lapide angulari, vtrumque murum copulante. Dic, inquit, Num terrarum menſuras noſti? vtrum quod eius ſit ſcabellum? qua re tam graue, & grande innitatur elementum, ipſe tenes? CHRYS. Videlicet arcanas rationes, quæ verbis exprimi nequeunt, intelligimus. Id porrò, quod Iobo dictum eſt, Accinge lumbum tuum, ſicut vir, non ad eum magis quàm ad nos pertinet. Etenim nobis etiam eodem alacri ſtudio atque erecta mente eſt opus.

In quonã circuli eius ſunt fixi? OLYMP. Alij verò, Baſes, Defixi pali: fulcra enim ac firmamenta ipſa circulos nuncupauit. CHRYS. Imprimis eſt ea, inquit, ſuſpenſa, ac pendens, quinam illam circuli ſuſtinét? nec enim illi ſunt vſpiam: ſed tamen terra ita fixa, ſtabiliſque manet; vt ſi poſitis, infixiſque ea circulis geſtaretur. Nam, quia circulus, quod ſuſpenſum eſt, minimè firmat, iccircò dixit, *Fixi ſunt?*

Quis autem eſt, qui poſuit lapidem angularem in ea? Quandoquidem ſic firmiter cohæret, diuinæ voluntatis fundamento innixa, quaſi tuta ædificij ſtructura niteretur. In manu enim eius fines terræ. Poteſt item angularis lapis in vnigenitum accommodari, qui duos populos ſic ſecum conglutinauit, vt bini parietes vno angulari lapide connectuntur. CHRYS. Ergo nec fortuitò, nec temerè tanta extitit terra. Quinetiam mihi videtur, ſiquid ei addatur, futurum inane; ſiquid detrahatur, euerſum, corruptumue iri vniuerſam, & nimirum hûc funis & menſuræ ſpectant.

Quando facta ſunt aſtra, laudauerunt me voce magna omnes angeli mei. CHRYS. Alij verò, Simul filij Dei. Hinc planum eſt, primos ante mundum angelos effectos eſſe; *& voce*, inquit, *magna laudauerunt*, hoceſt, ipſo adſpectu obſtupuerunt, cum multitudinem, pulchritudinem, diſpoſitionem, vtilitatem, varietatem, ornatum, ſplendorem, concentum, cæteraque omnia, quæ multò illi, quàm nos, melius vident, intuerentur.

Circunde

Circundedi mare portis. Ideſt, certis finibus ipſo imperio circumſcripſi.

*Quando * fluctuabat de ventre matris egrediens.* Illud, *Fluctuabat*; pro eo eſt, Conabatur, impetu ferebatur, τὸ ὁρμᾶσθαι, ἀντὶ τοῦ οἷον ἐκπηδᾶν εἰς φῶς, quodeſt, ſuis quibuſdã impellebatur; quãdo veluti infans in lucẽ ab ipſa edi abyſſo properabat, ad omnem tetram aquis obruendam paratum, niſi diuinis iuſſis, quæ portas appellauit, prohibitum eſſet. Matrem aut ipſam dicit abyſſum, aut certè Dei potentiam, qua perfectum eſt, vt mare exiſteret. CHRYS. Quædam exemplaria pro illis verbis, *Quando fluctuabat*, habent, *Quando obſtetricabatur*, ὅτε ἐμωίετο, hoceſt, tùm demum, cùm gigneretur, illud mœnibus ſepſi. Sed cur dicit, *Quando obſtetricabatur?* Vt ſignificet non ſtatim omne, ſed paulatim productum fuiſſe, tanquam ab obſtetrice curatum. Primùm enim diffuſum eſt, deinde conformatum atque collectum.

* *Aug. fremebat ex vtero matris ſuæ volẽs progredi.*

Poſui autem ipſi nubem veſtimentum; caligine autem ipſum infantiæ pannis inuolui. Symmachus autem, Quaſi nubem * circumuoluiillud: ſiquidem ab eo nubes, & nebulæ oriuntur. Quaſi verò de infante loqueretur, dixit, *Poſui*, &, *Pannis inuolui*, ideſt, obuolui. Quia enim vteri matris meminerat, in tranſlatione perſeuerauit. Illud igitur, Quaſi recentem partum caligine nubibuſque inuolui, ideſt, vndique texi. Nec verò id in naturam tantùm vaporum, qui eliciuntur ex aquis, referas: & id enim meo agitur imperio. Verum cur dixit, *Pannis infantiæ inuolui?* Vtrum, quemadmodum infanti panni ſunt perquamcommodi, ſic etiam mari nubes, ac nebulæ? An quia id à principio factum eſt? an quia his illud continetur? an verò id quod admirabile eſt, oſtendit his loco, nimirum fluxam ſe aeri impartitum eſſe naturam? & mare quidem non ſolùm terra, verùm etiam aere contineri? vt neque ſublime, neque in latus vllum, extra menſuram ac lineam ſe queat efferre?

* περιέλιξα.

Poſui autem ipſi terminos, circumponens clauſtra & portas. Illi, quod ſuprà dictum eſt, hoc eſt ſimile. Circumdedi mare portis. Nunc autem clauſtra & portas vocat imperij ſui circumſcriptionem ac firmitatem; certis, inquit, maris fluctus regionibus definiui; ne, ſi forte lineas tranſilirent, finitimæ terræ, & continenti exitio eſſent, atque calamitati. CHRYS. Hinc docet, quaſi vinclis conſtrictum ſit, mare conſiſtere. Ergo his verbis rei firmitatem; illis, quæ conſequuntur, etiam facilitatem oſtendit; ſubiungit enim;

Dixi autem ipſi, Hucuſque venies, & non tranſgredieris: verum in te ipſo comminuentur fluctus tui. CHRYS. Symmachus autem, Hucuſque autem conſtituta ſit elatio fluctuum tuorum; ſic enim illud rurò continet, tanquam eſſet vectibus obfirmatum; ita autem facilè, quaſi imperaſſet. Dicit enim, Nec eſt qui contradicat; & illud ipſum fit, quod dicit; paretque mare, non modò, cùm nulla ipſum impellit neceſſitas; ſed etiam, cùm magnis viribus atque impetu cæditur. Hac enim de cauſſa Deus illud nec tranquillum, nec mite eſſe paſſus eſt, vt, cum diuino imperio pugnante natura, diuinoque iuſſo ſemper vincente, eſſet Dei poteſtas prædicabilis. Etenim, ſi foret aqua pacata, ordinis concinnitatem, atque moderationem, naturæ aquæ plerique adſcriberent. Nunc verò conturbata, verberata, intrinſecus protuſa, cùm ſuis finibus excedere nequeat, nimirum ipſa turbulenta agitatione Dei prædicat poteſtatem.

*Aut * tecum ordinaui ſplendorem matutinum?* CHRYS. Rurſus hinc ad cælum deduxit orationem, cùm anteà de rebus inferioribus diſſeruerit. Aderaſne, inquit, quando dixi, Fiat lux? Et verbo protinus comitatum eſt opus.

* ἐπέτυ. *Aut, Tecũ cõſtitui.*

Lucifer enim vidit ſuum ordinem. Alij verò, Oſtendiſti Auroræ locum ſuum.

Vt apprehenderet alas terræ. CHRYS. Siderum princeps eſt Lucifer. Ordinis venuſtatem in aquis didiciſti, in cælo nunc eandem intuere, illicque etiam cognoſce, non natura ſed Dei prouidentia res gubernari. Si enim tantus eſt ordo, tantuſque rhythmus in ea, quæ fluxa eſt, & inconſtans natura; cùm id ipſum in cælo ſpectaueris, harum rerum auctoris tibi veniat in mentem. Quid autem ſibi vult, apprehendere alas terræ? ideſt, circumire. Nam, ſimulatque Lucifer extiterit, lumen in omnes terras diffundit, fineſque orbis terræ attingit. Vt iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

idipsum in sole minimè mirandum sit, cùm idem contingat in stellis, vltimasque terras Lucifer sua luce collustret, quas vna nocte complecti dicit?

Excutere impios ex ea. CHRYSOST. De latronibus, de iis, qui sepulchra effodiunt, cæterisque omnibus, qui ad scelera socia vtuntur nocte, loquitur. Namque hoc hominum genus post lucis exortum non amplius licenter audet in terris; sed potius exterminatur, & compescitur. Lucem enim, à qua illi arguuntur, odere.

λαλητὸν, id est, prædicandū, famosum: Augustin.

ἢ τὸ κόσμου ἀνάδειξις. ornatum mundi ostentasti. Clemens in Eucharistia.

*Aut tu fumens terræ lutum, firmasti animal? & * ad loquendum aptum posuisti illud super terram?* OLYMP. SEVERI, ISIODORI, & CHRYSOST. Num ipse, ô Iobe, terram sumpsisti madidam ad fingendum hominem? aut illum, vti egomet feci, ratione exornasti, & * è mundo mundum extulisti? Quando reliquæ res omnes ratione caruerunt, vt ea tanquam præcipua, ac suum insigne homini traderetur? Prædicandum autem dicit animal ipsum, compos rationis, quod collocatum fuit in terra. Ego quidem certè vtroque nomine Deum admiror, vel quòd corruptioni obnoxium humanum corpus conflarit; vel quòd in ipsa corruptione vim ac sapientiam suam expresserit: substantiæ enim abiecta condicio artificij copiam, facilitatemque cumprimis ostendit; siquidem in luto ac cineribus tantum harmoniæ inseuerit, ac tales sensus ad ò varios, adeò cuiusuis generis, & in quibus tanta vis ad philosophandum inesset, ex ea terræ materia conformarit, è qua fictilia vasa ac lateres fabricantur; scilicet ex hoc ipso materiæ genere potuit oculum fabricare, atque vim in eo tantam defigere, vt vnius perexiguæ pupillæ præsidio tàm multa videre corpora, atque percipere posset.

Abstulisti autem ab impijs lumen? brachium autem superborum contriuisti? Punire impios, eorumque potentiâ obterere, nempe diuinæ id d xteræ est, arq; operationis.

Venisti autem ad fontem maris? in vestigijs autem abyssi ambulasti? CHRYSOST. & OLYMP. Ad mare rursus orationem traducit, ac dicit, Verùm vnde sit maris ductum initium nosti? aut vestigia, hoc est, extrema abyssi comprehensa habes? nec enim fontis meminit, quasi fontem habeat mare. METHOD. Multi descenderunt in abyssum, non ideo, vt in ea ambularent; sed vt tanquàm vincti tenerentur: Iesus duntaxat tanquam liber ambulauit in abysso, vbi nulla ambulantium extabant vestigia Morti enim haud obnoxius, mortem delegit, vt morti obnoxios redimeret; quando iis, qui erant in vinclis dixit, Egredimini; & iis, qui erant in tenebris, Retegimini; cui rei ea, quæ sequuntur, consentanea sunt.

Aperiuntur autem tibi metu portæ Mortis? ianitores autem Inferni videntes te, inhorruerunt? IVLIAN. & CHRYS. Gesta hæc sunt, quando in Infernum Dominus descendit, vt, qui illic erant, spiritibus prædicaret. Hæc autem, quæ non videntur, ex iis, quæ apparent, perspicua fiunt; nempe mortis ac vitæ penes me potestatem esse. Infernus mihi est pro carcere. THEOPHILI ALEXANDRINI. Hoc loco admirabilem eius temporis splendorem, quo iis, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedebant, sese ostendit, commemorat. Quando autem dicit, *inhorruerunt*, admirationem declarat. Nam & animarum, quæ illuc delapsæ erant, domicilium diuinitatis suæ luce compleuit.

Admonitus autem es latitudinem eius, quæ sub cælo? Hoc est, nosti? cogitatione complexus es? terræ latitudinem tenes perfectè? dic eius diametrum.

Nuncia mihi quanta est. CHRYS. Non hoc aio, inquit, eorum, quæ ipse perfeci, nihil te posse perficere; sed illud nego, nec, quemadmodum perfecta sint illa, te rationem tenere; neque ad eorum notitiam, absolutamque scientiam te posse accedere. * Ex quo tùm ipse, tùm Iobus, quatenus progredi posset, ostendit.

In qua autem terra commoratur lux? Alij, Habitat, Quiescit.

Tenebrarum autem quis locus? Si duxeris me in fines eorum? si autem scis semitas eorum? Symmachus autem, Semitas habitationis.

* *Nunquid nosti, quando ficlus es? numerus annorum tuorum multus?* OLYMP. & CHRYS. De luce, inquit, ac tenebris, dic mihi, vbinam claudantur? vndenam erumpunt? quò lux & tenebræ abeant, indica mihi. Quòd si harum rerum vias nosse te dixeris, item dic te tunc extitisse, cùm his ipsis rebus fines assignarentur.

* διὰ τοῦτο διδάσκει αὐτὸν τὸ μέτρον αὐτῶν καὶ ἐπιστήμην. Locus obscurus.

* Idem abq; interrogatione legi potest.

Quod

Quod si hæc nosti, illud item cognosce, multos te annos natum esse, qui ex eo tempore extiteris. Ex quo docet humanæ vitæ breuitatem haud multarum rerum notitiam homini permittere. CHRYS. Sed quid ego? Ea, quæ tibi propinquiora sunt, primordia profer. Quando natus es ipse? neque enim nosti quandoquidem ab aliis didicisti, quantum tuum est vitæ spatium? Quæ igitur cognata, & propinqua tibi sunt, ignoras; eorum, quæ ab initio fuerunt, tibi scientiam arrogaris? Termini autem lucis ac tenebrarum, Dei est imperium, quod ipsum est iis pro confinio.

Venisti autem ad thesauros niuis? thesauros autem grandinis vidisti? CHRYS. Thesauros dicit, non, perinde quasi harum rerum sint apothecæ; sed, quia illas ipsas quasi è thesauris depromens, vt ipsius tulerit voluntas, palàm facit. OLYMP. Nostin, inquit, qua ratione, à mortalium conspectu remotam niuem, & grandinem, in eorum conspectum dem? Aut verò hisce rebus potes ipse, quemadmodum ego, contra aduersarios vti?

Reposita autem tibi sunt in tempus inimicorum? in diem belli & pugnæ? Vide quemadmodum velit harum rerum ostendere opportunitatem, quemadmodum non temerè eas comparet Etenim niuem & grandinem, tùm aduersus hostes; tùm, cùm in nonnullos vult animaduertere, solitus est adhibere. Deinceps de aliis omnibus differit, de pluuia, inquam, pruina ac ventis.

Vnde autem egreditur pruina? aut dispergitur Auster in eam quæ sub cælo? & quis autem præparauit largæ pluuiæ fluxum Alij verò, Quis præparauit diluuio * aquæductum?

* ὑδραγωγόν.

*Viam autem * terrorum?* Aquila & Symmachus secus; nam ille, In fragorem vocum; hic verò, Sonitus tonitrus, φόρου βροντῆς interpretatus est. Vnde ergo pruina existat, qua ratione Auster regionem omnem, quæ cælo subiecta est, perflet, quo pacto copiosus imber defluat, vnde erumpant tonitrua (terroris enim nomine tonitruum significauit) tenesne hæc ipse? An isthæc humanæ sunt artis? annon reconditæ sapientiæ sunt opera? in quibus & illud est, quòd Austri calore nix, quæ iam obduruit, tepefacta soluatur: vt verissimè illud dictum sit, Sicut torrentes in Austro. Ventus autem est aeris fluxio; locorum vnde fluit, commutationibus nomina commutans.

* κυδοιμεων. terrorum, tumultui. Aug.

Vt pluat super terram, vbi non est vir; desertam, vbi non est homo in ea; vt satiet inuiam & inhabitabilem; & germinet egressionem herbæ. CHRYS. & OLYMP. Vides, non in vna re quapiam, sed in omnibus Deum vi ac potestate pollere? Effunditur, inquit, imber in eas etiam terras, quæ non incoluntur. Ex quo planè perspicitur Deum feris etiam prouidere. Nulla enim humana adhibita industria, ipsa solitudo herbescit; herbasque progignit.

Quis est pluuiæ pater? quis est, qui peperit glebas roris? de cuius vtero procedet glacies? pruinam autem in cælo quis peperit? quæ descendit sicut aqua fluens. OLYMP. Vtrum pluuiæ patrem habes dicere? Vtrum roris glebas, hoc est, concretiones? Vtrum quemadmodum glacies, pruinâue cõcrescat, dicere queas? quæ quidem cùm cogatur in firmamento, (cælum enim, quod est elatius, nunc aerem appellat,) veluti aqua decidit, & quidem cadens non secus quàm coagulum lac, cogit fluuios atque conglaciat. Annon Dei sapiẽtiæ hæc sunt opera. CHRYS. De ventre dixit, non ideò quòd ex eius ventre pruina, & glacies egrediatur, absit. Quid ergo sibi vult hoc loco partus & venter? Sicut, cùm de mari loquitur, à matre illud pari cõsitmat, quamuis nullam esse maris matrem dicat; sic & hic non illud significare vult, ventrem vllum esse, vnde res huiusmodi excludantur, verùm earũ duntaxat confirmationem & causſam indicat. Sed quid tandem fuit, cur tã sæpè in his vocabulum parrus vsurparet? Nimirum, quantum ipse opinione assequi possum, vt harum rerum primus ac solus auctor declararetur, rerumque opificia, antequam ipsæ secernerentur, extitisse demonstraret. Quamuis autem hæc ipsa nomina de Filio dicantur; inaniter nihilominus atque superuacanee ad suã causſam nõnulli transferunt. Quandoquidem, cùm illa in Filium accommodentur, & nomen Filij additur, & genui, & vnigenitus, & quæ in eodem genere reperiuntur, quorum hic quidem certè nihil apparet. SEVER. Vt dubitationem Iobo adferret, illiuſ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que multarum rerum inſcitiam coargueret, hoc dixit, non tanquam hæc Dei eſſet oratio, Hæc egomet genui aut gigno: ſed ea re maximè, quòd, cùm mortales ſoleant certis temporum interuallis, & aliquo ſuſcepto labore gignere, is * abſque vlla membrorum diuiſione, ſtatim atque collibitum ei fuerit, illa profert in lucem. Quanquam & nominum notitia ad rerum ſubiectarũ naturam eſt dirigenda; nec veritatem decet ad vocabuli minimè proprij normam dirigere. Aliter enim Deum pluuiæ patrem appellarit, atque Filij, & huius quidem vnigeniti; idquod filium à patre generatum eſſe perſuadet : * καὶ ἔχ ἁι ὁμωνύμως, πάντων τὸν φύσιν τῷ πρώτῳ κοινωνοῦντα, κυρίως ὀνομάζεσθαι.

* Ἐνίοτε μεταλαμβάνουσι τινές.

* Ex Ariſt. categoriis, Quæ nomine tenus inter ſe communicãt, diuerſam inter ſe tamen naturam ſortita ſunt. Idẽ hîc obſcurius dicitur.

Faciem autem impij quis tabefecit? Si verba ſpectes, de quolibet impio intelligenda hæc ſunt; ſi verò intelligentiam, ad Diabolum, quem Vnigenitus exterminauit, referenda hæc ſunt.

Intellexiſti autem nexum Pleiadis? CHRYS. Symmachus autem, Si coniunges partes Pleiadis? ideſt, quæ neceſſitas, qui nexus aſtra illa perpetua ſocietate coniunxit? OLYMP. Illud quaſi vinculum, illaque ſtellarum, quæ Peiades efficiũt, coagmentatio an tuæ ſapientiæ atque intelligentiæ eſt opus? An verò cauſſam tenes, cur eædem ſtellæ ſic inter ſe aptæ cohærent?

Et ſeptum Orionis aperuiſti? Cùm ſtatis temporibus ſeſe Orion oſtendat, vtrum tua perfectum eſt opera, vt is quodam quaſi ſepto occultaretur? rurſumque appareret? BASILII in Eſaiam. Certum illud, Orionem à diuina ſcriptura vocari duarum & viginti ſtellarum coitionem, cui Bootes eſt nomen. Sic enim harum ſapientes artifices partiuntur. Ex his enim ſtellis quatuor tertiæ magnitudinis, nouem quartæ, nouem reliquas quintæ eſſe confirmant. Et quidem in Aquilonari parte eſt illa ſiderum ſita congeries, quæ à diuina ſcriptura, quaſi corpus eſſet vnum, Orion eſt nuncupata. Hæc verò non ſtellas ſed aſtra nominat; quòd aſtra ſtellarum multitudinem indicent, ſtella autem vnaquæque & ſigillatim dicatur.

An aperies mazuroth in tempore ſuo? Siderum cœtus atque complexiones, quæ ſigna Zodiaci vocare ſoliti ſunt, nuncupantur. Quo igitur hæc, inquit, pacto, cùm ſint obſtructa, ſuis temporibus oſtendentur? Alij verò, *Mazuroth*, hebraicam vocem eſſe contendunt, qua canis cæleſtis ſignificetur. Ergo tunc, inquit, ſingula, quæ occulta ſunt aſtra, ſuis temporibus reteges?

Et Heſperum in coma ſua duces eum? Comam, inſignem claritatem, ac venuſtatem dicit. Tu igitur, inquit, Heſperi ſtellam lucidiſſimam atque clariſſimam, tantoque ſplendore micantem deduces, illique itineris dux eris?

Scis autem conuerſiones cæli? aut quæ ſub cælo ſimul fiunt? vocabis autem nubem voce? & tumore aquæ valida obediet tibi? Nunquid cæli conuerſiones, aeriſque commutationes, aut omnia, quæcumque ſub cælo contingunt, quemadmodum fiant, ipſe noſti? vel etiam potes nubibus imperare? aut illæ imbutæ aqua quaſi tremore perculſæ, dicto audientes erunt? aut verò aquarum impetus ac pluuia, quaſi animatæ res eſſent, tibi obtemperabunt?

Mittes autem fulmina, & ibunt? dicent autem tibi, Quid eſt? Vtrum quaſi ſeruis quibuſdam ſic fulminibus mandata ipſe dederis? vt hos illoſue inuadant? aut tuo præſtolabuntur imperio, hanc fermè vocem mittentia, En ipſa præſtò ſumus: quidnam eſt, quod optas facere? Nempe hoc ipſum nos iubes. CHRYS. Vide quemadmodum fulmina quoque reſpondeant, non quòd ſic loquantur fulmina, Quid eſt? ſed, quia tanquam animo prædita eſſent, ita Deo parent vniuerſa.

Quis autem dedit mulieribus texturæ ſapientiam, aut variegatricem ſcientiã? SEVER. OLYMP. CHRYS. GREGORII THEOLOG. Dum quæ in cælo terriſque fiunt, dum maris repagula, ſiderumque diſpoſitionem & fluxionem imbris atque alia, quibus hominum vita gubernatur, enumerat, attexuit; Ecquis mulieres, genus cæteroqui infirmum, texendi artificio inſtruxit? atque ad opificij varietatem, inſectas lanas, coloreſque vt adhiberent, oſtendit? Miſcet autem parua magnis diuina ſcriptura, mulierumque ſapientiam in texendo admiratur, dum ait, *Quis dedit mulieribus texturæ ſapientiam? variegatricem ſcientiam?* Id enim eius animalis

animalis eſt, quod ratione & ſapientia præſtat, ipſaque cæleſtia æmulatur. Hoc enim variandi artificium neque vulgare eſt, neque illius exiguus vſus. Ac vide, cuinam generi conceſſum ſit. Ergo textricis artis ſtudium, neque contemptum, neque ſuperuacaneum eſt, in quo diuinæ item ſapientiæ extent impreſſa veſtigia, quam ipſam artem nec Deum puduit, vt ſibi propriam, ac ſuam adſciſceret; cùm non alium ac ſeipſum, eius auctorem eſſe confirmauit.

Quis autem eſt, qui numeret nubes ſapientia? OLYMP. Symmachus autem, Quis dedit futurorum intelligentiam? Quis, inquit, in numerum & non in menſuram incertam nubes redegit? verùm ad mortalium vtilitates earum coitionem molitur?

Cælum autem in terram declinauit? Vides enim, vt terram ipſam contingat. Hoc enim eſt, *Declinauit.*

Diffuſum autem eſt ſicut terræ, tinis. OLYMP. Illius tenuitatem declarat, quod etiam ipſum Iſaias fumi eſſe ſimile, dixit. Circa enim terram, inquit, quę nigrore quodam infeſta eſt, cælum affuſum eſt, quod propter ſplendorem, pulueris inſtar eſt.

Agglutinaui autem illud, ſicut lapidis cubum. CHRYS. Firmitatem, conſtantiam, figurámque poſuit in conſpectu, cùm dixit, *Sicut cubum.* OLYMP. Cubus quadrati habet baſim. Is verò * deſinit in acutũ. Tenuiſſimam igitur cæli naturam, ſic inquit ſolidam ipſe effeci, tãquam eum lapide quis cubum coaptaſſet. Quamquam ſcyphi in cælum figuram nonnulli conferant.

* Ideſt, extrema habet acuta.

Capies autem leonibus eſcam? animas autem draconum replebis? timent enim in cubilibus ſuis, ſedent autem in ſiluis inſidiantes. OLYMP. Quis leoni captandæ prædæ naturalem vim tribuit? quis eſca dracones explet? quis inſidiandi rationem, & in quædam inuadendi cibi cauſſa belluas docuit? CHRYS. Quamobrem hæc dicit? nempe eam ob cauſſam; quia, ſi eorum, inquit, quæ ſuperuacanea ſunt, tantam prouidentiæ rationem duco, quæ nec vobis ad ſeruitutem vllam præſtant vtilitatem; (quid enim commodi ab his animantibus ad hominum genus dimanat?) quantò magis veſtris conſulam rationibus?

Quis autem præparauit coruo eſcam? pulli enim eius ad Dominum clamauerunt errantes, cibos quærentes. Sed volucribus etiam Deus, inquit, prouidet. Etenim à parte totum ſignificauit. CHRYS. Dicitur coruus propter ingluuiem ſuos non alere filios; verùm illorum curam, educationemque deſerere. Illos verò penuria cibi oppreſſos, naturali quadam apud Deum voce vti, & paruis quibuſdam, quę intrà nidum procreantur, beſtiolis nutriri. Quis igitur illis ſuppeditat alimẽta? annon Dei verbum? Pulli coruorum poſt magnam errationem quærentes cibum voci ferati ſunt apud Deum. Is verò non pullis duntaxat coruorum; ſed iis, quæ non verbo, ſed neceſſitate, naturalique conatu illum inclamant, quod neceſſarium eſt, elargitur.

CAPVT XXXIX.

SI cognouiſti tempus partus tragelaphorum petræ? obſeruaſti autem dolores ceruarum? numeraſti autem menſes plures partus earum? dolores autem ſoluiſti? nutriuiſti autem earum filios extrà metum? dolores ipſarum dimittes? OLYMP. Sed nimirum nec ea, quæ ſunt minutiſſima, tibi cognita ſunt. Qua, inquam, ratione cerua & tragelaphus, hoceſt, capra ſilueſtris in petris atq; ſpeluncis ſua ſpõte contectis concipiant; qua ratione ſolutis doloribus, conceptum edant ac pariant. Qua ratione recentibus natis lac præbeant. Qua ratione ſine metu alantur. CHRYS. Rectè videlicet dixit, *Vtrum ceruarum dolores obſeruaſti?* Quandoquidem eæ ſemper ſunt in metu, ac fuga, ſemper imbecillæ, perpetuo circumſiliunt. Quonam igitur pacto non partum abigunt? ſed integrum edunt? Illud verò; *Dolores earum ſoluiſti?* ad rem magis demonſtrandam valet; ſiquidem ſua ſponte pariunt, nec opera obſtetricis egent vlla. Illud quoque, *Filios earum nutriuiſti abſque metu*, planius Theodotio his verbis expreſſit, Si dederint filios ſuos, ſeruabis eos? Illud autem, *Dimittes dolores*, duplicem ſententiam adfert. Nam, ſi *Dolores*, cruciatum ipſum interpretere, *Dimittes*, pro ſedabis, ac profligabis, vt non ſemper in dolore ſint, vſurpatum fuerit. Quòd ſi pro doloribus, ea, quæ cum dolore edita ſunt atque

ſuſce

suscepta sumantur, Illud, *Dimittes*, hoc alterum sonat, Emittes. Idquod sua interpretatione Symmachus indicauit; sic enim ille, Quæ dolore pepererunt, dimittunt. Nam, postquam recentem prolem educauerint, quò maluerit, abire permittunt. Sententiam hanc is, qui mox sequitur, versus persuadet.

Auellent filios suos ab se, multiplicabuntur in genimine, egredientur, & non reuertentur ei. OLYMPIOD. Quomodo matres, inquit, naturalis caritatis immemores, filios suos, vbi se corroborauerunt, relinquunt. Hi verò, postquam à matribus digressi fuerint, pascuntur in agris & propagantur, nec ad matres amplius reuertuntur.

Quis autem est, qui dimisit asinum agrestem liberum? vincula autem eius quis soluit? posuit autem commorationem eius desertum & tabernacula eius salsuginem? irridens multitudinem ciuitatis? querelam autem exactoris non audiens? CHRYS. Quis hoc, inquit, constituit? quis naturæ leges sanciuit? quæ tùm perpetuæ sunt; tum etiam nunquam obliterantur? quibus animal hoc etiam parere cogitur, quod robustum est, & intractatum, quod nec, si millies conatus fueris, condocefactum poteris in potestatem redigere. OLYMP. Si, quid sonent voces, spectemus, hoc ait, Cur onager libertate viuendi, suisque vtitur legibus? Cur hominum iussis nequaquam obtemperat? eur in solitudine degit, atque in desertis, salsisque locis commoratur? Verum, si ad intelligentiam, hæc ipsa traducamus, solitaria hic vita describitur, quæ ab rebus mundanis, sensusque permulcentibus sic segregata. Eiusmodi verò inductam esse orationem, quæ ad allegoriam nos ipsos reiiciat, hinc perspici potest. Neque tàm onager, quàm qui spiritu viuit homo, querelam non audit exactoris. Hic enim eius exactoris, qui animo duntaxat videri potest, qui quasi quoddam vectigal exigit, qui illos, qui in eius sunt imperio, ferre cogit onera, quos flagitij iugo premit, & voluptatum seruitio addicit; huius, inquam exactoris audire vocem omnino recusat.

Considerabit montes, pascuum uum, & post omne viride quærit. Si historiæ tantummodo ratio habeatur; agrestis asinus montes errando obit, atque herbas ad pastum peruestigat. Quòd si theoria spectetur; qui spiritu viuit homo, cælestes politias perquirit, & in diuinis oraculis, in floridis, virentibusque Scripturis, atque in egregio pabulo conquiescit. Atque hinc ad vitam omni errore & culpa vacuam, cibum, voluptatemque eodem tempore percepturus deducitur NILI. Mihi illud quærendum videtur, quo pacto agrestis asinus in solitudine relictus, cui est in solitudine commoratio, & in salsugine tabernaculum, omnem viriditatem persequatur; præsertim cùm ad herbas gignendas fermè haud apta sit solitudo. Nisi quispiam dixerit, eum, qui in solitudine degit, perturbationum experte, ad diuinarum colloquutionum cõtemplationem idoneum esse, postquam affectuum humorem *sale condiuerit.

*ἁλμυρίκῃ.

Volet autem tibi monoceros seruire? aut dormire in præsepi tuo? ligabis autem in loris iugum eius? aut trahet sulcos tuos in campo? confidis autem in eo, quia multum est robur illi? dimittes autem ei opera tua? credes autem quod reddet tibi sementem? inferet autem tibi in aream? BASILII. Monoceros animal est viribus inexpugnabile, hominum recusans imperium: Nec enim eum, inquit, loris alligabis: neque in præsepi dormiet: nec tibi obsequens, altiorem terram æquabit: neque rem illi rusticam credes: nec tibi sementem reddet: nec ea, quæ elaborata sunt, in area colliget, & comportabit. At pleraque alia de huius bestiæ licentia & contumacia, quòd humanum contemnit imperium, in hac ipsa vaticinij parte dicta sunt. Illud autem est animaduersum, huius animantis similitudinem à diuina scriptura in vtramque partem vsurpari: & nonnunquam ad laudem, interdum ad vitium vituperationemque transferri. Huius ergo vis animalis vltrix atque concertatoria in earum rerum, quæ deteriores sunt, significationem sæpenumero accommodatur. Eiusdem verò erectum cornu atque libertas ad rerum meliorum traducitur similitudinem. Itaque monoceros, quem Aquila (quòd in medio capite cornu gerit) rhinocerota appellauit, si ad vnam historiam intendas animum, animal cùm sit valentissimum, cornu ipsius mucrone atque acie fretum subigi haudqua

haudquaquam potest; neque enim patitur, inquit, ad præsepe se alligari, neque aut glebas scindere, aut arare, aut in agro exerceri, aut in aream vult terræ fruges comportare. Attamen, si intelligentia spectetur, monoceros homo est sanctus, qui Deum vnum intuetur, eique soli fidit, cunctarum rerum, quæ humi iacent, cupiditate contempta.

Penna oblectantium, neelassa. Symmachus, Penna nitoris adnascitur.

Si conceperit asida, & ne essa: quia dimittet in terram ouа sua, & in puluere fouebit, & oblita est, quòd pes dissipabit, & bestiæ agri conculcabunt. OLYMP. Quarundã auium vult persequi differentias, ac docere esse quasdam, docente ac magistro Deo, prudentes, alias imprudentes. Dicit igitur neelassam pulchram esse ad adspectum; asidam autem, atque neessam, ea, quæ nullum habent cum sapientia commercium, suscipere: si quidem, vbi conteperint, atque pepererint, in terram oua abdunt, illicque fouent; haud eius rei excitata memoria, fore, vt vel hominum pedibus dispergantur, vel à bestiis ac feris proculcentur. Asida erodius est, vt Aquilæ placuit, seu ciconia, vt aiunt nonnulli: in quo tamen ipso opinione falluntur; neque enim fetum ciconia edit in terra, verùm in arboribus, quæ sint in altum editæ, parit. Atque testes sunt ij, qui auium historiam scriptis tradiderunt, non idem genus esse auium, asidam, atque ciconiam. Sed & illud rationem habet, cur Domini prouidentia sensum, atque prudentiam asidæ ademerit: cùm enim adeò immani robustóque sit corpore, vt equitem etiam facilè despiciat; sanè decebat, vt robori sapientiam parem minimè haberet; ne, si eius cuncti essent pulli seruati, nimia illorum esset multitudo. Sed idem versus hanc quoque admittit interpretationem, In auium genere, quæ oblectare animum possint, cumprimis est neelassa, quæ speciosum præbet adspectum: est item asida auis maxima, sed tamen plena stultitiæ, quam ipsam est Aquila, erodium, accipitremque interpretatus; cùm hęc item animalia in terra positis incubent ouis. Cui sanè sententiæ aduersari Dauid videtur, qui de passeribus canit, in altissimis arboribus nidos eos construere; & quam mox idem vates attexit, Erodij domus dux est eorum; tãquàm hæc item auis in altissimarum arborum frondibus domiciliũ collocarit. Alij asidam auem esse dixerunt, quæ in Mesopotamia reperitur.

Obduruit contra filios suos, quasi non sit ipsa. Hæc auis, inquit, postquam ouum elaborauit, labore pullos suos confici sinit, vt ne à se ipsa alantur, contrà susceptæ prolis educationem naturali caritate obdurescente.

In vanum laborauit absq; timore. Dum pullorum suorum amissionem non timet, nec curam vllam suscipit, operam perdit, quanquam non omnem; præsertim cùm salutem filij fuerint adepti. Sed nimirum illa sic agit; quia sapientiam illi ipsi Deus occultauit.

Et non distribuit ipsi in intelligentia. Hoc verò ideò huic accidit aui, quia Deus eam sapiẽtia spoliauit, illamque cohibuit, nec illi mensus est, nec iniecit prudentiam. Sic enim Symmachus, Et non distribuit ei prudentiam.

Cùm tempus fuerit, in altum se tollet, & irridebit equum, & adscensorem. Asida, inquit, positam spem habens in volatu, volans equum, equitemque contemnit; ideò quòd, vt ferunt, robusto sit, grandique corpore.

Aut tu circumdedisti virtutem equo? inseruisti autem collo eius metum? Theodotio autem, Hinnitum; Symmachus verò, Clamorem, interpretatus est. CHRYS. Ad ea, quæ summam præbent vtilitatem, orationem deducit: dum nec equi mentionem intermittit, illiusque alacritatem, gestientemque audaciam narrat, ac multa de hoc animali disputat; idquod in agresti asino fecit. Verùm hic homini nequaquam se subiici sinit; equus autem hominem rectorem suum minimè aspernatur. Scilicet tu equum, inquit, robore præstantem, & erectis ceruicibus progredientem, proiectioneque ceruicum terrorem inferentem, aut etiam hinnitu è ceruicibus erumpente territantem effecisti?

Imposuisti autem ei omnem armaturam; gloria autem pectoris eius audacia. Quasi abs te sit armis instructus, exultat audacia. Cor enim fiduciæ plenum sub pectore gerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Effodiens pede superbit. Qui pede, inquit, terram feriens, superbit, ac fremit.

Progreditur autem in campum in fortitudine, occurrens autem sagittæ irridet, nec auertetur à ferro. Per campum incedit ad bellum, vel, vt aliis placet, ad armorum occursum, armatorumque militum, nec sagittæ nec ferri quidquam aciem reformidans. Vt autem est quorundam aliorum codicum lectio; *Cùm vigi occurrit, illudit.* Neque enim dignitatis atque splendoris rationem ducit.

Super ipsum autem gloriatur arcus, & gladius, & iracundia euertet terram. Symmachus autem, In ira, & æstu, quasi absorbens. Eo, inquit, affectus est animo, vt terram sit euersurus: nempe insidentis opera, arcum gestantis, & ensem; atque iracundiæ æstu hostilem regionem depopulantis. Deinceps, quàm nihil sine ordine moliatur, docet.

Et non credet, quoniam signum dederit tuba: signum autem dante tuba, dicit, Euge. Procul autem odoratur bellum saltu & clamore. CHRYS. Audit, inquit, tubæ vocem ac pugnæ committendæ signum nouit, atque è longinquo clamore ad pugnam incitatur. OLYMP. Quamdiu, inquit, non fuerit pugnandi signum datum, hoc quidem animal totum commouetur, haud tamen saltu se proripit. Huc enim pertinet illud, *Non credit*, ab iis sumpta translatione, qui ob nimiam cupiditatem non credunt. Buccina verò terribilius personante, instare prælium sentit, datoque signo, lætatur. Id enim significat illud, *Dicit, Euge*: necnon exercitus clamore excitatus exilit, atque in medios hostes irruit. Quòd si quispiam dicat, haud isthæc in natura inesse equi, verùm in hominis disciplina: hic ipse intelligat, haud ista homines docere potuisse, nisi ad percipiendam disciplinam huius animantis esset ingenium accommodatum. Quando nec ipsi, qui homines sumus, haurire ab alius doctrinę rationem possumus, nisi ad eam rem idonei, aptique fuerimus. Docet igitur Deus ex his paruis, exilibusque rebus suam inenodabilem sapientiam, vt ea, quæ magna sunt, atque recordita discamus haud curiosius perueſtigare.

Ex tua autem scientia stetit accipiter, expandens alas immotas, respiciens, quæ sunt ad Austrum? OLYMP. Vtrum tua, inquit, sapientia atque scientia explicare alas accipitrem docuit? vt, iis immotis, per aëra ferretur? Dicitur autem accipiter versus Austrum explicatis alis, fermè erectum in aëre consistere, prædamque cõtemplari, atque hac demum ratione in illam ipsam inuolare. CHRYS. Qua tandem ratione factum est, vt suspensus in aëre accipiter teneretur? quo pacto alimenta sunt eidem submini strata? vide, quàm paucis multa complectatur. Cur nec bouis, nec reliqui pecoris mentionem fecit? verùm eorum, quæ nullum fructum adferunt vtilitatis, frustraque videntur esse, meminit? Nempe, vt doceat, si tanta erga hoc animantium genus sapientia vtitur, atque prouidentia, multò maiore erga illud genus, quod vtilius est hominibus, vti.

In tuo autem præcepto exaltatur aquila? Scilicet tu eam iussisti sublimem volatum habere?

Vultur autem in nidu suo sedens moratur in celsitudine petræ & in abscondito? Illic manens quærit escas: è longinquo oculi eius speculantur? pulli autem eius miscentur in sanguine? Vbicunque fuerint mortui, confestim reperiuntur? A communi, In tuo autem præcepto, in rupibus vultur sedet? Cum integris sit sensibus præditus, vbinam cadauera iaceant, vt sibi paret victum, sensu cognoscit. An verò tu vulturum pullos docuisti, vt paruuli vescerentur carnibus? & sanguinem adamarent? & in locis, vbi sauciorum, confectorumque cadauera essent, versarentur? necnon cruorem lamberent, atque exorberent? Hoc igitur indicant verba. Vultur homo est impurus, & carnis illecebris mancipatus, in virtutis studio segnis. In petra, inquit, quiescens habitabit. Qui, instantis temporis ratione neglecta, ad ea, quæ longius distant, intenta acie, sic secum loquitur ipse, Nunc sanè voluptatibus fruar, posteà resipiscam. Cuius consilia atque cogitationes sh mortuis operibus, & rebus vsque resident.

Et respondit Dominus Iob, & dixit: Nũquid iudicium cum Sufficiente iudicabit? redarguens Deum respondebit illud? Symmachus autem, Nunquid, qui iudicio cum Sufficiente contendit, superior erit? redarguens, Deo aliquid cõtrà respondebit? Superiores quidem

quidem sermones Dei potestatem & vim Iobo posuerunt in conspectu. Nunc autem ad eundem orationem conuertit, eique spatium respondendi concedit. Verùm, cùm nullum à Iobo responsum auferat; iterum Deus sermonem vsurpat, qui quidem sermo est huiusmodi, Itáne verò isthæc mecum ipse ex iure disceptabis? Eorúmne, quemadmodum effecta sint, tenes rationem? eorúmne habes caussas explicatas? An me, quasi minus idoneam, atque probabilem orationẽ attulerim, à te refelli posse arbitraris? Iudicio, quod de te anteà feci, respondeo, idest, quid iudicij, quid rationis adferas, ipse expecto. Neque verò hæc eò dicit, quòd de Iobi religiosa mente quicquam dubitet; verùm, vt amici ex iis, quæ responderit, cuiusmodi Iobus sit, intelligant.

Protheoria Capitis Vigesimiseptimi.

IOBVS, qui Deo carus esset, ac suæ facultatis neruos minime ignoraret, cùm diuinam vocem eum ad loquendum atque ad ea, quæ disputata erant, reprehendenda lacessentem derepente audiuisset, gaudio, vt par erat, exiliit: sed tamen initio suam fatetur imbecillitatem; Deoque ipsi victoriæ largitur insignia. Nec enim Dei sapientiæ aliud quidpiam conuenit respondere, nisi illius admirabilitatem silentio præseferre; atque id, quod nostram præteruolat intelligentiam, arcanò suspicere.

Suscipiens autem Iob dicit Domino, Quid ego adhuc iudicor commonitus, redarguens Dominum, audiens talia, cùm nihil sim? CHRYS. Statim ab initio Deo tribuit principatum; nimirum, Abs te victus sum: quid ergo longius animaduersionem producis? Ecquid ego tibi tandem respondeam? quæ ratio demum fuerit in huiusmodi Domino defigendi obtutus? Scilicet ego acceptæ plagæ rationem exquirebam, opificium ipsum nullo pácto sum criminatus. Quamobrem igitur, Domine, iudicor? quamobrem isthæc audio & admoneor, perinde quasi à me Deum redargui, rectum sit, qui nullius pretij, ac planè nihil sim?

Ego autem quam responsionem dedero ad hæc? manum ponam super os meum. Semel loquutus sum; secundò autem non adiiciam. OLYMP. Quid ego, inquit, ad ea, quæ dicta sunt, adferam? Satius esse duco tuam, quæ nobis haud percepta potest esse, sapientiam silentio admirari. Non mihi verba deerant, quando cum hominibus sermo habebatur, quando quasi peccatorum meorum pœnas luerem, condemnabar. Verùm hæc prima fuerunt. Ad hæc autem, quæ secunda sunt, hoc est, ad ea, quæ tuam potestatem atque sapientiam attingunt, quidquam vel addere, vel loqui, vel contradicere, nefas est. Præclara autem, atque ad disciplinam vtilia nobis hæc esse debent, vt, quæ à Deo dicuntur, curiosè à nobis ne inuestigentur.

Protheoria Capitis vigesimioctaui.

Adhuc suscipiens Dominus dixit Iob de nube, Minimè: sed accinge sicut vir lumbum tuum. Interrogabo te, tu autem mihi responde. OLYMP. Et incredibilis hoc loco Dei erga homines perspicitur beneuolentia. Quia enim Iobus ea, quæ se digna erat, sanctitate, disputare eum Deo recusarat, ac se nihil esse confessus erat, ideo illum rursus Deus blandè, amicéque compellat; Noli, inquiens, silentio vti; loquere ipse colligens vir esto; ægritudinem pelle; animoque complexus, quid te respondere oporteat, viro dignam da responsionem. CHRYS. Qui caussæ suæ bonitati magnopere confidunt, nec tergiuersantur, licentiam videlicet aduersariis permittunt, vt sua ipsorum sit maior victoria. ORIGEN. Nimirum iis, quorum in summis certaminibus probata est, & spectata virtus, post hanc vitam * ἀδύνατον δὲ ὧν-τα, καὶ μὴ μὴ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἀπραβωνίζε) τοὺς ἀθλητάς.

CAPVT XXXX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à quo illos acceperat, gratias egit; postquam fœda corporis lue confectus, vt iam vermium imbres è corporis artubus diffluerét, manus minimè dedit, neque est doloribus superatus; primordium illi quoddam Deus, & consequentium præmiorum pignus elargitur. Nam diuina illi oracula edit è nube ac turbine. Quanquam, vbi priores Dei sermones Iobus accepisset, eúmque respondere oportuisset, silendum sibi esse statuit; quòd apud Deum haud tantopere auderet; necdum illud esset ei cognitum, Moysem esse cum Deo loquutum, Deumque Moysi responsa dedisse. Ergo Deus Iobum ad fidenter loquẽdum erigit. Etenim tanta Dei est benignitas, vt non iudicis sed eius, qui in iudicium vocatur, personam suscipiat: quod ipsum diuini testimonij multifariam confirmat auctoritas. Nam ex hoc genere est illud, Venite & disceptemus: necnon illud alterum, Populе mi, quid feci tibi? Ecce tibi, Deus Iobum præmio afficit, cùm interrogat hominem, cùm audit, cùm ei potestatem facit respondendi. Ac nisi victor extitisset Iobus, nequaquam illum Deus complexus esset. Nisi constanter tolerasset, nunquam videlicet, audisset, *Accinge sicut vir lumbos tuos*: & ne sile, sed in responsionibus vir esto. Nec enim quisquam, qua par est dignitate, cum Deo loquatur, nisi lumbis cinctis, atque compressis. Non igitur Deo quisquam prius respondeat, quàm vir absolutus extiterit, hoc est, ad spiritalem ætatem peruenerit, lumbosque constrinxerit.

An repellis iudicium meum? OLYMP. Duplex est huius loci sententia. Aut enim, quia Iobus, diuinii iudicii æquitate confisus, causſam suam integram Deo reseruabat, (siquidem amicis dixerat, Scio me, Deo iudicium instituente, iustum visum iri) hoc nunc ei Deus in mentem reuocat, dum ait, Ne meum iudicium recuses; apud me experire. METHOD. Aut etiam sic, quando res huiusmodi ipse es passus, noli existimare, earum me haud rectum informasse iudicium. ORIGEN. Horum verborum ipsi memoriam vsurpemus, cum suo iudicio statuerit Deus, quidquam nobis esse mali perferendum, siue amittendi sint liberi, siue dominatus, principatusque abiiciendus; siue corpore ægrotandum; siue quoduis aliud mali deuorandum; cùm certum sit, iudicium faciente Deo, cuncta nobis mala euenire. Itaque, cum nihil horum absque Dei contingat arbitrio, atque iudicio; ei, qui ærumnis conflictatur, dicitur, Ne meum repelle iudicium, id est, quæ de te egomet iudicando statui, noli repudiare.

* κεκρικαι, κέκρικ. decreuisse, vel respondisse.

*Putas autem, me aliter tibi * respondisse, quàm vt appareas iustus?* CHRYS. Præsens hoc respõsum indicatur, Non, quò te condemnem, hæc loquor, inquit, verùm, vt iustum esse palam doceam. Seu etiam ad ipsammet tentationem decretum hoc, ac responsum refert, vt suum illum promissum responsum appellet. Noli putare, inquit, aliam ob rem mihi constitutum esse, vt illa tibi acciderent, nisi, vt cunctis mortalibus tua iustitia promulgaretur, & tibi quidem ornamento, ac gloriæ, orbi autem terræ esset emolumento. Ac vide quemadmodum non dixerit, Vt iustus euaderes; (iam enim se ad virtutem perfectè exercuerat) verùm, Vt id, quod eras, videretur, vt alios erudires; mea te responsione tueor. Iustus tu, quidem eras: sed tamen in occulto eras. Patientia eras instructus; verùm seges præbenda erat, vbi patientia illa tua eniteret. Animi virtute, ac robore præstabas; sed nimirum tanta virtus iacuisset, nisi illam, quæ in te incursarunt ærumnæ, insignem fecissent. GREGORII THEOL. Vides, quemadmodum post certaminum exitus, illustri Deus præconio athletam declaret, & plagæ quoque arcanam rationem aperiat, cùm ait, Putas me aliter tibi respondisse, nisi vt iustus appareres? Hæc videlicet vulnerum est medicina; hæc patientiæ remuneratio. Nam illa, deinceps duplicata recuperabat, quamuis ampla nonnullis videri possint, parua tamen fuerint, leuioribus de causſis procurata. ORIGEN. Horum nobis veniat in mentem, cùm in calamitosa tempora inciderimus, eaque præsentis, loquentisque Dei vox nobis occurrat, Putasne aliter me tibi respondisse, nisi vt ignaris tua esset insignis, minimeque ignorata iustitia?

An brachium tibi est contra Dominum? CHRYSOST. Esse mihi curæ homines, hinc planum est, atque perspicuum; quòd Deus interrogatione earum rerum

Iobum

Iobum vrsit, quæ ad temporum, ad eorum quæ giguntur in aere, ad animantium rationem prouidentiamque referuntur. Nunc ipse, cur tentatio à me tibi sit importata, causſam perspexisti. Dilectionis enim fuit, virtutis tuæ declaratio; vt illius cæteris daretur documentum. Hic verò tu meam vim disce. Nec enim bellum inferens te sauciari permisi. Quæ enim tua fortitudo est ac robur, vt prælio sis mihi ipse lacessendus? Num tibi brachium est aduersus Domini brachium? aut verò parem habes virtutem?

Aut voce, sicut ipse, tonabis? Non igitur tonitrus, reliquáque omnia ad ostentationem, sed ad Dei notitiam valent. Ac vide, quàm variè naturæ, qua is constabat, abiectam condicionem coarguat. Nec illud dicit, Humilis es ipse; verum quid? Magnus ego; nec ea potes ipse, quæ egomet possum.

Assume iam sublimitatem, & potestatem; gloriam & honorem induere; mitte autem angelos cum ira: omnem autem contumelioſum humilia: superbum autem extingue: impios autem statim absconde; putrefac autem in terram extrà: facies autem eorum ignominiâ imple: absconde autem in terram extrà. Simul confitebor vtique, quòd poteſt dextera tua saluare. OLYMP. Hæc, inquit, tibi sume, quæ natura Deo conueniunt. Indue gloriam: indue honorem: vtere, si potes, angelis ad vlciscendum contumelioſos, atque superbos: dele impios: eos longè amanda: atque in eos animaduertens, tabe atque putredine consume; idque subitò, idest, omni remoto impedimento, ac tibi quotiescumque collibitum fuerit. Hæc si tu viribus amplecti volueris, facilè me tuæ potestatis testem, & comprobatorem habebis. ORIGEN. Hûc item ducere nos possunt hi versus, Aduersarium, qui tibi mala intentauit, superasti. Reuoca igitur tuam illam mentis celsitudinem, reuoca *virtutem, lauream accipe, splendorem ac dignitatem indue. Is, qui per iniuriam agit omnia, tecum manum, ferrumque contulit. Tu verò arrogantis fastum obtriuisti, eúmque cum sua cohorte, longius proiecisti; vt ea res ignominiæ sit illi, atque dedecori

* δόξαν μεγ.

Sed iam ecce bestiæ apud te fænum sicut boues comedunt. IVLIAN. Quidam bestias hoc loco, ipsos vermes è putredine procreatos, Iobique artus depascentes intelexerunt. OLYMP. Manum, inquit, meam à te amoui, & ecce caro tua quasi fænum absumitur. Alij verò aduersarias potestates bestiarum nomine significari dixerunt, vt hoc appositè dicatur ad illud, Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Apud te igitur, inquit, & apud omnem, qui est patientia instructus, hæ belluæ mansuefiunt atque subiiciuntur. Affectus qaidem ipsi, si comprimantur disciplina, mites fiunt, & boum more fæno vescuntur. Contrà, domitoris & condocefacientis socordia, agrestes euadunt, & belluarum immanitate vtuntur. CHRYSOST. Licet etiam eundem versum ad eas bestias, quæ sub sensus subiectæ sunt, referre. Eæ namque sæpenumerò diuino consilio, cum sanguine minimè pascantur, boum alimentis contentæ sunt. Quoniam igitur est hoc ipsum admirabile, à Iobo percõtatur Deus, vtrum huius rei sit ipse auctor, vt bestiæ pascantur fæno, non carnibus. De duplici animalium genere pergit deinceps dicere, de terreno, inquam, & de eo, quod degit in aquis & mari. Nec illud nos fugit in Diabolum dicta hæc esse, nonnullos existimasse. Verumenim primùm historiæ danda est opera, deinde vtilitati succurrendum auditoris, nec contemnenda anagogia.

Ecce robur eius in lumbo, virtus autem eius in vmbilico ventris. OLYMP. Si de bellua, quæ obiecta est sensibus, hæc interpretari velimus, sanè diuinus sermo tùm bestiæ robur testatur, tùm locum, in quo resideat robur, ostendit. Locus autem est lumbus; siue, vt Aquila conuertit, dorsum; siue, vt Symmachus, venter. Verùm, cum Satanæ diuina scriptura corpus affingat, illum ex suis actionibus describit: & quoniam in lumbis vasa seminis continentur, vim illius in lumbis sitam esse confirmat; idest, hæc eius prima vis, primusque conatus, vt libidini hominem dedat. Ab hoc enim initio huius belluæ vis proficiscitur; longius autem progressa, ad vmbilicum arrepit. Virtus, inquit, eius in vmbilico ventris. Quod ipsum huc pertinet, aut quia ventris luxu, atque intemperantia incitatus bacchatur, cum ventris vitio atque cupiditate, affectus, qui ventri parent, comi-

tentur. Ventris enim satietas obscenæ libidinis radix est, & fons. Atque ob id ipsum, obscena libido, & quæuis fœda voluptas est vmbilici nomine modestè, & grauiter declarata, vel, quia est vmbilico in corpore locus medius attributus, dixit, robur esse ipsi bestiæ infixum, nec vsquequaque posse moueri, & inclinari, quandoquidem tantummodo est improba, nec ferri potest aliquando in bonum. Re autem ipsa è dorsi spina ducti nerui vmbilicum deuinciunt; vt meritò huius animantis vis posita sit in vmbilico, perinde quasi in dorso collocata esset. Fortasse etiam eadem pars corporis in viro lumbi nomen obtinuit. Verùm, ne diuinus sermo feminam in præteritis relinqueret, vmbilici nomen attulit, qui doceret infesto exercitu Satanam non solum adoriri eos, qui semina gerũt, verùm etiam mulierum genus. Summa autem cum dignitate verborum, & in mare lumbi, & in femina vmbilici nomine est vsa diuina scriptura; siquidem & parem dignitatem atque modestiam ad mulieres a dferrioportebat.

Statuit caudam, sicut cyparissum. Cauda est finis. Cypressus autem arbor robusta ac rigida. Mentem, inquit, obfirmatam, atque inexorabilem, vsque ad extremum seruat. Et quoniam cypresso iustus comparatur, quòd & iucunda sit ea arbor, & suauem exhalet odorem, & firma consistat: ministri autem Satanæ transfigurant se in angelos lucis: iccirco hoc loco diuinus sermo confirmat, huius belluæ caudam, hoc est, eius comites atque assectatores, cyparissos, id est, iustos se esse solitos simulare. Ex hoc genere existet Antichristus, qui cauda est Diaboli, in fine seculi venturus.

Nerui autem eius impliciti sunt. Nerui eius, hoc est, calliditas eius inuolucris est plena, ac nodis, qui dissolui non possunt. Etuerò genus quoddam est hominum, qui prope membra sunt Satanæ, atque horum impliciti nerui; quorum qui potuit nodos dissoluere, illud Isaiæ perfecit, Solue omnem nexum iniustitiæ.

Latera eius latera ænea. Costæ sunt doli, callida artificia, machinæ, & illæ quidem prauæ, atq; distortæ. Eiusmodi enim cõmunis aduersarij sunt cogitationes. Ideo autem æneæ, vel quòd is veritati obstinatè resistit, vel quia, sicut æs fulgens aurum imitatur, sic & Satanas transfigurat se in angelum lucis. Vel aliter, quemadmodum ex Adæ latere conformata est mulier, eamque tem ille sacrorum Antistes ad Christum, atque Ecclesiam pertinere animaduertit; sic Satanæ latera conuenticula hæreticorum intelliguntur, quæ nec Christi sententiam habent, & fallaci, ementitique nominis doctrina decipiunt. GREGOR. THEOL. Vide, quænam de hoste improbo narret, quàm terribilia, quámque horrifica. Cuius & latera ænea sunt, ac reliqua omnia talia, qualia diuinus sermo describit.

Dorsum eius ferrum fusum. OLYMP. Symmachus autem, Sicut pessuli ferri. E ferro expolito arma fabricantur inuicta. Est autem dorsum membrorũ omnium nexus. Hinc ergo id, quod caput, & fons est affectionum, perturbationumque omnium, intelligitur. Vel aliter, quoniam animalia dorso imposita gestant onera, eo nomine illius robur significauit. DIDYMI. Sanè quoddam est ferrum, quandoquidem nec obedientia flectitur, & incus est quædam indomita ἄκμων ἀνήλατος. OLYMP. Quemadmodum qui membra sunt Christi, varia in ecclesia nomina inuenerunt, nam alius oculus est, alius pes, alij cætera; sic qui Satanæ studia atque facinora imitantur; propter suam ipsorum improbitatem Draconis membra proportione quadam intelliguntur.

Hoc est principatus formationis Domini. Alij verò, Caput viarum Fortis. Quidam aiunt hunc primum à Deo creatum esse. Alij verò, cùm dicere reformident primam à Deo conditam naturam, mutationem passam esse; illum primum ortum esse negant. Eidem tamen angelorum principatum delatum esse concedunt, qui vnus è primis principibus esset, à quo nec illud dissidet, Et sicut vnus de principibus, caditis. Verumtamen est principatu deiectus, quòd manus contra Deum sustulerit. Quidam alij formationem Dei hominem esse interpretantur. Lucifero rum autem à Deo in homines obtinuisse imperium. Illum autem potestate abusum fuisse, quandoquidem & à Deo discessit ipse, & vt idem faceret, homini persuasit. Apostolumque suæ sententiæ comitem adscisc̃unt his verbis loquentem,

Secum

Secũdem Principem sæculi huius. Sed nimirum alij inficiantur fuisse aliquando, cùm ille diuina volũtate imperio præesset hominibus; verùm homines sua sponte, atque iudicio, cum suis perturbationibus, voluptatibusque morigerantur, sub iugum mitti Diaboli. Imperat igitur, inquit, formationi Domini, id est, hominibus, hanc iis seruitutem voluntate sua deligentibus. Qui verò hæc ipsa ad historiæ leges exigunt, animal hoc draconem esse affirmant, cuius ortus cæteris omnibus marinis belluis antecesserit, atque ea re principatum formationis Domini dici, quòd ante ea animalia, quæ degunt in mari, fuerit procreatus.

Factus, vt illudatur ab angelis eius. Symmachus, Factus, vt eius gladio adigatur. Quoniam à Deo dicessit, illud consequutum est, vt & sanctis Dei angelis, &, qui cum angelis æquantur, hominibus ludibrio sit atque despectui. EVSEBII. Dubitationem hoc loco diuinus sermo remouet, dum docet, ideo vitam illi concessam esse, vt sanctis Dei, qui cum eo pugnas exercent, esset ludificationi, hamos ei nonnunquam, interdum verò naribus eius fibulam iniicientibus.

Accedens autem ad montem præruptum. fecit lætitiam quadrupedibus in Tartaro. Præruptum montem cùm dicit, incarnati Verbi potestatem enunciat; quando ad illud accessit Diabolus, eiusque perfectum est opera, vt illud cruci suffigeretur. Etenim ex ea re tùm Dæmones, tùm homines digni Tartaro, lætitiæ voluptatem cepere; ideo, quòd hominum ratione carentium, & pecudum more crucis rationem ignorarent. Fortasse etiam iis, qui Inferni custodia capti tenebantur, lætitia facta est, cùm eos Saluatoris illuc descensus exhilarauit. Quòd si iis, qui vitam à ratione seiunctam traduxerũt, ea res voluptati fuit; quantò magis sanctis?

Sub qualibet arbore dormit. In iis, qui non in eadem sententia persistunt, acquiescit, in quos scriptum est illud, Arbores autumnales infructuosæ.

*Iuxta papyrum, & calamum & * butomon.* Hæc omnia materies sunt atque pabulum ignis. Itaque Dæmon in fluidis, effeminatis, & fructum non ferentibus animis, qui igni materiem præbent, commoratur: fluidis inquam, atque humore redundantibus animis delectatur, qui suauitate conditam, & voluptariam, & fluxam vitam persequuntur. Quare in aquas descendit Dominus, vt illic conteteret aduersarium. ATHAN. Sed forsitam papyrum, & calamum vsurpauit Scriptura ad Dæmonis egestatem, humilemque condicionem declarandam.

* *Genus est herbæ palustru, quæ aciẽ acutam, secatemq; habet: de qua Theophrast.*

*Obumbrabunt autem ei arbores magnæ cum * furculis.* Symmachus autem, * Cum adnatis. Aut hoc dicit, Illius frui conuictu ac consuetudine magnos quosdam Dæmones, qui pati improbitati succubuere. Aut illud significat, ram in paruorum, quàm in magnorum hominum sese familiaritatem insinuare; atque id conari, vt in suam ipsius illos redigat potestatem.

*Et rami * amerinæ.* Aquila, Salices torrentis. Sæpè enim, qui virginitatem coluerunt, sunt illius partes sequuti, vti fatuæ virgines, vti ij, qui nuptias criminati sunt. Sed fortasse hoc loco Scriptura amerinam, seu salicem torrentis non ad symbolum virginitatis vllum transtulit; sed tantummodò ad superfluentem humorem significandum adhibuit.

* *Amerinæ seu vitices, interprete Gaza.*

Si facta fuerit inundatio, non sentit. Ideo est, quamuis colluuionis instar, maria omnia contegentis, notitia compleatur Vniuersum; is nihilominus in improbitate perseuerabit. Doctrinaque euangelica quasi fluuiorum aqua, orbem terrarum omnem lætificante; (huc enim pertinet illud, Et declinabo super eos, sicut fluuius pacis purgans, & viuificãs terram) haudquaquam is resipisceet, neque seipso melior fiet; seu, quemadmodum Symmachus extulit, minimè obstupescet.

Fiduciam habet, quòd irruet Iordanis in os eius; in oculo suo excipiet illum, intortus perforabit nasum. Symmachus, In fibula perforabit nares. Sua, inquit, calumniandi licentia fretus, diuinam gratiam petulanter insectatur, eamque verbis irridet, atque contemnit. Idque molitur facinus per Græcos, Iudæos, Manichæos, qui redemptionem eam, quæ è Iordane extitit, non admittunt. Excipit autem Iordanem oculo, hoc est, contemplatur, videtque eos, qui ad ad gratiam accedunt, & contra eos bacchatur. Sauciatur autem Draco, atque adeo eiusdem nares perforantur, atque nefarij in Deum maledicti narium dimittit, vbi ad crucem admoueris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerit. Vel etiam illud ipsum, *Perfodiet nares*, hanc habet sententiam subiectam, Seipse subiiciet, à bobus sumpta translatione, quorum nares perfodiuntur, vt ita ducantur facilius. Quasi diceret, Et nasus & dentes & facies est Draconis omnis obtrita. Attamen, si hæc eadem de quopiam animali, certóue dicta sint, scilicet, hîc fuerit illius magnitudo corporis, & vis declarata. Sic enim de eo verbis testatur, Si fortè contingat, vt bellua hæc, vi quapiam abrepta, in continentem deferatur; cæteras, quæ in Tartaro, & aquis vitam agunt animantes, quibus ipsis immanis illa bellua hostiliter insidiatur, efferri lætitia. Quòd si hæc ipsa bestia in montem aliquem, saxosúmue locum eiiciatur, corporis sui granditate non humiliores tantùm plantas, sed maximas etiam protegere. Tantaque est eius corporis magnitudo, vt, quamuis multa sit aqua perfusum, minimè sentiat; quamuis aquis tegatur & obruatur. Nam Iordanem fermè omnem suo corpore complexa fuerit, ac diducto oculo, aquam comprehenderit. Cuius tamen adminiculo si feratur ad terram, atque ad saxum allidatur, quamuis corpore sit tanto, faciem comminuat vniuersam.

Duces autem Draconem in hamo. SEVER. Cæteri, Leuiatham. Et superiorem cetum, & hunc, cuius meminit hoc loco, draconem, rem vnam atque eandem esse arbitror; quandoquidem Leuiatham, vox hebraica est, eadem vtrobique adhibita; qua quidem ratione haud soliti sunt Hebræi cæteros dracones nuncupare: suo enim vocabulo genus eorum appellant vnumquodque. Certo autem ac proprio nomine is draco, qui aduersariarii potestatum princeps est, Leuiatham est nuncupatus; vt qui tanquam suum ac proprium id sit nomen adeptus. Num igitur, ô Iobe, effeceris ipse, quod Vnigenitus posteà effecit? OLYMPIOD. Is enim, carne sua, quasi quadam esca, obiecta, clauis suis, quasi hamis piscem captauit.

Circumdabis autem anulum nari eius? aut ligabis circulum in naribus eius? armilla autem perforabis labium eius? Theodotio, Et freno perforabis maxillam eius? Armillam dixit pro * septo. Armilla igitur & septo, eius labra consuit Christus, ne insolenter gloriet̃ur. Nec aliter in eius nares anulum inseruit, atque is facere solet, qui taurum domat, eumque ferocientem, atque exultantem comprimit: clauus autem adactus ac circumactus, circulus euadit. Sic autem illum anulo & capistro deuinxit, vt facilè posset esse ludibrio. Adhæc armilla ad manus adhibetur ornatum; eiusmodi bonum est opus. Hanc ergo armillam qui habet, Draconis labrum perforabit. Ac Diabolus pudore impeditus, hominem frugi reuerebitur, nec contra eum hiscere audebit.

* περιοχὴ.

Loquetur autem tibi orationes supplices molliter? Feriet autem tecum pactum? Hæc ideò dicit, vel, quia supplicibus à Domino verbis Dæmones petebant, vt ne eos compelleret in abyssum; vel, quia Domino dixit Diabolus, Hæc omnia tibi dabo. Num igitur, inquit, te quoque blanda oratione compellabit? num tecum feriet fœdus, vt non amplius tecum armis decertet?

Capies autẽ eum seruum sempiternum? Aut voluntate sua quis seruus efficitur, vt is, qui Deo seruire sua sponte vult; aut etiam necessitate, vt is, qui comprehenditur, atque vincitur; quod genus seruitutis sustinet Diabolus.

Illudes autem ei sicut aui? vel ligabis eum, sicut passerem puero? OLYMP. Vinxit hostem Dominus noster, eumque vinclis constrictum iis, qui conuersi sunt, & effecti sicut paruuli, vti passerem quempiam illudendum obiecit. ORIGEN. Magni & corroborati animi perfectionem declarat, quandoquidem ei perinde Draco traditus est, vt passer puerulo, à quo paruulus lædi non possit. Passer autem, quo pueri voluntas tulerit, circumfertur. Nimirum hoc pacto Domini benignitate, ac munere vinctus Satanas, infantibus, & lactentibus, (è quorum ore laudem perfecisti, Deus,) subiectus est.

Pascuntur autem eo gentes, diuidunt autem ipsum Phœnicum gẽtes. Aquila autem, Dimidiabunt illum inter Chananæos. ORIG. Quemadmodum fidelium cibus est Dominus; sic cibus impiorũ est Draco; dedisti enim eum escam populis Æthiopum, ideſt, filiis tenebrarum, quorum mentes occupauit insciti. Quemcumque enim

enim ipsi sermonem complectimur, aut eum tanquam cibum sumimus à Draconе traditum, si futiles, vanasque aures admouerimus; aut accipimus à Christo, si ædificantem, iuuantemque sermonem amplexi fuerimus. Iam verò ipsa Phœnice, Chananæa prius est appellata: siquidem Syrophœnissam illam Chananæam Euangelia vocant: Chananæi autem Idolis cultum adhibebant. Dicit igitur ab idololatris Draconem diuidi, ab iis, inquam qui cruore polluuntur, aris impositо, quorum alij aliud nefarium scelus admittunt, ac singuli Draconis partem sibi sumunt. Hæc iccirco dicta sunt, quia Chananæi, atque Phœnices flagitiosa flagrant infamia. Quòd si de Dracone, qui sensibus est obiectus, sermo habeatur, eius videlicet magnitudo, & vis sit hoc loco perspicua; illudque simul cognoscitur, vinciri eum, tradique puero, vt in eum tanquam in passerem illudat, minimè posse. CHRYS. Adeo immani magnitudine illius est corpus, vt vni toti nationi satis esse possit. Nec verò hæc eò dicuntur, quòd futura sint aliquando. Phœnicum etiam mentio propter mercaturam, nundinationemque facta est.

Omne autem nauigabile conueniens non ferat corium vnum caudæ eius: & in nauigijs piscatorum caput eius. OLYMP. Aut scrotum valet, quod hic positum est, *Corium*, aut verò squamam, vt hæc tanquam in Draconem dicta conueniant. Ergo hoc dicit, Si cuncti vnà conueniant homines, qui vitam hanc, quæ mare dicitur, nauigãt, nec leuem quidẽ infimarũ postremarũque Potestatũ iniuriam per seipsos esse prohibituros. Sed tamẽ Dominus confregit caput Draconis. ORIGEN. Vt autem dicamus apertius, Homines, qui corporibus, vti nauigiis vtuntur, ima, extremáque Draconis perimere per se ipsi non possunt; diuina tamen vi, ac potestate circumsepti, & illum totum exportare, & necare possumus. Hac enim ratione vnusquisque Diabolo, quantum in ipso est, necem adfert. Nam huc illud spectat, Deus autem conteret Satanam sub pedibus vestris velociter. Seu aliter, Piscatores ij sunt, qui in Ecclesia docendo præsunt: nauigia autem ipsæ ecclesiæ: porrò Draconis caput superbia est. Dicit igitur aduersus doctores & Ecclesias insolenter efferri Draconem in eos illo persequentium rabiem incitante. Ac variè quidem piscantium Apostolorum itineri, atque prædicationi conatus est is aduersari. Illi verò Dominum imitati, caput complexi Draconis contriuerunt; suique Domini causſa mortem ouantes oppetiuerunt. Et de ceto quidem haud est obscura sententia. Quamuis enim omnia, quæcumque sunt ad nauigationem idonea, congrediantur, detrahi tamen de eius cauda pellis non possit; nec reperiantur nauigia, quæ caput appropinquans aut sustinere, aut capere queant.

Impones autem ei manum: recordatus belli finem in corpore eius? & non amplius fiat? CHRYS. Bellum hic dicit, illius terrorem ac feritatem. Huius autem versus talis est sententia, Manum, inquit, iniice, ac belli, quod tibi cum Ceto gestum est, recordare; tuáque, si potes, virtute perfice, vt semel à te debellatus, obsistere in posterum non audeat. Sanè formidolosum est bellum, quod aduersus Leuiathan suscipitur, ipsáque bellua est ad expugnandum difficilis, & nos continenter oppugnat.

CAPVT XLI.

NOn vidisti eum? nec in ijs, quæ dicta sunt, es admiratus? Non timuisti, qui præparatus est mihi? Quis enim est, qui mihi resistat? aut quis resistet mihi, & sustinebit? Huius loci planiorem interpretationem instituẽtes, tale quidpiam à Domino Iobo suggeri affirmamus, An tu acie cõtra Satanam instructa, manum tuam dextram illi iniicies? præsertim cùm pugnarum memoriam repetieris, quæ cum eo sunt à viris iustis pugnatæ? Vtrum belluæ nec vides nec attendis ferocitatem? An non te stupore percellunt ea, quæ de huiusmodi bellua dicta sunt? illa inquam, Vt cypressus sublata cauda? impliciti nerui? costæ æneæ? dorsum ferro valentius? cuiusuis generis arbores vmbra corporis sui opacatæ? fluuius totus absorptus? cuncta nauigia, & quæ nauigationi sunt apta, haud esse idonea, quæ minimam ab eo partem possint auferre? Hæc omnia cùm audis, non horres? nec bestiam expugnari non posse intelligis? Quanquam haud erit posthæc hæc ipsa fera formidolosa, neque eiusmodi, quæ superari non possit. Nam eius vinciendæ mea est omnis potestas; nullus est enim, qui mihi queat obsistere; nullus, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

meam possit iram sustinere.

Si omnis, quæ sub cælo est, mea est; non tacebo propter ipsum. Quandoquidem rerum omnium opifex sum, & Dominus, eum, qui regionem, quæ cælo subiecta est, populatus est vniuersam, non feram amplius; sed eum persequar, atque vlciscar. Atque horum verborum à nobis explicatam sententiam cæterorum interpretum consentiens explanatio confirmat. Nam pro illo, *Nefiat amplius*, Theodotio, Principatus eius mentitus est, reddidit; Symmachus verò pro illo, *Non vidisti eum?* Deus speciem eius destruet, interpretatus est. Ex quo planum fit, principatum, ac dominationem Diaboli, quam is per tyrannidem occupauit, fore mendacem, & inanem, ac Christi virtute fore delendam; fore etiam, vt illius splendor adulterinus defluat, & occidat. Amittet enim, quos habebat, captiuos, planè nudatus. Nec enim illum, inquit, feram amplius, neque cæteris, cum eum suscitaro, misericordiæ claudam viscera: quam ipsam senrentiam reliqui exptesserunt.

*Et verbo * virtutis miserebitur æqualem sibi.* Et quid, inquit, mirum est, si pretiosissimum, & maximè proprium, atque meum peculium hominem, Diaboli dominatione oppressum, haud ipse despexero? quando nec æqualem suum homo contemnit; sed, quoadeius facere potest, illi ipsi opitulatur? sed nimirum eiusdem loci hæc à quibusdam aliis adfertur interpretatio. Eiusmodi, inquit, de Diabolo supplicium sumam, cum meæ potentiæ verbo fuero vsus, vt is, qui cum eo exæquabitur, Antichristus, miserandus videatur; quippe sit pari supplicio constringendus. Mihi verò hæc ipsa verba, ad proximè superiora attexenti, hanc nulla vi extortam habere videntur consequutionem; præsertim si ad hunc modum hæc omnis connectatur oratio, Nunquid manum impones ei? aut belli, quod cum eo gestum est, recordabere? Verumenim adesto animo, poneque metum; cum hæc de illo audis dici, mentem erige, ac te fiducia sustenta. Neque enim id eueniet amplius. Ipsa enim bellua est mihi ad necem proposita; nec eius caussa ego, qui sum terrarum omnium dominus, tacebo. Quis autem mihi resistet? Quis ipsius æqualium Dæmonum misericordiam tribuet illi? non eam misericordiam loquor, quæ nuda est, atque operis expers; sed illam, quæ est potestatis verbo corroborata. Nec enim eorum est quisquam, qui huius misericordiæ & potentiæ verbo, aut Satanæ ferre suppetias, aut Domino queat obsistere. Quamobrem aut hoc dicit, aut verò illud, neminem hominem cæteris eiusdem naturæ consortibus misericordiam impertiri potuisse, nisi solum Christum, Deum hominem. Non enim angelus, non homo, sed ipse Dominus salutem nobis dedit.

* δυνάμεως.

Quis reuelabit faciem indumenti eius? OLYMP. Ideſt, nemo, me vno excepto. Faciem autem indumenti dicit diuersas, quas vicissim personas, quasi histrio suscipit. Quis enim naturam, fingendo imitatur, cùm lupus existat; necnon in angelum lucis transfiguratur, cùm sit tenebræ. NILI. Tanta eum, qui magister & doctor est, scientia præstare oportet, vt occultas luctandi rationes, quibus aduersarius vtitur, iis, qui in ipsius fide sunt, ac tutela, possit ostendere, atque etiam vt eiusdem aduersarij prædicat insidias, quò sine labore disciplinæ suæ alumnis victoriam comparet, atque è certamine corona ornatos suos deducat: scilicet rarus sit hic doctor, nec facilè reperiatur Hoc demum magnus de seipso his verbis testatur Paulus, Non enim ipsius cogitationes ignoramus. Et hîc quidem scriptum est, *Quis reuelabit faciem indumenti eius?* Quibus verbis eiusmodi est subiecta sententia, Non ea, inquit, quæ apparet, illius est persona. Etenim multiplici amictu suam tegit improbitatem, quandoquidem ea, quæ est in conspectu persona, captiosè alliciat; illa verò, quæ est in operto, interitum, exitiumque insidiosè machinetur. ORIGEN. Quamobrem non dixit, Quis reuelabit faciem eius? sed addidit, *Indumenti?* Quid hoc loco vox sonat, *Indumenti?* Vt id, quod dicitur, planius percipi possit, à laruis & personis, quæ imponi solent hominibus, exemplum petemus. Sumunt igitur ij, qui in scenis versantur histriones, personas nonnunquã præfectorum, interdum regum, aliquando etiam mulierum. Et quidem, quæ illorum est propria persona, latet, & quod sunt, id non videntur: existimantium enim

iudicium

iudicium fallunt. Talis est Draco; nunquam personam suam palam ostendit; verùm eiusmodi personam gerit, qua fallere queat homines. Et hic quidem hostis varias tuetur, sustinetque personas, & ad singula vitia aptas singulas. Ergo quis demonstrare, quis retegere, quis in lucem, adspectumque proferre possit intus latitantem Draconem? SEVERI. Ad cuius impudens varium, tectúmque declarandum ingenium, atque ad variam earum, quas extrinsecus assumit, personarum commutationem significandam, corporatam quandam diuinus sermo, expressit effigiem; cùm dixit, *Quis reuelabit faciem indumenti eius?* Et quoniam huiusmodi, quæ extrinsecus apparet, varietas, veluti ex imo occultæ improbitatis eius loco existit; ideò ad ea, quæ dixit, hæc item adiungit;

Inplicaturam autem pectoris eius, quis ingrediatur? OLYMP. Symmachus autem, In duplicationem * squamæ eius quis subingrediatur? Multiplex, inquit, est illi pectus, & inuolutum. Nihil habet aperti, sed clausa occultaque omnia. Quis ergo in cordis eius consilia intret? sunt enim abdita. Quanquam Christi qui cupidi sunt, dicunt, Non enim eius consilia ignoramus. ORIG. In thorace, ac pectore est animi principatus. Verùm haud nudum, & simplex eius est pectus, sed multiplex ac fraudis plenum; sed eiusmodi, vt in illud inferre oculos sancti, & penitus introspicere possint. Quamuis enim sit illud ipsum complicatum, homini tamen sancto haud est inuolutum.

* φολίδος. *squama, corticis, pellis.*

Portas faciei eius quis aperiet? SEVERI. Oris impudenter mentientium haud vnum est, sed multa sunt ostia, & è ianua quidem vna promere videntur sermonem; sed tamen multas intus continent clausas: at, cùm abditarum cogitationum improbum artificium suaserint, quam maluerint, pro arbitrio referent, idque vt ad perniciem, atque interitum quempiam aucupentur. OLYMP. Quis igitur, inquit, consiliorum eius recessus, ac latebras peragrabit? facietque illustres? Sunt enim faciei eius aditus intercluſi, vt illius consilia cerni planè non possint. Cùm enim veterator sit, specie quoque boni oblata, lædere solet. Ita Iudam, intemperanter pœnitentia vsum, in aliam quandam voraginem præcipitem egit, cùm à crimine proditionis ad seipsum strangulandum eundem adduxit. Ergo ea occult, quæ in animo habet. Quis igitur talis vir fuerit, vt ipsa illa queat in lucem, adspectumque proferre? palamque ostendere, quantam is fraudem, quantum virus, quantum scelus conceptum contineat? Quis, inquam, patefecerit? planè, præter me vnum, nemo.

In circuitu dentium eius timor. Theodotio, Circa dentes: de quibus scriptum est illud, Dentes peccatorum contriuit; & illud. Dominus conteret molas leonum, Nequaquam talis est Dei timor. *Et timor*, inquit, *in circuitu dentium eius.* Verumenim, si Christum in teipso habueris, nulla te cura huius terror anget: Dominum enim tuum timebis, & extra illum, neminem præterea metues. OLYMP. Dentes Draconis verba sunt facinorosa, falsi prophetæ, mendaces doctores, qui toto ore mordent. Est iis etiam horribilis, qui haud sciunt, quidquam per minas & metum sine Dei permissu fieri ab illo non posse.

Viscera eius scuta ænea. Aquila autem, Corpus eius superfusio clypeorum; Symmachus verò, Superbit procedens in clypeis. *Viscera eius*, hoc est, consilia eius veneno imbuta sunt, nec mollia sunt, & quæ flecti possint, sed obstinata, præfracta ac dura. Dogmata sensa, & quæ sunt abdita, clypeorum iacula sunt. Nempe eius cuncta præcordia clypei sunt, non molles, sed duri. ATHANAS. Olim quidem Diabolus acer, ac vehemens extitit aduersarius, multa contra homines astutè & sceleratè agens, ac multos suis falsis visis, implicabat errore, neque cognitio & animaduersio facilis erat erroris. Vt iam de eo Spiritussanctus dixerit, Quis reuelabit faciem indumenti eius? & quæ sequuntur. Neque enim, quod erat, hoc item apparebat; verùm ad illud ipsum, quod callide ac nefariè machinabatur, nullo se negotio fingebat, & mendacibus spectris accommodabat. Verumtamen, vbi Saluator aduenit, tùm demum omnis est eius falsa visio, ac species patefacta. Quæ enim illius facinora fuerunt, anteà ignorata, nunc (quod ipsum Christo acceptum est referendum) minimè sunt obscura; & in quibus rebus

quondam fallebat homines, in iisdem nunc ipsemet proculcatur. Quouis enim diabolico impetu, quouis Dæmonum furore est fides valentior. NILI. Ac, ne se ipse, dum hæc ait, in eorum numerum adscriberet, qui Draconem ignorant, certa exponit signa ac notas, quibus vniuersam se Draconis portentosam conformationem tenere testatur. Nam, inquit, *Viscera eius scuta enea.*

Nexus autem eius, sicut smerites lapis; vnus cum alio conglutinatus est. OLYMP. Ita est eius corpus connexum, & coagmentatum, vt vna pars sit apta ex altera; cuiusmodi smeritæ lapidis fertur esse natura. *Vnus enim cum altero conglutinatus est.* Dicitur hic lapsis solidissimus esse, vt ad adamantem proximè accedat, & ferrum ad se rapere, & summa asperitate, atque aculeata duritie, vt etiam ad insculpendum in vitro adhibeatur. Nequitiæ quoque diabolicæ idoneæ sunt, quæ duros etiam atque rigidos ad sese alliciant; quæ ipsæ hactenus, vt nequitiæ sunt, inter se cohærent; quamuis ratione quadam contrariæ videantur. Ex his Diaboli pertinacia ac dura barbaries demonstrata est.

Spiritus non pertransit ipsum. Ideſt, nec vna quidem anima eum vitet, eiusque effugiat improbitatem, cunctis struit insidias, nec vllum eum spiraculum latet. Nam & infantes à parentibus traditum trahunt peccatum. ORIG. Illud verò, *Non pertransit*, non ideò dictum est, quod non transeat atque præterpatised quia nihil eum præterit; per eum transire vniuersos est necesse. Danda igitur nobis est opera, vt non in eius potestatem veniamus.

Vir fratri suo agglutinabitur, coniunguntur & non auellantur. Si vehementer nonnulli, inquit, conspirarint atque eonsenserint, vt pænè nullum inter eos dissidium possit existere; tamen hos ipsos adoritur. Ac vide, ne forte de flagitiis & de flagitiorum auctoribus Dæmonibus id dicat. Nam, sicut homines naturæ similitudine & cognatione inter se ipsi sociantur atque conglutinãtur; sic etiam Dæmones societate iunguntur; tametsi actionibus & facinoribus contrariis operam nauant. Etenim hic fortasse ad meretriciam libidinem & fœditatem; ille verò ad superbiam impellat: vnus est enim iis omnibus finis propositus, hominis eritium atque pernicies.

In sternutatione eius elucet splendor. CHRYSOST. & OLYMP. Postquam, inquit, sternuit, lumen efficitur. Sternutamentum autem bonæ habitudinis est signum. Malis ergo delectatur, atque inter eos splendescit. Sternutamentum purgandi cerebri vim obtinet. Quoniam igitur is transfigurat se in angelum lucis, simulat se posse purgare. Statim ergo græci & præstigiatores quasdam sibi parant lustrationes, & rationem quandam lucis simulant: verùm sordibus pleni sunt, ac referti. Mihi verò splendor ille ignis, qui in sternutamento micat, hoc significare videtur. belluam illam esse horrificam; quippe adeò est agrestis, adeò valida, adeò nil reformidans.

Oculi autem eius species Luciferi. OLYMP. Verùm id opinionis errore atque mendacio. neque enim veram lucem eius oculi habent, sed Draconis sunt oculi. Vt ij, qui insignem sibi vendicant eruditionem, atque scientiam, & hæresibus corrupti sunt; qui nec luciferi sunt, nec dici lumen habent; sed Luciferi vanam duntaxat speciem præseferunt, scilicet vt eo artificio simulationis decipiant. ORIG. Oculi quidem eius Luciferi non sunt, sed *Luciferi species.* Transformatur enim in angelum lucis, in simulatam cælestis sideris formam sese induit, atque diei notam, insigneque ementitur. NILI. Hæc dicit, vt nefarium eius simulandi artificium ante oculos ponat. Etenim, dum Luciferi formam suscipit, intuentium ad se oculos conatur allicere: interioribus autem illis clypeis, iis, qui propius accesserint, interitum machinatur.

De ore eius egrediuntur lampades accensæ, & proiiciuntur carbones ignis. OLYMP. Ideſt, conuitia, atque sermones impiorum, atque eorum, qui athei sunt, doctorum. Ad eorum sceleris amplificationem sermonem geminauit. ORIG. Equidem existimo omnes impios sacrilegorum dogmatum interpretes os esse Draconis; vt aliquam etiam ex his tectam metaphora sententiam eruamus. Necnon hûc ij spectant sermones, qui interimunt. Quocirca, siquando sermonem auribus

bus acceperis, Christianę pietatis specie tectum, sed Opifici calumniam inferentem, verbi causſa Marcionis, Valentini, Basilidis sententias impias ac nefarias iactantem; siquando ab his cæli, terrarumque parentem maledictis, & conuiciis verberari animaduerteris; si quando eiusmodi quidpiam videris: sanè tunc etiam cernes ex ore horum carbones, torresque foras erumpere. Quò maior etiam nobis cautio adhibenda erit, ne illæ nos quoque facies amburant, ne forte illæ nos candentes craticulæ, titione sue attingant.

De naribus eius egreditur fumus fornacu accensæ igni carbonum. OLYMP. Lædit oculos fumus; peccatum autem atque mendacium intelligentes animi oculos obcæcat. Et quoniam eius Draconis, quem animo duntaxat cernere possumus, viscera fornax sunt; impura eum necesse est vti respiratione. Illud item scito, nares eius esse hæreticos. Quamobrem videndum id nobis est, nequid à Dracone efflatum ipsi hauriamus, vt ne nobis ipsi ignem admoueamus; spiritũ ducamus, non fumum, quo facile, intercluſa anima, suffocaremur.

Anima eius carbones, flamma autem de ore eius egreditur. Videtur animam eius dicere arrogantiam intolerandam. Gloriosa enim, contumelioſaque verba, quæ illius ore egrediuntur, nil aliud sunt, nisi quædam flammæ, quibus illi ipsi, qui vsurpant, exuruntur.

In collo eius * *diuersatur fortitudo.* OLYMP. *Collo*, ideſt, mentis elatione, *Diuersatur*, autem, quia nunquam quiescit, semper superbã meditatur. Et quæ erecto collo progrediuntur, vt inquit, Isaias, collum eius sunt, vim tantùm ad fallẽdum habentes. Adhæc est potestas, & fortitudo quædam improba. Sed tamen infirmitas, quam mea causſa Saluator meus & Dominus susceپit, quæ Dei infirmitas dicitur, illius vim potentiamque debellauit. Quod enim infirmum est Dei, inquit Apostolus, fortius est hominibus; ego verò dixerim, Draconis potestate fortius. * ἀυλίζεται.

Ante eum currit Perditio. OLYMP. Primùm quidem labes animi quis concipit, ideſt, voluptates atque vitia, quæ quidem eum præcurrunt; deinde domum inuitat, accipitque Diabolum. ORIGEN. Quasi enim quidam eius est prodromus, & satelles ipsa Perditio. Quocumque enim is iter conuerterit, præcurrit illum Perditio: deinde sese ille insinuat. Ac, nisi quis prius Perditionem exceperit, Draconem minime excipit. Quando enim prolapsus quis fuerit, tunc vbi voluptate aures titillatæ fuerint, vbi perlit, magistros quærit, Draconem inuenit, atque illum tantis malis oneratum sua complectitur anima.

Carnes autẽ corporis eius conglutinatæ sunt. Illius corpus sunt peccatores, & qui peccati architecti sunt, Dæmones, sicut & Ecclesia corpus est Domini. Nec verò dixit, * Vnitæ sunt; verùm, *Conglutinatæ sunt.* * Nec enim quid vnũ est penes Diabolum. Neque enim eorum, qui dogmatũ impiorum sunt principes, congruentes sunt voces, coniunctæue sententiæ, licet similia dicere videantur; nempe affectuum, & perturbationum glutine copulantur. Eius Ecclesia haudquaquam est vna: secum enim ipsa pugnat. Quippe tale est vitium, quod non solùm virtuti, sed sibi quoque est ipsum contrarium. * ἡνωμένοι. * κεκολλημένοι.

Effundit super eum; non commouebitur. Symmachus, Carnes eius circumfusæ sunt, ipsi immobiles. Cuius interpretatio hanc sententiam indicat, esse illi carnes, ex omni parte offusas; nec vim eius flecti posse ad bonum, quæ planè inexorabilis sit, atque immutabilis. Septuaginta verò hoc docent, Quacumque vtatur aliquis infusione, quocunque vtatur obsequio, quodcumque ei tandem adhibeat; fore tamen vt nihil is sentiat, curationem nullam admittat. Itaque vt eum & obfirmasse animum, & obduruisse ad improbitatem ostendat, subiungit;

Cor eius concretum est, sicut lapis; stetit autem sicut incus indomita. CYRILLI. Diræ atque implacabiles admodum sunt, quæ à Deo ad Satanam Potestates defecere. Serò etiam quodammodo opus aggrediuntur, & vix quidem diuinæ iræ moderationi obsequuntur. Satan verò ea feritate est, cui haud par sit oratio vlla, nec non summa est animi obstinatione, atque sententiæ. SEVER. His peruicax nequitia Dæmonis, quæ flecti nõ potest, & impudentię, quæ ex improbitate oritur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vis quasi certis quibusdam coloribus describitur. Olymp. Instar lapidis, inquit, concretum est cor eius, atque compactũ; nec molliri potest; nõ rationi morigeratur; non flectitur; sed planè obfirmatus est, & pertinax; non ducitur; non impellitur; non rationem sequitur; durus atque inexorabilis. Et tamen, si quis à Diabolo vim, potestatémue acceperit, hic quoque cor habeat implacabile atque indomitum; quod ductum impellentis minimè sequatur. Verùm, si quis imitans aurum, auream orationem, rationemque sequatur, hic demum cedit, & obsecũdat, quoad aurea euadat bractea, diuinarumque literarũ notas suscipiat.

Cùm autem ille conuersus fuerit, terror bestijs quadrupedibus super terram saltantibus. Olympiod. Symmachus autem, A motione eius verebuntur fortes. Cum is inquit, vel in eos etiam, qui sibi parent, quorum sunt mores efferati, qui more quadrupedum desipiunt, qui terrena sapiunt, conuersus fuerit; ab eo perterrefacti, saltant, & contremiscunt. Accidit enim sæpenumero, vt nec suis parcat Diabolus, sed illos ipsos pulset; &, quia genus odit hominum vniuersum, afflictet ærumnis.

Si obuiauerint ei lanceæ, nihil terreant hastam sublatam, & thoracem. Hoc magis enucleatè expressit Symmachus, Cum apprehenderit eum gladius, non subsistet, neque lanceæ sublatio, & thoracis: ex quibus belluæ peruicacia, duritasque ostenditur. Illudque simul indicauit, omnibus, quas illi sancti adhibent, spiritualibus, hostilibusque machinis, nil commoueri sensu, sed eundem manere.

Reputauit quidem ferrum paleas; æs autem, sicut lignum putridum. Spiritualia, inquit, arma imbecilla ad suum interitum existimat esse. Vti paleas, putridumue lignum, quæ luculentam plagam infligere nequeant, illa ipsa ducit.

Non vulnerabit eum arcus æneus. Evagrii. Planè nihil Satanam sauciat. Temperantia autem & caritas eum interficit.

* *Est propriè machina bellica ad lapides excutiendos: sed Olymp. sumit pro funda.*

* *Petrobolum reputauit fœnum; sicut stipula reputati sunt mallei.* Olymp. Petrobolum funda est: quamobrem cæteri pro petrobolo, Lapides fundæ, dixerunt. Mallei verò, hoc est, plagarum ictus quasi inanes ac leues pro nihilo ab eo putantur.

Deridet autem iactationem vibrantem. Alius verò, Vibrantem clypeum. Sanè vita Deo cara, & quæ spiritu ferueat, vibrans, & ignifera fuerit. Hoc igitur dicit, Si quis, eiusmodi viuendi ratione, quæ sanctum hominem deceat, illum commouerit, nihilominus contemnat; licet vibrantis scuti iactatione proturbare quis eum adoriatur, huic etiam illudat.

Lectus eius, sicut obelisci acuti. Theodotio autem, Sicut ferrea instrumenta artificis. In luctuosis namque rebus, & asperis quietem capit. Ac, si de animante dici hæc volumus, duro & aspero corpore illud esse, vt in obeliscis etiam dormire, & nihil ex ea re lædi, vulnerisue accipere possit, diuini testimonij auctoritate intelligimus.

Omne aurum maris super eum, sicut lutum indicibile. Maris, pro mundo positum est. Ac, licet Dominus dicat, Meum est argentum, & meum est aurum; nihilominus hic mentitur, ac sua illa esse confirmat. Ita Saluatori, quasi totius orbis terræ auro onustus, dixit, Hæc omnia tibi dabo. Et quidem animal, quasi lutum aurum ducit, quia eius minimè indiget.

* πηλόσει.

Feruere facit abyssum, sicut ferrarij officinam. Aquila autem, * Feruore concitabit: siquidem animus illius ignis est, æstu omnem vitam commouens atque perturbans.

* ἰξάλειπτον.

* μυρεψηϊκὸν.

* ἀναβρασμὸν ἁρτύσεως.

*Reputauit autem mare, sicut * vas vnctuarium.* Aquila autem, * Vas vnguentarium: Symmachus verò, * Condimentum ebulliens, est interpretatus.

Tartarum autem Abyssi sicut captiuum reputauit: Abyssum sicut ambulationem. Insolenter se iactans hæc omnia putauit se posse, & maria delere, & Tartari imperium tenere. Idquod per eius personam Isaias his verbis significauit, Orbem terrarum vniuersum manu comprehendam, sicut nidum. Sed nimirum ex omnibus est locis eiectus, quæ stultus se occupaturum putauit. Et é cælo quidem ab initio, é terra verò atque ex Inferno per ipsam Domini incarnationem. Itaque

que præter tenebras, quæ illi paratæ sunt, nullus est ipsi locus præterea relictus. Exaliptron autem vnguenti est trulla: vt huius vitæ præturbationes, atque acerbitates voluptati ac iucunditati illi esse ostendat. Vel etiam vnguentariu m vas pro re quapiam vili positum est.

Nihil est super terrã simile ei. Symmachus autẽ, Nõ est super terrã potestas eius.

Factus, vt illudatur ab angelis meis. Rectè dixit, *Super terram*; quandoquidem de cæli fornicibus deiectus est. *Simile* verò intelligitur tum potestate, tum nequitia. Et tamen tantum, inquit, ac tale monstrum ab angelis meis atque ab iis, quorum par angelis est condicio, ac virtus, illuditur. At Symmachi interpretatio aut hoc docet, nullam in terris potestatem existere, quæ cum illius conferri possit; aut verò post Saluatoris aduentum esse illum foras eiectum, nec eius vllam esse amplius potestatem.

Omne excelsum videt. Theodotio autem, Omnem superbum intuebitur. Totus enim superbia est, nihil humile mente pertractat.

Ipse autem est rex omnium commorantium in aquis. Ideſt, eorum qui mollem, fluxam ac voluptariam vitam traducunt. Pro quo Symmachus, Omnis * virulenti, extulit, Theodotio, Filiorum * sordidi artificij & quæstus. Quare orandus nobis est Deus, vt ne peccatum nobis dominetur. Quandoquidem hæc demum causſa fuit, cur ad describendam Dæmonis nequitiam & peruicaciam fictas corporum similitudines, atque imagines diuinus sermo adhiberet. Id enim studuit, vt, metu perculsi, ad illum, qui seruitutis iugum capto Draconi imposuit, confugeremus. Et hæc quidem adumbrauimus, summatimque perstrinximus. Is verò, qui descriptum Draconem cetum esse quendam, qui in sensuum iudicium incurrat, aiunt, hac ipsi ratione satisfacimus. Si reipsa cetus aliquis reperiatur eiusmodi: tamen dubitandum non esse, quin sæpenumerò tùm Diaboli, tùm flagitiosorum callidorumque hominum mores, à belluis ducta similitudine, declaremus. Ac de Dæmonibus quidem his verbis testatus est Dominus, Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones: Herodis autem fraudulentum & rapax ingenium significare cùm vellet, dixit, Dicite vulpi huic. Quòd si nusquam bellua huiusmodi inuenitur, non amplius propter similitudinem vllam, sed verè ac propriè de persona Diaboli dicta hæc esse intelligemus.

* βορμώδης.
* βαναυσίας.

Caput vigesimumnonum.

CAPVT XLII.

Vsipiens autem Iob ait Domino. Iobum anteà dicere audiuimus. Semel loquar; secundo autem nõ adiiciam. Illud igitur dignam quæstionem habet, quamobrem is secundò sermonem vsurpet, quo se haud vsurum esse promiserat. Sed tamẽ huius ipsius quæstionis perfacilis est, & perexpedita explicatio. Quia enim post illam silẽtij pollicitationem Dominum audiuit, cùm diceret, Nequaquam: sed accinge sicut vir lumbos tuos; scilicet diuinum iussum suo promisso anteponendum putauit. Præstat enim diuinis parere mandatis, quã sua promissa exoluere. Nec verborum nostrorum sunt pondera examinanda, vbi diuina iis voluntas fuerit aduersata. Ita rectè fecisset Herodes, si, iureiurandi impietate contempta, Præcursoris caput minimè abscidisset: & Petrus quidem præclare, qui, cum dixisset, Non meos lauabis pedes; mutata deinde sententia, dixit, Non pedes solum, verùm etiam caput. Iobus etiam præclarè, qui, quòd diuinæ naturæ præstantiam verebatur, promisso silentio, tamen rursus loquitur, promissi silentij religione illum Deo liberante.

Scio quia omnia potes, nihil autem est tibi impossibile. Quis enim est celans te consilium? parcens autem verbis te putat celare? Cæteri autem, Et non auferetur à te cogitatio. Haud se nunc primum hæc didicisse profitetur. Eius enimverò inuictam esse potentiam, in omnium consilia eum sese penitus insinuare, nec quenquam esse, qui illius cuncta contuentem oculum possit effugere; anteà se habere perceptum. Quis, inquit, parcit verbis, & mentis arcana, tamquam non euocata cælare posse se credit?

Quis

Quis autem annunciabit mihi, quæ non cognoscebam? magna & admirabilia, quæ non sciebam? Quasi dicat, Præter te nemo. Tu enim & vexationis mihi meæ caussam indicasti, & Diaboli pertinaciam, inhumanitatemque docuisti; necnon ipse diuino tuo lumine illustratus, prouidentiæ tuæ notitiam sum ampliorem adeptus. Hæc demum erant mihi anteà ignorata.

Audi autem me, Domine, vt & ego loquar; interrogabo autem te, tu verò me doce. Meritò hoc loco quærendum videtur, Quamobrem, cùm quæsiturum se esse receperit, is tamen nec à Deo quidpiam fuerit percontatus; nec vllum ab eo responsum abstulerit; verùm nihil interrogans, nihil audiens, dicendi finem fecerit. Hæc ergo mihi huius loci videtur esse sententia, quoniam me, inquit, ea, quæ mihi erat ignota, docuisti, audi me, Domine; ac, si quidpiam eorum, quæ me fugiunt, te rogaro, docere me ne grauere, vt & mihi eadem enunciandi potestas sit, atque earum rerum sim cæteris magister, ac doctor. Vel etiam dici potest, ea, quæ mox sequuntur, interrogationis rationem obtinere.

Auditionem auris tuæ audiui anteà. Reliqui, Audiui te.

Nunc autem oculus meus vidit te. CHRYS. Non quia oculus viderit, sed quia clarius audierit. OLYMP. Tantò de te nunc, inquit, ampliora cognoui, quanto maior est oculorum, quàm aurium notitia. Fortassis etiam hęc ad Incarnationis mysterium retulerit, quod ipsum cum illi fuisset anteà obscurius traditum; nunc demum eius rei splendore Sancti spiritus circumfusus, absolutiorem sit notitiam consequutus.

Ideo despexi meipsum, & extabui, reputaui autem meipsum puluerem & cinerem. Ideirco, inquit, me ipse condemno, quòd scire me aliquid sum arbitratus. Nunc verò, cùm perceperim ea, quò ipse meis viribus niti non possum; condicionis meæ indignitatem sordesque perspexi. CHRYS. Hæc superiorum omnium dictorum est defensio. Atque hæc eadem cùm Iobus loquebatur, nondum eius ærũna profligata erat. Verùm, cùm in malis etiam versaretur, palinodia est vsus. Nihili me, inquit, facio: priora duntaxat defendo: & his quidem prorsus eram indignus. Quid igitur Deus? nempe tum Iustũ absoluit, cùm seipse condẽnauit. OLYMP. Quænam sit sanctorum hominum ratio, cognosce; quemadmodum, cùm maioribus ipsi honoribus, amplioribusque ornamentis cumulantur, de se tamen modestius sentiant, & loquantur. Ita Abrahamus, postquam Dominum vidit, dixit, Ego sum puluis, & cinis.

Caput trigesimum.

Factum est autem, postquàm loquutus est Dominus omnia verba hæc Iob, dixit Dominus Eliphaz Thæmanitæ, Peccauit ira mea, & duo amici tui: non enim loquuti estis coram me rectum aliud, quemadmodum seruus meus Iob. Theodotio verò, Excanduit ira mea in te, & in duos amicos tuos: nõ enim loquuti estis rectitudinem; siue, vt Symmachus, Rectè. Diuinæ sententię absolutam rationem considera. Namque hominum opinione præclarè fecerunt amici, qui Dei sint caussæ patrocinati; Iobus cõtrà haud rectè, qui de iure cum Deo disceptare voluerit. Nec his temporibus desunt aliqui, qui Iobi sermonibus, perinde vt illius amici, offendantur; præsertim cùm in verborum tantùm sonitu conquiescant. Verumtamen diuino, incorruptoque iudicio secus est visum. Atque ideò dixit, *Coram me* Apud me, inquit iudicem nihil, quod verum esset, iustè loquuti estis; cùm contra Iustum suffragia vestra ferretis. At Iobus seruus meus veritatis cupidus, cuncta est verè loquutus. Neque is peccati vllius pœnas persoluit: sed ideo est passus ærumnam, vt eius innocentia esset illustris atque perspicua. Ecquis igitur eum verbo accusarit, quem Deus iudicio suo atque sententia laudarit? Ac vide quemadmodum Iobum seruũ suum appellet, quo sane nomine Iustum ornauit, neque id semel, sed iterum, & sæpius. Videbatur autem Eliphazus dignitate reliquis anteire: quare & primas sermonis, qui cum Iobo est habitus, partes suscepit: & Deus etiam nunc ad ipsum præcipuè orationem conuertit; sed eam, quæ tribus amicis omnibus aptè communicari

nicari possit. Est item illud animaduersione dignum, quemadmodum benignè Deus, nec suorum preces repudians, loquutus sit; quo Iobi virtus, Dei testimonio ad omnium oculos, aureſque manaret, Vera is, inquit, est loquutus, cùm sua præclara facinora, honestáque virtutis officia commemoraret. Vos autem ipsi, cùm illum vestris sententiis condemnastis, haud vera dixistis. Verùm, quid est, quòd, cum Maria Moysi obtrectasset, lepra infecta est? Iobi verò amici nihil mali sunt passi? Nimirum, quia illa non tantùm Moysem, sed Deum etiam Moysis laudatorem voce violauit. Hi verò, cùm Dei dignitatem, & laudem extulissent, hominem tantummodo in vituperationem adduxerunt. Hinc autem duo quædam discimus: vnum est, iustos accusare, esse nefas; alterum, ob honorem, qui iustis defertur hominibus, peccata condonari. Idquod ea, quæ statim consequuntur verba, non obscurè declarant.

*Nunc autem sumite septem vitulos, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob; & faciet * sacrificium pro vobis.* OLYMP. Pro, *Sacrificium*, Aquila & Theodotio, Holocaustum; Symmachus, * Oblationem dixit. Numerus septem perfectus, atque honore dignus à diuina scriptura habetur. Ergo perfectas victimas iubentur offerre, vt qui magnopere peccauissent. Iubetque Iobum sacerdotis munere fungi debere, atque hostias immolare. Vsque enim eò, inquit, iustus est, vt in aliena etiam caussa queat esse deprecator. Et quidem ante legem homines per se ipsi sacrificia factitarunt, vt Abel, vt Noë, vt Abrahamus. CHRYS. Si Lex tunc viguisset, nequaquam id Deus imperasset. Fit igitur Iobus sacerdos, amicis victimam adducentibus. Et illud attende, vt is, qui pro suis liberis sacrificium facere solitus erat; nunc etiam pro amicis faciat. Viden, quemadmodum Deus, dum iniuriarum, quas illi Iobo imposuerant, obliuionem facit insignem, ipsos illos hominis virtutis testes efficiat? Victimæ autem magnitudine, illorum quoque peccati magnitudinem demonstrat. Neque enim tantis erat iis opus sacrificiis, nisi etiã crimina, quibus liberandi erant, grauia extitissent. Illud etiam docet, haud illa satis futura esse sacrificia ad expiationem, nisi Iobi quoq; merita accessissent. Illius, inquit, caussa vobis ignoui. Ex quo perspicuum est, propter Iobum ignotum illis fuisse.

* ἁμαρτωτὸν.
* ἀναφορὰν.

Iobus autem seruus meus orabit pro vobis; quia si non accepero faciem eius. Alij autem, Suscepero.

Si enim non propter eum, perdidissem vos. Non enim loquuti estis verum contra seruum meum Iob. OLYMP. Quantum demum honoris sanctis Dominus impartitur? Nam & illud capitale esse pronunciat, iustis detrahere, & honoris, quem suis Deus tribuit, caussa, necis condonare supplicium. Necnon illud attende, Quamuis ij pietatis erga Deum studio ad loquendum adducti esse videantur, esse tamen reprehensos, tanquam nihil veri dixissent; tametsi religione erga Deum incitati, oratione sunt vsi: nam profectò veniam illis Deus nõ tribuisset. Quocirca Iobus, eos accusans, meritò est de illis ipsis conquestus. Hinc ergo intelligimus, haud leuiter peccare eum, qui iustorum hominum nomini crimen infert, illósue accusat; necnon errati veniam ab iis peti debere.

Caput Trigesimumprimum.

Abijt autem Eliphaz Thæmanites, & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus, & fecerunt, quemadmodum cõstituit sibi Dominus, & soluit peccatũ ipsis propter Iob. OLYMP. Symmachus autem, Et suscepit Deus faciem Iob. Simulatque Deum cum Iobo colloquentem viderunt, eidem cœperunt insignia dare victoriæ. Diuino enim congressu, doctrina ac testimonio dignatum esse, prima videlicet fuit Iobi laurea. Nunc autem ornamenta & præmia accipit secunda victoriæ, dum pro amicis deprecatoris partes amplectitur. Certaminum porrò munus ac trophęum reportat, cùm amicis veniam impetrat. Etenim damno ea res Iobo fuisset, si amici, qui consolationis adhibẽdæ caussa ad ipsum commearant, pœnas interitu persoluissent. Omnino perinsignis honor ac dignitas, precibus placatum Deum peccata concedere;

cedere; tùm verò maximè, cùm dixerit Iustus, Et ne statuas illis hoc peccatum.

Dominus autem auxit Iob. Cum etiam ille orasset pro amicis suis, dimisit eis peccatum. Is, qui exulceratus erat, qui conflictabatur inopia, qui stratus humi iacebat, iniuriarum obliterata memoria, pro iis, qui integra sunt valetudine, pro locupletibus deprecatur. Quare, si nos ipsi in his quoque temporibus egentem quempiam hominem ægrotantemque viderimus, eundemque pro cæteris supplicantem atque eius supplicationem euẽtu comprobatam, diuitem Domini gratiam admiremur. Et, si fortè acciderit, vt nos iisdem malis vrgeamur, ne molestè feramus: fortassis enim nos quoque eximia Dei beneficentia complectetur.

Dedit autem Dominus duplicia, quæcunque erant antea Iob in duplicationem. CHRYS. Permisit hoc Deus Diabolo, vt vires suas experiretur vniuersas, vt cunctas sagittas exhauriret. Postquam autem illas omnes excussit, nec vllum insidiandi locum sibi reliquum fecit; tunc demum è cauea Athletam Deus eduxit, quò illius aperta atque illustris victoria fieret. BASILII. Tentationum duo sunt genera; nonnulli enim egestate, tentantur, alij autem exercentur diuitiis Prioris generis exemplum in Iobo inuicto duce est nobis propositum; qui, cùm vim omnem Diaboli, quasi torrentis impetum, magno erectoq; animo excepisset, tantò est illius virtus & gloria tentationibus magis exaggerata, quantò petitiones in eum, quæ vitari vix posse videbantur, vehementiores coniecit. ORIG. Qui igitur tentationem est omnem perpessus, altero tantò maiora iis, quæ antè possederat, suæ videlicet tolerantiæ præmia adipiscitur. Nec verò Deus suis binis, sed centenis etiam partibus ampliora præmia dilargitur. CHRYS. Nec verò duabus partibus posteriores opes prioribus antecessissent, nisi Iobus quoq; virtutem duplicatam præstulisset.

Caput Trigesimumsecundum.

Auditerunt autem omnes fratres eius, & amici eius omnia, quæ acciderunt ei, & venerunt ad ipsum. Scripturæ diuinæ suscepit consuetudo, vt cognatos omnes atque propinquos, fratres, sororesque appellet. Illud verò, *Audierunt, quæ Iobo acciderunt*, non ideo dictum est, quòd calamitatis essent ignari; sed quia vnusquisq; cum altero de tentatione illa, diuinaque visitatione colloquebatur; eratque cunctis iucundum atque vtile de Iusto narrare atque audire. Fortassis etiam propinquorum inhumanitatem diuinus sermo perstringit, qui simulatam amicitiæ propinquitatisq; speciem imitarentur; quandoquidem ab eo, cum premeretur ærumnis, longius abfuissent; vbi verò esset rebus tranquillitas restituta, tũc auditione superiora accepissent, atque * gratulandi causa aduolauissent. Quemadmodum enim illius calamitatem tanta est derelictio consequuta; vt etiam eius vxor, quæ regina erat, mercede conducta seruitutem seruiret; ita, postquam eum gratia diuina reuisit, omnia viguerunt. Ita fit ad eum propinquorum cõcursus. Amici munera deferunt, epulas dant, dantque conuiuia, nec quidquam fuit illi deinceps non plenum suauitatis atque lætitiæ. Illud verò commutati status erat haud dubium argumentum, quòd ei, quem sic Deus honore affecerat, tãquam regi homines honorem deferre solerent, quod etiam superiora omnia conuerterant illi in bonum, duplicataque essent vniuersa.

* *In exempl. legitur,* συμπαρόμοι. *pro legendum,* συμπαθόμοι.

Et omnes, quicunque cognouerant eum à primo. Idest, anteà prius.

Comedentes & bibentes apud ipsum, consolati sunt eum, & mirati sunt super omnibus, quæ induxit super eum Dominus. Symm. autem, De omni malicia; malitiæ vocabulo malum ipsum, afflictationemque declarans. Et sanè res admiratione perquamdigna videbatur, Iustum hominem tam multa esse perpessum, atque adeo miserè diuexatum fuisse. OLYMP. Nempe igitur Iobus peramans, atque immemor iniuriarum, necessarios & cognatos aduentantes excipit, & ea, quæ adferuntur ab iis, minimè repudiat; nec fecit, quod multi solent; nec tali quapiam oratione venientes accepit; Quandoquidem nec me ægrotantem inuisistis, nec adiuuistis; vos item mihi haudquaquam estis complectendi, nec vlla re vestra indigeo. Quinetiam

etiam & eos, qui conueniebant, comiter amplexus est, quasi nil ab iis mali accepisset, & cum iisdem conuiuia concelebrauit, atque idipsum, quod agebatur, ei pro solatio fuit. Cùm enim factum esset diuinitus, vt ad eum certatim accurrerent, nequaquam illorum aduentum, idest, diuinum beneficium, sibi contemnendum putauit. Immò verò cunctos est benignè complexus. In quo auitam Abrahami est virtutem imitatus. Is enim munera à Pharaone data accepit, ratus à diuina beneficentia illa esse profecta.

Caput Trigesimumtertium.

Dedit autem ei vnusquisque agnam vnam, & tetradrachmum aureum non signatum. Agnam adferunt, tanquam inituri conuiuium. Tetradrachmum autem aureum, quod numismatis est genus, vt eò honore afficiant Iobum. Aquila & Theodotio pro tetradrachmo, Inaurem auream. Symmachus verò, * Narium ornamentum expressit, *Non signatum* autem, pro illo est, cui nulla forma est publica; cui nullus character impressus.

* ἐνῴπιον.

Dominus autem benedixit nouissima Iob, quàm anteà. Priores opes, non tanquam præmia virtutis, Iobo datæ fuerunt; verum vt in iis exerceretur; fueruntque illi diuitiæ certaminum leges. Posteaquam autem is pugnauit, & magister factus est omnibus, quemadmodum eos vti deceat diuitiis: posteaquam omnibus fortunis euersus cum egestate legitimè decertauit; tùm demùm Magnus agonotheta Deus geminatam illi bonorum possessionem, quasi legitimum virtutis præmium largirur. Neque verò historia diuina duplicatorum bonorum numerum prætermittit, diuinamque benedictionem ea, quæ ad corpus referuntur, bona esse confirmat. Nimirum liberûm, cæterarumque externarum opum copia apud priscos illos in diuinarum benedictionum numero habebatur, contrà in maledictionum ducebatur, his ipsis rebus carere. Quoniam igitur Iobus, qui Legi ætate antecessit, tùm ad Legis, tùm ad Euangelij normam viuendi rationem expressit, sanè par erat, vt non solùm, quæ bona Lex pollicita esset, consequeretur, sed vt cum illa quoque manerent, quæ sanctis in eo, quod consequuturum est, æuo promissa sunt, quauis humana ratiocinatione, atque cogitatione longè superiora.

Fuerunt autem pecora eius, ouium quattuordecim millia, camelorum sex millia, iuga boum mille, asinæ feminæ pabulantes mille. Superiora quidem probandæ virtutis materies fuere; hæc autem posteriora, remuneratio extitere victoriæ; atque ob id ipsum duplicata sunt.

Gignuntur autem ei filij septem, & filiæ tres. Sanè nauus & strenus miles Diabolum pudore affecit, cùm omnem illius conatum, impetumque non solum repressit, sed etiam in eundem ipsum cautè reflexit. BASILII. Quidnam igitur hinc consequutum est? Nempe morbus, qui in eum frustrà inuaserat, nec quidquam profecit, est profligatus. Ad nouam quandam pubertatem, & iuuentutem caro reuiruit. Vita rebus omnibus, iisque duplicatis rursus efflоruit. Domum diuitiæ vndique confluebant, vt iam & nihil amisisse Iustus videretur; atque ei perpessionis merces esset persoluta. Sed quamobrem equos, mulos, camelos, oues, segetes, & quæ ad rem rusticam pertinent, denique affluentem bonorum omnium voluptatem, binis partibus, quæ priorem superarent statum, accepit: filiorum autem, qui deinde nati sunt, numerus demortuorum numero par extitit? Nimirum, quòd pecora ratione carentia, ac cætera fortunarum possessio, quæ suapte natura interit, omnino perierat vniuersa; filij autem, quamuis migrassent è vita, naturæ tamen præstantissima parte viuebant. Ergo, cùm rursus recente filiorum, filiarumque prole ornatur diuinitus, geminatam quoq; liberorum possessionem assequitur. Ipsi enim, qui parentes erant, ad exortos fetus oblectandos, manebant in vita: qui verò antegressi fuerant liberi, ei, à quo sati erant, præstolabantur; tunc illi coram adfuturi, cùm iudex humanæ vitæ cœtum omnem collegerit, cum tuba illa aduentus Domini nuncia, ad corporum exigenda deposita ipsa sepulchra sonitu vehementiore concusserit. Tunc enim ij, qui mortui videntur,

celerius quàm viui, Vniuersitatis opificem circunsistent. Hanc igitur duco causam, cur altero tanto amplioribus bonis à Deo cumulatus Iobus filiorum numerum iustitiæ suæ indicem, eundem obtinuerit. OLYMP. Muta quidem, quod ratione minimè vigeant, & quæ ipsa interitum vitare non possint, duplicata fuerunt; filiorum autem posterior numerus priorem exæquauit: quia, licet cessissent è vita, nequaquam tamen perierant. Ita eos quoque geminatos recepit, illis quidem, qui iam decesserant, etiam viuentibus; his verò exortientibus ac succedentibus.

Et vocauit primam Diem, secundam autem Casiam, tertiam autem Amaltheæ cornu. Videtur Iobus nominibus, quæ filiabus imposuit, bonorum, quæ sibi largitus est Deus, non obscuram voluisse significationem conficere. Ita primam filiam Diem nominauit; ideò quod ab obscurissima ærumnarum nocte ad fælicitatem restitutam diuinitus, quasi ad diei lucem adspiciendam esset reuocatus. Secundam Casiam appellauit; quòd iam is odoris quadam suauitate, bonorumque voluptate frueretur. Tertiam Amaltheæ cornu vocauit; quòd vitam deinde vixerit omni bonorum genere perfluentem. Nam veteres illi Amaltheæ cornu ad bonorum copiam significandam transtulerunt; sic enim fictis fabulis memoriæ prodiderunt; Rheam Iouis matrem extitisse; Iouem filium Amaltheæ alendum tradidisse; Amaltheam capræ illum subiecisse; Iouem verò ab ea capram eripuisse; alterum duntaxat cornu de capra detractum Amaltheæ dedisse, vt, quod sibi tandem collibuisset, ipsum illud cornu efficeretur: nec verò Amaltheæ cornu ob eam rem dictum, quòd ea cornibus esset instructa; sed eare maxime, quod huius capræ cornu circunferret, è quo vinum, mel, lac, & quicquid demum optasset illa, manaret, quemadmodum est in fabulis. Alij verò ad persuadendum magis idoneè dicũt, Amaltheam capram fuisse, hoc vocatam nomine; cornu terram effodisse; thesaurum defossum retexisse; pastorem verò, illo ipso adepto, ex inope locupletem repentè extitisse; atque ita Amaltheæ cornu ad opimum & beatum statum declarandum vsurpatum esse. Attamen, cum Scriptura aut cornu, aut Sirenum, aut vallis Titanum, aut gigantum mentionem facit, non, quia de his ipsis rebus, Græci etiam quædam falsò comminiscuntur, ideò nobis quoque sunt sacræ scripturæ verba contemnenda: immo verò illorum sunt aniles fabulæ eiiciendæ, veritati autem semper consulendum, atque ex ipsa, quæ diuinitus & afflata scriptura, ea, quæ vtilitatem animis possunt adferre, nobis ipsis adsciscenda. Tria quoque præclara virtutis documenta, quæ tribus temporibus Iobus dedit, tribus formosis filiabus indicantur; siquidem & in diuitiis & in paupertate, & in restauratione rerum illius fuit spectata virtus. Ac, siquid etiam præterea Christiano dignum spiritu commentandum hoc loco sit, dicamus licet, Diem esse, cùm Lucifer Domini ortus fuerit in cordibus nostris: nos autem ipsos suauem Christi odorem euadere, cùm processus efficimus: tunc verò spiritualium charismatum nos vbertate compleri, cùm augemur, atque ad perfectionem properamus. Quòd si alia quædam reconditiora hoc eodem scripto continentur, nos iis, qui cogitatione atque intelligentia longius progredi possunt, libenter relinquimus.

Et non sunt inuentæ sicut filiæ Iob, meliores ipsis in ea, quæ sub cælo est. Nihil promissum à Lege, non est ipse consequutus, qui, etiamsi Legem non audiuisset, in mente tamen Legem, scriptam ferebat, Legemque seruauit, quamuis, non à magistro acceperit. Itaque, cætera fælicitate sepositа, filias quoque liberali spiritu, atque egregia forma suscipit, vt earum adspectu omnis superioris ærumnæ memoria funditus interiret. Etuerò patrum est hæc item fælicitas, liberos eximia facie procreare; quandoquidem & Sarræ & Iosephi & Dauidis diuina scriptura commendat adspectum. Quanquam aliam quandam pulchritudinem, quæ propria animi sit, mihi considera; vt illud, *Meliores*, non magis ad corporis quàm ad animi dignitatem & præclaram speciem referatur. Verum hoc ad intelligentiam. Tria quædam esse diximus tempora, quibus innocentię suæ Iobus specimen dedit siguare. In quibus sanè temporibus qui ei virtutis gloria par esset, nemo est repertus

pertus in terris; siue temporis, quod tentationem præcurrit; siue eius, quod refertum fuit ærumnis; siue eius, quod contentionibus tentationibusque successit, ratio habeatur. In quibus quidem tribus temporibus, quòd strenuè dimicauit, tres formosas filias habuisse dicitur; sed ita dicitur, vt nec ratione aliqua lædatur historia, atque ad tria illa tempora traducatur oratio, quibus est illi proles exorta virtutis.

Dedit autem illis pater hæreditatem in fratribus. Idest, vnà cum fratribus. Vt ostendat omnes filios à Iobo in æquales partes hæreditatis vocatos esse.

Vixit autem Iob post plagam, centumseptuaginta annos: omnes autem anni, quos vixit, ducenti & quadraginta octo. Videtur magnus Iobus ipsos septẽ annos plagæ acerbitatem tulisse; quorum iccireo est numerus prætermissus, quia ex ea annorum summa, quos vixit Iustus, meritò excipiendi videbantur, cum ærumnosa vita mors sit potius quàm vita existimanda. Etenim, si post detractam calamitatem Iobo duplicata omnia fuerunt, quin anni quoque duplicati sunt, dubitari non debet. Vixit igitur post depulsam ærumnam centumseptuaginta annos. Summa autem annorum vniuersa ducentiquinquaginta quinque; è qua quidem summa detracti sunt septem, vt arcanam temporis rationem, quo est mala perpessus, intelligeremus.

Et vidit Iob filios suos, & filios filiorum suorum, quartã generationem. Eo verbo *Vidit*, caram atque amabilem Iusti sobolem Scriptura demõstrauit. Verbis autem illis, *Quartam generationem*, illius vitæ diuturnitatem declarauit.

Et mortuus est Iob senior, & plenus dierum. Cum diuina scriptura & seniorem, & plenum dierum, nec vllius rei, quæ seu ad corpus, seu ad animum spectet, nõ temporis, non vitæ, non virtutis Iobum indigentem fuisse, sed virtutis eum curriculum egregiè confecisse narrat, scilicet illius laudem obsignauit. Sed nimirũ sciendum est, verbis illis quasi extremis, *Senior, & plenus dierum*, ab Aquila & Symmacho librum esse conclusum: quod quidem fecerunt illi, codicem sequuti Hebraicum: Theodotio autem vnà cum Septuaginta concludit.

* *Scriptum est autem ipsum rursus resurrecturum, cum quibus Dominus resurgit.* Hoc est; aut die extrema, aut crucis tempore. Illud autem, *Rursus*, appositum est, vt prior ea intelligatur resurrectio extitisse, cum is ab ærumna fuit excitatus. Resurget autem cum Noë & Daniele, quibuscum ab Ezechiele numeratur.

* *Hæc ipsa, quæ sequũtur, extare in Septuaginta & Theodot. interpretatiõe, auctor est Origenes in epistola ad Iuliũ Africanum.*

Hic interpretatur ex Syriaco libro. Linguam, quæ Hebraica est, nunc Syriacam vocat, quoniam est Syrorum sermoni finitima. Nam duabus & viginti literis, quemadmodum Hebræi vtuntur, & Syriam Iudæam, Syros autem Palæstinos plerique nominant, vt etiam Herodotus, qui his verbis loquitur, Circumciduntur autem Indi & Ægyptij & Arabes, & qui in Palæstina sunt, Syri.

In terra quidem habitans Ausitide, in finibus Idumææ & Arabiæ. Hinc perspicuum fit, Ausitidem prouinciam in Idumæa, & Arabiæ sitam esse confinio, & Iustum quidem Idumæum fuisse, & Iobum anteà nominatũ. Illud profecto nobis compertum est, sanctorum fuisse nomina commutata, vt Abrahæ, vt Israel, vt Petri. Quare & nominis prioris, quo vocatus est Iustus, immutationem ad eius virtutem significandam pertinere, dubitandum non est.

Accipiens igitur vxorem Arabissam, genuit filium, cui nomen Ennon. Quoniam antiqui nominis Iobi mentionem fecit, rectè etiam vxoris Arabissæ meminit, è qua natus est illi Ennon, siue is vnus aliquis primorum liberorum fuerit, siue etiam secundorum. SEVER. Forsitan autem nec consentaneum, nec rectum erat, vt ea bonorum particeps esset, quæ certaminum tempore virum despexisset, atque è summo constantiæ ac patientiæ vertice præcipitè agere Athletam conata esset.

Fuit autem hic è patre quidem Zara, Esau filiorum filius; matre autem Bosora; vt ipse quintus sit ab Abraham. In Paralipomenis extat genealogia. Nam ab Abrahamo ortus est Isaacus, Ab Isaaco Esau, Ab Esau autem Raguel, à Raguele autem Zara, qui Iobi pater extitit. Quintus igitur est ab Abrahamo, è numero Abrahamo detracto. Quocirca eum ante Legem fuisse dicimus. Nam & ab Abrahamo numerãti, Moyses sextus occurrit ad hunc modum, Abrahamus Isaaci pater, Isaacus Ia-

cob, Iacob Leui, Leui Cath, Cath Moysis. IVLIANI. Tareth vrbs est Idumææ, & Bosor Arabiæ, quæ nunc Bostra vocatur, quæ nimirũ gentiles Iobi sunt, atque eum diuini Iobi parentibus nominis societate coniunctæ. CHRYS. Quo tempore fulgebat Iustus in terris, versabantur in Ægypto Iudæi, vnde illis futurus erat adscensus. Quare, si voluissent, haud paruam pietatis negociationem, lucríve faciendi rationem reperissent. Neque enim probabile est, Iusti virtutes tunc in operto fuisse. Quòd si etiamnunc illius demonstrantur reliquiæ, quantò magis eo tempore sese ostendebant? quando eorum, qui in Arabia commorãtur, nemo est omnium, cui, licet res ipsæ mortuæ iam sint, non sit Iobi facinorum, atque eorum, quæ ei acciderunt, magnitudo perspecta?

Et hi reges, qui regnauerunt in Edom, cui etiam regioni ipse imperauit. Hæc item in Paralipomenis reperias. Quamobrem, cùm de se ipse dicit, Eram in medio eorum, sicut rex inter milites eximio cingulo. Aut quia præ regno ob virtutem colebatur. Illud, sicut, non propter similitudinem adhibetur, sed, vt reuera eum potestate regia viguisse, intelligamus.

Primus Balac filius Beol: & nomen ciuitati eius Ennaba. Successit quidem Balaco Iobus in regnum; sed nequaquam illius impietati successit. Abrahami enim est fidem, virtutemque imitatus. Verùm illud hoc loco obserua; non hũc fuisse Regem, qui ad fornicandum in Beelphegor Israelem impulerit. Ille enim, qui auctor sceleris fuit, quemadmodum est in Numeris, Sepphor est dictus; hic autem, filius Beor, sicut est etiam in Genesi, & ille quidem Moab rex erat, hic autem, Edom.

Post Balac autem Iobab, qui vocatus est Iob. Post autem hunc Asom, qui princeps fuit de Thamanitide regione. Post autem hunc Adad filius Barad, qui concidit Madiam in campo Moab, & nomen ciuitati eius Gethæm. Regionis principes narrat, eorumque nomina, vrbes, & res gestas exponit, quò personarum dignitas sit magis insignis. Gethæm autem vrbs est Phœnicum.

Qui verò ad eum venerunt amici Eliphaz filiorum Esau Thamanorum rex. Sed Theodotio, Filius Iosaphas, interpretatus est.

Baldad Sauchæorũ Tyrannus. Theodotio rursus, Filius Ammõ, qui fuit Chobor.

Sophar Minæorum rex. EVAGR. Eliphaz fuit filius Sophar, & Amalec, ei ex pellice natus. Eliphazus igitur & Sopharus discipuli Iacob fuerunt. Amalech autem Esau. OLYMP. Sanè præclarè de amicis diuina historia rursus meminit, ac si diceret, ipsamet perillustrium & minime ignotarum corruptarúmve personarum tempora Iobi rebus gestis, quæque ei euenerunt, testimonium dare. Etenim in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum, vt ait diuina scriptura. Videtur autem Elius nõ vnà cum Iobi amicis ad eum visendi caussa venisse, sed fortuito adfuisse, & in Iobum iam laboriosa ægritudine, ærumnáque multatum & in amicos propter illum sedentes, atque eum eo disputantes incidisse, calamitatis verò magnitudine commotum, cum illis tanquam eorum auditorem consedisse; quos cum in disputando hærere atque æstuare videret, disputationis certamen iniisse. Accidere enim solet, vt post institutam disputationem nonnulli conueniant, atque in disputantium cœtu consistant, atque ea, quę vtrinque dicũtur, audiant, suas etiam ipsi rationes quasdam, & sermones obtrudant eiusmodi, vt iis deinde sit disputandi munus complectẽdum omnino. Amici igitur fortassis tanquam communis calamitatis sensu perculsi, ad Iobum venerunt. Elius verò visendi tantum caussa adfuit, eaque re de illius aduentu ne verbum quidem diuina scriptura. Sonat autem Elius, Deus audiens, seu filius Deum enũcians. Ergo historiæ Iobi prima atque extrema sunt huiusmodi. Atque ita est nobis huius ipsius libri explanatio ad exitum adducta. Quòd si nonnulla coniectura potius quàm certa comprehensione ducti, interpretati sumus, sanè certè id nec à primis nobis, nec à solis est factitatum. Sed hoc ipsum cum iis omnibus fuit nobis commune, qui huius libri interpretes & explanatores fuerunt. CHRYSOST. Vnusquisque autem eorum, qui legent, in hunc strenuum athletam, veluti in primigeniam quandam formam atque exemplar intuentes, fortitudinem imitetur, patientiæ æmuletur, vt cum eandem fuerit viam ingressus, idemque iter cõfecerit, cùm aduersus

uersus Diaboli artificiosas insidias in acie steterit, genus illud bonorum quod Deum diligentibus desponsum est, consequi possit. Sint Beati huius afflictationes malorum nostrorum medicamenta & turbulenti eius fluctus, sæuæque procellæ nostris calamitatibus portus. In rebus omnibus quæcunque euenerint, huius viri species nobis obuersetur. Atque cùm vnius hominis corpus, acerbitates omnes, quæ in orbe terrarum reperiuntur, exhausisse viderimus, nos quoque exiguam earum partem erecto, constantique animo perferamus. Ad hunc verò librum, tanquam ad matrem quampiam prolis amãtem, & quouis loco manus tendentem, trepidantesque natos excipientem, vsque confugiamus. Nam licet in nos miseranda & grauissima mala incursent vniuersa; tamen, omni molestia atque ægritudine extenuata, abire nobis licebit, Christo vero Deo iuuante, quocum Patri, Sanctóque spiritui gloria sit in omnem æternitatem. Amen.

***

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca